HISTORI

DER

NEDERLANDSCHE

VORSTEN.

HISTORI
DER
NEDERLANDSCHE VORSTEN.

De **HISTORI** *geeft de* **SCHILDERKONST** *hier eene pen in de hand en noopt haar de gevallen der Vorsten, welken uit de Huizen van Beijere, Borgonje en Oostenryk over de Nederlanden geheerscht hebben, te beschryven. Dienhalven vertoontze haar een tapyt, 't gene de* **TYD** *en de* **FAAM** *ontvouwen, en op het zelve de* **NEDERLANDSCHE MAAGD**, *kennelyk aan den bondel van pylen en den voorhaar leggenden leeuw, zy is verzeld van den* **GODSDIENST** *en de* **VRYHEID**, *de drift tot welken in 't vervolg de hervorminge der Kerke heeft voortgebragt. De Dapperheid en de Krygskunden van deezen landaard is door* **MARS**, *de magtige Zeevaart door* **THETIS**, *de uitgebreide Koophandel door* **MERCURIUS** *afgebeeld, en de rand van het kleed omzoomd met de afbeeldselen der* **NEDERLANDSCHE VORSTEN**, *naamenlyk Philips de Goede, Karel de Stoute, Maria met Maximiliaan van Oostenryk, Philips de Schoone en Keizer Karel de Vyfde: die vroeger geregeerd hebben onderstelde men in het onzigtbaare deel van het kleed verborgen te zyn. Wyders toont de* **PENNINGKUNDE** *haare hulp in 't verschaffen van haare konststukken ter versterkinge deezer Historie: insgelyks de neigingen tot de* **SCHILDERKONST** *en* **GESCHICHTKUNDE** *zyn op den voorgrond yverig bezig in 't doorsnuffelen der gedenkschriften, en het tekenen der penningen uit welken dit werk te saamen gesteld is.*

VERKLAERING
DER
TYTELPRENT.

Hier toont voor 't oog het tytelblad
Den inhout in het boek vervat,
Nooit keuriger in fchets te maelen,
Daer kunft en vinding ons doen dwaelen.
Hiftorikunde biedt de pen
Aen die ik voor haer zufter ken
De *Schilderkunft*, beluft op 't fchryven
Van Neerlants ftaet en krygsbedryven.
De vlugge *Faem*, en fnelle *Tydt*
Ontrollen een doorwrogt *tapyt*,
Van 's meefters geeft een blykbaer teken,
Die ftomme beelden zelfs doet fpreken.
Hier prykt de *Nederlandfche Maegt*,
Die *eenen bondel pylen* draegt,
Gefnoert door eendragts vafte banden,
De fteun en kragt der vrye landen:
Een *hooren Ryk* van overvloet,
Die Ste- en Lant-man welig voedt,
Omvat haer flinker arm, genegen
Elk deel te geven aen dien zegen.
De fiere *Leeuw* houdt dagh en nagt
Voor hare voeten trouwe wagt,
En fpart zyn blikken, klaeuw en tanden,
Voor die haer kuifcheit aen durft randen.
Hoewel wel eens een fluimering
Het oog van 't moedig dier beving,
Toen 't hollent paert van ftaet 's lants adel
In veegen tydt wierp uit den zadel.
De *Godsdienft*, avregts voortgeplant
Door vuur, waer in men ketters brant,
Door dwang en drieftig beeldeftormen,
Verkeerde wyzen van hervormen,
Die elks geweten vrank en vry
Wil laeten, fluit haer regter zy.
De *vryheit*, 't dierfte pandt op aerde,
Ver boven goudt gefchat in waerde,
Verzelt haer, kenbaer aen 't blazoen
Van *hoedt en lans*; die vryheit, toen
's Lants befte en edelfte onderzaeten
Door 't juk der Spaenfche bloedtplakkaten
Gemartelt wierden, met hun goedt
En bloedt gekogt, en nog behoedt.
De nazaet fchuw van dwinglandyen
Moet lang zig in haer heil verblyen.
De toegerufte krygsgod *Mars*
Van menfchen moorden nimmer wars,
Die Vorften ophitft allerwegen
't Gefchil te flegten door den degen,

Veel

Veel beter by verdrag geheelt,
Alhier de dapperheit verbeelt.
Mercuur met zynen *ſtaf* omhangen
Met twee door een gevlogte ſlangen
Vliegt als een mie-bode af en aen
Om 't koopbedryf ten dienſt te ſtaen,
De zenuw, die den ſtaet kan ſtyven,
Zoo lang ze in vollen bloei zal blyven.
De *zeevaert*, die het weſt en ooſt
Doorkruiſt, geſchetſt door *Nereus* krooſt,
Bezorgt, dat ryk vollaede ſchepen
Een oeſt van ſchatten binnen ſlepen.
De laetſte *Graven van het Landt*
Gedoodverſt op den breeden rant
Van dit gebeelt *tapyt* zyn loten
Uit de edle huizen voortgeſproten
Van 't oudt *Bourgonje* en *Ooſtenryk.*
Van vroeger Vorſten is geen blyk:
En zyn zy, die het Landt voorhenen
Beheerſten, in 't verſchiet verdwenen.
De *voorgront* van dit tafereel
Geeft yder beelt zyn werk en deel
Om *ſchriften*, *bullen*, *zegels*, *boeken*
En oude *munten* te onderzoeken;
Waer uit de *Schilderkunſt* een werk
Voltooit ten nut van Staet en Kerk
Van Nederlant en zyn gebueren,
Dat nydt en eeuwen zal verdueren.
Doch, Lezer, blyf in 't voorportael
Aen beeldeſpraek (nu ruimer zael
U reets ontſloten is) niet hangen,
En heeft de weetluſt u bevangen,
Zoo leer uit deez' Hiſtoriblaên
Wat lot de Grooten ondergaen,
Wat rol op 's weerelts ſchouwtonneelen
De Hertogen en Graven ſpelen:
Hoe wankelbaer hun hoogheit is.
Al 't geen van 's Lants geſchiedenis
Voorlang verholen lag in 't duiſter
Ontdekt zig hier in glans en luiſter.
De ſchrandre *Mieris* heeft zyn vlyt
Pençeel en penne u toegewydt:
Wil dan myn Vrient met blyde klanken
Voor zyne nyverheit bedanken.

GEORGIUS VAN ZONHOVEN.

HISTORI
DER
NEDERLANDSCHE
VORSTEN,
Uit de Huizen van
BEIJERE, BORGONJE, EN OOSTENRYK;
Welken, ſedert de regeering van
ALBERT, GRAAF VAN HOLLAND,
Tot den dood van
KEIZER KAREL DEN VYFDEN,
Het hooggezag aldaar gevoerd hebben:

Niet alleen uit de geloofwaardigſte Schryveren en egtſte bewysſtukken dier tyden ſamengeſteld, maar ook met meer dan

DUIZEND HISTORIPENNINGEN

Geſterkt en opgehelderd,

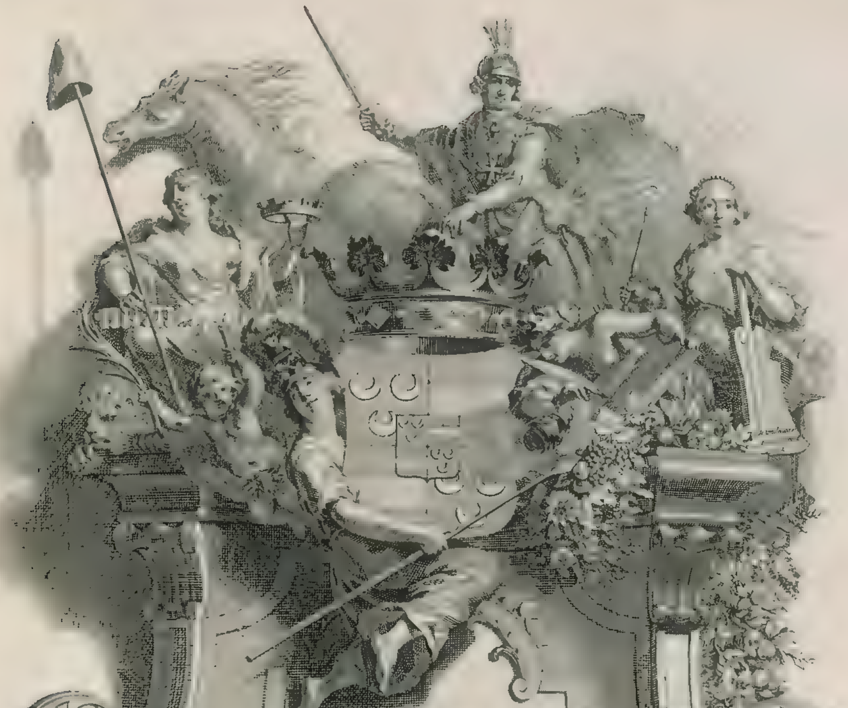
DOOR

FRANS VAN MIERIS.

EERSTE DEEL.

IN 'S GRAAVENHAAGE,
By PIETER DE HONDT.
MDCCXXXII.

DEN
HOOG GEBOOREN HEER

JOHAN HENDRIK

GRAAF EN BAANDER HEER
VAN- EN TOT

WASSENAAR,

HEER VAN OBDAM,
HENSBROEK, ZUYDWYK, KERNHEM,
VRYHEER VAN LAAGE,
RIDDER VAN DE ORDRE,
VAN S^t. JAN VAN JERUSALEM,
BESCHREEVEN IN DE ORDRE,
VAN DE RIDDERSCHAP VAN HOLLAND,
WEGENS DE ZELVE GECOMMITTEERD
TER VERGADERINGE VAN HAAR
HOOGMOGENHEDEN DE HEEREN
STAATEN GENERAAL
DER VERËENIGDE NEDERLANDEN,
EERSTEN CURATOR VAN HAARER EDELE
GROOTMOGENHEDEN UNIVERSITEIT
TE LEYDEN;
enz. enz. enz.

HOOGGEBOOREN HEER,

DE roem eens onſterflyken naams, welke uitmuntende mannen met brandenden luſt heeft ontſtooken, om door 't verſtand of de dapperheid, zelf ten koſten van goed en bloed, hunne gedachten uit

uit het ſlyk ten hemel te voeren, is van overoude tyden, by de beſleepenſte volken, onder de dierbaarſte kleinoodien der menſchen gewaardeerd. Oneindige voorbeelden van grootmoedigheden zyn zelf in de Nederlanden met zooveele blinkende erkentenisſen in 't geheugen onzer Landsgenooten geprent, opdat de zelven de Edelmoedige zielen mogten noopen en opwekken om, langs het ſpoor van deugd, der Voorouderen vermaardheid te evenaaren, en den kruin met gewenſchte Lauwerbladeren, geen geringe bezoldinge hunner heldhaftige bedryven, te verſieren.

Op verſchillende wyzen wordt de gedachtenis van zoo hoog geſchat een goed den Naakoomelingen overgedraagen; doch die al haare glori aan de voorzorge van de Tweelinge eener dragt, welken de Grieken met eenen naam noemen, het Schilderen en Schryven, verſchuldigd zyn; wandt, gelyk de eene het zigtbaare weezen en de uitterlyke gedaante verbeelt, zoo maalt de andere de innerlyke hartstogten, den handel en de zeeden der ſtervelingen: het zyn dan deeze Dochters van 't verſtand, die de ramp der natuure door eenen trek van ſchranderheid onderſteunen, en Edele Mannen en loflyke daaden, welken anders in diepe vergeetenheid verzonken lagen, voor de verrottinge bewaaren; ja met goude ſpykers in den Tempel van eere hegten.

Door hulp deezer konſten heb ik getracht, och of ik 't getroffen hadde! uitmuntende Mannen, gedugte bliksems van den oorlog, heldere Leidſtarren in den Raad, voorbeelden van blaakenden Gods-

 dienſt

dienst en fraaije vernuften, die in den tyd van ruim anderhalve eeuwe, niet alleen in de Nederlanden, maar zelf in de nabuurige Gewesten geleefd hebben [wandt de deugd is zelf eerwaardig in onze vyanden] zooverre myn vermoogen strekt, getrouwlyk af te schilderen, en dus, de vergeetenheid ontrukt, te vereeuwigen.

Zoodaanig een oogwit heb ik bedoeld in 't werk, dat ik thans de eer heb UW' HOOGEDELHEID toe te eigenen en op te draagen, verdienende wegens zynen inhoud onder zoo grooten Naam in 't licht te treeden; vermids het boven alles de Leevens der Nederlandsche Vorsten bevat, doorluchtige Persoonadien, welken het oog van de geheele Waereld naar zich trokken, en allerwegen nog met verwonderinge genoemd worden, als zynde uit geringe beginselen, ten aanzien van het in 't vervolg zoogroot geworden vermoogen, door aanmerkelyke gevallen, staatkundige handelingen, egtverbintenissen, en wel inzonderheid door het onnaarspeurelyke bestier des Alleropperften tot eene heerschappy geklommen, die in veele eeuwen geene weêrga hadt, met welke Keizer Karel de Vyfde, de grootste Nederlander, die by menschen weeten geleeft heeft, is bekleed geweest. Dees, welke boven zyne Voorzaaten in Majesteit en Heerlykheid, als eene Zon onder de mindere Hemellichten, uitblonk, zullenwe in de volgende deelen zien herleeven, en ten Troon gesteegen, door geen mindere grootmoedigheid en krygszugt aangeblaazen dan zyn Overgrootvader Karel de Stoute, doch van meer geluks bescheе-

ſcheenen, de zeegeſtandaards zyner overwinningen byna in alle Geweſten des Aardbodems planten.

Al het welke my hoope geeft, dat het papiere kind, dit bewys van myn zwak vernuft, uit de ſleteren der half verloorene geſchiedeniſſen, en de heren derwaart zwervende penningen ſaamgeraapt, en tot deezen bondel bladeren aangewaſſen, de aandacht van UW' HOOGEDELHEID zal waardig zyn; des te eerder, wyl dees voornaamenlyk ook den ommezwaai van dien Landaard bevat, wiens Vryheid door den heldenmoed UWER HOOGEDELE DOORLUCHTIGE VOOROUDEREN niet alleen met raad onderſteund, met het zwaard in de vuiſt beſchermd, maar zelf meenigmaalen met hun Edel bloed bezegeld is; welken dus langs het ſpoor van deugd het verganglyke leeven voor een altydduurenden lof verwiſſelden.

Dierhalven dan offere ik UW' HOOGEDELHEID, met veel rechts en behoorlyke eerbied, de vrugten myner uitſpanningen, aan de eene zyde uitgenoodigd, door de roemwaarde eigenſchappen, die zoo vieriglyk van de goeden bemind, als van de kwaaden ontzien worden; aan de andere door de bezorg van de jeugd af met zooveel luiſters in 't beſtier van de hooge regeeringe des Lands genoomen; in welke waardigheid de groote God, de uitdeeler der heerſchappijen, de zeldzaame gaaven, met welken dat alwyze weezen behaagd heeft UW' HOOGEDELHEID zoo mildelyk te beſchenken, zeegene, dat UW' HOOGEDELHEID gelukkig en voorſpoedig nog veele jaaren ten gemeene

nutte waake. 't Gene de oprechte wenſch is van hem, die met hoogachtinge en blaakenden yver onveranderlyk zal tragten te blyven,

HOOGGEBOOREN HEER,

UWER HOOGEDELHEID

Zeer gehoorzaame en geheel
Ootmoedige Dienaar

FRANS VAN MIERIS.

VOORBERIGT.

HEt geheugen der menſchen heeft, even als de aarde, zekere bebouwing noodig, zal het rype en overvloedige vrugten voortbrengen; omdat de Schepper eenige verborgene krachten in verſcheidene zaaken geleid heeft, die niet dan door grooten arbeid ontdekt worden. Wandt ten tyde der eerſte menſchen is de overvloed der Leevensmiddelen, en een uitgeſtrekt geheugen minder dienſtig geweeſt dan by hunne Naakoomelingen, welken, in getal en jaaren aanwasſende, de middelen hebben uitgevonden om het onderhoud overvloediger en het geheugen tot het gebruik van 't verſtand ſterker te maaken. Wel is zeker, dat, ſchoonze boven alle andere Schepſelen, die in en om de aarde woonen, met eene redenlyke ziele bekleed waren, door 't vermoogen van welke zy de bevattingen van den geeſt door 't werktuig der ſpraake, als eene Dienaares van de reden, aan hunnen gelyken mede deelden, en door deezen gezelligen band met onderlinge overleggingen het oorbaarſte tot hunnen welſtand wiſten te beraamen, zy echter ondervonden welhaaſt, dat de heilzaame raadſlagen hunner Voorouderen, die hen ten nutte konden gedyen, met dezelven begraaven wierden. Dierhalven ſteldenze al hunne zinnen te werk om de zwakheden der natuure door ſchrandere uitvindingen te onderſteunen.

Verſchillende zaaken wierden tot dit einde, door verſcheidene menſchen en in byzondere tyden uitgedacht; dus de vertellingen van de Ouderen aan hunne Kinderen, ter geheugenisſe der merkwaardigſte gevallen, de eerſte te werk geſteld. Hoe zorgvuldig deeze overlevering verrigt wierdt, echter bleefze, mids de zelve uit losſen tongklank beſtondt, door de wisſelvalligheid en gemoeds beweegingen der Stervelingen, inzonderheid als 't de verdeeling van Landen en Goederen betrof, wyl de begeerlykheid van oudsher haare rol ſpeelde, geheel onzeker, en leerde het menſchdom naar beſtendiger merktekens uitzien, die de geboorte verſchaften aan ſommige gedaantetrekken, wandt het beeldenſchrift is het oudſte, en dus de Tekenkonſt tot eene Meeſteres en ſteun der Geleerden huldigden. Deezen zyn

vervolgens voor eenvoudiger ſtreepen en liniën verwisſeld, welken alengs tot een volmaakt getal van letteren aangroeiden, en op bladen en ſchorſen van boomen, vellen van dieren, wasſche en loode tafels, franſyn en eindelyk papier geſchreeven wierden, en de onbeſtendigheid der oude vertellingen op zoovaſten voet bragten, dat uit deezen de aantekeningen ſprooten, op welken onze Voorouders de Jaarboeken en Hiſtoriën gebouwd, midsgaders de zeldzaame daaden hunner Vaderen ten ſpiegel voor anderen agtergelaaten hebben.

Terwyl de konſt in arbeid ging om dit meeſterſtuk te voltooijen, en heilzaame wetten, goede inſtellingen, leerzaame daaden, ja de Wetgeevers, merkwaardige Mannen, voorbeelden van deugd en trouwe en alles 't gene te onthouden dienſtig ſcheen, door de ſaamenvoeging der woorden in beſtendige gedachtenisſe poogde te bewaaren, bragten anderen, beluſt op eenen grooten naam, zooveele wonderen der waereld als Vorſtlyke Paleizen, Grafnaalden, Pronkbeelden, roemrugtige Opſchriften, oneindige Penningen en andere Gedenktekens, die, uit harden Steen geklonken of op duurzaame Metaalen geſtempeld, de jaaren beloofden te verduuren, te voorſchyn. Maar de alverſlindende tyd en de meenigvuldige oorlogen hebben het grootſte deel dier uitmuntende Werkſtukken te gronde geworpen, verbryzeld en in duiſtere vergeetenheid begraaven; ja zelf de gedachtenis der Griekſche en Romeinſche Grootmoedigheden tot zooverre uitgewiſt, dat ons van al dien arbeid der Ouden luttel zekerheid zoude overig zyn, 't en ware de Geſchigtſchriften en eenige Gedenkpenningen, uit hunne ſchuilhoeken, daarze voor het woeden der eeuwen en de overſtroomingen der alverdervende Noordſche Volkeren beſchermd lagen, te voorſchyn gebragt, en het verloore geheugen weder vernieuwd hadden.

De ſchrandere vernuften, beſpeurende uit de overblyfſelen van de algemeene ſchipbreuke der geleerdheid en konſten, welke ſtukken de tanden des tyds het veiligſte konden verduuren, leiden, niet zonder reden, al hunne vlyt te koſte, om, op het voetſpoor der Ouden, de aanmerkelyke zaaken niet alleen door Schriften, maar zelf door Penningen in 't geheugen te prenten; en het is tot dit oogmerk dat, in 't begin der vyftiende eeuwe, het Penningmaaken tot verſterking der Geſchiedeniſſen herſteld of aan het zelve eene nieuwe geboorte gegeeven is. Vermids nu de voornaamſte opbouwers der Hiſtoriën door hunne eigene Schriften en die van andere alom bekend

kend zyn, zoo heeft my geluſt, 't gene ik voorheen in anderen gezogt heb, in 't voorbygaan die konſtenaars aan te wyzen, aan welken wy den grondſlag van het maaken der oudſte hedendaagſche gedenkpenningen, die in Italië te voorſchyn traden, verſchuldigd zyn; voor zooverre als ik de naamen der meeſten met de daarnevens geſtelde jaargetallen uit de penningſchat van den Heer François Fagel, Griffier van Haar Hoog Mogendheden, welke in verzaameling van dit ſoort myns weetens in Nederland en moogelyk in Europa geene weêrga heeft, heb konnen opſpeuren.

De eerſte was, zoo men meent, een Schilder van Verona, die wy met zyne Konſtgenooten hier ter hunner eere zullen noemen, Victor Piſanello of Piſanus, omtrent het jaar 1440. Mathæus de Paſtis, 1447. Andreas Cremonenſis, 1450. Joh. Fr. Enzola van Parma, 1456. Joannes Bolduc, Schilder van Uri in Zwitſerland, 1457. Tornnis Soldius, Schilder van Venetië, 1458. Clemens Urbinas, 1468. Behalven deezen vind ik zonder jaarmerk, nogtans tydgenooten van de voornoemden, Matescolti van Ferrara; Amade van Milanen, Goudſmid; Corradini; Paulus van Raguſio; An. G. Butenſis; en Nicolai van Florenze: welken meeſt allen hun werk, naar de gedachten van zekeren penninkundigen, (1) eerſt in waſch gebootſeerd, dan in 't metaal gegooten, en verder bewerkt hebben; maar Victor Camelio Venetiaan zoude de eerſte zyne gedenkpenningen geſtempeld hebben. Hoe het zy, ik heb tot nogtoe geen egte hedendaagſche penningen konnen opſpeuren, die voor de vyftiende eeuwe ontworpen zyn; noch geen oudere dewelken het jaartal hunner geboorte of den naam des maakers droegen, dan de konſtſtukken van deeze Meeſters: echter wil ik niet ontkennen, dat 'er voor dien tyd munten in de waereld geweeſt zyn, welken ter verſterkinge der Hiſtorië konnen ſtrekken; maar de zelven zyn door de platte verhevenheid hunner afbeeldſelen ligtlyk van de uitwendige rondheid der anderen te onderkennen, en bezitten hoedaanigheden, die eigener zyn aan 't geld dan aan de pronkpenningen.

(1) Molinet in præfat. Numism. Pontificum.

Inſgelyks vindt men verſcheidene penningen, die in deeze of gene Ryken, Vorſtendommen of Staaten ter gedachteniſſe van beroemde mannen en uitſteekende daaden van vroegere jaaren, even als een groot deel van de Burgermeeſterlyke penningen der Romeinen, in laateren tyd gemaakt zyn; doch zulke herſtelde penningen verdienen zooveel minder geloof alſze meerder jaaren naa de daarop verbeelde zaaken ter waereld gekoomen zyn; wylze alleenlyk naavolgers en geen

getuigen der Hiſtorië konnen geheeten worden: te meer, omdatze door ongevoeglyke omſtandigheden, die met de geſchiedeniſſen niet overeenſtemmen dikwylen groote verwarring, in de plaatſe van opheldering, veroorzaaken. Onder zoodaanige gebreklyken, welken het kundigſte oog meenigwerven misleiden, ſchuilen ook anderen, zelf die de Nederlandſche zaaken betreffen, en evenwel voor die Landzaaten zoo duiſter blyven als een raadſel van Oedipus. Wandt, om dit met voorbeelden aan te wyzen, wie zal den eerſten der naaſtvolgende penningen voor Govard met den bult, den vyfden Hertog van Nederlotteringe, aanzien? ſchoon ſommige Liefhebbers zulks voorgeeven; en wie zal zonder groote moeite konnen ontdekken, dat op den tweeden de Veldſlag der Brabanderen (1) tegen hunne vyandende Heeren van Berthoud, omtrent het midden der twaalfde eeuwe voorgevallen, in welken Godfried de derde Hertog van Brabant, nog een kind, in 't gezigt zyner Krygsknegten, om hunne dapperheid te wetten, met zyne wieg aan eenige willige takken gehangen wierdt, verbeeld is?

M.

Beu.

zeker weinigen, dierhalven zynze om hunne onvolmaaktheid ook minder te achten; vermids alle duiſterheid, gelyk de Penningkundige Heer Gerard van Loon (2) met veel rechts aantoont, als een der grootſte gebreeken moet gemyd worden: ja 't is, myns bedun-

(1) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 26. & Divæi Rer. Brab. pag. 94.

(2) Inleiding tot de Penningkunde fol. 193.

dunkens, de gewigtigste regel voor Penningmaakers zoowel als voor Historischryvers, het voorgenoomen werk klaar uit te drukken. Hoewel de bovenstaande penningen aan dit euvel magtig hinken, en in veel laateren tyd dan 't voorval gebeurde in 't licht gebragt, ja zelf buyten myn bestek zyn, echter heeft my niet ondienstig gescheenen ter bevestiginge myner stellinge de zelven hier in te lassen; eensdeels om aan te wyzen waarze, naar 't begrip der ervaarenen, t'huis hooren; andersdeels om deezen bondel van 's Lands oude gedenkstukken volkoomener te doen verschynen; wandt dit oogwit, van met den aanvang der hedendaagsche penningen myne Histori begonnen en met de zelven de gevallen zoo van den Staat als van de Kerke, die men hier onafscheidelyk aan elkanderen zal verknogt vinden, opgehelderd te hebben, poogde ik te bereiken, schoon ik, voor meer dan twaalf jaaren, van meeninge was alleenlyk het leeven van Keizer Karel den Vyfden op deezen trant te verhandelen; maar bevindende, onder 't verzaamelen der alom verstrooide bewyzen, de voorgaande geschiedenissen onze aandacht niet minder waardig, en ter verklaaringe van myn voorwerp ten uittersten dienstig te zyn, ben ik alengs opgeklommen tot daar de voornaamste knoop ter vereeniginge zyner Nederlandsche Gewesten en andere Vorstendommen geleid is: te meer hiertoe aangemoedigd door de zonderlinge gunst van die Heeren, welken my vryen toegang tot hunne schatten, 't zy van onuitgegeevene handschriften, of zeldzaame penningen, verleend hebben; zulks hierdoor eene reeks van egte bewysstukken der eerwaardige oudheden, die by den weg niet gevonden worden, magtig zynde, heb ik dezelven naar myn klein vermoogen in behoorelyke geleden geschaard, en myne uytgespaarde uuren met veel vermaaks aan de zelven te koste geleid, om de halfvergeetene geschiedenissen in den dag te voeren, en dus geschoteld mynen Landsgenooten op te dissen, midsgaders de onbekende penningen niet alleen te verklaaren, maar die tot bewys van 't verhaal of tot luister der verhandelde persoonen te gebruiken; om, daar 't my moogelyk was, de zaaken die ik in schrift voortbrenge, even als de brieven van belang door zegelen, die geen gezond verstand voor onwaardig kan houden, met penningen te versterken, zoowel die binnen als die buiten de Nederlanden gemaakt zyn; wandt geen billyk Rechter zal, als de Inboorlingen ontbreeken, de getuigenis der naaste Landzaaten weigeren: en al eens ondersteld zynde dat de zelven tot zoodanig een oogmerk niet dienden, en dat 'er noch konstige of

toepaſſelyke zinnebeelden, noch diepzinnige ſpreuken op gevonden wierden, zoude het echter niet bekoorlyk zyn, datmen de waare afbeeldſels van zooveele Vorſten, Krygshelden en geleerde Mannen, van welken alle monden nog vol zyn, zulke reeks van jaaren naa hunnen dood, in hunnen natuurlyken ſtand, mogt beſchouwen? 't is met dit inzigt dat ik alles met de uitterſte vlyt zoo naauwkeurig gevolgd heb.

Wat de ſchikking en behandeling der zaaken belangt, ik bekenne rondborſtig, mids my de verſchillende gedachten van die zullen leezen moeijelyk te treffen waren, en moogelyk op eenen doolweg van verwarringen zouden gebragt hebben, dat ik de regels welken my bekend zyn, en verder de orde des tyds, zooverre my moogelyk was, gevolgd hebbe; en dewyl 't my thans overtollig ſchynt te melden, welke inzigten my, behalven de ongemeene luſt tot de oudheden myns Vaderlands en 't ontvouwen der zuivere waarheid, hiertoe gedreeven hebben, zoo zal het echter niet t'eenemaal ondienſtig zyn, van ſommige ſtellingen, die in dit werk zullen voorkoomen, vooraf eenig berigt te geeven. Voornaamenlyk omtrent de verſchillende wyzen van Jaartellingen, de welken by de Nederlanders, hunne gebuuren en bondgenooten in zwang geweeſt zyn, die ik tot myn tyd beſtek dienſtig kortlyk zal aantoonen.

Het jaar wierdt van ſommigen begonnen op den Geboortendag van onzen Zaligmaaker, den vyfentwintigſten van Wintermaand: by anderen op den dag zyner Beſnydinge, den eerſten van Louwmaand; ook ter gedachteniſſe zyner Menſchwordinge, den vyfentwintigſten van Lentemaand; en ter oorzaake zyner Verryzeniſſe op het feeſt van 't Paſcha. Byſtere verwarringen koomen ons in de beſchreevene geſchiedeniſſen hieruit voort, welken zonder kenniſſe van de gewoonte der Volkeren onmoogelyk zyn te ontknoopen: wandt niet alleen dat by die het Paſcha volgden het eene jaar wel ruim eene maand langer konde vallen dan het andere, wyl dees feeſtdag tuſſchen den tweeëntwintigſten van Lentemaand en den vyfentwintigſten van Grasmaand beweegelyk is; maar inzonderheid omdat in eene en dezelve Landſtreeke het begin van 't jaar niet naar den zelven regel genoomen wierdt. Dus vindtmen dat de Pauzen (1) nu den eerſten van Louwmaand, dan den vyfentwintigſten van Lentemaand voor den aanvang des jaars gehouden hebben. Sommige Duitſen (2) hielden den dag der Geboorte, andere dien der Beſnydeniſſe voor den eerſten. De Franſen, naa datze een geruimen tyd den eerſten van Lentemaand, in

(1) Batavia Sacra, of Kerklyke Oudhed. van Utrecht. fol. 336.

(2) Chriſt. Gottl. Haltauſii Calendar. Medii Ævi Germ pag. 24. & 26.

in 't vervolg den vyfentwintigſten van Wintermaand; (1) en onder den derden Stam hunner Koningen den vyfentwintigſten van Lentemaand hiertoe gebruikt hadden, ſtelden eindelyk het Paſcha tot een begin van het jaar, 't gene tot het vyftienhonderdvierenzeſtigſte jaar duurde, wanneer het zelve op 't Koninglyke gebod (2) voor den eerſten van Louwmaand verwiſſeld wierdt. De Hollanders, Brabanders, Luikenaars, Savoyers en meer andere volken, getuigt een (3) onzer voornaamſte oudheidkundigen, begonnen het jaar met den dag van 't Paſcha. Dat zulks omtrent de Brabanders en Vlaamingen plaats hadt, ſtemme ik gaarne toe, niet alleen in de rekeninge hunner Hoven, maar zelf in Burgerlyke zaaken, gelyk uit hunne oude gedenkſchriften blykt; maar hier hoort eene naauwere bepaaling, alzoo de Hollanders en de andere Nederlanders, welken hieronder konnen begreepen worden, deeze ſtelling niet altyd volgden; wandt ik vinde duidelyk, dat die van Gelderland en Utrecht (4) het jaar op Kerſmis begonnen. De Vriezen, zoo ik meene, op den eerſten van Louwmaand, welke wyze ook in den Burgerlyken ſtyl der Hollanderen gehouden wierdt; maar in 't Hof van Holland of in de openbaare of geheime ſchriften, die door de Beampten van 't Hof getekend waren, heeft men van 't Paſcha, of, zoo anderen (5) meenen, met die van Dordrecht van goeden Vrydag begonnen te tellen, om dit verſchil aan te wyzen voegdenze dikwylen aan 't ſlot hunner brieven *naar den ſtyl van onzen Hove* of *voor Paſcha*: alwaar zoodaanige ondertekening gevonden wordt, daar geeftmen genoeg te kennen, dat het ſtuk een jaar jonger is dan het bygeſtelde jaartal uitwyſt; wandt ik heb zulks nooit gezien dan in de brieven, welken in de dagen, die tuſſchen den eerſten van Louwmaand en het Paſcha vallen, getekend waren. Een klaar voorbeeld van dit verſchil doet zich op in de nieuwe beſchryving (6) van Delft, daarmen deeze woorden vindt: *by den Prins binnen Delft den negenentwintigſten van Louwmaand in 't jaar vyftienhonderdzesenzestig naar den ſtyl van den Hove*; en weinige dagen laater van het Stadhuis afgekondigd, *den tweeden van Sprokkelmaand in 't jaar vyftienhonderdzevenenzestig naar den ſtyl van Delft.* Dit was ten hoogſte noodig om geene verwarring, en zekere uitzondering te maaken van den Burgerlyken ſtyl, die ik ook in de jaarboeken en Hiſtoriën der Hollanderen, voor de herſtelling der jaartellinge geſchreeven of gedrukt, gebruikt vinde; het welke ſtand hieldt tot in het jaar vyftienhonderdvyfenzeventig, wanneer Philips de Tweede, Koning

(1) Du Cange Gloſſar. Latin. Medii ævi Tom. 1. fol. 202.

(2) Mezeray Hiſt. de France Tom. III. fol. 136.

(3) Matthæi Anal. Tom. v. pag. 634.

(4) Voorreden op het Placcaatboek van Utrecht fol. †††††2. verso.

(5) Balen beſchryv. van Dordrecht pag. 629.

(6) fol. 433.

van Spanje, en Vorst der Nederlanden, bespeurende dat de vereischte uitzonderingen dikwylen agtergelaaten waren, deedt, om verder alle tweedragt en zwaarigheden, die hier dagelyks uitsprooten, voor te koomen en uit den weg te ruimen, op den zestienden van Weidemaand (1) met openbaare brieven afkondigen, dat men voortaan in alle zyne Nederlanden de jaaren met den eersten van Louwmaand zoude beginnen: en dewyl dit met het naaste jaar van zesenzeventig is ingevoerd geworden, zoo volgt, dat het voorgaande by de Vlaamingen, Brabanders en anderen naauwlyks negen maanden groot was. Deezen herstelden styl, mids die in de jaarboeken der Hollanderen gebruikt was, heb ik, zooverre myn vermoogen strekte, in dit werk zoeken te volgen; en dierhalven de Bruiloft en de instelling der Guldevlies Ordere van Philips den Goeden op 't jaar veertienhonderdnegenentwintig, het omkoomen van Karel den Stouten op 't jaar veertienhonderdzesenzeventig, en andere gevallen, die by de Vlaamsche Schryvers naar hunne jaarrekening te boek gesteld zyn, een jaar laater geschikt, en dus niet zonder moeite de verschillende tydrekening op eenen trant gebragt.

(1) Vredii Sigilla Comit. Fland. fol. 228.

Behalven deeze aanmerking acht ik ook dienstig te melden, dat de Fransche en Duitsche Keizers eertyds, zoo 't my toeschynt, zeker recht op het grootste deel der Nederlanden bezeten hebben, en dewyl zulks by eenigen onzer Vaderlandsche Historischryvers twyfelachtig aangeroerd, en by anderen geheel gemyd is, dus in den eersten opslag vreemd mogt voorkoomen, schoon de onlusten uit dien eisch gesprooten dikwylen aangetekend zyn, zoo heb ik, om dit kluwen te ontwarren, ter bevattinge der anders onbegrypelyke zaaken den oorsprong wat vroeger opgehaald, en by alle aanmerkelyke gevallen getragt te doen zien, tot hoeverre dit stuk gedreeven wierdt. Wat eigenlyk het weezendlyke deel van het zelve geweest is, zal ik hier in weinige woorden nederstellen. Dat de Keizers noch de Hertogen of Graaven, die van hen aangesteld of bevestigd wierden, nooit eene onbepaalde heerschappy over de Nederlanden gevoerd hebben blykt, myns oordeels, zoo zeker uit oneindige bewyzen, als dat het Oppergebied naar maate der Keizerlyke krachten meerder of minder is gewaardeerd geworden; dierhalven is het zelve in de vroege tyden niet zoo bepaald geweest, als naa het jaar dertienhonderdendertig, in het welke Keizer Lodewyk van

Beije-

Beijere, met toeſtemminge en goedvindinge van 's Ryks Vorſten, ter gunſte van den Broeder zyner Vrouwe, Willem den Vierden Graaf van (1) Holland, ſchriftlyken afſtand deedt van alles dat zyne Voorzaaten op Holland en Vriesland hadden konnen eiſſchen, behoudende nogtans de manſchap, die de Graaven hem of het Ryk ſchuldig waren; van hoe weinig belangs deeze verbintenis mogt ſchynen, zy was echter een klaar bewys van afhangelykheid, en beſtondt in zekere bepaalde beloften van gehoorzaamheid en trouwe, die de Graaven by hunne verheffing den Keizer plechtelyk moeſten afleggen; en in den onderſtand, welken zy den zelven, als de andere Vorſten, Stenden en Steden des Ryks zich wapenden, verplicht waren op te brengen; welke ſchuldige hulpe, op den Ryksdag te Norimberg in 't jaar veertienhonderdeenendertig, door Keizer Sigismund tot den Oorlog der Huſſiten omtrent eenige Nederlandſche Geweſten dus begroot en geregeld (2) wierdt. Brabant op tweehonderd Gleſen (3) of Speerruiters; Holland en Zeeland ſaamen op gelyke tweehonderd; Gelderland op honderd; Utrecht en de drie Steden (naamenlyk Deventer, Kampen en Zwol) op vyftig Gleſen. Uit deeze inzigten heb ik, om my klaarer uit te drukken, ſommige Keizers Leenheeren, even als de Pauzen Opperkerkvoogden genoemd, niet omdat ik de zelven in zoodaanige waardigheid erkenne; maar omdatze van veelen voor zulken gehouden wierden. Hierin het voetſpoor volgende, dat my door de Gedenkſchriften van Brabant, Gelderland, Utrecht en inzonderheid door die van Vriesland gebaand was, welken allen openlyk getuigen, dat hunne Landſtreeken onder het Keizerlyke gebied geweeſt zyn: is het dan wel te denken, ſchoon alle andere bewyzen ontbraken, dat Holland, een deel van Vriesland zynde, alleen, in 't midden dier onderworpene Landen gelegen, ongeſchonde het overtreffende vermoogen der Keizerlyke wapenen zoude verduurd hebben? of kan een gezond oordeel wel begrypen, dat de vryheid der Gelderſen, Utrechtſen en Vriezen door deeze bekentenisſen verkort, en met minder recht dan by de Hollanders en Zeeuwen beſchermd wordt? hierenboven, al ware 't dat onze Voorvaders door onvermoogen den nek onder de dienſtbaarheid van uitheemſche Vorſten geboogen hadden, zouden hunne Naaneeven daardoor, hoe magtig geworden, echter voor altyd verſtooken zyn van een recht dat God en de natuur hen gegeeven heeft? zeker geenszins. Om welke reden zoumen dan eene zaak verdraaijen, die zoo klaar voorkoomt, en

(1) Analecta Veteris ævi Ant. Mathæi. Tom. V. pag. 592.

(2) J. Philippi Datt. Rer. Germ. ſive de Pace Imperii publ. fol. 170. a.

(3) Glavie, ieder. wierdt op drie en ſomtyds op vier ruiters by de Duitſen geſchat I. Philipp. Datt Rer. Germ. fol. 168. b

de waarheid en t'evens de dapperheid onzer Voorvaderen verduisteren, welken door onbegrypelyke kloekmoedigheid aangeblaazen op eenen schok het juk van den Leenheer, van den Leenman en van den Kerkvoogd te gelyk van den hals geworpen, midsgaders de vryheid, door de zelve middelen en met geen minder rechts, naamenlyk dat van 't zwaard gezogt hebben, dan zy die verlooren hadden; wandt dit schynt onbetwistbaar, wanneer de Vorst de verbintenissen, aan welken hy zoowel als zyne Onderzaaten verknogt is, gerekt, geboogen en verbrooken heeft, dat zy dan niet langer verplicht zyn hem te gehoorzaamen. Dit zyn myne gedachten, en ik roem die niet alleen, aan welken wy 't verkrygen van zoo dierbaaren schat verschuldigd zyn, maar ook zulken, die ons voor diergelyke heerschappy bewaaren, en zich en hunne Naakoomelingen voor den slaafschen band der Waereldlyke en Geestlyke dwingelandyen beschermen. Al het welke ik noodig geacht hebbe hier, als in 't voorbygaan, aan te roeren, terwylwe in de duisternissen dier vroege geschiedenissen nog niet verlicht zyn door den loflyken arbeid van den uitmuntenden Historischryver den Heer Gerard van Loon, welke ons hoope geeft van eerlang een doorwrogt stuk van de eerste tyden en den ouden stand der Hollanderen met ongemeene vlyt, naauwkeurigheid en doordringend oordeel, uit de zekerste bewysstukken saamen gesteld, te doen zien.

Vermids ik omtrent het gebruik van den tytel des Keizers naar de neiging der Historischryveren eenig verschil gevonden heb, zoo strekt hier ter verklaaringe, dat sommigen den zelven zoolang Roomschkoning noemen tot hy van den Paus gekroond was; op deeze wyze is my gebleeken, dat Frederik, zyn Zoon Maximiliaan, en naa hen Karel de Vyfde zich voor het voltrekken dier Pauslyke plechtigheid nooit anders geschreeven hebben; doch anderen noemen hen Keizers zoodra zy van de Keurvorsten tot die waardigheid verheven waren; en deezen regel heb ik gevolgd, wyl ik onderstelde dat het vermoogen uit de verkiezinge en niet uit de plechtigheid der Krooninge voortkwam. Wyders dientmen ook vooraf te weeten, dat eene bende van mannen van wapenen, of speerruiteren, welke doorgaans uyt honderd bestondt, in dit tydbestek voor omtrent zeshonderd (1) koppen by de Fransen gehouden wierdt; omdat ieder van hen nog andere vyf in zynen dienst hadt.

(1) Daniel Hist. de la Milice FrançoiseTom. 1.pag 154.

Wat nu de Schryvers aenbelangt, van welken ik my somtyds bediend heb, als ik de weezendlyken penningen niet konde magtig worden,

men

men kan daaromtrent verzekerd zyn, datmen geene dan die by de penningkundigen voor geloofwaardige gehouden worden hier zal gebruikt vinden; dierhalven heb ik uit het Metaale Vrankryk (1) noch de opgehelderde Franſche geſlagten (2) van den Heer Jacob de Bie nooit een enkel ſtuk durven ontleenen, omdat hy veele zyner afbeeldingen, gelyk de leden der Koninglyke vergaderinge tot het penning maaken in Vrankryk getuigen, uit den duim gezoogen en ons zyne herſenſchimmen voor oprechte munt gezogt heeft in de vuiſt te douwen. In opzigt der penningen, dewyl het goud en zilver de wiſſelvalligheden der tyden meer onderworpen zyn dan de mindere metaalen, zal zich niemand behoeven te verwonderen om welke reden ons in dit werk zooveele kopere en zelf tinne of loode penningen zullen voorkoomen; onaangezien de geringheid dier bergſtoffen, die door den ouderdom reeds achtbaar zyn, ben ik echter te raade geworden, eensdeels om my voor alle agterdocht te dekken, alzoo my niet onmogelyk zoude zyn insgelyks eenige penningen te ontwerpen; andersdeels, mids het penningmaaken op de oude en langvoorledene gevallen uit inzigt van gewin nog dagelyks in zwang gaat, van dierhalven de tekens der metaalen, in welken ik dezelven gevonden heb by ieder, en den uytleg op de naaſtvolgende plaat, onder de oude Duitſche of Gottiſche letters, die op veele penningen gezien worden, en hier nevens andere thans gebruiklyke ter verklaaringe der duiſtere randſchriften geſteld zyn, aen te wyzen.

(1) La France Metallique
(2) Familles de la France Illuſtrées &c.

A A A	G G	N N	T T T
B B	H H H	O O	V V V
C C	I I	P P	W W
D D	K K	Q Q Q	X X
E E	L L	R R	Y Y Y
F F	M M M	S S	Z Z

☉ *Goud.* ☽ *Zilver.* ♀ *Koper.* ♃ *Tin of Lood.*

Eene zelfde beweegreden heeft my gedreeven om de bezitters dier zeldzaame kleinoodien, en de penningboeken met de eerſte letteren hunner naamen, by iederen penning aangeweezen, kenbaar te maaken, en de zelven aan 't einde van dit voorberigt naar de letterſchikking

van het a b c. te laaten volgen; zoo om de uitlegging in eenen opflag van 't oog te konnen vinden, als om myne dankbaarheid voor hunne edelmoedige beleefdheden openlyk te betuigen; overzulks heb ik die Heeren en voornaame Liefhebbers, zonder wier hulpe my onmoogelyk zoude geweeſt zyn van het werk ooit tot deeze volkoomenheid gebragt te hebben, hier met eerbied willen noemen.

Dus verre heeft my noodig gedocht, ter bevattinge deezer ſaamgeſtelde zaaken, den beſcheiden Leezer vooraf eenige kennis te geeven, en den zelven te verzekeren, dat ik de waarheid door geene konſtgreepen of dubbelzinnige bewoording gezogt heb te bedekken, maar in haar eenvoudig gelaat, door 't welke zy bekoorlyker is dan omzwagteld van veele optooiſelen, klaar en bondig getragt heb te ontvouwen; laatende verder het beſchaaven en verbeteren voor dien 't behaagt, en het oordeelen, gelyk ik voor my zelven zoude begeeren, aan ieder vry; wandt, die zich voor alle berispingen meent te dekken moet verwaand of der waereld onkundig zyn. Ik zal dan, wylze ook haar nut inhebben, de zelven, alsze wel gegrond en onpartydig gedaan worden, voor billyke onderwyzingen myner begaane miſlagen ontfangen, uit de zelven myn voordeel zoeken, en thans, verſchooning voor ſchryf- en drukfeilen die 'er meer dan my lief zyn inſluipen, verzogt hebbende, den Leezer vaarwel wenſchen.

VER-

VERKLAARING
DER
LETTEREN,

Welken by de afbeeldinge der Penningen gesteld zyn, tot aanwyzing van de naamen der Heeren en Liefhebberen, uit wier Penningkassen ik deeze Gedenkstukken ontleend heb:

A.	*Abraham van Alphen, in zyn leeven Burgermeester te Leyde.*
AL.	*Mr. Jan Alensoon, Ontfanger der buiten gewoone Verpondingen te Leyde.*
AR.	*Berndt Arndts Muntzbuch, gedrukt in 't jaar* 1610. *in* 4to.
B.	*Mr. Cornelis Backer, Oudschepen te Amsterdam.*
BA.	*Mr. Reimond Backer te Leyde.*
B.B.	*Mr. Bartholomeus Bos te Leyde.*
BEG.	*Laurentii Begeri Numismata Pontificum Romanorum enz. Colon. Brandenburgicæ.* 1704. *in fol.*
BEU.	*Christoffel Beudeker, te Amsterdam.*
BL.	*M. le Blanc, Traité Historique des Monnoyes de France. Amst.* 1692. *in* 4to.
BO.	*Philippi Bonanni Numismata Pontificum Romanorum. Romæ* 1699. II *vol. in fol.*
BR.	*Daniel Brandt in 's Graavenhaage.*
C.	*Koenraad Christoffers te Amsterdam.*
CA.	*Augustin Calmet, Histoire Ecclisiastique & Civile de Lorraine. a Nancy* 1723. III *vol. in fol.*
CR.	*Mr. N.... Cronenburg in 's Graavenhaage.*
D.	*De Weduwe van den Heer Jan Delcourt te Amsterdam.*
DA.	*P. G. Daniel Histoire de France, a Amsterdam* 1720. VII. *vol. in* 4to.
DE.	*M. Gottfried Dewerdeck Schlesische Muntz Kabinet, gedrukt te Javer* 1711. *in* 4to.
E.	*Johan Evelyn, Numismata a Discourse of Medals Antient and Modern, London* 1697. *in fol.*
EM.	*Mr. Johan Emands, Raad der Munte van de Vereenigde Nederlanden, in 's Graavenhaage.*
F.	*Mr. François Fagel, Griffier van haar Hoog Mogendheden de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden enz.*
G. V. L.	*Mr. Gerard van Loon, zoo beroemd door zyne Nederlandsche Historipenningen.*
H.	*Mr. Adriaan van Hoogeveen, Vroedschap te Delft.*
Ha.	*Sigebert Haverkamp, Hoogleeraar der Historiën, Welspreekenheid en Griekshe Taale te Leyde.*

HE.	*Hendrik van Heteren, Vroedschap in 's Graavenhaage.*
J.	*Christiaan Juncker, Das Guldene und Silberne Ehren-gedachtnisz D. Marthini Lutheri, te Franckfurt und Leipzig,* 1610. *in* 8vo.
K.	*N.... Kalf te Zaardam.*
K.A.	*Kornelis van Alkemade, Munten der Graaven van Holland, te Delft* 1700. *in fol.*
L.	*Joannis Jacobi Luckii Sylloge Numismatum, Argentinæ* 1620. *in fol.*
Lo.	*Willem Lormier in 's Graavenhaage.*
M.	*Frans van Mieris te Leyde.*
ME.	*Jacobi a Mellen Sylloge Nummorum ex argento uncialium; Lubecæ* 1698. *in* 4to.
MI.	*Daniel de Milaan Visconti, Heer van Niveld enz. te Utrecht.*
O.	*Oligeri Jacobei Museum Regum Daniæ, Hafniæ.* 1696. *in fol.*
P.	*Christoffel Plantyn, Munt- en Penningboek, te Antwerpe* 1575. *in* 8°.
PA.	*Joannis Palatii fasti Ducales Venetorum Ducum, Venet.* 1696. *in* 4°.
PL.	*Wilhem van de Plaat te Rotterdam.*
P.P.	*Philippi Parutæ Sicilia Numismatica, ed. Leydæ.*
R.	*Johan van Ruil, in zyn leeven Pleitbezorger in 's Graavenhaage.*
S.	*Octavii de Strada Genealogia Austriæ Ducum &c. Francof.* 1729. *in fol.*
SC.	*Andries Schoemaker te Amsterdam.*
SCH.	*Mr. Balthazar Schot, Oudschepen, Raad en Ontfanger te Amsterdam.*
SYP.	*Mr. Cornelis Ascanius van Sypesteyn, Raad en President Schepen te Haarlem.*
ST.	*Mr. Joh. B. Steenbergen, Burgermeester te Kampen en Gemagtigde wegens Overyssel, ter vergaderinge der Hoog Mogende Heeren de Staaten Generaal der vereenigde Nederlanden.*
T.	*Wilhelm Ernst Tentzeln, Saxonia Numismata, oder Medaillen Kabinet der Vorsten van Saksen, Dresdæ* 1705. II *vol. in* 4to.
T.H.	*Dirk ter Hoeven, Metaalproever in 's Graavenhaage.*
TR.	*Dr. Cornelis Trioen te Leyde.*
V.	*Herman Vos, Agent van den Hertog Holstein Ploen, in 's Graavenhaage.*
VEr.	*Cesare Antonio Vergara, Monete del Regno di Napoli, in Roma* 1716. *in fol.*

TER

TER UITGAVE
VAN DE
HISTORIE
DER
NEDERLANDSCHE VORSTEN,
DOOR DEN HEERE
FRANS VAN MIERIS.

De vleizucht, zich gewoon te voegen naer 't gebrek
Dat in den Landvorst heerscht, laet op een' scheeven nek
Om Alexanders wil het hoofd ter zyde hangen,
En heeft hem de ydle waen der trotsheid zo bevangen,
Dat hy veel hooger schat een basterd van Jupyn
Dan uit een' zuivren echt eens konings zoon te zyn;
Zy stelt hem in den rang van Hammons aterlingen,
Om door die hoofsche streek in zyne gunst te dringen:
Terwyl Kallisthenes moet sterven op 't gebod
Des Heerschers, dien hy niet wil vieren als een God.
Dus mag 'er niemand schier, zo lang de Vorsten leeven
Van hunnen handel ons oprechte kundschap geeven;
Want deelt men in de gunst, de pen, gemeenlyk veil
Voor zulk een' grooten loon, boekt geen de minste feil.
Ja-schoon men van het hof geen voordeel heeft te hoopen,
Wie waegt 'er roekeloos in zyne dood te loopen,
En vreest de belgzucht niet der onbepaelde magt,
Die op het minste woord haere eer beledigd acht,
En zich geen rust vergunt, tenzyze 't leed kan wreeken,
Ten afschrik van elkeen, die vry zou durven spreeken,
Hoewelze meer dan eens het oog gesloten houdt,
Wanneer zich tegen recht een lasteraer verstout,
Door snoode logentael haers vyands eer te rooven!
  Doch mag men 't grootste deel der schryvren niet gelooven,
Waer zal 't leesgierig oog, dat naer de waerheid zoekt,
Haer door een trouwe pen eenvoudig zien geboekt?
  Hier dient ons met verstand, het valsch van 't waer te schiften,
En uit den redenstryd van schriften tegen schriften
Te ontdekken, wie het meest met oordeel was begaefd,
Wie best de zaeken wist, en allerminst verslaefd
Aen vlei- of lasterzucht, bewyzen voor en tegen
Met een' bescheiden geest durft op het naeuwste weegen:
Hier dient ons datmen nooit voor echte proeven neemt,
't Geen in den eersten schyn, wel naer de waerheid zweemt,

Maer op den toets gebragt, de keur niet wech mag draegen:
Hier dient ons, zo 'er munt of penning is geslaegen,
Die door het zinnebeeld of randschrift iets betoogt,
Dat zulk een klaer bewys aendachtig werd' beoogd,
Wyl 't vaek, indien 'er zyn die in de tyden dwaelen,
Den twist beslissen zal, door 't merk der jaergetalen.
En daer de weetlust reeds met onvolprezen vlyt
Dien arbeid heeft besteed aen landen, door den tyd
Bynaer geheel verwoest, thans enkle naemgenooten
Des luisterryken stams, waer uitze zyn gesproten,
Gelyk men aen 't verval van 't strydbaer Romen ziet,
En Grieken, dat voorheen het wyze Grieken hiet,
Daer thans noch strydbaerheid, noch wysheid is te vinden;
Zo moetenze onze tong aen hunnen lof verbinden,
Die op dien vasten grond, zoveel het mooglyk is,
Ons geeven 't recht verstand van 's Lands geschiedenis.
En wyl 't Bourgondisch huis, ten top van eer gestegen,
De Nederlanden heeft in zyn bezit gekregen,
En langen tyd beheerscht, was 't van geen klein gewicht
De Helden van dien stam te brengen in het licht.
Een stof die 't werkzaem brein van MIERIS kon bekooren,
Van MIERIS, die tot kunst en weetenschap gebooren,
Met verwen, naer vereisch door 't glad penseel gemengd,
In alles wat hy maelt, een' schyn van leven brengt,
En ongewoon den tyd aen noodelooze dingen
Te spillen, zyn vernuft in leerzaeme oeffeningen
Doet blyken, want zoras hem 't schilderlicht verlaet,
Neemt hy de boeken, pen, of tekenkool te baet,
En oorbaert dus den tyd, die andren vaek besteeden
Aen vruchtelooze vreugd, tot nutte bezigheden
Die met een stil vermaek onscheidbaer zyn vereend,
Waer toe 't Bourgondisch huis hem thans de stof verleent;
Een stof, die waerdig is den onvermoeiden yver
Van zulk een' kunstenaer, van zo getrouwen Schryver,
Die 't geen hy waerheid acht, op geene wys verbloemt,
En 't lieve Vaderland door geen verdichtzels roemt.
Hy stelt het als een deel van 't oude Lotharingen,
Waer van de Vorsten 't leen uit 's Keizers hand ontvingen,
Gelyk het Lodewyk op zyne Vrouw verhief,
Die 't Willem haeren Zoon, haer toenmaels waerd en lief,
Als naesten tot het leen, liet in haer' naem bestieren.
Maer of ik nu den toom wilde aen myn' dichtlust vieren,
En van het gantsche werk een kloeke schetze gaf?
't Wierdt een Register vaers, en zulken keur ik af;
Want meenig waer verheugd dat hy zyn geld mogt spaeren,
Indien hem 't lofgedicht de zaeken kon verklaeren,
Ik prys dan slechts het werk den Landgenooten aen,
En roep hun ernstig toe: Het heeftme zeer voldaen.

THEODOOR VAN SNAKENBURG.

OP

OP DE HISTORI

DER

NEDERLANDSCHE VORSTEN,

DOOR DEN HEERE

FRANS VAN MIERIS.

SPitfte ooit een eedle drift in Hollandt brein en pennen,
Om Neêrlands luifter te verheffen uit het ftof
Der oudheit, 't is deeze eeuw, die zich voor al doet kennen
In mannen, dien dees luft met fcharpe prikkels trof.

De voorgaande eeuw begon den yver al te ontfteeken
Van kloeke geeften, die met oordeel hunne vlyt
Befteedden, om met magt door neevels heen te breeken,
Daar 't oog der Schryveren op ftuitte voor dien tydt.

't Gelukte hun, een' fchat te ontdekken van Kronyken,
En echte ftukken, daar de wiffelbare loop
Der zaaken, en 't bedryf der Vorften uit kon blyken
En licht te ontwarren viel de zwaarfte twyffelknoop.

Thans fpreit de penningkunde op 's lands Hiftoribladen
Een niet min helder, en een aangenamer licht.
Zy fchaft in zaaken, daar men eertyds naar moeft raaden,
Bewyzen, daar 't gezag der fchryveren voor zwicht.

't Volmaakte toppunt, daar die kunft toe is gereezen,
Weet elk in Neêrlandt dank den fchranderen VAN LOON.
Die 't nut gebruik der munte, en penningen by 't leezen
Zyn landsgenooten fteldt in kleen beftek ten toon.

De nyvre MIERIS, ook dat voetſpoor ingeſlagen,
Al vroeg geoeffent in de kennis van ons Landt,
Op zulk een' grondt gebouwt, durft meê de Schryfkans waagen,
En volgt hem in het zog, en op gelyken trant.

Hy niet te vreede, met op 't ſpoor van zyne vad'ren
Zich te vereeuwigen door 't eedel kunſtpenſeel,
Sloeg ook de pen ter handt, en ſchildert op dees blad'ren
Met inkt zo heerlyk, als met verwen op 't paneel.

Hy zag in de eerſte kunſt, zyn eerſte jeugt geſleeten:
Maar mannelyker jeugt bekroop hem met de zucht
Der taalkunde, en om meer, dan anderen te weeten.
Zyn ryk vernuft queet in dat opzet zich met vrucht.

Al moeſt hy in dees vlugt op eige wieken zweeven,
Van laage en hooge School ontbeeren 't onderwys,
Zyn naarſtigheit kon licht dien hoek te boven ſtreeven,
En ſtreek in korten tydt dien moeielyken prys.

Toen aan geen ontrouw der vertaaling meer gebonden,
Sprak hy met d'ouden vry, en in hunne eige taal;
En daar hy voormaals zich verleegen had gevonden,
Was eigen oordeel nu de toetsſteen en de ſchaal.

Hy toefde een kleene wyl in de afgeleegenſte eeuwen;
Bezag de Helden der aloudheit van naby
Met al hunn' luiſter; maar de roem van Neêrlands leeuwen
Trok al zyn' aandacht weer met magt op hunne zy.

Sints ſleet hy de uuren van verpoozing in 't beſchouwen
Van munt, en zeegels, die als ſtarren aan den trans
Van 's Lands geſchiedenis hem veilig zee deên bouwen,
En ſchyn verdwynen deên voor Waarheids heldren glans.

Dees

Dees yver ſchonk wel haaſt ons keurige eerſtelingen
Van zynen arbeidt in den oorſpronk van het gelt
Een arbeidt, die eerlang naar hooger prys zou dingen,
En ſlechts tot grooter werk de ſnaaren had geſtelt.

Die meêgedeelde munt der Stichtſche myterhoofden,
En zeegels waren 't, die ons weetziek Vaderlandt
Byzonderheeden, en ontdekkingen beloofden,
Alleen te wachten van zyn geeſt en zyne handt.

Die handt aan teekenkunſt gewendt, en zoo bedreeven,
Staat dubbel hem ten dienſt, verheerlykt zelf 't ſieraat
Der echte penningen, waar meê zyn boek doorweeven,
Het oog verlokt, datme op zyn zinlyk prentwerk ſlaat.

Een tooiſel echter, dat zyn werk licht kon ontbeeren.
Hy Schryft en Schildert, en al wat hy Schryft, gelykt
Als konterfeitſel in Landsvrouwen en Landsheeren,
Zoo dat zyn pen geen hair ooit van de waarheit wykt.

Zie in den ſchaakel dier Hiſtoriſche verhaalen
Der Vorſten imborſt, en der onderdaanen aart.
Zie hem de deugden, en de grove feilen maalen
Der groote mannen van den tabbaart, en van 't zwaart.

Zie, hoe ons Landt van ouds geworſtelt heeft met plaagen
Van oorlog, oproer, moordt, geweldt, en burgertwiſt;
Wat Hoeks en Kabbeljaauws, dat vriendt ontzag, noch maagen,
In anderhalleve eeuw al ſchats en bloeds verkwiſt.

Let, hoe bezwaarlyk 't juk is op den hals te drukken
Van vrygeboore volk, hoe 't alle leet verdraagt
Ja liever ſterven wil, eer 't zynen nek zou bukken.
Daar Vrieslandt, Vlaandre, en ganſch Euroope hier van waagt.

** ** ** *   Hoe

Hoe ſpeelt in 't midden van de bittre ſtaatkrakkeelen
De liefde ook haare rol! De ſchoone landsvorſtin
Jakoba wil 't gezag eerſt met Borgonje deelen,
Dan 't erfrecht afſtaan, eer dan afzien van haar min.

Ook heeft de Godsdienſt deel in 't raadſlaan by de hoven,
Als Keizer Frederik, ter liefde van de kerk,
Zoo 't ſchynt, den Turckſchen vorſt zyn dochter durft beloven,
Maar Alberts minneliſt verbrak 't ſtaatkundig werk.

Hoe zou 't my luſten door dien ſchoonen beemt van bloemen,
In werk en bywerk net en aartig geſchakeert,
Te weiden, en de trouw des Schryvers hoog te roemen,
Die vriendt en vyandt elk op zynen prys waardeert.

Hoe zou 't my luſten 't hooft van mynen vriendt te ſieren,
Zoo niet 's mans zeedigheit wees van de handt den lof,
Dien zyne vlyt verdient: hy kieſt voor lauwerieren
't Vermaak van nut te zyn in zulken nutten ſtof.

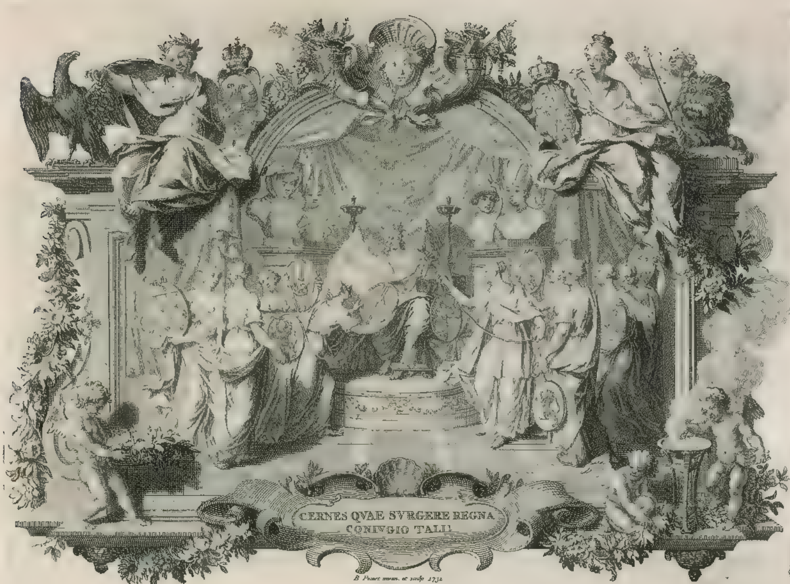
Des danken wy 's mans vlyt, en wenſchen hem, zyn jaaren
Gezondt te ſlyten tot in hoogen ouderdom,
Om 's lands Hiſtori lang zo ruſtig te verklaaren,
Als hy gezwindt den trap dier kenniſſe beklom.

Dan hebbenwe alles van zyn naarſtigheit te hoopen.
Dan zal hy andren, dien hy naar tradt op dit ſpoor,
Met zulk een volgen weer om hem te volgen noopen,
En breeken ſaamen tot in gryzer oudheit door.

La douceur m'attire.

HIS-

Dus maelde Mieris met zyn tooverent penceel,
't Geen verwen leven geeft, zigzelven op paneel:
Zyn geest en oordeel, die het waer van 't valſche ſchiften,
Zyn onvermoeide vlyt, zyn kenbaer uit zyn ſchriften,
Die Neerlants Staets-beſtier, het Hertoglyk gezagh,
En 't Graeſſelyk bewindt ons zetten in den dagh.
Wat kroon zal best het hooft van dezen man verſieren?
Een dubble kroon van eere uit myrten en laurieren.
Georgius van Zonhoven.

HISTORI
DER
NEDERLANDSCHE
VORSTEN:
DES EERSTEN DEELS
EERSTE BOEK.

DE NEDERLANDEN hebben, ſedert de regeering der Hertogen van Borgonje, uit den ſtam van Valois, tot aan den dood van Keizer Karel den Vyfden, zooveel deels in den ommezwaai der Staatsgevallen van Europa gehadt, dat der zelver zeldzaamheden, de grootmoedige heldendaaden van den eenen en de leerzaame bedryven van den anderen, midsgaders de nieuwe inſtellingen van uitheemſche gewoonten en wetten, het zy by den Vreede of den Oorlog ondergaan, het zy in den Staat of de Kerk ingevoerd, my bewoogen, om en het ſaamenhegten dier Landſchappen en de geſchiedeniſſen van dat zoo zonderling tydsbeſtek, volgens de keten der aaneengeſchaakelde jaaren, en de opvolging der doorlugtige Vorſten, niet min te beſchryven, dan door de metaale getuigen der Penningen, en onderſteund door geen kleine reeks van egte bewysſtukken, de merkwaardige gevallen en uitmuntende Perſoonen, wel-

welken hier ten tooneele zullen koomen, te versterken en op te sieren.

Doch aleer men tot de voorgenomene geschiedenissen zelfs toetreet, acht ik volslaagen dienstig de zaaken wat vroeger op te haalen, en des kortlyk hier aan te tekenen, hoe deeze Landen eertyds onder 't Oostvrankische Ryk behoorden, 't gene naar des zelfs bezitter Koning Lottaris sedert Lotteringe genaamd wierdt, naa dat het zyn Overgrootvader Karel de Groote, nevens meer andere Staaten en Vorstendommen als een gedeelte van het wederopgeregte Westersche Keizerryk, met veel lofs bestierd hadt. Karels Naakoomelingen nogtans hebben, door de toenmaals in zwang zynde ryksdeelingen, onderlinge vyandschappen, geduurige Oorlogen en daar uit ontstaane verzwakking, niet alleen nevens Duitsland, de erfvolging der Keizerlyke kroone, maar eerlang ook geheel Lotteringe, en by gevolg het grootste gedeelte van Nederland verlooren. Wandt de Duitsche Vorsten, ziende den stam van Karel den Grooten, door het Kinderloos overlyden van Keizer Lodewyk den Vierden, in hun Land uitgestorven, stelden by verkiezing (1) Koenraad Hertog van Frankenland op den Keizerlyken troon: welke, vermids zyn Voorzaat Lotteringe, gedaald uit het huis zyner Voorvaderen, bezeten hadt, des ook beweerde, onaangezien het recht der natuurlyke erfvolginge Karel den Eenvoudigen Koning van Vrankryk in bezitting stelde, het zelve Land aan het Keizerryk te behooren. Volgens dien eisch is het aan Hendrik van Saksen gelukt, die naa Koenraad den Duitschen troon beklom, geheel Lotteringe, en dus ook het grootste deel der Nederlanden, van Vrankryk te scheuren, en met het Duitsche Keizerryk (2) voor altyd te vereenigen.

(1) Chron. Austral. ad An. 911.

(2) Chron. Reginonis ad An. 924.

Sedert dien tyd wierdt dat Koningryk, onder den Hertoglyken tytel, en als van het Duitsche Ryk afhangelyk bestierd: vervolgens in twee heerschappyen van gelyke waardigheid, te weeten; in Opper- en Nederlotteringe, gescheiden. Het eerstgemelde behieldt zynen naam, maar het tweede is in menigte Staaten in en rondom de Nederlanden verdeeld geworden; doch die echter allen, 't zy geestlyke 't zy waereldlyke, volgens den aangeroerden grondslag, als onderhoorig aan het Keizerryk geacht, dus door het recht des Oorlogs, by mangel van gehoorzaamheid, staande gehouden, en ook te ligter op dien voet gebleeven zyn, naar maate de zelve Landen in kleinere en afgezonderde heerschappyen verdeeld waren.

Dus vindt men hoe Vriesland (3) of Nedersaksen, 't gene, eer men het tegenwoordige Graasschap van Holland kende, zyn gebied langs de Noordzee, van de Elve tot aan de (4) Schelde, uitstrekte, door verscheidene Opperhoofden berecht wierdt, die den naam van Graaven, dat is Koninglyke (5) Rechters, voerden, welken in Maasland, Vlaardinge, Bodegraave, Kinheim, Betuwe, Strye, Tessel en andere oorden van het thans genaamde Holland, het rechtsgebied handhaafden, en, volgens het voorschrift hunner aanstellingen, den Keizer verplicht waren hulp te verschaffen, en zynen handel te versterken; even gelyk zy weêr zyne kragtdaadige bescherming, als van den waaren Eigenaar, by alle tydsgelegenheden ontfingen. Buiten welke verplichting niemand tot de geruste bezitting gewettigd scheen, zelf naa dat de bovengemelde onderscheidene Graafschappen tot een gesmolten zynde, nu een grooter lighaam uitleverden, en dit vervolgens in de manlyke linie erflyk geworden was; vermids de Keizers door de kracht hunner wapenen, den aan hen voorheen toebehoord hebbenden eigendom, by alle voorvallen leevendig hielden.

(3) Rym. Chron. van M. Stoke fol. 3.

(4) Chron. Reginon. ad An. 842.

(5) Boxhorn aantek. op de Chron. van J. Veldenaar pag. 148.

1064

Op dien voet was het, dat Keizer Hendrik de Vierde, naa het omkoomen van Graaf Floris den Eersten, die zyne Landen, ten kosten zyner Gebuuren, geweldig vergroot hadt, en, als des zelfs weduwe hertrouwd zynde aan Robert Zoon van Boudewyn Graaf van Vlaandre, door dat huuwelyk de Voogdy haarer Kinderen en te gelyk die des Lands aan eenen Vreemden,

zon-

zonder kennisse van den Keizer, hadt opgedraagen, zich hierin niet weinig beleedigd oordeelde, des te ligter de beede van Willem den Eenentwintigsten Bisschop van Utrecht ten voordeele zyner Kerke (1) inwilligde, om de afgereetene Landen wederom aan die Kerk te hegten, en de overige van 's Graaven bezittinge aan Govaard den Vyfden Hertog van Nederlotteringe (daar Vriesland onder behoorde) tot de uitvoering van dien Oorlog (2) wegschonk.

(1) J. de Beka Chron. Ultraj. fol. 41. & W. Hedæ Hist. Episc. Ultraj fol. 12~. & seq.
(2) K. Kolyns Rym-kron. apud Dumbar in Analect. Tom. I. pag. 278.

Maar Dirk de Vyfde, de tiende Graaf naar de gemeene telling, die een Zoon was van den voornoemde Floris, tot manlyke jaaren gesteegen, heeft de Vaderlyke Landen wederom bemagtigd, en de geweldige overwinning op den Utrechtschen Kerkvoogd Koenraad behaald hebbende, de eerste den tytel van Graaf van (3) Holland aangenoomen, en dien zynen Naakoomelingen agtergelaaten, welken den zelven, nevens het bestier in regte afstamminge, gerustlyk gevoerd hebben, tot dat Willem de Eerste Graaf van Holland, naa het overlyden van zynen ouderen Broeder Diederik den Zevenden en het verdryven van des zelfs Dochter Ada, nevens haaren Egtgenoot Lodewyk Graaf van Loon, uit haare Vaderlyke Staaten Holland en Zeeland, zich gedrongen vondt, om de gemelde Gewesten (4) en een deel (5) van Vriesland, van Keizer Frederik den Tweeden, te leen te heffen.

(3) Voorberigt op Batav Sacra fol. VIII.

1204

(4) J. a Leidis Chron. Belg. lib. XXI. cap. I. & J. de Beka Chron. Ultraj. fol. 65.
(5) Eg. Beninga Chron. van Oostvriesl. pag. 104.

Het zelve Leenrecht dreef Keizer Albert in het betwisten der aangeslaage erfnisse van Jan van Avennes Graaf van Henegouwe, en toen, wegens zyne Moeder de Dochter van Graaf Floris den Vierden, natuurlyken opvolger in Holland en Zeeland, van dat naamenlyk de voorschreevene Landstreeken, naa het versterven van den stam der Hollandsche Graaven, niet aan den voornoemde Jan, als naasten in den bloede, maar aan het Keizerryk (6) vervallen waren.

(6) Trithemii Chron. Hirlaugiense ad An. 1300. & de Rym-Kron. van M. Stoke fol. 181.

Op diergelyke wys wierdt 'er gehandeld, toen het Huis van Henegouwe, in Willem den Vierden Graaf van Holland, die van de Vriezen verslaagen wierdt, een einde nam: dewyl hy geene Kinderen agterliet zoo kwam zyne oudste Zuster Margarita in de opvolging zyner Staaten, niet uit inzigte haarer bloedverwanschap, maar, om dat haar Gemaal, Keizer Lodewyk van Beijere, die Landschappen tot zyn Ryk gekeerd zynde, als een Leen, ten overstaan der Ryksvorsten, aan zyne Vrouwe (7) uitzettede. Invoege Margarita dus door de gifte en den Bloede gewettigd, aldaar te ligter ontfangen en gehuldigd wierdt, en langs dien weg Holland, Zeeland, Henegouwe en Vriesland overbragt in het Huis van Beijere.

1345

(7) J. de Beka Chron. Ultraj. fol. 119.

Doch die Vorstin, geneege om by haaren Gemaal naar Duitsland te keeren, droeg dierhalven vooraf de regeering van Holland, Zeeland en Vriesland, op die wyze, als zy de zelve Landen van den Keizer ontfangen hadt, volgens zekere schriftlyke voorwaarde, gedagtekend op den vyfden van Louwmaand des jaars (8) dertienhonderdagtenveertig, aan haaren Zoon Willem over. Welke zich naauwlyks in de heerschappye gevestigd hadt, of Keizer Lodewyk stierf, en Margarita herwaart gekeerd zynde, was begeerig het roer der regeeringe, als haaren ouden eigendom, zelve te aanvaarden. Dierhalven ontsloeg zy haaren Zoon Willem van het bestier, tot geen gering misnoegen veeler Grooten des Lands, die zich tegen de Moeder kantten, en den Zoon in het Oppergebied wilden herstellen, tot dat einde aan Margarita haaren eisch ontzeggende, splitsten dus de gemoederen der Landzaaten in twee strydende partyen, die zich met de naamen van Hoeks en Kabeljauws betytelden. De eerstgemelden hadden met veel rechts voor de Moeder, de anderen met meer geluks voor den Zoon de wapens opgeheven, en Holland in een bloedbad en eenen poel aller gruuwelen gestort. In deeze verwarringe is Willem de Vyfde, door het geluk des Oorlogs echter der zaaken meester gebleeven, en door den afstand zyner (9) Moeder, welke Henegouwe zoolang zy leefde heeft behouden, in Holland, Zeeland

1348

(8) Groot Placcaatboek der Ed. Gr. M. Heeren Staaten van Holl. III. deel. fol. 1.

1354

(9) Groot Placcaatboek der Staaten van Holl. III. deel. fol. 4.

 land

land en Vriesland geveſtigd geworden; vervolgens naa haaren dood, die weinige jaaren laater (1) voorviel, ook in de bezitting van dat door haar agtergelaate. Geweſt onverhinderd getreeden: tot dat zyne krankzinnigheid oorzaak gaf aan zynen Broeder Albert om, in het agtenvyftigſte jaar dier eeuwe, de vier gemelde Landſtreeken te (2) aanvaarden, en als Voogd te blyven beſtieren.

(1) den 23. Juny in 't jaar 1356 uit haar Grafſchrift. Hiſt. de Valentiennes, par d'Outreman. fol. 448.

(2) Groot Placcaatboek der Staaten van Holl. III. deel. fol. 5.

In welken ſtaat Albert zich niet alleen door de wapenen alom gevreesd maakte, maar de naaſtgelegene Vorſten, door huuwelyksverbonden, zeer naauw in zyne belangen wikkelde: vermids zyne Dochter Katarina, verloofd aan Eduard Hertog van Gelder, en dees ontydig omgekoomen zynde, ſedert aan Willem Hertog van Gulik, des zelfs Opvolger in Gelderland, beſteed wierdt. Deeze verbintenis wierdt eerlang gevolgd van een dubbel trouwverbond, ontworpen en ſaamgeklonken door Johanna Hertogin van Brabant (eerſt Weduwe van Willem den Vierden Graaf van Holland, en vervolgens ook van Wenceslaus Hertog van Lukſemburg) tuſſchen Jan den Oudſten Zoon van Philips van Valois Hertog van Borgonje, en Alberts Dochter Margarita; midsgaders Willem zynde Graaf van Ooſtervant en Oudſten Zoon van den Voogd Albert, en Margarita Dochter van den gemelden Borgonjer; wier huuwelyk (3) te Kamerik, in 't jaar dertienhonderdvyfentagtig, voltrokken, en van zoo veele aanmerking wierdt, dat deeze vereeniging, in 't gevolg der tyden, den ommetrek van al het gebied des huizen van Beijere in de Nederlanden, tot dat van Borgonje heeft overgebragt, en dus te recht ten grondſlag ſtrekt van het in 't vervolg zoo groot geworde vermoogen; zynde dat het voorwerp myner ondernome verhandelinge.

(3) J. Froisſart Hiſt. & Chron. Memor. vol. II. fol. 251. & 252.

1388

WILLEM DE VYFDE GRAAF VAN HOLLAND, in het jaar (4) dertienhonderdagtentagtig, zonder egte Kinderen naa te laaten, geſtorven zynde, zoo wierdt zyn Broeder Albert, in de regeering der toen vereenigde Landen van Holland, Zeeland en een deel van Vriesland, tot wettigen Landsheer aangenoomen. Welke zich ook vervolgens in Henegouwe gehuldigd, en door zoo magtig een gezag verſterkt ziende, zynen jongſten Zoon Jan, noch geen agtien (5) jaaren oud, in den zetel van het Luikſche Bisdom wiſt te dringen, die door het overlyden van Arnold van Hoorn open ſtont. Dierhalven riep men den gemelden Jan uit het Bisdom van Kamerik, ['t gene aan hem te vooren was (6) afgeſtaan door Robert van Geneve, welken de Franſen tot Paus (7) verhieven, en die onder den naam van Clemens den Zevenden, te Avinjon gezeten heeft] en wierdt hy door zynen Vader Graaf Albert, verzeld van eenen magtigen ſleep des Adels, in de Biſſchoplyke Stad (8) Luik, geveſtigd. En vermids dees handel den Graaf uit het Land trok, zoo hadt hy vooraf (9) Jan, Zoon van Otto Heer van Arkel, tot zyne Stadhouder over Holland, Zeeland en Vriesland aangeſteld.

(4) Scriverius Toetsſteen op het Goudſche Kron. pag. 276.

(5) Recueil Herald. de Bourgem. de Liege fol. 102.

(6) J. de Beka. Chron. Ultraj. fol. 121.

(7) J. Carpentier Hiſt. de Cambray Tom. I. pag. 394.

(8) Theod. Bouille, Hiſt. de Liege fol. 434.

(9) J. a Leidis Chron. lib. XXXI. cap. 40.

Staande des zelfs bewind, wierdt Alyde van Poelgeeſt, die ſedert den dood van des Graaven Alberts eerſte Vrouwe, Margarita van Briga, hem voor Byzit diende, nevens 's Graaven Hofmeeſter Willem Kuſer, van eenige ſaamgeſpannene Hoekſche (10) Edelen, in 's Graavenhaage deerlyk vermoord. Dit bragt den Vorſt, op zyne te rugkoomſt, in de wapenen, en Holland in geweldige verdeeldheid, mids Albert de Medeplichtigen niet alleen, maar ook hunnen voorſpraak, zynen Oudſten Zoon Willem, Graaf van Ooſtervant, met geen geringe ſtraffen dreigde. Welken zy, naa luttel tegenſtands, met de vlugt in Vrankryk ontweeken; tot dat die twiſt eerſt door tuſſchenſpraak verzoend, en eindelyk de haat ten volle afgeleid wierdt, door het tweede huuwelyk van Graaf Albert, in 't welke hy zich verbondt met Margarita Dochter van Adolf Graaf van Kleef, en by deeze gelegenheid zynen Zoon Willem herwaart riep, te meer om hem de drift,

(10) J. Veldenaar, Chron. van Holl. pag. 95.

1393

1395

1395

drift, met welke hy bezwangerd ging, van met zynen Zwager Jan van Borgonje tegen den Turk (1) op te trekken, uit het hoofd te dryven, door den ontworpen oorlog, met welken Albert de Vriezen verder onder zyne gehoorzaamheid dacht te brengen, en dus gevoeglyk zyner Voorzaaten (2) leet te wreeken.

(1) Froissart Chron. vol. IV. fol. 204.

(2) Ubb. Emmii Hist. Frisiæ fol. 227.

Tot dat einde wierden de naabuurige Vorsten te hulp verzogt, onder welken de Koning van Engeland eenige mannen van wapenen, verzeld van tweehonderd Boogschutters, afvaardigde.

1396

De Koning van Vrankryk stondt ook Alberts verzoek, hoewel schoorvoetende, toe; vermids hem docht, dat Willem Graaf van Oostervant, zich te naauw met den Engelsman, door 't aanvaarden van de order des Kousſebands (3), verbonden hadt. Niettegenstaande die agterdocht zyn 'er echter vyfhonderd knechten, zoo uit Pikardië, als de andere oorden des Ryks, afgekoomen.

(3) Froissart Chron. vol. IV. fol. 221.

Middelerwylen stelde Graaf Albert al zyn vermoogen te werk, om zyne onderhoorige volken tot dien veldtogt, en het toestemmen der gedaane beede te beweegen, en dewyl de Hollanders en Zeeuwen, door geduurig vrybuiten, den Vriezen eenen bitteren haat droegen, maar de Henegouwers, verder afgelegen, des ook minder voordeels uit die onderneeming te wagten hadden, zoo heeft Graaf Albert, de drie Staaten van dat Gewest vergaard zynde, vooraf zyn recht en de wettigheid van zyne aanspraak op de Heerlykheid Vriesland, door oprechte Pauslyke en Keizerlyke (4) brieven, met loode en goude zegels gesterkt, aangetoond, en hen daar door bewoogen om zyne begeerte, in 't opbrengen van Geld en Manschap, in te willigen.

(4) Froissart Chron. vol. IV. fol. 220.

De verzaamelplaats der krygsknegten wierdt in Westvriesland in en rondom de Stad Enkhuize begreepen, van waar dit saamengetrokke leger, tot een ongelooflyk getal zynde aangewassen, op Vriesland overscheepte en den laatsten van Oegstmaand in de Kuinder aan land trat. De Vriezen, hoewel kleiner in getal, ontfingen hunne bestookers echter met geen mindere kloekmoedigheid: doch eenige scherpe ontmoetingen, die met hunne schaade gepaard gingen, leerden hen niet bestendig te zyn, tegen de overmagt van Graaf Albert; en dees wederom, mids de gebrookenheid der landen, nu ontoeganglyk geworden, door den herfstregen, dat zyne reeds bekoome voorspoed niet zoo ligt te achtervolgen waar, zulks hunne eerstopgevatte vyandlykheden daar door magtig verminderden. Te meer nog, om dat de Graaf den Vriezen beloofde, hunne oude ende by hen in zwang zynde (5) voorrechten, niet te zullen verkorten: onder dit beding dan hebben zy den Graaf voor hunnen Landsheer erkend en hem trouw gezwooren. Zulks Albert toen gerustlyk het gebeente van zynen Moederlyken Oom Willem den Vierden Graaf van Holland, die voor ruim vyftig (6) jaaren aldaar verslaagen was, deedt opgraaven, straks naar Valenchyn (7) vervoeren, en zyn heir naar Holland overscheepen. Alwaar door het sterven van Guy van Chastillon Graaf van Blois, des Graaven vermoogen niet weinig vergroot wierdt. Mids de Steden van Gouda en Schoonhove, van welken hy Heer geweest was, by gebrek van wettige Naakoomelingen, wederom tot het Graafschap (8) keerden, waar van zy eertyds door Willem den Derden Graaf van Holland, genoomen en aan zynen jongeren Broeder, den Moederlyken Grootvader van den gemelden (9) Guy, gegeeven waren.

1396

(5) Beninga Kron. van Oostvriesl. pag. 163.

(6) J. de Beka Chron. Ultraj. fol. 118.

(7) Schotanus, Hist. van Vriesl. fol. 218.

(8) Goudhoeven, Chron. van Hol. fol. 417.

(9) Walvis beschryv. van Gouda pag. 21.

De Vriezen onderwylen zich van geen overheerschend leger gedrukt, noch van geene genoegzaame bezetting beteugeld ziende, hervatteden wel haast den diepgewortelden haat, door het pleegen van eene menigte oproerige stukken. Om welken te stremmen Graaf Albert andermaal een geweldigen hoop volks op de been bragt, die onder het opperbevel van zynen Zoon Willem, en eenigen der voornaamste Hollandsche Edellieden, naa geringe overwinningen, den Vriezen tot zoo verre de wet stelden, dat de hooge regeering huns

1398

1398 Lands, voortaan door een gelyk deel benoemden van Graaf (1) Albert, nevens even zoo veelen van hunne gewoone Overigheden zoude bestierd, en alom, waar het den Overwinnaar geviel, Sterktens en Sloten moogen gesligt worden.

(1) Scholtanus Hist. van Vriesl. fol. 219.

Dees goede voortgang, gaf Graaf Albert ook eenen voet tot het vermeesteren der Ommelanden; zulks zyn oog ook straks op Groeninge viel, om dat, waar het moogelyk, insgelyks aan zyn gebied te hegten. Doch als de daartoe gedaane voorstel geenen doorgang (2) vondt, en die Landaard door de partyschappen der Schieringen en Vetkoopers, zich inwendig verzwakte, wist de Bisschop van Utrecht de verdeeldheid te voeden, en daardoor de zelve Landstreek alengs onder zyne gehoorzaamheid te buigen. Invoege Graaf Albert gedwongen wierdt, voor dien tyd, den handel te staaken: dierhalven de krygsknegten op ontboodt, en dus den Vriezen gelegenheid gaf om het opgelegde juk wederom af te werpen, zyne aangestelde Amptenaaren te verjaagen, en in 't geheel van hem af te wyken.

(2) Kronykje van Groeningen pag 29 & 35.

Zulks de Graaf, door hoogen ouderdom, en geduurige tegenstribbelingen, wars van de moejelykheden des oorlogs geworden zynde, in het jaar veertienhonderdeneen, met de Vriezen een bestand, voor (3) verscheidene jaaren, tekende. 't Geene den Landzaaten te heuglyker was, om dat het zelve verzeld ging van de geboorte dier Manmoedige Vorstinne Jacoba eenige Dochter des Graaven van Oostervant, welke, gelyk zommigen (4) melden, dien naam ontfing, ter oorzaake zy op den dag van St. Jacob, zynde de vyfentwintigste van Hooimaand, ter waereld kwam.

1401

(3) Ub. Emmii Hist. Frisiæ. fol. 243.

(4) Fabert, Hist. des Ducs de Bourg. Tom. I. pag. 190.

Zoo veel voordeels als de Hollanders uit het verdrag der Vriezen meenden te trekken, zoo veel naadeels ontstont hier uit aan het Edele Huis van Arkel. Vermids Graaf Albert, thans bevryd van den last des Vrieschen oorlogs, zynen geweezen Stadhouder Jan [die voor weinige jaaren Heer van Arkel geworden was, door het afsterven van zynen Vader Otto] beter meende te dwingen; wyl dees, opgeblaaze uit den aard, omtrent tien jaaren het Stadhouderschap van Holland, Zeeland en Vriesland (5) bekleed hadt, en van dat bewind weigerde aan den Vorst rekenschap te geeven; ter oorzaake hy teveel aan de Kabeljauwsen, en den eigen hoogmoed gekluisterd lag, om zich nu onder den Graaf van Oostervant en des zelfs Hoeksche Raaden, die alles in 't Land vermogten, te moeten buigen. Dierhalven stelde van Arkel zynen roem, om het eerste de wapens tegen zynen Heer op te vatten, en bragt door dit bedryf gansch Holland in ontsteltenis, midsgaders door geduurige strooperyen het platte Land in geen klein verdriet.

(5) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 412.

1402

Zyne aangeregte verwoesting ontstak dermaate het verkleumde bloed van den ouden Graaf Albert, dat die eerlang alle zyne machten by eentrok, en gesterkt zynde door de hulp der nabuurige volkeren, het beleg voor Gorkom sloeg, binnen welke Stad, de Heer van Arkel zich, nevens zyne verbondenen, den tydt van twaalf weeken, dat de aanvallen duurden, met zoodaanige kloekmoedigheid gedroeg, in het talryke leger van den Graaf en des zelfs hulpbenden af te weeren, dat, door de bemiddeling van den Luikschen Bisschop en eenige Edelen, die gansche oorlog, door 't doen van een enkelen voetval van den Heer van Arkel voor Graaf Albert, in dien tyd (6) gezoend wierdt.

1403

(6) R. Snoi Rer. Batav. fol. 131.

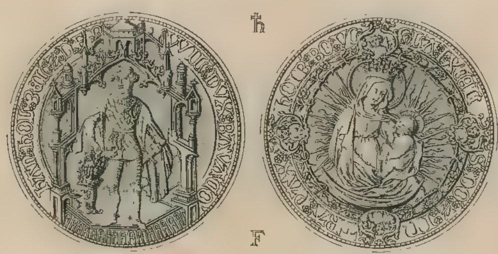
Het sluiten van den vreede geviel den Graaf van Oostervant minder dan zynen Vader Albert, welke zyne Staaten, op de aangeroerde wyze tot in het jaar veertienhonderdenvier berechtte, en tot hoogen ouderdom gesteegen, eindelyk door zynen dood, die op den vyftienden (7) van Wintermaand voorviel, het gebied der zelven aan zynen meergemelden Zoon Willem den Zesden van dien naam verschaftte, die onmiddelyk in het bestier der Landen ontfangen, op den zestien-

1404

(7) Veldenaar Chron. van Holl. pag. 99.

1405 zestienden van Sprokkelmaand, in het vyfde jaar deezer eeuwe, eerst (1) te Dordrecht, vervolgens in de andere Steden van Holland, en voorts nog by de overigen (2) der vereenigde Gewesten, gehuldigd wierdt. Welke nieuwe verheffing dierhalven geen kleine gelegenheid tot uitbreiding der algemeene vreugde der volkeren verschafte. En het is ter dier oorzaake, dat de beeldenis van den gehuldigden Vorst met de Vaderlyke tytels der aangevaarde heerschappye op deezen penning, zoo wel als de blyde verkondiging zyner opvolginge, gedrukt staan.

(1) Balen Beschr. van Dordrecht. pag. 755.
(2) Hist. de Valenciennes, par d'Outreman fol. 171.

De voorzyde van den penning vertoont, onder een sierlyk gebouw, het gansche lighaam van den Vorst, wiens rechterhand den gepluimden helm, en de slinker den degen vat. Zyn lyf is gedekt met eenen krygsrok, en die wederom belaaden met de Wapenschilden van Beijere, voerende in het eerste en vierde deel eenentwintig ruiten (1) beurtlings gescheiden van zilver en blaauw, voor het Hertogdom van Beijere welken tytel hy door de geboorte bezat. Het tweede en derde deel, heeft een gouden gekroonden leeuw met roode tong en klaauwen op een zwart veld, wegens het Paltsgraafschap, 't gene de Overgrootvader (2) van den voorheen gemelden Keizer Lodewyk met Beijere vereenigde. Dierhalven is het beeldwerk met deeze tytels omzoomd geworden,

(1) Heis Hist. van 't Keizerr. II. Deel pag. 261.
(2) Hubners Geslacht-Tafel 132.

WILHELMUS, DUX BAVARIÆ, COMES HANONIÆ, HOLLANDIÆ, ZELANDIÆ ET DOMINUS FRISIÆ.

WILLEM HERTOG VAN BEYERE, GRAAF VAN HENEGOUWE, HOLLAND, ZEELAND EN HEER VAN VRIESLAND.

Omtrent de vereeniging der tytelen en bygevolg der Landen, staat alleen deeze onaangeroerde verklaaring op te lossen. Dat Floris de Vyfde de negentiende Graaf, zyn gebied met de overwinning en Heerlykheid van Vriesland vergroot hebbende, door zyn huuwelyk met Beatris, Dochter van Guy Graaf van Vlaandre, den geduurigen twist bevreedigde, en den ouden eisch uit den weg ruimde, welke de Vlaamingen (3) op een deel der Zeeuwsche Eilanden meenden te hebben. Zulks dees de eerste was, welke zich de tytels dier byeen verzaamelde heerschappyen, in de brieven en op munten, (4) wetlyk toeschreef. Op dien grondslag zyn de zelven sedert van zyne Opvolgers, en dus ook van deezen Graaf Willem den Zesden gevoerd.

Hoewel de tegenzyde eene verhevener uitdrukking voordraagt, dan gevoeglyk op eenige menschlyke bevordering schynt te passen, zoo is de zelve, myns oordeels, echter op 's Graaven verheffing gemaakt geworden; om dus eenen ieder hoope te geeven van een gelukkig en vreedzaam leeven onder zyne bestiering te zullen genieten. Men vindt 'er de

(3) Meyeri Annal. Flandr. fol. 78.
(4) Alkemade in den opdragt van M. Stoke.

1405 gedaante van de Moedermaagd Maria op verbeeld, geschikt naar de beschryving (5) van Johannes, die in den hemel zag, *Eene Vrouwe bekleed met de Zonne, en de Maane onder haare voeten, en op haar hoofd eene Kroon van twaalf Starren; en zy was bevrugt enz.* Rondom deeze verbeelding ziet men in den rand vier gevleugelde Kindertjes, en tusschen de zelven de afgebrookene woorden van den lofzang (6) der Engelen, toen de volmaakste Vreedevorst Kristus gebooren wierdt:

(5) Openbaringe Cap. XII. vers 1.
(6) Euangel. van Lukas. Cap. II. vers 14.

GLorIA IN eXCELSIs DeO, ET IN TeRrA PAX, HOmInIBus BOnæ VOLUNTATIS.

EERE (ZY) GOD IN DE HOOGSTE (HEMELEN), EN VREEDE OP DE AARDE, IN DE MENSCHEN EEN WELBEHAAGEN.

Hoe aanmerkelyk de verheffing van Graaf Willem den Zesden in deeze Landen was, geen minder gevolg, omtrent de andere deelen der Nederlanden, hadt die van zynen Zwager Jan Hertog van Borgonje; welke met hem in verscheidene gevallen lot gemeen was: vermids zy op eenen dag trouwden, in een zelfde jaar hunne Vaders verlooren, ende zich ook daardoor te gelyk in het gebied althans gevestigd zaagen. Met dit onderscheid echter, dat Philips Hertog van Borgonje, wel magtiger heerschappy dan Graaf Albert, maar daartoe ook drie Zoonen agterliet, van welken ieder zyn aandeel in het bestier der Landen, en te gelyk in de daaruit gevloeide Staatsgevallen gehad heeft. En dewyl wy de takken uit dien Stam gesprooten wat nader meenen te beschouwen, zal het, myns bedunkens, tot geen geringe opheldering strekken, dat wy vooraf kortlyk het begin en den grondslag van dat magtige Huis hier inlassen.

Naa dat de Keizerlyke waardigheid van de Fransche Kroon gescheiden, en deeze uit den Stam van Karel den Grooten, door dien van Kapet, gegaan was in het Huys van Valois, en dat uit het zelve Jan de Goede het Fransche Ryk bestierde; zoo stierf Philips de laatste Hertog van Borgonje uit het geslacht van Kapet, 't gene, sedert den ondergang van dat Koningryk, omtrent driehonderdendertig (1) jaaren geheerscht hadt, en vermids Philips geene Kinderen teelde, verviel des zelfs naalaatenschap op zyne Bloedverwanten. Lodewyk van Male Graaf van Vlaandre verkreeg, wegens zyne Moeder Margarita, Dochter van Philips den Vyfden Koning van Vrankryk, en van Johanna Erfgenaame van haaren Vader Otto Graaf van Borgonje en Artois, deeze zelfde Landen wederom tot erfnis, en wierdt 'er van den Franschen Koning Jan (2) in gevestigd, wyl Artois een Leen van dat Ryk was. Aan den voornoemden Koning viel het Hertogdom van Borgonje (3) ten deel, om dat zyne Moeder eene Zuster was van Eudo den Vierden Hertog van Borgonje, wiens bovengemelde Kleinzoon Philips de Naakoomelingschap eindigde, en de voorschreevene Gewesten inruimde.

Weinig tyds behielt Koning Jan zyne erfnis, vermids dees het Hertogdom van Borgonje, sedert versierd met den tytel van eerste Pair (4) des Ryks, wegschonk aan zynen jongsten Zoon Philips, [om zyne betoonde dapperheid gebynaamd den Stouten,] op dat die, en vervolgens alle zyne Naakoomelingen het erflyk zouden bezitten. Op welke wyze Philips insgelyks erkend wierdt van zynen Broeder Karel, die, naa zynen Vader Jan op den Franschen troon klom, en niet weinig tot den opbouw des geluks van Hertog Philips toebragt, in hem door een huuwelyk te verbinden

(1) Hist. Genealog. des Ducs de Bourgon. par A. du Chesne. pag. 122.

(2) J. Froissart Hist. & Chron. Memor. Liv. I. fol. 254.

(3) Daniel Hist. de France. Tom. III. pag. 552.

(4) Daniel Hist. de France Tom. III. pag 557.

1405 binden met Margarita, eenige Dochter en Erfgenaame van den voorschreevèn Lodewyk van Male Graaf van Vlaandre, en van Margarita Dochter van Jan den Derden Hertog van Brabant. Deeze Margarita verloofd zynde aan Esmon (1) Zoon van Eduard den Derden Koning van Engeland, doch Karel de Vyfde Koning van Vrankryk deeze verbintenis veel naadeeliger achtende voor zyn Ryk, dan dat de zelve met zynen Broeder Philips wierdt aangegaan, wist dierhalven den Vlaamschen Graaf, door geen geringe gaven van vyftigduizend guldens, (2) en de drie Steden Ryssel, Douay en Orchiers, die voormaals van Vlaandre vervreemd waren, zooverre te bekooren, dat des zelfs verloofde Dochter, en dus ook haare aanstaande Erflanden, in het jaar dertienhonderdnegenenzestig, door de trouw aan zynen Broeder, den Hertog van Borgonje, verknogt wierden.

(1) Corps Diplomat. du Droit des Gens. par du Mont. Tom. II. Part. I. fol. 47.

(2) J. Froissart Hist. & Chron. vol. I. fol 328.

Sedert bekwam Philips de volkoome heerschappy der aangehuuwde Staaten, door het overlyden van de Ouderen zyner Vrouwe, by welke hy verscheidene Kinders teelde, daar wy van verhaald hebben, dat de oudste Zoon en Dochter aan de Kinderen van Albert, vervolgens Graaf van Holland, in het zelve jaar getrouwd waren, als Hertog Philips den Vreede (3) met de Gentenaaren sloot, wier opstand en oorlogen den ingezetenen zooveel bloeds, en zynen Schoonvader de magt van des zelfs middelen gekost hadden. Hoewel nu de Borgonjer hierdoor aan den eenen kant het vermaak hadt van eene aangenaame ruste onder zyne Landzaaten te zien bloeijen, zoo trof hem aan den anderen kant een geduurig hartewee, veroorzaakt door de Staatzugt des Hertogen van Orleans, tweeden Zoon van Karel den Vyfden Koning van Vrankryk, welke by zynen uittersten wil, dien hy in het jaar dertienhonderdentagtig met den dood bekrachtigde, aan zynen Broeder Philips Hertog van Borgonje de regeering des Ryks; (4) tot de meerderjaarigheid van zynen oudsten Zoon Karel, bevoolen hadt. Dees was naauwlyks ten troon gesteegen, of des zelfs Broeder Lodewyk Hertog van Orleans, greetig naar 't gezag en moedig op zyne geboorte, zettede den Borgonjer alom den voet dwars, en bekwam eindelyk van den Koning, door zwakheid van verstand, en by vlaagen niet in staat om zelf te heerschen, de Voogdy. Maar geduurende zyn bewint, de gemeente met nieuwe schattingen gedrukt hebbende, gaf dit den Hertog van Borgonje gelegenheid, om hem den haat des volks (5) op den hals te werpen, en de regeering te ontwringen.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom II. Part. I. fol. 96.

(4) Mezeray Hist. de France Tom. II. fol. 495.

(5) Daniel Hist. de France Tom. III. pag. 770.

Welk nieuw herkreegen gezag Philips sedert met zoodaanig een genoegen bekleedde, dat de oudste Kinders zyns Zoons, Margarita en Philips, aan 's Konings oudsten Zoon Lodewyk en Dochter Michaëlis in huuwelyk verbonden wierden. Al het welke zooveel meerder afgonst in de party van Orleans verwekte, als het huis van Borgonje thans nader uitzigt, dan voorheen, scheen te hebben om op den troon te stappen. Zoo dat zy haare daardoor verminderde hoope, niet voor het eindigen der dagen van Hertog Philips, weêr zag aanwassen, om zich by deeze gelegenheid althans te herstellen. Maar 's Hertogen oudste Zoon Jan, onverschrokken in zyne bedryven, stuitte wel haast daarvan den voortgang met geweld, en verkreeg nu voor zyn aandeel uit zyns Vaders achter gelaatene Staaten het Hertogdom van Borgonje, midsgaders de Graafschappen van Borgonje, Vlaandre (6) en Artois, als mede de Heerlykheden van Mechele en Salins.

(6) Meijeri Annal. Fland. fol. 221.

De tweede Zoon van Hertog Philips, Antoni genaamd, wierdt in de Hertogdommen van Lotteringe, Brabant en Limburg, (7) en in het Markgraafschap van Antwerpe ontfangen; dewyl Johanna Hertogin van Brabant, de Zuster zyner Grootmoeder, geene Kinders van twee mannen hebbende overgehouden, thans afkee-

(7) Chartres de Brab. Leggende te Vilvoorde in de vierde boven kasse getekend. *Partage de*

1405

afkeerig van den lâst der regeeringe geworden, hem, met toestemminge van 's Lands Staaten, de zelve overdroeg, gelyk zy die van haaren Vader Jan den Derden Hertog van Brabant als oudste Dochter geërfd, en tot dat einde reeds, by het leeven van Hertog Philips, een schriftlyk verbond met hem getekend hadt, op dat de Keizer, als Leenheer der zelven, te minder aanspraak op dat Hertogdom naa haaren dood zoude maaken.

Jean, Antoine & Phil. de Bourg. & P. Divæi Rer. Brab. pag. 208.

Aan Philips, den derden en jongsten Zoon, wierden alleen de Graafschappen van Nevers en Retel toegeleid, opgepronkt met deeze voorwaarde, dat Antoni stervende, hy alsdan in des zelfs Staaten en Landen zoude opvolgen. En op dat ieder van hen zyn te beurtgevalle aandeel, te geruster zoude bezitten, zoo heeft Jan Hertog van Borgonje, nevens zyne twee Broeders, den Koning van Vrankryk manschap beloofd, (1) voor alle Landen, welken zy, afhanglyk van die Kroon, bezaten.

(1) Eng. de Monstrelet Chron. vol. I. Chap. xxv.

Onaangezien dit wyduitgebreide vermoogen van het Borgonsche Huis, den daaraan gehuuwelykten Graaf Willem in Holland ontzaglyk maakte, zoo was hy echter naauwlyks in de regeeringe getreeden, of de oude wrok van Jan, Heer van Arkel, spattede weder tot nieuwe Vyandschappen tegen hem uit; dewyl dees de Stad Workum, leggende regt over Gorkom, onverhoeds overweldigde, veele gevangene inwooners, nevens geenen minderen buit, meêsleepte, en de Stad in den brand stak.

Het schenden van den Vreede, door zoo snood een bedryf, deedt Graaf Willem met die van Utrecht in een nieuw (2) verbond treeden, en spoedig zyn krygsvolk tegen van Arkel optrekken, en niet alleen straks het beleg voor de Stad Gaspaarne [die voor omtrent eene halve eeuw aan de Lek (3) door Otto Heer van Arkel gestigt was] maar ook voor de byleggende Sloten Hagestein en Everstein slaan. Welken de gansche zoomer kloekmoedig het geweld van Graaf Willem, onaangezien hy door het Bisschoplyke heir ondersteund wierdt, wederstonden; doch eindelyk in het laatste van Wintermaand, door den bitteren hongersnood, tot de overgave geperst, en des tot den grond verwoest wierden.

(2) R. Snoi Rer. Batav. fol. 133.

(3) Sligtenhorst Geld. Geschied. fol. 200.

1406

Dit verlies smertte niet weinig den Jongen Willem van Arkel, zulks dees, vreezende alles te zullen verliezen, de regeering zelf in handen greep, ja zynen hartnekkigen Vader, buiten Gorkom floot, (4) hoewel die daarvan de wettige Heer was; dewyl hy geen middel zag van hem met den Hollandschen Graaf te verzoenen. Welke ondertusschen naar Henegouwe vertrok, ter oorzaake zyne Gemaalin Margarita nevens hunne Dochter Jacoba zich op de vergadering van Compienje begaf; alwaar ook de Koningin van Vrankryk, verzeld van een magtigen sleep Geestlyken en Waereldlyken, nevens haaren Zoon Jan, Hertog van Touraine, verscheen, en dien in den egt met de bovengemelde (5) Jacoba, des Graaven Willems Dochter, verbondt. Welke jonge verloofden, naa dat men de voorige vyandschap der Hertogen van Borgonje en Orleans, zoo het scheen, aldaar verzoend hadt, die verzaamelplaats verlieten, en over Henegouwe, in gezelschap van Graaf Willem, naar Parys toogen, daar zy met geen geringe vreugde van den Koning en zyne Hovelingen ontfangen en, geduurende hun verblyf, onthaald wierden.

(4) J. Veldenaar Chron. van Holl. pag. 101.

(5) Monstrelet Chron. Vol. I. Chap. xxvii.

Terwyl men deeze vermaaklykheden in Vrankryk genoot, bleef de tweedragt in het Land van Arkel nog woeden; vermids de jonge Heer van dat gewest, met zynen Vader vereenigd (6) zynde, sedert hunne tegendingers, dewyl zy beiden nu een belang hadden, deedt besluiten, ook hen beiden buiten Gorkom te houden, en, mids men vrugtloos den Hertog van Gelder tot het bemiddelen hunner verschillen aangezogt hadt, althans, als zich aan alle zyden van Vyanden omringd ziende, by den Graaf van Hol-

(6) J. Veldenaar Chron. van Holl. pag. 102.

1406 Holland de hen noodig zynde bescherming te verzoeken. En zekerlyk men zag hen tot dat einde wel haast met den zelven in onderhandeling treeden, en in den aanvang van het jaar zeven, 1407 naa de veertienhonderd, bedingen van dat zy door hem op de kragtdaadigste wyze tegen hunne Vyanden zouden beschermd, van alle lasten, die hen hier uit ontstaan mogten, vrygehouden, en aan hen daarenboven door Graaf Willem nog tagtigduizend kroone (1) gegeeven worden. Op deeze voorwaarde wierdt de Stad Gorkom nevens haar Kasteel, midsgaders de Stad Leerdam en het huis te Arkel, aan den Hollandschen Graaf overgeleverd. Die 'er naauwlyks in Bloeimaand als wettige Heer ontfangen en gehuldigd was, of hy verzekerde deeze overlang gewenschte verovering, met zyne krygsbezettinge. Dus wierdt Gorkom naa 't vertrek des Landsheeren, aan de zorge van Philips van Dorp, het hoofd van vyfhonderd mannen, overgelaaten.

(1) Kemps Leeven der Heeren van Arkel pag. 163.

Niettegenstaande dit getal der aldaar in bezetting gelegene krygsknegten, ondersteund door den wakkeren yver der afgevallene stedelingen, zoo wist echter Willem van Arkel, gevolgd van eene goede meenigte (2) Geldersen, die hem Reinald Hertog van Gelder en Gulik, de Broeder zyner Moeder, verschafte, die Stad, in den donkeren nagt, om trent het midden der naastkoomende Herfstmaand, te (3) beklimmen, en zonder eenigen tegenstand te veroveren. Invoege de Stadvoogd met de Hollandsche bezettinge, en eenige hunner partye, gedwongen wierden de vlugt op het Kasteel te neemen, 't gene aan de Stad vast lag, en straks wel beschooten en heftig bestormd, doch met geen mindere dapperheid zoolang verweerd wierdt, totdat Graaf Willem, hebbende kennis dier verasfinge bekoomen, aanstonds de voor de hand zynde benden derwaart rukte, de beleggers van het Slot tot binnen de Stad dreef, die zelfs belegerde, en sedert nog naauwer beslooten hieldt door de hulpbenden, welken de Stiftsen daartoe afzonden. Zulks de Hertog van Gelder, geprikkeld door 't medelyden over het ongeval van zynen Neef en naasten Erfgenaam, den Hollandschen Graaf niet alleen den oorlog (4) verkondigde, maar onmiddelyk met een geweldige hoop volks naar Gorkom kwam afzakken.

(2) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 178.

(3) J. a Leidis Chron. Belgi. Lib. XXXII. cap. 8.

(4) Velde- naar Chron. van Holl. pag. 104.

Als Graaf Willem hierop zyne krygsknegten byeen schaarde, om den Geldersen den veldslag aan te bieden, zoo is door deezen onvoorziens zoo veel voorraats in de Stad geworpen, als 'er voor een geruimen tyd tot onderhoud noodig was; en door geduurig aarzelen der Geldersen ook het hoofdtreffen afgewend. Invoege de vyandlykheden ten kosten van den landman meer in rooven van velden en wegen, dan in kloekmoedigheden en beleid van wapenen, tot in het naastkomende jaar wierden agtervolgd; alswanneer 1408 Graaf Willem, om Gorkom te benaauwen, een blokhuis te Dalem, aan de overzyde van Loevestein, deedt opwerpen; dan als de Geldersen te vergeefs den opbouw daaraf gepoogd hadden te verhinderen, zoo zyn de verschillen op 't onverwagts veranderd in een bestand voor drie (5) jaaren, door bemiddeling des Luikschen Bisschops, Broeder van den Graaf van Holland, ontworpen en voldongen.

(5) J. a Leidis Chron. Belg. Lib. XXXII. Cap. 8.

Vermids dees Kerkvoogd, uit geringe beginselen en eenen hoogmoed, die voor niemand zwigte, zich alengs in zoodaanigen haat by zyne onderhoorige volken gebragt hadt, dat zy van hem afweeken, en met goedkeuringe van den opgeworpen (6) Paus Benedictus, die te Avinjon heerschte, Diederik van Hoorn op den Luikschen zetel stelden; wiens Vader, Hendrik Heer van Perweis, van de misnoegden tot Landvoogd (7) zynde verkoozen, zoo om die redenen als eige voordeel, ook de wapens tegen den verdreeven Bisschop opvattede, en den zelven binnen Maastricht eenigen tyd streng belegerd hieldt. Maar de felle koude van den winter, verkoelde dermaate de hevigheid der belegeraaren, dat zy van opzet veranderden en naar huis weeken. Laatende dus den weg open aan Bis-

(6) Hist. de Liege par Th. Bouille Tom. I. fol. 461.

(7) Meijeri Annal. Fland. fol. 225. verso.

1408 schop Jan van Beijere, om zynen Broeder den Graaf van Holland by deeze gelegenheid ernstig om hulp te smeeken, die hem de zelve beloofde, en met dit inzigt den Arkelschen oorlog, op de voorgemelde wyze en voor zekeren tyd, niet alleen eindigde, maar tot den Luikschen twist zynen Zwager Jan, Hertog van Borgonje, insgelyks aandreef, welke, als zynde krygszugtig in den aard, de hachelykste bedryven zelf dorst ter hand slaan, en des ook thans zynen Zwageren geene hulp ontzeide, alschoon geheel Vrankryk ontroerd was door den moord des Hertogen van Orleans, daar het dus mede gelegen was.

Naa dat men de vriendschap tusschen de Hertogen van Borgonje en Orleans te Compienje meende hersteld te zyn, en de eerstgemelden daardoor de besten der Fransche krygsbenden, met toestemminge van den Koning en des zelfs (1) Raaden, in dienst kreeg, om de Stad Kales, die toen van de Engelsen bezeten wierdt, te beleggen; en dat deeze volken nevens 's Hertogen eige Borgonsche krygsmagt omtrent S^t. Omer, tot dien optogt verzaameld waren, kwam 'er uitdruklyk bevel aan de Fransche hulpbenden, om, op straffe van ongenade, niet voort te trekken. Waardoor de Borgonjer, niet bestendig zynde, buiten den Franschen onderstand, tot zoo gewigtige onderneeming, dat opzet gansch verydeld zag, alleen door den geveinsden trek hem van den Orleanzer gespeeld. Welke handel den krygszugtigen Vorst dermaate aan het hart trof, dat hy van dien tyd af besloot, zich hier over te (2) wreeken, het zelve ook in 't voorgaande jaar te werk stelde, en Lodewyk Hertog van Orleans op de straat van Parys, by verrasfing, schandelyk deedt (3) vermoorden.

(1) Monstrelet Chron. Vol. I. Chap. 29.

(2) Meijeri Annal. Flandr. fol. 224.

(3) Monstrelet Chron. Vol. I. Chap. 36.

Van hoeveel gevolgs het ombrengen van 's Koning Broeder eenen ieder toescheen, echter ontzag zich de Borgonsche Hertog niet, in de tegenwoordigheid des Konings en der Ryksraaden, openlyk te verweeren, deezen van hem voltrokken moord eene heilzaame zaak voor het Ryk te zyn. Zulks de Borgonjer, door zoo stout een bestaan, niet minder den tytel verworf van den Onversaagden, dan door zynen onverschrokken moed in de wapenen, met welken hy den verdreeven Kerkvoogd, en te gelyk den Hollandschen Graaf, thans te staaden kwam. Onder die voorwaarde nogtans, dat hy gevangen wordende door Graaf Willem zoude geloft (4) worden, die straks het land van Henegouwe daarvoor te pand zettede. Voorts bragt hy, zoo door zyne eigene Leenmannen als naabuurige krygsknegten gesterkt zynde, een geweldig heir tegen de Luiksen te velde, en hen in 't laatste van Herfstmaand by Tongeren eene zoodaanige nederlaag toe, dat de zelven, naa het omkoomen van hunnen Landvoogd en zynen Zoon den opgeworpen Bisschop, een ongemeen getal van over de zestienduizend dooden (5) agterlaatende, den overwinnaar in de meeste steden des Bisdoms moesten ontfangen, en den verdreeven Jan van Beijere als wettigen Myterdraager erkennen. Vervolgens wierden de weerspannelingen wreedelyk gestraft, en de ingezetenen met zoo zwaare boete gedrukt, dat 'er sedert onverzoenlyke haat tegen het Huis van (6) Borgonje gesprooten, en den Bisschop hierom de bynaam van Jan zonder medelyde gegeeven is. 1408

(4) Veldenaar Chron. van Holl. pag 103.

(5) Meijeri Annal. Flandr. fol. 231. & Monstrelet Chron. Vol. I. Chap. 47.

(6) Hist. de Liege par Th. de Bouille Tom. I. fol. 472.

Wanneer de Hertog van Borgonje, den Hollandschen Graaf zoo volkoome zeege hadt helpen wegdraagen, heeft hy dien, naa des zelfs leger gescheiden was, met zich in Vrankryk geleid, om zyn stout bestaan aldaar met schyn van reden te dekken; en de party van Orleans, die reeds te veel ingang aan het hof vondt, te stuiten. Opdat zyne verantwoording ook te meerder klem mogt hebben, deedt hy voorts nog eenigen zyner krygsbenden tot zelf in (7) Parys naderen, alwaar men de Borgonsen, door zonderlinge genegenheid der stedelingen, met gejuig en ongemeene vreugde ontfing: 't gene sedert geen gering ontzag, en eindelyk ook door tusschenspraak van Graaf Willem de

(7) Monstrelet Chron. Vol. I. Chap. 49.

1408 de verzoening tusschen de partyen te wege bragt. Welke, op dat zy ongeschonde bewaard mogt worden, van 1409 beide de zyden, in Lentemaand van 't naastkoomende jaar, bezwooren, en door een huuwelyksverdrag tusschen den tweeden Zoon des Hertogen van Orleans, (1) en Katarina, Dochter des Hertogen van Borgonje, ook nader verzekerd wierdt.

(1) Meyeri Annal. Flandr. fol. 232.

Invoege deeze verbintenis een algemeen genoegen baarde, inzonderheid voor den Borgonjer, die aan deezen kant zyne hoope zag ryzen, aan den anderen zyne verwantschap magtiger worden; wandt zyn Broeder Antoni Hertog van Brabant trouwde omtrent het midden des zomers te Brussel met Elizabet van Gorlits, welke van haare Oomen Wenceslaus en Sigismund, die beiden den Keizerlyken troon beklommen, het Hertogdom Luksemburg ten huuwelyk (2) kreeg, en dus het zelve op die wyze onder den Hertog van Brabant stelde. Die thans den Graaf van Holland sterk perste tot het betaalen van de onuitgewiste schulden der huuwelyksgaave van Willem den Vierden, Graaf van Holland, aan des zelfs Weduwe Johanna, Hertoginne van Brabant, (3) agter gelaaten; en vermids Antoni in de erfnisse van deeze zyne Oudmoeije Johanna getreeden was, zoo begeerde hy van Graaf Willem, als bezitter der naalaatenschappe van zynen gemelden Oudoom Willem, de voldoening dier agterstallen. Dan als de geëischte gelden niet gemaklyk willen vlotten, en de Hertog van Borgonje hier uit besefte, dat dit verschil eerlang zeer verre uitziende vyandlykheden stondt voort te brengen, heeft hy door zyne bemiddeling den Vreede onder hen getroffen: mids Graaf Willem, aan den Hertog van Brabant, de geheele aflossing met zeventigduizend Oudeschilden zoude betaalen.

(2) Ol. Vredii Sigil. Com. Fland. fol. 172.

(3) Divæi Rer. Brab. pag 214.

Geduurende deeze haperingen en de uitlandigheid van den Hollandschen Vorst, was door hem het bestier des Lands zyne Stiefmoeder, Margarita van Kleef, aanbevoolen; en dewyl het bestand met de Vriezen ondertusschen ten einde liep, heeft zy het zelve, in 't voorgaande tot omtrent het einde van 1409 dit jaar, (4) weeten te verlengen. Maar den moedwil en de gierigheid der Geestlyken, die de gemeente toen magtig drukten, te toomen was mannewerk, en wierdt dierhalven den Graave zelven overgelaaten. Welke herwaart gekeerd zynde, by zyne straks verkondigde bevelbrieven, de geweldenaaryen (5) stuitte, en het inzwelgen der goederen niet weinig verhinderd hebbende, is hy, eenigen tyd laater, wederom met den Hertog van Borgonje naar Vrankryk getrokken; vermids dees niet duisterlyk bespeurde, dat hem 's Graaven achting aan dat hof noodig was, om zyn oogwit te bereiken; en des te ligter zich in het bewind des Ryks te dringen, gelyk hem hier door ook het 1410 bestier van den Dolfyn (6) wierdt opgedraagen. Maar dit was van korten duur, wyl de party van Orleans, die ook de Armignacsche genaamd wordt, ziende, dat zy in beleid te kort schoot, dierhalven hulp zogt in de wapenen, en dus uit staatzugtigen yver het gansche Ryk door den aangevangen Burgerkryg, die eerst naa 't verloop van twee jaaren eyndigde, op schroeven stelde.

(4) Ub. Emmii Hist. Frisiæ fol. 253.

(5) Boxhorns Nederl. Hist. pag. 210.

(6) Monstrelet. Chron. Vol. 1. Chap. 59.

Ongetwyfeld zoude Graaf Willem in deeze beroerte den Borgonjer merkelyken dienst beweezen hebben, zoo niet de looze streeken van den Geldersman hem hadden doen omzien. Wandt terwyl het driejaarige bestand nog stondt, hadt Willem van Arkel nevens zynen Vader, geen middel weetende om zich tegen den Hollandschen Graaf te handhaaven, in 't voorgaande jaar de Heerlykheid van Arkel met de Stad Gorkom, voor zekere Landen en inkoomsten, aan (7) den Hertog van Gelder vermangeld, zulks die aldaar ook gehuldigd was. Invoege Graaf Willem, hierdoor opgewekt, zich dierhalven vaardig maakte om hem tegen het uitloopen van het bestand, 't gene in het begin van het elfde jaar der vyftiende eeuwe geviel, dit bestaan betaald te zetten.

(7) Kemps, leeven der Heeren van Arkel pag. 171. & 172.

1411 Tot dat einde dan wierdt eene vloot schepen naar de Zuiderzee (8) gezon-

(8) J. a Leidis,

1411

zonden, om die van Harderwyk en Elburg het uitloopen te beletten; insgelyks de zetel van dien oorlog te Amersfoort gesteld; vermids die stad, toen de bekwaamste geacht om de Geldersen te kwellen, in vergeldinge van deezen dienst met verscheidene voorrechten, beschonken wierdt. Welhaast is hierdoor de Veluwe, die 't naaste gelegen was, het eerste ook afgeloopen; om welke verwoesting te weeren: Hertag Reinald zynen Neef Willem van Arkel, als Legerhoofd der Geldersen, (1) met een lustigen hoop volks te velde zondt, die de gepleegde Vyandlykheden niet onbeantwoord liedt; mids 'er eene gelyke wakkerheid by de strydende partyen was, om elkanderen de kans af te zien.

Chron. Belg. fol. 339. & seq.

(1) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 182.

Dus met rooven en branden dit jaar gesleeten zynde, wierdt 'er in het volgende, om den Vyand bet te prangen, een verbond tegen den Hertog van Gelder opgeregt, van den Hollandschen Graaf met Antoni Hertog van Brabant, (2) wiens Land aan het Geldersche paalde. Het welke de vreedelievenden, bedugt voor grootter onheilen der Landzaaten, uit loutere zugt voor de gemeene welvaart, naar middelen deedt zoeken om de strydende Vorsten te bevreedigen. Welken naa lang beding, eerst in Hooimaand van het jaar veertienhonderdentwaalf, te Wyk te Duursteede, op deeze voorwaarde overeen kwamen; dat de Hertog van Gelder de Heerlykheid van Arkel met de Stad Gorkom, en wat 'er verder onderhoorde, den Graaf Willem zoude overleveren: (3) mits genietende, voor den last des oorlogs en der geleede schaade, honderdduizend Fransche Kroonen; daar tegen zoude Willem van Arkel, al het recht, 't gene hy op het zelve Land bezat of konde verkrygen, voor zich en zyne Naakoomelingen, afstaan en overgeeven aan den Graaf van Holland; zulks die binnen Gorkom en te Leerdam, weinig tyds laater, gehuldigd wierdt. Op deeze wyze is de magtige bezitting der Heeren van Arkel aan het Graafschap van Holland verknogt geworden.

(2) Chartres de Brab. te Vilvoorde, in de vierde benede kasse, getek. *Aliances Paix & accordes.*

1412

(3) Veldenaar Chron. van Holl. pag. 105.

Het naabuurige Utrecht gevoelde wel haast de gevolgen van deeze overdragt, vermids 'er door de aldaar gezetene Arkelsgezinden, een geweldig oproer ontstont, in het welke zy hunne partyen beschuldigden, van die Bisschoplyke Stad insgelyks den Graave van Holland (4) verkogt te hebben. Dierhalven steldenze Herman van Lokhorst, Deken van den Dom, tot hunnen opperſten Leidsman, en bestonden de gemeene zaak zelfs ter hand te slaan, om, waar het moogelyk, door beleid of door geweld, de vryheid te verweeren. Onder dit voorwendsel wierden eenigen der Regeerderen en een groot getal hunner Medeburgeren op de vlugt gedreeven; aan welken, onaangezien des Bisschops voorspraak, het wederkeeren verhinderd zynde, eindelyk eene veilige schuilplaats in Holland verleend wierdt van Graaf Willem, die, uit weerwraake der verdrukten, den Utrechtsen allen toegang in syn gebied zoo lang afsneedt, tot dat, naa 't verloopen van omtrent twee jaaren, de kans keerde, de verdryvers zelfs verdreeven wierden, en de Graaf van Holland, met de Stad Utrecht t'eenemaal bevreedigd zynde, de onschuldigen wederom herstelde.

1412

1413

(4) W. Hedæ Hist. Episc. Ultraj. fol. 269.

Geduurende het loopen dier zaaken in Holland, was het wantrouwen van Borgonje en Orleans in Vrankryk, met het schenden van den Vreede in 't jaar twaalf bezwooren, weder heviger dan ooit te voore tot daadlykheden uitgebarsten, en zoo verre aan 't zieden geraakt, dat de Borgonjer, naa eenige geweldige bedryven, zich voor Vyand van het Ryk verklaard, en de wapens van den Koning, ja zelf van zynen Schoonzoon den Dolfyn, tegen zich opgeheven zag; dewyl men hem niet buiten vermoeden hieldt, van heimelyk met de Engelsen tot naadeel van Vrankryk (5) gehandeld te hebben. Zulks de Fransche krygsbenden met goeden voortgang bereids verscheidene overwinningen niet alleen behaald, maar eindelyk de Stad Atrecht zelve, de voornaamste van het Graafschap Artois, ingeslooten hadden.

(5) R. Thoiras Hist. d'Anglet. Tom. III. pag. 433.

1414

Staan-

1414

Staande dit beleg, reisde de Graavin van Holland (1) verzeld van Antoni Hertog van Brabant, bedugt voor grootere gevolgen, derwaart tot den Koning en den Dolfyn, hen om vreede en vergifnis voor den Borgonjer smeekende, die hy, hoewel voor hem geheel naadeelig en schandelyk, verkreeg; willende voor dien tyd liever deeze vernedering ondergaan, dan alle zyne Staaten en Landen aan de haglykheid des oorlogs waagen.

(1) Monstrelet Chron. Vol. I. Chap. 126.

Ik meene, dat dit verdrag ook aanleiding tot het nadere voltrekken des huuwelyks van Jacoba, des Graaven Willems Dochter, gegeeven heeft; dewyl men aangetekend vindt (2) dat zy in dit jaar (omtrent het veertiende haars ouderdoms) met Jan Hertog van Touraine, Zoon van Karel den Zesden Koning van Vrankryk, aan wien zy voor agt jaaren verloofd was, getrouwd is: en zy gezaamenlyk sedert by hunnen Vader Willem gebleeven zyn. Wandt die hadt, by gebrek van een manlyken Erfgenaam, besllooten, zyne Dochter met der zelver Gemaal, in zyne heerschappy te doen opvolgen. Tot dat einde wierdt de voorwaarde des huuwelyks, door een nader verbond, bekrachtigd, en den jonggetrouwden zekere belofte onder eeden afgevorderd, die zy hunnen Vader, op den zesden van Oegstmaand van het vyftiende jaar deezer (3) eeuwe, in 's Graavenhaage deeden. De voornaemste leden liepen hierop uit, dat, byaldien het bewind en de bezitting van Henegouwe, Holland, Zeeland en Vriesland, door het sterven van Graaf Willem, kwamen te vallen op Jan Hertog van Touraine, als Man en Voogd van Jacoba, hy de zelve Gewesten alsdan zoude houden in zoodaanige rechten en gewoontens, als hunne Voorvaders gedaan hadden; geene Vreemdelingen, maar alleen Ingeboorenen in den Raad en tot de Ampten gebruiken; de zelve Landen altyd saamen houden, zonder die ooit te deelen of te scheiden, gelyk dit voormaals van de Voorzaaten beloofd en bezegeld was; en wel voornaamenlyk het Leen daaraf verzoeken en ontfangen van dien, en van geenen anderen Heer, even en op die wyze, als hun Vader deedt of schuldig was te doen, en des zelfs Voorvaders gedaan hadden, toen zy in de bezitting traden.

(2) Chron. van Vlaand. in 4to. op 't jaar 1414. & Ant. Ruteau, Annal. d' Haynau fol. 373.

1415

(3) Groot Placcaatboek van de Gr. M. Heeren Staaten van Holl. III. deel. fol. 6.

De vreede van Atrecht was naauwlyks in 't begin van dit jaar met den Borgonjer wederom vernieuwd en versterkt, of de Fransen kreegen gevaarlyker vyand op den hals; vermids Hendrik de Vyfde, uit het Huis van Lankaster, 't gene naa dat van Anjou op den Engelschen troon klom, in de kracht zyner jaaren gekroond was, en geduurende de pas verhaalde verschillen, den Koning van Vrankryk deedt vraagen om des zelfs Dochter Katarina tot eene Egtgenoote te hebben, en te gelyk om de overlevering (4) der Landen, welken een zyner Voorzaaten in dat Ryk bezeten hadt; naamelyk Eduard de Derde, die uit hoofde zyner Moeder Isabella, Dochter van Philips den Vierden Koning van Vrankryk, meende naa het versterven van den Koninglyken Stam van Kapet, toen in zynen Oom Karel den Vierden geëindigd, tot die Kroon gewettigd te zyn. En offchoon Philips van Valois, verder in maagschap van den laatstoverleedenen, wiens Ooms Zoon hy was, maar uit de manlyke linie gesprooten, voor Eduard tot die waardigheid verheven wierdt; echter bleef de Engelsche Koning het zelve recht met zooveel gewelds vorderen, dat hy den Franschen troon deed waggelen, den Koning, in eenen veldslag overwonnen meêsleepte, dus een goed deel van het Ryk vermeesterde, en de rest met zwaare schattinge drukte. Maar zyne Opvolgers verlooren alengs die magtige bezitting, van welke, boven den aangeroerden eisch, niet dan een zoom Lands langs de zee was overgebleeven, toen Hendrik de Vyfde aan het gebied raakte.

(4) Daniel Hist. de France, Tom. III. pag. 868.

Dees bespeurende, dat de overgaave met het ontworpe huuwelyk niet wilde volgen, en dat het beste des zomers met onderhandelingen gesleeten wierdt,

1515 heeft met het overvoeren zyner krygsbenden, den oorlog, die voor omtrent vyfenzeventig jaaren begonnen was, thans wederom aangevangen; ſtraks de Stad Harfleur de beſte haven van Normandië (1) ingeſlooten, en in weinige dagen ſtormende overweldigd. Maar deeze belegering en eene woedende ziekte, hadden het heir der Engelſen dermaate verzwakt, dat men het zelve buiten ſtaat vondt tot eenige verdere onderneemingen van belang; dierhalven wierdt het veiligſte geacht door Pikardië naar Kales te wyken, welke Stad onder de Engelſen verbleeven was. Echter hadt dit voorneemen ook zyne zwaarigheid; dewyl het Franſche leger, uit eige volken en naabuurige Leenmannen, tot veertigduizend koppen beliep, en geſierd zynde met de bloem des Adels, reeds te veld lag; dus driemaalen ſterker in getal dan de Engelſen, hen den aftogt ook niet minder moeijelyk dan gevaarlyk maakte; vermids het alle doorgangen bezettede, en den meeſten toevoer afſneedt. Zulks Koning Hendrik met de zynen tot by Azinkourt in Pikardië genaderd zynde, zich van het vyandlyke heir alom beneepen, en geenen weg, om dit dreygende gevaar te ontgaan, open vondt, dan door 't doen van een naderen voorſlag des vreedes, in welken hy den eiſch op de Franſche kroon en de Stad Harfleur zoude afſtaan, onder beding van dat hem aleenlyk het Hertogdom Guijenne, en 't Graafſchap (2) Ponthieu, midsgaders 's Konings Dochter Katarina tot eene Vrouw, en achthonderdduizend Schilden met haar ten huuwelyk gegeeven wierden. Doch de Franſen, die zich reeds met de aanſtaande overwinninge kittelden, verwierpen deeze aanbieding met verſmaadinge, en dwongen dus de beklemde Engelſen, tot die loflyke overwinning, welke zy met zooveel beleids en dapperheid op den vyfentwintigſten van Wynmaand bevogten, dat 'er over de tienduizend Franſen verſlaagen (3) en eene geweldige meenigte gevangen bleeven.

(1) Monſtrelet Chron. Vol. I. Chap. 142.

(2) Daniel Hiſt. de France Tom. III. pag. 878.

(3) Monſtrelet Chron. Vol. I. Chap. 147.

Het gerugt dier ſchriklyke nederlaage deedt den Koning en geheel Vrankryk zidderen, vermids alles verlooren en nog zwaarder onheil te dugten ſcheen; zoo van de zyde der Engelſen als van den Hertog van Borgonje, welke het omkoomen en vangen zyner bitterſte vyanden tot trooſt ſtrekte in 't verlies zyner twee Broederen, Antoni Hertog van Brabant en Philips Graaf van Nevers en Retel, die insgelyks aldaar verſlaagen bleeven, en in wier Landen hunne oudſte Zoonen als Erfvolgers ontfangen zyn; wandt Karel bekwam de gemelde Graafſchappen, en Jan tradt in de Heerſchappy en tytels van Lotteringe, Brabant en Limburg. Dees beſtelde ſtraks het lighaam zyns geſneuvelden Vaders Antoni te Vurne ter aarde, gevolgd van de voornaamſte Edelen en Afgezanten der Steden; onder welken ook Jan van Arkel, die tot nog toe her- en derwaart buiten 't Land zworf, deeze plechtigheid by woonde, doch die op zyne te rug reis onderſchept, (4) den Graaf van Holland overgeleverd, en te Gouda in bewaaring geſteld wierdt. En dewyl hy in het verbond, eertyds met de Gelderſen geſlooten, niet begreepen was, en thans verdacht ging van heimelyk verraad tegen des Graaven Perſoon te brouwen, zoo is hy ſedert te Zevenberge tien jaaren (5) in gevangenis bewaard geworden.

(4) Divæi Rer. Brab. pag. 221.

(5) J. à Leidis Chron. Belg. Lib. XXXII. Cap. 12.

De onverwagte uitkoomſt van den Franſchen veldtogt gaf den Borgonjer, bevangen met de dampen der ſtaatzugt, nu hoope om het roer des Ryks wederom te bemagtigen; te meer, wyl Lodewyk Dolfyn van Vrankryk, de Egtgenoot zyner Dochter, die van hem afgeweeken en zyne Vrouw verſtooten hadt, nog voor het uitloopen (6) van dit zelfde jaar, ſtierf. Waar door Jan Hertog van Touraine, des Graaven Willems Schoonzoon, omtrent negentien jaaren oud, hem in die waardigheid en verwagting der Franſche kroone opvolgde. Maar de Borgonſche Hertog vondt zich wel haaſt in die eerſtopgevatte hoope bedroogen, dewyl de Koning van Vrankryk des zelfs bitterſten vyand, den Graaf van

(6) Daniel Hiſt. de France Tom. III. pag. 878.

1415 van Armagnac tot Konſtapel verhief, en dus geen gering deel in 't beſtier des Ryks vertrouwde. Invoege de Hertog van Borgonje het over eenen anderen boeg wendde, en zich met den Koning van Engeland in onderhandeling (1) begaf. Dan ſtaande der zelver beraaminge verſcheen Keizer Sigismund in Vrankryk, om den vreede der Kerke of dien der ſtrydende Koningen te bewerken; wandt het vergieten van zooveel Kriſten bloeds, trof dien vreedelievenden Oppervorſt dermaate aan 't harte, dat hy, de zaaken wel ondertaſt hebbende, ook uit gelyke beweeginge, in 't begin der lente, naar Engeland overſtak. Doch als men aldaar met veel tyds te ſpillen weinig in het bemiddelen vorderde, wierdt 'er tot meerder gemak der partyen eene ſaamenkoomſt te Kales beleid, in welke de Hertog van Borgonje tegenwoordig was, en de Graafſchappen van Borgonje en Aalſt toen van den Keizer verhief (2) en hem voor de zelven manſchap deede. Als nu de onderhandeling te Kales niet veel beter voortging, ontboodt de Keizer den Graaf van Holland by zich in Engeland; welke met vierentwintig ſchepen derwaart voer, en, naa eenige overleggingen, zoo met den Keizer als den Koning, hoewel zonder gevolg, gehouden te hebben, aan den eerſtgemelden de plichtpleeging voor zyne Landen, als Leenen van het Keizerryk, volbragt; en voorts van den zelven Opperheerſcher op 't naadruklykſte verzogt, dat die ook op zyne Dochter Jacoba zouden (3) verleid worden. Maar het weigerende antwoord des Keizers, op dien voorſlag, heeft Graaf Willem dermaate verſtoord, dat hy heimelyk met zyne Vloote t'zyl ging, onaangezien hy voorheen den Keizer hadt aangebooden om hem met dezelve over zee te voeren.

(1) R. Thoyras Hiſt d' Anglet. Tom. III. pag. 455.

(2) Monſtrelet Chron. Vol. I. Chap. 160.

(3) Eb. Windeckii Hiſt. Vitæ Sigiſm. Imp. Apud Menckenium, Rer. Germ. Script. Tom. I. fol. 1104.

De Graaf dus gelukkig in Holland gekoomen zynde, heeft zich echter van de erfvolginge zyner Dochter willen verzekeren, en met dat inzigt de Edelen en Steden van Holland, Zeeland en Weſtvriesland, op den vyftienden van Oegſtmaand doen tekenen (4) en zegelen, dat zy, naa 's Graaven dood des zelfs Dochter Jacoba en niemand anders, als eenigſte Erfgenaame en Leenvolgſter, zullen erkennen, ontfangen en huldigen tot wettige Landsvrouwe, en de zelve, midsgaders haaren wettigen Voogd of Gemaal, daaraf eed doen van behoorlyke onderdaanigheid, onder belofte van voor hen lyf en goed op te zetten, als getrouwe onderzaaten hunnen gehuldigden Heer en Vrouwe ſchuldig waren. 1316

(4) Groot Placcaatboek der Gr M. Heeren Staaten van Holl. Tom. III. fol. 8.

De Keizer ondertuſſchen geheel verlegen over 's Graaven vertrek, zag zyne voorſtelling ook by de Franſen in den wind ſlaan; dierhalven ſloot hy, als hebbende der Engelſche hulpe noodig, met Koning Hendrik een altydduurend verbond (5) tegen Vrankryk, niet alleen om zynen eiſch op dat Ryk te ſtyven, maar inzonderheid om zich veilig te doen overvoeren, gelyk hy dan ook met de Engelſche ſchepen op Zeeland, (6) en vandaar door Holland naar Aken reisde.

(5) R. Thoyras d' Anglet. Tom. III. pag. 460.

(6) Eb. Windeckii Hiſt. Vitæ Sigiſm apud Menckenium Rer. Germ. Script. Tom. I. fol. 1104.

De tyding van dien togt dreef Graaf Willem naar Henegouwe; alwaar de Hertog van Borgonje met hem te Valenchein in geſprek kwam, om te overleggen, op welke wyze men den Dolfyn beſt konde beſchermen, en dus onder zoodaanig een dekſel de zaaken in Vrankryk meeſter worden. Wandt dees, van zyne Ouders, den Koning en de Koninginne, bereids derwaart geroepen, meende als Dolfyn, vermids hy van zagte inborſt was, door dit hem opgekoome gezag, de partyſchappen uit het Ryk te dryven. Doch als 'er eenige voorſtellingen van Graaf Willem, tot dat einde ontworpen, vrugtloos afliepen, en de Konſtapel zich deedt verſtaan, dat de Dolfyn nooit aan 't Hof zyns Vaders zoude ontfangen worden, 't en zy de zelve zich alvoorens vyand van den Borgonjer en des zelfs aanhang (7) verklaarde; zoo heeft die ſtreelende verwagting, niet dan knaagend wantrouwen voortgebragt, die den Holland-ſchen

(7) R. Thoyras Hiſt. d' Anglet. Tom. III. pag. 459.

1416 schen Graaf zyne gangen omzigtiger deed beleggen, om zynen Schoonzoon veilig in Vrankryk te geleiden.

1417 Als eindelyk de zaak geen langer uitstel leedt, heeft hy dien schoorvoetende naar Compienje gebragt, en aan de aldaar gekoome Koninginne zelve geweigerd hem te vertrouwen. Dierhalven den Dolfyn by des zelfs Vrouw en haare Moeder laatende, begaf zich Graaf Willem vooraf naar Parys, om den toestand van het Hof en de gedachten des Konings van naby te ondertasten. Dan, wyl zyn Persoon aan dat Hof (1) gevaar liep, is hy de dreigende gevangenis, met de vlugt naar Compienje, ontsnapt; en heeft, vermids hy den Dolfyn zynen Schoonzoon, door toegebragt vergif, aldaar reeds zieltoogende vondt, zulks die op den zestienden van Grasmaand, in 't jaar veertienhonderdenzeventien, den geest gaf, sedert daaraf zoodaanige knaaging in 't gemoed ontfangen, dat hy naar Henegouwe gekeerd zynde, in 't bedde storte, en voelende zyne kwaalen dagelyks verzwaaren, eindelyk op zyne uitterste stonden, het bestier der Landen aan zyne Dochter beval, en haar wederom aan de zorge der Raaden; van welken de Graaf begeerde, dat zy hunne aanstaande Landsvrouwe, niemand anders zouden ten huuwelyk besteeden, dan aan Jan Hertog van Brabant. Dit dus besteld zynde, is Willem de Zesde Graaf van Holland, in den ouderdom van omtrent tweënvyftig (2) jaaren, op zyn Kasteel te (3) Bouchein, den laatsten van Bloeimaand in het zeventiende jaar deezer eeuwe, gestorven; en van daar by zyne Voorouderen te Valenchein begraaven.

(1) Monstrelet Chron. Vol. I. Chap. 162.

(2) Meijeri Annal. Flandr. fol. 249. verso.

(3) Monstrelet Chron. Vol. I. Chap. 165.

Uit het eindigen van 's Graaven leeven, ontstondt de tweedragt der Hollanderen, en het verderf der Landen was aan de zelve verknogt: wandt, terwyl de Hoeksen treurden over het verlies van hunnen Beschermheer, zoo verhieven de Kabeljauwsen daarentegen het hoofd wederom in den wind, opgestookt zynde door de Egmonden, die vermaagschapt aan het Huis van Arkel, het zelve ook geweldig aankleefden, en deswege van Graaf Willem eertyts verdreeven waaren. Deeze Voorgangers, verzeld van een saamgeraapten hoop volks, vermeesterden de Stad (4) Yselstein, hen voormaals van den Graaf ontwronge. Doch Walraven Heer van Brederode en Jan Burggraaf van Montfoort verzaamelden straks eenige manschap, van die de Graavinne Jacoba genegen waren, en gesterkt door eene menigte Utrechtsen, die zy de Stad ten buit beloofden, sloegen het beleg voor de pas veroverde Vesting, welke eerlang voor dat geweld bukte, en by verdrag overging. Invoege zy volgens beloften, naadat Vrouw Jacoba alvoorens in Henegouwe gehuldigd en weder in Holland verscheenen was, met haare bewilliginge den Utrechtsen overgelaaten is; welken het sterkste bolwerk der Hollanderen, aan dien kant, zonder sammelen tot eenen (5) puinhoop maakten, en den ploeg 'er door dreeven.

(4) Chron. van Holl. de XXVIII. Divisie, Cap. 3.

(5) Snoi Rer. Bat. fol. 135.

Met het blussen van dien brand der verschillen, kwam Holland voor eene wyl in rust, en hebben alle de Steden toen, als met opene armen, des Graaven Dochter tot haare Landsvrouwe ontfangen en gehuldigd: maar de Stad Dordrecht bleef, naar 't getuigen van weinige, doch myns oordeels echter de geloofbaarste (6) Schryveren, hier van uitgezonderd: dewyl zulks niet alleen uit de gevolgen, maar wel inzonderheid uit het verbond, van Graaf Willem, in 't voorgaande jaar met de Edelen en Steden opgeregt, te besluiten is; wandt het was by die van Dordrecht (7) niet getekend, vermids deezen geheel Kabeljauws, reeds met den Luikschen Kerkvoogd, den Oom van Vrouwe Jacoba, heulden.

(6) Veldenaar Chron. van Holl. pag. 111.

(7) Groot-placcaatboek der Staaten van Holl. Tom. III. fol. 8.

Als de gewoone plechtigheid ook in Zeeland, en in een deel van Vriesland, met het bezweeren der Voorrechten door de Graavin, en aan deeze wederom de beloften van gehoorzaamheid door de Landzaaten, voltrokken

1417 ken was, is 'er tegens den eerften dag van Oegftmaand eene dagvaart te Biervliet, niet verre van Sluis in Vlaandre, beleid: om over het tweede huuwelyk der jonge Weduwe Jacoba te handelen. Deswege de voornaamften van 's Lands Grooten met de Graavinne, en die uit Brabant met de hunnen vergaaderd zynde, befflooten, ten overftaan van den Luikfchen Biffchop en Philips Zoon des Hertogen van Borgonje, dat de trouw tuffchen Jacoba (1) en Jan Hertog van Brabant, naar begeerte van den overleeden Graaf Willem, zoude voltrokken worden; mids dat de Paus vooraf ontflaaging der bloedverwandfchap verleende (wandt zy waren Zufter-en Broeders Kinderen, die, volgens de inftellingen der Roomfche Kerke, zonder dusdaanige ontheffinge, niet wettelyk konnen verzaamen) zoo 'er echter geen middel was om behoorlyk verlof te verkrygen, als dan zoude het eenen ieder van hen vryftaan (2) zich in den egt te verbinden met die hem of dien haar zal gevallen.

(1) Edm. de Dinter Chron. van Brab. MSS. Liv. VI. Cap. 142.

(2) Chartres de Brab. te Vilvoorde in de zesde benede kaffe. getek. *Traitez de Mariage.*

Terwyl men by den Paus om de verzogte vryheid aanhieldt, en den zelven, om dat verzoek klem te geeven, met twintig duizend Kroonen (3) befchonk, kwam middelerwylen de Luikfche Myterdraager, verflingerd op grooter vermoogen, tot in Holland afzakken, en begeerde, als naaft in den bloede, tot Voogd der Graavinne in de Landen erkend en aangefteld te worden: dan, dewyl dit op 's Lands vergadering te Schoonhove (4) geheel verworpen wierdt, keerde hy zich naar Dordrecht, en is aldaar zonder tegenftreeven tot Voogd zyner Nigte en des Lands ontfangen.

(3) Eb. Windeckii apud Menckenium Rer. Germ. Scrip. Tom. I. fol. 1123.

(4) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 435.

Sedert dien tyd trok hy het Land van Voorn ook aan zyne lyn, en zogt eerlang door geweld, 't geene hem de gunft der Landzaaten weigerde; dierhalven wierden in 't algemeen alle Kabeljaauwfen, en in 't byzonder de Egmonden en van Arkel, door den glimp van groote vergeldingen, aangedreeven, en tot zoo verre opgeruid, dat zy de Stad Gorkom overweldigden, insgelyks het Kafteel, 't gene Graaf Willem aldaar geftigt hadt, fterk beftormden, (5) maar de Graavin door deezen flag opgewekt bragt ftraks, met hulpe van haaren pas aangeftelden Stadhouder Walrave Heer van Brederode, een geweldig leger op de been, en voerde het, door menigte van fchepen, zelve voor Gorkom; 't gene reeds, door wakkerheid van den jongen van Arkel, met Gelderfen en Luikfen gevuld was. Onaangezien deezen zich dapper verweerden, zoo heeft dit echter Brederode niet verhinderd van de belegerden allengs meerder te benaauwen, zulks hy eindelyk op den eerften van Wintermaand, (6) door een gefloopt ftuk muurs, zoo hevig met de zynen, onderfteund door menigte van Stiftfen, op de Stedelingen aanviel, dat van Arkel, nevens omtrent duizend zyner aanhangeren, verflaagen, en Jan van Egmond met geen minder getal volks gevangen zynde, de Stad dus wederom onder de gehoorzaamheid der Graavinne gebragt wierdt.

(5) Veldenaar Chron. van Holl. pag. 112.

(6) Snoi Rer. Bat. fol. 136.

Het zoet der vreugde van deeze overwinninge was nogtans gemengd met het bitter der droefheid, door het verlies van den Heer van Brederode, die 'er met eenige Hollanderen fneuvelde, en niet weinig van de Hoekfen betreurd wierdt, maar inzonderheid van de Landsvrouwe Jacoba. Welke eenigen der gevangene muitelingen met den dood (7) ftrafte, en eindelyk, naadat zy het beftand met de Vriezen voor een jaar (8) verlengd hadt, van haaren ondertrouwden Man verftondt, dat de Pauslyke brief, inhoudende het verzogte verlof van trouwen, door Martyn den Vyfden op den tweeëntwintigften van Wintermaand (9) getekend, hem in den aanvang van het jaar was ter hand gekoomen. Met deezen onderleid zynde is de Hertog en zyn gevolg in Holland ontfangen, en het huuwelyk, op hoope van onderftand tegen de Kabeljauwfen, des te fterker by de Raaden en Moeder der Gravinne aangedreeven; niettegenftaande de Vorftin, als zynde fterk van geeft en lighaam, zich rechtfchaapener Man (10) dan deezen onno-

(7) Monftrelet Chron. Vol. I. Chap. 182.

(8) Schotanus Hift. van Friesl. fol. 244.

1418

(9) Chartres de Brab. te Vilv. in de zesde benede kasfe. getek. *Traictez de Mariage.*

(10) Monftrelet

1418

onnozelen en tederen Hertog waardig achtte. Onaangezien de natuurlyke neiging, wierdt zy uit ſtaatzugtige inzigten, die thans meerder golden, op den vierden van Grasmaand, in 's Graavenhaage aan Jan Hertog van Brabant door den egt verbonden, welke ſtraks by alle de Steden, der aangehuuwelykte Landen tot Voogd zyner Vrouwe verklaard wierdt; maar Dordrecht en den Briel bleeven volſtandig by hunnen aangenoomen Heer Jan van Beijere, die onderwylen den kap geheel op den tuin hing, zynen zetel, (1) tot vreugden der Luikſen, verliet, en alle de Landen zyner Nigte voor zich vorderde: vermids hy zoowel als de overleeden Willem een Zoon van Graaf Albert was.

Chron. Vol I. Chap. 193.

(1) Hiſt. de Liege par Th. de Bouille Tom. I. fol. 488.

Maar byſter belemmerd zynde met den brief, ten voordeele zyner partyen van den Paus verleend, zoo zogt hy heul aan den Keizer Sigismund, en vondt z'er. Deezen dan badt hy niet alleen om de heerſchappy der Landen (2) die Graaf Willem hadt agtergelaaten, onder voorwendſel dat de Ryksleenen nooit, dan met uitdruklyke vergunninge van den Leenheer, op Vrouwen verleid waren; maar verſogt hem daarenboven, door zyn veel vermoogend gezag te willen uitwerken, dat de reeds afgevaardigde Pauslyke ontſlaaging, aan den Hertog van Brabant verleend, weder vernietigd en herroepen mogt worden. Om dit te gemaklyker te verwerven ſtelde hy ook zyn Bisdom in handen van den Opperſten Kerkvoogd, en verzogt ontheffing der aan hem toegediende waardigheid van Diaken, vermids hy nooit Bisſchoplyk wydſel ontfangen hadt. Vaardig bewilligde de Keizer deszelfs verzoek, en deedt niet alleen den Paus zyn gegeeve woord, door eene zoogenaemde onfeilbaare magt verleend, in den hals haalen, en door eenen tweeden brief (3) gedagtekend op den dertigſten van Lentemaand, de verleende ontſlaaging herroepen; maar hy betuigde zelf den Edelen, Steden en Ingezetenen van Holland, Zeeland en Henegouwe, als des Heiligen Ryks onderdaanen, in eenen aan hen afgevaardigden bevelbrief, dat de gemelde Landen door den dood van den Graaf Willem van Beijere, mids die geenen wettigen Zoon hadt naagelaaten, aan het Roomſche Ryk en aan hem (4) vervallen waren; en hy dierhalven in de opvolging dier Geweſten des overleedens Broeder alleen wettig verklaarde, zulks zy dien en geene anderen, als waaren en natuurlyken Heer hadden te ontfangen en te gehoorzaamen, en gevolglyk by aldien iemand van hen trouw en gehoorzaamheid aan Jan van Brabant beloofd hadt, dat hy den zelven, door 't vermogen zyner Keizerlyke magt, van de gedaane eeden en beloften onthief.

(2) Ruteau Annal. d' Haynau fol. 375.

(3) Chartres de Brab. getek. *Traictez de Mariage.*

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. II. Part. II. fol. 107.

Jan van Beijere dus door 's Keizers bevel tot Graaf verklaard, deedt dan de drie Geweſten door ſchriftlyke vermaanbrieven (5) aankondigen, van hem gevolgelyk te huldigen en gehoorzaamheid te zweeren. Doch die van Holland en Zeeland antwoordden, dat zy met eeden reeds verplicht waren aan hunne wettige Graavinne Jacoba, wier intreede en de plechtigheid haarer huldiginge hy niet alleen hadt helpen verſterken, maar Jacoba zelve met eeden (6) en beloften van manſchap voor wettige Landsvrouwe aangenoomen hadt, en dierhalven, dat zy niemand dan haar onderdaanigheid ſchuldig, en des ook om Jacoba te beſchermen bereid waren. De drie Staaten des Lands van Henegouwe voegden 'er op den elfden van Bloeimaand (7) voorts nog tot verweering by, datze zich verwonderden, hoe de Keizer zoodaanig een recht meende te bezitten op Henegouwe, Holland en Zeeland; dewyl 'er uit de oude brieven bekend was, hoe Keizer Lodewyk de Vierde beleeden (8) hadt, dat hy op Holland en Zeeland geen ander recht begeerde, dan alleen de beloften van manſchap: en wat Henegouwe (9) betrof, dat geen Keizer daar ooit gezag bezeeten hadt; en alwas het onder het Roomſche Ryk gelegen, nogtans de Dochters by gebrek van Zoonen meermaalen aldaar het gebied gevoerd hadden. Invoege 's Keyzers gebod by eenen iegelyk geenen ingang vondt; wandt het wierdt ontfangen of verworpen naar maate van eens ieders neiginge: en het ſchynt

(5) Edm. de Dinter Chron. Duc. Brab. MSS. Lib. VI. Cap. 157.

(6) Rymchron. van Brab. MSS. het VII. boek Cap. 65.

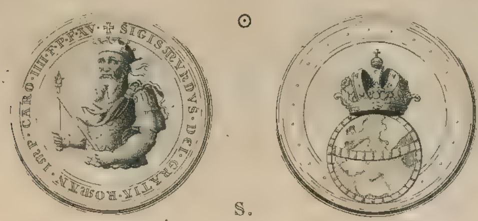
(7) Edm. de Dinter Chron. Duc. Brab. MSS. Lib. VI. Cap. 159.

(8) Ant. Matthæi Analecta Tom. V. pag. 592.

(9) Edm. de Dinter Chron. Duc Brab. MSS. Lib. VI. Cap. 159.

1418

ſchynt my by dit voorval dier verdeeldheden niet ongerymd, het weezen van den by ſommigen erkenden Opperleenheer, zoo als het zelve op zynen penning gevonden wordt, hier in te voegen.

S.

De voorzyde vertoont het halve lighaam van den Keizer, die in de regterhand den ſchepter en in de ſlinker den degen voert; het randſchrift beſtaat uit deeze tytels:

SIGISMUNDUS, DEI GRATIA, ROMANorum IMPerator, CAROli IIII. FIlius, Pius, Felix, AVgustus.

SIGISMUND, DOOR GODS GENADE KEIZER DER ROMEINEN, ZOON VAN KAREL DEN VIERDEN, DE GODVRUGTIGE, DE GELUKKIGE, DE VERMEERDERAAR.

Dees was uit het Huys van Lukſemburg geſprooten, en de Zoon van Keizer Karel den Vierden, (1) dus Broeder van Keizer Wenceſlaus. Hy trouwde Maria Dochter van Lodewyk den eerſten Koning van Hungarië, en verkreeg de Kroon van dat Ryk toen hy twintig jaaren bereikte; met veele tegenſtribbelingen aldaar zevenentwintig jaaren geheerſt hebbende, wierdt hem in het jaar veertienhonderdenelf het Keizerryk opgedraagen. Zyne geneigdheid tot de weetenſchappen was zoo groot, dat hy op zekeren tyd eenen geletterden, welke in den rang der Edelen (2) wilde pryken, tot den Adelyken ſtand verheven hebbende, betuigde, dat hy op eenen dag wel duizend Edellieden, maar in duizend jaaren geen eenen geleerden konde maaken.

Op de rugzyde van den penning ziet men eene Keizerlyke Kroon boven den aardbol afgeſchetſt; waarvan zyne gewoone zinſpreuk, hier agter gelaaten, van anderen (3) verklaard wordt te zyn:

(1) J. Cuſpinianus de Cæſaribus in vita Sigismundi.

(2) Hiſt. du Concile de Conſtance par J. Lenfant Tom. I. pag. 76.

(3) Typotii Symbol. Pontif. Imp. pag. 115.

NESCIT REGNARE, QUI NESCIT DISSIMULARE.

HY WEET NIET TE REGEEREN, DIE NIET WEET TE VEINZEN.

Hoewel deeze bygebragte verweering, van de Edelen en Steden der voorſchreevene Geweſten, den Kabeljaauwſen luttel ſmaakte; echter liet Jan van Beijere daarom den moet niet zakken, vermids hy zich niet alleen den Ingezetenen, maar wel inzonderheid de party der Hoekſen, en zelf de Landsvrouwe, ontzaglyk waande te zyn; doordien de Keizer de bezitting der

1418

der Landen hem toegeweezen, en de Stad Dordrecht hem op den drieëntwintigsten van Hooimaand voor Graaf verklaard (1) en uitgeroepen hadt. Hierenboven nog, om zyn aanzien bet te vergrooten en zich met Elizabet, Hertoginne van Luksemburg, in den egt te verbinden, was hy den Paus andermaal aan boord geweest, wyl dit zonder ontheffinge van dat Kerkhoofd niet mogt geschieden, nademaal hy eertyds eenen Zoon van die Vrouwe ten doop geheven hadt, welke plechtigheid, schoon het Kind in zyne tedere jongheid gestorven was, echter, naar de instellingen der Roomsche Kerke, voor maagschap gerekend wordt. De vereischte ontslaaging dan verkreegen, en het huuwelyk onmiddelyk wettelyk gemaakt hebbende, zoo is de Brabantsche Hertog daardoor van magtig naadenken bekroopen geworden, het zy om dat Elizabet zyne Stiefmoeder was, het zy het vermoogen van den Beijer, door de heerschappy van Luksemburg, te spoedig toenam, of dat hy hem door deeze verbintenisse te sterk gewikkeld waande te zyn in de gunst van Keizer Sigismund: welke, nevens zynen Broeder Keizer Wenceslaus, de voornoemde Elizabet, die huns jongsten Broeders Dochter was, met het Hertogdom van (2) Luksemburg beschonken hadt, toen zy aan Antoni den Hertog van Brabant door den band der trouwe verknogt wierdt. Zulks Jan van Beijere sedert, uit hoofde zyner Gemaalinne, het hooggezag in die Landstreeke gevoerd, en aldaar zelf den muntslag, geen gering deel van het Oppergebied, bezeeten heeft. Het welke door de eerste der naastkoomende munten, zoo wel als het bewys van hunne huuwelyks vereeniginge, door beiden deeze geldstukken duidelyk kan betoond worden.

(1) Beverwyk Beschr. van Dordrecht pag. 312.

(2) Divæi Rer. Brab. fol. 213.

K.A.

B.

I. Het eerste stuk, 't geene uit de munten der Graaven van Holland (3) ontleend is, hebben wy hier te eerder willen inlassen, wyl de Schryver betuigt niet te weeten, hoe deeze munt in Luksemburg kan geslaagen zyn, en voegt 'er by (4) dat *die Stad toen niet onder Jan van Beijere, maar onder het gebied van Philips den Goeden Hertog vvn Borgonje behoorde.* De onzekerheid der eerste stellinge blykt uit ons aangetooge verhaal; wat de tweede betreft, het staat ontwyfelbaar vast, dat de Hertog van Borgonje eerst omtrent negentien jaaren naa den dood van Jan van Beijere uitzigt op dat Hertogdom, en verscheidene jaaren laater de bezitting, verkreegen heeft. Zulks deeze Munten niet anders dan door het eige vermoogen van den Beijer en zyner Egtgenoote in Luksemburg gestempeld, en met de historie overeenstemmende zyn; dierhalven vindt men op de voorzyde van de eerste, rondom het gevierendeelde wapen van Beijere, dat van eenen Griffioen gehouden wordt, deeze letters in den rand geplaatst,

(3) Tab. XXX. No. 6.

(4) fol. 116. & 117.

JO-

JOHANNES DUX BAVARIÆ, ET FILIUS HOLLANDIÆ.

JAN HERTOG VAN BEYERE, EN ZOON VAN HOLLAND.

Welke tytel, als Zoon van Holland, Zeeland en Henegouwe meest op alle zyne munten gevonden wordt, om de wettigheid zyner begeerte alom te doen doorstraalen, en dus zynen eisch meerder klem te geeven: nogtans bespeurt men uit zyne openbaare brieven, dat hy zich Graaf dier Gewesten genaamd en geschreeven heeft.

De tegenzyde, die buiten de gewoone strepen van 't wapen, met de volgende overeenkoomt, zal ons gelegenheid verleenen aldaar de beeldnis te verklaaren, welke binnen den zoom deezer letteren gezien wordt:

MONETA NOVA FACTA LUCEMBURGII

NIEUWE MUNT, GEMAAKT TE LUKSEMBURG

II. Op het voorste deel der tweede, staat het gehelmde, en voorheen beschreeve wapenschild van Jan van Beijere, omvangen met de tytelen zyner Gemalinne; welken deezen zin uitleveren:

ELIZABETA DUCISSA BAVARIÆ ET LUCENBURGII.

ELIZABET HERTOGIN VAN BEYERE EN VAN LUXEMBURG.

Deeze Landstreek was verscheidene eeuwen van Graaven beheerst, als Keizer Karel de Vierde, in 't jaar dertienhonderdnegenenvyftig, die ter gunste van zynen Broeder Wenceslaus (1) tot een Hertogdom maakte.

Het wapen, 't gene op de keerzyde deezer munte voorkoomt, en uit een Schild van Zilvere en blaauwe banden, belaaden met een rooden leeuw, te saamen gesteld is, wordt door het omschrift verzekerd aan Luksemburg te behooren, wandt men leest 'er,

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. II. Part. I. fol. 1.

MONETA NOVA LUCENBURGII.

NIEUWE MUNT VAN LUXENBURG.

Sedert dien tyd dat Jan van Beijere zich dus merkelyk versterkt hadt, wierden alle zyne schriftlyke bevelen onder de Graaflyke tytelen zyns Vaders afgevaardigd, en inmiddelyk de wettigheid zyner begeerte aan het geweld der wapenen ten toets gelegd, door welken de Landen ontveiligd, de stroomen bezet en de koopmanschappen geroofd wierden. Zulks de Hertog van Brabant, beseffende eene zaak van zoo veel naasleeps met eenen onwilligen niet te konnen vergelyken, hem dierhalven den oorlog verklaarde, omtrent het laatste van Weidemaand de Stad Dordrecht met Brabantsche krygsbenden (2) aan de eene zyde belegerde, terwyl zyne gemaalin Jacoba die aan den anderen kant met de Hollanders bezet hielt. Dan als de Brabander alle zyne poogingen, door de wakkerheid der Stedelingen zag verydelen, en het be-

(2) Rym-Chron. van Brabant. het VII. Boek Cap. 68.

1418

beleg omtrent zes weeken, niet zonder zyne schaade, geduurd hadt, (1) heeft hy zyne aldaar gelegerde manschap opgebrooken en onmiddelyk te rug gezonden; 't gene zyne Vrouwe tot eenen gelyken aftogt noodzaakte.

(1) Balen Beschr. van Dordrecht pag. 767.

Het Opperhoofd der Kabeljauwsen, niet te vreeden met het verdryven der vyanden van de vesten zyner Zetelstad, peinde zich sedert in 't ontwerpen van listige vonden om den geleeden hoon den Hoeksen te vergelden; 't gene hem, naa verloop van twee maanden gelukte, door de Stad Rotterdam, eensdeels met hulpe zyner bedekte vrienden, andersdeels door eenige gewapenden, op den tienden van Wynmaand onder zyn geweld te brengen. Waardoor Holland openstondt voor zyne strooperyen, die toen het platte land verdierven, en de naast gelegene Steden dreigden. Maar Vrouw Jacoba, yveriger in het stuk van heerschen dan haar Gemaal, stuitte de weidere uitloopen wel met het versterken en bezetten der Steden Schiedam, Delft, Gouda en Schoonhooven; doch niet het pleegen van vyandlykheid, die door de hitte der verdeeldheid aan 't woeden sloeg, en noch vriend, noch bloedverwant verschoonde. Zulks Holland door dien haat reeds inwendig verteerde en met nog grootere verwoestinge gedreygd scheen; 't en waar Jan Hertog van Borgonje, zoo door zyne vriendlyke tusschenkomste als 't vermoogen zyns naams, door het voorslaan van een verdrag tusschen de wederzydsche partyen, den verderen voortgang der reeds zoo hooggeklommene verdeeldheden tot 's Lands voordeel gestuyt hadt.

1419

Tot dat einde wierdt 'er te Workom eene vergaaring beleid, alwaar Jan van Beijere zyne, zoo wel als Vrouw Jacoba haare zaak, door Gemagtigden voorstelde, en zy beiden de uitspraak des geschils aan den Borgonjer verbleeven, welke, met de ontroeringe van Vrankryk belemmerd, zynen Zoon Philips daar mede belastte. Dees, gesterkt van eenigen zyns Vaders Raaden, trof eindelyk een verdrag, 't gene in 't jaar veertienhonderd-ennegentien, op den derden van Sprokkelmaand geslooten, en voornaamenlyk op deeze punten (2) gevestigd was; dat in het gemeen de vyandlykheden van eenen ieder verlaaten, alle misdryf vergeeven, de gevangenen ontslaagen en de uitgeweekenen ingelaaten zouden worden. Maar in 't byzonder zoude Jan van Beijere, boven al 't gene hem zyn Vader (3) gegeeven hadt, erflyk te Leen behouden de Stad Dordrecht met het Dykgraafschap van Zuidholland, de Stad Gorkom en de Heerlykheid van Arkel; midsgaders Leerdam, de Landen van Schoonrewoerd en Hagestein, en wel inzonderheid de Stad Rotterdam met alle haare rechten. Hierenboven nog zoude, by aldien Vrouw Jacoba Kinderloos stierf, alsdan de heerschappy der Landen straks aan hem overgeleverd worden. Onderwylen zoude hy het bestier der zelven, vyf agtereenkoomende jaaren geduurende, met den Hertog van Brabant gelyklyk deelen, en de Beampten met hem aanstellen, mids dit in den naam van den Brabander, doch het bezweeren van gehoorzaamheid aan beiden geschiedde. Op deeze Voorwaarde, bekragtigd met een geschenk van honderdduizend Engelsche Nobelen aan Jan van Beijere, zoude die afstaan van den eisch op Henegouwe, Holland, Zeeland en Vriesland; behoudende alleenlyk 't gene hem in deeze toegeweezen was; dierhalven alle brieven, die hy tot het bemagtigen des bewinds, van den Paus en den Keizer verworven hadt, aan den Hertog en de Hertoginne van Brabant overgeeven om vernietigd te worden, met beloften van zich nooit, by het leeven van Vrouwe Jacoba of haare Kinderen, met diergelyke schriften te zullen behelpen. Al het welke zy oprechtlyk bezwoeren te onderhouden en te doen gehoorzaamen.

1419

(2) Groot-Placcaatboek der Gr. M. Heeren Staaten van Holl. Tom. III. fol. 9.

(3) J. Veldenaar Chron. van Holl. pag. 116.

Het voltrekken van dit verbond gaf den Borgonjer, als een gevolg zyns arbeids, zonderling genoegen; dewyl hy verward zynde in de zaaken van Vrankryk, zich thans van zyner vrienden hulpe, als het den nood eischte,

ver-

1419 verzekerd hieldt; vermids het toen geschaapen ftont, dat twee zeer aanzienlyke magten, te weeten, zoo de Franfen als Engelfen, mids hunne vereeniging, hem te gelyk op den hals zouden koomen; byaldien hy niet den zelven weg infloeg, langs welken hy anderen tot den vreede geleidde. Wandt federt het omkoomen des eerften Egtgenoots van Vrouwe Jacoba, was 's Konings jongfte Zoon Karel Dolfyn van Vrankryk geworden, dees in den haat der Borgonfche partyfchappen opgekweekt, en des weinig ingangs voor den Hertog door zyne onderhandelingen by den zelven te vinden, zulks die verkeerdlyk en tot een hevigen Oorlog uitliepen, in welken het geluk der wapenen den Borgonjer meê viel, en des zelfs aanhang zeer groote ontroering aan 't Ryk verfchafte, tot zoo verre, dat hy verfcheidene aanzienlyke Steden en Sterktens, ja zelf de Koningin (1) in zyn geweld kreeg; welke zich toen Beftierfter van Vrankryk verklaarde uit kragte eens laftbriefs aan haar eertyds door den Koning verleend. Invoege dit ontzag hem geen geringen fteun baarde, en waardoor hy, zoo 't fcheen, nu met wyde fchreeden zyn oogwit naderde: te meer, dewyl Parys in zyn vermoogen en een goed deel de Armagnacfen om hals raakte.

(1) Daniel Hift. de France Tom III. pag. 888.

In dien gevaarlyken ftand vielen de Engelfen, verwittigd van deeze tweedragt, aan de andere zyde op de Franfen heviger aan, en drongen, mids hen luttel tegenftands ontmoette, tot in 't midden van het Ryk door. Zulks 'er voor den Dolfyn geen middel overig was, om den ondergang zyns aanftaanden erfdeels te ftuiten, dan met eene der twee aanvallende magten zich te vergelyken. En dewyl de Engelfche Koning by zynen ouden en harden eifch bleef, zoo vondt hy voordeeliger in dit jaar den vreede met den Hertog van Borgonje te fluiten. Dees dan wierdt gevestigd op de beloften (2) van onderlinge vriendfchap en wederzydfche hulpe tegen den gemeenen vyand, onder beding van het Ryk, dus vereenigd zynde, ten meeften nutte te beftieren; waartoe zy zich aan de Pauslyke ftraffe en den ban onderwierpen: en ontfloegen, by mangel der agtervolginge, hunne onderdaanen van den band der gehoorzaamheid, die zy hen anders fchuldig waren. Om het afweeren der Engelfen beter te beraamen, wierdt 'er een nadere byeenkoomft binnen eene maand tyds te Monterean Fautyonne vaftgefteld, en vervolgens de tiende van Herfftmaand daar toe benoemd.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. II. Part. II. fol. 133.

De dag verfcheenen zynde, kwam de Hertog van Borgonje ter beftemde plaatfe, binnen het daar toe vervaardigde perk, met tien perfoonen zyns gevolgs, den Dolfyn, die 'er even zooveel in getal hadt, begroeten; dan, naar het gebruik dier tyden, zich met de (3) eene knie voor hem ter aarde buigende, is hy verraadlyk overvallen, deerlyk vermoord, en zyn gevolg of doodlyk gewond of gevangen geworden. Dus ongelukkig was het einde van Jan Hertog van Borgonje, eenen der volmaakfte Vorften (4) zyner eeuwe, zoo uitmuntenden in de kunft van heerfchen, als onverfchrokken in de wapenen.

(3) Memoires fur L'Hift. de France & de Bourg. & L Hift. du Meurtre de Jean Duc de Bourg. pag. 222.

(4) Daniel Hift. de France Tom. III. pag. 902.

Hoe vreemd dit fchendig ftuk eenen ieder in de ooren klonk, nog zeldzaamer waren de gevolgen, die 'er uit voortvloeiden. Wandt de Koning, de Koningin en hunne Raaden afkeerig van zoo verfoeijelyk een bedryf, befloten van dien tyd aan den Dolfyn, als onwaardig tot de heerfchappy, van de Kroon te verfteeken; en deswege hunnen Schoonzoon Philips Graaf van Charlois, die naa den dood des Hertogen Jan den Onverfaagden des zelfs landen beftierde, in hunne belangen te wikkelen: gelyk dees, om zich wegens zyns Vaders gepleegden moord te wreeken, omtrent het midden van Wynmaand (5) met hen in verbond trat; en voorts nog een verdrag tuffchen de Franfen en Engelfen bewerkte, het gene op den eenentwintigften der naaftkoomende Bloeimaand van het jaar 1420 veertienhonderdentwintig getekend zynde, eenen zeer byfteren naafleep, ten ver-

(5) Monftrelet Chron. Vol. I. Chap. 215.

1420

verderve van den Dolfyn bevattede. Wandt in het zelve (1) wierdt 's Konings Dochter Katarina ten egt besteed aan Hendrik den Vyfden Koning van Engeland, en te gelyk aan hem de Kroon van Vrankryk, naa het overlyden van Koning Karel den Zesden, erflyk niet alleen beloofd, maar by voorraad, geduurende 's Konings krankzinnigheid, het hoog bewind, onder den tytel van Erfgenaam des Ryks, opgedraagen: echter met deeze bepaalinge van de oude voorrechten der ingezetenen niet te verkorten, noch eenigen handel, dan met gemeen goedvinden zoo des Franschen Konings als des Hertogen van Borgonje, met den Dolfyn te sluiten: dit, nevens eenige andere leden van minder gevolg, wierdt by eenen ieder van hen aangenoomen en bezwooren.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. II. Part. II. fol. 142.

Sedert zag men den Dolfyn, die ook geweldigen aanhang hadt, met vereenigde magten bespringen, en een bitteren oorlog met groote beweeginge verscheidene jaaren voeren, tot geen mindere verwoesting van dat Koningryk, dan de steeds nog al smeulende oneenigheid der Opperhoofden en Onderdaanen aan Holland verschafte. Wandt terwyl men Vrouwe Jacoba als Hertogin in de voornaamste Steden van Brabant met blydschap ontfing, volgde haar Gemaal onbedachtlyk den toeleg zyner Brabantsche Hovelingen, en perste zyne Egtgenoote op hunnen raad, tot eene verwisseling haarer gewoone Hollandsche voor (2) Brabantsche Staatjufferen. Met gelyke onkunde eenigen zyner eigene Raaden verstooten en anderen verkoozen hebbende, vereisde hy naar Zeeland by den Heer van Borselen, alwaar de Voogd van Holland Jan van Beijere, die 'er ook in persoon verscheen, op den twintigsten van Grasmaand allen eigendom, welken hy op het Land van Henegouwe (3) mogt of konde bezitten, ten voordeele van Jan Hertog van Brabant afstond en overgaf. Waartegen dees, weêr van zynen kant, de Voogdy van Holland, Zeeland en Vriesland, voor geheele zeven jaaren (4) aan Jan van Beijere opdroeg: daar nog byvoegende het Markgraafschap van Antwerpe (5) en het Schoutschap van Herentals, en dat zelf buiten het weeten zyner Egtgenoote Jacoba en des Brabantschen Adels. Zulks Vrouw Jacoba, om zich dien onredenlyken handel te onttrekken, met haare Moeder naar Henegouwe week. De Staaten van Brabant ook, sedert hunnen Hertog onwillig vindende om heilzaamen raad te volgen, riepen des zelfs Broeder Philips, die Landvoogd van Pikardië was, uit Vrankryk, en begeerden den zelven tot de regeering des Lands te verheffen; maar dees schikte de zaaken eerlang in zoo goede vouw, dat Hertog Jan wederom erkend wierdt.

(2) Divæi Rer. Brab. fol. 226.

(3) Chartres de Brab. te Vilvoorde in de zesde beneêe Kasie getek. *Haynaut.*

1420

(4) De Dinter Chron. Duc. Brab. MSS. Lib. VI. Cap. 171.

(5) Divæi Rer. Brab. fol. 227.

Midlerwylen was Jan van Beijere, in gevolge van het voorschreeve verbond, tusschen hem en Vrouwe Jacoba nevens haaren Gemaal voorheen gesllooten, als wettige Voogd ontfangen en gehuldigd in alle de Steden van (6) Holland, uitgenoomen te Leyde, 't gene, uit achtinge voor zynen Burggraaf Philips Heer van Wassenaar, en opgestookt door de Steden Utrecht en Amersfoord, gevolgd van een deel des Hoekschen Adels, zulks weigerde, en, om zich voor den gescherpten haat des Landvoogds te dekken, met de gemelde Edelen en Steden eene onderlinge (7) bescherming, omtrent het midden van Grasmaand tekende. Waar tegen Jan van Beijere, door middel der Egmonden, den Geldersman te hulp kreeg, die de Stiftsen in geduurige onrust hielt; terwyl Rynland van weêrkanten wierdt afgeloopen, sloeg de Beijer zelf, ondersteund door zyne aanhangers, in Bloeimaand het beleg voor Leyde, 't gene zich, omtrent negen weeken kloekmoedig verweerd hebbende, eindelyk, dewyl het geen ontzet van den Utrechtschen Bisschop tydig genoeg (8) vernam, op deeze voorwaarde overgaf: dat, naamelyk, Philips Heer van

(6) Suffr. Petri Append. ad Chron. de Beka fol. 156.

(7) Mieris Bisschop. Munt. & Zeg. van Utr. fol. 58.

(8) Snoi Rer. Batav. fol. 136.

1420

van Wassenaar het hoogste gerecht zyns Burggraafschaps aan den Verwinnaar zoude (1) afstaan; en dees wederom alle oude voorrechten, aan de Stad Leyde eertyds verleend, doen stand grypen, uitgenoomen die Vrouwe Jacoba zonder versterkinge haars Gemaals mogte verleend hebben; des zouden de Stedelingen hem achtienduizend Hollandsche Schilden voor de breuke betaalen. Deeze verzoening dus op den zeventienden van Oegstmaand verzegeld zynde, zoo volgde op deeze overwinning ook die der (2) Stad Geertruidenberge, en het verdryven en verwoesten der alom verstrooide persoonen en goederen der Hoeksen, tot onherhaalbaare schaade der Landzaaten.

(1) Dienstboek der Stad Leyden, door J. van Hout fol. 50.

(2) Suffr. Petri Append. ad Chron. de Beka fol. 156.

Onder het blaakeren van dien brand der verdeeldheid, hielt zich de Keizer, die, ingevolge van den aangeroerden eisch, als Leenheer verplicht was de onderhoorige Landen des Ryks voor het uiterste bederf te beschutten, zich nogtans bezig in den oorlog der Hussiten. Van welken ik den oorsprong, zoo om zyne zeldzaamheid, als om de beweeging, die de zelve in den Staat en de Kerk van Nederland naamaals verschaft heeft, hier ten korste en klaarste zal ontvouwen. Jan Hus, die zyne Geloofsgenooten den naam verleende, wierdt in het Boheems *Huszinets*, dat een Gans betekend, naar zoodaanig een Dorp (3) zyne geboorteplaats, genaamd, en al vroeg op de hoogeschoole van Praag om zyne geleerdheid boven anderen geacht. Sederd tot aanzienlyke ampten der Kerke verheven zynde, heeft hy eensdeels door de heilige Schriften naarstiglyk te onderzoeken, andersdeels door de stellingen der oude Waldenzen in Vrankryk, of volgens klaarer leerpunten van Wiclef in Engeland, de gemeene dwaalingen en de beweldenaryen der Pauzen mitsgaders der Geestlyken tegengesprooken en openlyk bestraft. Des de meestbeleedigden hem daarover by den Keizer Wenceslaus aanklaagden; maar dees nam hem in zyne bescherming, zulks Hus over zyn bestaan naar Rome gedagvaard zynde niet verscheen; en eerlang den Paus in 't openbaar voor den *Antichrist* uitmaakte. Waardoor de verbittering dagelyks aanwies, die door de gevallen van dien tyd vermeerderde, en den nieuwen Leeraar aanzienlyke stof verschafte om zynen geest te wetten. Onder deezen was duidelyk voor hem te zien, dat, wyl 'er maar eene waarheid zyn kan, die, onder de drie toen heerschende Pauzen; welken elkanderen onwettig verklaarden en vervolgden, moeijelyk te vinden was.

(3) Æn. Sylvii Hist. Bohem. Cap. 35.

1420

De verdeeldheid der Kerke onder zoodaanige Opperhoofden, in zoo veele stukken gereeten zynde, deedt Keizer Sigismund, die een Godsdienstig Vorst genaamd wordt, in het veertiende jaar der vyftiende eeuwe, de Kerklyke vergaaring te Constans beleggen. Aldaar zyn de drie Pauzen, (4) Johannes de Drieëntwintigste, die te Rome heerschte, Gregoor de Twaalfde, die te Rimini zat, en Benedictus de Dertiende; welke te Avinjon het gebied voerde, vervolgens onwettig verklaard, dus van hun gezag ontbloot, en; op gemeen goedvinden der verzaamelde Kerklyken, Paus Martyn de Vyfde alleen aangesteld geworden.

(4) Cuspinianus de Cæsaribus in Vita Sigismundi.

Staande dit geding, was 'er Jan Hus, die 'er al in den aanvang geroepen wierdt, ook, onder beschermige van 's Keizers vrygeleide, verscheenen. Niettegenstaande die verzeekering wierdt hy onmiddelyk in bewaaring (5) genoomen, ja zelfs op verzoek der Grooten van Boheeme en Poole, en de beroeping op het gegeeve woord en den Keizerlyken brief, niet ontslaagen: maar geduurig strenger gehandeld, en eindelyk in het tweede jaar der Vergaderinge, met het breeken der algemeene trouwe, zyn doodvonnis opgemaakt, en hem, op den zesden van Hooimaand in tegenwoordigheid des Keizers, der Kardinaalen, Bisschoppen en verdere Geestlyken, van een groot getal krygsknegten omringd zynde, voorgeleezen. Het zelve was naauwlyks geëindigd; of Hus keerde zich naar den Keizer met deeze woorden;

(5) Du Pin Biblioth. Eccles. Tom. XII. pag. 134.

1420

(1) *zoo hebt gy Keizer het aan my gegeeve vrygeleide niet gehouden?* Waardoor dat Opperhoofd geweldig rood wierdt, zyn aanzigt afwendde en zweeg. Straks hierop is Hus naar den houtstapel gesleept en zong eenige lofzangen, zelf onder het blaakeren der vlamme, die hy, met geen de minste tekens van verschrikkinge verdroeg, tot aan zyn einde: 't gene om zyn vroom leeven en standvastig gemoed met den lof zyner partyen (2) zelf gesierd wierdt.

(1) Dissert. Hist. de J. Husfi Martyr. Segfried pag. 99.

(2) Æn. Sylvii Hist. Bohem. Cap. 36. & Poggius Epist. ad Aretinum.

Naa het voltooijen van dit treurspel, is het stof en overschot, op dat 'er niets naa bleeve, in den Ryn geworpen; maar de verstrooide asch van Hus verkeerde welhaast in het vuur zyner Leerlingen, welken sedert zoodaanig in Boheeme vermenigvuldigden, (3) dat die, uit eenen yver van beleedigden Godsdienst, aan de strengste voorstanderen der voorige Kerklyke besluiten, het aan Jan Hus gedaane misdryf met den dood weêr betaald zetteden; en Keizer Sigismund, die in 't voorgaande jaar zynen Broeder Wenceslaus in 't Koningryk van Boheeme opvolgde, dus gedwongen was om het leger, 't gene hy tegen den Turk vergaaderd hadt, tegen deeze hem aldus weerspannig gewordene onderdaanen, te gebruiken. Maar het zelve was niet bestendig tegen de meenigte en overmagt der saamgeschoolde Geloofsgenooten, welken onder het beleid van Jan Ziska, (4) hunnen eenoogden Veldheer, met schriklyke wraakzugt alles verdelgden, wat vyand of Geestlyken betrof, gewyd noch ongewyd spaarende. Invoege deeze uitspattende wreetheden, gepaard met het geluk hunner wapenen, den Keizer noodzaakten, om, met de meestbeleedigde Vorsten, eene algemeene heirvaart tegen hen te onderneemen. Tot dat einde wierden de Geestlyken, aan welken deeze zaak voornaamenlyk raakte, te hulp geroepen, en in de afhanglyke Landen van het Keizerryk her- en derwaart, en dus ook in de Nederlanden verzonden, alwaar zy alom groote vergelding voor die genen verkondigden, elken zich wilden wapenen en tegen de Husfiten in Duitsland optrekken.

(3) J. Dubravii Hist. Bohem. fol. 198. & seq.

(4) Naucleri Chron. fol. 1052.

Deeze prediking scheen in Brabant, (5) Vlaandre en Holland van zoo schoon een gevolg voor die des Roomschen Godsdienst, dat de voornaamste Steden, in het twintigste jaar deezer eeuwe veele benden Burgeren met elkanderen uitleverden: zulks uit de Stad Dordrecht alleen zesenvyftig Burgers (6) derwaart trokken, welken, uit Godsdienstigen yver, de Husfiten als Ketters meenden te verdelgen; 't gene echter tegen hunne verwagting en die der Kerklyken uitviel: wandt de eenvoudigheid van het Kristelyke geloof, die het eertyds achtbaar maakte, was by de Nederlanders te zoeken in de zwagtels van beuzelingen en ydele plechtigheden, en de onnozele gemeente bleef gekluisterd aan de verdichtselen der Monniken. Maar sedert dien togt leerdenze uit andere oogen zien, die het onbepaalde gezag van den Paus, en der Kerklyke vergaaringen, over menschen en goederen, voor loutere Staatzugt der Geestlyken beschouden. Stellingen, die de geduurige ondervinding reeds bezegeld hadt door de gebreken der Kloosterlingen, wier leeven wulps en vol bedrog, dikwylen van de voorgaande Graaven van Holland, als naadeelig aan de ruste der Landzaaten, beteugeld was. Desniettegenstaande voer hunne onverzaadlyke gierigheid echter voort met alles in te slokken, en nog greetiger te gaapen. Zulks deeze heirvaart der Nederlanderen nergens voordeeliger toe strekte, dan om de verketterde leerstukken van Jan Hus, op hunne te rug koomste in deeze Gewesten, (7) als een begin der aanstaande Geloofshervorminge, te verbreiden. En dewyl zyne Leerlingen zich alom verspreidden, en zyn gevoelen in de gemoederen der Naakoomelingen leevendig bewaarden, zoo heeft dit oorzaak gegeeven, om in byzondere gevallen en tyden, het geheugen van zyn volstandig omkoomen, als eene verzekering zyns geloofs, door deeze onderscheidene penningen te bekrachtigen en te vernieuwen.

(5) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 395.

(6) Balen Beschr. van Dordrecht pag. 768.

(7) G. Brandt, Hist. der Reform. 1 deel. pag. 30.

I. Des

F.

I.

I.

I.

M.

I.

I.

D.

I. Des eerſten pennings voorzyde draagt het borſtbeeld van dien Geloofshervormer, welke op zynen geboorten dag (1) het tweeënveertigſte jaar zyns ouderdoms gedood wierdt, hebbende tot verklaaring in het vlak van den grond deezen naam,

(1) Hiſt. de la Guerre des Huſſites & du

Concile de Basle par J. Lenfant pag. 24.

JOANNES HVS,

JAN HUS,

Zynde voorts nog omvangen door dit, uit het Apostellyke geloof (1) ontleende, randschrift,

(1) Symbol. Apostol. Articul. 9.

CREDO UNAM ESSE ECCLESIAM SANCTAM CATHOLICAM.

IK GELOOF EENE HEILIGE ALGEMEINE KERKE TE ZYN.

De tegenzyde vertoont den zelfden Hus aan eenen paal gebonden om verbrand te worden: op die wyze als men vermeld vindt dat zyn lyden geweest is. Nevens hem in den binnenrand en op het veld van den penning leest men,

ANNO A CHRISTO NATO 1415. JOANNES HVS CONDEMNATVR.

IN HET JAAR NAA KRISTUS GEBOORTE 1415. *WORDT JAN HUS VEROORDEELD.*

In den buitenkring der letteren, wiens begin en einde, door het teken des Penningmaakers gescheiden wordt, vindt men deeze voorspelling, die sommigen melden (2) dat Hus zoude gesprooken hebben, toen hy naar den houtstapel geleid wierdt:

(2) Chr. Juncker Ehren-Gedachtn. Muntzen M. Lutheri pag. 35.

CENTVM REVOLVTIS ANNIS DEO RESPVNDEBITIS ET MIHI.

HONDERD JAAREN VERLOOPEN ZYNDE ZULT GY 'T AAN GOD EN MY VERANTWOORDEN.

II. De tweede, die door zyne eenvoudigheid, de meeste oudheid te kennen geeft, vertoont het zelfde hoofd; en dewyl 'er geen randschrift gevonden wordt, zoo ziet men echter in den vlakken grond van wederzyde deeze letteren,

JOANNES HVS, MARTYR 1415.

JAN HUS BLOEDGETUIGEN 1415.

III. De voor- en tegenzyde van den derden verschillen weinig van den eersten penning in des zelfs binnenrand, alleenlyk koomt op de rugzyde de muts duidlyker te voorschyn. Deeze was van papier en beschilderd met drie schriklyke Duivelen, draagende tot byschrift: *dees is de Aardsketter.* (3) Welke Muts of Myter hem op het hoofd gezet wierdt toen hy ten vuure ging.

(3) Hist. der Kerken en Ketteren door G. Arnold 1 deel. fol. 739.

IV. V. VI. De vierde, vyfde en zesde penning, koomen overeen met de reeds verklaarden, behalven dat in de twee laastgemelden eenig verschil in den buitensten letterkring der rugzyde gevonden wordt; dewyl 'er dus staat,

CEN-

CENTVM REVOLVtis ANnIS DEO REDDetis RatiOnEM
ET MICHI, CONdemNATo 1415.

HONDERD JAAREN VERLOOPEN ZYNDE, ZULT GY AAN GOD EN MY, DUS VEROORDEELD ZYNDE, REKENSCHAP GEEVEN. 1415.

VII. De zevende heeft wel de zelfde verbeelding, met de flinkerewang voor gekeerd; maar een geheel ander omfchrift, vermids 'er dus op de voorzyde geleezen wordt,

SANCTVS JOANNES HVS, MARTYR CHRISTI,
COmBVSTVS CONSTANSiæ.

DE HEILIGE JAN HUS, BLOEDGETUIGE VAN KRISTUS, VERBRAND TE CONSTANS.

De keerzyde daarentegen is beftempeld met de Spreuk van den Koninglyken (1) Harpenaar,

(1) Pfalm: CXV. vers 15.

PRETIOSA MORS SANCTORVM IN CONSPECTV
DOMINI.

DE DOOD DER HEILIGEN IS WAARDIG IN DE OOGEN DES HEEREN.

VIII. De agtfte, die geen afzonderlyke verbeelding draagt, heeft, om diergelyk een weezen en gedaante, op beiden de zyden, vermids zyne klynheid, alleen deezen letterlyken zin:

IOANnes HVS MCCCCXV. CONDEmNATVR.

JAN HUS WORDT VEROORDEELD 1415.

Boven den algemeenen haat der Geeftlyken, die Hus met het beftraffen hunner gebreeken, inzonderheid over de onmeetlyke begeerte tot heerfchappy en rykdommen, zich op den hals gelaaden hadt, zoo heeft hy ook tegen verfcheidene gewoontens en inftellingen der Roomfche Kerke geleerd en gepredikt, en wel voornaamenlyk het aanroepen der Heiligen (2) en het eeren hunner afbeeldfelen verworpen; insgelyks de optooifelen der Kerken, de oorbiegt, de aflaaten, de zegeningen van oly, zout en water, het zalven der fteryenden, de zielmiffen voor de dooden, en het Vagevuur, als onkriftlyke misbruiken en ftrydig tegen Gods heilig woord, den zynen alom voorgehouden en ingeprent. Anderen (3) nogtans dryven, dat Hus van geene inftellingen der Roomfche Kerke afweek, dan alleen in de plechtigheid der Kriftlyke gemeenfchap, die hy met het gebruik van beiden de gedaantens, van brood en van wyn, wilde gevierd hebben. 't Gene zoo wel zyne befpiegeling lyd, omdat de Kerklyken hierdoor meerder zouden bezwaard worden, als dat fommigen (4) om het vonnis kleur te geeven, vermeenen, dat het de leden dier Vergaâringe vryftondt, wyl zy aan Hus geene befcherming beloofd hadden, om buiten hun beroep tot het waereldlyke over

(2) Æn. Sylvii Hift. Bohem. Cap. 35.

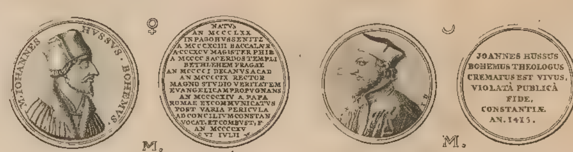
(3) Hift. de Variations, par Boffuet Tom. II. pag. 221.

(4) Fleury Hift Ecclef. Tom. XXI. pag. 227.

1420

over te gaan, en het rechtsgebied, ſchoon onder eens anders heerſchappye, in de vuiſt te grypen, en den beſchuldigden te ſtraffen. Deeze verſchillende gedachten hebben nooit veel ingangs gevonden op de gemoederen der Boheemeren, wyl zy ſedert eene ongemeene eerbied betoonden voor hunnen opperſten Leeraar Hus, wiens achting niet minder dan eenigen der oude Bloedgetuigen by hen was. Zulks zy tot dat einde eenen feeſtdag inſtelden, op welken jaarlyks zyn deugdzaam leeven, bitter lyden en ſterven verhaald wierdt; en om te meer hunne uitmuntende liefde tot den zelven alom te doen blyken, drukten zy des zelfs beeldnis op hunne (1) zilvere munten, op dat, zoo lang die ſtukken gangbaar waren, ook de waarde van Hus by eenen iegelyk mogt gelden. En om te toonen, dat het gevoelen zyner Leerpunten niet alleen, maar zelf het geheugen van dien Boheemſchen Geloofshervormer, nog by eenigen met eerbied leeft, zoo heeft men zelf in onze dagen, ook deeze nieuwe, tot zyne gedachtenis geſlaagene penningen, in het licht gebragt.

(1) Diſſert Hiſt. de J. Huſſi Martyr. a Segfried. pag. 124.

I. De voorzyde van den eerſten penning draagt het borſtbeeld van den meergemelden Hus, en tot verklaaring dit randſchrift,

MAGISTER JOHANNES HUSSUS, BOHEMUS.

MEESTER JAN HUS, BOHEEMER.

Op de tegenzyde, die alleen uit letteren beſtaat, vindt men de merkwaardigſte tyden en veranderingen zyns leevens dus kortlyk uitgedrukt:

NATVS ANNO MCCCLXX IN PAGO HVSSENITZ. ANNO MCCCXCIII BACCALAVREUS. ANNO MCCCXCV MAGISTER PHILOSOPHIÆ. ANNO MCCCC SACERDOS TEMPLI BETHLEHEM PRAGAE. ANNO MCCCCI DECANVS ACADEMIÆ. ANNO MCCCCIX RECTOR, MAGNO STVDIO VERITATEM EVANGELICAM PROPVGNANS. ANNO MCCCCXIV A PAPA ROMAE EXCOMMVNICATVS. POST VARIA PERICULA AD CONCILIVM CONSTANTIENSE VOCATUS ET COMBVSTUS FUIT ANNO MCCCCXV VI. IVLII.

HT

1420

HY IS GEBOOREN IN HET JAAR MCCCLXX IN HET DORP HUSSENITS. IN 'T JAAR MCCCXCIII TOT DEN EERSTEN TRAP DER WEETENSCHAPPEN. IN 'T JAAR MCCCXCV MEESTER DER WYSBEGEERTE. IN 'T JAAR MCCCC PRIESTER VAN DE KERKE BETHLEHEM TE PRAAG. IN 'T JAAR MCCCCI DEKEN DER HOOGESCHOOLE. IN 'T JAAR MCCCCIX HOOFDBESTIERDER, VERDEEDIGENDE MET GROOTE GELEERDHEID DE EUANGELISCHE WAARHEID. IN 'T JAAR MCCCCXIV VAN DEN PAUS TE ROME UIT DE GEMEENSCHAP GEWORPEN. NAA VERSCHEIDENE GEVAAREN, OP DE CONSTANSCHE KERKVERGAARING GEROEPEN EN VERBRAND GEWORDEN, IN 'T JAAR MCCCCXV DEN ZESDEN VAN HOOIMAAND.

De ondergeſtelde C. en W. zyn de eerſte letters van Chriſtiaan Wermuth, zeer beroemden Penningmaaker (1) te Gotha.

(1) Juncker Ehren. Gedachtn. Muntzen M. Luther. pag. 45.

Zomwylen vindt men ook eenigen deezer penningen, welken op den uitterſten kant nog deeze meergemelde woorden draagen:

CENTVM REVOLVTIS ANNIS, DEO RESPONDEBITIS ET MIHI.

HONDERD JAAREN VERLOOPEN ZYNDE, ZULT GY 'T AAN GOD EN MY VERANTWOORDEN.

II. De tweede heeft diergelyk een borſtſtuk als den eerſte penning; maar met de ſlinkere wang voorgekeerd en zonder omſchrift; draagende alleen de eerſte letteren van den naam des Maakers, Jan Dasſier.

De rugzyde, die uit letteren ſaamengeſteld is, begrypt deezen zin:

JOANNES HUSSUS, BOHEMUS THEOLOGUS, CREMATUS EST VIVUS, VIOLATA PUBLICA FIDE, CONSTANTIÆ ANNO 1415.

JAN HUS, BOHEEMS GODGELEERDE, IS LEEVENDIG VERBRAND, DE ALGEMEENE TROUW GESCHONDEN ZYNDE, TE CONSTANS IN 'T JAAR 1415.

Hoe hevig dees ongemeene handel der Kerklyken eenen ieder in 't oog flikkerde, en voor de Huſſiſche leerſtukken een geweldig afgryzen verwekte; nogtans vondt men 'er onder zyne Geloofsgenooten, die tegen het vuur en de vlam aanſtreefden, en de ſtellingen van hunnen voorganger even yverig verweerden. Onder welken Hieronimus van Praag boven anderen uitblonk, die, om de uitmuntende eigenſchappen van zynen groo-

1420

ten geest en zonderlinge (1) geleerdheid, op de voornaamste schoolen van Europa gesleepen, en daardoor den tytel van Meester der vryekonsten te Praag verworven hadt; en in die waardigheid sedert eenige jaaren verscheide geloofspunten van den Engelschen Wiclef aldaar op de schoole aan zyne leerlingen, met geenen minderen ingang dan Hus van de predikstoelen aan de gemeente, en zoo magtigen toeloop, verbreid hadt, dat hy om de zelve reden ook naar Constans geroepen wierdt. Werwaart Hieronimus om zich te verweeren, toen Hus nog gevangen zat, gansch welgemoed heen reisde; maar toen hy bespeurde wat 'er omging, en dierhalven zich met de vlugt meende te bergen, is hy echter agterhaald geworden, en te Constans in de gevangenis geworpen. De banden zyns lighaams beknelden dermaate zynen geest, dat hy eerst in twyfeling en vervolgens tot een volkoome besluit raakte, om zich de Kerklyke vergaaringe te onderwerpen; gelyk hy eindelyk beleedt de geloofspunten die tegen de Roomsche Kerk streeden, en de zoo genaamde dwaalingen van Hus zoowel als van Wiclef te zullen verlaaten, midsgaders de instellingen van die Kerk alleen te volgen.

(1) Fleury Hist. Ecclesiast. Tom. XXI. pag. 150.

1420

Als hem de verhoopte vryheid hierop echter niet vergund wierdt, en dus het berouw welhaast zyn gemoed ontroerde, zoo zyn de verworpene leerstukken by hem wederom opgevat, zelfs in de openbaare vergaaring der Geestlyken staande (2) gehouden, en heeft te gelyk rondborstig bekend kwaalyk gedaan te hebben. Over zulks heeft men meer dan hondert leden t'zyner beschuldiginge saamengesteld, hem voorgeworpen, en, naadat hy ondernoomen hadt die te beantwoorden, in zyne daartoe aangewende redenvoering, betuigde voortaan volstandig by zyne laatste herroeping te willen blyven. Invoege de Geestlyken, op deeze beleideniſſe, hem als een wederafgevallen Ketter veroordeeld, en aan den waereldschen Rechter overgeleverd hebben. Volgens zoodaanige beschuldiging is Hieronimus straks naar den houtstapel (3) geleid, op de zelfde plaats, met gelyke straffe en niet minder standvastigheid dan Jan Hus, leevendig verbrand geworden. Welk bedryf stof verleend heeft, om, zelf in laatere tyden het geheugen van dien Boheemschen Leeraar, door het stempelen van deezen penning, te doen herleeven.

(2) Du Pin Bibl. Ecclef. Tom. XII. pag. 138.

(3) Fleury Hist. Ecclesiast. Tom. XXI. pag. 404.

Dees, die van den zelven Konstenaar gemaakt is als de laastvoorgaande, vertoont het afbeeldsel van Hieronymus van Praag, 't gene de keerzyde door dit opschrift nader verklaart,

HIERONYMUS BOHEMUS PRAGENSIS THEOLOGUS, CREMATUS VIVUS CONSTANTIÆ ANNO 1416.

HIERONIMUS BOHEEMER VAN PRAAG GODGELEERDE, IS LEEVENDIG VERBRAND TE CONSTANS, IN 'T JAAR 1416.

De bynaam van Praag was aan Hieronimus wegens zyn Vaderland aangekleefd; dewyl hy anders Faulfisch geheeten wierdt. Zyne geweldige dood geviel, (4) naa eene zwaare gevangenis, op den dertigsten van Bloeimaand des voorschreeven jaars.

(4) Du Pin Biblioth.

Vee-

1420

Eccles. Tom. XII. pag. 138.

Veelen der Boheemeren naar hunnen Geloofsverkondiger Hussiten genaamd, hielden, 't zy door de gerechtigheid der zaake, 't zy door 't geluk der voorgaande overwinningen stout en sterk geworden, het vuur des Oorlogs, sedert het ombrengen hunner Leeraaren ontsteeken; met geene mindere bitterheid dan geluk, tegen Keizer Sigismund, omtrent agtien jaaren in volle vlam. Terwyl 'er hierdoor beeken bloeds der verslaagenen in Duitsland stroomden, voeren de Schieringen en Vetkoopers in Vriesland, met geene mindere dolheid, dan de Hoeksen en Kabeljauwsen in Holland, elkanderen in den baard. Tot zoo verre, dat noch het verderven van huizen en hoven, noch de haat dier verdeeldheid, door 's Keizers Gemagtigden zelfs niet konde gestild worden: zulks de Schieringen thans by den Voogd van Holland Jan van Beijeren, wien zy voor twee jaaren al tot Potestaat of Bestierder (1) wilden aanstellen, om hulp verzogten. Dees zondt 'er Hendrik van Renesse met (2) eenigen der bedreevenste krygsknechten; maar als de zelven in Vriesland het hoofd stieten, zyn zy weder te rug getrokken, en heeft Jan van Beijere, door onderhandeling eerst in het volgende jaar op den vierden van Grasmaand, de heerschappy van dat Gewest, niet op den naam van Vrouwe Jacoba, maar op eige vermoogen, hoewel voor korten tyd, verkreegen.

(1) Schotanus Hist. van Vriesl. Fol. 244.

(2) Ub. Emmii Hist. Fris. fol. 280. & 283.

1421

In het toelachgen van dien voorspoed, met welken zich de Beijer vleide die landen voortaan te zullen bestieren, ontstont 'er, op den negentienden van Slagtmaand, een verschriklyke (3) storm, die de vreugd niet weinig verminderde, de zee over dyken en dammen joeg, en een goed deel van Holland inzwolg; dewyl 'er tusschen Dordrecht en Geertruidenberge tweeenzeventig Dorpen onder de golven begraaven, dus een ongemeen getal van menschen versmoord, en veelen van vermoogen tot de uiterste armoede gebragt wierden.

(3) Gouthoeven Chron. van Holland fol. 445.

1421

Hoewel de schaade van Holland, Zeeland en Vriesland, welke ieder dier Gewesten in 't byzonder leedt, onherhaalbaar scheen; zoo viel dit nogtans den Landvoogd gemaklyker te verzwelgen dan de teug, die hem zyne Nigt Jacoba dat pas brouwde. Mids zy, om den ondraaglyken handel haars Gemaals, zoo in 't bestier des Lands, als wegens haar eige gedrag, zich eenigen tyd in Henegouwe versteeken hebbende, thans, niet zonder kennisse van Hendrik den Vyfden Koning van Engeland, over Kales derwaart (4) reisde, en aan des zelfs Hof met veel achtinge en eerbied ontfangen wierdt; ter oorzaake Hendrik de belangen van zyn huis, door het stooken der afkeerigheid tegen haaren Brabantschen Egtgenoot, zogt te styven. Wandt boven eene eer, die men aan weinigen gunt, van den Kroonprins ten doop te heffen, welken de Koningin, op den zesden van (5) Wintermaand in 't jaar veertienhonderdeenentwintig, ter waereld bragt, wierden haar tot onderhoud (6) honderd ponden staerlings ter maand van den Koning toegelegd, met inzigt van haar in den egt te verbinden met zynen tweeden Broeder Hunfried, Hertog van Glocester, en hem langs dien weg in de bezitting der vier aan haar toebehoorende Gewesten van Nederland te brengen. En dewyl Vrouw Jacoba zelve betuigde haaren Gemaal niet in staat te zyn Kinderen (7) te teelen, en deeze verwisseling haar geneugelyker scheen, zoo vondt zy ook ongeraaden die aangeboode weelde van de hand te wyzen. Dierhalven zondt men aan den Paus Benedictus den Dertienden [welke, naa hy op de Vergaaringe van Constans verworpen was, zich in Spanje neerzettede] (8) om de trouw tusschen Vrouwe Jacoba en Jan Hertog van Brabant te vernietigen, vermids zy elkanderen te naa in den bloede bestonden, en het zelve, ingevolge der Kerklyke wetten, voor begaan overspel geacht wierdt.

(4) Meijeri Annal. Flandr. fol. 262.

(5) J. Imhoff. Geneal. Reg. Par. Britanniæ Tab. IV.

(6) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. III. pag. 498.

(7) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 448.

1422

(8) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 33.

Doch geduurende het uitzien naar een gunstig antwoord van dat Kerkhoofd, ein-

1422

eindigde Hendrik de Vyfde Koning van Engeland (1) zynen leevensloop, op den laaften van Oegftmaand, in Vrankryk; laatende tot Opvolger zyner uitgebreide Heerfchappye een Zoontje van omtrent negen maanden oud, genaamd Hendrik den Zesden; het opperbevel zyns legers aan zynen oudften Broeder den Hertog van Betfort; en den tytel van Beftierder van Vrankryk (2) aan den Hertog van Borgonje agter. Maar als dees weigerde dien laft te aanvaarden, zoo nam de Hertog van Betfort dien insgelyks op zich. Welke de overwinnende wapenen federt zoo geweldig voortdreef, dat, naa den dood van Karel den Zesden Koning van Vrankryk, die op den elfden van Wynmaand in het zelve jaar ftierf, en des zelfs Zoon den Vaderlyken tytel, onder den naam van Karel den Zevenden, hadt aangenoomen, hy echter den jongen Hendrik van Engeland te Parys tot Koning van Vrankryk deedt uitroepen; 't gene op gelyke wyze in Engeland verrigt wierdt. Alwaar de trouw des Hertogen van Glocefter en van Vrouwe Jacoba naauwlyks voltrokken was, of men zogt naar middelen om zich in de bezittinge der aangehuuwde Landen te ftellen, welken eensdeels onder Jan van Beijere, andersdeels onder den Hertog van Brabant ftonden. En dewyl Philips, Hertog van Borgonje, die de Goede genaamd wordt, befefte, dat deeze aangegaane egtverbintenis van Vrouwe Jacoba niet min eenen oorlog in de Nederlanden ftondt te ontfteeken, dan den reeds bekoomen voorfpoed in Vrankryk te ftremmen, trat hy dierhalven in gefprek (3) met den Hertog van Betfort, die federt weinig tyds zyne Zufter Anna van Borgonje getrouwd hadt, en ftemden met den Hertog van Brabant daar in overeen, dat men zich omtrent het gedrag van Vrouwe Jacoba, alleen naar de uitfpraak van Martyn den vyfden Paus van Rome, zoude gedraagen. Maar de Hertog van Glocefter, welke geen behaagen in dien handel fchiep, kwam dierhalven, nevens zyne Gemaalinne, midsgaders vyfduizend Mannen over Kales naar Henegouwe, en wierdt 'er in de meefte Steden met vreugde ontfangen (4) en wettiglyk erkend.

1423

(1) R. Thoyras Hift. d'Anglet. Tom. III. pag. 501.

(2) Daniel Hift. de France Tom. III. pag. 915.

(3) Monftrelet Chron. Vol. II. fol. 18.

(4) N. de Guyfe, Mons Hannoniæ pag. 87.

De Hertog van Brabant hier door bedugt geworden, of het glimpende geluk van den Engelsman door mogt breeken, verzogt ftraks den Hertog van Borgonje om hulpbenden; insgelyks aan den Voogd van Hollannd Jan van Beijere, die hem fpoedig onderftand beloofde: doch onder het verzaamelen der krygsknegten eindigde dat ongerufte hoofd zyne dagen, op den vyfden van Louwmaand (5) in het jaar veertienhonderdvierentwintig; niet zonder vermoede van vergeeven te zyn door de lift van Glocefter of van de Gravinne Weduwe, Moeder van Jacoba. Wandt het gerugt liep, dat Jan van Vliet (6), zyn gemeenzaame vriend, door geld en beloften omgezet, dikwylen het leeven zyns Heeren belaagd, en hem thans in zekeren drank vergeeven hadt. Dat toen de Beijer zulks te laat gewaar wierdt, hy het zelve door eenig middel weder overgaf, den fchuldigen terftond deedt vatten, en de misdaad beleeden hebbende, ftraks in vier ftukken verdeelen, en aan zoo veele oorden van Holland ten toon hangen. Hoe het zy, de Hoekfen wierden verdagt gehouden, en de Kabeljaauwfen, die toen het gebied meefter waaren en de Edelen en Steden uitmaakten, ftemden daar in overeen, dat men aan Jan Hertog van Brabant, als man en voogd van Vrouwe Jacoba, het bewind zoude opdraagen. 't Gene te meerder ingang vondt, mids Paus Martyn de Vyfde, door zynen brief, (7) te Rome op den dertienden van Sprokkelmaand getekend en herwaart afgevaardigd, duidlyk verklaarde, dat het huuwelyk tuffchen den Hertog van Brabant en Vrouwe Jacoba, by hem nooit voor onwettig gehouden was. Dierhalven dan verfcheen de Hertog van Brabant in Perfoon, en wierdt in Holland, Zeeland en Vriesland voor wettige Landsheer (8) gehuldigd. Niettegenftaande de gemelde Jan van Beijere tot zynen eenigen en algemeenen

1424

(5) Suff. Petri Append. ad Chron. de Beka. fol. 157.

(6) Herm. Corneri Chron. apud Eccardum, Scriptor. Germ. Rer. Tom. II. fol. 1262.

(7) Chartres de Brab. te Vilvoorde in de zesde benede Kasfe. getek. *Traictez de Mariage.*

(8) Divæi Rer. Brab. fol. 234.

1424

nen Erfgenaam, zoo der Landen als Heerlykheden, alleen wettig verklaard hadt (1) Philips Hertog van Borgonje. Die naauwlyks het gevaar der Nederlanden beſpeurde, en dus zyne vrees voor dien oorlog, door de ſtrooperyen der Engelſen uit Henegouwe ontſteeken, nu vervuld zag, of gaf bevel, om Philips den Broeder des Hertogen van Brabant, welke een leger byeenraapte, ook met zyne benden te verſterken. Dus omtrent dertigduizend krygsknegten (2) verzaameld zynde, wierdt met de zelven de Stad Braine in Henegouwe, naa een kort beleg, veroverd, en deeze vereenigde magten ſtonden aanzienlyker ſtappen te doen, zoo die niet voor eene wyl, door een beſtand, geſtuit waren; getroffen tot voltrekking van het (3) tweegevegt tuſſchen den Hertog van Borgonje en dien van Gloceſter, vermids dees den eerſtgemelden ſchamper verweet het opgeregte verbond met de Engelſen gebrooken te hebben.

Onder het afwagten van den beſtemden dag, vertrok Gloceſter naar Engeland, en liet zyne Gemaalin in de Stad en hoede der Overheden van Bergen in Henegouwe, die het uitſtel van het gemelde gevegt in een heimelyk verdrag verwiſſeld, en naa 't veroveren der meeſte Steden ook haare veſten door het Brabantſche heir beſlooten zagen: en vervolgens van den Borgonjer (4) geperſt wierden, om haare Landsvrouwe Jacoba zoo lang in zyne bewaaringe te ſtellen, tot men uitſpraak, wegens het in verſchil ſtaande huuwelyk, geveld hadt.

1425

Hierentuſſchen zoude het gebied van Henegouwe in 't geheel den Hertog van (5) Brabant, midsgaders den aanhangeren van Jacoba vollen vrydom, en aan haar zelve behoorlyk onderhoud gegeeven worden. Dit dus op den eerſten van Weidemaand in het vyfentwintigſte jaar der vyftiende eeuwe ſchriftlyk verzekerd zynde, wierdt de Gravin Jacoba, door Lodewyk Prins van Oranje, naar Gend in bewaaringe gebragt; onaangezien de Vorſtin wel ernſtig verzogt hadt om haar verblyf in Brabant te moogen hebben, als nader zynde aan Holland, 't gene toen weder in de haaperinge van eenen inlandſchen oorlog bedraaid lag.

Wandt Floris van Kyfhoek hadt, op orde van Vrouwe Jacoba, in 't voorgaande jaar de Stad Schoonhove ingekreegen: en Jacob van Gaasbeek die het Stadhouderſchap over Holland voor den Hertog van Brabant bekleedde, ſloeg 'er in dit jaar met de Kabeljauwſen weder het beleg voor. Maar met zoo ſlaauwe toezigt, dat de belegerden, in den tyd van vierentwintig weeken dat zy beſlooten bleeven, geweldigen buit uit Rotterdam (6) ligteden, en, met de Banier dier verſlaagene Stedelingen, in zegepraal binnen hunne veſten keerden.

Vrouwe Jacoba, die onderwylen te Gend met weinige omzigtigheid bewaard, en thans naar Ryſſel ontbooden was, ſchroomde niet ongegrond, onder dat voorwendſel, in eene geduurige gevangenis te raaken, en beſtont zich dierhalven met een manmoedig beſluit, en geprikkeld door de vrees, uit dien toeleg te redden, 't gene haar ook gelukte; dewyl zy van de Hoekſen geholpen, in gemeene mans kleederen, haare bewaarders ontglipte, en te Schoonhove, nog ſtaande de gemelde belegering, overgebragt wierdt: alwaar de aangelande Vorſtin, gelyk ook te Gouda en Oudewater, ſtraks voor Graavinne verklaard zynde, met die van het Nederſtift van Utrecht in onderling verbond trat. Wandt de wind van oneenigheid woei daar niet minder dan elders; vermids Rudolf van Diepholt, door de gunſt der meeſte ingezetenen tegen Zweder van Kuilenburg, die met de Pauſchlyke keur (7) geſterkt was, om den Biſſchoplyken zetel kampte. Doch Zweder, die van Moederlyke zyde uit de Egmonden afſtamde, en dus hevig Kabeljauws was, wierdt, binnen weinige maanden verdreeven zynde, ſedert van den Borgonjer gekoeſterd. Zulks Rudolf uit dien hoofde Vrouwe Jacoba alom begunſtigde.

Deeze voorſpoedige gevolgen kwaamen naauwlyks ter ooren des Hertogen van Gloceſter, of zy ontfonkten hem

(1) Chartres de Brab te Vilvoorde in de Vierde boven Kaſſe. getek. *Recogniſcance* &c.

(2) Rutaeu Annal. de Haynau fol. 380.

(3) Haræi Annal. de Brab. Tom. I. fol. 399.

(4) Rutaeu Annal. d'Haynau fol. 380.

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. II. Part. II. fol. 180.

(6) Veldenaar Chron. van Holl. pag. 125.

(7) W. Hedæ Epiſc. Traject. fol. 284. & ſeq.

1425

hem dermaate den moed, dat hy eenen ieder om onderstand tot eene nieuwe onderneeming aanzogt, en eindelyk, van het Parlement met vyfduizend mark (1), en van den Koning met gelyke somme gesterkt zynde, straks eene goede menigte krygsknegten op de been bragt, en dus geen kleinen schrik den Hertog van Brabant op het lyf joeg, zulks die te raaden wierdt, om de Voogdy van Holland, Zeeland en Vriesland aan den Hertog van Borgonje over te draagen; als zynde, by mangel van Kinderen, de natuurlyke Erfgenaam der Landsvrouwe Jacoba. Dit voorneemen wierdt dan den Steden van (2) Brabant, op de beschreeve Vergaaringe te Dendermonde voorgesteld; maar die weigerden 's Hertogen begeerte te tekenen of te zegelen, 't en zy de twee andere Staatsleden des Lands, te weeten de Geestlyken en Edelen, alvoorens dien handel goedkeurden. Waarop wel eene tweede saamenkoomst te Mechelen beroepen, doch op diergelyke wyze geëindigd wierdt, zulks de Hertog, om zyn opzet te volbrengen, zich gedwongen zag den brief dier overgifte met zyn teken en zegel alleen te versterken.

(1) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 50.

(2) Dinter Chron. Duc. Brab. Lib. VI. cap. 221.

Dit op den negentienden van Hooimaand verricht, en den Hertog van Borgonje middelerwylen kennis der vlugt van Vrouwe Jacoba gegeeven zynde, is die, om dit voorval te beteren, met zyne vaardigste krygsknegten naar Holland afgekoomen, aldaar in de meeste Steden ontfangen (3) en als Ruwaard der Landen gehuldigd. Doch die van Dordrecht, bevreest zynde dat de Keizer of Hertog van Glocester dit bedryf mogten wreeken, bedongen en verkreegen vooraf op den elfden van (4) Slagtmaand eene schriftlyke belofte, van dat Philips Hertog van Borgonje hen zoude beschermen tegen alle vyandlykheden, die hier uit ontstaan mogten.

(3) Veldenaar Chron. van Holl. pag. 126.

(4) Balen beschr. van Dordrecht pag. 525.

Hierentusschen toonden de Kabeljauwsche Steden, die het beleg van Schoonhove bereids verlaaten hadden, wederom haaren yver voor den nieuwen Landsheer, en waanden, nu ieder onder haare baniere te veld kwam, zich sterk genoeg te zyn, om Vrouwe Jacoba met haare Hoeksen op de vlugt te dryven. Maar deezen zyn, schoon minder in getal, met zoodaanige manhaftigheid, omtrent het Dorp (5) Alsen genaderd en op den vyand aangevallen, dat zy, naa een streng gevegt, de overwinnig op de Kabeljaauwsen, nevens de Banieren van Leyden, Haarlem en Amsterdam wegdroegen.

(5) Snoi Rer. Batav. fol. 138.

1426

Eene zoo onverwagte zeege verwekte geen gering omzien in de Kabeljauwsen, te meer nog, zoo dra men verstondt, dat 'er eenigen der uitgeleezenste Engelsche keurbenden van den Hertog van Glocester, onder het geleiden van den Veldoversten (6) Silvatier, met den aanvang van het jaar, reeds in Zeeland gekoomen waren, en door den toevloed der Hoeksen nog dagelyks sterker in getal wierden. Zulks de Hertog van Borgonje zich met omtrent vierduizend (7) gewapende te Rotterdam inscheepte, en straks met deeze menigte op de Zeeuwsche kusten geland zynde, den dertienden van Louwmaand zynen vyand, wiens getal tusschen de twee en drieduizend koppen beliep, by Brouwershave slagleverde. In welk gevegt de overwinning, hoewel niet zonder merklyk verlies, aan den Borgonjer, en het veld met menigte van dooden bezaaid is gebleeven. Het Legerhoofd der Engelsen ontsnapte echter het gevaar met eenige weinigen der zynen, door behulp der schepen; ja Glocester zelf wierdt sedert door zynen Broeder den Hertog van Betfort, die den oorlog in Vrankryk nog staande hielt, gedrongen, geene (8) nieuwe onderneemingen tot naadeel des Ryks aantevangen; dewyl men leerde, wat schaade deeze onrust den Engelsen verschaft hadt. Dit deedt hem van Vrouwe Jacoba afzien, en weinig tyds laater met Eleonora Cobham trouwen, die weleer zynen wellust ten dienst gestaan hadt.

(6) Chron. de Fland. par Denis Sauvage, Continuat. fol. 331.

(7) Monstrelet Chron. vol. II. fol. 28.

(8) R. Thoyras. Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 51.

Hoewel deeze tegenstribbeling den Hoek-

1426

Hoekſen magtig trof, nogtans heeft dit de Landsvrouwe Jacoba niet verhinderd, om door de Steden Schoonhove, Gouda, Oudewater, en een goeddeel Stiftſen onderſteund zynde, de Stad Haarlem in (1) te ſluiten. Als nu de Kennemerlanders ook ter haarer hulpe kwamen, en het beleg reeds vier weeken geduurd hadt, zoo heeft de Hertog van Borgonje eenige Vlamingen, met anderen zyner volkeren, afgevaardigd om de benaauwde Stedelingen te ontzetten.

(1) Meijeri Annal. Fland. fol. 269. verſo.

Vrouwe Jacoba des bewuſt, en verſtaan hebbende, hoe de zelven al tot Leyde genaderd waren, om de Goudſche ſluis te bezetten, en haar dus den weg der wederkeeringe af te ſnyden, verliet heimelyk het veld van voor Haarlem, en ſloeg zich met haar heir te Alfen neder: alwaar de Kabeljauwſen, hoewel onderſteund door de Borgonſche knegten, onder het geleiden van Jan van Uitkerken, wiens Vader het bevel in Haarlem voerde, zoo raauw op den laaſten van Grasmaand ontfangen wierden, dat, naa een langduurigen en bitteren (2) ſtryd, dien Vrouwe Jacoba zelve aandreef, de vyanden met groot verlies op de vlugt raakten, en vervolgd zynde tot voor de poorten van Leyde, alleen van die Stedelingen vyfentagtig verſlaagenen agterlieten; men maake hier uit rekening van den ganſchen hoop.

(2) Veldenaar Chron. van Holl. pag. 128.

Invoege de Kennemerlanders, door dit geluk ſtouter geworden, allengs geheel Weſtvriesland afliepen, en de Steden onder de gehoorzaamheid der Graavinne (3) bragten, tot dat de Stad Hoorn, die de laatſte en geheel voor den Borgonjer was, hen, zelf naa eene ongelukkige ontmoeting, zoo lang weerſtondt, tot 'er kloeke manſchap van den Borgonjer, verzeld zynde van eenige Stedelingen van Amſterdam en Haarlem, te water binnen raakten. Deezen zyn, onder het bevel van den bedreeven Krygsoverſten l'Ille Adam, zoo heftig op de beleggers uitgevallen, dat zy, naa eenen ſtyfzinnigen wederſtand gebooden te hebben, en het omkoomen van hunnen Overſten Leidsman Willem Nagel, gedwongen wierden te wyken, en dus ongelukkig her-en derwaart heen ſtooven, ziende al den roem der voorgaande overwinningen door de zeege hunner vyanden met deezen ſlag verdwynen; vermids de Borgonſche Hertog van dien tyd af by alle de Weſtvriesſche Steden zonder eenige tegenſtribbelinge ontfangen wierdt. Sedert is hem de laſt van dien oorlog eenigzins vergoed geworden met de beede (4) van dertigduizend Schilden, hem door de Hollandſche en Weſtvriesſche Steden van zynen aanhang ingewilligd.

(3) Velius Chron. van Hoorn pag. 25.

(4) Velius Chron. van Hoorn. pag. 27.

De Hertog vermoedende dat aldaar niets meer te vreezen was, verliet die Landſtreek, en verſchafte dus den Hoekſen geleegenheid om onverwagts in Enkhuizen te vallen, en tot wederwraak der omgebragte gevangenen, die door den laatſten veldſlag in 's vyands handen gevallen waren, thans honderd Burgers van die Stad den ſtrot te kerven.

1427

Onder het bedryven van wederzydſche wreedheden, verzaamelde de Borgonjer veel volks in zyne Vaderlyke Landen, en ſloeg met dit leger, magtig vergroot van Kabeljauwſen, een ſtreng beleg voor de toen zeer ſterke Stad (5) Zevenbergen, welker Stedelingen, op den voorgang van hunnen Heer Gerrit van Stryen, de party van Vrouwe Jacoba trouwlyk volgden; doch echter den toets en 't nypen van den nood niet konnende doorſtaan, ſloegen de belegerden eindelyk aan 't muiten. Dus ging de Stad op den zeſtienden van (6) Grasmaand tot den Borgonjer over; naa dat die in 't beleggen ruim drie maanden geſpild hadt. 's Daags naa de overlevering overleedt ook Jan Hertog van (7) Brabant, naa dat de zelve in 't voorgaande jaar nog de algemeene Hooge School te Loven geſtigt hadt. Wiens Broeder Philips hem in de heerſchappye der Landen, welken Jan van zynen Vader eertyds ontfangen hadt, opvolgde.

(5) Meijeri Annal. Fland. fol. 270.

(6) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 179.

(7) Divæi Rer. Brab. fol. 140.

Des Vrouwe Jacoba, nu van den band des egts door den dood haars Ge-

1427

Gemaals ontslaagen, in de vreedzaame bezitting der voorheen vereenigde Gewesten moest getreeden zyn, 't en ware de Borgonjer thans openlyk toonde, dat niet des Hertogen van Brabant, maar zyn eige belang hem dreef, om zich door dien rykdom, als een loon zyns arbeids, te betaalen; en dat de tytel van Landvoogd, die hem, om het oproer te stillen, gegeeven was, tot eene brug strekte, waarlangs hy nu te gemaklyker naar de volkoome heerschappye streefde. Dierhalven wierp hy zyn oog het eerste op Henegouwe, 't gene onder het bestier van den Brabander verbleeven was. En aldaar op de staatlyke Vergaaringe te Valenchien (1) tot Landvoogd verklaard en aangenoomen zynde, is hy weder in Holland gekoomen, en heeft, naa het dempen van eenige nieuwe oproeren, met de Geldersen een verbond (2) geslooten; straks de Stiftsen met ongemeene magt besprongen, om den verdreeven Bisschop, Zweder van Kuilenburg, weder op den Utrechtschen zetel te stellen, en zich aldus te wreeken wegens den onderstand, dien zy Vrouwe Jacoba totnogtoe verleend hadden. Met dat inzigt wierdt de Stad Amersfoord vreeslyk aangetast, ook aan de andere zyde den Eems met een geweldig vaartuig benaauwd, en by den Hertog niets onverzogt gelaaten, om, door zynen voorgang zelf, de Belegerden (3) te dwingen. Maar de manmoedige Stedelingen, zoo door hunne Vrouwen als eenige gewapende Stiftsen onderfteund, sloegen met zoo groote nederlaag de bestormers dermaate van hunne wallen, dat de Hertog te raade wierdt het gevaarlyke beleg te verlaaten.

(1) Rutaeu Annal. d'Haynau fol. 383.

(2) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 215.

(3) Hedæ Hist. Episc. Traject. fol. 285.

Dit smertlyk verlies, gepaard met de schande der Borgonsen in 't verloopen behaald, wierdt eenigzins door de Kabeljauwsen op gelukkiger wyze geboet; wandt Willem van Brederode, hebbende eene aanzienlyke Vloot schepen byeen gebragt, meende door de zelve Westvriesland weder onder de gehoorzaamheid der Vorstinne te brengen. Met dit oogmerk van het eiland Teksel, 't gene hy aan zyne lyn trok, naar (4) Wieringe gezeild zynde, om dat insgelyks in 't verbond te wikkelen, wierdt hy van die van Haarlem, Amsterdam en Hoorn, welken, met andere Noordhollandsche Steden, geen mindere magt te water bragten, van alle zyden beneepen en tot den stryd geperst, die wel heldhaftig aangevangen, doch van de zynen niet tydig genoeg gevolgd wordende, zoo deerlyk voor hem afliep, dat 'er weinigen het leeven borgen, Brederode zelf gevangen raakte; en dit zoodaanige nederlaag voor de Hoeksen en hunne Graavinne Jacoba veroorzaakte, dat men sedert geene wapenen voor de zelve durfde opvatten.

(4) Velius Chron. van Hoorn pag. 28.

Op wat wyze dit de Landsvrouwe zelve trof kan men daar uit afmeeten, dat zy, geenen anderen aanhang overig hebbende dan drie uitgeputte Steden, Schoonhove, Gouda en Oudewater, daarenboven nog dagelyks het op nieuw verzaamelde Borgonsche heir op den hals te wagten hadt. Dus buiten alle beraading zynde, is 'er eerlang, door tusschenspraak van deezen en genen, zoo veel verricht, dat met den aanvang van het agtentwintigste jaar der vyftiende eeuwe, de Gemagtigden in onderhandeling, en eindelyk hierin overeenkwaamen, dat Vrouwe Jacoba als Graavin erkend, en aan Philips Hertog van Borgonje het bestier van Henegouwe, Holland, Zeeland en Vriesland, in haaren naam, zoude (5) gelaaten worden; en dat de Steden zweeren zouden hem als wettigen Erfgenaam, by 't kinderloos overlyden van Vrouwe Jacoba, te zullen ontfangen, en zy geen huuwelyk moogen aangaan, dan met weeten van haare Moeder en des Hertogen, midsgaders van de drie Staaten dier Gewesten. Op deeze voorwaarde zouden de Landen bevreedigd, en de Hertog van Gelder, als mede de Bisschop van Utrecht, zoo dees wilde, in 't verbond begree-

1428

(5) Groot Placcaatboek der Gr. M. Heeren Staat. van Holl. Tom. III. fol. 14.

greepen zyn, en ieder wederom tot zyne geruſte bezitting keeren. Al het welke, met eenige leden van minder gevolg, te Delft op den derden van Hooimaand beſtendig gemaakt en geſlooten wierdt. Invoege dit verdrag, zoo 't my toeſchynt, de Graavinne niet door eene zwaare belegering van Gouda wierdt afgeperſt, gelyk men van ſommigen beſchreeven vindt; maar door haar vrywillig en uit voorzigtigheid, om grootere gevolgen te myden, is aangegaan; vermids de Borgonjer haar zoodaanig een billyk verding, naar den ſtaat dier tyden, anders niet verleend zoude hebben. Hoe het zy, dit blykt, dat zy te ſaamen volgens dien handel in de gemelde geweſten gehuldigd zyn, en dat Frank Heer van Borſelen tot 's Hertogen Stadhouder (1) over Holland, Zeeland en Vrieſland is aangeſteld geworden.

(1) Meijeri Annal. Flandr. fol. 271. verſo.

De Stiftſen, die voor Biſſchop Diepholt, tegen de Gelderſen en Hollanders, om Zweder van Kuilenburg af te weeren, den oorlog nog ſleepende hielden, zyn echter niet lang daarnaa ook verzoend geworden: en nam Zweder dus verdreeven zynde zyne wyk naar Holland, alwaar hy ſedert den Biſſchoplyken ſtoel te (2) Dordrecht plantte, en eenige jaaren als wettige Myterdraager van de Gelderſen, Hollanders, Zeeuwen en Vriezen erkend is.

(2) Beverwyk, Beſchryv. van Dordrecht pag. 314.

Terwyl de gemelde Landen het zoet des langgewenſchten vreedes ſmaakte, was Vrouw Jacoba naar Henegouwe vertrokken met den Hertog van Borgonje, welke voor omtrent agt jaaren het Graaſſchap van Namen gekogt hadt van Jan den laatſten Graaf (3) door wiens beleid de Borgonjer aldaar gehuldigt was, om het gebied naa den dood van Jan te aanvaarden; mids het nooit van Vlaandre, waaraf het eertyds genoomen was, zoude geſcheiden (4) worden. En dewyl de gemelde Graaf zyn leeven nu geëindigd hadt, nam Hertog Philips, in gevolge van het onderlinge beding, tegenwoordig de bezitting dier Landſtreeke, en ſtelde 'er Jan van Croy tot zynen Stadhouder.

(3) Locrii Chron. Belg. pag. 506.

(4) Vredii Sigil. Comit. Flandr. fol. 79.

Dus de zaaken van alle zyde verzekerd hebbende, beraadde zig de Hertog van Borgonje om naar eene derde Vrouwe om te zien; vermids Michaëlis zyne eerſte Gemaalin, Dochter van Karel den Zesden Koning van Vrankryk, voor zeven jaaren overleeden was; en Philips nu van zyne tweede Bedgenoote, Bona van Artois Weduwe van zynen Oom Philips Graaf van Nevers, omtrent vyf jaaren Weduwenaar zynde, zoo verzogt hy, naa rype overweeging, den Koning van Portugaal, Jan den Eerſten, om des zelfs Dochter Iſabella in den egt te hebben, die hem eerlang gegeeven wierdt, en tot dat einde over zee gezonden zynde, op het laatſte van dit jaar, met haaren Broeder en de Borgonſche Afgezanten te Sluis in Vlaandre (5) aanlandde. Alwaar de trouw in 't begin van Louwmaand des naaſtkoomenden jaars geſlooten, en, dat zeldzaam ſchynt, het beſlaapen van de Bruid eerſt in de Stad Damme, en het huuwelyks feeſt te Brugge, op den negenden (6) en de volgende dagen der voorſchreeve maand, met ongemeene pracht voltrokken wierdt. Vermids men in die Stad, op het Hof, een houte huis ſtigtte, en dat met alle bekoorlykheden van goud, zilver en koſtelyke (7) tapyten, midsgaders met de banieren van den Vorſt en de wapenen zyner Landen, verſierd met des zelfs zinnebeelden en byſpreuken, opgepronkte. Om de behendigheid der Edellieden in den wapenhandel te doen uitblinken, wierden 'er op verſcheidene wyzen Ridderlyke Steekſpelen aangeregt; en tot vreugde der gemeente, door aardige vindingen, dierbaare wynen geplengd en vorſtlyk opgediſt. Invoege de weelde alom verſpreid was, en de Hertog zelf in deeze vrolykheid zoo veel behaagen ſchiep, dat hy die den Naakoomelingen ook in 't geheugen willende laaten tot dat einde de beroemde Order van het gulde (8) Vlies, uit vierentwintig Ridders, zynde het puik des Adeldoms zyns

(5) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 181.

(6) Monſtrelet Chron. Vol. II. fol. 55. verſo.

(7) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 181. enz.

(8) Haræi Annal. Brab.

1430 Tom. I. fol. 409.

zyns Lands instelde, en die onder zekere voorwaarden onderling verbondt; welken hy, behalven eenige byzondere voorrechten, met eene goude keten, bestaande uit saamengeheg-te vuurstaalen en vuursteenen, beschonk, en met die om den hals te hangen tot Leden van dat Genootschap aannam.

Eene instelling, die eerlang zoo veel aanziens kreeg, dat de Keizers en de Koningen sedert hunne eer stelden van, door 't worden van Medeleden van die Ridderlyke Broederschap, zich met het Huis van Borgonje te verbinden; 't gene door deeze vorstlyke egtverbintenis hoe zeer in luister, echter althans niet minder door het geluk in vermoogen toenam. Mids Philips, Hertog van Brabant, ondertroud zynde met Jolanta, Dochter van Lodewyk van Anjou Koning van Sicilien en Jerusalem, in de bloem zyner jaaren, en de verwagting der aanstaande vreugde, op den vierden van (1) Oegstmaand, uit dit leeven gescheiden zynde, nevens de Hertogdommen Lotteringe, Brabant en Limburg, midsgaders het Markgraafschap van Antwerpe, te gelyk ook geen klein verschil, wegens de opvolging dier Gewesten, tusschen Margarita, Weduwe van Willem den Zesden Graaf van Holland, zyns Vaders Zuster, en Philips Hertog van Borgonje, den Zoon van zyns Vaders Broeder, agterliet.

(1) Divæi Rer. Brab. fol. 242.

Niettegenstaande de naaste bloedverwandschap het voorgewende erfrecht van Margarita ondersteunde, zoo wierdt echter deeze aanzienlyke erfnis onder beding, dat (1) Limburg nooit van Brabant zoude moogen gescheiden worden, aan Philips Hertog van Borgonje toegeweezen; en dees op dien voet te Loven, den vyfden van Wynmaand des jaars veertienhonderdendertig, blydelyk onfangen (2) en tot Landsheer gehuldigd. 't Gene oorzaak gaf, dat men sedert zyne tytels met die der aangewonne Landen in openbaare zaaken niet alleen vermeerderd, maar het geheugen zoo daar van, als van dit trouwen en de instellinge der gulde Vlies Ordere op de twee volgende pennigen te saamen bewaard vindt.

(1) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 409.

(2) Dinter Chron. Duc. Brab. MSS. Liv. VI. Cap. 238.

♀

M.

♀

M.

I. Op de voorzyde van den eersten penning staat het borstbeeld van den Hertog, omhangen met de door hem opgeregte Ridderordere van het gulde Vlies, wiens zinnebeeld sommigen meenen ontleend te zyn uit het verdichtsel van (3) Jason, die met de bloem der Griekscher Helden naar Colchos (1) streefde, en, tot vergelding hunner zonderlinge deugd

(3) Ovidii Metam. lib. VII.

1430 deugd en dapperheid, zoodaanig een Vlies bemagtigde. En dewyl in den naam van JASON de eerste letters gevonden worden van de vyf maanden, die in de onderhoorige Landen des Hertogen den oegst geeven, zoo heeft men gewilt, dat de voordeelen, welke uit die inzaamelinge in de Vorstlyke Schatkist vloeiden, onder den verborgen zin dier letteren en van de goude vagt begreepen waren. Anderen nogtans schryven, dat de oorsprong van dit Vlies koomt van den Veldheer der Israëliten (1) Gideon, en van des zelfs beproevinge der Godlyke gunste. Dit blykt zeker, dat Hertog Philips met de instellinge (2) betuigde geen ander oogmerk te hebben dan om de deugd en wakkerheid op te wekken, het Geloof te verbreiden en de Kerk te beschermen; om dus den roem te doen evenaaren aan het uitgedeege vermoogen, waaraf reeds eenige tytels in dit randschrift gemeld staan.

(1) Het Boek der Richteren Cap. VI. vs. 36.
(2) Regles, Const. & Ordonn. pour les Chevall. de la Toison d'or.

PHILIPPus, Dei Gratia DVX BVRGundiæ, LOTharingiæ, BRAbantiæ, COmes FLAndriæ, &c.

PHILIPS, DOOR GODS GENADE HERTOG VAN BORGONJE, LOTTERINGE, BRABANT; GRAAF VAN VLAANDRE, enz.

De andere zyde draagt het vuurstaal, des vorsten (3) zinnebeeld, bediedende, dat een edelmoedig hart, als de key, geene vonken van zich geeft, 't zy het vooraf beleedigd is. De bygevoegde laurierstokken zyn, tot diergelyke oogwit, voormaals by het Huis van Borgonje aangenoomen; vermids men verzekert, dat zy tegen elkanderen gevreeven ontvonken: dierhalven zyn de zelven niet ongelyk aan de partyschap van Borgonje en Orleans, die een verteerend vuur voor Vrankryk uitwierp. Deeze stokken zyn kruisling geschikt, om daardoor aan het kruishout van den Bloedgetuigen Andries te gedenken; dewyl de instelling niet alleen tot lof van den Zaligmaaker en des zelfs Moeder Maria, maar inzonderheid uit eerbied van den gemelden Apostel was aangevangen. Boven alles nog wordt het hooftsiersel de Hertoglyke muts, en in den rand des pennings de aangenoome zinspreuk van Philips, toen hy met Isabella van Portugaal (4) trouwde, dus drievoudig gevonden:

(3) Paradyn Prinslyke Devysen pag. 63.
(4) Le Mausoleè de la Toison d'or. pag. 3.

AVTRE N'ARAY, AVTRE N'ARAY, AVTRE N'ARAY, [Dame Isabeau.]

EEN ANDER ZAL NIET HEBBEN, EEN ANDER ZAL NIET HEBBEN, EEN ANDER ZAL NIET HEBBEN, [VROUWE ISABELLA.]

II. De tweede, zynde een legpenning, vertoont het gehelmde wapenschild van den zelven Hertog, op zoodaanige wyze verdeeld als hy dat voerde, naadat Brabant en Limburg onder zyne heerschappy gebragt (5) waren. Dus vindt men in het eerste en vierde deel eene lely voor het Hertogdom van Borgonje, 't gene, sedert het aan het Huis van Valois ingelyfd was, het wapen van Vrankryk (zynde drie lelyen van goud op een blaauwen grond) gebruikt heeft, doch alleen verminderd door den zoom van zilvere en roode stukken, alhier onzigbaar. Het tweede deel heeft in de eerste helft zes schuine banden beurtling van goud en blaauw gescheiden, voor het oude Borgonje; in de naaste helft een gouden leeuw op een zwart veld, voor Brabant. Het derde deel bestaat wederom uit Oudborgonje; en daar nevens uit Limburg, 't gene op een zilver schild, een rooden leeuw, gekroond en geklaauwd van goud, met eene blaauwe tong, en gespleeten staart voert. Over alles heen staat, voor Vlaandre, een zwarte leeuw met roode tong en klaauwen op eenen gouden grond. Welke verbeeldingen omzoomd zyn door deeze letteren:

(5) Vredii Sigil. Com. Fland.

PHILIPPUS, DEI GRATIA DUX BURGUNDIÆ.

PHILIPS, DOOR GODS GENADE HERTOG VAN BORGONJE.

Op des zelfs andere zyde leest men rondom vier vuurstaalen, steenen en vonken, in verschillende woorden van den voorgaanden penning, eene gelyke bediedenis.

IAMAIS AVLTRE, JAMAIS AVLTRE.

NOOIT EENE ANDERE, NOOIT EENE ANDERE.

Het nieuwaangevaarde gebied des Hertogen van Borgonje bestondt wel uit vier tytelen, als Hertog van Lotteringe, Brabant, Limburg en Markgraaf van Antwerpe; maar eigenlyk in drie Landschappen, vermids het eerste alleen in den blooten naam gelegen, en onafscheidelyk by de Hertogen van Brabant, die daar door een goed deel van Nederlotteringe bezaten, en uit die Hertogen afstamden, gevoerd was; 't gene de Naakoomelingen vereenigd hielden, te gelyk met het Markgraafschap des heiligen (1) Ryks, bestaande uit zeker Land, dat geene vaste Steden begrypt, dan Lier, Herental en Antwerpen, dat 'er de hoofdstad van is, en den naam aan verleend heeft. Limburg was insgelyks een deel van Nederlotteringe, 't welke van byzondere Opperhoofden beheerscht wierdt, tot het overlyden van den laatsten Hertog Walleram gelegenheid verschafte aan Jan den Eersten Hertog van Brabant, om het in het laatste der dertiende eeuwe door middel van geld en vermoogen (2) aan zyne Landen te hegten.

(1) Butgens Troph. de Brab. Tom. I. fol. 15.

(2) Butgens Troph. de Brab. Tom. I. fol. 297.

Met deeze nieuwe heerschappye zag zich de Borgonjer ryklyk beloond voor zynen arbeid, sedert zoo weinige jaaren in de Nederlanden besteed. En dewyl eige belang hem voor zooveel tyds van de Engelsen verwyderd hadt, maar nu door de nieuwe bloedverwantschap zyner Gemaalinne Isabella, die van de zyde haarer Moeder uit het Huis van Lankaster gesprooten was, als door het oude verbond der Engelsen, opgewekt zynde, hervatte hy wel haast den oorlog tegen de Fransen, en liet de aanbieding van dien kant gedaan dryven. Te meer, om dat de overwinnende wapens der Engelsen, die Vrankryk op den oever zyns ondergangs bragten, door een wonderlyk geval onderwylen te rug gedreeven waren; wandt eene boere Dochter uit Lotteringe, Johanna van Arc, verklaarde zich door hemelsche instortingen tot het heil en de verlossing van Vrankryk (3) gezonden te zyn. Invoege deeze Dochter, naa eenige beproevingen doorgestaan te hebben, gevolgd van s' Konings volk, naar Orleans streefde; welke Stad, toen van de Engelsen streng belegerd zynde, niet alleen door haare hulp gered en van het beleg ontslaagen, maar de overwinning alom behaald, de Koning, Karel de Zevende, te Reims gezalfd, en daar door zyne partye nieuwe hoope gegeeven wierdt. Zulks het versgekroonde hoofd, uit erkentenisse, de gemelde Johanna met haar Geslacht veradelde, die sedert het door haar opgeslaage beleg de Maagd van Orleans geheeten was.

(3) Monstrelet Chron. Vol. II. fol. 42. verso. & seq.

In dien stand der zaaken bragt de Hertog van Borgonje, de vesting Choisy overweldigd hebbende, zyn leger, nevens dat der Engelsen, voor Compiegne, 't gene aan magt van voorraad noch kloekmoedige bezetting gebrek leedt. Desniettemin ontstak het gerugt dier belegeringe zoo veel yvers in Johanna van Arc, dat (4) zy, op den vyfentwintigsten van Bloeimaand, zich met eenigen onderstand, zonder dat de belegeraars zulks merkten, in de Stad wierp, en

(4) Monstrelet Chron. vol. II. fol. 59.

1430

en hier door den luft der bezettelingen dermaate tot het gevegt ontvonkte, dat de Heldin nog dien zelfden avond, aan 't hoofd van omtrent vyf- of zeshonderd mannen, naar de wyk van Jan van Lukfenburg uitviel, en aldaar magtige verwarring, eerlang van een haglyk gevegt gevolgd, te weeg bragt. Maar toen de Borgonfen beftuuwd van de Engelfen met fterkere manfchap aandrongen, zoo is zy, onder het bedryven van ongemeene dapperheid, waar door veelen haars gevolgs behouden wierden, van het paerd geraakt, en by de Borgonfen gevangen geworden; die in deeze gelukkige ontmoeting meerder (1) vermaak ftelden, dan of men 'er aanzienlyke overwinning behaald hadt; vermids zy toen grootere vrees voor die Amazone voeden, dan voor eenigen Veldheer of Legerhoofd der Franfen. Zulks deeze aanmerkelyke zeege der Borgonfche wapenen my gelegenheid verfchaft, om, by een der zeldzaamfte gevallen, welke men ooit hooren of zien mogt, die manmoedige Heldin zelve van naby, op deeze haare penningplaat, te befchouwen.

(1) Chron. de Flaud. per Denis Sauvage. Continuat. fol. 347.

Johanna, of de Maagd van Orleans, bezat, in den ouderdom van agtien of twintig jaaren (2), die zy omtrent in deezen tyd bereikte, een fterk welgefchaape lighaam en goeden geeft; zy was van de teêre jonkheid af gewend tot den landbouw van haaren Vader Jacob van Arc; dees, die haar by Ifabella Romeè geteeld hadt, zag zyne Dochter in het Dorp Domremi, niet verre van de Stad Vaucouleurs aan de Maas, en op de grenzen van Lotteringe, ter waereld koomen. 't Gene ook met het omfchrift van deezen penning, dat tot verklaaring haarer beeldniffe ftrekt, overeen ftemt, en dusdaanige bediedenis draagt:

(2) Daniel Hift. de France Tom. IV. pag. 36.

JANA LOTHARINGA DIGNA HEROINA LIBERATRIX AVRELIANI.

JOANNA VAN LOTTERINGE, DE WAARDIGE HELDIN, DE BEVRYDSTER VAN ORLEANS.

Het einde der doorlugtige daaden was verknogt aan de gevangeniffe van deeze Heldinne; wandt zy wierdt federt van de Borgonfen aan de Engelfen overgeleverd, die haar met ketterye befchuldigden, en niet tegenftaande de magtige beweeging, welke de Franfen tot haare verloffing aanwendden, echter in het volgende jaar te Rouan deeden verbranden.

1431

Hierentusschen was Compiegne, naa een langduurend beleg, verlaaten, en door den Hertog van Borgonje de eerste Hoofdvergaäring der Guldevlies Ridderen op den dertigsten van Slagtmaand (1) te Ryssel gehouden. Als weinige dagen laater, op den zeventienden van Wintermaand, de Engelsche Koning, Hendrik de Zesde, te Parys (2) tot Koning van Vrankryk gezalfd en gekroond wierdt. Op den naastkoomenden dag, naa 't voltrekken dier plechtigheden, beschonk de jonge Koning, die toen omtrent agt jaaren bereikt hadt, in openbaare hofhoudinge (3) zynen Oom den Hertog van Betfort met het Hertogdom van Anjou en het Graafschap van Maine. En, om den Hertog van Borgonje aan zich nader te verbinden, gaf hy dien geheel Champanje en Pikardië, onder den tytel van Hertogdom en Pairschap, te bezitten; mids de zelve deeze afgestaane Landen vooraf hielp veroveren.

(1) Meijeri Annal. Fland. fol. 278. verso.

(2) R. Thoyras Hist. d'Anglett. Tom. IV. pag. 68.

(3) Mezeray Hist. de France Tom. II. fol. 620.

Zoo veele glimpende gaaven en schoone beloften bragten echter weinig voordeels aan de Engelsen; dewyl het sedert dien tyd bleek, dat het geluk hen den nek toekeerde; wandt het *Parlement* (4) verschafte, naa des Konings overkoomst, bezwaarlyk onderstand tot den verflaauwden oorlog, die het Ryk verderflyk scheen. Niet minder deedt de opstand der Gentenaaren, uit de verlaaginge van het geld (5) gereezen, en de twist om de bezitting van Opperlotteringe, waar in de Graaf van Vaudemont, geholpen van Hertog Philips, de overwinning behaalde tegen zynen mededinger Renatus van Anjou gunsteling des Franschen (6) Konings, die thans des Borgonjers gevangen wierdt. Des deeze twee dragt, doch wel inzonderheid de begeerte om de hevigheid zyner Onderdaanen te beteugelen, hem uit Vrankryk trok.

(4) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 74.

(5) Meijeri Annal. Fland. fol. 279.

(6) Aug. Calmet Hist. de Lorraine Tom. II. fol. 772.

1432

Diergelyke beweegredens dreeven Paus Eugenius den Vierden, die in 't voorgaande jaar op Martyn den Vyfden in den Roomschen zetel volgde, om tegenwoordig de strydende Vorsten te (7) verzoenen. Doch zyne Afgezant sleet een geruimen tyd te Auxerre in het vereffenen der zaaken, en wist niet anders dan een bestand van zes jaaren, tusschen Karel Koning van Vrankryk en den Hertog van Borgonje, te bewerken, 't gene binnen weinige maanden weder gebrooken wierdt.

(7) Daniel Hist. de Franc. Tom. IV. pag. 91.

Terwyl men dus het bevreedigen dier onsteltenissen zogt door te dryven, scheide des Borgonjers Zuster, Anna, Gemaalin des Hertogen van Betfort (8), van deeze waereld, en te gelyk den knoop, welke het Huis van Borgonje zoo naauw aan de Engelsen verknogt hielt. Hier sloeg nog toe, dat Vrouwe Jacoba heimelyk met Frank van Borselen, des Vorsten Stadhouder in Holland, in (9) Hooimaand getrouwd was, 't gene den Hertog van Borgonje geen geringe omzigtigheid baarde, dewyl dit tegen het voorheen getekende verbond aanliep. Dierhalven wierdt van Borselen, naa korte beraading, in verzeekering genomen, voorts bedektlyk naar het slot Rupelmonde vervoerd, en gevangen gelegd. Omtrent dien tyd sloot hy, om zich van de andere zyde des Lands te dekken, een verdrag met Arnoud Hertog van (10) Gelder, tot onderlinge bescherming geduurende hun leeven.

(8) Monstrelet Chron. vol. II. fol. 87.

(9) Meijeri Annal. Fland. fol. 280.

(10) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 226.

De onvoorziene handel wegens Frank van Borselen trof de Graavin magtig aan het hart; wyl de verschafte onderstand en gulle diensten, zoo korts genooten, nog vers in haar geheugen zaten. Invoege zy, geenen anderen weg open ziende, eindelyk, door tusschenkoomst van Fredrik Graaf van Meurs, in onderling gesprek raakte, en eerlang de volkoome bezitting, midsgaders den wettigen eigendom haarer Vaderlyke Erflanden den Hertog van Borgonje (11), om het genot van haaren waarden Egtgenoot, overdroeg. Zoo veel vermogt de ongeveinsde liefde, en de streelende hoope tot een geruster leeven! Echter wierden aan haar de Landen van (12) Voorn, Zuidbeveland en Tertole, midsgaders alle

(11) Snoi Rer. Batav. fol. 140.

(12) Veldenaar Chron. van Holl. pag. 131.

1432

alle de tollen van Holland en Zeeland voor haaren leevenstyd afgeſtaan, en aan haare naakoomelingſchap, zoo zy die teelde, de erfvolging der overgedraage heerſchappye beloofd; daarenboven nog het Graafſchap van Oſtervant aan van Borſelen toegeleid.

1433

Sedert zyn zy in Zeeland openbaarlyk, met het begin van het veertienhonderd en drieëndertigſte jaar, ſaamen getrouwd; en heeft Philips Hertog van Borgonje, naa hy zich op dien voet in (1) Grasmaand by de Hollanders en Zeeuwen als Graaf, en by de Vriezen als Landsheer hadt doen huldigen, over de zelve Geweſten tot zynen Stadhouder Hugo van Lannoy, een ervaaren krygsman en Ridder der Guldevlies ordere, aangeſteld. Omtrent dien zelfden tyd beſchonk hy Vrouwe Jacoba met het (2) Houtveſterſchap van Holland, mids zy aan Hendrik van Borſelen Heer van Veere, die dat amſt eerſt bekleedde, de penningen voldeed, welke hy daar op gegeeven hadt. Naauwlyks elf maanden laater wierdt het zelve weder aan haaren Gemaal, Frank van Borſelen, overgedraagen, op eene wedde van zeventig Nobelen des jaars, onder beding van daar voor alle beampten van de wilderniſſen te zullen betaalen.

(1) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 458.

(2) Merula van de Wildemiſſen, fol. 2.

Naa de zaaken in Holland op de voorſchreeve wyze door den Borgonjer verzekerd waren, zettede die Vorſt zynen tret naar Vlaandre, en kwam in Bloeimaand te S[t]. Omer, op den aandrang des Kardinaals van Winceſter (3), die tuſſchen de Hertogen van Borgonje en Betfort de eendragt aldaar wilde vernieuwen; wandt de verweidering was grooter geworden door het huuwelyk, dat Betfort, buiten kennis van den Borgonjer, met de Dochter van Pieter van Lukſemburg Graaf van S[t]. Paul, hadt aangegaan, ſchoon dees Graaf des zelfs Leenman was. Hierdoor beleedigd, en in den Franſchen kryg noodig zynde, meende hy, het waar toen Betforts plicht om hem het eerſte aldaar te koomen ſpreeken; maar als dees zich zoo verre niet wilde vernederen, om dat hy de Zoon, Broeder en Oom eens Konings was, zoo heeft dat punt van eer hunne ſaamekoomſt, en te gelyk den arbeid des Bemiddelaars, geheel vrugtloos gemaakt en verydeld, invoege zy beiden misnoegder dan ooit voorheen van daar trokken. Inzonderheid de Borgonjer, wien het dwars in den krop ſtak, dan, welke kwelling, naa hy het meeſte van den zomer in het verdryven der Franſen uit zyne onderhoorige Landſchappen geſleeten hadt, eindelyk weêr door geen kleine vreugde verzagt wierdt, ter oorzaake hem zyne Gemaalin Iſabella, op den tienden van Slagtmaand te Dyon, den derden Zoon ter waereld bragt; en zekerlyk deeze blydſchap was te grooter, wyl de twee eerſten bereids geſtorven waren. Men gaf het Kind den naam van Karel, naar zyns Vaders Neef, Karel Graaf van Nevers en Retel, die het, met Antoni Heer van Croy en Renty, onder den doop hief; ook wierdt 'er de naam van Martyn, naar den Feeſtdag op welken de geboorte voorviel, bygevoegd. Onder het voltrekken dier plechtigheden beſchonk de Vader zynen jongen Zoon, nevens het Graafſchap van (4) Charlois en de Heerlykheden van Bettune, Chaſteaubelin en Arkel, tegelyk ook met de Ridderordere van 't gulde Vlies, waaraf de goude keten hem door den Heer van Croy om den hals gehangen (5) wierdt.

(3) Monſtrelet Chron. Vol. II. fol. 90.

(4) Gouthoeven Chron. van Holland fol. 460.

(5) Maurice, Cheval. de la toiſon d'or. fol. 17.

1434

Als de Hertog van Borgonje by deeze gelegenheid de derde Hoofdvergaâring der Guldevlies Ridderen aldus voltrokken, en de Bruiloft van zynen Neef Lodewyk Graaf van Geneve bygewoond hadt, zoo heeft hy met des zelfs Vader Amadeus den agtſten Hertog van Savoije, zynen Oom, onder wiens gebied het feeſt gehouden was, op den twaalfden van Sprokkelmaand, een (6) verbond

(6) Corps Diplomat.

1434

bond tegen Karel Hertog van Borbon, die zyne Zuster Agnes getrouwd hadt, opgeregt, en wedergekeerd zynde voorts nog de Steden Brussel en Antwerpen, die over verschil der jaarmarkte (1) tegen de Stad Mechelen in de wapenen waren, bevreedigd.

par du Mont Tom. II. Par. II. fol. 277.

(1) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 416.

Keizer Sigismund, onderwylen verwittigd geworden van 't gene 'er in de Nederlanden omging, wikkelde zich in de belangens van Karel den Zevenden Koning van Vrankryk tegen den Hertog van Borgonje, dien hy thans als weêrspannig en ongehoorzaam in zyne vermaanbrieven (2) uitkreet, ter oorzaake dees de Landen van zyne Nichte Jacoba, welken Leenen van den Keizer en het Roomsche Ryk waren, geweldiglyk bezat, en totnogtoe geene beloften van manschap hadt aangebooden, daar nogtans zyne Voorzaaten zulks erkend en die van het Ryk verheven hadden. Dierhalven betuigde zich de Keizer verplicht te zyn, ter bescherminge van 's Ryks gerechtigheden, hem den oorlog te verklaaren, gelyk hy, volgens des zelfs gewoonte, hem ook hier mede voor ontzegt hielt.

(2) Dinter Chron. Duc. Brab. Lib. VI. Cap. 244.

De Borgonjer, door dit drygen bedeest geworden, ondertaste deswege eenige Vorsten van Duitsland; doch als deezen (3) antwoordeden, dat het bedryf met den Franschen Koning, en de aan hem gedaane ontzegging, buiten hunnen raad en hunne toestemming, van den Keizer verricht, noch hunne onderstand daar toe verzogt was, is de grootste zwaarigheid onmiddelyk verdweenen, en wel haast in aangenaameren handel met Margarita, Moeder van Vrouwe Jacoba, verwisseld. Wandt deeze stondt den Hertog van Borgonje alle rechten af, die zy voorheen geëischt en op de erfvolging in het Hertogdom van Brabant (4) en des zelfs aankleeven gehad hadt, en gaf die tegenwoordig aan hem over: zy bekende schriftlyk en tekende het te Binch in Henegouwe, op den agtsten van Weidemaand, dat hy de eenige en waaragtige Erfgenaam dier Landen was.

(3) Dinter Chron. Duc. Brab. Lib. VI. Cap. 249.

(4) Chartres de Brab. te Vilvoorde, in de vierde bovenkasse getek. *Re-cognistance &c.*

Naa het verdryven dier duistere wolken, kwam de Hertog de klagten zyner Onderzaaten in Holland over de geweldenaaryen, en het uitgebreide rechtsgebied der Geestlyken, te gemoet. Overzulks heeft, tot ontheffing van dien last, Rudolf van Diepholt (5), die als Bisschop van Utrecht over deeze Landstreeken het kerklyke gebied voerde, op 's Hertogen begeerte, in Holland, Zeeland en Vriesland, de buitenspoorigheden der Geestlyken, met den aanvang van het jaar, niet weinig beteugeld.

1435

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. II. Part. II. fol. 278.

Dit tot rust dier Landzaaten besteld zynde, liet de Borgonjer zyne gedachten op den meermaalen aangebooden vreede der Fransen loopen; zoo om dat de verbintenis aan de zyde der Engelsen verminderd, als de wrok zyns Vaders moord, door den tyd en eenen veertien jaarigen oorlog tegen den Koning van Vrankryk, tot zoo verre thans verkoeld was, dat hy, op 't sterk aandryven der Kerklyken voor omtrent drie jaaren te Basel vergaderd zynde, midsgaders de tusschenspraake van Artus Graaf van Richemont, Constapel van Vrankryk, die des Borgonjers Zuster Isabella getrouwd hadt, doch wel voornaamenlyk door de grootheid der aanbiedingen eindelyk wierdt overgehaald, om zich, met het begin van dit jaar, in de voorgeslaage handeling met den Hertog van Borbon zynen Zwager in te laaten.

Deeze (6) byeenkoomst, tot rust hunner byzondere Landen in 't begin alleen ontworpen, gaf sedert aanleidinge tot het vaststellen eener algemeene Verzaamelinge te Atrecht, om, waar 't moogelyk, den vreede met ernst aldaar door te dryven. Het zelve wierdt dan alom, maar inzonderheid den Koningen van Vrankryk en Engeland bekend gemaakt, op dat de meeste Vorsten van Europa hunne Afgezanten derwaart mogten schikken. Deeze van de voornaamste Hoven

(6) Monstrelet Chron. Vol. II. fol. 101. & 102.

1435 met aanzienlyken ſleep van bedienden, midsgaders uit de byzondere Steden (1) der Nederlanden, van welken ieder haare gemachtigden zondt, en boven alles, de toevloed der nieuwsgierigen, op den beſtemden tyd derwaart gekoomen zynde; maakten dien vredenhandel beroemder dan eenen der voorgaande jaaren. Niet zonder reden dan zag ieder, uit zoodanige voorbereidſelen, de gewenſchte gevolgen te gemoet; maar die verwagting kreeg een geheelen anderen draai, naa dat 'er bereids eenige dagen in 't handelen geſleeten waaren; doordien de volmagtigden van Vrankryk, den Koning van Engeland, geene naadere aanbieding deeden, dan alleen Normandië en Guienne (2) aan hem te laaten, en dat wel onder uitdrukkelyk beding van den tytel van Koning van Vrankryk, en den eiſch op die Kroon, af te ſtaan. Vreemd klonk dit den Engelſen in de ooren; dewyl zy niet alleen de gemelde Geweſten, maar daarenboven nog een goed deel van het Ryk meeſter waaren; en des alle het zelve in bezitting wilden houden, byaldien zy van den Franſchen oorlog zouden afzien; ter oorzaake zy zich daartoe genoegzaam onderleid en gerechtigd (3) meenden, door het voorheen gemaakte verbond, en den uiterſten wil van den voorgaanden Koning Karel den Zesden.

(1) Monſtrelet Chron. Vol. II. fol. 108. verſo.

(2) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 98. & 99.

(3) Mezeray Hiſt. de France Tom. II. fol. 622.

Als deeze zoo wydgaapende verſchillen, door de Middelaars van den Paus en der Baſelſche Kerkvergaäringe, tot het bevreedigen gezonden, dierhalven niet te beſlegten waaren; zag men de Engelſche Afgevaardigden vertrekken; en ſedert wegens het ontwerp eener verzoeninge, met den Hertog van Borgonje, te yveriger in geſprek treeden: welke in dit ſtuk door ſommigen (4) niet zuiver gekeurd maar zelf beſchuldigd wierdt, van valslyk met de Engelſen gehandeld te hebben. Hoe het zy, dit blykt zeker, dat de vreede, hoewel in 't eerſt niet loflyk, echter in 't vervolg geheel voordeelig voor Vrankryk, met hem getroffen wierdt; wandt Koning Karel de Zevende bekende, den moord aan Jan den Overſaagden, des Borgonjers Vader, onrechtvaardig gepleegd (5) te zyn; verzogt dierhalven den Zoon om vergifnis der misdaad, daar by beloovende de ſchuldigen te ſtraffen, zekere kapellen te ſtigten, en daar in, voor de ziel van den gemelden Hertog Jan, het doen van geduurige gebeden in te ſtellen. Voorts den Hertog Philips tegen des zelfs vyanden te helpen, en het aangegaane bondgenootſchap met den Keizer te breeken. Deeze beloften gingen nog verzeld met de overgaave van verſcheidene Graafſchappen, Heerlykheden en Landen, waar af niets aanmerklyker in het vervolg geweeſt is, dan de overdragt der Steden langs de rivier de Somme; vermids deeze onder beding geſchiedde, van de zelven by alle tyden te konnen loſſen, voor vierhonderdduizend goude Schilden wier vierenzeſtig een half pond uitmaakten. Al het welke aan de Afgezanten van den Paus en der Babelſche Kerkvergaaringe, zoude bezwooren; en den Hertog van Borgonje door die Geeſtlyken weêr ontheven (6) worden, van de belofte voormaals den Engelſen gedaan; by welke hy dien Koning als zynen Oppergebieder erkend hadt.

(4) R. Thoyras Hiſt. d'Anglett. Tom. IV. pag. 83.

(5) Corps Diplomet. par du Mont. Tom. II. Part. II. fol. 309.

(6) Monſtrelet Chron. Vol. II. fol. 119.

Op dusdaanige voorwaarden, en eenige andere omſtandigheden van minder belang, ſloot Philips Hertog van Borgonje, met Karel den Zevenden Koning van Vrankryk, den vreede te Atrecht op den eenentwintigſten van Herfſtmaand, in het vyfendertigſte jaar der vyftiende eeuwe. 't Geene den Engelſen zooveel naadeels toebragt dat zy, verlaaten zynde van het kragtige rugſteunſel des (7) Borgonjers, allengs alles weêr verlooren wat zy in Vrankryk door de wapenen, in den ommezwaai van zoo veele jaaren, voorheen vermeeſterd hadden. Daarentegen zag de Franſche Koning het dreigende onweer, 't gene hem hadt over het hoofd gehan-

(7) Memoir. de Comines Liv. I. Chap. 7.

1435 hangen, en dikwylen deedt krimpen van verſaagdheid, op 't onverwagtſte veranderd in eene kalmte zyns Ryks, ontſtaan uit het overwigt der Borgonſche grootheid; en waarom de Hertog zelf van de Franſen geſtreeld zynde, ſedert den naam van Philips den goeden verworf.

Dit nogtans ontſtak de gramſchap der Engelſen zoo hevig, dat, onaangezien de Borgonjer zich als Middelaar tuſſchen hen en den Franſchen 1436 Koning aanboodt, zy echter in verwoedheid tegen hem uitſpatteden, eerlang eenige zyner onderzaaten, hoe ontſchuldig aan 't bedryf van hunnen Landsheer, nevens der zelver goederen (1) aanſloegen, ſommigen met den dood ſtraften, anderen tot oproer ſtookten, ja den Vorſt zelven den oorlog verklaarden. Dierhalven verzogt de aangegreepe Hertog in der yl hulp by de Vlaamingen, dieze in lyf en goed beloofden; insgelyks by de Hollanders en andere Nederlandſche Volken.

(1) Monſtrelet Chron. Vol II. fol. 121. & 124. verſo.

Ondertuſſchen dat deezen verzaamelden, wierdt Parys deels door Franſche, deels door Borgonſche knechten, den Engelſen ontweldigd. Welken van hunne zyde Weſtvlaandre in de ſtreeke van Bourbourg en Kaſſel afliepen, en de omher gelegene Landen zoolang beroofden tot dat de Borgonjer die uitloopen, door den optogt zyns legers, 't gene omtrent dertigduizend koppen ſterk was, ſtremde. Met het zelve meende hy den Engelſen de Stad Kales te ontwringen, en ſloeg 'er tot dat einde, op den elfden van Hooimaand het beleg (2) aan de Landzyde voor, terwyl de Hollanders en Zeeuwen met hunne vloot, daar Jan van Hoorn het bevel over voerde, niet alleen den zeekant beſlooten hielden, maar zelfs eenige Schepen geballaſt met zand in de haaven, om het uitloopen te beletten, deeden zinken. Doch als de Belegerden in zekeren uitval, tot in de werken der Vlaamingen doordrongen, zoo dat 'er omtrent honderdentwintig van de zelven bleeven, en zy hier uit waanden (3) niet genoeg van den Adel en de overige benden bygeſprongen te zyn, zoo hebben eerſt de Bruggelingen en vervolgens ook de andere Vlaamſche volken, onaangezien des Vorſten groote beloften, het veld verlaaten, en dit wel te meerder, dewyl de vereende zeemagt zich niet beſtendig achtende, om de menigte der aankoomende vyandlyke Schepen te konnen weêrſtaan, bereids ook vervaaren was. Zulks de Borgonjer hierdoor gedrongen wierdt insgelyks af te trekken; vermids de Vlaamingen het grootſte getal zyns heirs uitmaakten, en dat hierenboven de Koning van Engeland een geweldigen hoop Volks, tot ontzet by een getrokken, onder het geleiden des Hertogen van Glocester derwaardt zondt; aan welken, door 's Konings bezegelden (4) brief, het Graaſſchap van Vlaandre reeds geſchonken was.

(2) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 189.

1436

(3) Chron. de Fland. par P. D. Oudegerſt. pag. 329. & Meijeri Annal. Fland. fol. 285. verſo.

(4) R. Thoyras Hiſt. d'Anglett. Tom. IV. pag. 89.

Invoege deeze gedaane gifte hem des te greetiger naar der zelver aanzienlyke bezittinge deedt omtaſten, tot dat einde in Weſtvlaandre alles te vuur en zwaard (5) verwoeſten, en daar uit eenen ſchat van koopmanſchappen wegſleepen. Het gene de Borgonjer te heviger op die van Brugge verbitterde, mids die daarenboven, de reeds zoozeer ontſteeke gramſchap des Landsheeren, nog door zwaare muiteryen aanbliezen; dan eindelyk zyn zy of overtuigd van 't begaane misdryf, of van de vreeze bekroopen geworden, door een plechtig gezantſchap, gepaard met eige nedrigheid, en de voorſpraak der Geeſtlyken en Waereldlyken eerlang de begeerde verzoening, en des ook volle kwytſchelding van 't voorige beſtaan, magtig geworden.

(5) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 190.

Naauwlyks was dees handel verricht, of men trad tot dien van Renatus van Anjou, Tytelkoning van Sicilië, die vóor vyf jaaren, in den twiſt om Lotteringe, des Borgonjers gevangen, doch tegenwoordig weêr

1436

weêr ontslaagen wierdt, door het afstaan van het hem toebehoorende Land van (1) Kassel, en het geeven van eene magtige somme gelds aan den Hertog van Borgonje. Welke thans het onderhoorige Vryen van de Stad Brugge willende afzonderen, en tot een vierde lid van Vlaandre aanstellen, daardoor de muitzieke geesten op nieuws ontroerde. En hoewel de Utrechtsen geen deel in deeze onrust hadden, echter was hun gebied niet minder verwart in haperingen van tweespalt der Kerklyken; wandt naa dat Paus Eugenius de Vierde, de verkiezing van Rudolf van Diepholt door zyne uitspraake gewettigd, en dus Zweder van Kuilenburg, die de Bisschoplyken zetel te Dordrecht plantte, op die wyze van zyn gezag ontblood hadt, zoo trok dees het geding voor de Bazelsche Kerkvergaaringe; doch als hy staande die handel stierf, verkoozen de Kanoniken van zynen aanhang, eenen Walraven van Meurs tot zynen opvolger, die 'er ook van Paus Felix den Vyfden, welke van de gemelde vergaaringe tegen Eugenius gesteld was, ingevestigd wierdt, gevolglyk den Bisschoplyken staf te Dordrecht, te gelyk met den haat tegen Diepholt, opvattede: en dus niet min den Landzaaten, dan den Utrechtschen myterdraager zoo bystere ontsteltenissen verschafte, dat de vyf Kapittels, Edelen en Gemeente van Utrecht (2), om deezen Land-lyf en ziel verdervenden twist te stuiten, zich tegenwoordig onderling verbonden hunnen Bisschop eendragtlyk zoo lang te beschermen; tot 'er op eene wettige wyze by den Paus van Rome in voorzien wierdt. Dit nogtans heeft Walraven niet belet van sedert nog vyf (3) jaaren, en dus tot aan zynen doodt toe, den Hollanders als hun Kerkhoofd, in het Geestlyke te berechten.

Onder het bulderen van zoo veele ontstuimigheden, die hier als elders opborrelden, wierdt Vrouwe Jacoba [welke naa den afstand en de overdragt haarer heerschappye en Landen, met den Heer Frank van Borselen, haare dagen buiten alle staatsgewoel, meest op het huis te Teilingen, versleeten hadt] op den agtsten van Wynmaand (4), in het zesendertigste jaar naa de veertienhonderd, en het vyfendertigste haars Ouderdoms bereikt hebbende, zonder eenige geboorte naa te laaten, uit het leeven gerukt en by haaren Grootvader, Graaf Albert, in de Hofkapel van 's Graavenhaage begraaven.

(1) Meijeri Annal. Fland. fol. 288.

(2) Uit de Archiven van 't Cappittel van St. Maarten te Utrecht.

(3) Beverwyk Beschr. van Dordrecht pag. 314.

(4) Suffr. Petri Append. ad Chron. J. Bekæ. fol. 139.

HISTORI
DER
NEDERLANDSCHE VORSTEN:
DES EERSTEN DEELS
TWEEDE BOEK.

1437

PHILIPS Hertog van Borgonje door 't natuurlyke erfrecht, wegens zyne Moeder, die eene Dochter van Graaf Albert was, thans meester van deeze aanzienlyke deelen der Nederlanden geworden; vleide zich door 't vermeerderen zyner achtbaarheid, zynen vyanden niet minder ontzaglyk te zyn: inzonderheid zoo 't hem slaagde, de Vlamingen in zyne belangen te wikkelen. Deswege met de Bruggelingen gehandeld hebbende, deedt hy, op hun (1) verzoek, in het laatste van Bloeimaand, zyne intreede aldaar; maar als de Vorst, meerder krygsvolk dan verdraagen was, in zyn gevolg hadt, slooten de Stedelingen een gedeelte daaraf buiten. Niettegenstaande deeze haperingen, sloegen de Borgonsen echter met geweld de Stad in, en eenigen der Inwooneren dood; waardoor de gansche menigte te wapen liep, en zoo hevig op den Hertog en de zynen aanviel dat 'er veelen verslagen, en de overigen tot aan de poort terug gedreeven wierden. Aldaar, van alle zyden beneepen zynde, mids de uitgang geslooten was, sneuvelde de bedreevé Veldheer l'Ille Adam in het gezigt zyns Heeren, wiens laatste dag toen ook gebooren scheen. 't En waar in 't nypen van dien nood, de Vorst door eenen smit gered, en de poort met hamers en tangen voor hem geopend was: doch wien dees trouwe dienst straks met den dood vergolden wierdt; terwyl Hertog Philips dus, met weinigen zyns gevolgs, het woeden dier raazende gemeente ontsnapte.

(1) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 216. & seq.

De Vorst gezwollen van wraakzugt, gaf onmiddelyk bevel, geene Bruggelingen, in de landen zyner heerschappye, te herbergen, en de Stad alom te benaauwen. Op deeze rampen volgde eene ongemeene dierte van eetwaaren, welke eene zwaare pest (2) voortbragt, die, niet alleen in de Nederlanden, maar zelf in de aan-

(2) Monstrelet Chron. Vol. II. fol. 151.

1438 aangrenzende gewesten een over groot getal van menschen wegsleepte. Al het welke zoo veel naadeels in den koophandel, en verval in de burgerlyke zaaken te weeg bragt, dat de Stedelingen, eensdeels door den hongersnood, andersdeels door bittere plaagen gedrukt, den Hertog verscheidene reizen om genade smeekten, die zy eindelyk, nevens den vreede, door de tusschen koomst der teerhartige Vorstinne, in den aanvang van het naastkoomende jaar, verkreegen: onder beding van tweehonderd goude Ryders aan den Hertog (1) te zullen betaalen, de belhamels straffen, verscheidene hunner voorheen verleende voorrechten verliezen, midsgaders gewoonlyke beedestonden voor de rust der verslagenen te moeten stigten.

1438

(1) Meijeri Annal. Fland fol. 292. verso.

Het einde van dien Vlaamschen, was omtrent het begin des Hollandschen oorlogs, tegen de Oosterlingen, of zes Wendische Koopsteden: deezen hadden verscheidene scheepen aangeslaagen en beroofd, en (2) weigerden het gedaan ongelyk te vergoeden. Zulks de Hertog van Borgonje den Hollanderen en Zeeuwen, om hunne schaade te herhaalen, vryheid van rooven, op de gemelde Oosterlingen verleende. Welken met zoo veel beleids en dapperheid van de zee gevaagd wierden, dat zy de eerste vyandlykheden, met den woeker van magtigen winst, ryklyk betaald hebben.

(2) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 461.

Onder het vlotten van dien zeekryg, besteede Hertog Philips al zyn vermoogen om zich tegen de Engelsen te versterken, tot dat einde wierdt hem de Dochter van den Koning van Vrankryk, Katarina, voor eene Egtgenoote zyns Zoons, toegezonden. Deeze omtrent het midden des Zomers, met Hoflyk gevolg, uit Vrankryk te St. Omer, gekoomen zynde, wierdt aldaar (3), met ongemeene plechtigheid, aan Karel, Graaf van Charlois, ten huuwelyk besteed. En hoewel hunne jongheid thans het verdere voltrekken van die trouwe belettede, nogtans wierdt de onderlinge verbintenis der Ouderen kragtiger, en des wel voornamenlyk de hoope des Borgonschen Hertogen verdubbeld, in verlangste van den welstand zyner Onderdaanen te doen voortvloeijen, uit de staatlyke saamenkoomst die omtrent Kales beleid was, om de Koningen van Vrankryk en Engeland tot eenen bestendigen vreede te brengen. En dewyl Isabella 's Hertogen Gemaalin, zich als Middelares aldaar gedroeg; zoo heeft zy, hoewel 't gewenschte oogwit niet bereikt (4) wierdt, echter tusschen de Engelsen en haare Landzaaten, eerst eenen vryen koophandel, en weinig tyds laater, eene schorsing van wapenen gesllooten.

1439

(3) Monstrelet Chron. Vol. II. fol. 168. verso.

(4) R. Thoyras Hist. d'Anglett. Tom. IV. pag. 101.

Dus aanmerklyk waaren de gevallen van het aanwassende Huis van Borgonje; terwylen dat van Oostenryk door geen minder geluk wierdt opgevyzeld: vermids Sigismund, de laatste Keizer uit den Stam van Luksemburg, op het einde van het jaar veertienhonderdzevenendertig, het sterflyke leeven, en te gelyk drie Kroonen hadt afgeleid. Wiens eenige Erfdochter Elizabet, getrouwd was met Albert [Zoon van Albert den Vierden Hertog van Oostenryk en van Johanna Dochter van Albert (5) Graaf van Holland] die, om zyne uitmuntende hoedanigheden, de toejuiging van eenen iegelyk verdiende, en des te meer gedreeven van 't geluk, de gemelde drie Kroonen binnen weinige maanden op het hoofd kreeg. Wandt de Hungaaren (6) verhieven hem, met den aanvang van het agtendertigste jaar deezer eeuwe, op den troon. Welk voorbeeld de Boheemers bewoog om hem vyf maanden laater den schepter op te draagen. En dewyl 'er over deeze verkiezing geweldige tweedragt oprees, en de Koning (7) die donkere wolken met zyne tegenwoordigheid wilde verdryven, zoo wierdt hem onder den weg de tyding gebragt, dat de Keurvorsten hem, op den zesentwintigsten van Weidemaand, met algemeene stemmen

(5) Butgens Troph. de Brab. Tom. I. fol. 559.

(6) Cuspinianus de Cæsaribus fol. 402.

(7) G Roo Hist. Austr. pag. 159.

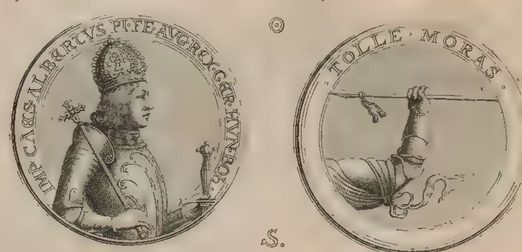
1439 men tot Keizer verkoozen hadden.

Naa deeze verheffing dacht Keizer Albert de brandende verschillen, tusschen de Bazelsche kerkvergaâring (1) en Paus Eugenius den Vierden gereezen, te bemiddelen, en zyn Ryk van onrust te zuiveren. Maar de Turken keerden dit voorneemen met een onvoorzienen inval in Hungarië, 't gene den Keizer, die weleer verscheidene loflyke bedryven tegen hen verrichte, derwaart trok: maar de zelve van den rooden loop besmet, week naar Weene, en eindigde thans, in 't voltrekken (2) dier reize, op den zevenentwintigsten van Wynmaand, zyn voorspoedig leeven; maar niet den lof zyner godvrugtige en kristelyke gaaven, die in de gemoederen der Naakoomelingen, zoowel, als zyne uitterlyke gedaante op eenen penning, onverganglyk bewaard worden. Dien wy hier, niet alleen als Leenheer van het grootste deel der Nederlanden, willen inlassen, maar wel inzonderheid omdat het Huis van Oostenryk zyne verheffing (3) het meeste aan deezen Albert te danken heeft: mids sedert dien tyd de Keizerlyke Kroon, nooit anders, dan door takken van dien doorlugtigen Stam gedraagen is. 1439

(1) Du Pin Biblioth. Ecclesiast. Tom. XII. pag. 54.

(2) Cuspinianus de Cæsaribus fol. 403.

(3) Heis Hist. van 't Keizerr. I. deel pag. 346.

De oorsprong der Oostenrykſche Vorsten, vloeit af van Rudolf Graaf van Habsburg, die op het laatste der dertiende eeuwe de Keizerlyke kroon (4) torste. Dees zich door de wapens meester dier Landstreeke gemaakt hebbende, heeft de zelve zynen Stam ingeënt. Van wiens Zoon, Albert de Eerste, welke nevens het Keizerryk ook deeze Landen beheerschte, in eene rechte linie, de tytel als Hertog van Oostenryk, door drie van dien zelfden naam, op den boven verbeelden Albert, is overgebragt; welke als Hertog de Vyfde, maar als Keizer de Tweede, genaamd wordt: hoewel men dit op zynen penning niet vermeld vindt; wandt men leest 'er,

(4) Tursellin Hist. Univers. Tom. III. pag. 31.

IMPerator CAESar ALBERTVS, PIus, FElix, AVGustus, REX GERmaniæ, HVNgariæ, BOHemiæque.

DE HOOGGEZAGHEBBER KEIZER ALBERT, DE GODVRUGTIGE, DE GELUKKIGE, DE VERMEERDERAAR, KONING VAN DUITSLAND, HUNGARIË EN BOHEME.

Op de tegenzyde ziet men een gewapenden arm, houdende den schigt vaardig om te werpen; en dewyl 'er in 't weluitvoeren der krygsbedryven veel aan de spoed gelegen is, zoo voegt 'er dit randschrift niet kwaalyk nevens,

TOLLE MORAS.

VERTOEF NIET.

Mid-

1439

Middelerwylen het vermoogen van 't Westersche Keizerryk vermeerderde, het Oostersche daarentegen nam dagelyks af: doordien de dapperheid der Turken verscheidene aanzienlyke stukken daarvan afscheurde, en (1) Jan Paleologus, die naa zynen Vader Manuël den Tweeden op den troon van Constantinopole volgde, bevreesd van zyn Ryk eerlang, voor de aanwassende maan der Turken, te zullen zien verdwynen, by de Vorsten van Europa vrugteloos om bystand aanhield. Wandt sommigen door eige, anderen wederom door naabuurige oorlogen, verhinderd zynde, sloegen zyne klagten in den wind; des te meerder nog, om dat ieder zyn deel nam in de Kerklyke verschillen, die, in dit jaar tot eene volkoome scheuring uitbersten, door loutere zugt tot heerschen en het oppergezag der zaaken te voeren, 't gene de Bazelsche vergaåring, volgens het besluit te Constans (2) genomen, zich boven den Paus toeëigende.

(1) Bandurii Numm. Imp. Rom. Tom. II. fol. 776.

(2) Du Pin Biblioth. Ecclef. Tom. XII. pag. 34.

Als hieruit geweldige haperingen opreezen en de verbittering allengs heviger aanwies, is Amadeus de Agtste, Hertog van Savoije, die den naam van Felix den Vyfden aannam, door de Bazelsche vergaaring tot Paus verheven; en Eugenius plechtiglyk afgezet geworden. Dees het gety in Duitsland verloopen ziende, hadt dierhalven de Kerklyke vergaåring, schoon door zyne brieven voorheen aldaar bevestigd, naar Ferrare beroepen, en alles, 't gene buiten de zaaken der Boheemeren te Bazel beslooten wierdt, van onwaarde verklaard; en tot dat einde de meesten der kristen Vorsten, en onder die voornamenlyk den Koning van Vrankryk en den Hertog van Borgonje, door zyne brieven (3) verzogt, om hunne Gezanten naar Ferrare te willen zenden. En dewyl men te Bazel een ontwerp maakte, tot vereeniging der Griekſche- en Latynſche Kerken, en Keizer Paleologus, met den Patriarch der Grieken, midsgaders een staatlyken sleep van Geestlyken en Edelen, tot dat einde, overkwam, om de Vorsten van Europa, het gevaar zyns Ryks, ernstig voor oogen te stellen, en langs dien weg des te gemaklyker hulp te erlangen, zoo wierdt de onderhandeling met den Paus te Ferrare begonnen, maar de besmetlyke ziekte joeg de verzaamelden naar Florense. Alwaar de Grieken van de vier aanmerklyke door hen totnogtoe staande gehoudene geloofspunten (4) afweeken; en des nu beleeden de Heilige Geest niet alleen van den Vader, maar ook van den Zoon voort te koomen, het ongereeze brood in de Mis te zullen gebruiken, te gelooven dat 'er een Vaagevuur was, en eindelyk, daar 't voornaamenlyk op aankwam, zich het oppergezag van den Paus, in hunne Kerke te onderwerpen.

(3) Monstrelet Chron. Vol. II. fol. 159.

(4) Du Pin Biblioth. Ecclef. Tom. XII. pag. 49.

Op deeze wyze ook de mindere leden der verschillen, door de toegeeven- of behoeftigheid der Grieken, vereenigd zynde, heeft de Keizer, naa hem de belofte van hulpe gedaan was, met zyn gevolg, de terug reis weder aangenomen, en eenen zoo merkwaardigen naam in de Kerklyke geschiedenissen, als deezen zeldzaamen gedenkpenning van dien togt, agtergelaaten.

De zetelſtad van 't Ooſterſche Keizerryk, wierdt naar Conſtantyn den Grooten haaren tweeden Bouwheer (1) (wandt de eerſte was Pauſanias die haar Bizantië noemde,) Conſtantinopolis of Conſtantyns Stad geheeten. Dees, die in 't begin der vierde eeuwe Keizer van Rome was, deedt haar, naa 't verwerpen van den ouden naam, dien van Nieuwrome geeven, en veſtigde aldaar den troon. Sedert wierdt zy door verdeeldheid, ongevallen en oorlogen geweldig geſlingerd, en met een wiſſen ondergang gedrygd, ſtaande het gebied van onzen Keizer Jan Paleologus, die, uit hoofde van den eerſten ſtigter, deeze tytels rondom zyn borſtbeeld draagt;

(1) Turſelin Hiſt. Univerſel. Tom. II. pag. 7.

ΙΩΑΝΝΗC. ΒΑCΙΛΕΥC ΚΑΙcαρ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ
ΡΩΜΑΙΩΝ. Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟC.

1439 | 1440

JOANNES PALEOLOGUS KONING, KEIZER, HEERSCHER DER ROMEINEN.

Op de tegenzyde is de Keizer, zonder vorstlyke sieraaden, te paarde zittende afgebeeld, en agter hem een zyner Reisgenooten; zynde myns oordeels op zyne moeijelyke koomst, of den aftogt toegepast: wandt het byschrift geeft geene verklaaring, dewyl het in de Grieksche en in de Latynsche woorden de zelve bediedenis heeft, en alleenlyk den naam des Penningmaakers met deeze letters aanwyst,

ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΠΙΣΑΝΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ.

OPVS PISANI PICTORIS.

HET WERK VAN DEN SCHILDER PISANO.

Dees Schilder, die van Verona (1) gebooren, uitmuntende in de konst, en Victor Pisano of Pisanello geheeten was, heeft ook veele schoone penningen van de aanzienlykste mannen zyns tyds ontworpen, en den Naakoomelingen agter gelaaten; onder dezelven nogtans was deeze van Keizer Paleologus een der merkwaardigsten, wyl de Konstenaar dien, geduurende des Keizers verblyf op de kerklyke vergaåring te Florense, gemaakt hadt.

(1) G. Vasari delle Vite di Pittori Tom. I. pag 306.

1440

De Grieksche Keizer, schoon onderleid met de Pauslyke magt, vondt zich, in zyn Ryk gekoomen, niet weinig (2) bedroogen, toen zyne Onderdaanen de nieuwe stellingen weigerden te omhelzen; zulks dees al zynen arbeid en het vaste vertrouwen op den Paus ylings zag verdwynen: welke tegenspoeden meermaalen in de onderneemingen van dat Kerkhoofd gemengd waren, 't gene in de Vorsten omzigtigheid verwekte, en den onpartydigen het meeste voordeel gaf. Op dien voet wierdt in deezen tyd de grootste vryheid (3) der Fransche Kerke verkreegen by den Koning; welke thans andermaal te Cales over den vreede met de Engelsen handelde, die, als de voorgaande byeenkoomsten, geen aanmerkelyke gevolgen hadt, dan alleen het lossen van den Hertog van Orleans, die voor vyfentwintig jaaren gevangen en nu, door zonderlinge edelmoedigheid des Hertogen van Borgonje, (4) ontslaagen wierdt. Wandt als de Engelsen driehonderdduizend schilden daar voor begeerden, heeft hy 'er twee derdedeelen van betaald, en den Hertog van Orleans door dat middel in huuwelyk verbonden met zyne Nigte, Dochter des Hertogen van Kleef. Invoege de oude haat dier Huizen daardoor in zoodanige vriendschap verkeerde, dat de Borgonjer, in de vergaåringe der Guldevlies Ridderen, die naa de Bruiloft te S[t]. Omer beleid was, den Hertog van Orleans onder de zelven ontfing; en dees wederom beschonk den Hertog van Borgonje, als een zonderling teken van Broederschap, met de ordere van 't Yzervarken, by zynen Vader Lodewyk ingesteld.

Onder het bedryven der vreugde waren de Afgezanten der Stad Brugge derwaart gekoomen, en dewyl 'er nog eenige zaaken met den Landsheer te beslegten stonden, verzogten zy den Orleanser tot scheidsman, die 'er met den Hertog van Borgonje tot dat einde in Wintermaand aankwam, en met ongemeene plechtigheid ontfangen wierdt. Wandt omtrent dertienhonderd aanzienlyke Burgers gingen hen buiten de poort te gemoet met ongedekte hoofden en (5) barrevoets, welken op het naderen van hunnen Heer op de kniën vielen, en met gevouwene handen den Vorst om genade smeekten, die hen, op voorspraak

(2) Du Pin Biblioth. Eccles. Tom. XII. pag. 52.

(3) *Sanctio Pragmatica.*

(4) Monstrelet Chron. Vol. II. fol. 177.

(5) Chronyk van Vlaand. MSS. fol. 242.

1440

spraak des Hertogen van Orleans, straks verleend wierdt. Waardoor de Stad en 't Land weêrgalmde van vreugdé, met welke zy den Vorst in de Stad geleidden, alwaar huizen en straaten met sieraaden en vertooningen pronkten. Ja men hadt alleen op de poort, door welke de sleep binnen raakte; tagtig Trompetters met zilvere trompetten en zes klaroënen gesteld, die een ongemèen geluid verwekten. Uit deeze voorbereidselen volgden de gastmaalen, danseryen en steekspelen, daar verscheidene dagen meê doorliepen, aleer de vrolykheid, door 't vertrek van 't Vorstlyke gevolg, met het veertigste jaar dier eeuwe eindigde.

Een tyd, aan welken de leesgierigen hun meeste vermaak verschuldigd zyn, door de geboorte der Drukkonst, het voedsel der verstandigen, 't gene in deeze dagen, 't waarschynlykste door (1) Laurens Koster, een Burger van Haarlem, wierdt uitgevonden; die 't by trappen tot die volmaaktheid bragt, waar in wy zyne gedrukte boeken nog beschouwen.

(1) H. Junii Batavia pag. 253.

De Hertog van Borgonje, beseffende, dat de Hollanders, Zeeuwen en Vriezen niet alleen tegen de Oosterlingen vyandlykheden pleegden, maar zelfs onder het geleiden van hunnen Zeevoogd Hendrik Heer van Veere (2) de Vlaamsche kusten ontveiligden, den koophandel stremden, en in den loop des driejaarigen oorlogs ongemeene dierte van graanen veroorzaakten, heeft, om dit voortkruipende kwaat te stuiten, zyne Afgezanten, nevens die der voorschreevene Gewesten, naar den Koning van Deenmarken geschikt; vermids dees zich tot Middelaar aanbood. Naa eenige onderhandelingen, welken de Volmagtigden van wederzyde te Koppenhave dreeven, kwam men, op den drieëntwintigsten van Oegstmaand, tot het besluiten van een tienjaarig (3) bestand met de zes Wendische Steden, Lubik, Hamburg, Rostok, Sraalsont, Wismar en Lunenburg. Dit ging verzeld van eenen vreede tusschen Christoffel Koning van Deenmarke, Zweede en Noorwege, en de gemelde drie Nederlanden; midsgaders de verzoening met den Hertog van Holstein; en weinige maanden laater met de Landen van Pruissen en Lyfland.

(2) Meijeri Annal. Flandr. fol. 295.

1441

(3) Aitzema zaaken van Staat en Oorlog 1. deel. fol. 90. enz.

Zulke vriendlyke verbintenis was den Landzaaten niet alleen, maar ook den Hertog, voordeelig, om zich te vryer aan de andere zyde te beweegen; wandt zyne Gemalin Isabella was, om eenige haperingen, by den Koning van Vrankryk gereisd, om met eenen den Vreede met de Engelsen te beraamen; doch als dit niet vlottede, en het verbond van Atrecht niet alleen onvoldaan bleef, maar zelf geduurige inbreuk leedt, zoo baarde het gedrag des Konings magtige bekommernissen, die nog te meer wakkerde, om dat de Hertog van Orleans, teveel van den Borgonjer gekoesterd, in Vrankryk met den nek wierdt aangezien.

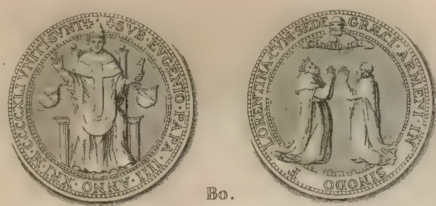
Onder het dobberen dier oneenigheden, zaten de Kerklyken niet stil, vermids Paus Felix, aan 't hoofd der Baselsche vergaâringe, zyne achtbaarheid tegen (4) Eugenius staande hield. Dees wederom, uit yver van geschonde hoogheid, scholt zynen Amptgenoot voor Ketter, des zelfs Verkiezers voor Scheurmaakers en de gemeenschap onwaardig. En hieldt met zonderlinge vlyt de vergaâring te Florense, daar de Grieken in gemeenschap traden, nog staande. Ja men hadt, van toen af, den Patriarch der Armenieren aangezogt, om op het voorbeeld der Grieken, zich 's Pausen gezag te onderwerpen, en de stellingen dier Kerke, welke met die der Roomsche streeden, te verlaaten. Straks, naa deezen het Pauschlyk gebied waren ingelyfd, zyn de Jacobiten en die van Ethiopië ook daartoe overgekoomen. En dewyl deeze yver geen geringe eerbied en aanhang, onder de Europische Vorsten, wegens Eugenius verwek-

(4) Du Pin Biblioth. Eccles. Tom. XII. pag. 58.

1441

wekte, zoo heeft men het voltrekken dier handelingen, welke eerst in dit jaar ten einde (1) liepen, als een aanmerkelyk geval van de Kerke, tot lof van dien Paus, op deezen penning uitgedrukt.

(1) Du Pin Biblioth. Eccles. Tom. XII. pag. 58.

Bo.

Op het voorstuk vertoond zich de gedaante van Eugenius, zittende in zyne Pauslyke optooiselen, de regterhand tot den zegen omhoog heffende, in de flinker heeft hy den sleutel, een teken van het Pauslyke (2) gebied, vermids het wapen dier Kerkvoogden twee gekruiste sleutels tot dat einde voert, 't gene hier aan de regter, en dat van zyn Geslacht, 't welke een zilveren band (3) op een blaauw veld draagt, aan de flinker zyde gesteld is; doordien Eugenius uit het Huis van Condelmerio te Venetie gesprooten was.

(2) La Veritable Art du Blason par Menestrier. pag. 166.

(3) Bonanni Numism. Pontific. Tom. I. fol. 30.

Op de andere zyde, alwaar de Griekfche Keizer Jan Paleologus, tegen over den Armenischen Gezant, voor den Heiligen Petrus geknielt legt, leest men het andere deel van het omschrift, 't gene van weêrkanten deezen aaneengehegten zin heeft,

SVB EVGENIO PAPA IIII, ANNO XRISTI MCCCCXLI, VNITI SVNT, GRÆCI ARMENII IN SINODO FLORENTINA, CVM SEDE APOSTOLICA.

ONDER PAUS EUGENIUS DEN VIERDEN, IN HET JAAR VAN KRISTUS MCCCCXLI, ZYN DE GRIEKEN EN ARMENIERS, IN DE FLORENTYNSCHE VERGAARINGE, MET DEN APOSTELYKEN ZETEL, VEREENIGD.

Sedert trok Eugenius de vergaåring van Florense naar Rome, en deeze wierdt eerlang gescheiden, gelyk die van Bazel door de Fransche wapenen verstrooid raakte, beiden meerder afgemat dan verwonnen; wandt de eene noch de andere week geene duims breette van 't gewaande recht, en de scheuring duurde tot aan den dood van Eugenius, die eerst in 't zevenenveertigste jaar deezer eeuwe voorviel: vermids Niklaas de Vyfde, tot zynen opvolger verkoozen zynde, zooveel op het vreedzaame gemoed van Paus Felix vermogt, dat dees den gekroonden Myter voor eenen Kardinaals hoed, verwisselde en dus het einde maakte aan die ergerlyke en verderflyke tweespalt.

1442

Dit hier kortlyk ingelast zynde, om het geleede agterdeel der Kristenen in 't algemeen, en de aanmerklyke gevolgen, die hier naamaals uit ontstaan zyn, te ligter te bevatten, zal ik den draad der Nederlandsche geschiedenissen met den Hertog van Borgonje wederom aanhegten. Dees dan gehoord hebbende, dat Frederik Hertog van Oostenryk, die van de Duitsche Vorsten naa Albert den Tweeden op den Keizerlyken troon gesteld was, thans op den zeventienden van Weidemaand (4) te Aken de goude kroon op 't hoofd gekreegen hadt, en zyne terug reis door het Graafschap van Borgonje stondt te neemen, heeft zich dierhalven naar Basançon begeeven, om de voorbereidselen tot des Keizers aankoomst Vorstlyk te bestellen; gelyk de zelve aldaar op het plech-

(4) G. Roo Hist. Austr. pag. 173.

1442

plechtigste (1) ontfangen, en, in eenige dagen zyns verblyfs, met ongemeene pracht onthaald wierdt.

(1) Memoires de O. de la Marche pag. 165.

Onderwylen handelde de Keizer met den Hertog van Borgonje over de opvolging in Henegouwe, Holland, Zeeland en Vriesland, en beweerde, dat Vrouwe Jacoba die onwettig bezeeten hadt, dat de zelve Landen, naa het sterven der manlyke linie, aan het Keizerryk vervallen waren. Insgelyks was 'er verschil over Brabant, dat het zelve niet behoorlyk van den Keizer verheven was. Als 'er verscheidene dagen in 't betwisten dier zaaken gesleeten waren, is de Keizer, opgehoopt met (2) geschenken, van den Hertog van Borgonje, in goede eendragt gescheiden en vertrokken.

(2) Memoires de O. de la Marche pag. 171.

Hier voegen meest al de Nederlandsche Historischryvers by, dat Keizer Frederik in deeze byeenkoomst al het recht, 't gene hy vanwegen het Keizerryk op Brabant, Henegouwe, Holland, Zeeland, en Vriesland mogt hebben, overgaf en afstondt aan Philips Hertog van Borgonje. Doch op wat grondslag dit verhaal gebouwd is, valt my duister te raaden, dewyl 'er in de voorrechtsbrieven van Brabant, wel van deeze (3) onderhandelinge, maar niet van die aanmerkelyke overdragt gerept wordt. Ook leeren de laatere tyden, dat Keizer Frederik dien eisch heeft behouden, en uit onvermoogen dien niet verder vervolgde tegen de grootheid des Borgonschen Hertogen.

(3) Chartres de Brab. te Vilvoorden, in de Lade der Keizerlyke Brieven. Het stuk gedagtekend den 7 Octobr. 1442. was zonder Conclusie.

Dees eenige maanden in Borgonje gebleeven zynde, wierdt tot Rechter verkoozen over een Ridderlyk Steekspel, van zyne Hovelingen alom uitgeroepen, en met ongemeenen toestel te Dion aangerecht; doch voor dat het zelve zyn aanvang nam, verscheen aldaar een Afgezant van den Griekschen Keizer (4) Jan Paleologus, die den Hertog van Borgonje ernstig om hulp verzogt tegen den Turk, welke tot het bevegten van Constantinopole een magtig heir te veld bragt, en dewyl de Duitsche Keizer, noch geene andere Vorsten, eenige neiging daartoe betoonde, zoo was de Borgonjer zyne laaste toevlugt. Dees, schoon een Vorstlyk gemoed hem tot groote onderneemingen porde, wierdt echter verhinderd door een geval, 't gene hem voordeeliger toescheen; wyl Elizabet, Hertogin van Luksemburg, hem dat pas met deeze klagten (5) aan boord klampte, dat haare Onderdaanen niet langer wilden gehoorzaamen, noch gewoone rente noch inkoomste betaalen, en haar geheel verstooten hadden. Zy badt den Hertog dierhalven om bystand, welke bewoogen door 't ongeval zyner Moeije, wandt zy hadt twee Oomen van den Borgonjer, zoo zyner Moeder als 's Vaders zyde ten huuwelyk gehadt, heeft, vooraf de weerspannige Landzaaten vrugtloos tot gehoorzaamheid vermaand (6) hebbende, straks de vaardigste benden byeen getrokken en de Luksemburgers; [die van Willem Hertog van Saksen, wiens Vrouw Klyndochter was van Keizer Sigismund, uit dien hoofde als naasten Erfgenaam, Duitsche krygsknegten in hadden,] tot in 't hart des Lands aangetast, naa verscheidene ontmoetingen de Stad Luksemburg by verrassing overweldigd, en vervolgens ook het Kasteel gewonnen. Zulks op die wyze dat Gewest voor 't grootste deel wederom onderdaanig wierdt aan de (7) Hertoginne, die het op zekere voorwaarden en tienduizend guldens jaarlyks te genieten den Borgonjer te beheerschen gaf, welke aldaar zynen oudsten bastaard Zoon Kornelis tot Landvoogd aanstelde.

1443

(4) Memoires de O. de la Marche pag. 175.

(5) Monstrelet Chron. Vol. II. fol. 200. & seq.

(6) Hist. Luxemburgensis a J. Bertelio pag. 66.

(7) Memoires de O. de la Marche pag. 234. & 235.

Zoodaanige voorspoed verzelde den Hertog in zyne onderneemingen: de Fransen en Engelsen daarentegen, afgemat en uitgeput door den langduurigen oorlog, hielden even hartnekkig hunne begeerte staande; des Paus Eugenius, onaangezien de onrust in de Kerk nog duurde, al zyn vermoogen besteedde, om de strydende Koningen te bevreedigen, en bragt het zoo verre, dat 'er thans eene byeenkoomst te

1444

Tours

1444 Tours beleid wierdt; en (1) aldaar, van alle zyden aanzienlyke Gezanten vergaderd zynde, is 'er geen algemeene vreede, zoo men verlangd hadt, maar de ftilftand van wapenen, tuffchen de twee kroonen en haare verbondenen ter wederzyde, op den twintigften van Bloeimaand voor een jaar vaft gefteld en getekend. Welke, door 't geduurige verlangen, niet alleen aan Vrankryk, maar ook aan des zelfs verbondenen, verfcheidene jaaren ruft, en een nieuw leeven verfchafte.

(1) Monftrelet Chron. Vol. II. fol. 203. verfo.

Het genoegen, 't gene de Hertog van Borgonje uit dit beftand genoot, wierdt ftraks ontruft, door den gevaarlyken twift der Hoekfen en Kabeljauwfen, om de zwaare (2) fchatting tot voldoening van de beede des Landsheeren, daar de Ingezetenen mede gedrukt wierden, nieuwlyks in Holland opgereezen. En dewyl de Hoekfen, begunftigd van Willem van Lalein, die federt het vertrek van Hugo van Lannoy, het Stadthouderfchap vier jaaren bekleed hadt, in de meefte Steden aan het roer der regeeringe zaten, zoo heeft dit den Kabeljauwfen des te laftiger gevallen, om dat hen de merkelyke dienften nog vers in 't geheugen zaten, die zy den Borgonjer weleer tegen Vrouwe Jacoba gedaan hadden. Hierdoor geraakte de partyfchap aan 't zieden, en eerlang tot zoodanige bittere vervolging, dat de Hertog van Borgonje gedwongen wierdt, om zyne Gemaalin, wyl hy zelf verhinderd was, met een aanzienlyk gevolg, in 't begin van Slagtmaand derwaart (3) te zenden.

(2) Chron. van Holl. de XXIX. Divifie Cap. 10.

(3) Meijeri Annal. Fland. fol. 300.

Deeze met de grootfte Staatsbeampten in 's Graavenhaage beraamd hebbende, hoe de beroerte beft te fmooren, begaf zich hier op, met Frank van Borfelen, den Stadhouder Lalein en anderen, naar Haarlem, daar 't geweldig hol ging, vermids de Kabeljauwfen, gefterkt met die uit Amfterdam verdreeven waren, de Hoekfen in hunne huizen bezet hielden; des de Stadhouder, bezeffende dat het hem zoude gelden, de reis liet fteeken. Maar die van Haarlem bewuft van den (4) optogt, meenden, zoo ras deeze meenigte binnen was, dat hy zich onder den ftoet der Hofjufferen verfteeken hadt, dierhalven viel men 'er op aan, en men ontzag zich niet de eerbaarheid te fchenden, met de Jufferen, ja zelf de Vorftinne, vry fchandelyk onder de kleederen te taften, en te gelyk den fchrik op 't lyf te jaagen: doch hem niet vindende verzogt men, beft doenlyk, de Hertoginne vergeeving van het misbedryf. Als op den volgenden dag, zynde den agtften van Slagtmaand, de Hoekfen met geweld uit Haarlem raakte, en de Vorftin aan deezen, die de wyk naar Amfterdam namen, bevoolen hadt, die Stad wel te bewaaren, zoo heeft zy onmiddelyk de reis naar Brabant weder aangenomen, en haaren Gemaal omftandig verflag gedaan van 't gene 'er in Holland omging.

(4) Chron. van Holl. de XXIX. Divifie Cap. 11.

De Hertog heeft hier op zonder draalen de Edelen en Steden, om zich te koomen verantwoorden, beroepen, en, naa dat ieders voorflagen getoeft waren, Willem van Lalein van het Stadhouderfchap af- en Gooswyn de Wilde een Vlaming in het zelve aangefteld; doch, mids de tytel haatlyk wierdt, deedt men deezen den naam van *Prefident* van Holland, Zeeland en Vriesland draagen, gelyk hy op dien voet, omtrent het laatfte van Lentemaand, in 't veertienhonderdvyfenveertigfte jaar, in 's Graavenhaage ontfangen wierdt. En, opdat de eendragt beklyven mogt, deedt de Hertog met openbaare (5) brieven in de gemelde Geweften ftrenglyk verbieden, voortaan geen byzonzondere kleeding, mutfen noch eenige wapens, tot kenteken of verweering van ieders partye, te draagen.

1445

(5) Toetfteen op het Goudfche Chron. pag. 273.

Al deeze voorzorg ftuitte echter de hevigheid niet, met welke de Hoekfen en Kabeljauwfen, in 't begin van Hooimaand, te Leyde in de wapens raakten. Zulks de (6) *Prefident* hier van verwittigd, met ver-

(6) R. Snoi Rer. Bat. fol. 150.

1445

scheidene Kabeljauwsche Edelen, Burgers van Delft en 's Graavenhaage, tot demping der beroerte ylings derwaart rukte; maar de Kabeljauwsen hierdoor stouter geworden, vielen zoo driftig op de Hoeksen, die by de Koornbrugge vergaârd stonden, aan, dat 'er veele gewond, meer dan honderd gevangen, en de overigen tot op 't St. Pancras kerkhof gedreeven wierden.

Deeze verbolgenheid dreef den Hertog (1) naar Holland, daar hy door 't beleid van Gysbert van Brederode, Domproost te Utrecht, midsgaders den yver des Luikschen Bisschops, de ontsteltenis eerst in 't laatste van 't jaar te regt bragt, en den vreede op eene staatkundige wyze, door 't maatigen van ieders vermoogen, alom vestigde. Insgelyks bepaalde hy den Geestlyken (2) het erven en koopen van huizen en landen, vermids het toen geschaapen stondt, dat zy zich met den tyd alles eigen maaken, en, dewyl de Geestlyke goederen geen gewoone lasten betaalden, den Landsheer zyn inkoomen, en de gemeente haar onderhoud onttrekken zouden.

(1) Chron. van Holl. de XXIX. Divisie Cap. 13.

(2) J. Basius, Nederl. Sulpitius pag. 383.

Weinig tyds laater hielt de Hertog van Borgonje de zevende Hoofdvergaâring der Guldevlies Ridderen te Gend, en heeft toen Frank van Borselen Graaf van (3) Oostervand, uit zonderlinge achtinge in den dienst des Lands verworven, nevens Reinaud Heer van Brederode, des voorschreeven Domproosts Broeder, met die Ordere beschonken. Dus zyne zaaken besteld hebbende gaf hy de regeering der Landen, onder voorwendsel van eene beedevaart (4) te doen naar de lieve Vrouwe van Aken, aan zyne Gemaalinne over; doch van streek veranderd zettede hy zynen tret, met

(3) Maurice le Blason des Cheval. de la toison d'Or fol. 43. & 45.

(4) Memoires de O. de la Marche pag. 254.

1446

omtrent veertig zyner vertrouwdste Hovelingen, naar den Keizer in (5) Duitsland, vermids des zelfs Kancelier Kaspar, die onderling verstand hielt met den Borgonjer, hem tot dien togt geraaden hadt. Maar een geruime tyd in 't volgen van Keizer Frederik, die geduurig hooger in 't Land trok, gesleeten zynde, heeft de Kancelier het voorneemen zyns Heeren, om den Hertog te vangen, ontdekt hebbende (6), onmiddelyk den Borgonjer doen weeten, welke dierhalven met ongerusten stap terugge keerde naar de Nederlanden, alwaar men voorgaf, dat hy reeds overleeden was, zulks 'er te Antwerpe, op zyne koomst (7), groote gastmaalen en vrolykheden wierden aangeregt; 't gene te meerder vreugde verwekte, omdat de Landen nog bevryd bleeven van den oorlog, en de smaak van het zoet der welvaart tot in het hart der Landzaaten doordrong.

(5) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 266.

(6) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 268.

(7) Memoires de O. de la Marche pag. 254.

Om deeze vasteren wortel te doen schieten, hadt de Hertogin Isabella hierentusschen, op den twaalfden van Hooimaand, (8) eene verlenging des bestands met Hendrik den Zesden, Koning van Engeland, geslooten, waardoor eens ieders heerschappy en Onderdaanen van alle vyandlykheden ontlast bleeven. En opdat de koopmanschappen te geruster vlotten mogten, gingen eenige Vlaamsche en Brabantsche Steden, geen maand laater, een byzonder verbond van onderlingen koophandel (9), twaalf jaaren duurende, met de Engelsen aan.

(8) Corps Diplomat. par du Mont Tom. III. Part. I. fol. 555.

(9) Corps Diplomat. par du Mont, Tom. III. Part. I. fol. 558.

Onder het regelen dier zaaken wierdt Katarina van Vrankryk, die voor zeven jaaren met Karel Graaf van Charlois getrouwd was, op den agtentwintigste van Hooimaand te Brussel van deeze waereld (10) gescheiden, en dewyl haar Gemaal nog naauwlyks dertien jaaren bereikt hadt, zoo is 'er wel groote droefheid, maar geene naakoomelingschap agtergebleeven. Omtrent deezen tyd zyn 'er drie wel toegeruste Galeijen van den Borgonjer (11) afgevaardigd, om, nevens den onderstand der Portugeezen, en dien der andere Kristen Vorsten, de Ridders van Rhodus te ondersteunen tegen de geweldige aanvallen der Turken, van welken zy korts te voore veel geleeden, en dagelyks zwaarder te vreezen hadden:

(10) Memoires de O. de la Marche pag. 275.

(11) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 420.

't gene

1446 't gene zooveel teweege bragt, dat 'er nog, voor het eindigen van dit jaar, een vreede (1) voor die van Rhodus gemaakt wierdt.

(1) Hist. des Cheval. de Rhodes Tom. II. pag. 451.

De schatten, die de Hertog tot deeze en andere bedryven noodig hadt, deeden hem telkens nieuwe lasten over de Onderdaanen uitschryven; des de Waterlanders, meenende meerder dan anderen gedrukt te zyn, weigerden de zelven op te brengen, zulks de rykste huisluiden, by den nagt (2) geligt, naar 's Graavenhaage vervoerd en aldaar zoo lang bewaard wierden, tot niet alleen de beede des Landsheeren ten uitterften voldaan, maar ook tot eene boete zooveel overbetaald was, dat 'er sedert de groote nieuwe zaal op het Hof in 's Graavenhaage, uit den grond op, van gebouwd is.

1447

(2) Gouthoevens Chron. van Holl. fol. 465.

Al het welke onder het bestier van Jan van Lannoy verrigt wierdt, die door den Vorst by voorraad in het Stadhouderschap van Holland gesteld was, omdat men den *President* Gooswyn de Wilde, betigt over misbedryf tegen de natuur gepleegt te hebben, zoo lang in de gevangenisse hadt (3) opgeslooten, tot 'er klaardere bewyzen aan de hand kwamen. Dees in het naastkoomende jaar, om de gemelde reden, onthoofd zynde, is Jan van Lannoy met het Stadhouderschap van Holland, Zeeland en Vriesland bekleed geworden, 't gene hy eene reeks van jaaren bezat.

(3) Snoi Rer. Batav. fol. 150.

1448

De opstand der Hollanderen was naauwlyks ter neder geleid, of de Vlaamingen zyn heviger uitgespat, vermids de Borgonjer eene nieuwe schatting op het zout (4) stelde; en dewyl dit den Landzaaten onverdraaglyk scheen; zoo kantten zich inzonderheid de Stedelingen van Gend hier tegen, en verwierpen het bevel van den Hertog, welke nog wrokkende over het verlaaten van 't beleg voor de Stad Kales, hen thans naar Ryssel te recht (5) riep; doch als de gedaagden niet wilden verscheinen, is het zwaard tegen de Gendtenaars uitgetoogen, die Stad door 't bezetten der naastgelegene vestingen alom benaauwd, en van alle gemeenschap met anderen afgesneeden geworden. Uit welke beginselen de bittere, bloedige en verderflyke oorlog, die verscheidene jaaren duurde, tot schaade van den Landsheer en zyne magtigste Onderdaanen, is voortgetreeden.

(4) Meijeri Annal. Fland. 301.

(5) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 269.

1449

Onder het branden van dien inlandschen kryg was de vreede in de Kerk gevestigd door Paus Niklaas den Vyfden, welke, door deugd en geleerdheid, in een jaar (6) tot Bisschop, Kardinaal en Paus verheven zynde, thans den Kardinaal Niklaas Cusa, een schrander en ontzaglyk man, naar de Nederlanden afzondt, om de Kerken, Kloosters en Godshuizen te beschouwen, en het ergerlyke en ongebonde leeven der Geestlyken, daar de Gemeente zich magtig aan stiet, te tugtigen. Dierhalven onderzogt hy alles met onvermoeide vlyt, waar 't onder de Geregelden mogt haperen, en sprak zelf in 't openbaar van de predikstoelen (7) tot de Gemeentens, dat zy teveel op de Aflaatbrieven vertrouwden, die de zielen en beurzen te schaadelyk waren, en den beelden te groote eer beweezen. 't Gene verscheidene Staatspersoonen meerder in de gemoederen ontroerde, dan het de geldzugt der Kerklyken leste, wier winsten toen grooter (8) waren, die zy het Volk afperste, dan het inkoomen of de schatting des Landsheeren beliep.

(6) Tursalin Hist. Univers. Tom. III. pag. 162.

1450

(7) Boxhorn Hist. der Nederl. pag. 277.

(8) Boxhorn Hist. der Nederl. pag. 279.

Geduurende het zuiveren van de gebreken der Nederlandsche Geestlyken, hadt Elizabet Hertogin van Luksemburg het tydlyke leeven verlaaten; zulks de Hertog van Borgonje in dat Gewest en in 't Graafschap van Chiny, dat 'er onder hoorde, uit het voorgaande verdrag gewettigd zynde, tot aanvaarding der volkoome bezittinge zich derwaart (9) begaf, en van sommige Leenmannen manschap ontfing, en gehuldigd wierdt. Waarop Antoni van Croy tot Stadhouder over Luksemburg is (10) aangesteld. Anderen

1451

(9) Memoires de O. de la Marche pag. 332.

(10) Hist. Luxem-

1451 ren nogtans waanden Willem Hertog van Sakſen, door zyne Vrouwe het naaſte vermaagdſchapt aan de overleedene, zonder gevaar te konnen aankleeven, omdat de Gendſche oorlog dagelyks heviger ontſtak.

burgenſ. a Bertelio pag. 69.

Om dit tydig te ſtremmen ſtelden zich verſcheidene Vorſten tuſſchen beiden, met inzigt, zoo 't moogelyk waar, den algemeenen Vreede in den ſtaat van Europa te doen ſtand grypen, gelyk de zelve in de Kerk van trap tot trap meer verzekerd wierdt, door den yver en goede voorzorg van Keizer Frederik. Welke, bereids door zyne Afgezanten Æneas Sylvius en Picolomini plechtiglyk te Liſſebon ondertrouwd (1) zynde, met Leonora, Dochter van Eduard Koning van Portugaal, thans naar Italië ſtreefde, om van den Paus de bekrachtiging des Huuwelyks, en met een de Keizerlyke kroon te ontfangen, en dewyl de Bruid over zee naar Italië kwam, wierdt zy van den Bruidegom te Siena afgehaald, naar Rome geleid, en aldaar met ongemeene pracht verwelkoomt en ontfangen. Voorts

(1) Hiſt. General. de Portugal par Neufville Tom. I. pag. 436.

1452 wierdt de Keizer, op zyne begeerte, door Paus Niklaas den Vyfden met de yzere kroone tot Koning van Lombardië (2) verheven, omdat de Ryksſtad Milane van vyanden bezet, en de lucht in die Landſtreeke niet zuiver geoordeeld was.

(2) Cuſpinianus de Cæſaribus in Vita Fred. III. fol. 407.

Sedert de wettige trouw, en de daartoe vereiſchte zegeninge, door den Paus voltrokken, en den volgenden dag, den agtienden van Lentemaand, Frederik tot Keizer gezalfd, nevens zyne Gemaalin tot Keizerin gekroond zynde, wierdt te gelyk voor Vermeerderaar uitgeroepen. Straks nam hy, volgens gewoonte, den weg naar de Kerk van S^t. Jan over den Tyber. Op de brug van Hadrianus koomende, zyn 'er veelen van den Keizerlyken ſtoet aldaar tot Ridders (3) verheven. Waarvan het geheugen, nevens de nieuwbekoomene tytels, op den eerſten penning bewaardt wordt, zoo als de twee daar aan volgende de beeldniſſen en eigenſchappen der Keizerinne, zyne Egtgenoote, voordraagen.

(3) Platina in Vita Nicolai V.

♀

F.

I. Op de voorzyde van den eerſten ſtaat het eenvoudige borſtſtuk van Keizer Frederik den Derden, die Zoon was van Erneſtus Hertog van Ooſtenryk, en volle Neef van den voorgaanden Keizer Albert: en dewyl zyne beeldnis geen Vorſtlyke tekens draagt, zoo is 'er tot verklaaring dit randſchrift by gevoegd:

FREDERICUS TERCIVS ROMANORUM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS.

FREDERIK DE DERDE, KEIZER DER ROMEINEN, ALTYD VERMEERDERAAR.

Het

 Het beeldwerk op de rugzyde voldoet t'eenemaal aan het gemelde geval; maar het opschrift is op laateren tyd betrekkelyk: wandt men vindt 'er deezen zin van letteren, 1452

CXXII. EQVITES CREATI KALENDIS IANVARII MCCCCLXIX.

CXXII. TOT RIDDERS GEMAAKT OP DEN EERSTEN VAN LOUWMAAND MCCCCLXIX.

't Gene het bestek van dien tyd is, in welke Keizer Frederik (1) met Paus Paulus den tweeden te Rome eenige onderhandeling hadt, en op de brug van Hadrianus insgelyks eenigen tot Ridders verhief. 't Welk hier geene plaats verdiende, 't en waar ik vaststelde, dat de letters op die wyze veranderd zyn, daar de penning echter op zyne Krooning gemaakt is, gelyk wy dien by (2) anderen, met dit op ons voorwerp passende byschrift, verbeeld vinden:

(1) Picolominei Narrat. Apud Freherum Script. Germ. Rer. Tom. II. fol. 284.
(2) Strada, de Famil. Austriac. fol. 477.

ROMÆ IMPERATOR CREATUS KALENDIS APRILIS ANNO MCCCCLI.

TE ROME TOT KEIZER VERHEVEN OP DEN EERSTEN VAN GRASMAAND IN 'T JAAR MCCCCLI.

Vermids nu het verschil alleen in de letteren bestaat, zoo heb ik goed gedacht, dit in 't voorbygaan aan te wyzen, en den weezenlyken penning geheel te volgen. Omtrent dit ontleende opschrift, om dat het niet overeenstemt met de aangehaalde tydstip, valt aan te merken, dat de krooning niet op den eersten van Grasmaand, maar op den *XV. Kalendarum Aprilis*, zynde de agtiende van Lentemaand, is voorgevallen, en het jaar hier gerekend wordt naar den styl van die 't nieuwe jaar eerst met het Pascha begonnen, welk feest, in het tweeënvyftigste jaar dier eeuwe, op den negenden van Grasmaand verscheen.

A.

S.

1452

II. De tweede vertoont op de voorzyde de Keizerin Leonora, zittende op den troon verſierd met de Kroone, den Schepter, den Ryksappel en andere Vorſtlyke optooiſelen, en omvangen door deezen zoom van Letteren,

LEONORA FILIA EDUARDI REGis PORTUGALLIÆ FRIDERICI III. IMPERATORIS UXOR.

LEONORA DOCHTER VAN EDUARD KONING VAN PORTUGAAL, VROUWE VAN KEIZER FREDERIK DEN DERDEN.

Op de keerzyde is eene roos, de Vorſtin der bloemen, afgebeeld, en door deeze twee daar op zinſpeelende letterkringen beſlooten,

UT ROSA FLORES SPLENDORE CORUSCO PRÆFULGET, SIC LEONORA VIRTUTUM AMATO CHORO PRÆSTAT.

GELYK DE ROOS MET HELDEREN GLANS ONDER DE BLOEMEN UITSCHITTERT, ZOO VERLEENT LEONORA DE STRAALEN HAARER DEUGDEN AAN HET VROUWLYK GESLACHT.

III. De zelve Keizerin wordt, op den derden penning, ten halven lyve wederom vertoond, met eene Lelibloem, het zinnebeeld der zuiverheid en ſchoonheid, (1) in de hand, waarnevens dit randſchrift gevonden wordt,

(1) Pierius Valerianus, Hieroglyph. fol. 735.

LEONORA AVGVSTA FRIDERICI IMPERATORIS VXOR.

DE KEIZERIN LEONORA, VROUWE VAN KEIZER FREDERIK.

De tegenzyde, die onvolmaakt gebleeven is, heeft op een Vrouwlyk ruitwapen het Keizerlyke blazoen in de eerſte, en in de wederhelft het wapenſchild van Portugaal, om aan de gewoonte van dien tyd te voldoen. Vermids ik op geen andere plaats van haare gevallen handele, dierhalven oordeel ik dienſtig hier neder te ſtellen, dat zy op den derden van Herfſtmaand (2) in het zevenenzeſtigſte jaar deezer eeuwe, het drieëndertigſte haars ouderdoms bereikt (3) hebbende, geſtorven is.

(2) Meijeri Annal. Fland. fol. 343. verſo.

(3) Imhof, Geneal. Reg. Portugal. Tab. II.

Door deeze egtverbintenis is Philips Hertog van Borgonje, wiens Vrouwe eene Zuſter was van den voorſchreeven Koning Eduard, Oom geworden over den Keizer Frederik. Welke zich, naa 't voltrekken zyns huuwelyks, naar Alfonſus Koning van Sicilië en (4) Napels, den Broeder van zyner Gemaalinne Moeder, begaf. Aldaar heerlyk ontfangen zynde, deedt des Keizers Geheimſchryver Æneas Sylvius eene deftige (5) redevoering, gevuld met gelukwenſchingen, die hy den Koning Alfonſus wegens dit trouwverbond opdroeg. Doch ſpoedig wierdt de Keizer terugge geroepen, om den opſtand der Hungaaren, wier jonge Koning Ladiſlaus onder zyn gevolg was. Waardoor dees niet minder met dien Landaard te beſlegten vondt, dan zyne Oom de Hertog van Borgonje met de Gendtenaaren.

(4) Platina in vita Nicolai.

(5) Freheri Script. Germ. Rer. Tom. II. fol. 27.

1452

Wandt de oorlogsſtorm, voor vierjaaren opgereezen, blies thans eene zee van verwoeſtingen over Vlaandre, alwaar de Stad Gend trots op haaren rykdom, van andere Steden geheel afgeſcheiden, alleen den aandrang van 's Vorſten verzaamelde magten weêrſtondt, en talryke Legers, zoo haarer eigene ingezetenen als gehuurde Engelſen, te velde bragt; die menigwerven de Borgonſen met voordeel in de vlugt ſloegen, en, door het ombrengen van trouwe Amptenaaren en dappere Veldoverſten, den Borgonjer tot in 't harte troffen, te meer, wyl dit ongeluk ook zynen oudſten baſtaard Zoon Kornelis te beurt viel, (6) die by Rupelmonde ſneuvelde, 't gene den Vader dermaate bedroefde, dat de zelve dierhalven, te Bruſſel in St. Goedelekerk, met zooveel plechtigheid, (7) zielmiſſen, en jaargetyden inſtelde,

(6) Memoires de O. de la Marche pag. 371.

(7) Chartres de

1452

Brab. te Vilvoorde in de vierde benede Kaſſe. getek. *Fondation des Meſſes & Anniverſaires.*

de, als men voorheen den Vorſten, die aldaar begraaven wierden, pleeg te verſchaffen.

Deeze oneenigheden moedigden Willem Hertog van Brunswyk aan, om, in dien verwarden tyd, den Borgonjer het Hertogdom van Lukſemburg te ontwringen; maar toen de Stad Diedenhove reeds overweldigd was, (1) viel hem de Landvoogd, Jan van Croy, met taamelyke manſchap zoo onvoorziens op 't lyf, dat hy niet alleen gedwongen wierdt, die Landſtreek te verlaaten, maar eerlang ook al het recht op de zelve af te ſtaan, ten voordeele des Borgonſchen Hertogs. Dees beſeffende, dat noch eige toegeevenheid in de aanbiedinge des Vreedes, (2) noch tuſſchenkoomſt des Konings van Vrankryk op de Gendtenaars iet vermogt, eindelyk uit verſcheidene Geweſten zyne magten by een trok, waartoe de Hollanders, onder het geleiden van den Stadhouder Lalein, en de Heeren van Brederode en Veere, (3) omtrent drieduizend koppen, meeſt boogſchutters, op dat bevel uitleverden. Door deeze verſterking wierdt de oorlog ſtrenger gedreeven, en al het Land om Gend tot eene woeſtyn en puinhoop, zonder huizen of inwooners, gemaakt: wandt dat de roofzugt niet meêſleepte verdierf het zwaard of de vlam.

1453

(1) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 422.

(2) Meijeri Annal. Fland. fol. 307. & ſeq.

(3) Memoires de O. de la Marche pag. 372.

Dus byſter liep de hitte des woedens, in welke de Borgonjer zyn heir by het Slot te Gavere neerſloeg, en perſte den Slotvoogd, door geweld en beloften, niet alleen tot de overgaaf dier ſterkte, maar ook tot verderf van de Gendſche meenigte; vermids hy naar de Stad gedreeven, den ingezetenen het onvermoogen van 't Borgonſche heir dermaate afſchilderde, (4) dat al wat ſlegts eenen ſtok kon draagen naar Gavere moeſt loopen, om den Hertog uit het veld te jaagen. Op die maare repte zich ieder, om 't eerſte op den weg te zyn, ja de wyven dwongen zelfs hunne mannen, hoe oud of ſtram die waren, uit te trekken. Invoege die Stedelingen, op zoodanige wyze tot vyfentwintigduizend koppen aangewaſſen, met onverſchrokken moed, alsof zy de overwinning meê ſleepten, hunne vyanden, op den drieëntwintigſten van Hooimaand aanvielen; maar zoo raauw en ruſtig van de Borgonſen ontfangen wierden, dat de zelven het talryke Leger der Gendſen, door verraad van deezen en verbaaſtheid van anderen geholpen, naa weinig tegenſtands, ganſch over hoop ſtieten, en in de hitte van dien ſtryd ruim tienduizend verſlaagen, en zeſtienhonderd gevangen bleeven: men reekene hoe veel 'er in de Schelde verdronken, dewyl het verlies op zeſtienduizend koppen begroot wierdt.

(4) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 271.

1453

Langs dien bloedigen weg ſchreef de Hertog hen zoodaanigen vreede voor als hem behaagde, van dat namenlyk (5) de aanzienlykſten der Stad, tot over de tweeduizend ſterk, buiten de poort, vooraf, in linne kleederen, bloodshoofds en barrevoets, hem op de kniën om vergiffenis en genade bidden, veele hunner vryheden ontnoomen, en driehonderdenvyftigduizend goude Ryders betaald worden, midsgaders al hunne Banieren, daar zy onder opgetrokken waren, verlooren blyven zouden. Hoe wrang die teug ſcheen, zy wierdt echter, in deeze verſlaagenheid, van de Stedelingen nog met blydſchap verzwolgen, en Vlaandre zag niet alleen, maar ook de overige Nederlanden, uit deeze kalmte, het gewenſchte heil te gemoet. Doch deeze aanflikkerende vreugde wierdt ylings, door de tyding van den voorſpoed der Turken, in eene algemeene droefheid der Kriſtenen verkeerd.

(5) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 278. enz.

Naardien Conſtantyn Paleologus, die het Ooſterſche Keizerryk, naa den dood zyns Broeders den meêrgemelden Jan Paleologus, beheerſte, door Mahomet den Tweeden, [die op zynen Vader Amurat in de Opperheerſchappy der Turken volgde, en met geen minderen yver zyne overwinningen in Griekenland voortdreef] in de Stad Conſtantinopole ſtreng belegerd

was,

1453

was; tot zooverre dat Mahomet, die waande, dat de eigendom van Asië alleen op het plegtanker van die Stad dreef, met talryke benden de zelve geduurig besprong; (1) zulks zy, schoon met menschen en schatten opgevuld, in eene belegeringe van minder dan twee maanden, door eenen fellen storm, op den negenentwintigsten van (2) Bloeimaand, in 't jaar veertienhonderddrieënvyftig overrompeld, en de Keizer Constantyn in 't heetste van het woeden verslaagen wierdt. Straks hieuw men hem het hoofd af, en voerde het alom in zeegepraal door de overwinnende krygsbenden, die alle onmenschlykheden in 't plonderen op de overwonnelingen pleegden, en dus die Keizerlyke Zetelstad, die voor meer dan elf eeuwen gestigt was, onder het juk der Turken bragten; des Mahomet, sedert deeze overwinning, den tytel als Keizer van 't Oosten voor zich en zyne Opvolgeren aannam, en den Godsdienst der Kristenen nevens den Keizerlyken Stam der Paleologen, in den voorschreeven Constantyn, vernietigde: van welken ons, tot verzekering in 't geheugen, en bewys van die verwaarloosde Heerschappye, dees zyn penning is agtergebleeven.

(1) Hist. de Constantinople par Cousin Tom. VIII. Chap. 38. & 39.

(2) Chron. Sultanor. G. Nozereni pag. 96.

♀. F.

Om-

1453 Omtrent dit geval wordt als iet zeldzaams aangetekend, dat de ſtigter dier Stad een naamgenoot van deezen Conſtantyn, en de Moeder van dien zoowel als van deezen Helena geheeten was. Het afbeeldſel van den laatſten Kriſten Keizer van 't Ooſten vindt men op eene zonderlinge wyze met lange kleederen, en de ſtraalkroon op het hoofd, te paerd gezeten, op deezen penning vertoond; en tot blyk van 't oude vermoogen, in den rand met deeze tytelen bekragtigd: 1453

CONSTANTINVS, IN XPISTO DEO FIDELIS, IMPERATOR ET MODERATOR ROMANORVM ET SEMPER AVGVSTVS.

CONSTANTYN, GETROUW AAN DEN GOD KRISTUS, KEIZER EN REGEERDER DER ROMEINEN, EN ALTYD VERMEERDERAAR.

De ſchikking der tegenzyde meene ik, dat ten deele ontleend is uit eenen der Koninglyke (1) Harpzangen, in welken de wonderwerken Gods geroemd, en alwaar tot ons voorwerp dienende ook deeze beſchryving gedaan wordt, *Gy laat fonteinen ſpringen in de laagte, dat de wateren tuſſchen de bergen heen vlieten. Dat alle dieren op den velde drinken, en het wild zynen dorſt leſſe. By de zelven zitten de vogelen des Hemels en zingen onder de takken.* Al het welke op den Zaligmaaker door het teken van 't kruis hier toegepaſt ſchynt; wandt die is de fontein van zoet water, de eenige bron die de droogte zal beſproeijen en de dorſtigen zal laaven. Tot dat einde valt de regen zyner genade op Rechtvaardigen en Onrechtvaardigen, of volgens den Koninglyken Dichter op tam en wild gedierte. Of 'er nu de twee vrouwen voor de Godsvrugt en Waarheid, twee zuilen die 't geloof onderſchraagen, by gevoegd zyn, is zoo zeker niet dan dat het omſchrift, van den grooten Paulus ontleend (2), onze gedaane verklaaring, met deeze woorden, beveſtigt:

(1) Pſalm CIV. vers 10. enz.

(2) Paulus aan de Galaten Cap. VI. vers 14.

MIHI ABSIT GLORIARI, NISI IN CRVCE DOMINI NOSTRI IHESV XPISTI.

HET ZY VERRE VAN MY TE ROEMEN, 'T EN ZY IN HET KRUIS VAN ONZEN HEERE JESUS KRISTUS.

Deeze aanzienlyke ſtap der Turken, tot in Europa, bragt de Kriſten Vorſten in verlegenheid, hoe den voortgang dier wapenen beſt te ſtuiten, zulks de Paus eenen ieder aandreef, en de Keizer Frederik deswege de Duitſche Stenden te (3) Regensburg beriep, om eendragtlyk den welſtand der Kriſtenheid te beraamen, en ten meeſten nutte te beſluiten. Tot dat einde wierdt de Hertog van Borgonje, nevens anderen, insgelyks met dringende redenen, derwaart verzogt. Dees, uit zonderlingen yver voor de Kerke en het Geloof, nam dit aan te volbrengen; doch om zonder dwang de Grooten, Edelen en Onderdaanen zyner Landen, tot dien Godsdienſtigen togt op te wekken en te verbinden, heeft hy, in 't begin van 't vierenvyftigſte jaar deezer eeuwe, een Koninglyk banket, en pragtige Rid- 1454

(3) Memoires de O. de la Marche pag. 410. & ſeq.

1454

Ridderſpelen te Ryſſel aangeregt, en van zyne voornaamſte Leenmannen en Edelen, die aldaar verſcheenen, tot beſcherming des Kriſtlyken Geloofs, en de aanſtaande reis tegen den Turk, beloften van onderſtand in perſoonen en goederen ontfangen; en opdat de zelven beſtendig mogten zyn, zoo is dit voorneemen by den Vorſt, midsgaders door zyne Bloedverwanten en overige Gaſten, ſchriftlyk geſtaafd geworden, mids deeze onderneeming den Franſchen Koning mogt behaagen.

Dewyl die nog niet bevreedigd was met de Engelſen, ſchoon hy gewigtige overwinningen behaald, en hen uit Normandië, en zelfs van de grenzen van Guienne verdreeven hadt; dierhalven bleef de hulp zyner Leenmannen, en inzonderheid des Hertogen van Borgonje hem nog noodig; wandt het was met geen geringe magt van des zelfs Krygsvolk, dat de Koning, op het laatſte des voorgaanden jaars, de ſterke Stad Bourdeaux overwon; vermids in dat beleg de (1) Hollanders, Zeeuwen, Vlaamingen en anderen den zeekant dermaate beſlooten hielden, dat 'er niets ontglipte. Invoege den Franſchen Koning aan 't geweld der Borgonſche wapenen niet weinig gelegen was, om den Engelſchen oorlog verder uit het Ryk te jaagen, welke door 't gemelde bedryf en inlandſchen opſtand zoodaanigen krak kreeg, dat zy ſedert aan de herſtellinge met recht wanhoopten; dewyl van alle overwinningen, met het ſtorten van zooveel bloeds in lange jaaren op de Franſen behaald, thans niets merkwaardiger (2) overbleef, dan een gering deel van Pikardië, en daarin de Steden Kales en Guines, het krank bewys der meenigvuldige heldendaaden, die zy eertyds wegdroegen.

In Vrankryk zag men, met het verſtrooijen der vyanden, de algemeene ontroering in de ruſt der Landzaaten verwiſſeld, en de genegenheid des Konings, die het verloore Ryk gelukkig herſtelde, by eenen ieder dagelyks aanwaſſen. Deswege wierdt des zelfs lof alom uitgeblaazen, en uit dankbaarheid van zyn uitmuntend beleid, door het Parlement en de Burgers (3) van Parys met deeze drie zeldzaame penningen, tot getuigen zyner roemwaarde bedryven, en het aanſlikkeren des vreedes, beſchonken.

(1) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 209.

(2) R. Thoyras Hiſt. d'Angleт. Tom. IV. pag. 149.

(3) Mezeray Hiſt. de France Tom. II. fol. 669.

F.

I. Op den eerſten penning is de Koning op zynen troon gezeten, en bekleed met de Vorſtlyke ſieraaden; draagende in zyne regterhand den degen, in de ſlinker den ſchepter, de tekens zyner gerechtigheid en van het Koninglyke vermoogen, zyn afbeeldſel is omzoomd door dit dubbel randſchrift:

1454 REGNA PATRIS POSSIDENS, IN PACEQUE LILIA TENENS, 1454
HOSTIBVS FVGATIS REX VIVAS SEPTIME REGNANS,
KAROLE, FEROX REBELLIBVS, SVBDITIS AEQVVS,
ERGA TVOS
IVSTVS, IN HOSTES FORTIS ET VERAX.

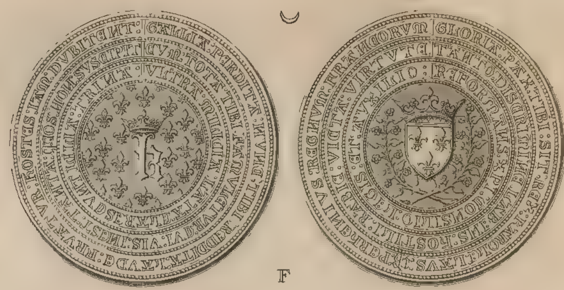
DAT GY, O KONING! DE ZEVENDE REGERENDE [DE RYKEN UWS VADERS IN VREEDE BEZITTENDE, DE LELIËN BEWAAREN-DE, DE VYANDEN VERJAAGD ZYNDE] LEEVE. O KAREL! DEN OPROERIGEN ONTZAGLYK, DEN ONDERDAANEN GOEDERTIEREN, WEGENS DEN UWEN RECHT-VAARDIG, TEGEN DE VYANDEN KLOEKMOEDIG EN WAARAGTIG.

De rugzyde vertoont den gewapenden Koning te paerd, de Kleederen zyn, volgens het gebruik van dien tyd, alom met Leliën bezaaid; dus gesierd schynt de Koning met opgeheven zwaarde de overige onrusten van het Ryk te willen verdryven. Dierhalven is 'er deeze tweevoudige zoom van letteren omgesteld:

FERRO PACEM QVAESITAM IVSTITIA MAGNA CONSERVAS,
XPISTO DEVOTVS, MILITES DISCIPLINA COHERCENS,
IN AEVVM REGNES, HOS INSIGNES PERAGENS ACTUS.
TEMPORA DE LICTERIS HIC ET RETRO RESPICE SCIES.

GY BEWAARD DEN, DOOR HET STAAL GEZOGTEN, VREEDE, MET GROOTE GERECHTIGHEID AAN KRISTUS GEHEILIGD, BE-DWINGENDE DE KRYGSKNEGTEN DOOR DE TUGT. DAT GY, VOLTOOIJENDE DEEZE UITMUNTENDE BEDRYVEN, EEUWIG REGEERE. BESCHOUW HIER EN AGTER-WAART, GY ZULT DE TYDEN UIT DE LETTEREN WEETEN.

Deeze uitrekening heeft my waarlyk geen geringe zwaarigheid verschaft; alzoo de letter D, by ons in 't uitdrukken der getalen gebruikt, hier niet mede geteld wordt, als dan brengen beiden de letterkringen het jaartal van veertienhonderdvyfenvyftig te voorschyn. De helft van het binnenste randschrift, op de tegenzyde, beginnende *Tempora enz.* leevert insgelyks het getal van veertienhonderdvyfenvyftig uit. Nadere verklaaring dan deeze is my onmoogelyk te maaken, en het strekt my tot zekerheid dat deezen de jaaren zyn, in welken de Oorlog ten einde liep.

F

F.

II. De tweede, die op de ſvoorzyde in het vlak des pennings, beſtrooid met Leliën, de eerſte letter vae 's Konings naam voordraagt, wandt hy ſchreef, volgende eenige Voorzaaten zyne Naamgenooten, den zelven met een K. zelf in openbaare Latynſche ſchriften, zoo wel als op zyne munten, (1) heeft, in eenen drievoudigen Letterkring, dit heldendicht:

(1) Le Blanc des Monnoy. de France pag. 246. & ſeq.

GALLIA PERDITA, NVNC TIBI REDDITA,
LAVDE FRVATVR,
HOSTES IAM DVBITENT, CVM TOTA
TIBI FAMVLETVR,
CVI VIS INEST, TANTA QUÆ EOS NON
SVSCIPIT VLTRA,
MILICIA LATA CLARESCVNT LILIA TRINA.

*DAT HET VERLOORE VRANKRYK, THANS AAN U WEDER GEGEEVEN, LOF GENIETE, DE VYANDEN NU TWYFELEN,
TERWYLEN HET U GEHEEL DIENSTBAAR IS; HEBBENDE ZOOVEEL VERMOOGEN IN ZICH, DAT HET
HEN NIET MEER TOT VERBLYF STREKT;
DE KRYG GEDEMPT ZYNDE, ZULLEN
DE DRIE LELIËN VERHEERLYKT WORDEN.*

Op de tegenzyde ſtaat het gekroonde wapenſchild van Vrankryk in het midden van twee roozetakken, welke te verſtaan geeven, dat de voortgebragte vreede, zoo wel als de aangenaame roos, uit doornagtige leden geſprooten was. Het omſchrift bevat in drie ryen van letteren deeze vier dichtmaatige regelen:

GLO-

1454 1454

GLORIA PAX TIBI SIT, REX KAROLE, LAVSQUE PERHENIVS,
REGNVM FRANCORVM, TANTO DISCRIMINE LABENS,
HOSTILI RABIE VICTA, VIRTUTE REFORMANS,
XPISTI CONSILIO, LEGIS ET AUXILIO.

EER EN VREEDE ZY U, KONING KAREL! EN UW LOF GEDUURE ALTYD. HET RYK DER FRANKEN, IN ZOO GROOT EEN GEVAAR WAGGELENDE, DOOR 'T VYANDLYK WOEDEN AFGEMAT, HERSTELLENDE DOOR DE DAPPERHEID, DOOR DEN RAAD VAN KRISTUS EN HULPE DER WETTEN.

III. De derde voert, in andere gedaante van letteren, de zelve randſchriften, als de eerſte, en de verbeelding gelyk de tweede penning; dierhalven vordert de zelve geen andere verklaaring.

Overmids de zaaken tegenwoordig in zoo vreedzaamen ſtand gebragt waren, dat de Borgonjer voor zyne Onderdaanen niet te vreezen hadt, zoo vertrok hy, tot voldoening zyner (1) beloften, naar Regensburg op de vergaåring der Duitſche Vorſten; doch de tyd aldaar, zonder merkwaardige gevolgen, geſleeten zynde, om dat de Keizer, die zig afweezig hielt, zynen geheimſchryver Æneas Sylvius tot dien handel geſchikt hadt: dierhalven keerde de Hertog van Borgonje weder naar zyne Landen, die onderwylen in volkoome eendragt beſtierd wierden door zynen Zoon Karel, Graaf van Charlois. Welke zyne eerſte Egtgenoote zonder genot verloor, en nu tot manlyke jaaren gekoomen, van zynen Vader verloofd wierdt aan Iſabella, Dochter van Karel Hertog van Borbon, mids de Paus hen alvoorens van de bloedverwandſchap, wandt zy waren Zuſter en Broeders Kinderen, wilde ontheffen.

Straks naa 't ontfangen van zoodaanigen Pauſlyken (2) brief is het huuwelyk voltrokken; meer uit ſtaatkundige inzigten des Vaders, dan neiginge des Zoons, die, door de Moeder opgeſtookt, driftiger ſcheen naar eene Engelſche Princeſſe. Onaangezien deeze zyne begeerte, wierdt het egtverbond (3), in het laatſte van Wynmaand echter te Ryſſel vaſt geklonken.

Naa 't voltrekken dier plechtigheid bereidde zich de Hertog tot den Turkſchen kryg, en verkreeg van de Staaten van Artois, Vlaandre, Henegouwe en Brabant, dus vervolgens, beloften van byſtand. Welke onderneeming ſchielyk ſtremde, door den oorlog, die 'er oprees met het Stift van Utrecht, welke den Hertog naar Holland riep. Doch aleer hy dien togt ondernam, beſpeurende welke ongemakken eenigen zyner Landzaaten, door hunne gedingen by beroeping of *Appél* voor het Gerechtshof van Vrankryk te Parys te moeten beſlegten, onderhevig waren, maakte dierhalven eene (4) Raadsvergaåring, waar van de Leden hem alom zouden volgen, niet alleen om by gewigtige zaaken, ten zynen overſtaan, het beſluit klem te geeven; maar wel inzonderheid, om het denkbeeld van hooger Rechtsgebied uit de gedachten zyner Onderdaanen te wiſſen. Vermids dit de Heerſchappye eige ſchynt, dat zy eens anders gezag vermindert door ſchranderheid, en eige grootheid, als beleid te kort ſchiet, zelf met geweld vermeerdert. Eene regel die ook by den Borgonjer ſtand greep, en door 't naaſte geval verzekerd wordt.

Wandt Rudolf van Diepholt, hebben-

1455

(1) Memoires de O. de la Marche pag. 451.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 210.

(3) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 64.

(4) Locrii Chron. Belg. pag. 522.

1455

bende het aardsche leeven, te gelyk met de Bisschoplyke waardigheid te Utrecht, afgelegt, zoo eischte de Hertog van Gelder den Zetel voor Hertog Steven van Beijere. De Borgonjer, aan den anderen kant, begeerde den zelven voor zynen natuurlyken Zoon David, die uit Coleta Castellana gezegt van Bosquiel (1) gebooren, en voor weinige jaaren Bisschop van Teroane geworden was. Niettegenstaande dien magtigen aanzoek, zoo verkoozen de Geestlyken aldaar eendragtlyk (2) tot hunnen Kerkvoogd Gysbert van Brederode, Zoon van Walraven Heer van Brederode; vermids de Beijer hen niet behaagde, en dat David, onwettig geteeld, by hen niet verkiesbaar was. Invoege de Borgonsche Hertog, om 't verydelen zyns verzoeks, en opgeruid van de Kabeljauwsen, zoo verre met agterdocht bevangen wierdt, dat de Brederodens nu gansch Holland, uit wiens Graaven zy afstamden, zouden bemagtigen. Des nam hy zyne toevlugt by den Paus Calixtus den Derden, die op Niklaas gevolgd was, welke zich met de verwagtinge van den beloofden onderstand tegen den Turk magtig streelde; dierhalven des zelfs begeerte agtervolgde, den onegten Zoon wettig verklaarde, en David dus met eene de bevestiging in het Utrechtsche Bisdom, tegen den wil der Kapittelaaren, verleende.

(1) Miræi Oper. Diplom. Tom. II. fol. 1262. in Not.

(2) Chron. van Holl. de XXIX. Divisie Cap. 23.

Bisschop Brederode, die bereids in 't waereldlyk gebied, met het geeven van het zwaard, door den Keizer als Leenheer gevestigd was, en de gewoone penningen van vierduizend Dukaaten aan den Paus betaald hadt, ziende noch de verzekering, noch het geld uit Rome te rug koomen, en den Hertog van Borgonje in geduurige beweeginge, bereidde zich om den Zetel te beschermen, zoo door de Gemeente aan zich te verbinden, als met het versterken der Stad Utrecht. Dit stuitte echter het voorneemen niet van den Borgonjer, die met magtigen stoet naar Holland afzakte, en in 's Graavenhaage eene goede wyl doorbragt met het beraamen der zaaken.

1455

1456

In dien tyd vergaf hy den Kennemerlanderen hunne muiteryen, en herstelde de oude hen ontnoomene (3) voorrechten, voor twintigduizend schilden. Insgelyks zondt hy toen brieven en booden aan de Vriezen, en begeerde, dat zy hem voor Heer zouden huldigen en gehoorzaamen, daarby voegende, hen, in geval van weigeringe, daartoe te zullen dwingen. Deezen bevreest geworden, tragten zich door een Gezandschap met den Vorst te verzoenen (4); doch als 'er geen ander middel gevonden wierdt, dan hem te erkennen, traaden zy onderling in verbond om het genot der oude vryheid met de wapenen te beschermen, en hielden de zaaken zoolang sleepende, dat de Hertog deeze onderneeming, om 't gevolg van den Utrechtschen kryg, voor dien tyd staakte.

(3) Aantekening. van Boxhorn op de Chron. van Veldenaar pag. 194.

(4) Ocka Scharlensis Chron. van Vriesl. fol. 51.

Middelerwylen deedt hy alle voorbereidselen tot den optogt vervaardigen, en, naa 't voltrekken van de hoofdvergaåringe der Guldevlies Ridderen in 's Graavenhaage, al zyne krygsknegten in Holland byeen schoolen. 't Gene de Stiftsen dermaate deedt sidderen, dat de Steden Amersfoort en Renen (5) zich onder de Borgonsche bescherming veiligden, en Utrecht zelf met verdeeldheid ontstak. Te meer, wyl het bemiddelen van den Hertog van Kleef, en den Bisschop van Luik, noch de voordeelige aanbiedingen van Reinoud Heer van Brederode voor zynen Broeder den Bisschop, het opzet niet konden stuiten van den Borgonjer, die met brandenden yver omtrent het midden des zomers zyn volk van Leyde over Woerden naar Yselstein (6) rukte, alwaar de Graaf van Stampes, nevens zynen bastaard Zoon Antoni, hem de hulpbenden der Pikarden, Vlaamingen en Brabanderen aanbragten, om dus vereenigd Utrecht te beleggen.

(5) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 470.

(6) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 282.

De Bisschop Brederode beseffende, dat de muitery van binnen en de vyand

1456

and van buiten hem met een onvermeidelyk gevaar dreigden, zondt, om zich te redden, zyne Afgezanten aan den Borgonjer, met wien zy, op dit beding, overeen kwaamen. Dat Brederode het Bisdom van Utrecht (1) aan David van Borgonje zoude afstaan, mids tweeënvyftigduizend Leeuwen voor geleede schaade, vierduizendtweehonderd Rynsguldens jaarlyks, uit de inkoomsten des Bisdoms, voor onderhoud te trekken. Voorts wierdt hem de Proosdy van den Dom, en, in vergoedinge van St. Salvators te Utrecht, ook die van St. Donaas te Brugge toe geweezen; daarenboven zoude hem plaats verleend worden als Raadheer in het Hof van Holland, op eene dubbele wedde. Op deeze wyze drong de Borgonjer zynen natuurlyken Zoon op den Stoel van Utrecht, daar David minlyk van Brederode ontfangen, en, naa gedaanen afstand, plechtiglyk van hem tot Vyfenvyftigsten Bisschop gevestigd wierdt.

(1) Hedæ Hist. Episc. Ultraject. fol. 292.

Vervolgens de oude vryheden en voorrechten bezwooren, en tot wettigen Heer te Utrecht by de gemeente aangenoomen zynde, deedt de Hertog van Borgonje den Overysselsen of Opperstiftsen aanzeggen, dat zy zich bereiden moesten om den nieuwen Bisschop David insgelyks te ontfangen. Doch deezen, aangemoedigd door die van Deventer, wilden den Bisschop niet aanneemen, dan op zekere voorwaarden, die den Hertog zoo weinig behaagden, dat hy zyn Leger, gesterkt van Hollanderen (2) en Zeeuwen, straks voor Deventer bragt, en die Stad van alle zyde zoo lang beslooten hielt, tot de geweldige regen, en de daardoor overvloejingen van den stroom, midsgaders de vrees voor de Vriezen en (3) Geldersen, die onderling vereenigd zyn beschanzing meenden te bespringen, hem noodzaakten, om, door tusschenspraak van twee Monnikken uit de Stad, en van Hertog Jan van Kleef, die het beleg bywoonde, gehoor te geeven, en eindelyk de belegering, welke omtrent agt weeken geduurd hadt, op te breeken. Met dit verdrag echter, dat de Stedelingen den Bisschop David beloofden als wettigen Myterdraager te zullen erkennen, en dat daardoor de ontsteeke haat, midsgaders alle vyandschappen zouden eindigen. Het zelve ook by de andere Steden van Overyszel op dien voet aangenoomen, en by den Hertog (4) zelf, op den zeventienden van Herfstmaand, getekend zynde, is David, op de gewoone wyze, binnen Deventer voor Bisschop gehuldigd geworden. Op deeze onderlinge vereeniging, en 's Bisschops ingang tot de nieuwe Heerschappy, meen ik, dat deeze eerste Legpenning, tot gebruik der rekeningen van de Overysselsche Landstreeke, te Deventer, uit eerbied voor hun Kerkhoofd, gemunt is.

(2) Chron. van Deventer door Moonen pag. 54.

(3) Monstrelet Chron. Vol. III. fol. 67.

(4) Revii Daventria Illustr. pag. 109.

I. Op de voorzyde van den eersten wordt het afbeeldsel van den Koninglyken Dichter David gevonden, niet alleen kenbaar uit de Kroon, den Schepter en de Harp,

die

 die op onzen Bisſchop niet betreklyk zyn, maar ook uit den bygevoegden naam, in 't vlak des pennings geplaaſt, DAVIT, 't gene door eene zyner ſpreuken (1) in den rand dus nog nader verzekerd wordt,

(1) Pſalm LXXXIX. vers 21.

INVENI DAVIDEM FILIVM IESSE.

IK HEB DAVID, DEN ZOON VAN JESSE, GEVONDEN.

Al het zelve is in deezen muntſlag, by die van Deventer (gekend door de letter D, die tuſſchen 's Konings voeten ſtaat) op den Biſſchop, door zinnebeeldige bediedenis, toegepaſt.

De rugzyde van den penning draagt het wapen van Borgonje, 't welk door de breuke, die men *La Champagne* (2) noemt, echter bewys geeft van de onwettige geboorte des Biſſchops, door een gering deel dat onder van het Vaderlyke Wapenſchild afgeſneeden is. Rondom het zelve zyn vier tontelbakjes, en tot verklaaring van die betekeniſſe, tuſſchen de Wapenſchilden van het Stift Utrecht, Deventer, Kampe en Zwol, deeze van den Apoſtel Paulus (3) ontleende woorden;

(2) Methode Raiſonnèe du Blaſon par Menetrier pag. 190.

(3) I. Sendbrief van Petrus Cap. III. vers 15.

ALTIIT BEREIT, ALTIIT BEREIT.

II. De tweede, die het gebruik van het voorſchreeve zinnebeeld beter uitdrukt, door den Leeuw, die op vonkvattende ſtof vuurſlaat, is, ſchoon laater geſlaagen, echter tot Biſſchop David behoorende, en tot dat einde hier geplaatſt geworden. Dees voert de zelve Spreuk van den voorgaanden, welke de geneigdheden van het Kerkhoofd, om gemaklyk vuur te vatten, genoegzaam doet blyken, het zy dit op geeſtlyke, 't zy het op waereldlyke beweegingen zinſpeeld.

Op de rugzyde zien wy St. Maarten, tot wiens eer de Domkerk te Utrecht geſtigt was, die uit zonderlinge liefdaadigheid, van eenen naakten Beedelaar (4) om een aalmoes verzogt zynde, met zyn zwaard de helfd van zyn opperkleed ſneedt en hem te ſchenk gaf; welke verbeelding eertyds een gedeelte van het wapen der Stad Utrecht uitmaakte, en hier door den zoom van dit randſchrift, genoomen uit den brief (5) van den grooten Paulus, omvangen wordt:

(4) Suppl. de Moreri Dict. Hiſt.

(5) II. Sendbr. aan de Corinten Cap. IX. vers 9.

DISPERSIT, DEDIT PAVPERIBUS.

HY HEEFT VERDEELD, EN DEN ARMEN GEGEEVEN.

Staande de belegering voor Deventer, ontfing de Hertog van Borgonje tyding, dat Lodewyk Dolfyn van Vrankryk, welke eenigen tyd in onmin met zynen Vader, Koning Karel den Zevenden, leefde, reeds in Brabant gevlugt was. Dit zeldzaam gedrag van den (6) Dolfyn bragt den Hertog in zoodaanige verlegenheid, dat, naa alvoorens zyne Gemaalinne, midsgaders zynen Zoon bevoolen te hebben den zelven beleefd en eerbiedig te onthaalen, hy den Koning daaraf kennis gaf, om geenen ſchyn te geeven van zich in des zelfs weerſpannigen Zoons bedryven te willen wikkelen, 't en zy op uitdruklyken laſt van zynen Leenheer den Koning. Dees beſchroomd, dat zyn Zoon de vlugt naar Engeland mogt neemen, verzogt den Borgonjer, wiens trouw beproefd was, den Dolfyn op diergelyke wyze, als hy zelf by zulke gelegenheid zoude wenſchen te ontfangen, te willen handelen.

(6) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 214.

Dus de Hertog, van die zwaarigheid ontheven zynde, vervoegde zich te Bruſſel by den Dolfyn, aan wien alle bedenkelyke heusheid beweezen, en de ſomme van driedųizend gul-

1456 guldens ter maand tot onderhoud, midsgaders het Slot te Genape tot des zelfs verblyf, toegelegd wierdt; des zoude de Dolfyn de trouw voltrekken met Charlotta, Dochter van Lodewyk Hertog van Savoije, aan welke hy zich, buiten kennis zyns Vaders, weleer verloofd hadt. Doch alvoorens dien eisch volbragt wierdt, beviel Isabella, Bedgenoote des Graaven van Charlois, te Brussel, op den dertienden van Sprokkelmaand, in 't jaar (1) veertienhonderdzevenenvyftig, tot vreugde van 't gansche Land, van eene Dochter, die door den Dolfyn, nevens de Hertogin van Borgonje en de Vrouwe van Ravestein, onder den doop geheven, de naam van Maria, naar de Koningin zyne Moeder, gegeeven wierdt. Eene geboorte, die des te aanmerkelyker is, vermids deeze Maria de eenigste erfgenaame der Borgonsche heerschappye geworden zynde, geen gering deel in den ommezwaai der Nederlandsche zaaken verschafte.

1457

(1) Monstrelet Chron. Vol. III. fol. 69. verso.

De Hertog van Borgonje, die onderwylen den Dolfyn met zoo veele weldaaden ophoopte, en zyn beleid te koste leidde om hem met den Koning te verzoenen, koesterde dus den wolf (2) die zyne schaapen stondt te verslinden. Wandt door dien Leidsman van ongevallen ontstak aanstonds de verdeeldheid in 't Borgondsche Huis; dewyl Karel Graaf van Charlois, door Jan van Croy zyns Vaders grootsten (3) gunsteling, in de erfgoederen der Vrouwe van Bethune, welke hem toegelegd waren, onderkroopen, zich van hem verlaaten, en den pas gehuisvesten Dolfyn aankleeven zag. Dit was 't niet alleen, men wilde Philips den Zoon van den gemelden Croy, door middel van den Hertog aan den Graaf van Charlois tot eenen Kamerling opdringen, om dus des zelfs toeleg te konnen naarspooren, schoon dees zich bereids voor eenen anderen verklaard hadt.

(2) Meijeri Annal. Flandr. fol. 320.

(3) Memoires de O. de la Marche pag. 460. & seq.

Niettegenstaande dees huislyke twist in den aanvang geweldig hevig liep, nogtans wierdt de zelve eerlang door den Graaf van Charlois, die het buigen voor het breeken verkoos, uit den weg geruimd, en dees wederom aangenoomen in de gunst zyns Vaders, den Hertog van Borgonje. Welke, bevreest zynde voor de overvallen uit Vrankryk, zyne sterktens langs die landscheiding doorkeek, terwylen de Dolfyn zich te (4) Namen in den egt verbondt met de voorschreeve Charlotta, en de Vriezen zich vereenigden met den Keizer. Wandt deezen, als gemeld is, in 't voorgaande jaar aangemaand zynde, om zich de Borgonsche heerschappye te onderwerpen, hadden die van Oostergoo, Westergoo en Sevenwolden, die 't voornaamenlyk trof, als zynde onderhoorigen aan het Duitsche Ryk, hunne bescherming gezogt by den Keizer Frederik den Derden. Welke door zyne Afgezanten (5) aldaar de zaaken op dien voet stelde, dat hy de Vriezen, door 't betaalen der agterstallige schattingpenningen zynen Voorzaaten eertyds ingewilligd, de oude voorrechten van Keizer Karel den Grooten ingesteld, door Sigismund vernieuwd, thans schriftlyk (6) bevestigde, en daarby den Vriezen wel uitdruklyk vermaande, zich onder geen andere heerschappy, dan die van 't Duitsche Ryk, te buigen, op straf van ongenade, wraake en den ban des Ryks.

1457

(4) Meijeri Annal. Flandr. fol. 320. verso.

(5) Beninga Chron. van Oostvriesl. pag. 345. enz.

(6) Aanteekeningen van Veldenaar, door Boxhorn pag. 210.

Deeze brieven van verzekeringe gingen verzeld met eenen diergelyken van verschillenden inhoud aan Philips Hertog van Borgonje, hem daar mede te kennen geevende, dat hy de gemelde Landzaaten en hunne vryheden, van de Keizers geschonken, voortaan ongemoeid zoude laaten; doch byaldien 'er echter iet te eisschen was, zoo stondt de weg open om hen, als dan, voor het Keizerlyke gerecht te betrekken; dewyl het oogmerk van den Keizer alleen strekte, om de gerechtigheid te handhaaven. Zulks de Borgonjer, zoo het bleek, minder van recht, dan vermoogen

1457

gen voorzien zynde, het geding tegen de Vriezen niet agtervolgde, en de begeerte van den Leenheer dier Landen dus ſtilzwygende toeſtont. Gelyk de Hertog het verzoek der Gendtenaaren (1), als behaaglyker, openlyk inwilligde. Vermids deezen den Vorſt meermaalen hadden aangezogt, den voorheen geſlooten vreede, met zyne tegenwoordigheid, te willen beveſtigen.

(1) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 74. & 75. verſo.

Deswege is de zelve, verzeld van zynen Zoon Karel, nevens den Dolfyn en eenen drang van Edellieden, aldaar, op den dertienden van Grasmaand, met zooveele tekenen van uitmuntende vreugde en zonderlinge achtinge ontfangen, als ooit eenigen Landsheer te vooren beweezen waren. Invoege zich de Hertog toen meerder van de ongeruſte Vlaamingen, dan zyn baſtaard Zoon, Biſſchop David, van de Utrechtſen geſtreeld zag; wandt deezen verlekkerd op de voorſmaak van den minnelyken ommegang des voorgaanden Biſſchops, Brederode, kreegen allengs eenen afkeer in de wrange heerſchzugt des nieuwen Kerkvoogds, die hen van dag tot dag verweiderde, en tot beſcherming naar de wapenen deedt omtaſten; vermids de Biſſchop, buiten de gewoone Zetelſtad verblyvende, de Utrechtſen, die van de Brederodens onderſteund wierden, wilde dwingen om de uitgeweekene ballingen, die zich te Amersfoort onthielden, in te (2) neemen. En dewyl de Stedelingen hier tegen druiſten, en zich zooverre te weere ſtelden, dat zy zelfs uittrokken, en hunne party met geweld te keer gingen: zoo heeft dit de Borgonſche Myterdraager niet konnen verzwelgen, zonder het ſtraffen der weêrſpannelingen. Dierhalven riep hy zynen Vader te hulpe, die hem zynen Zoon Antoni, betyteld met den naam van den grooten Baſtaard van Borgonje, een dapper krygsman, tot byſtand afvaardigde.

1458

(2) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 472.

Dees, met omtrent (3) duizend knegten, meeſt Lyſſchutters, derwaart gekoomen, verkondigde ſtraks met opene brieven de Stadt Utrecht den oorlog, en ſtigtte in de omgelegene Landen menigvuldige verwoeſtingen. Zulks de Stedelingen hen hierop aanvielen, en den Borgonſchen Veldheer, tot binnen de muuren van Amersfoord, dwongen te wyken. Hoewel dit geval den Borgonſen niet voorſpoedig was, zoo is echter door dien togt, de vreede, welke weinig tyds laater volgde, verhaaſt en geſlooten geworden. En dewyl de gemelde Baſtaard in veele aanmerkelyke onderneemingen van zynen Vader gebruikt is, en meermaalen in 't ſpel zal koomen, zo heb ik by deeze gelegenheid, als een einde van dit bedryf en des Stiftſchen oorlogs, zynen penning hier nevens geſteld.

(3) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 77. verſo.

Dees Antoni was, onder de meenigvuldige baſtaard Kinderen van Philips Hertog van Borgonje, by verſcheidene Vrouwen geteeld, thans de oudſte; wandt hy kwam in 't jaar veertienhonderdeenentwintig ter waereld, (4) zyne Moeder wierdt Jola Prellea geheeten. Van zynen Vader met aanzienlyke Ampten, zoo van den Tabbaard als den Degen beſchonken zynde, deed zich Antoni in beiden gelden, des hem uit die verdienſten de Guldevlies order (5) gegeeven was. Zyn oudſte Broeder Cornelis, voor zes jaaren in den Gendſchen oorlog geſneuveld, liet hem den tytel van Baſtaard van Borgonje, met

(4) Locrii Chron. Belg. pag. 503.

(5) Maurice Blaſ. des Che-

1458 (1) met welken hy alom genoemd wordt, agter, die als een teken van eer, in den letterlyken zoom van deezen penning, ook gevonden wordt. 1458

val. de la Toison d'Or fol. 57.
(1) Memoires de O. de la Marche pag. 371, & 372.

ANTHOINE GRAND BASTART DE BOVRGOIGNE.

ANTONI DE GROOTE BASTAARD VAN BORGONJE.

De tegenzyde, zoo ik my niet bedriege, vertoont een werktuig, dat in de belegerde Steden tot versterking der muuren gemaakt, en *Barbacana* (2) genoemd wierdt, vermids ik bevind, dat dees Antoni, in 't trekken voor Oudenaarde, den voortogt hadt, en op een witten Standaard (3) een geborduurde *Barbacana* tot een legerteken droeg. 't Gene ik onderstel zyn Zinnebeeld te weezen, dat met de Borgonsche laurierstokken, midsgaders de daaruit gevreevene vonken en vlammen vermeerderd, hier door dit manhaftig, en op de eigenschap van den laurier speelende, byschrift, verklaard wordt:

(2) Du Cange Glossar. Mediæ & Inf. Latin.
(3) Memoires de O. de la Marche pag. 350.

NVL NE SI FROTE.

GEENE (VONKEN) 'T EN ZY MEN VRYFT.

Weinig tyds naa 't treffen van den vreede, volgde het sterven van Jacob van Gaasbeek Heer van Duurstede, Abkoude, Putten en (4) Stryen. De twee laatstgemelde Heerlykheden, zynde Leenlanden van Holland, schonk de Borgonsche Hertog aan zynen Zoon Karel, Graaf van Charlois. En dewyl de Stad Gorkom en 't Land van Arkel van den zelven Gaasbeek te leen bezeten waren, en Jan van Lannoy, als Stadhouder van Holland deeze bestierde, en nu sterk daar naar dong, zoo zyn die echter, om dat Lannoy te veel naar de Hoeksen helde, den zelven Graaf insgelyks (5) opgedraagen, die 'er tot dat einde, op den vyftienden van Lentemaand, openlyk gehuldigd wierdt. Eene heerschappy die des te aangenaamer was, wanneer men hem (6) aantoonde, dat de naam van Arkel, door 't verzetten eener letter, dien van Karel uitmaakte.

1459

(4) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 466.
(5) Kemp Beschr. van Gorkom pag. 299.
(6) Slichtenhorst Geldersch. geschiedenis. fol. 205.

De Stad Duurstede en het Dorp Abkoude zyn de Utrechtsche Kerke ingelyfd; vermids Gaasbeek de laatste van dien stam, hebbende geene wettige erfvolgeren, die aan den Bisschop Diepholt, van wien hy voor eenige jaaren gevangen was, voor zyne ontslaaging, hadt afgestaan, om die naa zynen dood te aanvaarden. Invoege de Kerkvoogd David thans, in de volle vergaåringe der Staaten van het Opper- en Nederstift (7) te Utrecht beleid, de zelve in geruste bezittinge nam, en de Stiftsche heerschappy op deeze wyze vergrootte.

1459

(7) Moonen Chron. van Deventer pag. 55.

Welke nogtans verscheidene Vorstendommen overtrof, en haare gebuuren zoo ontzaglyk was, dat, als de nood zulks vereischte, de Bisschop veertigduizend strydbaare mannen te velde bragt. Waar van men de getuigenis vindt in de naagelaatene schriften van den toen leevenden Paus, Pius den (8) Tweeden, dien wy veele geschigtkundige aantekeningen dankweeten.

(8) Æneas Sylvius, de Statu Europæ Cap. 36.

Dees was van geringe geboorte, door zyn verstand en wakkerheid, tot de hoogste waardigheden der Kerke by trappen opgeklommen, en zoo armelyk opgevoed, dat hy nevens de beginselen zyner letterkonst (9) ook het boere werk moest waarneemen. Maar sedert, van zyne Vrienden ondersteund zynde, deedt de natuurlyke schranderheid hem in geleerdheid dermaate uitmunten, dat, naa verscheidene Staatlyke Persoonen als Geheimschryver gediend te hebben, hy tot het zelve Ampt op de Kerklyke ver-

(9) Platina in Vita Pii II.

1459

gaâring van Bazel, en vandaar by den Keizer Frederik gevorderd wierdt. Welke hem, ten teken van 't zonderlinge vernuft, met den Laurierkrans, het hoofdſieraad der Dichteren, beſchonk, en om zyne welſpreekenheid in de gewigtigſte Gezandſchappen gebruikte. Invoege Paus Calixtus de Derde, in opzigt van die zonderlinge hoedaanigheden, hem tot Kardinaal verhief. Welke waardigheid hem echter van de geduurige oeffeninge der geleerdheid niet geheel aftrok, vermids hy in 't beſchryven der Boheemſche hiſtorien bezig was, toen men hem het eindigen van 's Pauſen leeven boodſchapte. Dierhalven begaf hy zich naar Rome, en wierdt hem aldaar, naa de gedaane verkiezing, op den derde van Herfſtmaand in 't agtenvyftigſte jaar deezer eeuwe, de drievoudige Kroon op het hoofd gezet.

Als hy zynen naam van Æneas Sylvius voor dien van Pius verwiſſeld, en de heerſchappy beveſtigd hadt, zoo ſtelde hy dit jaar, het tweede zyner regeeringe, al zyn vermoogen te werk, om de Kriſten Vorſten, met eene algemeene heirvaart, tegen den Turk te doen optrekken; dewyl zyn Voorzaat hem honderdenvyftigduizend goude Kroonen (1) tot dat oogmerk agterliet. Deswege wierdt 'er thans eene byeenkoomſt te Mantúa beraamd, en eenen ieder der Kriſten Opperhoofden derwaart verzogt. Zulks de Hertog van Borgonje uit goeden yver een deftig Gezandſchap (2) van Hertog Jan van Kleef, Willem Biſſchop van Doornik en den Abt van S[t]. Bertin, met hun gevolg, op 's Pauzen verzoek, afvaardigden. Het welke echter zonder groote gevolgen eindigde, om dat de Franſen en Engelſen nieuwe oorlogs beweegingen, op de Landen van den Hertog, maakten. Onaangezien de Paus als eenen ieders Vader niets onverzogt liet, om de harten der Kriſtenen, het zy uit inzigt van beſcherminge, 't zy uit die van verweeringe, met eene rechtvaardige drift te ontſteeken.

1459 Calixti III.

(1) Platina in Vita

(2) Meijeri Annal. Fland. fol. 326. verſo.

Door welke zonderlinge Godsvrugt, onderſchraagd van zeldzaame wysheid, dees Paus zoo veel meerder lof verworf, als deeze deugden minder in diergelyke Kerkhoofden gevonden worden. Dus, door zyne goede eigenſchappen, zoowel als door zyne ſchriften, het goed geheugen waardig zynde, heeft my geluſt 's Mans uitterlyke gedaante, die op deezen naagebleeven penning, nevens 't geheugen zyner vlugge penne, bewaard is, alhier in te laſſen.

♀

M.

Zyn borſtbeeld, 't gene op de voorzyde van den penning ganſch ſtaadig gevonden wordt, is door dit randſchrift omvangen;

PIVS II. PONTIFEX MAXIMUS.

PIUS DE TWEEDE OPPERSTE PRIESTER.

Dees

1459 Dees tytel van *Pontifex Maximus* is het eerste van Numa Pompilius, den tweeden Koning van Rome, (1) ingesteld en gevoerd geworden. 't Gene ook op de penningen van Cæsar, Augustus en andere Keizers hunne opvolgers in gebruik geraakt is, om aan te wyzen, dat het Geestlyke zoowel als het Waereldlyke gebied van hem bestierd wierdt. Op dien voorgang zyn de Pauzen gevolgd, en hebben dien tytel, zoovroeg als men wettige penningen van hen vindt, ook aangenoomen. 1459

(1) Plutarchus in Vita Numæ Pompilii.

De tegenzyde van den penning draagt getuigenis zyner naarstigheid; en dewyl hy verscheidene werken geschreeven heeft, zoo is 'er eene tafel met boeken vertoond, en in den letterkring, als mede in het onderste deel des pennings, dit om- en opschrift gesteld:

VELOCITER SCRIBENTIS SOBOLES.

AFKOOMELINGEN VAN DEN VLUGGEN SCHRYVER.

NE TANTI ECCLESIÆ PACISQUE AMANTIS DELEATVR MEMORIA.

OP DAT DE GEDACHTENIS VAN DEN ZOO GROOTEN KERK- EN VREDELIEVENDEN NIET WORDE UITGEWIST.

Onder het yveren voor het Geloof, liet de Borgonjer echter niet agterwegen, zyn oppergezag te handhaaven. In welk opzigt hy bespeurde, dat de Geestlyken het vermoogen van den waereldlyken Rechter, inzonderheid in Holland, magtig verminderden, vermids de Kloosters en Kerkhoven den booswigten en moordenaaren veilige schuilplaatsen verstrekten, welken de rust der Burgeren verstoorden, en de saamenwooning hinderden. Dierhalven beval de Hertog, (volgende de instellingen van (2) Moses, den moedwilligen Boosdoender zelf van het Altaar te neemen) zynen Gerechtsdienaaren, onaangezien die gewaande vryplaatsen, het recht te (3) vervolgen, en den schuldigen te straffen. Schoon de bescherming der kwaaddoenderen noch redenlyk noch Godsdienstig was, de zugt der Kerklyken tot het heerschen leerde echter deezen handel zoo heilig te zyn, als het straffen der onschuldigen, die zig slegts van hunne vergaäringen afzonderden, welken deswege straks met den naam van Ketters gebrandmerkt wierden.

(2) Exod. XXI. vers 14.

(3) G. Brant Hist. der Reform. 1. deel pag. 42.

Op deeze wyze zag men dit jaar in Artois verscheidene Menschen, die, om de veiligheid by den nagt, naar 't voorbeeld der eerste Kristenen, hunne byeenkoomsten aanregteden, betigten voor Waldenzen en dienaars van den (4) Satan. Onder zoodaanig een voorwendsel gevangen, en van de onderzoekers des Geloofs vreeslyk gepynigd zynde, beleeden zy alles wat hen voorgedicht wierdt; maar ten vuure veroordeeld, en in 't openbaar verscheenen, betuigden zy ontschuldig, en door de schoone beloften der Rechteren, van lyf en goed te zullen behouden, tot deeze valsche bekentenis verlokt te zyn.

(4) Monstrelet Chron. Vol. III. fol. 83. verso.

Dusdaanige handel viel den Ingezetenen niet minder ondraaglyk dan de Overigheid lastig om te stuiten. Invoege deeze buitenspoorigheden met geweld geweerd wierden by den Borgonschen Hertog, welke thans in zyn voorneemen, van den kruistogt tegen den Turk in Persoon aan te neemen, wederom verhinderd wierdt door eene langduurige ziekte, die met zoodaanige ongemakken in 't hoofd verzeld ging, dat de Geneesheeren, onder andere hulpmiddelen tot 's Vorsten herstelling aangewend, hem eindelyk zyn hoofdhair deeden (5) afsnyden, en tot een geleend hoofddeksel noodzaakten. Zulks de Hertog, schroomende hierdoor bespottelyk te

1460

(5) Memoires de O. de la Marche pag. 464.

1460 te worden, ſtraks zyne Edelen en Hovelingen beval, hem in dit gebrek te gemoet te koomen en hierin te volgen. Deswege zag men te Bruſſel, op eenen dag, omtrent vyfhonderd Edellieden, uit achtinge voor den Vorſt, hun hoofd van 't natuurlyke hair ontblooten, en de overigen des Adels, zelfs in andere Steden, dit insgelyk gehoorzaamen. 't Welke toen belachlyk en laſtig ſcheen, ſchoon het ſedert van alle zyde gevolgd en aangenoomen wierdt.

1461 De Hertog met veel plechtigheid de vergaàring der Guldevlies Ordere te St. Omer voltrokken hebbende, kreeg tyding, dat Karel de Zevende, Koning van Vrankryk, op den tweeëntwintigſten van (1) Hooimaand, het ſterflyke deel hadt afgelegt, laatende wel twee Zoonen Lodewyk en Karel, maar de opvolging tot de Kroon alleen aan den Dolfyn, den eerſtgemelden en oudſten Zoon, agter. Welke, zich, voor den haat zyns Vaders, omtrent vyf jaaren by den Hertog van Borgonje verſteeken hebbende, thans met geen geringe vreugde die boodſchap ontfing.

(1) Chron. Scandaleuſe pag. 11.

Des de Hertog, om zynen Neef den Dolfyn, wiens Moeije zyne eerſte Vrouwe was, in de bezittinge van den Franſchen troon te ſtellen, eene geweldige meenigte van Edellieden op de been bragt. Dus met zynen Zoon den Graaf van Charlois, die wegens des zelfs eerſte Gemaalin Zwager van den Dolfyn was, verzeld met omtrent vierduizend van de voornaamſte (2) Landzaaten, ryklyk uitgedoſt, hem naar Reims geleidde om gezalfd te worden. Doch aleer de aanſtaande Koning tot de gewoone plechtigheid toetrat, begeerde dees vooraf van den Borgonjer Ridder gemaakt te worden, tot dat einde den zelven zynen degen overgeevende, wierdt hem door die hand den vereiſchte ſlag in den nek toegebragt. Gelyk dees wederom naa het voltrekken der Krooninge, den Koning, als Leenheer, manſchap (3) beloofde voor het Hertogdom van Borgonje en de Graafſchappen van Vlaandre, en Artois, midsgaders voor alle Landen, die hy van de Franſche kroon te leen hielt.

(2) Hiſt. de Louis XI. par Matthieu pag. 66.

(3) Meijeri Annal. Fland. fol. 329.

Naa dat 'er eenige dagen met prachtige banketten, ſpelen en hoflykheden geſpild waren, is de Hertog van Borgonje, met de uitterſte tekenen van erkenteniſſe en dankbaarheid voor den trouwen dienſt den Koning in raad en daad beweezen, vertrokken: en weinig tyds laater is ook des zelfs Zoon Graaf van Charlois gevolgd, die van den pasverheven Koning Lodewyk toen mildelyk beſchonken wierdt, met het algemeene Stedehouderſchap (4) des Hertogdoms Normandië, en te gelyk met een jaarlyks inkoomen van zesendertigduizend guldens, 't gene den Vader magtig behaagde, en den Zoon wezenlyke blyken gaf van het goed vertrouwen en de onderlinge vriendſchap op dat gekroonde hoofd te konnen veſtigen. Maar hoe ſchielyk de bekoorlyke glans verduiſterde bleek, wyl de Koning in dien zelfden tyd, tegen zyn nog vers gegeeve woord en belofien, een verbond ſloot met de (5) Luikſen, onverzoenlyke Vyanden van het Borgonſche Huis.

(4) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 91.

(5) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 250.

Middelerwyle dat dees, met openbaare vriendſchap en heimelyke loosheden, het oppergezag in Vrankryk zogt te verzekeren, en de eenhoofdige heerſchappy op te bouwen, zoo ging Engeland door inwendige verdeeldheden te gronde. Wandt Hendrik de Zesde, de laatſte Koning uit het Huis van Lankaſter, wierdt door zyne partyen van den troon gejaagd, en Eduard de Vierde uit den Stam van Jork op den zelven verheven. Des de Borgonjer zyne Afgezanten aanſtonds derwaart zondt, om den nieuwen Koning geluk te wenſchen, en te gelyk voldoening te verzoeken, wegens de inbreuk van 't vreedens (6) verdrag, 't gene de Engelſen op de Onderdaanen van dien Hertog geſchonden hadden.

(6) R. Thoyras Hiſt. d'Anglett. Tom. IV. pag. 212.

Deeze hoflykheid, gevoegd by de ver-

1461 verwagting der aanftaande vriendfchap, was Eduard zoo waardig, dat 'er ftraks Gelaftigden tot onderzoek der zaaken gefteld, en genoegzaame tekens van 's Konings yver, in opzigt

1462 van den Borgonfchen Hertog, gegeeven wierden; invoege het onderlinge verbond (1) van den vryen handel tusfchen de wederzydfche Landen en Ingezetenen wel haaft vernieuwd en verlangd is geworden. 't Welke den Landzaaten een algemeen genoegen, maar den Graaf van Charlois innerlyke fmert verfchafte; dewyl hy het Huis van Lankafter, als vermaagdfchapt aan zyne moeder, zonderling genegen (2) was. Desniettegenftaande dekte hy dit misnoegen met den fchyn van welgevallen te neemen in den handel zyns Vaders, die hem met zoo veele weldaaden, ten blyk van geneegenheid, ophoopte, en de zelve telkens wederom vernieuwde.

(1) R. Thoyras Hift. d'Anglett. Tom. IV. pag. 214.

(2) Monftrelet. Chron. Vol. III. fol. 91.

Wandt toen 'er in 't voorgaande jaar verfchil ontftont tusfchen Rutger van Boetfelaar Heer van Langerak, en Arend Piek van Beesde, die ieder de helft der Heerlykheid van Aspere en der zelver inkoomen een wyl geruftlyk bezaten. Doch als de eerftgemelde meerder introk dan hem gerechtlyk (3) toebehoorde, en Arend met hem te vermaanen, van zulks agterwegen te laaten, niet vorderde, zoo is hem zyn Neef Willem van Buren te hulpe gekoomen, welke met eenige Krygsknegten Rutger meende te overweldigen, met dat inzigt heimelyk tot in des zelfs Slot dringende, heeft hy, van Rutger en de byfpringende knegten gefluit zynde, hem echter doodgefchooten, en zyne vlugt genoomen tot in de hoede van zynen Neef Arend. Die, hoewel onkundig van 't bedryf, nogtans voor 't befchermen van den doodflager door de Hollanders belegerd, en tot de overgaaf zyner goederen gedwongen wierdt, welken, naa Willem van Buren in 's Graavenhaage onthoofd was, den Graaf van Charlois als Heer van Arkel, waaraf dit land eerft genoomen was, zyn toegelegd; uit wiens naam Adriaan van Borfelen aldaar de hulde voor de helft der Heerlykheid van Afpere ontfing.

(3) Gouthoeven Chron van Holl. fol. 472. enz.

1462 Weinig tyds naa 't aanvaarden van dit gebied kreeg de Graaf wederom aanzienlyker verovering, doordien Otto, Zoon van Jan Heer van Heukelom, die uit den ftam van Arkel gefprooten was, met hulpe van Gerrit Heer van Kuilenburg den Broeder zyner Moeder, de landen zyns Vaders hadt aangeflaagen, en hem zelf gevangen hielt, thans met rooven en andere vyandlykheden de Hollanders dapper plaagde. En dewyl dit een Leen van Holland was, zoo deedt de Graaf van Charlois de Stad Heukelom door eenige Gorkommers by verrasfing inneemen, en verkreeg daardoor aanzienlyke gevangenen, welken hy niet eerder ontfloeg, voor hem de Heerlykheid van Heukelom, van den gemelden Otto en des zelfs Oom Heer van Kuilenburg, was afgeftaan en overgedraagen.

Door welk middel de Graaf aldaar op den negenentwintigften van Oegftmaand in bezitting tradt. En dus niet alleen den Zoon van die Landen verftak, maar zelf den gevangen Vader, nademaal dees zich ook in 't beftier magtig vergreepen hadt. Vermids hy het recht hadt om zekere kleine munten, met zyn naam en wapen, te flaan; maar de zelven vervalft, en op den naam van den Hertog gang geeven hebbende, en daaraf dikwylen vermaand zynde, echter daarin voortgaande, is hy eindelyk by den Raad van Holland overwonnen. Zulks dees insgelyks van die Heerlykheid beroofd bleef ten kofte zyner munten, die, of fchoon van geringe waarde, ik echter, om haare aanmerkelyke gevolgen, hier niet kwaalyk geplaatft achte.

I. Deeze Geldſtukjes heb ik des te eerder hier willen invoegen, om mynen voorheen begaanen misſlag omtrent de zelven te konnen beteren, vermids ik die onder de munten van Jan van Arkel Biſſchop van Utrecht gemeen gemaakt (1) heb, misleid zynde door het wapen, 't gene van het Arkelſche niet verſcheeld, dan in een blaauw Lambel, dat hier niet zigtbaar was, wandt buiten deeze breuke voeren zy beiden twee getande banden van rood op een zilver veld: hierenboven is de doopnaam, met dien van den voorſchreeven Biſſchop, de zelve, en het verſchil in den nu ondekten duiſteren tytel te vinden; gelyk 'er in den rand op de voorzyde der eerſte munte dus te leezen ſtaat,

(1) F. V. Mieris Biſſchopl. Munten van Utrecht, de VI. plaat No. 7 & 8.

IOHannes DOminus De HEUcolomio.

JAN HEER VAN HEUKELOM.

De keerzyde heeft rondom een kruis dit omſchrift:

MONETA NOVA HEUcolomii.

NIEUWE MUNT VAN HEUKELOM.

II. De tweede, die, zoowel als de eerſte, meeſt uit koper beſtondt, en nog een weinig bewys over hadt van het zilver waarmeê zy eertyds overſtreeken was, draagt diergelyk een randſchrift, als de tegenzyde der voorgaande munte; en dewyl de rugzyde onleesbaar gevonden wordt, zoo ſtrekt dit echter tot bewys van de oude heerſchappye der Heeren van Heukelom.

Deeze vermeerdering van bewind, vermids die meeſt door geweld verkreegen was, ſleepte den Graaf van Charlois te gelyk magtige afgunſt naa. Wandt door 't aanvaarden der Heerlykheid van Bethune was Jan van Croy, zyns Vaders grootſte gunſteling, misnoegd geworden; en door die van Arkel hadt hy den wrok op den hals gelaaden van Jan van Lannoy Stadhouder van Holland, welken beiden geene gelegenheid verwaarloosden om dit den Graaf betaald te zetten. Tot dat einde verbonden zy zich in onderlinge vriendſchap met Jan van Borgonje Graaf van Stampus, en zaaide geen geringe tweedragt tuſſchen den Hertog van Borgonje en zynen Zoon den Graaf van Charlois. Zulks dees, naa dat hy het voorneemen van zyns Vaders Keldermeeſter (2) ondekt, en den zelven, wyl die den Graaf door vergif meende van kant te helpen, met den dood geſtraft hadt, geduurig klaarder beſpeurde, dat men telkens nieuwe uitvindingen bedagt om hem te mishaagen, dierhalven, om hunne laagen te ontwyken, zich met ſober gevolg naar Holland begaf.

(2) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 93.

Dus bleef de oude Hertog verward in de liſtige vonden zyner looze Hovelingen, onder welken de gemelde Croy, eerſte Kamerling van den Vorſt, het oor van den zelven zoo magtig was, dat hy den Hertog wendde, werwaart zyne begeerte ſtrekte.

1462 't Gene alom dermaate uitblonk, dat Lodewyk de Elfde, Koning van Vrankryk, zoekende de Borgonſche grootheid te fnuiken, deswege ondernoomen hadt het beſtand van dien Vorſt met Engeland te (1) breeken, en den tol op het zout in 't Hertogdom van Borgonje in te voeren; doch ziende dit alles zonder gevolgen afloopen, trat hy, om echter zyn oogwit te bereiken, 1463 in onderhanling met den voornoemden Croy, welke eerſt gelokt door 't aas van groote beloften, eerlang ook, door magtige geſchenken, aan Koning Lodewyk verbonden wierdt, vermids het dat gekroonde hoofd aan geen Staatkundige ſchranderheid mangelde; maar in den aard ſtilzwygende, agterdochtig en liſtig in zyne (2) onderneemingen, noch genootene dienſten, noch gedaane beloften van waarde hielt, als 'er hoogheid mede te bezeilen was.

(1) Meijeri Annal. Fland. fol. 331. verſo.

(2) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 248.

Met die hoedaanigheden bezwangerd zynde verhief hy Croy tot Groothofmeeſter, en ſchonk den zelven het Graafſchap en de Heerlykheid (3) van Guines. Zulks dees, vergeetende de weldaaden, zoo ryklyk van het Huis van Borgonje, van zyne jeugd af, genooten, den ouden Hertog bewoog om de Steden in Pikardië, langs de rivier de Somme gelegen, aan den Koning af te ſtaan, niettegenſtaande die de Nederlanden magtig dekten, en by den vreede van Atrecht op zeker beding waren overgegeeven, 't gene de Koning nog nader beloofd hadt, de zelve by 's Hertogen leeven (4) nooit te zullen loſſen. Des onaangezien wierdt die handel doorgedreeven, en onmiddelyk de zaaken bekragtigd, door de betaaling van de voorheen bedonge vierhonderdenvyftigduizend oude (5) kroonen, en, in de byeenkoomſt die tot dat einde te Hesdin beleid was, de Hertog met kragtige beloften en byzondere tekenen van oprechte vriendſchap tot zooverre geſtreeld, dat de zelve, ſchoon des Konings woorden weinig gevolg hadden, zynen Zoon, den Graaf van Charlois, derwaart riep, om den Koning te begroeten, en deelgenoot te zyn van die aanmerkelyke vreugden.

(3) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 96.

(4) Memoires de O. de la Marche pag. 467.

(5) Meijeri Annal. Fland. fol. 332. verſo.

1463 Maar dees, eensdeels bewuſt, dat de Vreede van Atrecht nog in alle zyne leden niet voldaan was, andersdeels kennis hebbende, dat het geld, waar mede de gemelde Steden betaald wierden, door den Heer van Couchy (6) geligt was uit de ſchatten zyns Vaders, die op het Kaſteel van Ryſſel bewaard lagen, en dit den Koning, niet zonder vóorweeten van den Heer van Croy, geleend was, ontveinsde den opgevatten wrok, zoo over het vervreemden der Steden, en het agterblyven zyner jaarlykſche wedde, als het verſteeken zyns Stadhouderſchaps van Normandië, hem van den Koning opgedraagen, en wierp de ſchuld van zyn afweezen op de tegenwoordigheid zyner vyanden, 's Hertogen voornaamſte Raadslieden. Invoege dees toeleg, welke op den Graaf doelde, hoe vriendlyk in den ſchyn, en omzigtig beleid, nogtans wederom verydelde, en oorzaak gaf tot eene nieuwe, maar geweldiger onderneeming, welke de Baſtaard van Rubempré een onverſaagd man, in het 1464 volgende jaar, met omtrent veertig rappe gaſten, ter zee ondernam: om waar 't moogelyk den Graaf uit Holland te ligten en dus in Vrankryk te voeren.

(6) Chron van Vlaand. MSS. fol. 368.

Maar dees aanſlag, die omtrent 's Graavenhaage beleid was, ontdekt, en eenigen der ſaamgeſpannenen met hunnen Leidsman gevangen zynde, keerden de overigen terugge, de onverwagte tyding brengende aan den Koning Lodewyk, die eene andere uitkoomſt voorzag; dierhalven een magtigen hoop volks by Hesdin verzaamelde, om zich, naa 't vangen van den (7) Zoon, als dan ook van den Vader, in eene nadere ſaamenſpraak, te verzekeren. Doch het mom zyner veinzeryen afgeligt zynde, doordien de Hertog by tyds het bedrog door zynen Zoon bekend

(7) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 103.

1464

kend geworden, zich ſtraks uit de dreigende ongevallen redde. Waardoor niet alleen de weg geopend wierdt tot de verzoening van den Hertog met zynen Zoon, en tot de vlugt der ſchuldige Raaden; maar inzonderhéid tot den aanſtaanden Oorlog, die de Koning in vergeldinge zyns bedrogs op 't lyf kreeg.

In 't ontvonken van die tweedragt yverde Paus Pius de Tweede tot het voortdryven van den Kruistogt, vermids de Italiaanſche verdeeldheden door de Franſen aangedreeven, nu eindelyk afgeloopen waren, en de Turk hierentuſſchen aanzienlyke Landen den Kriſtenen ontweldigd hadt. Dierhalven regtte dat Kerkhoofd een bondgenootſchap op, met Matys Corvinus Koning van Hungarië, insgelyks met den Hertog van Borgonje, en de Venetiaanen, welken zich de gewilligſten tot die reis aanbooden. Deswege wierdt dan een ieder tegen den vyfden van (1) Zomermaand, van den Paus, naar Ancona beroepen. Zulks de Hertog van Borgonje daaraf kennis gaf aan die Heeren, welken hem voorheen beloofd hadden te zullen volgen, en met een alle zyne Ridders en Leenmannen, tot het opvatten der wapenen tegen de Ongeloovigen, aandreef.

(1) Platina in Vita Pii II.

Doch, mids de Koning van Vrankryk hem dien togt ontried te (2) onderneemen, omdat hy den Graaf van Charlois, die het gebied in zyns Vaders afzyn moeſt voeren, magtig vreesde, zoo heeft de Hertog den zelven voor zyn perſoon een jaar opgeſchort, en onderwylen zyne baſtaard Zoonen Antoni en Boudewyn, met eenen grooten hoop volks daartoe vervaardigd. Met dat inzigt gaf hy Antoni, om des zelfs dapperheid op te wekken, het Graafſchap van La Roche in Ardenne, en honderdduizend goude Schilden, die ſtraks het Kruis, nevens andere Ridders en Edelen zyns Vaders Onderdaanen, aannam, en op den tweeëntwintigſten van Bloeimaand, uit de haven van (3) Sluis in Vlaandre, met twaalf Galeijen en andere mindere Schepen, gemand met tienduizend voetknegten, in zee ſtak, om zich in Italië met de Pauslyke magt te vereenigen.

(2) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 101.

(3) Memoires de O. de la

Marc. [illegible] & Hara. Annal. Brab. Tom. I. fol. 425.

Het gerugt van deezen overzeeſchen togt, prikkelde verſchillende Landsvolken, op hoope van gelyke vergeldinge, tot die zelve onderneeming. Invoege zich, zoowel Duitſen, Franſen, Spanjaards als Nederlanders, zonder eenigen regel naar Rome ſpoeiden. En vermids hen meerder geld dan yver ontbrak, en de Paus, wien 't ook aan genoegzaame middelen haperde, door een hevige ziekte beſprongen zynde, zich dus eenige dagen laater op den weg begaf, veelen in dien ſtaat ontmoette, en niet bekwaam ſchattede de reis te konnen volvoeren, omdat zy de koſten tot dien oorlog niet met zich bragten, gelyk 'er uitdrukkelyk in de alom verſpreide brieven bevoolen (4) was, zoo heeft hy dierhalven een groot deel, inzonderheid der Duitſen, met ontſlaginge van zonden terugge doen trekken, en zelf zynen weg vervolgd, naar de vergaaderplaats der Bondgenooten. Doch aleer de verwagte onderſtand te Ancona verſcheen, wierdt Paus Pius den Tweeden het ſterflyke leeven, en tegelyk de voorgenoome reis afgeſneeden.

(4) Platina, in Vita Pii II.

Nauwlyks hadden de Borgonſche Ridders het overlyden van den Opperkerkvoogd, op hunne aankoomſt, verſtaan, of zy zetteden hunne zeilen naar Marſeilje, alwaar door ziekte het grootſte deel des volks aflyvig wierdt; des de Baſtaarden Antoni en Boudewyn, midsgaders eenige (5) anderen, hunne wapenen en ſchepen verlieten, en in 't begin van 't volgende jaar over land terugge keerden, laatende den ganſchen laſt des oorlogs op den hals der Venetiaanen, wier Hertog Chriſtophorus Maurus, met tien welgewapende Galeijen (6) te Ancona aangekoomen, van de Kardinaalen, die toen het lighaam van de Kerke uitmaakten, verzogt wierdt, om het verzaamelde geld, dat gering was, echter tot dien Oorlog te beſteeden.

(5) Monſtrelet, Chron. Vol. III. fol. 106.

(6) P. Marcelli de Vitis Princ. Venet. pag. 73.

Dier-

1464

Dierhalven dan zondt men het zelve, naa rype overweegingen, aan Matys Corvinus, Koning van Hungarië, op dat de Turken niet geheel Dalmatië zouden afloopen, en de koste van den kryg aan dien kant, door deeze penningen, mogt gedraagen worden. Welke de Venetiaanen aan de andere zyde, een geruimen tyd, met ontzaglyke toerustinge, op eige beurs (1) onderhielden, in 't aanschouwen van geheel Italië niet alleen, maar van al de Vorsten van Europa. Zulks deeze loflyke bedryven den roem van dien Staat niet weinig vermeerderden, welke onderschraagd wierdt door de achtbaarheid van eenen Leidsman, die de Kristenheid in 't algemeen verplichtte, en versierd was met zonderlingen yver voor Godsdienst en Gerechtigheid, om welken te beschermen de wapenen tegen de Ongeloovigen opgeheven waren. Des ik meene, dat de volgende penning zoo op de reeds gemelde gevallen, als eigenschappen des Hertogen, zyne betrekking heeft.

(1) Th. Fougasses Hist. de Venise pag. 351. versa.

Dees was naa den dood van Passchalis Maripetrus, in 't jaar veertienhonderdtweeënzestig, tot de Hertoglyke waardigheid der Venetiaanen verheven, welke tytel in 't begin der agtste (2) eeuwe, by dien Landaard, zyn aanvang nam, en thans in deezen Maurus het zevenenzestigste verkooze Opperhoofd uitleeverde, die, naa dat hy de heerschappy met ongemeene zorge negen jaaren en zes maanden hadt helpen (3) bestieren, het sterflyk leeven verloor, laatende het gebied aan Niklaas Tronus zynen Opvolger, en ons het geheugen zyner gedaante op deezen penning agter. Op welken zyn borststuk vertoond wordt, met het gewoone hoofddeksel dier Hertogen, zynde een muts in de gedaante van eenen hooren, tot teken der sterkte, waaromheen in den rand deeze letters staan;

(2) P. Marcelli de Vitis Princ. Venet. pag. 1.
(3) P. Marcelli u. s. pag. 75.

CRISTOFORVS MAVRO DVX.

KRISTOFFEL MAURUS HERTOG.

Op de tegenzyde ziet men eenen krans van Klimop, het zinnebeeld van den waaren (4) lof, die nooit verdort, tot welken men door yver en beleid, gelyk dit kruid, omhoog stygt, en eindelyk ten top geraakt. Dus wordt de krans op deezen Hertog toegepast, en de reden waarom, in dit opschrift des pennings uitgedrukt;

(4) Pierius Valer. Hierogl. fol. 686.

RELIGIONIS ET IVSTICIAE CVLTOR.

OPBOUWER VAN DEN GODSDIENST EN DER GERECHTIGHEID.

Het pryslyke voorbeeld der Venetiaanen moest andere Vorsten dien zelven weg hebben doen inslaan, zoo geen byzondere inzigten hen van het algemeene nut der Kristenen hadt afgetrokken. Inzonderheid den Hertog van Borgonje, wiens brandende yver zoo lang in arbeid ging, maar thans door huislyke zorgen geweldig verdoofd wierdt; vemids zyne Zoon de Graaf van Charlois, geduurende zyns Vaders krankheid de Landen (5) beheerst, en

(5) Monstrelet

1464

Chron. Vol. III. fol. 106.

en eenigen der oude Raaden en bedienden, midsgaders de Bloedverwanten van Croy vervolgd en verjaagd hadt, en daardoor zich eene nieuwe gramschap op den hals laadde, die moeijelyk door zynen baſtaard Broeder Antoni bevreedigd wierdt, en dus te meer des Graaven wrok op den Franschen Koning ontſtak, dewyl hy dien de oorzaak van alle ongevallen dacht te zyn, ook ſedert het vangen des Baſtaards van Rubemprè een onverzoenlyken haat op hem gezet hadt. Nademaal het gerugt liep, dat dezelve ſchriftlyk bevel van den Koning tot de onderneeming kreeg, om den Graaf van Charlois, 't zy leevend, 't zy dood, in Vrankryk (1) te leveren.

(1) d'Argentrè L'Hiſt. de Bretaigne fol. 863.

1465

't Was dierhalven dat de Baſtaard met te meerdere beweegredenen van den Koning uit de gevangeniſſe gevorderd wierdt; maar die eiſch ook telkens, op aandrang van den Graaf, ontzegt is geworden, zelf met harde bedryginge tegen den Koning door den Hertog zynen Vader. Welke thans verſcheidene zyner Staatsbedienden, tot overtuiging hunner heillooze onderneemingen, naar Vrankryk zag doordruipen, en onder deezen ook den Stadhouder van Holland Jan van Lannoy, (2) in wiens plaats aldaar Lodewyk van Brugge, Heer van Gruithuizen, dit jaar aangeſteld wierdt.

(2) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 477.

Onderwylen is de Hertog door den Zoon zyner Zuſter, Jan Hertog van Borbon, bewoogen geworden, om, tot heil der Franſche Kroone, eenige benden krygsknegten te (3) ligten, en den Koning Lodewyk daardoor tot rechtvaardiger handel te noodzaaken, dan de zelve tot nu toe gewoon was te pleegen. De zelve begeerte dreef Karel Hertog van Berri, des Konings Broeder, daar toe aan; dewyl dees naar grooter gezag reikhalsde, en het gevaar zyns leevens gedekt hadt, door het verbond met den Graaf (4) van Charlois, en met François Hertog van Bretanje, by wien hy gevlugt was; die zich, met andere Grooten van Vrankryk, tot onderlinge hulp en beſcherming tegen den Koning, onder den tytel van het algemeen welzyn te herſtellen, verbonden hadden.

(3) Memoir. de Comines Liv. I. Chap. 11.

(4) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 109.

1465

Des de Hertog van Borgonje op deeze voorwendſels hun verzoek ligtlyk toeſtemde, en de Staaten zyner Landen, tot de noodige voorbereidſels, vooraf te Bruſſel (5) beriep, om algemeenen onderſtand tot dien oorlog te genieten, welke naauwlyks ingewilligd was, of men zag op de alom verbreide maare, de Ridders, Edellieden en Leenmannen met hunne Krygsknegten, van alle zyden der Nederlanden, dus ook uit Holland en Zeeland, in zoo groote meenigte ſaamenſchoolen, dat in weinig tyds het getal tot veertienduizend ſtrydbaare mannen beliep, welken nog nader met eenen goeden hoop Borgonſen ſtonden geſterkt te worden.

(5) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 111. & ſeq.

Doch als de zelve niet tydig genoeg verſcheen, zyn deezen onder het oppergebied van den Graaf van Charlois, en zyne laagere Veldoverſten, Antoni zynen baſtaard Broeder, den Graaf van S[t]. Paul en den Heer van Haubourdin, Vrankryk in getrokken, en namen verſcheidene Steden en Sterktens weg, verwoeſtende veele Landen in dien optogt, nietteгenſtaande zy overal bekend (6) maakten, dat zy kwamen om Vrankryk te bevryen.

(6) Chron. Scandaleuſe pag. 26.

Dus met vluggen tred tot voor Parys gevorderd zynde, ſloeg men het Leger neder omtrent die Stad, om aldaar de Bondgenooten, de Hertogen van Berri en Bretanje, midsgaders hunne vereenigden, op te wagten. Doch als die op den geſtelden tyd niet aankwamen, en Parys voor de Borgonſche wapenen weigerde te bukken, en de Graaf van Charlois dierhalven tot over de Seine voortging, zoo kwam de Koning middelerwylen naar (7) Parys afzakken, om het vereenigen der twee groote Legers te ſtuiten, en geenen veldſlag, was 't mooгelyk, te waagen.

(7) Memoires de Comines. Liv. I. Chap. II.

Nogtans, tegen dit voorneemen, geraak-

1465 raakte de Koning op den zestienden van Hooimaand, by Montlchery, met Graaf Karels volk handgemeen, en viel zoo heftig op den flinker vleugel der Borgonsen, dat die eerlang verstrooide, en veelen daaraf verliepen. Een gelyk voordeel kreeg de Graaf van Charlois op den flinker vleugel van 's Konings heir, dien hy zoo driftig en met zoo weinige manschap agtervolgde, dat de hoop volks, van welken hy ondersteund wierdt, vreezende dat de Graaf, van het lighaam zyns legers afgesneeden, ligtlyk onderschept konde worden, hem perste om terugge te keeren. Desniettegenstaande heeft zyne onbezonne drift, in 't naajaagen van sommigen der verstrooide vyanden, hem in het uitterste gevaar gebragt; wandt daardoor verviel hy onder eenigen van 's Konings Lyfschutten, die hem fluks omringden en persten tot de overgaaf. Zoo beister stondt het met hem geschaapen, dat hy 'er toen gekleefd zoude hebben, 't en ware Robert (1) Cotereau, de Zoon van zynen Geneesheer, zich, met niet mindere dapperheid dan sterkte, in 't midden der meenigte, die den Graaf beslooten hieldt, geworpen, en haar zooverre verwyderd hadt, dat zy afweek, en hem middel verschafte, om dus, slegts met eene wonde aan den hals, die dapper bloedde, het gevaar te ontglippen, en zich by het gros zyns heirs te voegen; waardoor de verstrooide benden ten deele weder vergaderden. De zonderlinge dienst, die Cotereau, door uitmuntende heldhaftigheid, den Graaf in 't beschermen beweezen hadt, wierdt hem sedert met het Stedehouderschap der Leenen van Brabant vergolden.

(1) Memoires de O. de la Marche pag. 471.

Terwyl men dus aan beiden de zyden de hoopen in nieuwe slagorde schaarde, en het veld door het geduurige schutgevaarten met dooden bezaaid (2) raakte, zoo liep de dag ten einde, en Koning Lodewyk dien nagt naar Corbeil, zeven mylen wegs: laatende het verlies in den evenaar, maar het slagtveld aan de Borgonsen. Welken nog omtrent drie dagen die landstreek bewaarden, aleer zy zich met hunne Bondgenooten, uit Bretanje koomende, by de Stad Estampes (3) vereenigden. Deezen vermengd met de deftigste Staatsbedienden, door den Koning weleer van hunne ampten beroofd, waren zoo ontsaglyk als schoon in 't uitterlyke beschouwen, maar innerlyk vol bekommeringe; dewyl zy op den weg veele Fransche vlugtelingen gegreepen hadden, die hen verzekerden, dat de Koning in den slag was omgekoomen.

(2) Memoir. de Comines Liv. I. Chap. IV.

(3) Memoir. de Comines Liv. I. Chap. V.

Welke tyding hen eensdeels verheugde, andersdeels verlegen maakte, hoe zich in zoodaanig een geval van de Borgonsen te ontslaan: des sommigen voor 't beste achteden, die allen te verdryven of te dooden. Doch de valschheid van 't gerugt nu ontdekt zynde, boezemde eige voordeel hen andere gedachten in 't gemoed, en verdreef aldaar die wolk van zwaarigheden, die straks naar Nederland over woei. Vermids de voortvlugtenden der Borgonsen met snellen loop dit nieuwe gerugt aan den ouden Hertog van Borgonje (4) bragten; dat het heir zyns Zoons verdreeven, en de voornaamste Veldoversten verslaagen waren, daar nog byvoegende, dat zy in twyfel trokken, of zyne Zoonen, de Graaf van Charlois, en de Bastaard Antoni, gevangen of gedood mogten zyn.

(4) Monstrelet Chron. Vol. III. fol. 117. verso.

Dierhalven gaf de Hertog straks bevel aan den Heer van Saveuse, om al wat wapens draagen konde uit Artois en de Kastelenie van Ryssel by een te trekken, om de Landpaalen te beschermen, en den Graaf van Charlois te helpen. En, opdat deeze onderneeming te gelukkiger mogt afloopen, stelden de Vlaamingen plechtige ommegangen (5) aan, en verhieven hunne ernstige gebeden naar den Hemel, om den Almagtigen te beweegen tot de hoede van hunnen aanstaanden Landsheer. Deeze droeve maare wekte aan den anderen kant de Luiksen op, tot het volbrengen

(5) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 288. verso.

1465

van (1) het verbond, 't gene zy heimelyk met den Franſchen Koning tegen den Hertog van Borgonje geſlooten hadden, om in deezen voordeeligen ſtand der zaaken omtrent het midden des zomers, geſterkt met manſchap van dien Koning, in 's Hertogen Landen, 't zy Brabant, 't zy Namen, te vallen.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. 1. fol. 328.

Deswege wierdt vooraf den Hertog in Oegſtmaand den Oorlog (2) aangezegd, zyne Landen ten vuure en ten zwaarde verwoeſt, en ſtraks het beleg voor de Stad Lukſemburg geſlaagen. In 't dryven dier ongevallen beriep de Borgonjer zyne Vrienden en Bondgenooten, wel voornaamenlyk de Hertogen van Kleef en Gelder, de Graaven van Naſſou en Horn, midsgaders meerdere anderen van minder vermoogen, en wilde dus geſterkt de Luikſen zelf bevegten. Maar deezen, ziende de magt des Hertogen dermaate aangewaſſen, verlieten het beleg en keerden den rug naar hunne vyanden.

(2) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 118.

In den ſleep der algemeene onluſten, volgde ook byzondere droefheid voor het Huis van Borgonje, ontſtaan door de ontſteltenis van Iſabella van Borbon, (3) bedgenoote des Graaven van Charlois, welke zich ſedert eenigen tyd te Gorkom onthieldt, en thans zich onverzettelyk voorſtelde, dat haar Gemaal, wyl zy geene kondſchap bebekwam, moeſt geſneuveld zyn. Als zy door deeze kwelling in 't bedde ſtortte, en niemand zelfs der ervaarenſte Geneesheeren beter hulpmiddel voor haar ongemak wiſt uit te vinden, dan haar naar Gend te vervoeren by haare eenige Dochter Maria, om dus den opgevatten waan, door dat voorwerp, te verdryven, heeft men onmiddelyk deezen raad gevolgt; doch toen de Vorſtin, in 't voltrekken dier reize, tot Antwerpe gekoomen was, nam de ziekte dermaate de overhand, dat de draad haars leevens op den vyfentwintigſten van Herfſtmaand (4) afgeſneeden, en het lighaam aldaar in de Abdy van S^t. Michiel, voor 't groot altaar, begraaven wierdt; laatende eenen lof agter, van ongemeen Godsdienſtig en oprecht geleefd te hebben.

(3) Gouthoeven, Chron. van Holl. fol. 477.

(4) Meijeri Annal. Fland. fol. 337.

Ondertuſſchen dat dit in de Nederlanden omging, hadt de Graaf van Charlois zyn leger in Vrankryk met dat der Bondgenooten vereenigd, voor Parys neêrgeſlaagen, en de onderhandeling tot den Vreede met de Stedelingen, onder voorwendſel van den Staat te (5) verbeteren, de ſchattingen te verminderen, en den Koning naar 's Ryks wetten te doen regeeren, met zoo goeden voortgang aangevangen, dat de Koning hiervan verwittigd, ſchroomende Parys en hierdoor ook zyne Kroon te verliezen, zich ylings met zyn gevolg derwaart begaf, en zich toen niet beter uit die dreigende onheilen des oorlogs zag te redden, dan door met de vereenigden in geſprek te treeden; te meer, wyl Galeas Sforſa, de Zoon des Hertogen van Milanen, op wien de Koning het meeſte vertrouwde, hem, (6) op welke koſte dat het mogt zyn, daartoe aandreef.

(5) Memoir. de Comines Liv. I. Chap. VIII. & Chron. Scandaleuſe pag. 47.

(6) Memoir. de Comines Liv. I. Chap. VIII.

Tot dat einde dan handelde de Koning in eigen Perſoon met den Graaf van Charlois, en ſchoon toen in hunne vriendlyke byeenkoomſten de zaaken niet geheel ten einde liepen, echter was deeze grondſlag zoo wel beleid, dat de Vreede op den vyfden van Wynmaand te (7) Conflans getekend, en nog nader op den negenentwintigſten dier maand te S^t. Maur de Foſſez bekrachtigd wierdt. Door den zelven verkreeg Karel, des Konings Broeder, het Hertogdom van Normandië, in verwiſſeling voor dat van Berri.

(7) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 335. & 337.

Aan Karel Graaf van Charlois, den voornaamſten van dien handel, die zoo veele koſten en moeijelykheden ten nutte van het (8) Ryk, en tot vereeniging van den Koning met de Grooten zyner Landen hadt aangewend, en tot vergoeding van het ongelyk 't gene hem gedaan was, wierden de Steden langs de Somme, en andere, die de Koning, naauwlyks negen maanden geleden, van den

(8) Monſtrelet Chron. Vol. III. fol. 122.

1465

den Hertog van Borgonje gekogt hadt, wederom voor hem en zyne wettige Manlyke of Vrouwlyke Naakoomelingen overgegeeven; alleen onder beding van de zelven, naa des Graaven dood, te moogen loſſen voor tweehonderdduizend goude Schilden; doch niet by des zelfs leeven. Op gelyken voet wierdt het Graafſchap van Boulonje aan hem en zyne Man-of Vrouwlyke kinderen afgeſtaan; maar de Steden en onderhoorige Landen van Peronne, Montdidier en Roije in vollen eigendom overgegeeven. Ook wierdt hem het Graafſchap van Guines voor eeuwig en erflyk opgedraagen. Hierenboven ſtelde de Koning den Graaf van S^t^. Paul tot Conſtapel van Vrankryk aan, alleen ten welgevallen des Graaven van Charlois.

De andere Vorſten en Heeren (1) van dit Bondgenootſchap wierden op gelyke wyze beloond, en, naar gelang en aanzien, goederen toegeweezen. Dus zoude ieder wederom in zyne voorgaande bezittingen geſteld, en langs deezen weg de algemeene vriendſchap en de ruſt in het Ryk geveſtigd worden. Invoege deeze aanmerkelyke Vreede, die den Koning in de geruſte bezitting der Franſche heerſchappye herſtelde, de oorzaak geweeſt is, om dit zonderlinge geval op den volgenden penning, welke ik meene dat op dit verbond der Vorſten gemaakt is, den Naakoomelingen in 't geheugen agter te laaten.

(1) Argentre Hiſt. de Bretagne fol. 865.

Het

1465

Het voorste deel van den penning draagt het weezen des Konings, wiens hoofd met eene muts gedekt is, hebbende, tot naderen uitleg van dit afbeeldsel, de volgende tytels tot randschrift

DIVVS LVDOVICVS REX FRANCORVM.

DE VERGOODE LODEWYK KONING DER FRANSEN.

Op de tegenzyde zit het gewapende Vrankryk, in de gedaante eener Amazone, welke den schepter houdt in de regterhand, en met de slinkere den olyftak, het teken des vreedes, aanbiedt. Dierhalven is de ten kryg dienende helm aan haare voeten afgelegt, en de rand met deeze toepasselyke letters omzoomd geworden.

CONCORDIA AVGVSTA.

DE VORSTLYKE EENDRAGT.

Naa het geeven en overdraagen der gemelde bezittingen, zyn deeze verschillende volken van elkanderen gescheiden, en onder hunne byzondere Heeren of Veldoverstens naar hunne Landen vertrokken. De Graaf van Charlois in de pas overgeleverde Steden langs de Somme, en in (1) Pikardië, aangenoomen zynde, en wederom manschap ontfangen hebbende voerde straks zyne Krygsknegten tegen de Luiksen. Welken sedert onder de gemeene vyandlyke bedryven, ook in byzondere buitenspoorigheden tegen den Persoon des Graaven uitspatteden. Vermids die van Dinant zyn afbeeldsel met schriklyke lasteringen in 't gezigt der Stedelingen van Bovines, zyns Vaders Onderdaanen, aan eene galg hongen, zeggende daarby, dat de Koning van Vrankryk hem op deeze wyze zoude straffen, omdat zy meenden, dat de Graaf bereids gevangen was. Maar als zy verstonden, dat de vyandlykheden aan dien kant geëindigd, en dat 'er een verbond met den Franschen Koning gemaakt was, dat zy in het zelve niet begreepen waren, hierenboven nog, dat de Graaf van Charlois met een magtig heir, omtrent Slagtmaand, op hen afkwam, zoo keerden zy zich aanstonds tot den Hertog van Borgonje hem met alle nedrigheid om den Vreede smeekende. Waarvan de verzekering, door geduurige wapenschorsingen, tot in 't begin van het volgende jaar, draalde.

(1) Memoir, de Comines Liv. I. Chap. XIV.

1466

Wanneer de Graaf van Charlois met opgehevene wapenen, niet zonder bloedstortinge, hen nog den zelven op deeze voorwaarde afperste: dat zy den Vorst te voet vallen en om vergeeving van 't misbedryf zouden smeeken; midsgaders in de zes eerstkoomende jaaren (2) zeshonderdduizend Rynsguldens tot boeten zouden betaalen; en dat de Borgonjer, als Hertog van Brabant, nevens alle Hertogen zyne Opvolgers naa hem, van het gansche Land van Luik altyd Beschermheeren en Voogden blyven zouden, op eene wedde van tweeduizend Rynsguldens ieder jaar; mids dat die Landzaaten geenen handel, 't zy van Vreede, 't zy van Oorlog, of diergelyke zaaken van belang, zouden onderneemen, 't en zy met het genoegen en de bewilliginge van hunnen Beschermheer; hierenboven zouden zy hunnen Bisschop de geleede schaade vergoeden. Op dien voet is de Vreede, op den tweeëntwintigsten van Louwmaand, getekend, vervolgens uitgeroepen, en het Leger afgedankt geworden.

(2) Monstrelet Chron. Vol. III. fol. 134. verso.

Doch de zelve was van zoo kleinen duur, dat hy naauwlyks drie maanden stondt, of de Inwooners van (3) Dinant, vermetel op hunne rykdommen, en tegelyk bekoord door beloften van den Franschen Koning, vielen met byeenge-

(3) Meijeri Annal. Fland. fol. 338. & Hist. de Comines

1466

geraapte hoopen in de Landen van Namen en Henegouwe, die verdervende met plonderen en verwoesten. Des Paulus de Tweede, welke naa Pius den Pauslyken Zetel bekwam, uit inzigt van deeze trouwloosheid, ten voorbeeld van anderen, te willen straffen, de gemelde Stedelingen met den Kerklyken ban (1) sloeg, en den Geestlyken beval geene Kerkdiensten aldaar te verrigten; hierenboven beloofde hy vollen aflaat te geeven aan eenen ieder, die de wapens tegen deeze oproerige meenigte wilde voeren.

Nogtans toonden de weerspannelingen zoo weinige achting voor de geestlyke straffen, als voor de waereldlyke bedreigingen van den Hertog van Borgonje. Welke straks omtrent dertigduizend Krygsknegten byeenraapte, en de zelven, onder het opperbevel zyns Zoons, deedt optrekken tegen de Stad Dinant, welke omtrent het midden van Oegstmaand (2) dermaate aangetast wierdt, dat naa eene strenge belegering van weinige dagen, de overgaaf volgde; en de meest schuldigen gestraft zynde, zoo is zy den overwinnende Krygsknegten ten besten gegeeven, die 'er in den rykdom der Burgeren graasden, en door die plondering magtigen buit meêsleepten; voorts 'er de vlam in staken en t'eenemaal verdelgden.

De Luiksen van dit beleg kennis hebbende, zyn straks tot onderstand der belegerden in de wapenen gebragt, en in groote meenigte (3) afgekoomen; waardoor het Borgonsche heir zich tegen hen in slagorde schaarde, en den stryd staande voets meende aantevangen. Maar de Luiksen, vermids zy de Stad reeds overweldigd en de vyanden zoo welgesteld vonden, verzogten door hunne Afgevaardigden den vreede, die hen, wyl zy zich kloekmoedig toonden, op de voorheen gesloote voorwaarde, midsgaders het slegten van eeniger Steden vestingen, en het opbrengen eener goede sômme van penningen, op den agtsten van Herfstmaand (4) verleend wierdt. Doch om dien nu beter te verzekeren, zyn 'er vyftig Gyzelaars in pandschap beloofd, staande te benoemen by hunnen Bisschop Lodewyk van Borbon, die zich thans in het Borgonsche Leger by den Graaf van Charlois zynen Zwager ophieldt.

Naa het beslegten dier vyandlykheden, begaf zich de Graaf van Charlois naar Brussel by zynen Vader, en met hem in overleg, op welke wyze men zich 't beste zoude dekken voor het bedrog des Franschen Konings, die de Hertogen van Normandië (5) en Bretanje, tegen het verdrag van den gesloten vreede, wederom vervolgde; en den Borgonsen met gelyke belooninge, als hy de handen ruim kreeg, scheen te dreigen. Dierhalven vondt men niets raadzaamer dan de banden van eendragt aan de zyde van Engeland te versterken; en dewyl de Vader, zoowel als de Graaf zyn Zoon, besefte; dat 'er geen gemeene middelen vereischt wierden, om zich in de gunst van den Staatkundigen Koning Eduard den Vierden te dringen, dus geenen vaster noch korter weg te vinden was, dan een huuwelyk tusschen den Graaf van Charlois en des Konings Zuster Margarita te sluiten.

Tot dat einde wierdt dit den Engelschen Koning voorgedraagen, die de voorstelling deezer verbintenisse zoo aangenaam vondt, dat 'er in Wynmaand (6) eene onderlinge vriendschap met den Graaf van Charlois getekend, en weinige dagen laater vrygeleide aan Lodewyk van Brugge, Heer van Gruithuisen en Stadhouder van Holland, gegeeven wierdt, om uit den naam des Hertogen over eenen eeuwigen vreede, en de voorwaarde van het huuwelyk met de Princesse Margarita te handelen.

1467

Staande dit beding, was de Graaf van Charlois naar Holland gekoomen, alwaar men hem op den Burg van Gorkom tot Heer van Leerdam en Schoonrewoert (7) aannam. Gelyk 'er om dien tyd ook aanzienlyke Afgezanten met hem in gesprek kwamen, welken

Liv. II. Chap. I. — Chron. Vol. III. fol. 129.

(1) Monstrelet Chron. Vol. III. fol. 125. verso.

(2) Memoires de O. de la Marche pag. 487.

(3) Memoir. de Comines Liv. II. Chap. I.

(4) Monstrelet

(5) Memoir. de Comines Liv. I. Chap. 16.

(6) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 230.

(7) Goutshoeven Chron. van Holl. fol. 480.

1467

ken hunnen last by den Graaf verrigt hebbende, hem gelegenheid verschaften, dewyl Holland in rust was, om tegen Vastenavond wederom naar Brabant te keeren by den Hertog zynen Vader. Die, om zich meerder te verzekeren tegen de laagen der Fransen, op den vierden van Grasmaand een verbond van eendragt en onderlinge hulpe met Amadeus den Negenden, Hertog van Savoije, (1) en des zelfs vereenigden, zoo voor hen als voor hunne opvolgeren, geslooten hebbende, in de naastkoomende Bloeimaand eene dagvaart te Sluis in Vlaandre beriep, (2) en deedt dit al zyne Landen, Ridderen, Edelen en Leenmannen aanzeggen, om aldaar het gemeene welzyn en de rust der ingezetenen te beraamen, en den haat, die 'er tusschen den Hertog van Kleef en Adolf Hertog van Gelder gereezen was, te verzoenen.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 375.

(2) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 480.

Naardien de laastgemelde zynen Vader Arent Hertog van Gelder, om hem tot den afstand der Landen (3) te dwingen, omtrent zeven jaaren, in het Kasteel te Buren op eene wreede wyze gevangen gehouden hadt. 't Gene Jan Hertog van Kleef, tegen den voorschreeven Adolf den Zoon zyner Zuster, beweerde niet rechtmaatig te zyn. En schoon anderen deeze bemiddeling ook ondernamen, de Zoon bleef zelf zoo onbuigzaam als de harde boeijen zyns ongelukkigen Vaders. Zulks deeze vergaäring, in dat opzigt, vrugtloos scheidde, en de Hertog van Borgonje, [die zynen beroemden Bastaard Antoni met prachtig gevolg naar Engeland verzonden hadt, om het huuwelyk voor den Graaf van Charlois verder te sluiten] sedert zyn verblyf te Brugge neemende, is aldaar ziek geworden, en vermids zyne kwelling dagelyks zwaarder wierdt, ontboodt men den Graaf van Charlois, welke te Gend was, derwaart, in wiens tegenwoordigheid Philips Hertog van Borgonje, op den vyftienden van Weidemaand (4) in het jaar veertienhonderdzevenenzestig, het tweeënzeventigste zyns Ouderdoms, den laatsten adem uitblies.

(3) Slichtenhorst Gelders. Geschied. fol. 256.

(4) Monstrelet Chron. Vol. III. fol. 130.

Laatende verscheidene bastaard Kinderen, maar zynen eenigen wettigen Zoon Karel al zyne Landen, den Onderdaanen bittere droefheid, en by eenen ieder zoodaanigen roem agter, dat men hem voor den volmaaksten Vorst zyns tyds geacht (5) heeft, en in hem alle goede eigenschappen gevonden wierden, die men in eenen Oppergebieder konde wenschen, vermids men hem wys, maatig, mild, grootmoedig en billyk hieldt te zyn.

(5) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 289.

De Hertog Philips was naauwlyks, in de Kerk van S^t. Donaas te Brugge, met veel plechtigheid ter aarde besteld, of zyn Zoon Karel Graaf van Charlois, die voortaan den tytel van Hertog van Borgonje voerde, vertrok naar Gend, om aldaar de vryheden van het Graafschap van Vlaandre te bezweeren: 't gene hy in de S^t. Janskerk op den agtentwintigsten der zelfde (6) maand volbragt; beloovende niet alleen de voorrechten en gewoontens van Vlaandre, maar ook die van de Stad Gend te zullen onderhouden en beschermen. Op welken voorgang de Gemeente hem insgelyks van haare trouwe verzekerde; doch als deeze den Hertog eenige voorstellingen deedt, die by dien Vorst geenen ingang vonden, vattede zy zoodaanig een misnoegen, dat zy op den dag van S^t. Pieter en Paulus, volgens oude gewoonte het gebeente van S^t. Livinus omdraagende, met de kas dier (7) Heiligdommen tegen het Pagthuisje, daar men de schatting van het koren ontfing, aanliep, zeggende, dat de Heilig daar door wilde, zulks zy het zelve in eenen oogenblik te grond wierp.

(6) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 298.

(7) Memoir. de Comines Liv. II. Chap. IV. & Preuves sur les Mem. de Commin. Tom. IV. pag. 214.

Middelerwylen dat Hertog Karel door zyne tegenwoordigheid en die zyner Edellieden den muitzieken hoop dacht te stuiten, zyn 'er veele Stedelingen gewapend op de markt te saamengeloopen; en hoewel de Hertog hen vermaande naar huis te trekken, echter bleeven zy vergaderd, en wilden noch naar beloften noch naar dreigen hooren,

1467 ren, 't en zy hen vooraf alle vryheden weder gegeeven wierden, die Hertog Philips hen eertyds te Gavere ontnoomen hadt. Waardoor de gramschap des Borgonschen Hertogen dermaate aan 't zieden raakte, dat hy zelf de saamgeschoolden perste om af te trekken, en hen met zynen stok heftig (1) sloeg; welken nogtans volharden, en riepen: *slaa dapper, wy willen 't graag van u verdraagen; wandt wy zyn allen uwe kinders; maar niemand anders raake ons.*

(1) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 300.

De Vorst bespeurende niet te konnen vorderen, wierdt eindelyk gedwongen hunne begeerte toe te staan, en zelf op die wyze den vreede te ondertekenen, 't gene hem onmiddelyk die Stad deedt ruimen, om, te Brussel gekoomen zynde, deezen handel te herroepen, en de muitelingen met geweld te temmen. Doch de Raaden en Edelen van Gend, bedugt voor zwaare gevolgen, zonden, naa dat zy veelen der Belhamelen gestraft en verjaagd (2) hadden, eenige Gezanten en de afgeperste voorrechtsbrieven aan den Hertog, met ootmoedige beede van den misslag der onbezonne Gemeente te willen vergeeven. Als deeze bemiddeling geenen ingang vondt, zyn de Gendsche Afgevaardigden, zonder eenig voordeel behaald te hebben, terugge gekeerd.

(2) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 430.

Hertog Karel is straks hierop, in de meeste Steden van Brabant, met ongemeene vreugde en zonderlinge eerbied, voor wettigen Landsheer aangenoomen en plechtiglyk (3) gehuldigd, inzonderheid te Loven, Brussel en Antwerpe, welke laatste Stad, ten blyk van haare vreugde, en de hoope die zy in 't leeven van den Hertog stelde, op deezen nevensstaanden Legpenning, voor de munt van Brabant, uitgedrukt heeft.

(3) Meijeri Annal. Fland fol. 341. verso.

D.

Op de voorzyde zien wy het Borgonsche Wapenschild, gelyk het van zynen Vader Philips gevoerd was, en daarboven en rondom het vuurstaal, den steen en de vonken: omzoomd door den gewoonen roep der juichgende Gemeente, als zy haaren Landsheer ontfangt;

VIVE LE NOBLE DVC CHARLES DE BOURGOGNE ET DE BRABANT.

[LANG] LEEVE DE EDELE HERTOG KAREL VAN BORGONJE EN VAN BRABANT.

De tegenzyde vertoont het wapen der Stad Antwerpe, zynde een Burg met drie toorens, en boven den zelven twee afgehouwene handen. Waarvan de oorsprong dus verhaald wordt (4) te zyn. In overoude tyden was op den grond, daar nu de Stad leidt, een sterk Kasteel gestigt, waaraf de Slotvoogd, een geweldig Heer zynde, de helft van alle voorbyvaarende Koopmanschappen tot tol begeerde, en, als hy eenig bedrog van den Koopman ontdekte, niet alleen alle goederen aansloeg, maar nog daarenboven des zelfs hand deedt afhouwen, en in den stroom werpen. Zoodat uit *hand* en *werpen* de Stad haaren naam, en uit dit geval ook haar wapen ontleend heeft. Dierhalven wordt tot verzekering der afbeeldingen, in den kring der letteren, deeze zin gevonden.

(4) Guicciard. Beschryv. der Nederl. fol. 58.

IECTTON DE LA MONNOIJE DE BRABANT A ANVERS.

LEGGELD DER MUNTE VAN BRABANT TE ANTWERPE.

1467

Als de Hertog zich verder, door de hulde, van andere Steden wilde verzekeren, zoo zyn die van Mechele, aleer hy zyne intrede aldaar wilde verrigten, om geweldige oproeren, eerst op eene boete van dertigduizend Rynsguldens, met den Vorst verzoend geworden. In het volbrengen van deeze gewoone plechtigheden, wierdt de Borgonsche Hertog verhinderd door den wispeltuurigen aard der Luiksen, die, door ophitsen der Fransen, wederom de wapens tegen hem opvatteden, en reeds te velde lagen. Onaangezien de vyftig Gyzelaars nog in zyn geweld waren, hadden zy echter de Stad Huy, alwaar hunne verjaagde Bisschop Borbon, onder beschutting der Borgonsche Krygsmagt, zyn verblyf hieldt, ingesloten, en dermaate bestormd, dat, de Bisschop nevens weinigen der aanzienlykften, niet zonder gevaar huns (1) leevens, by de duisternis van den nagt ontglipt zynde, die Stad eerlang overweldigd en geheel verbrand wierdt. Waarop zy voort de Landen van Limburg en Luksemburg verwoesteden. Zulks de Hertog, om zyne Onderdaanen te beschermen, en den voortgang der vyandlykheden te stuiten, straks zyne Krygsknegten byeentrok, om den Luiksen het hoofd te bieden.

(1) Haræi Annal. Brab. fol. 430.

Onder het bestellen deezer voorbereidselen kwamen de Gezanten des Franschen Konings, gelastigd om den Hertog aan te (2) dienen, dat de Luiksen Bondgenooten van die Kroon waren, dat zy onderstand van den Koning zouden ontfangen, by aldien de Borgonjer tegen de zelven den Oorlog wilde voeren; doch zoo hy zich het verbond des Hertogen van Bretanje begeerde te ontrekken, als dan zoude de Koning afstaan van de Luiksen te helpen.

(2) Memoir. de Comines Liv. II. Chap. 2.

Naa het afwyzen dier voorslagen trok de Hertog zyn leger te velde, en sloeg het beleg voor de Stad S^t. Truijen. Staande het zelve bragt hy onder zyne Veldoversten in overleg, op welke wyze men met de Luiksche Gyzelaars naar verdienste het beste zoude handelen: en schoon sommigen die als schuldig tot den dood (3) verweezen, anderen nogtans oordeelden voordeeliger te zyn, hen te ontslaan, en naar de Stad Luik te zenden, om, waar 't moogelyk door deeze weldaad, onder de opgeruide meenigte den vreede te bewerken. En, by aldien dit niet wilde vlotten, hen dan onder eeden te verbinden, zich nooit in den Oorlog tegen den Hertog van Borgonje, of hunnen Bisschop te vermengen: op welke beloften de Gyzelaars op verbeurte van den hals ontslaagen zyn.

1467

(3) Memoir. de Comines Liv. II. Chap. 2.

Naauwlyks was de Stad S^t. Truijen drie dagen beslooten geweest, of de Luiksen kwamen met meer dan dertigduizend mannen tot der zelver verlossinge afzakken, en den Borgonjer tot eenen Veldslag, zoo 't scheen, uitdaagen. Des de zelve zyne Krygsknegten in slagorde schikte, laatende de Stad ingeslooten, en eenen magtigen hoop van twaalfhonderd welgewapenden op de wagt, vaardig om de aankoomende hulpbenden der Fransen (4) te wederstaan. Dus aan dien kant gedekt zynde, heeft de Hertog den zynen met zoodaanig een geweld op de vyanden doen aanvallen, dat hun leger in weinig tyds verstrooid, het slagveld met omtrent negenduizend dooden opgehoopt, en de overige meenigte in de vlugt gedreeven wierdt. Welke overwinning nog aanwies door het verslaan van den Franschen onderstand, en het vangen van omtrent zevenduizend vlugtelingen, midsgaders het bemagtigen van veel krygstuigs. Invoege de Hertog een groot getal van die hem verzelden, om hunne betoonde dapperheid, tot Ridders verhief, onder deezen bevonden zich ook verscheidene Hollanders (5) en Zeeuwen.

(4) Memoires de O. de la Marche pag. 499.

De voorspoed der overwinnaaren sleepte wel haast de overlevering der belegerde Stad, eerlang ook die van Tongeren en andere Steden met zich; 't gene den Hertog gelegenheid verschafte om straks zyn Leger voor de Zetelstad Luik te slaan, wier Stede-

(5) Meijeri Annal. Flandr. fol. 342.

1467

delingen, door inwendige verdeeldheid, het uitwendige geweld niet durfden afwagten, maar den Borgonjer, (1) naa 't verduuren van eenige tegenstribbelingen, door driehonderd der treflykste inwooners, in hunne hemden bloodshoofds en barrevoets, de sleutels en met die de Stad aanbooden, bedingende alleen van brand en roof bevryd te zyn. Des Hertog Karel de Stad op die voorwaarde deedt bezetten, en op den elfden van Slagtmaand in persoon, nevens den Bisschop Borbon, van alle de Stedelingen, met Borgonsche kruissen op de borst, en brandende lichten in de hand, ontfangen wierdt. Ook is de Overwinnaar, nog dien zelfden dag, van de Gezwoorenen, den Raad, en de dertig Ambachten, uit den naam van het gansche Land van Luik en van (2) Loon, zoo voor hem als zyne Opvolgeren de Hertogen van Brabant, tot Voogd verklaard en aangenoomen, zy stelden hem dierhalven in de bezitting, op eene wedde van tweeduizend guldens ieder jaar. Vervolgens zyn alle soorten van geweer en wapenen weggevoerd, poorten, torens en vestingen neder geworpen, en de ingezetenen tot betaaling van driehonderdduizend guldens verbonden geworden; dit nog niet genoeg zynde, wierdt de kopere pylaar, het teken hunner oude vryheid van de markt (3) genoomen, en ter getuigenisse deezer zeegepraal in 't openbaar te Brugge op de Beurs ten toon gesteld.

(1) Memoir. de Comines Liv. II. Chap. 3.

(2) Chartres de Brab. te Vilvoorde in de derde bene-dek.. ste. getek. *Liege.*

(3) Recueil Heraldiq. des Bourgem. de Liege fol. 186.

Onderwylen dreef de aannaderende winter den Hertog Karel naar Brabant, gevolgd van het grootste deel zyns heirs, om de Gendtenaars, op gelyken voet, tot gehoorzaamheid te dwingen; maar deezen kwamen het naakende verderf voor door den voetval, welken zy den Hertog te Brussel deeden, beloovende de muitelingen te straffen, en dertigduizend guldens voor eene boete aan hem op te brengen. Des hen op deeze bemiddeling, met vernietiginge van eenige hunner voorrechten, de vreede verleend wierdt.

Omtrent dien tyd, zondt Paus Paulus de Tweede zynen Afgezant aan den Hertog van Borgonje met aflaatbrieven, tot vergeeving van (4) alle zonden en haare gevolgen; welke brieven het eerste te Gend geveild wierden, onder voorwendsel van de Ongeloovigen door dit inkoomende geld te beoorlogen.

(4) Die Excellente Chron. van Vlaandr. fol. 133.

1468

Toen de Lente van het agtenzestigste jaar deezer eeuwe haaren aanvang nam, wierdt de Borgonsche Hertog in die zelfde maand in Henegouwe gehuldigd; vervolgens te Ryssel met ongemeenen toestel en uitmuntende vertooningen ingehaald. Onder andere, hadt men door leevende persoonen, die naakt ten toon stonden, de drie Godinnen Venus, Juno en Pallas verbeeld, en daartoe de wanschaapenste schepsels uitgekipt, nochtans prachtig gekroond; (5) Venus was verheve van gedaante, en zoo breed, dat men nergens dikker zoude vinden; Juno daarentegen was ongemeen van lengte, maar onder veele duizenden zag men geen magerder noch uitgeteerder lighaam; Pallas was klein, hoog van schouderen, en van alle zyden zoo sterk gebult, dat zy meer een gedrogt dan een mensch geleek; welke zeldzaame vertooning eenen ieder, maar inzonderheid den Vorst een grooten lach verwekte.

(5) Meijeri Annal. Flandr. fol. 343.

Sedert weder naar Brugge verreisd zynde, wierdt hy met deftige eertekenen, en aardige versierselen, van de Stedelingen aldaar met vrolykheid en gejuich ontfangen; en dewyl men alles op 's Hertogen koomst vaardig hadt, zoo bezwoer de zelve, op den elfden van Grasmaand, den dag zyner inhaalinge, nog de (6) voorrechten: gelyk hem wederom van de Dekens en Hoofdmannen, voor de gansche Gemeente, trouw en gehoorzaamheid in lyf en goed beloofd wierdt. Nademaal de Stedelingen deeze plechtigheid met zooveel genoegen zagen volbrengen; hebben zy hunnen aangenoomen Landsheer met twee zilvere beelden van S[t]. Joris en S[te]. Barbera, weegende tagtig marken, dat is

(6) Die Excellente Chron. van Vlaandr. fol. 134.

1468

is veertig ponden gewigts, beſchonken.

Als de Hertog dus met algemeene blydſchap ook in de overige deelen van Vlaandre gehuldigd was, verzogt hy de Staaten dier Landſtreeke, tot vergoeding van de laſten in den voorgaanden oorlog (1) gedraagen, om tienhonderdduizend goude Ryders, midsgaders honderdduizend tot onderhoud voor zyne Moeder, en een gelyk getal dier munten voor zyne Dochter. Welke beede de Staaten beloofden, onaangezien de grootheid dier ſomme, [wandt ieder Ryder was vierentwintig Vlaamſche ſtuivers waardig] binnen vyftien jaaren te zullen betaalen. Zulks de Borgonſche Hertog, op deeze wyze van de Vlaamingen begunſtigd zynde, met veel reden hen ook deel wilde geeven in de vreugde van zyn aanſtaande huuwelyk, 't gene hy dierhalven beſloot binnen de Stad Brugge te voltrekken. Met dit inzigt wierdt, door de voorzorge zyner Moeder Iſabella, op het Prinſche Hof eene houte zaal (2) getimmerd, omtrent honderd voeten lang en tagtig breed; de Goudſmeden verwerkten tweeduizend Marken zilvers tot ſchotels en vaten, ſchoon Hertog Philips wel zeſtigduizend (3) Marken, tot den gewoonen dienſt gereed, hadt naagelaaten; de Tingieters bereidden tot het zelve oogwit vierentwintigduizend ponden tin, en andere werklieden wederom andere zaaken, die of tot gebruik of tot ſieraad ſtrekten.

Geduurende dit voorſpel, beleide de Hertog de vergaäring der Guldevlies Ridderen, en vierdde die plechtigheid in 't begin van Bloeimaand, met veertien Leden, welken bereids te Brugge gekoomen waren. En vermids Jan van Borgonje Graaf van Eſtampes, beſchuldigd van ketterye en (4) misſlagen, omtrent het heilige Sacrament begaan, dierhalven gedagvaard om zich te verantwoorden, doch niet verſcheenen zynde de keten der Guldevlies Ordere teruggezondt. Zoo wierdt zyne gedachtenis onder die Broederſchap uitgewiſt, en zyne plaats, nevens die der zeven afgeſtorvenen met nieuwe Leden gevuld. En dewyl dit alles met groote ſtaatſie verrigt wierdt, die de Stedelingen eene zonderlinge achting en genegenheid voor den Vorſt inboezemde, van wien zy thans merklyke blyken zyner gunſte genooten, zoo heeft dit, myns oordeels, die van Brugge aangedreeven, om het geheugen van het huldigen, en het voltrekken der Ridderlyke verzaamelinge, op deezen penning uit te drukken.

(1) Meijeri Annal. Flandr. fol. 343.

(2) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 310.

(3) Memoires de O. de la Marche pag. 529.

(4) Meijeri Annal. Fland. fol. 343. verſo.

H.

De voorzyde, die op een vuurſtaal, 't gene uit den onderſtaanden kei vonken perſt, het wapen van Borgonje vertoont, is omvangen door den wenſch der Bruggenaaren, in deeze woorden begreepen;

VIVE BOVRGogne AV NOBLE DVC.

LEEVE BORGONJE IN DEN EDELEN HERTOG.

Op de rugzyde ſtaat het afbeeldſel van den Apoſtel Andries, draagende in de handen het kruis, waaraan hy geleeden heeft, 't gene, by mangel zyns Perſoons, dikwylen alleen op

1468 op de Borgonſche penningen gevonden wordt ; om dat deeze heilig, in het opregten der Guldevlies Ordere, als Beſchermer van de zelve geſteld wierdt. Het omſchrift des pennings draagt getuigenis van des zelfs gebruik, en de zin daaraf is dees, 1468

JECTTONS POUR LES MAISTRES DE LA MONNOIJE A BRVGES.

LEGPENNINGEN VOOR DE MEESTEREN DER MUNTE TE BRUGGE.

Het opgeſtempelde jaargetal, 't gene het oudſte is, dat ik ooit op eenen Nederlandſchen penning gezien heb, wordt hier tweemaalen in het vlak des pennings, op de volgende wyze, gevonden:

1468. 1468.

Onder de Ridders, die Hertog Karel in deeze vergaâringe met de keten van het Gulde Vlies beſchonk, muntte wel inzonderheid boven anderen uit Eduard de Vierde Koning van Engeland, welke zich alengs meerder in de belangen van den Borgonjer wikkelde; ſchoon de Koning van Vrankryk hem met groote beloften ſtreelde, om voor zich zelven een duurzaamen (1) vreede, en voor zynen Broeder Karel, Hertog van Normandië, de Engelſche Prinſes Margarita ten huuwelyk te bedingen. Niettegenſtaande alle voordeelige aanbiedingen, zoo zondt de Koning echter zyne gemelde Zuſter Margarita, volgens zyn verdrag met den Borgonjer, in 't begin van 't jaar (2) getekend, onder het geleiden van zeſtien zwaare ſchepen, verzeld met een Vorſtlyken ſtoet, naar Sluis in Vlaandre. Alwaar zy weinige dagen naa haare aankoomſt met den Hertog van Borgonje op den tweeden van Hooimaand ondertrouwd, en op den naaſtkoomenden dag te Damme plechtiglyk vereenigd wierdt.

(1) R. Thoyras Hiſt. d'Anglett. Tom. IV. pag. 233.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. 1. fol. 372.

In dien zelven tyd, het verbond van den vryen Koophandel tuſſchen Engeland en de (3) Geweſten, die door den Hertog van Borgonje beheerſcht wierden, voor dertig jaaren geſlooten zynde, namen de Jonggetrouwden, deftig uitgedoſt, met ſtaatlyken ſleep van Edellieden, hunnen weg naar Brugge. In welke Stad de Bruiloft, met ongehoorden toeſtel en Koninglyke praal, op hunne aankoomſt, haaren aanvang (4) nam; wandt alles was met ongelooflyke koſten op het prachtigſte verſierd, de ſtraaten en huizen waren alom met ſchilderyen, dierbaare kleederen, of bloemfeſtoenen behangen; her- en derwaart vloeiden Franſche- en Rynſche Wynen of Ypokras; de Bruilofts tafels waren met zeldzaame lekkernyen, en nieuwe vonden opgepronkt, de koſtlykſte Wynen wierden alom ryklyk geplengt, en het oor met konſtig muzyk geſtreeld; vermids nu deeze vrolykheid tien dagen duurde, zoo heeft het my geluſt een eenigen avondmaaltyd af te ſchetſen.

(3) R. Thoyras Hiſt. d'Anglett. Tom. IV. pag. 233.

(4) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 320.

Hoewel alles in zilvere ſchotelen en vaten wierdt voorgediend; niemand van 's Vorſten gevolg anders dan in 't Fluweel gekleed, en met zwaare goude ketenen omhangen was, en dus eene ongemeene pracht in alle byeenkoomſten beſpeurd wierdt; nogtans was deeze aanrigting, myns oordeels, de geeſtigſte uitgedacht, vermids het gebraad in dertig (5) ſchepen, tot dat gebruik gemaakt, wierdt opgediſt; deezen waren overſchilderd met blaauw en goud, en ieder voerde den naam van een Landſchap des Vorſten, dus van vyf Hertogdommen, veertien Graafſchappen, en elf Heerlykheden, van welken de byzondere wapens dier Landen in de zyde vlaggen of wimpels verbeeld waren. Op de marſen van ieder ſchip ſtonden de banieren van Borgonje, en in den top een ſtandaard met des zelfs zinnebeeld en gewoone ſpreuk; men zag de Matroozen en het

(5) Memoires de O. de la Marche pag. 537. & ſeqq.

1468

Krygsvolk, volgens hunne ampten, op de ſchepen geſchikt, en den regel en de evenbedeeling naar 't leeven waargenoomen, zulks de maſten, het ſtaande en loopende want, ſchoon van goud, echter konſtig toegetakeld waren. Deeze groote ſchepen hadden gulde ſloepen of bootjes, tot het aanvoeren der ſauſen geſchikt, die agter volgden. De zelve tafel was belaaden met dertig paſteijen, wier dekſels van verſchillend maakſel verhevene kaſteelen vertoonden, die van goud en blaauw flikkerden, en in 't algemeen met de banieren des Hertogen behangen, doch in 't byzonder met de wapenen en de naamen van zooveel groote Steden zyns gebieds onderſcheiden waren. Men verbeelde zich, uit de ruuwe ſchetſe van deezen avond, de volmaaktere middagmaalen; dewyl alles naar gelang geſchikt wierdt.

Insgelyks, vondt men de wanden der Bruiloftzaale opgetooid met konſtige tapyten, in welken de geſchiedenis van Jaſon verbeeld was, om daardoor den oorſprong der Guldevlies Ordere aan te wyzen. Deswege zag men in 't ronde de Vorſtlyke wapenſchilden, beurtlings vervangen van vuurſlagen, en nevens deezen de gewoone ſpreuk (1) van den Vorſt, *Ik heb 't ondernoomen*, haare betrekking hebbende op zyne Gemaalin, wier zins en naams betekenis, met de bloemen en byvoeginge haarer ſpreuke, *Geluk ſlaa 'er toe*, wierdt uitgedrukt. Dusdaanige aardigheden van byzondere bediedeniſſe waren uitgedacht, om, door aangenaame ſchikking, de behaaglyke kleuren en den glans van het overvloedige goud en zilver bet te verheffen, en de oogen der aanſchouweren te doen ſcheemeren; wandt de luiſter dier rykdommen wierdt dermaate geroemd, dat men meldt (2) de zon van den aanvang der waereld nooit iet heerlyker beſcheenen te hebben. Dierhalven zal zich niemand moeten verwonderen, dat het geheugen van deeze verzaamelinge ook op de volgende penningen bewaard wordt.

(1) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 326.

(2) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 102.

I. De voorzyde van den eerſten penning draagt het hoofd van den Hertog, omvangen van den Laurierkrans, ten teeken zyner behaalde overwinningen, het zelve wordt beſlooten met deeze letteren;

DVX KAROLVS BVRGVNDVS.

HERTOG KAREL, DE BORGONJER.

De keerzyde, die geheel met eenen Laurierkrans omzoomd is, vertoont het Gulde Vlies in 't midden des pennings; voor en agter het zelve ſtaat het Borgonſche zinnebeeld afgeſcheſt door twee keijen en zooveel vuurſtaalen, op welken deeze letters gedrukt zyn;

AV-

AVREVM VELLVS.

DE GOUDE VAGT.

In het bovenste deel vindt men de gewoone spreuk van den Vorst, hier in bestaande,

JE L'AI EMPRINS.

IK HEB 'T ONDERNOMEN.

Waar tegen over, in het onderste deel, die zyner Egtgenoote (1) dus geleezen wordt,

(1) Mausoleè de la Toison d'Or. pag. 47.

BIEN EN AVIENGNE.

GELUK SLAA 'ER TOE.

II. Deeze laatste spreuken zoo van den Hertog als van de Hertoginne zyn, rondom het Borgonsche wapenschilt, op de voorzyde van den tweeden penning insgelyks uitgedrukt.

De tegenzyde vertoont eenige bloemen, die het zinnebeeld der Vorstinne en te gelyk haaren naam te kennen geeven, zynde de groote Madelieven, die by de Kruidkundigen (2) in 't Latyn *Herba Margarita* geheeten worden, met deeze bloemen en de eerste letteren hunner naamen was ook de (3) rosbaar, met welke de Vorstin naar Brugge vervoerd wierdt; alom beschilderd: 't is dierhalven dat ook de letter C. als de eerste van Carolus hier onder het Margarita kruid gevlogten is; omdat deeze penning zyne betrekking op beiden de Persoonen zoude hebben. De zoom der letteren waardoor dit stuk omvangen wordt luidt aldus,

(2) Dodonæi Herbar. fol. 422. & 423.
(3) Chron. van Vland. MSS. fol. 313.

JETTOERS DV BVREAV DES MAISTRES D'HOSTEL, enz.

LEGPENNINGEN VAN DE REKENKAMER DER HOFMEESTEREN, enz.

III. De derde heeft op de voorzyde het wapenschild van nieuw Borgonje, 't gene van dat van Vrankryk niet verschilt dan in den band, die 'er van zilver en rood, beurtling gescheide, rondom loopt. Het randschrift is gelyk aan des zelfs tegenzyde, die met eenige gekruiste laurierstokken bezet is, in deeze woorden begreepen;

SE BIEN ANVIEN, SE BIEN ANVIEN.

ZOO 'ER GELUK TOE SLAAT, ZOO 'ER GELUK TOE SLAAT.

Deeze weergadelooze brasseryen zouden veertig dagen geduurd (4) hebben, byaldien de Koning van Vrankryk, niet den vreede verbrooken en door de aangevange wapenrusting de vrolykheid verjaagd hadt. Des Hertog Karel, voor het uitbersten van dit onweêr, zich straks met de bloem zyns Adels, naar Holland spoeide, en op den eenentwintigsten van Hooimaand in 's Graavenhaage (5) aankwam; aldaar, en vervolgens in alle andere Steden van Holland en Westvriesland, met ongemeene vreugde en tekenen van achtinge gehuldigd zynde, is hy insgelyks in Zeeland (6) op de gewoone wyze tot wettigen Landsheer aangenomen.

Van toen af wapende zich de Hertog met meerdere zekerheid tegen den Franschen Koning, welke, bekommerd zynde voor de naauwe verbinte-

(4) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 336.
(5) Goudhoeven
Chron. van Holl. fol. 485.
(6) Reygersbergen Chron. van Zeel. door Boxhorn. II. deel. pag. 249.

1468

nissen met Engeland, thans begeerde dat de Hertog van Borgonje hem manschap deedt voor de Landen die hy van zyn Ryk te leen (1) bezat, en inzonderheid voor Vlaandre; maar het kleine vertrouwen en de onderlinge haat die dagelyks aanwies, verhinderden het voltrekken, en 't deedt den Borgonjer op zyne hoede zyn. Vermids de Koning, tegen de schriftlyke beloften, zynen Broeder het Hertogdom van Normandië weder ontwrongen hadt, en den Hertog van Bretanje in des zelfs Land vyandlyk aantastte, schoon zy beiden in verbond stonden met den Borgonschen Hertog. By welken de Bretanjer tegenwoordig om hulp aanhielt; doch als de zelve niet tydig genoeg overkwam, sloot hy met den Koning en des zelfs Broeder een (2) verdrag, buiten kennis der andere Bondgenooten, en zelf van den Borgonjer. Dees onbewust van dien trek, begaf zich onderwylen naar Peronne, om aldaar beter dan elders zich tot de verzaameling zyns legers te bevlytigen.

(1) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 336.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 392.

De Koning, om op de beweeging des Hertogen naauwe acht te slaan, lag met eenige benden te Compienje, en bedugt voor de naakende oorlogsbuijen, stelde doorzyne Afgezanten aan dien kant alle middelen te werk om die drift te stuiten; gelyk hy aan de andere zyde de Luiksen aandreef, om by deeze gelegenheid, hunne verdrukte vryheid weder te herstellen. Onderwylen kreeg de Hertog van Borgonje kennis van den Bretanjer dat de Koning dien tot een verdrag geperst hadt; waardoor dees in de uitterste verwondering verviel, om dat deeze toerustingen geen ander oogwit hadden dan tot onderstand van 't Bondgenootschap; te meer, wyl de Koning van Engeland in deezen handel zooveel deels nam, dat 'er bereids eenige scheepen (3) met tamelyke magt van Krygsvolk, tot bystand van den Bretanjer vervaardigd waaren.

(3) R. Thoyras Hist. d'Angl. Tom. IV. pag. 234.

In 't midden van deeze dryvende onlusten, die den Borgonjer geweldig benarden, klampte de Koning van Vrankryk hem aanboord, en liet nevens den aandrang van goede reden, den glans van voordeel hem in 't oog flikkeren, beloovende voor de koste der aangevange wapenrustinge honderden twintigduizend goude Schilden, en van deezen de helft terstond te betaalen. Welke aanbieding gevoegd by het gerugt, 't geene 'er van den opstand der Luiksen overwoei, bragt zooveel te weege, dat de Hertog het oor daaraan leende, en op 't aanhouden van den Koning, eene onderlinge byeenkoomst, doch schoorvoetende, toestont. Naa verzeekering van veilig te mogen gaan en keeren, kwam de Koning Lodewyk, van weinigen (4) gevolgd, zelf te Peronne, alwaar hy met eerbied en vriendlykheid ontfangen wierdt; doch, wyl Hertog Karel zyne benden, in dien stand der zaaken, uit Borgonje derwaart geroepen hadt, en onder de zelven zich verscheidene Edellieden bevonden, die eertyds van den Koning, om des zelfs kwaade behandeling, gevlugt waaren, en nu te gelyk met hem binnen raakten, zoo sproot hieruit geen geringe agterdocht; welke ten deele door de beloften van verzekeringe voor zynen Persoon door den Borgonjer verdreeven wierden.

(4) Hist. de Louis XI. par Matthieu pag. 179.

Maar als dees, om den opstand der Luiksen uit den weg te ruimen, onderwylen hunne Bisschop Borbon met den Heer van Himbercourt Stadhouder dier Landstreeke, derwaart gezonden hebbende, nu tyding kreeg, dat de zelve in de Stad Tongeren overvallen, nevens hun gevolg gevangen naar Luik (5) vervoerd, en verscheidene Mannen van aanzien, des Bisschops trouwste Raaden, onder den weg gedood waaren; ja, toen 'er sommigen der vlugtelingen nog met verzekeringe by voegden, dat zy allen omgekoomen, en dat zelfs 's Konings Afgezanten onder dien hoop gezien waaren, ontstak de Borgonjer met zoodaanige agterdocht, dat, meenende verraaden te zyn, onmiddelyke de poorten der Stad gesllooten, midsgaders

(5) Memoir. de Comines Lib. II. Chap. VII.

1468

ders het Kasteel daar de Koning zyn verblyf hieldt naauw bezet wierdt: en byaldien de gramschap des Hertogen, toen door bezadigden raad niet waar verzagt geworden, deeze onderneeming zoude geweldig dier gestaan hebben aan den onbedachten Koning Lodewyk.

Dees maakte zich, staande die ontsteltenis, door goede beloften, en de uitdeeling (1) van vyftienduizend Schilden onder de Raaden des Hertogen, eenige vrienden, waardoor hy in die zweevende bekommeringen, en in 't beraamen der oorbaarste middelen, ook verschillende gedachten verwekte, die eindelyk tot een vast besluit gebragt wierden; 't welke hierop uitliep; dat de Koning alle verbintenissen, die de Hertog van Borgonje voorheen geslooten hadt, erkende van waarde te (2) zyn, en welinzonderheid die met Eduard den Vierden Koning van Engeland was aangegaan, insgelyks beloofde hy den voorgaanden vreede te zullen onderhouden, en zynen Broeder, voor het afhandiggemaakte Normandië, de Landschappen van Champanje en Brie te zullen geeven; hierenboven nog, in gezelschap van den Borgonjer tegen de Luiksen op te trekken, om dien Landaard te straffen, en wraak te pleegen over des zelfs bedryf; ook ontsloeg hy de vier Leden van (3) Vlaandre, nevens de Steden Ryssel, Douay en Orchiers, dat der zelver Ingezeetenen voortaan niet meer beroeplyk zouden zyn voor het Gerechtshof van Parys, maar in hunne Landen zouden te recht staan. Op deeze wyze, de voornaamste punten van dien handel getroffen zynde, wierdt de voorwaarde des vreedes, te Peronne, op den veertienden van Wynmaand in het agtenzestigste jaar deezer eeuwe, getekend en heiliglyk bezwooren, straks ook den Bondgenooten in Bretanje toegezonden.

(1) Memoir. de Comines Liv. II. Chap. IX.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 394.

(3) Meijeri Annal. Fland. fol. 346.

Naauwlyks hadt men het gemelde verbond uitgeroepen, en de Hertog aan den Koning manschap beloofd voor het Hertogdom van Borgonje en de Graafschappen van Vlaandre en Artois, of de optogt tegen de (4) Luiksen volgde, en Koning Lodewyk, met weinigen der zynen, verzelde de Borgonsche benden, tot verderf zyner eigene Bondgenooten, die door hem in dezen oorlog gewikkeld waaren. Niettegenstaande de innerlyke wrok den Koning knaagde, echter gaf hy uitterlyke tekenen wel gemoed te zyn, en naderde dus omtrent de Stad Luik, met de gansche Borgonsche krygsmagt, die in twee deelen gescheiden wierdt; waaraf de Heer van Hinbercourt Marschalk van Borgonje en Stadhouder des Lands van Luik, die uit de gevangenisse ontsnapt was, het gebied over den eenen hoop voerde, met welke dees meende in de Stad te trekken, dewyl men de poorten en muuren voorheen hadt afgeworpen. Maar dit Legerhoofd, wierdt in zyn opzet, door de onverwagte uitvallen, gestuit, welken voortkwamen uit het aandryven van den Pauslyken Afgezant, derwaart gezonden om den twist tusschen den Bisschop en de Stedelingen naar te spooren (5) en te verdryven, in 't tegendeel den zelven meerder ontvonkte, met het volk te raaden de wapens op te vatten, om langs dien weg den Bisschoplyken zetel zelf te beklimmen.

1468

(4) Memoir. de Comines Liv. II. Chap. X.

(5) Meijeri Annal. Flandr. fol. 346.

Wanneer dees muitmaaker gevangen, en de uitgevalle menigte Stedewaart gedreeven was; zyn de Borgonsen in den avond tot aan de voorstad genaaderd; en vermids de Luiksen de aangeboode voorwaarde verwierpen, zyn zy des nagts onverhoeds besprongen, en zoo sterk geprangd geworden, dat 'er wel agthonderd koppen kleefden en omtrent tweeduizend verliepen. Middelerwylen door den Hertog van Borgonje, met het lighaam des heirs, ondersteund zynde, hebben zy de Voorstad ingenomen, en vermids de Hertog aldaar nevens den Koning zyn verblyf nam, en ieder een gemeen huis daartoe verkoozen hadt, heeft men de toegangen naar gelegenheid der zaaken, eeniger maate versterkt. Doch niet

1468

zoo veilig, of de wanhoopende Belegerden zyn, op zeekeren nagt, naa dat de ſtorm tegen den naaſten dag beſteld was, en dat een ieder der Borgonſen tot verfriſſing zich voor de eerſtemaal ontwapend hadt, omtrent zeshonderd wakkere mannen ſterk, door de gaten der muuren geſloopen, geleid van de Eigenaaren dier huizen welken aan den Koning en den Hertog tot woonplaatſen verſtrekten; veelen der wagteren verſlaagen hebbende, drongen zy door tot aan de tent des Hertogen van (1) Alenſon, die nevens de wooning des Hertogen ſtont, en maakten, met op de zelve te ſteeken en te ſlaan, zooveel gerugts dat 'er eenige Borgonſen op de been, en alengs half gewapend, zich te weer ſtelden. Dierhalven rukten zy van daar, recht op de huizen der Vorſten aan, alwaar veele Edellieden rondom gehuiſt waaren; doch wyl deezen ongewapend en ſluimerende zoo flaauwen weerſtand booden, dat de Luikſen eindelyk den weg openkreegen om het huis daar de Hertog van Borgonje lag met gevaarlyk gekreit te beſtormen, en het zelve met deſtemeer ontſtelteniſſe te vervullen, nademaal men niet wiſt wat van den Koning te denken. Tot zooverre liep deeze verbaaſtheid, dat de Hertog naauwlyks hulp vondt, om ter afweeringe dier woedende Stedelingen zynen ringkolder aan te trekken. Hierentuſſen waaren de Borgonſche Schutters, door het gerugt, reeds derwaart getrokken, en vielen de Beſtormers dermaate op het lyf, dat de zelven meeſt allen omkwaamen. Een gelyk gevaar woei den Koning over 't hoofd, ja, men ſtelde toen voor ontwyfelbaar, byaldien de Luikſen, zonder ergens te vertoeven, regt op de Vorſten waaren aangevallen, zy zouden die op hunne bedden vermoord en het gantſche leger verſlagen hebben.

(1) Memoir. de Comines Liv. II. Chap. XII.

Deeze ongehoorde ſtoudtheid verhaaſte den Hertog tot den (2) aanval, zelf tegen het begrip des Konings en het grootſte deel zyner eige Raaden; echter wierdt de ſtorm met den volgenden morgen van twee zyden aangevangen, en de Stad met zoo weinige wederſtands gewonnen, als waar zy ledig geweeſt van Inwooneren, die, mids de zondag, zynde op de dertigſten van Wynmaand, zich bereiden tot het middagmaal, waartoe de tafels alom aangericht waaren, die zy den Overwinnaaren agterlieten en hun leeven door de vlugt bergden; dierhalven zyn 'er weinigen geſneuveld. Straks hierop is de Koning zelf met tekenen van vreugde, en een Borgonſch kruis (3) op den hoed, van den Hertog door de Stad geleid, en heeft weinige dagen laater, wyl zyne belofte in dit geval volbragt was, de reis naar zyn Ryk ondernomen; met toeſtemminge des Hertogen, welke aldaar verbleef, en naa eenige beraading de Stad in vlam zettede, ſpaarende alleenlyk de Geeſtlyke gebouwen. Voorts trok de Hertog zyne benden naar Maaſtricht om de Inwooners van Aken, die de Luikſen onderſtand gedaan hadden, dien handel te vergelden; maar deezen van verbaaſtheid reeds verſlaagen, zonden hunne aanzienlykſte Mannen, den Hertog tot Maaſtricht in 't gemoet, dien zy met de ſleutelen der (4) poorten, de voogdy der Stad, en te gelyk hunne bereidwilligen dienſt opdroegen. Deeze ootmoedige eerbied trof den Hertog tot zooverre met innerlyk medelyden, dat hy die van Aken den beweezen byſtand vergaf; mids hem binnen zekeren tyd de ſomme van tagtigduizend guldens wierdt opgebragt. Als nu vervolgens ook het omgelege Land van Luik afgeloopen en beroofd was, dreef de hongersnood en de ſtrenge winter den Hertog naar Brabant.

(2) Memoir. de Comines

1468 Liv. II. Chap. XIII.

(3) Memoires de O. de la Marche pag. 498.

(4) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 108.

Staande het yſlyke gedruis des voorſchreeven oorlogs, was op den eenentwintigſten van Wynmaand, door ongemeenen (5) ſtorm, het zeewater langs de Nederlandſche kuſten, over duinen en dyken gedreeven, en hadt in Holland, Zeeland, Vriesland

(5) Meijeri Annal. Fland. fol. 347.

en

1469

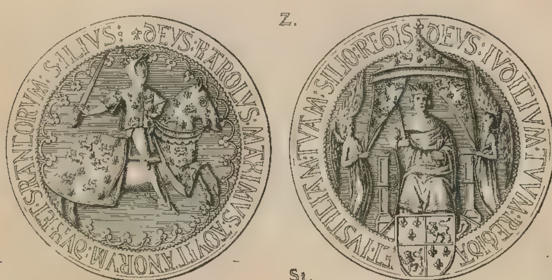
en Vlaandre, den ingezetenen magtige schaade veroorzaakt.

Terwyl dit in de Nederlanden voorviel, was Koning Lodewyk wederom in zyn Land gekeerd, en deedt, schoon onvergenoegd, echter in Slagtmaand den vreede van (1) Peronne uitroepen. Uit kracht van den zelven eischte zyn Broeder Karel, onlangs Hertog van Normandië, thans de bezitting der Landen van Champanje en (2) Brie, die hem volgens dat verdrag waren toegeweezen. Maar de Koning, die zich nooit slaaf zyner woorden maakte, en voor de schranderſten zyns tyds in geen fyne vonden zwigtte, was niet van meeninge zyne beloften te volbrengen, noch zynen Broeder de gemelde Gewesten over te geeven, en noch veel minder hem zoona een gebuur van den Borgonjer te maaken. Dierhalven tradt hy met den zelven in beding, en boodt hem, tot voldoening der gedaane belofte, het Hertogdom van Guijenne en de voogdy van Rochelle aan; en wist die bezitting zoo smaaklyk voor te stellen, dat, onaangezien de Hertog van Borgonje den gemelden Vorst Karel geduurig ernstig vermaande, van het verdrag des vreedes, te Peronne alleen ten zynen voordeele gesloten, niet te willen afwyken; die reden nogtans in den wind geslaagen, en 's Hertogen voordeelige inzigten, wegens hunne onderlinge vriendschap, geheel verydeld wierden; dewyl 's Konings Broeder, met het bewind der voornoemde Landen, zich beraald achtte, de bestiering aanvaarde en tegelyk daarin gevestigd wierdt. 't Gene door onderscheidene blyken verzekerd, maar inzonderheid door de getuigenis van den volgenden penning beweezen wordt.

(1) Chron. Scandaleuse pag. 120.

(2) Memoir. de Comines Liv. II. Chap. XV.

Z.

51.

De Hertog, die op de voorzyde te paerd vertoond wordt, is geheel gewapend, met den deegen in de hand; ten teken dat de verovering door den oorlog behaald is. Dierhalven vindt men het paerd, volgens het gebruik dier tyden, ook tot den stryd uitgerust, en des zelfs dekkleed, zoowel als des Vorsten wapenrok, met lelyën voor Vrankryk, en Leoparden voor het gewest van Guijenne, bezaaid. En vermids het omschrift zyner tytelen op een ongewoone wyze met den naam van DEUS, dat is God, begint, zal ik kortlyk daarop aanmerken, dat het zelve woord, myns oordeels, voor geen aanroeping alhier gesteld is, als zommigen (3) willen; maar voor den verkorten legerkreet, dien de Kristenen in den Heiligen oorlog gebruikten, *Deus vult*, *Godt* (4) *wil 't*. 't gene best op het beeldwerk zoude passen, dat vervolgens met deeze woorden pronkt,

KAROLVS MAXIMVS AQVITANORVM DVX, ET FRANCORVM FILIVS.

KAREL DE GROOTE HERTOG VAN GUIJENNE, EN ZOON VAN VRANKRYK.

(3) Daniel Hist. de la Milice Franc. Tom. I. pag. 293.

(4) Du Cange, Corp. Gloss. Med. Ævi Tom. II. fol. 71.

1469

Op de tegenzyde zit de Hertog op den troon om te rechten, en dewyl het zelve heilig is, zoo wordt hy verzeld van twee Engelen. Aan de voeten van den Vorst staat het gevierendeeld wapenschild van Vrankryk en Guijenne. Al het zelve wordt met deeze woorden van den Koninglyken Harpenaar (1) besloten.

(1) Psalm. LXXII. vers. 1.

DEVS IVDICIVM TVVM REGI DA, ET IVSTICIAM TVAM FILIO REGIS.

GOD GEEF UW GERECHTE DEN KONING, EN UWE GERECHTIGHEID DEN ZOONE DES KONINGS.

Nademaal dees penning, van eenen der beroemste Fransche (2) Historischryveren, gezegd wordt van Karel den Zevenden, Koning van Vrankryk, te zyn, zoo dunkt my niet ondienstig, dit terloops te wederleggen; eerstlyk, om dat men zelden of nooit op openbaare stukken vindt, dat een Koning van Vrankryk den hoogsten tytel voor eenen veel minderen verwisseld heeft, vermids hier niet dan die van Hertog gevonden wordt; ten anderen heb ik nooit op penningen, geld, noch zegels gezien, dat de Koningen van Vrankryk, het wapen van hun Ryk gebrooken of verdeeld hebben, met de wapens dier Landen, welke reeds met de Kroone vereenigd waren.

(2) Daniel Hist. de la Milice Franc. Tom. I. pag. 293.

Hoezeer de handel des Konings den Borgonschen Hertog tegen de borst was, nogtans gaf dees daarvan toen geen uitterlyke blyken; vermids zyne eigene Landen des Meesters oog noodig hadden. Dierhalven trat hy, met ongemeene naarstigheid, tot het onderzoek der (3) Gerechtsbanken, en bestrafte met geen mindere strengheid de ingesloopene feilen; tot dit einde zat de Hertog zelf drie dagen ter weeke aan het hoofd der Rechteren, eenen iegelyk vryën toegang verleenende, zulks, zonder aanzien des Persoons, de ryken en armen hunne gedingen ten spoedigsten vervolgd, en eenen ieder het zyne toegeweezen wierdt. Op zoodaanige wyze in Brabant, Henegouwe (4), Vlaandre en Zeeland (5) agtervolgens de twist zaaken doorkroopen zynde, zag men eindelyk den Vorst ook met groot gevolg in Holland verschelnen, en zelf op de groote zaal van het Hof in 's Graavenhaage, omtrent het midden van (6) Oegstmaand, onderscheidene dagen, aan eenen ieder gehoor geeven.

Geduurende zyn verblyf, is de Hertog aldaar van byzondere Vorsten, midsgaders van eenige Gezanten, begroet geworden, en heeft toen Adolf Hertog van Gelder ook derwaart ontbooden, om middel te beraamen tot verzoening tusschen hem en des zelfs Vader Arend, die nog gevangen bleef. Doch, als dees zich onder zekere voorwendsels ontschuldigd hadt, eischte de Borgonjer van de Utrechtsen de Veenen en Broeklanden, die tusschen hunne Zetelstad en het Gooiland gelegen waren, zeggende deeze goederen der Hollandsche Graaven te zyn. Men verzogt nog daarenboven om de naalaatenschap van Jonkheer Jacob van Gaasbeek, die, zonder wettige Kinderen gestorven zynde, zyne bezitting den Graaf van Holland inruimde; alschoon de zelve een gedeelte door dwang aan den Bisschop Diepholt hadt overgedraagen. Byaldien zy echter hier niet toe verstonden, als dan wierden die in eigendom begeerd voor 's Vorsten Bastaard Broeder Antoni, aan wien zy eertyds van den Heer van Gaasbeek beloofd waren. Maar de Stiftsen hiertegen (7) beweerden, dat zy met be-

(3) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 110.

(4) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 434.

(5) Reigersbergen Chron. van Zeel. door Boxhorn. II. deel pag. 252.

(6) Gouthoeven, Chron. van Holl. fol. 485.

(7) Gouthoeven

1469 bezegelde brieven het wettige verkrygen dier Heerlykheden en Landen konden aantoonen; baden deswege den Hertog hen, op de wyze zyner Voorvaderen, de zelve geruftlyk te laaten bezitten.

Chron. van Holl. fol. 486.

Toen deeze verweering eenigen doorgang vondt, heeft de Vorft manfchap en hulde van de Vriezen en Groeningers (1) begeerd; doch als de eerftgemelden, door over- en weder zenden, de zaaken tot in de volgende jaaren vertraagden, en de aanftaande oorlogen de gedachten, van hen met de wapenen tot gehoorzaamheid te dwingen, verftrooiden, zyn die zwaarigheden der vryheidminnende Vriezen in rook verkeerd, en door den tyd verdweenen. Zoo als die van Groeninge terftond verydelde; vermids zy beweezen, oude Leden der Utrechtfche Kerke te zyn. Invoege Hertog Karel, befeffende den traagen voortgang deezer onderneemingen, de zelve liet vaaren, en bragt vervolgens den ftrengen Winter geruftlyk in Vlaandre door: alwaar hem de Ridderorder van den Kouffeband met veele (2) plechtigheid, in Sprokkelmaand van 't volgende jaar, wierdt opgedraagen. Wandt de Koning van Engeland hadt, om zich naauwer met den Hertog zynen Schoonbroeder te verbinden, met dat inzigt die waardigheid aan hem gefchonken; dewyl de opftand zyner Onderdaanen hem t' elkens magtig ontroerde, en Eduard meerder verflingerd op wellußten en vermaaklykheden, dan op het handteeren der wapenen, beftondt ook op deeze dwaallichten zyne Kroon te verzeilen. Nademaal de Graaf van Warwik, die hem voorheen op den troon zettede, federt zyne Vriendfchap veranderde in heimelyken haat, en den Koning van alle zyden belaagde.

(1) Schottanus Chron. van Vriesl. fol. 340. enz.

1470

(2) Meijeri Annal. Flandr. fol. 347. verfo.

Dees dan, die het oproer onder den duim ftookte, liet de Stadvoogdy van Kales, welke hem toevertrouwd (3) was, ter zorge van den Heer Vaucler, en ftak zelf naar Engeland over, met 's Konings Broeder, Hertog van Klarenfen, vermids dees aan des zelfs belangen hing en zyne Dochter getrouwd hadt. Koning Eduard, nog fteunende op de voorheen beweeze trouwe, belafte den zelven ftraks om Krygsvolk tegen de oproerigen te ligten; maar in 't beleggen zyner inzigten de veinzeryën ontdekt zynde, riep de Koning het ganfche Ryk te wapen, en trok zelf aan 't hoofd dier benden tegen hem te velde. Om zyne Kroon echter niet in de waagfchaal te ftellen, tegen die niets te verliezen hadden, trat hy in onderhandeling met de faamgerotte meenigte, die hem het hoofd boodt. Staande dit beding wierdt de Koning onverhoeds (4) overvallen, zyn Leger verftrooid, en zelf gevangen naar 't Graaffchap Warwik vervoerd.

(3) R. Thoyras Hift. d'Angl. Tom. IV. pag. 240.

1470

In weinig tyds ontfnapte hy nogtans zyne bewaarders, en drong zyne Vyanden, door een nieuw heir, de wyk te neemen. Des Warwik, nevens den Hertog van Klarenfen, met Vrouwen en Kinderen midsgaders hunne trouwfte vrienden, naar Kales overfcheepte; maar de aldaar aangeftelde Stadhouder Vaucler, bragt den gevlugten hoop in de uitterfte verlegenheid, dewyl hy dien in de Stad weigerde te (5) ontfangen, fchoon de Hertogin van Klarenfen in baarensnood was, en op het fchip vervolgens eenen Zoon ter waereld bragt. Onaangezien dien meêdogenswaardigen toeftand, hielden hen de Stedelingen met heftig fchieten van den wal; ja, men wilde naauwlyks twee fleffen wyns tot verfriffing laaten volgen. Dees handel van Vaucler geviel den Koning Eduard en den Hertog van Borgonje zoowel, dat de eerftgemelde hem aldaar tot Stadvoogd, in de plaats des Graaven van Warwik, beveftigde; en de andere hem met eene jaarlykfche wedde van duizend Schilden befchonk.

(4) R. Thoyras Hift. d'Anglet. Tom. IV. pag. 242.

(5) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 4.

De Graaf van Warwik, die onderwylen vertrokken was, en zyne fchepen merkelyk verfterkt hadt, over-

Dd 2 viel

1470

viel in Grasmaand de Nederlandſche (1) Koopvaardyvloot, van de welke hy, naa een ſtreng gevegt, omtrent veertig ſcheepen, en onder de zelven dertig uit (2) Holland, bemagtigde, welken de Hertog van Borgonje hem verzogt te willen ontſlaan. De Graaf weigerde niet alleen dit verzoek; maar dreigde daar nevens nog, van alles te willen neemen wat hem voorkwam. Dierhalven eiſchte de Borgonjer van alle zyne Nederlanden honderdentwintigduizend gulden 's jaars, voor drie agtereen volgende (3) jaaren, 't gene hem op den zestienden van Weidemaand beloofd wierdt, onderwylen vergaderde hy eene geweldige vloot (4) om het gepleegde geweld betaald te zetten, en Warwik, waar 't mogelyk uit zee te dryven. Dees ondertuſſchen, van Koning Eduards volk beſprongen zynde, verloor veelen der geroofde Koopvaarderen, die dus in vryheid raakten, de overigen ſleepte Warwik naar Normandië, alwaar hy den buit verkogt, en nevens den Hertog van Klarenſen zich ſedert met den Koning van Vrankryk verbondt, om den gevangen Koning Hendrik den Zesden wederom op den troon van Engeland (5) te ſtellen, mids het bewind van 't Ryk aan hen zoude gelaaten worden. Zulks voor den Borgonjer hier uit genoegzaam bleek, dat de Koning van Vrankryk, om hem te kwellen, zyne vyanden koeſterde; 't gene hem dermaate vergramde, dat alle Franſche Koopluiden op de jaarmarkt van Antwerpe gevangen (6) wierden, zoo als men bereids 's Hertogen Onderdaanen in Vrankryk gedaan hadt.

(1) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 345. verſo.
(2) Goudhoeven, Chron. van Holl. fol. 491.
(3) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 348.
(4) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 4.
(5) R. Thoyras Hiſt. d'Anglett. Tom. IV. pag. 245.
(6) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 4.

Eindelyk raakte, omtrent het midden van Weidemaand, de Nederlandſche vloot onder zeil, beſtaande in drieëntwintig groote en eenige kleine ſchepen, die, onder het bevel van Hendrik van Borſelen Heer van Veere, Dirk van Poelgeeſt en Jan van Boſchuize, ſtraks de vyanden opzogten; dewyl deezen weder twintig gelaadene Hollandſche Koopvaarders wegſleepten, die men op de Kuſten van Normandië agterhaalde, en zoo dapper beſprong, dat 'er tien genoomene Koopvaarders ontſlaagen, en de vyanden tot op de Seine, daarze zelfs eenige hunner ſchepen in den brand ſtaaken, verjaagd wierden.

Als dus de Zee geveiligd, en de vloot van Warwik, ſchoon door de Franſen merkelyk vermeerderd, echter bezet bleef, heeft een ongemeene ſtorm de Nederlanders her- en derwaart (7) verdreeven, en den vyanden middel verſchaft om met vereenigde magten naar Engeland over te ſteeken, tot geen geringe ontſteltenis voor Koning Eduard, welke den tyd nog geduurig in dertelheden verſpilde, en de zorg en de trouwe vermaaningen van den Borgonſchen Hertog verachtte, maar dat pas ylings uit die zorgloosheid ontwaakte, door de meenigte zyner Onderzaaten, welken Warwik meêvielen. In dien byſteren toeſtand bragt de Koning zyne benden echter tegen de muitelingen te velde, en wierdt ook van deezen, die tot zyne beſcherming optrokken, ſchandelyk verraaden; invoege het lyfsgevaar hem perſte om de beveiliging in de vlugt te zoeken, daar het geluk hem in begunſtigde, dewyl twee Hollandſche Hulken, aldaar op Koopmanſchap vaarende, hem innamen, en, onderſteund van een klein ſcheepje met mondkoſt, naar Holland vervoerden.

Terwyl de Koning, met weinigen der zynen, dus in armoede op de baaren dobberde, ſloeg 'er 't ongeluk toe, dat de Ooſterlingen, Vyanden der Engelſen, welken toen magtig op zee waren, deeze zeilen in 't oog kreegen, en die tot op de Zuiderzee vervolgden, alwaar de Koning, het gevaar op de kuſt van Noordholland (8) ontkwam, voet aan land zettede, en door den Heer van Gruithuize, Stadhouder van Holland, ontfangen, en van noodige reismiddelen voorzien zynde, naar den Hertog van Borgonje trok.

(7) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 5.
(8) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 491.

1470

trok. Laatende zyn Ryk niet alleen in 't geweld zyner Vyanden, maar zelf zyne Gemaalin, de welke toen van eenen Zoon beviel, die Eduard (1) genaamd, en erfgenaam van dat Koningryk gebooren wierdt, 't gene de Koning zyn Vader in dien zelven tyd verloor.

Het vertrek van Eduard bragt te weege, dat alle zyne overige Krygsknegten den Graaf van Warwik toevielen. Die, met zoo talryke manschap versterkt zynde, het regt op Londen aanzettede, den Koning Hendrik den Zesden, in 't begin van Wynmaand uit de (2) gevangenisse, daar hy ruim negen jaaren gezeten hadt, ontsloeg, hem op den troon stelde, en voor Koning deedt uitroepen. Des de Graaf van Warwik sedert den tytel verworf van Koningmaaker, en het Ryk in den naam des Konings bleef beheerschen; gelyk hy door 't aangevaarde gebied, eerlang zooveel verrigtte, dat 'er Krygsknegten naar Kales overgezonden wierden, die het Land van Bolonje afliepen, en met de Stadtvoogd Vaucler vriendlyk handelden; waaruit het bewys was op te maaken, dat het voorgaande bedryf onder 't mom der veinzeryen bedekt lag.

Niettegenstaande de gepleegde vyandlykheden met de Engelsen groot waren, nogtans wist de Borgonsche Hertog, vreezende en de Fransche en de Engelsche magten te gelyk op 't lyf te krygen, zich hieruit te redden, onder voorwendsel, dat hy weleer het verbond, niet alleen met den Koning, maar ook met het Ryk van Engeland geslooten hadt, en begeerde op dien voet het zelve te onderhouden; dewyl hy van de zyde zyner Moeder aan het Huis van Lancaster vermaagschapt was. Door deeze en andere beweegredenen, geholpen door den aandrang der wederzydsche Kooplieden, wierdt het oude verbond in een nieuw verwisseld.

Staande de gemelde verschillen kwam Sigismund Aardshertog van Oostenryk en Graaf van Tyrol, by den Hertog van Borgonje in de Nederlanden, en verkogt dien voor (3) vyftig, of, zoo anderen (4) schryven, voor honderdduizend guldens, alle zyne erflyke bezittingen in het Landgraafschap van der Elsas, als de Brisgau, de Suntgau en het Graafschap van Ferrette; op voorwaarde van de zelven voor dien prys wederom te konnen (5) lossen, en de Ingezetenen by hunne gewoone voorrechten te laaten. Wandt Sigismund was in den kryg der Zwitsersche Bondgenooten dermaate bekneld geworden, dat hy, door bekoorlykheid eener goede somme, den vreede schandlyk verkreegen hadt, en thans, uit zonderlinge behoeftigheid of ongemeenen haat, meenende zyne Vyanden ontzaglyker gebuur te geeven, deeze overdragt voltrok. Welke eerst een algemeene ontsteltenis op den hals dier Landzaaten, vervolgens hevige oorlogen, en eindelyk den Borgonjer het verlies zyns leevens toebragt. Invoege Sigismund te regt de beweegende oorzaak van zoo groot een gevolg, en van het voordeel, 't gene het Huis van Oostenryk uit dit en andere gevallen van hem ontfangen heeft, mag genaamd, en zyne penning, schoon laater gemaakt, by voorraad, dewyl hy meermaalen zal verschynen, hier ingelast worden.

(1) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 249. & seq.

(2) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 6.

(3) Meijeri Annal. Flandr. fol 343. verso.

(4) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 1.

(5) La Guille, Hist. d'Alsace Tom. I, fol. 351.

(1) Hubners Geflacht. Taf. 125.
(2) Annal. Auftr. G. de Roo. pag. 165.
(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 194.

Dees was de eenige Erfgenaam en Zoon van Frederik den Vierden Aardshertog (1) van Oostenryk, en van Anna Dochter van Keizer Frederik van Bronswyk. Toen zyn Vader in het jaar veertienhonderdnegenendertig (2) stierf, wierdt hy onder de voogdy van zynen Neef Keizer Frederik den Derden opgevoed, tot dat de vereischte ouderdom hem in 't gebied stelde, en gelegenheid gaf, om den schepter en het zwaard zelf te voeren, gelyk hy met het teken der Aardshertoglyke waardigheid, eene byzondere Kroon, gedekt tot dat einde alhier verbeeld is; wandt Keizer Frederik hadt in het drieënvyftigste jaar deezer eeuwe, alle de Hertogen van (3) Oostenryk, en hunne Kinderen, tot Aardshertogen verheven, en de oude voorrechten van dat Huis vernieuwd en bekrachtigd. Dierhalven vindt men den penning omzoomd met deezen tytel

SIGISMVNDVS ARCHIDVX AVSTRIAE 1481.

SIGISMUND AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK 1481.

Op de rugzyde is de Vorst te paerd gezeten, en alsof hy ten oorlog trok, afgeschetst. De rand van den penning praalt met veertien wapenschilden van de Oostenrykſche Erflanden, die eensdeels door hem, andersdeels door zyne Bloedverwanten, bestierd wierden; wandt het is meermaalen in gebruik geraakt, dat het wapen en de tytel van een en het zelve Land door verscheidene Persoonen gevoerdt wierdt. De bediedenis der wapenschilden bevind ik dus te zyn, in het grootste, 't gene onder regt in 't midden staat, zyn vyf Arenden, of, zoo anderen willen, zoo veel Leeuwrikken, voor oud Oostenryk. De zeven schilden, die men aan de regter zyde van het zelve gesteld heeft, zyn 1. Nieuw- of 't Aardshertogdom van Oostenryk. 2. 't Hertogdom Carinte. 3. 't Hertogdom Carniola, dat is Krain. 4. 't Graafschap Habsburg. 5. 't Graafschap Goritië. 6. 't Graafschap Kyburg, dat hier niet wel verbeeld is. 7. De Heerlykheid Portenauw. Die hier tegenover in de andere zyde van den rand staan, van het groote Schild af te tellen, zyn dus, 1. 't Hertogdom Stirië of Stiermark. 2. 't Graafschap Tyrol. 3. 't Markgraafschap Burgouw. 4. 't Landgraafschap van der Elsas, dat hier verkeerdlyk uitgedrukt staat. 5. 't Graafschap Pfirt of Ferrette. 6. De Heerlykheid van Windismark.

(4) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 1.

De Hertog van Borgonje onderwylen bevreest geworden, voor de valsche streeken van den Franschen Koning, dewyl hem een gerugt in 't oor woei, van dat 'er verraad, omtrent de Steden langs de Somme (4) gelegen, gepleegd was, dierhalven naar Hesdin verreisd zynde, bezorgde aan dien kant zyne Landscheidingen en Krygsmagten, en wilde thans, op aandrang van den Paus en den Keizer, andermaal beproeven, den Hertog van Gelder Adolf met des zelfs Vader Arnoud te vereenigen. Met dit inzigt ontboodt hy Adolf geheel ernstig derwaart, die 'er eerlang met

1470

met taamelyk gevolg aangekoomen, door drang van redenen overwonnen, eindelyk schoorvoetende zyns Vaders (1) ontslaaging bewilligde. 't Gene hem echter den naasten dag berouw baarde; omdat de minzaame bejeegening in de tegenwoordigheid zyns Vaders, hem dermaate het agterdenken van verraad in 't hart prikkelde, dat 'er geene middelen magtig waren dit wantrouwen te verzetten, schoon hem de bezitting van geheel Gelderland, uitgezonderd de Stad Graave, wierdt afgestaan, en de Hertog Karel hem de Landvoogdy van Borgonje (2) beloofde; mids zyn Vader zesduizend gulden 's jaars, en de voorschreeve Stad Graave, zoude behouden. Al dit mogt niet baaten, in 't tegendeel de verweidering liep zoo hoog, dat Adolf zich in onbekende kleederen op de vlugt begaf; maar in 't overzetten der Maaze by Namen ontdekt zynde, wierdt hy gevangen, en sedert op bevel des Borgonjers naar het slot te Vilvoorde overgebragt, alwaar men hem tot den dood van Hertog Karel in verzekeringe hielt; vermids dees den Vader Arnoud straks met raad en geldmiddelen voorzag, om Gelderland tot gehoorzaamheid en erkentenis te brengen.

(1) Sligtenhorst Geld. Geschied. fol. 263.

(2) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. I.

Hierentusschen ontviel den Hertog een magtige steun in Holland, door het overlyden van Frank van Borselen Graaf van Oostervant, die op den negentienden van Slagtmaand (3) deezer waereld overleedt, en dewyl hy het ampt van Houtvester aldaar bekleed hadt, zoo wierdt het zelve sedert aan den Bastaard Antoni van Borgonje, voor des zelfs leeven, opgedraagen.

(3) P. Merula van de Wildernissen fol. 3.

Doch aleer deeze gevallen ten einde liepen, hadt Lodewyk de Elfde, Koning van Vrankryk, een onderling (4) verbond met de Swidsers tegen de Hertog van Borgonje, op den twintigsten van Herfstmaand, geslooten; en vermids de zelve Hertog, als Leenman van het Ryk, voor het Parlement van Parys gedagvaard was, om zich aldaar, wegens de inbreuk des Vreedes (5) en het ongelyk den Graaf van Eu in des zelfs bezittingen aangedaan, te verweeren, doch niet wilde verschynen, zoo heeft Koning Lodewyk, gemagtigd door de Staaten van zyn Ryk, den vreede van Peronne, in 't begin van Wintermaand, vernietigd, en zich ontslaagen van de (6) belofte, in het zelve verbond den Hertog van Borgonje gedaan. Waardoor het smeulende verraad des Konings, 't gene ontworpen was, sedert dat de Graaf van Warwik, op wien hy eertyds zyn vertrouwe stelde, het Ryk van Engeland, door het vernieuwen van het verdrag, met den Borgonjer verzoend hadt, thans, door het krenken en omkoopen der Borgonsche bedienden uitgelekt, in vollen vlam uitberstede. Inzonderheid wegens den Borgonschen Bastaard Boudewyn, wiens brief aan zynen Broeder Antoni, den Grooten Bastaard, by misverstand besteld wierdt, waardoor men de saamenzweering tegen 's Hertogen leeven (7) ontdekte; 't gene Boudewyn met sommige anderen in Wintermaand naar Vrankryk deedt sluipen.

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 415.

(5) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. I.

(6) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 428.

(7) Meijeri Annal. Fland. fol. 349. verso.

Twee dagen naa deeze vlugt, ging St. Quintyn (8) aan den Koning van Vrankryk over, en Amiens stondt in den evenaar, om door 't gewigt van 't goud, ook aan die zyde te hellen; toen de Borgonjer zich met eene hand vol volks in 't veld vertoonde, met gedagten om de wankelende Stad te verzekeren. Maar de onmagt, en hieruit het sammelende overweegen, gaf den Afvalligen moeds genoeg, om 's Konings Krygsknegten in te laaten, en door de overgaave der Stad den Hertog naar Atrecht te dryven.

(8) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 2.

1471

Dees meende dus verre, dat de oorlog uit den wrok des Koning gesprooten was; maar het bedryf zyner Bondgenooten, Hertogen van Bretanje en Guijenne, ondekte wel

1471 haast een nader geheim; wandt de Hertog van Guijenne, gedreeven door den raad van den Graaf van St. Paul Constapel van Vrankryk, hadt den Koning onder verborgene voorwendsels tot den kryg opgeruid, en perste onderwylen den Hertog van Borgonje met geweldigen aandrang, om zyne eenige Dochter en Erfgenaame tot eene Vrouwe te hebben. Doch Hertog Karel hieldt dit sleepende, en hadt een onzaglyk heir zelf in 't strengste van den winter te velde gebragt, wanneer de Afgezant des Hertogen van Bretanje hem uit zyns Heeren naam (1) boodschapte, dat de Fransche Koning heimelyk verstand hadt met de voornaamste Steden der Nederlanden, hem alom zoude vervolgen, ja zelf in 't hart zyns Lands belegeren; dierhalven hadt de Borgonsche Hertog zich wel te hoeden, wilde hy den onvermydelyken storm zyns verderfs veilig ontduiken. Maar dees toeleg, alleen ontworpen om den Borgonjer bevreest te maaken, en hem langs dit pad tot hun oogwit te leiden, kreeg een anderen uitslag dan men zich voorstelde; wandt de Hertog onverschrokken in den aard, gewoon wetten te geeven, en geene te ontfangen, nam den Afgevaardigden met zich in zyn heir, zeggende, *uw Heer is misleid, om dat hy my geenen onderstand zoude zenden, gelyk hy volgens ons verbond verplicht is: geef hem kennis van 't gene gy ziet, dat gy my op den weg vondt, om den Koning den veldslag, zoo hy dien durfde waagen, aan te bieden: en verzoek uwen Heer zich in deezen handel te gedraagen, als ik in den vreede van Peronne voor hem gedaan heb.*

(1) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 3.

Met dusdaanig een antwoord vertrok de Afgezant naar Bretanje, en de Borgonjer met zyn leger naar Piquigny, om niet verre van deeze Stad over den stroom der Somme te trekken; maar de bezetting en de Stedelingen gaven de zelve, naa kleinen weêrstand, aan de Borgonsen over, en openden hierdoor dien aanmerkelyken doortogt, langs welke het beleg voor Amiens raakte. Als deeze Stad omtrent zes weeken, doch, om haare sterke bezetting, zonder veel gevolgs belegerd was, en de Fransche Krygsbenden middelerwylen verscheidene voordeelen in Borgonje wegdroegen, schreef Hertog Karel in weinige woorden zooveel aan den Koning, die te Beauvais zyn leger verzaamelde, en den twyfclagtigen oorlog reeds zat was, dat 'er een bestand te Amiens voor een jaar geslooten, en eerlang op den agtentwintigsten van Weidemaand te Abbeville (2) getekend wierdt.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 430.

Het zelve wierdt des te spoediger getroffen, omdat Koning Eduard de Vierde onderwylen op den Engelschen troon hersteld was, door geen geringe hulp van den Borgonjer; wandt schoon dees weleer in zyne Landen openlyk deedt uitroepen, dat niemand den Koning zoude (3) helpen; nogtans was sedert in 't heimelyk aan den zelven eene somme van vyftigduizend Andriesguldens uitgereikt, en in Zeeland eene menigte van groote schepen toegerust, om, gevoegd by veertien welgewapende vaartuigen tot die onderneeming gehuurd, den Koning in Engeland over te brengen. Ja, 's Hertogen Gemaalin Margarita hadt eenige Krygsluiden, die den Koning haaren Broeder in dien togt wilden volgen, een nieuw kleed (4) geschonken, 't gene van vooren en agteren met eene witte roos bestikt was.

(3) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 6.

(4) Meijeri Annal. Flandr. fol. 351.

Dus onderleid stak de Engelsche Koning, op den tienden van (5) Lentemaand, uit Zeeland naar zyn verlaaten Ryk over, alwaar de zelve in de Koninglyke Stad Londen wel ontfangen zynde, en door de meenigte zyner Aanhangeren versterkt geworden, zyne benden straks te velde bragt tegen de aannaderende Krygsmagt des Graaven van Warwik, welke, vereenigd met zynen Schoonzoon den Hertog van Klarensen en des

(5) Reigersb. Chron. van Zeeland door Boxhorn. 2 deel pag. 258.

1471

des zelfs Krygsvolk, den Koning meende terugge te dryven; doch toen de ſlag begon, en de Hertog van Klarenſen, die heimelyk verſtand hadt met zynen Broeder, Koning Eduard, met twaalfduizend mannen tot den zelven (1) overviel, wierdt de Graaf van Warwik, naa zich dapper gekweeten te hebben, met veelen van de zynen verſlaagen, en het Ryk van Engeland, door het uit den weg ruimen van Koning Hendrik den Zesden, midsgaders des zelfs Zoon, den Prins van Wales, en de verwinningen op de overige Vyanden, ſedert van Eduard geruſtlyk bezeten; vermids hy uit wantrouwe zich niet in de belangen des Borgonſchen Hertogen wikkelde. Welke in byſtere verwarring raakte, door de menigvuldige Vryers zyner Dochter Maria, die hy allen, om zyne inzigten te bereiken, zonder tot eenig beſluit te koomen, met goede hoope voedde.

(1) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 7. & R. Thoyras Hiſt. d'Ang. et. Tom. IV. pag. 261. & ſeq.

Onder de zelven echter was de Hertog van Guijenne van gedachten, by uitſtek bevoorrecht te zyn, door zekere beloften van haaren Vader, uit kracht van welke hy waande, onderſteund zynde van den Graaf van S^t. Paul, den Borgonjer eerlang tot de voltrekking te zullen (2) dringen: zelf tegen den wil zyns Broeders den Koning, die op alle wyzen den voortgang zogt te verydelen. Insgelyks achtten de Engelſen dit huuwelyk verderflyk voor hun Ryk, en ontrokken zich dierhalven van den Hertog. Hierentegen ſtelden de Franſche Vorſten den onderſtand der Engelſen omtrent den Hertog van Borgonje als ontwyffelbaar vaſt, en leidden deswege al hun vermoogen te werk, om den Hertog van de Engelſen te verwyderen.

(2) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 8.

Op het onzeker dryven deezer inbeeldingen, ſcheen de Franſche Koning zich zelven en den Borgonjer uit zooveele verwarringen te trekken, door den bedrieglyken vreede te (3) Crotoy, op den derden van Wynmaand met den Hertog van Borgonje geſlooten, aan wien de Koning beloofde de Steden van Amiens en S^t. Quintyn af te ſtaan, en de Graafſchappen van Nevers en S^t. Paul met alle hunne Landen aan zyn welgevallen over te laaten. Waartegen de Borgonjer zich niet meer zoude mengen in de zaaken der Hertogen van Guijenne en Bretanje, maar die geheel aan den Koning overgeeven, om naar zyn welgevallen met de zelven te handelen. Verder zouden deeze verbinteniſſen, die geen van (4) beiden meende te agtervolgen, zoo van Atrecht, Conflans, als Peronne, onderling verzekerd blyven.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part I. fol. 440.

(4) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 9.

De Gelaſtigden, welken dien vreede ſlooten, waren zoo begeerig den zelven bekrachtigd te zien, dat zy, kennende 's Konings treken, den Hertog raadden zich niet te (5) ontwapenen, 't en zy de handel geheel voltrokken was, 't gene de Borgonſche Hertog volgde en van waarde bevondt te zyn.

(5) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 322.

Schoon buiten deeze bedryven verder niets aanmerkelyks binnen de Nederlanden in dit jaar voorviel, dan de dood van Iſabella van Portugaal, Moeder van Karel Hertog van Borgonje, welke op den zeſtienden van Wintermaand (6) te Arie den geeſt gaf; echter waren die van den ommezwaai in den Staat en de Kerk van Europa van zooveel gevolgs, dat wy die niet onaangeroerd konnen laaten, zonder den ſaamenhang der zaaken te verduiſteren. Wandt de Venetiaanen hadden, met meerder dapperheid dan geluk, den oorlog, ſedert het overlyden van Paus Pius den Tweeden, alleen ſtaande gehouden tegen Mahomet den Tweeden, Keizer der Turken, welke, behalven andere overwinningen, Steven Koning van (7) Boſnië, die insgelyks door 't recht zyner Vrouwe de heerſchappy over Servië en Raſcië voerde, wreedlyk ombragt, en des zelfs Staaten in bezitting nam. De Weduwe van dien Koning wierp zich, in de uiterſte benaauwdheid en elende, voor de

(6) Meijeri Annal. Flandr. fol. 354.

(7) Turſelin Hiſt. Univerſ. Tom. III. pag. 179.

1471

de voeten van den Paus, hem in dien meêdogenswaardigen Staat onderstand afsmeekende: des Sixtus de Vierde, die op Paulus den Tweeden in den Kerklyken zetel gevolgd was, en thans de verschillen der Kristen Vorsten poogde te beslissen, door regtmaatige wraak geprikkeld, zoo der gemelde Koninginne, als van Andreas Vorst der (1) Peloponeezen, die insgelyks verdreeven, en met zyne Vrouwe derwaart gevlugt was, tot dat einde het heilig verbond met de Venetiaanen, Ferdinand Koning van Napels en de Ridders van Rhodus oprechtte, te meerder wyl de Turken dit zelve jaar (2) het Eiland Negropont den Venetiaanschen Staat ontweldigden.

(1) O. Panvini Vita Sixti IV.

(2) Hist. de Turchi da Fr. Sansovino Tom. I. pag. 322.

Met ongemeenen yver wierden de schepen vervaardigd, de Venetiaansche Vloot bestondt uit zevenenveertig Galeijen, en twee van Rhodus; die van den Koning van Napels uit zeventien, en de Paus bragt 'er negentien Galeijen by. Binnen weinig tyds behaalden de Bondgenooten aanzienlyke overwinningen, en deeden ook de Stad Smirna onder hunne wapenen bukken. Als zy hierop, door de reeds behaalde overwinning, op de vertsaagde Turken verder meenden voort te streeven, heeft de inwendige beroerte van Italië den grooteren voorspoed gestuit, en de vloot weder terugge geroepen; laatende het waardig geheugen van 's Pausen edelmoedigen geest, en zyne dappere bedryven, aan den nevenstaanden penning bevoolen.

1471

♀

M.

Sixtus, wiens Voorouders in de Stad Savona woonden, was gebooren op den agtienden van Hooimaand in het jaar (3) veertienhonderdenveertien; door den droom zyner Moeder Franciscus genaamd en dien Heilig toegeweid: in des zelfs regel heeft hy geleeft, en is door zyne geleerdheid langs verscheidene geestlyke Ampten opgeklommen, tot Paus Paulus de Tweede hem tot het Purper verhief, en zyne geleerdheid in zoodaanige achtinge hieldt, dat al 't gene het Geloof betrof, hem toevertrouwd wierdt. 't Was uit die inzigten dat men hem, op den tweeëntwintigsten van Oegstmaand des voorgaanden jaars, de drievoudige Kroon op het hoofd zettede, met welke hy, op het voorste stuk van zynen penning praalt, betyteld met dit randschrift,

(3) O. Panvini Vita Sixti IV.

SIXTVS IIII. PONtifex MAXimus SACRI CVLTus.

SIXTUS DE VIERDE OPPERSTE PRIESTER VAN DEN HEILIGEN DIENST.

Op de tegenzyde vertoont zich de Standvastigheid, verbeeld volgens de gemeene (4) wyze door eene Vrouwe, houdende in de regterhand, die zy omhoog heft, eene spiets; met den slinker arm leunt zy op den pylaar, aan wiens voetstuk verscheidene gevange Turken geboeid leggen, gelyk 'er in 't verschiet eenige schepen, alles op de reeds gemelde onderneeming zinspeelende, gezien worden. Dierhalven vindt men de groot-

(4) Iconolog. van Cesf. Ripa pag. 484.

1471 grootmoedige woorden van den Mantuaanſchen Dichter, (1) in den rand des pennings ſtaande, hierop toegepaſt, welken met het byſchrift deezen zin uitmaaken, 1471

(1) Virgil. Æn. Lib. VI. verſ. 853.

SIXTE, POTES CONSTANTIA
PARCERE SVBIECTIS ET DEBELLARE SVPERBOS,

SIXTUS! GY VERMOOGT, DOOR STANDVASTIGHEID, DE NEDERIGEN TE SPAAREN EN DE HOOGMOEDIGEN TE DWINGEN.

1472 Koning Lodewyk onderwylen kundig geworden, dat zyn Broeder, Hertog van Guijenne, de ſpil was, daar de onruſt des Ryks op draaide, en bevreeſt zynde, dat de zelve met gewigtiger aanſlagen bezwangerd ging, deedt hem eerlang, om zich te veiligen, met vergif door eenen Monnik van kant (2) helpen. Dit omkoomen gaf de zaaken een ganſch ander aanzien; wandt, ſchoon de Hertog van Borgonje, met de wapenen in de vuiſt, de uitwiſſeling van den geſlooten vreedenhandel, voor het ten einde loopen van het beſtand, en dus voor Bloeimaand, vorderde, zy wierdt hem echter glad (3) afgeſlaagen, en de gewenſte eendragt verbryzeld. Zulks de Borgonjer, tot ſpyt van den Koning, te gunſtiger gehoor gaf aan Niklaas Hertog van Calabrië, Erfgenaam van het Huis van Anjou, die hem, met zyn volk te hulpe koomende, om zyne Dochter tot Egtgenoote verzogt, en ook ſchriftlyke beloften (4) verkreeg, om dus, zyne aangrenzende Landen door deeze trouw met het Borgonſche gebied vereenigd hebbende, den Koning ontzaglyker gebuur te zyn, dan Hertog Karel. Doch Koning Lodewyk, beſeffende wat naadeel hieruit zoude voortvloeijen, deedt den aanſlag eerlang wenden, door den gemelden Niklaas (5) uit den weg te ruimen.

(2) Mezeray Hiſt. de France Tom. II. fol. 711.

(3) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 9.

(4) Hiſt. de Lotraine, par Calmet Tom. II. fol. 891. & Preuv. ſur les Mem. de Com. Tom. IV. pag. 386.

(5) Meijeri Annal. Flandr. fol. 355.

Dit verbitterde den Borgonjer allengs meerder, des de zelve, magtig vergramd zynde, met een uitmuntend heir in 't Land van Vermandois viel, en het beleg voor de Stad Neſle (6) ſloeg. Straks naa deeze overwonnen was volgden op dien voorgang verſcheidene Steden in Normandië, die door geweld of door vrees voor verwoeſtinge, welke het rondom gelege Land in bloed en vuur ſtelde, zich overgaaven. Waardoor het zeegepraalende Leger de moed aanwies, en, uitgelaaten in geweldenaaryen, tot voor de poorten van Rouaan doordrong. Doch het nypende gebrek van leevensmiddelen, gevoegd by het naderen van den Winter, ſtremde den voorſpoed, en dreef den Hertog met zyne Krygsbenden naar de Nederlanden. Wier Landzaaten geen geringe ſchaade by het voeren van dien oorlog leeden, inzonderheid de Hollanders en Zeeuwen; wandt deezen, buiten het verminderen des koophandels, waren magtig beſchaadigd in hunne (7) Haringbuizen, tot zoo verre, dat zy met eene weltoegeruſte vloote onder het opperbevel van Paulus, den Baſtaard van Borſelen, de Franſche ſchepen op zee vervolgden en verjoegen.

(6) Memoir. de

Comines Liv. III. Chap. 10.

(7) Reigersb. Chron. van Zeeland door Boxhorn pag. 260.

Onder het dryven van deeze gevallen hadt Hertog Arnoud niets onverzogt gelaaten, om geheel Gelderland en Zutfeen onder zyn geweld te brengen, en dewyl de Steden Graave, Roermonde (8) en Gelder hem in 't voorgaande jaar, ſchoon met vry veele tegenſtribbelingen, ontfangen en gehuldigd hadden, nogtans de Stad Nimmegen en anderen, met haare verbondenen, hadden zoodaanigen haat tegen den ouden Hertog Arnoud opgevat, dat zy hem niet alleen weigerden te erkennen, maar zelfs Vincent, Graaf van Meurs en Sar-

(8) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 493.

1472

waarde, tot haaren Voogd en Beschermheer aanstelden. Welk gedrag, doordien 't gepaard ging met partyschappen, oploop en stryd, den Hertog Arnoud zoo krachtig verveelde, dat hy eindelyk hierdoor, als mede van armoede geperst zynde, de bedryging den Staaten dier Landen gedaan, van by uitheemsche Vorsten hulp te zoeken, thans werkstellig maakte. Van dit opzet gedreeven begaf zich Hertog Arnoud, verzeld van zynen Broeder Willem van Egmond, midsgaders van Jan Hertog van Kleef, en andere Mannen van aanzien, naar St. Omer by den Hertog van Borgonje, en heeft den zelven, onder den tytel van (1) beleeninge, het Hertogdom van Gelder en het Graafschap van Zutfeen, met alle Steden, Dorpen, Landen en eigendommen, overgedraagen en afgestaan voor de somme van driehonderdduizend Keurvorsten Guldens. Anderen (2) nogtans melden, hoewel minder gegrond, dat het beding voor tweeënnegentigduizend Rynsguldens gemaakt wierdt. Hoe het zy, dit blykt zeker, dat men het verdrag schriftlyk bekrachtigd, en, op den zevenden van Herfstmaand in het tweeënzeventigste jaar deezer eeuwe, getekend heeft.

(1) Chartres de Brab. te Vilvoorde in de Vierde benede Kasse. Getekend *Gelre.*

(2) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 267.

Naauwlyks was dees handel voltrokken, of Hertog Arnoud is dus versterkt naar de Stad Graave gekeerd, en heeft aldaar het ongelukkige leeven, op den drieëntwintigsten dag in Sprokkelmaand van het naastkoomende jaar, geëindigd. Leggende op zyn sterfbedde, stelde hy den Hertog van Borgonje tot zyn eenigen Erfgenaam (3) in alle zyne goederen. Omtrent dien zelven tyd verhief de Borgonjer, in tegenwoordigheid van de aanzienlykften des Adels te Brugge vergaaderd, de Heerlykheid van Chimay tot een (4) Graafschap, ter gunste van Jan van Croy; wandt het Huis van Croy was door middel van Jan van Rubemprè (5) wederom met den Vorst verzoend geworden. Naa deeze verrigting volgde de onderhandeling met den Koning van Vrankryk, aangezien de Borgonsche Hertog, door de verandering wegens Gelderland, als door andere beweegredenen, gepaard gaande met het aandryven des Hertogen van Bretanje, het bestand met Koning Lodewyk (6) voltrok, daar alle hunne byzondere en gemeene Bondgenooten in begreepen waren.

1473

(3) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 1.

(4) Miræi Oper. Diplomat. fol. 233.

(5) Memoires de O. de la Marche pag. 588.

(6) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 448.

Deeze wapenschorsing verschafte den Hertog zooveel rust, dat 'er eene algemeene byeenkoomst der Guldevlies Ridderen tegen Bloeimaand te Valenchein beroepen wierdt. Welke vergaäring die Stad met ongemeene vreugde, zoo door de Vorstlyke maaltyden, behendige Ridderspelen, als prachtige toetakelingen, vervulde. Om den luister der zelver bet te verheffen veranderde de Hertog, als Hoofd der Ordere, de scharlakene (7) mantels, welke de Ridders in die plechtigheid gewoon waren te draagen, thans in carmozyn fluweele. Dus opgesierd tradt men, naa dat de lykdienst der overledene Ridderen volbragt was, tot de verkiezing, om de plaatsen der afgestorvenen te vervullen met mannen, die door hunne deugd en dapperheid beroemd, of door vermoogen ontzaglyk waren; en dewyl zelfs de gekroonde hoofden zich vereerd vonden, als Leden van deeze Broederschap het teken der Ordere te draagen, en dat de Koningen van Arragon en Napels in het laatste bestand met Vrankryk, als Bondgenooten van den Borgonjer, begreepen waren, zoo zyn de zelven thans, nevens anderen van minder gezag, in deeze vergaäring verkoozen. Uit deeze oorzaake heeft Ferdinand Koning van Napels, ten teken van zonderlinge achtinge, zich met het voorschreeve halssieraad op den naastkoomenden penning doen verbeelden.

(7) D'Outreman Hist. de Valenciennes fol. 176.

Niet-

F.

Niettegenstaande dees Ferdinand een bastaard Zoon was van Alfonsus, Koning (1) van Arragon, geteeld by zyne boel, nogtans wierdt de zelve van den Paus gewettigd, en naa zyns Vaders dood, door des zelfs uitterften wil, als mede by gunst van Paus Pius den Tweeden, het negenenvyftigste jaar deezer eeuwe in 't Ryk van Napels gevestigd. Sedert dien tyd verworf hy meerder ontzag dan liefde onder den wispeltuurigen Napolitaan, en door zyne uitmuntende (2) eigenschappen, dewyl de hitte, de koude, de dorst, de honger en andere moeijelykheden gemaklyk van hem verdraagen wierden, onverganglyken lof; dat meer is, men getuigt, dat hy t'evens in de letteren zoowel als in de wapenen besleepen was; zulks de grondige kunde der wetten en de neiging tot den Oorlog dien Koning zoo beroemd in den Kryg als in den Vreede maakten: des men ook op des zelfs penning, daar hy met het gulde Vlies aan den hals, en met eene muts gedekt verbeeld wordt, dit Vorstlyk randschrift gesteld vindt;

FERDINANDVS Rex, PACE BELLOQVE CLARVS,

KONING FERDINAND, DOOR DEN VREEDE EN DEN OORLOG BEROEMD,

Op de rugzyde ziet men de overwinning, die hy meermaalen behaald hadt, verbeeld, dryvende de vier paerden, die den zeegewagen trekken, voort: omzoomd met het vervolg zyner tytelen,

VICTOR ET TRIVMPHATOR.

OVERWINNAAR EN ZEGEPRAALER.

In de voorschreeve hoofdvergaåringe der Guldevlies Ridderen wierden de zaaken van Adolf van Gelder naarstiglyk overwoogen, en naa rype beraading de zelve Adolf, om de wreede en verfoeijelyke behandeling aan zynen Vader gepleegd, in eene eeuwige gevangenis (3) verweezen. Insgelyks ontsloeg men toen Reinoud Heer van Brederode uit de (4) boeijen, en keurde hem zuiver van de beschuldiginge, die David Bisschop van Utrecht hem, nevens zynen Broeder Gysbert den Domproost, met onmenschlyk pynigen dikwylen hadt willen opstryden. Wandt de leden van die Broederschap, daar hy onder behoorde, stonden alleen voor hunne mede georderden te recht, en waren verplicht het oordeel over hunne aanstootelyke bedryven, in dien Ridderlyken Raad geveld, gewillig (5) te draagen.

Sedert dien tyd wilde de Borgonsche Hertog, zoo wegens zyne beleening als door de erfmaaking van Hertog Arnoud gewettigd, by den Staaten van Gelderland aangenoomen zyn; maar toen deezen den Hertog zynen eisch ontzeiden, trok de zelve, om zyne woorden klem te geeven, met een magtig Leger in Gelderland. 't Gene den Graaf van (6) Meurs, welke sedert Adolfs gevangenis een deel des Lands

(1) Maurice Blas. des Cheval. de la toison d'or fol. 80.
(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. IV. Part. 2. pag. 123.
(3) Meijeri Annal. Flandr. fol. 357.
(4) Gouthoeven Chron. van Holl. fol 489.
(5) Regles & Ordon. de l'Ordre de la Toison d'or Articl. LV.
(6) Slichtenhorst Geldr. Ge-

1473

schied. fol. 269.

Lands als Voogd bestierd hadt, zoodaanigen schrik in het hart dreef, dat hy naar Keulen vlugtte, en zyn eige Graafschap in deezen togt ten prooi liet aan de Borgonsen, die het met weinig tegenstands veroverden. Waarop veele Geldersche Steden, voor het groot vermoogen der wapenen bekommerd, den zelven trant volgden; anderen nogtans wilden liever het uitterste verderf, dan de Borgonsche heerschappy draagen. Het hoofd van die mindere afhangende ledemaaten, was de Stad Nimmegen, naar welke zich verscheidene kleinere Steden schikten. Des de Hertog de voorbereidsels, om de gemelde Stad te dwingen, omzigtig bestelde, en, om zich van te meerder voorspoed in het beleggen te verzekeren, sloot hy vooraf een beding (1) met Gerard, Hertog van Gulik, die een oud recht op Gelderland, van Keizer Sigismund weleer bekragtigd, meende te bezitten, dat de zelve Gerard zynen eisch op dat Hertogdom voor tagtigduizend Rynsguldens zoude overgeeven, en van den Keizer doen goed keuren, 't gene op die voorwaarde aangenoomen, en op den twintigsten van Weidemaand getekend wierdt.

(1) Teschen nachen Annal. Cliviae enz. Addit. Diplomat. fol. 232.

Dus van dien kant gedekt zynde, sloeg de Borgonjer, met eene talryke meenigte van Krygsknegten, in 't begin van Hooimaand, het beleg voor Nimmegen, alwaar Reinier van Broekhuize, een ervaare krygsman, het bevel van binnen voerde. Welke, om de Stedelingen en bezoldigden het hart bet te doen (2) ryzen, den Zoon van den gevangen Hertog Adolf, Karel genaamd, nog geen zeven jaaren oud, een harnas, naar maate van des zelfs teder lighaam, aantoog, met een staalen boog in de vuist en eenen pylkooker op de schouder, dus gewapend te paerd zettede, en hem alom langs wallen en straaten geleidde, voegende by dit kinderspel den ernst van manhaftige rede, die eenen iegelyk kloeke tegenweer en onverschrokken moed inboezemde. 't Gene in den aanvang gewenschte gevolgen gaf; maar het doorslaande geweld der Belegeraaren, dreef eerlang de Belegerden, om middelen tot verlossing te zoeken, door tusschenspraak des Hertogen van (3) Kleef, welke de Stad aan de overzyde van de Waal beslooten hieldt, en nogtans deezen last gewillig ondernam, ook dermaate voltrok, dat 'er de Vreede langs dien weg gevestigd wierdt. Op deeze voorslaagen alleenlyk, dat de Hertog van Borgonje de Stedelingen in genade zoude aanneemen; mids zy de tagtigduizend Rynsguldens, den Hertog voor den afstand beloofd, zouden betaalen. Onder deeze beloften is de Borgonjer in 't laaste van Hooimaand aldaar ontfangen, en vervolgens, met ongemeene (4) vreugde, in de overige Steden van Gelderland tot Hertog, en in die van Zutfeen tot Graaf gehuldigd zynde, stelde hy over de zelve Gewesten tot zynen Landvoogd Willem van Egmond. En dewyl het Leenen van het Duitsche Ryk waren, zoo is de Borgonsche Hertog, naar den inhoud van den afkoop meêbragt, van Keizer Frederik in de bezittinge dier Landen versterkt en bekrachtigd geworden.

(2) Smetius, Chron. van Nimmegen pag. 113.

(3) Goudhoeven Chron. van Holl. fol 497.

(4) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 113.

Het goed geluk, met welk de Borgonjer de Geldersche zaaken ten einde bragt, moedigde hem aan, om zyne reis naar Duitsland voort te zetten, naadat alvoorens de Kinderen van Adolf van Gelder, Karel en Philippa, naar Gend by de Hertogin van Borgonje verzonden waren; en dewyl de Herfst naakende was, sloeg de Hertog, met een magtig gevolg van verscheidene Nederlandsche Bisschoppen, en de aanzienlyksten des Adels straks op weg naar Trier, alwaar Keizer Frederik, meenende hulp tot den Tukschen kryg te (5) erlangen, hem bescheiden hadt.

Deeze saamekoomst, die een verwarden naasleep baarde, wierdt vriendlyk aangevangen; des de Borgon-

(5) Rer. Memorab. a Friderico II. usque ad Carol. Annex. Chron.

1473

gonjer belaaden met de zelve gedachten, met welke zyn Vader voorheen al bezwangerd ging, den Keizer aan boord klampte, om de vereenigde Landen zyner heerſchappye, door het herſtellen van den ouden tytel, wederom tot een nieuw Koningryk van Borgonje (1) op te regten, en t'evens hem tot Stedehouder van het Duitſche Ryk te willen verheffen. Aan den Keizer wierdt, op de toezegging van dit voorſtel te zullen volbrengen, voor zynen Zoon Maximiliaan, die omtrent vyftien jaaren bereikte, 's Hertogen Dochter Maria ten egt beloofd. En opdat deeze verbintenis beſtendig mogt blyven, deedt de Hertog van Borgonje van dien tydt af zyne Dochter de zelve ſchriftlyk (2) erkennen, en die nevens eenen Diamant aan Maximiliaan overhandigen. Schoon de Keizer ernſtig verzogt, dat de plechtigheden des huuwelyks terſtond mogten voortgaan, echter wierdt het voltrekken van de trouwe by den Hertog zoo lang verſchooven, tot hem, en het Stedehouderſchap, en de Koninglyke tytel waren opgedraagen.

Urſperg. fol. 327.

(1) Meijeri Annal. Flandr. fol. 350. verſo.

(2) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 8.

Middelerwylen dat Kroon, Schepter, Kleederen en andere (3) ſieraaden, midsgaders de Bedienden tot die verheffing beſteld wierden, en dat 'er reeds eenigen tyd, door prachtige Ridderſpelen en meer dan Vorſtlyke maaltyden geſpild was, zoo wierdt 'er eindelyk, wegens het wettige bezit van Gelderland, nadere verzekering geëiſcht, en daartoe op de markt een verheve tooneel opgeregt, daar de Hertog van Borgonje met deftigen ſtoet, den zesden van Slagtmaand voor den Keizer verſcheen; insgelyks waren de Afgezanten der Hertogen van Gulik en Berge tegenwoordig, en gelaſtigd van hunne Meeſteren, om uit den naam der zelven afſtand te doen van alle zoodaanige aanſpraake, als zy op het Hertogdom van Gelder of het Graafſchap van Zutfeen mogten hebben; deswege gaven zy toen al het recht over aan den Hertog van Borgonje, welke voor den Keizer geknield, (4) en zyne vingers op het kruis van 's Keizers zwaard leggende, dus aan het Roomſche Ryk, en den Opperheerſcher van het zelve, getrouwigheid zwoer; niet alleen voor de aangevaarde Geweſten, maar ook voor alle Landen die hy van het gemelde Ryk (5) te leen bezat. Zulks de Keizer, naa 't onfangen van den eed, den Hertog met de heerſchappye der aangewonnene Staaten bekleedde, en gaf hem voorts de Banieren daaraf in de hand, midsgaders ſchriftlyke verzekering (6) van dien handel.

(3) T. Baſinus by Scriverius van de Graav. van Holl. pag. 448.

1473

(4) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 391.

(5) Meijeri Annal. Flandr. fol. 359.

(6) Chartres de Brab. te Vilvoorden in de zevende bovenkaſſe getek. *Gelder.*

Terwylen ieder nu den dag der Krooninge te gemoet zag, verwekte de Koning van Vrankryk, om den Borgonjer te kwellen, zooveel agterdochts in den Keizer, dat dees, om niets verder te beſluiten, heimelyk naar Keulen vertrok, zonder vaarwel te zeggen aan den Hertog, welke zich dus in zyn verlangen en de daartoe gemaakte voorbereidſelen misleid, en het Borgonſche Koningryk in ydelen damp en rook verdwynen zag. Dierhalven verbleef hy niet langer te Trier; maar is, naa een weinig vertoevens in Lotteringe [om den nieuwen Hertog Renatus den (7) Tweeden, die dit jaar op Niklaas gevolgd was, geluk te wenſchen, en zich zyner vriendlykheid te verzekeren] wedergekeerd naar de Nederlanden. Aldaar heeft hy uit zonderlingen yver voor de Gerechtigheid, en 't gemak zyner Onderzaaten, den hoogen Raad, dien zyn Vader Philips inſtelde om hem her- en derwaart te volgen, en de twiſtenden uit de gerechtshoven van Vrankryk te houden, thans uit Staatkundige inzigten eenigzins veranderd, en onder den tytel van (8) Parlement, omtrent het midden van Wintermaand, te Mechele onbeweeglyk geveſtigd. Deswege zyn 'er alom uitmuntende mannen in geleerdheid en deugd tot Raadslieden aangeſteld, op dat de Landzaaten in 't algemeen zich gewillig aldaar verantwoorden,

(7) Meijeri Annal. Flandr. fol. 359. verſo.

(8) Butgens Troph. de Brab. Tom. II. fol. 349. & 350.

en

1473

en nergens hooger beroeplyk zyn mogten.

Men bragt toen insgelyks, op 's Vorsten bevel, in de voorschreeve Stad over de twee Rekenkamers van Ryssel en Brussel, onder welken de overige Landschappen behoorden; wandt die uit 's Graavenhaage voor Holland, Zeeland en (1) Westvriesland, was al voor elf jaaren, nevens eenige anderen de Rekenkamer van Brussel ingelyfd. Zulks alle de Kamers van rekeninge, die naar de Borgonsche instelling in de Nederlanden bestierd wierden, nu in een lighaam te Mechele vereenigd zyn, en dus zekerlyk gelegenheid verschaften aan de geboorte van onderscheidene rekenpenningen, welke de Beampten tot hun gebruik noodig hadden, echter is my dees, by Hertog Karels tyd te Mechele geslaagen, alleen voorgekoomen, om tot bevestiging dier veranderingen, en alhier tot bekrachtiging van dit geval te strekken.

(1) Butgens, suppl. aux Troph. de Brab. Tom. I. fol. 205.

Mechele was eertyds een byzondere Heerlykheid, behoorende aan den Stam en de Heeren van Berthout; (2) by versterven van dat Huis geraakte het eensdeels aan den Hertog van Gelder, andersdeels aan het Bisdom van Luik, tot Lodewyk de tweede Graaf van Vlaandre dat door koop (3) als anderszins aan zyne heerschappye hegtte, onder voorwaarde van het te leen te heffen van de Luiksche Kerke, (4) en het nooit van 't Keyzerlyke Vlaandre te zullen scheiden. En dewyl de Hertog van Brabant die heerlykheid sedert geweldiglyk vermeesterd hadt, zoo is dezelve nader aan Lodewyk van Male, Graaf van Vlaandre, (5) opgedraagen, en dus onder de Nederlanden aan Hertog Karel geworden, welke die Stad onder verscheidene andere voorrechten ook met de voorschreeve Rekenkamer beschonk, tot wier gebruik deeze rekenpenning aldaar gemunt is, draagende 's Vorsten wapen en dit randschrift op de voorste zyde;

QVI BIEN IETTRA, LE COMPTE TROVVERA.

DIE WEL ZAL LEGGEN, ZAL DE REKENING WEL BEVINDEN.

't Gene zyne betrekking heeft op de wyze van rekenen, die toen met dusdaanige penningen in zwang ging, en dewyl de zelve in 't breede van eenen ander (6) beschreeven is, zal ik hier alleenlyk gewag maaken, dat het gebruik van de rekenpenningen onder Philips den Zesden, Koning van Vrankryk, die in het midden der veertiende eeuwe stierf, reeds (7) bekend was; Des zelfs Kleinzoon Philips de Stoute, Hertog van Borgonje, heeft dit in de Nederlanden overgebragt, en de Fransche gewoonte van rekenen eerst te Ryssel doen stant grypen; gelyk des zelfs Zoon Antoni Hertog van Brabant den zelven regel by de Kamer van rekeninge te Brussel, (8) het vierde jaar der vyftiende eeuwe ingesteld, volgde; wyders hebben de spruiten van den Borgonschen Stam die, na 't bekoomen der Heerschappye, alom in de Nederlandem gevestigd, en deeze byzondere deelen eerlang in twee lighaamen te Ryssel en te Brussel vergaderd, zoo als Hertog Karel de zelve thans in een smolt, en te Mechele overvoerde. 't Is dierhalven dat het randschrift, 't gene om den Nederlandschen Leeuw op de rugzyde van den penning gevonden wordt, dus luidt;

GETTOIRS FAIS A MALINS.

LEGPENNINGEN GEMAAKT TE MECHELE.

Dit

(2) Guicciard. beschr. der Nederl. fol. 134.
(3) Meijeri Annal. Flandr. fol. 135.
(4) C. van Gestel Hist. Sacr. & Prof. Mechlin. fol. 13.
(5) Butgens Troph. de Brab. Tom I. fol. 474.
(6) G. V. Loon, Inleiding tot de Penningkunde pag. 57.
(7) La Science des Medailles par Jobert pag. 17.
(8) Suplem. aux Tropheè de Brab. de Butgens Tom. I. fol. 205.

1473

Dit ten nutte der gemeene zaake verrigt zynde, heeft men, op byzondere bevelen en tot gerustheid van Hertog Karel, het lighaam van zynen Vader Philips te Brugge doen (1) opgraaven, en met Kerkdiensten, midsgaders andere Lykplichten naar Dyon in Borgonje by des zelfs Voorouders vervoerd, dewyl het in den uittersten wil van dien Vorst bevoolen was. Insgelyks wierdt het overschot van 's Hertogen Moeder, 't gene in het Klooster te Gonay by Bethune rustede, thans nevens dat van haaren man andermaal ter aarde besteld. Terwyl men dus de zaaken

1474

in Nederland beschikte, liep het bestand met Vrankryk ten einde, en de vyandlykheid der Fransen nam daardoor in Borgonje weder haar begin. Des de Hertog van die Landstreeke, om zich aan dien kant te beschermen, de afgedankte Italiaanen, die onder de Oversten Campobasso en Galeotti (2) den Hertog van Lotteringen, Niklaas, tot aan zynen dood, gediend hadden, thans in Borgonsche bezoldinge aannam, en daarmede de benden van Jan van Luksemburg, Bevelhebber van Borgonje, versterkte; invoege de toegebragte schaade wel haast met betere winst op de Fransen geboet wierdt.

Koning Lodewyk, zoekende niet minder dan Hertog Karel den aanflikkerenden oorlog te meiden, hadt zyne Gemachtigden bereids, met die des Borgonjers, tot de onderhandeling van eenen geduurzaamen vreede doen treeden. Doch, wyl 'er in deeze byeenkoomste veelerley gemompels (3) zweefde, over den haat, welke aan wederzyde tegen den Graaf van S^t^. Paul, Constapel van Vrankryk, begon door te blinken, omdat de zelve, uit inzigt van eige voordeel, den Koning geduurig dieper in den oorlog wikkelde, en op zyn aandryven de Steden Amiens en S^t^. Quintyn van den Borgonschen Hertog vervreemd waren, dierhalven kwam men, naa dat de zaaken kenbaar waren, wederzyds overeen, om hem voor gemeenen vyand uit te roepen, zyne Landen en goederen aan te slaan, en met de straffe des doods de beroerte te gelyk in den Stookebrand te smooren, mids den Borgonjer S^t^. Quintyn wederom te geeven. Maar de Constapel wist zich dien toeleg eene wyl te ontrekken, en den Koning hieraf te verwyderen, onder voorgeeven dat de Hertog van Borgonje hem aanzogt om den Koning te misleiden. Schoon men het gemaakte besluit straks herriep, en het voorneemen daardoor verydelde, nogtans hinderde dit niet, dat op den laatsten van Sprokkelmaand eindelyk vast gesteld (4) wierdt, om het bestand tot in Bloeimaand van het naastkoomende jaar uit te rekken.

De Hertog van Borgonje bespeurende, zyne onderhoorige Landschappen door de wapenschorsing met Vrankryk voor zekeren tyd gedekt te zyn, wendde haastig al zyne vlyt aan, om, onder den glimp van Rupert van Beijere, Keurvorst en Aardsbisschop van Keulen, weder in volle bezitting zyner afgeweekene Steden te stellen, toegang tot in het hart van Duitsland te vinden. 't Gene hem gelukte, vermids de byzondere belangen van den Aardsbisschop, en die zyner (5) Domheeren, zoodaanige scheuring onder de Landzaaten verwekten, dat de Weêrspannelingen eindelyk, tot een magtigen hoop aangewassen, Herman van Hessen in de Landvoogdy tegen Rupert van Beijere aanstelden, en het Bisdom dus in een kweekschool van alle boosheden hervormden. Zulks Rupert geen middel weetende om zich te verzoenen, den Hertog van Borgonje, die hem in maagschap bestondt, om hulp smeekte.

Dees zag naauwlyks zyne gedaane bedreigingen (6) by de Keulsen deswege verwaarloosd, of hy tradt met een talryk heir op den weg naar Duitsland, en sloeg het (7) beleg, omtrent het midden van Hooimaand, voor de Stad Nuis neder. Alwaar de Land-

(1) Meijeri Annal. Flandr. fol. 359.

(2) Meijeri Annal. Flandr. fol. 360.

(3) Memoir. de Comines Liv. III. Chap. 11.

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 466.

(5) P. Merses Elect. Ecclesiast. pag 115.

(6) Die Cronica der H. Stat van Coelen fol. 322.

(7) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 1.

1474

Landvoogd Herman zich, op het gerugt van dien aantogt, binnen wierp, en alles tot tegenweer ſchikte, wat eenigzins, nevens eene bezetting van agtienhonderd mannen, helpen mogt. Daartegen voerde de Borgonjer het ſchoonſte leger, dat hem ooit volgde; wandt buiten eigene benden zoo was het verſterkt van een aanzienlyk deel Engelſen, Italiaanen en Luikſen, en 't ſleepte eene onbegryplyke vragt van krygstuig (1) en geſchut derwaart. De Hertog ſplitſte de meenigte in vyf hoopen, waarmede de Stad in zooveele deelen, van alle zyden omgraaven en ingeſlooten, vervolgens geduurig beſtormd en geweldig beſchadigd wierdt.

(1) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 117.

Doch in het dryven van veelerhande rampen, die den verderflyken oorlog eigen zyn, weêrſtonden de Stedelingen met onverwagte dapperheid het ophoopen van allerleye elenden, onder het voorzigtig (2) beleid van hunnen Beſchermheer: wiens minnelyk gedrag hem den weg baande, langs welken hy naar de volkoome heerſchappy dong. Zulks Hertog Karel de zaaken nu laſtiger vondt, dan hy (3) voorheen waande, omdat 'er al eenigen der zynen kleefden, en de Keulſche Stedelingen, magtig bevreeſt zynde voor de Borgonſche Krygsknegten, thans ieder maand honderdduizend goudguldens opbragten, en zich reeds met verſcheidene Duitſche Steden verbonden, wel vyftienduizend mannen in 't veld hadden, die van de overzyde des Ryns met hun geſchut het Borgonſche leger geduurig beſchaadigden, en den aanvoer der leevensmiddelen geweldig verhinderden. Hierenboven hadt men Keizer Frederik te hulpe geroepen, welke tot behoudenis der Ryks verbondenen eene algemeene heirvaard in Duitsland verkondigde, en zelf den Koning van Vrankryk zooverre wiſt te beweegen, dat de zelve eerlang aan hem beloofde, als de Keizerlyke benden in aantogt zouden zyn, twintigduizend mannen (4) tot onderſtand te zenden. Doch de traagheid des Keizers in 't verzaamelen der volkeren; daar zooveele byzondere Vorſten, Heeren en Steden hulp toe verſchaften, deedt wel zeven maanden verloopen, aleer men naderde.

(2) Die Cronica der H. Stat van Coellen fol. 323.

(3) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 1.

(4) Corps Diplomat. par du

Mont. Tom. III. Part. I. fol. 499.

1475

Het marren der Duitſen bragt de Belegerden, om de ſchaarsheid van den mondkoſt, in de uitterſte benaauwdheid; wyl men bereids binnen de wallen omtrent driehonderdenvyftig paerden gegeeten (5) hadt, en nogtans zich ſtoutlyk verweerde zonder eenige hoope van toevoer, zoo naauw was alle aangang van de Beleggers bezet, die onderwylen nog geweldig verſterkt waren. Wandt de Hertog van Borgonje, hadt, op het gerugt van den Duitſchen aantogt, alle zyne Nederlandſche Edelen, Leenmannen en Steden, zonder eenige uitzonderinge, te hulpe (6) geroepen. Zulks 'er niet alleen een groot getal van Edellieden van alom verzaamelde, maar zelfs uit de Steden der vereenigde Geweſten, inzonderheid uit Holland en Zeeland, zooveele Burgers onder byzondere Banieren zich op weg begaven, en aldaar op 's Vorſten bevel verſcheenen, dat zy hem dus in ſtaat ſtelden om den aanval der Keizerſen te konnen verduuren.

(5) Die Cronica der H. Stat van Coellen fol. 323.

(6) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 502.

Als deezen onder het geleiden van de Vorſten des Ryks, zoo Geeſtlyken als Waereldlyken, met een heir, dat omtrent tot zeſtigduizend koppen vergroot was, genaakten, zoo hebben zy den veldſlag minder dan het verdryven der Borgonſen gezogt. Dierhalven wierdt het lighaam van hun leger aan de overzyde des Ryns, in 't gezicht der Stad Nuis, neêrgeſlaagen, en den Koning van Vrankryk toen aangemaand, om zyne beloften geſtand te doen, van de gemelde twintig duizend mannen derwaart te (7) ſchikken, of zy wilden, by mangel van dezelve, met den Borgonjer in verdrag treeden. Maar de Koning hieldt de zaaken, met goede woorden, ſleurende; om dat hy, vreezende de overkoomſt der Engelſen,

(7) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 2.

voor

1475

voor dien tyd vreede zogt met den Borgonſchen Hertog; wiens Dochter Maria hy met zynen oudſten Zoon Karel in den egt meende te verbinden, deswege een ontwerp maakte, by het welke de Koning honderdduizend goude Schilden jaarlyks aan Maria beloofde (1) uit te keeren, byaldien zy den gemelden Karel mogt overleeven. Doch dit huuwelyk wierdt met eenige andere, die men uit Staatkunde voorſloeg, nooit voltrokken; nogtans voedde Hertog Karel, daar 't te ſtaade kwam om zich Vrienden te maaken, ieder met goede hoope.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 495.

Uit gelyke beweegredenen dacht hy zich ſedert, door Bondgenootſchappen met verſcheidene Vorſten, te verſterken, zulks de Hertog op dien voet met Galeaz Sfortia Hertog van Milanen, die op zynen Vader Franciſcus in de heerſchappye dier Landſtreeke gevolgd was, zich op het naauwſte vereenigde.

Schoon Galeaz weleer, in den oorlog van het gemeene welzyn, met raad en daad den Koning Lodewyk onderſteunde, en dees de behoudenis zyns Ryks veel aan den Milanees verplicht bleef, dierhalven in de beweegingen van dien ſchranderen Italiaan geen gering deel nam, nogtans wierdt het verbond (2) onverhinderd voltrokken, en by het zelve, de onderlinge verweering en beſcherming voor de wederzydſche Staaten en Landen onverbreekelyk en eeuwigduurende vaſtgeſteld, zoo voor hen als voor hunne Kinderen of Opvolgeren; en daar nog bygevoegd, dat de een des anders vyanden onder geenen ſchyn, hoe die ook mogt genaamd worden, eenigen onderſtand of gunſt bewyzen, maar elkander zoo met volk als met geld onderſchraagen zoude, insgelyks de een den anderen in alle verbonden en handelingen, van welken naam en met wien, voortaan te zullen begrypen. Des wy by deeze gelegenheid niet ongerymd achten, het weezen van Hertog Galeaz, die zooveel deels nam in de belangen des Borgonjers, hier in te laſſen, zoo als het op des zelfs penning, nevens dat zyns Vaders, verbeeld ſtaat.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 496.

F.

Naa dat Keizer Karel de Groote het Koningryk van Lombardye, daar Milanen de voornaamſte Stad van is, overwonnen hadt, bleef het zelve verknogt aan de takken van dien Stam, tot, naa 't verſterven der zelven, de Duitſche Keizers de eigendom daar van meeſter wierden, en uit die beginſelen zich, in 't vervolg der tyden, t'elkens als Koningen van Lombardye te Milanen met eene yzere Kroone deeden huldigen. Doch toen dit vermoogen aan 't waggelen raakte, zyn de Inboorlingen meeſter gebleeven, tot dat het Geſlacht van Viſconti, lang met dat der Turriani om het Oppergezag geſtreeden hebbende, eindelyk de overhand behieldt. Uit het zelve heeft Mattheus Viſconti eenen vaſteren grondſlag voor dat Huis gelegd; dewyl hy van Keizer Hendrik den Zevenden in de heerſchappye der Stad niet alleen beveſtigd, maar zelf tot Keizerlyke Stedehouder van Lombardye aangeſteld wierdt. Ja, zyns Zoons Kleinzoon Jan Galeaz wiſt op het laatſte der veertiende eeuwe, voor zeker geld, den Hertoglyken tytel van Milanen, van Keizer Wenceslaus, magtig (3) te worden. Als nu van des zelfs twee Zoonen niet dan eene natuurlyke Dochter, Blanca Maria, die aan den bovenſtaanden Franciſcus Sfortia getrouwd was, agterbleef, zoo ontſtond 'er geen geringe ſtribbeling om de bezitting, die

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. II. Part. I. fol. 236.

1475 die eindelyk door gunst der Landzaaten aan Franciscus verbleef; te meer, wyl de laatste Hertog, de Vader zyner Vrouwe, hem en zyne wettige Naakoomelingen uit eige en Keizerlyke magt (1) tot erfgenaamen dier Landen verklaarde. Dees Franciscus was de Zoon van Mutio Attendulo, een man van laage geboorte, die in den Napelschen oorlog van gemeen Krygsknegt door zyne verdiensten tot een der beroemdste Veldheeren zyns tyds opgeklommen, en tot Graaf van Cotinjola, zyne Geboortestad, verheven was. De naam Sfortia wierdt hem, om de sterkte zyns lighaams, verleend, dien zyne Naakoomelingen ook behouden hebben, gelyk wy, op de voorzyde van den Hertoglyken penning, dus rondom het borststuk uitgedrukt vinden;

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 155.

FRANCISCUS SFORTIA VICECOMES MEDIOLANI DVX IIII.
BELLI PATER ET PACIS AVTOR MCCCCLVI.

FRANCISCUS SFORTIA, MARKGRAAF, DE VIERDE HERTOG VAN MILANEN, VADER DES OORLOGS EN MAAKER DES VREEDES MCCCCLVI.

Als Hertog Franciscus de regeering tot in het zesenzestigste jaar deezer eeuwe waargenoomen hadt, liet hy het Hertogdom aan zynen oudsten Zoon Galeaz, die by Blanca Maria geteeld was, agter; wiens afbeeldsel alhier op de rugzyde van den penning gevonden wordt, gelyk in het vlak de naam des maakers door de Letters V. F. uitgedrukt staat, geheel omzoomd met dit randschrift;

GALEAZIUS MARIA SFORTIA VICECOMES, FRANCISCI SFORTIAE MEDIOLANI DVCIS IIII. PRIMOGENITUS MCCCCLVIII.

GALEAZ MARIA SFORTIA, MARKGRAAF, EERSTGEBOOREN VAN FRANCISCUS SFORTIA DEN VIERDEN HERTOG VAN MILANEN, MCCCCLVIII.

Wy hebben deezen penning, die een der oudsten is, welke met een jaar getal gezien wordt, op dit geval plaats vergunt, om eenig gewag te maaken van Milanen, dewyl dit zoodaanige aanmerkelyke beroerte in 't bestek onzer geschiedenissen verwekt heeft, dat het met recht de twistappel der Vorsten mag genaamd worden.

De Borgonjer, die onderwylen het beleg voor Nuis staande hieldt, bespeurende, dat de talryke meenigte van Krygsknegten magtig geld verslondt, eischte dierhalven in eene daartoe aangeleide dagvaart te Gend, tot herstelling zyner uitgeputte middelen, nevens andere voorslaagen, ook den zesden penning (2) van alle goederen zyner Onderdaanen. Doch dit vondt geenen doorgang, dewyl men in eene naadere vergaåringe zulks den Vorst glad afsloeg, zoo dat 'er niet dan de eetwaaren bezwaard wierden. Niet zoo gemaklyk ging het met de Nederlandsche Geestlyken, van welken de Hertog de inkoomsten begeerde, die zy in drie jaaren ontfangen hadden, van alle goederen die hen binnen zestig jaaren eigen geworden (3) waren. Des zy, die nooit gewoon waren eenige lasten te draagen, hier dapper tegen woelden, en wel inzonderheid die in Holland hun verblyf hadden; vermids deezen, in 't begin van 't jaar by Leyde, in het Klooster van St. Jeronymus of Lopsen vergaderd (4) zynde, met gemeene

(2) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 394.

(3) Chron. van Vlaandr. door N.D. & F.R. II. deel fol. 448.

(4) Goudhoeven

1475

meene ſtemmen beſlooten zulks te weigeren, gelyk zy ook volſtandig by dit opzet bleeven, naa dat andere Geweſten den eiſch voldaan hadden, en zelfs eenigen hunner Godshuizen met geweld geopend, en de goederen, tot voldoening der opgeleide ſchattinge, bereids openlyk verkogt waren.

Chron. van Holl. fol. 499. enz.

Onaangezien dien harden handel hieldt de Hollandſche Geeſtlykheid, met geduurig druiſſen, de zaak zooveel tyds ſleepende, tot datze te niet liep door het omkoomen van den Landsheer, Hertog Karel. Welke reeds door zynen baſtaard Broeder Antoni magtige beweeging gemaakt hadt om Eduard, Koning van Engeland, in Vrankryk te doen (1) vallen, en, nu alles tot den overtogt vaardig was, weigerde, wat middel dat men voorſloeg, het beleg van voor Nuis op te breeken. Invoege de voordeeligſte tyd verliep, en de Franſche Koning middelerwylen zich voor dien aanſlag wiſt te dekken, door het bewerken van een tienjaarig verbond tuſſchen de Zwitſers en de Opperrynſche Steden, aan welken hy met een het gevaar voor oogen ſtelde van hunne onderlinge tweedragt, te gelyk den weg aan de Zwitſers wyzende, langs welken Sigismund Aardshertog van Ooſtenryk, het Graafſchap Ferrette, dat by den Borgonjer verpand was, wederom konde magtig worden.

(1) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 2.

Zonder zich lang met het wikken der zaaken op te houden, verjoeg men de Borgonſche bezetting uit het gemelde Graafſchap, de Landvoogd Hagenbag wierdt 'er gevangen en naar Briſach gevoerd, en ſedert betigd geweldenaaryen gepleegd te hebben, is hy ter deezer oorzaake ook aldaar onthalſd geworden. Hierop rukten de Zwitſers naar Borgonje, daar zy, met menſchen en landen te berooven en te verwoeſten, byſtere ſchaade toebragten. De Hertog van Lotteringe, Renatus, verlokt door dat voorbeeld, en opgeruid van Koning Lodewyk, ſloeg het zelve ſpoor op, verbrak de vriendſchap met Hertog Karel, en deedt, naadat men dien voor Nuis den oorlog aankondigde, geweldige loopen in 't Land van Lukſemburg. Uit het dryven deezer ontſtuimige wolken barſtte nog grooter oorlogsſtorm los, door het eindigen van 't beſtand (2) des Franſchen Konings, welke bereids een talryk leger vaardig hadt, ſtraks met ſchriklyk geweld verſcheidene Steden wegrukte, en in de Graafſchappen van Ponthieu en Artois, eene algemeene verwoeſting, zelf tot voor de poorten van Atrecht, met moorden en branden aanregtede.

(2) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 3.

De vyandlykheid te Land wierdt haaſt op Zee gevolgd, en den Hollanderen een groot getal (3) Koopvaardyſchepen, zelf in 't gezigt van 't ſtrand ontroofd. Hierentuſſchen zogt Koning Lodewyk door Gezanten den Keizer Frederik te beweegen, om geen verbond met den Hertog van Borgonje aan te gaan; maar des zelfs Landen, die onder het Duitſche Ryk behoorden, verbeurd te verklaaren: gelyk hy zelf de Geweſten van Vlaandre, Artois en Borgonje, die onder Vrankryk gelegen waren, zoude aanſlaan. Doch de Keizer, bet geneegen tot den vreede en de verwandſchap des Hertogen, dan tot de verbintenis met Vrankryk, liet de Afgezondenen, met het verhaal van het oude verdichtſel, van de huid niet te verdeelen voor de beer gevangen was, vertrekken.

(3) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 498.

Staande dees oorlog wierdt 'er in het Land van Keulen niets merkwaardig van de Duitſen bedreeven, dan de Stad Lints, die aan de Borgonſche zyde was, ingenoomen; de overige tyd wierdt met verſcheidene onderhandelingen geſleeten. Dewyl Chriſtiaan, Koning van Deenmarke, zelf in Perſoon den twiſt door tuſſchenſpraak zogt te beſlegten. Als dit geenen voortgang nam, heeft de Pauſlyke Gezant, door dagelyks over en weder te gaan, niets on-

1475 verzogt gelaaten, om de partyen te bevreedigen. Zulks Hertog Karel, geperst aan de eene zyde door den Koning van (1) Engeland, aan de andere tot bescherming zyner eigene Landzaaten geroepen, thans gunstiger gehoor gaf dan voorheen, en eerlang de voorstellingen tot deeze eenigheid inwilligde; mids het verschil en en de Stad Nuis aan het oordeel van den Paus, en in des zelfs magt gesteld wierden.

(1) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 4.

Op deeze voorwaarde ligtte de Borgonjer het beleg, daar hy wel vierduizend koppen liet zitten, op het laatste van Weidemaand (2) van voor Nuis, dat omtrent een jaar met ongemeene dapperheid de hevige aanvallen der belegeraaren verduurd hadt, en zoo uitgehongerd was, dat het geen veertien dagen langer zoude gehouden hebben. Straks wierden ook de Keizerlyke Krygsbenden gescheiden; dewyl ieder zich in deezen vreede vertrouwde, die tot rust der Landen en vreugd der Ingezetenen, niet zonder vernieuwinge van beloften der huuwelyksverbintenisse tusschen Maximiliaan van Oostenryk en Maria van Borgonje, geslooten wierdt: waardoor de Keizerlyke Arend en Nederlandsche Leeuw in onderlinge eendragt verknogt raakten, 't gene den oorsprong aan het munten van deezen rekenpenning verleend heeft.

(2) Chron. van Coellen fol. 325.

B.

Men ziet op de voorzyde van den zelven, den Keizerlyken Arend en Nederlandschen Leeuw, als tot een lighaam geworden, aan elkanderen gehegt, en daartoe dit randschrift gepast;

HIC AQVILA eT LEO CONCORDES SVNT IDuS II. IVLii ViSI.

DEES AREND EN LEEUW ZYN VEREENIGD GEZIEN DEN TWAALFDEN VAN HOOIMAAND.

De tegenzyde draagt, rondom het Borgonsche wapen, ten blyk dat de penning onder het gebied van dien Vorst gemaakt is, deezen, op de rekening doelende, letterkring;

NVMERVS EST DISCRETIO RERVM OMNIVM.

HET GETAL IS DE VERDEELING VAN ALLE ZAAKEN.

Naauwlyks hadt Antoni, de Groote Bastaard van Borgonje, toezegging van den overtogt des Engelschen Konings bekoomen, insgelyks ook andere Moogendheden en Landen, in de belangen zyns Broeders, den Hertogen, gezogt te wikkelen, of hy begaf zich hierop naar Rome, met inzigt om, door de beloofde verdiensten van het Jubelfeest, zich niet alleen zyner zonden te ontlasten, maar ook om op zoodaanigen tyd met meerder luister den gewigtigen toeleg zyns Broeders te voltrekken. Wandt Hertog Karel overweegende, dat de aanzienlykste zyner Landen, Leenen van Duitsland of

1475

of Vrankryk waren, en naa het versterven zyner eenige Dochter en Erfgenaame, byaldien zy geene Kinderen agterliet, wederom aan die Kroonen zouden vervallen, dacht den Vorsten van dien aanzienlyken buit te ontzetten, door de aanstootelyke vlek der geboorte van zynen bastaard Broeder Antoni te doen uitwissen. 't Was dierhalven dat de Hertog in 't beleggen van Nuis, zoo van den Keizer als van den Koning van Vrankryk geprangd zynde, den gemelden Antoni met dat besluit naar Italie gezonden hadt. Zulks Paus Sixtus, om die begeerte te volbrengen, tot dat einde met eenige Kerklyke plechtigheden, op den vyfentwintigsten van Bloeimaand, den Bastaard voor wettiggebooren Zoon van Philips Hertog van Borgonje, en dus gemagtigd, verklaarde, om, by mangel van Erfgenaamen, in de heerschappy en Landen van Hertog Karel gerechtiglyk te konnen (1) opvolgen. In deeze verwagtinge, en om zich te doen gelden als een egten Zoon, die uit het Huis van Borgonje gesprooten was, heeft Antoni sedert den zeldzaamen tytel van Grooten Bastaard, voorheen zynen eernaam, verworpen: 't gene ook uit het randschrift van den volgenden penning is af te meeten.

(1) Meijeri Annal. Flandr. fol. 364. verso.

Het afbeeldsel van Antoni, dat gelyk is aan het voorheen aangetoonde Kopstuk, draagt echter een verschillend omschrift, 't gene op deeze wyze gevonden wordt;

ANTHONIVS DE BVRGVNDIA.

ANTONI VAN BORGONJE.

Op de rugzyde ziet men eenen Laurierkrans, ten bewyze van eere en overwinninge; wandt hy was een dapper man in den wapenhandel, en voerde het bevel in 't Land van (2) Borgonje over het heir, dat Hertog Karel aldaar op de been hielt; zyn gewoone zinnebeeld, wordt in den zelven, met dit meergemelde, doch hier anders vertaalde, byschrift, besloten:

(2) Memoires de Borgonje Tom. II. pag. 171.

NVL NE SI FROTE.

NIEMAND VRYFT ZICH HIER AAN.

Op zoodaanige wyze, doch zelden zonder aanzienlyke gaven wierden deeze en andere gebreken te Rome geheeld; alwaar de Opperkerkvoogd, Sixtus de Vierde, thans voor de eerstemaal het Jubelfeest, om de vyfentwintig jaaren te (3) vieren, instelde, en het zelve, volgende de zeden zyner Voorgangeren, in alle Landen deedt verkondigen, met zekere beloften en zoo ruime menigte van aflaaten of vergiffenissen voor de zonden, aan allen die genen, welken naar den ingestelden regel aldaar verscheenen, dat men sedert dien tyd bespeurde, de koophandel in zoodaanige waaren doorgedrongen, en (4) merklyk toegenoomen te zyn. Invoege dui-

(3) O. Panvinii Vita Sixti IV.

(4) Du Pin Bibliot. Ecclef.

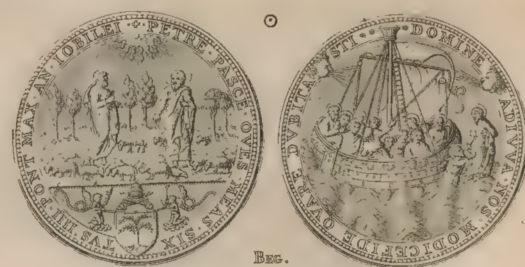
1475

Tom.XII. pag. 154.

zenden van Menschen uit boetvaardigen yver van alle kanten derwaart schoolden, om, rustende op een vast vertrouwen, door hunnen Harder, dien de zorg der Schaapen was aanbevoolen, uit eene zee van dreigende gevaaren hunner zonden verlost te worden. Het welke niet duisterlyk uit den nevenstaanden penning, die by de Schryvers (1) der Pauslyke gedenkstukken niet gevonden wordt, en op de instelling van dit feest gemaakt is, kan bespeurd worden.

1475

(1) Bonanni & Molinet.

Beg.

Op den voorgrond van de eerste helft des pennings ziet men het Stamwapen van de Ruveren, dat een gouden Eikenboom op een blaauw Veld (2) draagt, verbeeld, uit welk geslacht Sixtus gesprooten was; dierhalven is het met de Pauslyke Kroone en de Kerklyke Sleutelen versierd, hebbende twee Engelen die het ondersteunen. Boven het zelve is de geschiedenis van onzen Zaligmaaker, die naa zyne opstanding aan Petrus beval zyne Schaapen te weiden, afgeschetst: hebbende haare betrekking op den Paus, die zich Stedehouder van Petrus zeidt te zyn, tot dat einde vindt men de woorden van den Zaligmaaker (3) tot een gedeelte van het randschrift hier toegepast; luidende,

(2) Maurice Blas. des Chevall. de la Toison d'Or fol. 260.

(3) Euangel. van Joannis Cap. XXI. vers. 17.

PETRE PASCE OVES MEAS.

PETRUS WEI MYNE SCHAAPEN.

Het vervolg van den letterlyken zin, in het overige van den zoom begreepen, is hier in gelegen;

SIXTVS IIII. PONTifex MAXimus ANno IOBILEI.

SIXTUS DE VIERDE OPPERSTE PRIESTER, IN HET JUBELJAAR.

De oorsprong van dit Jubelfeest koomt van de Israëliten, welken van de vyftig tot vyftig jaaren een ruitjaar (4) hadden, 't gene zy de gemeente, met het geschal van den Ramshoorn, die in het Arabisch Jobel (5) genaamd wordt, aankondigden. Doch de laatere tyden hebben deeze spelling veranderd in *Jubilare*, dat is, juichgen en een vrolyk geschal maaken.

De tegenzyde vertoont insgelyk een geval uit de heilige bladen (6) ontleend, het schip met Leerlingen van Kristus, dat veelmaalen voor een zinnebeeld der Kerke genoomen wordt, dewyl die insgelyks aan winden en golven van vervolgingen onderhevig is; naast het zelve ziet men Petrus andermaal afgebeeld, zoo als hy op de zee wandelende den

(4) Leviticus Cap. XXV.

(5) Mosaische Hist. door Goeree III. deel fol. 494.

(6) Euangel. van Matheus Cap. XIV. vers. 30-31.

1475 den Zaligmaaker te hulpe riep, en van den zelven, over zyne kleingeloovigheid, met deeze woorden, die ook in den rand des pennings geleezen worden, bestraft wierdt. 1475

DOMINE, ADIVVA NOS.

HEERE, HELP ONS.

MODICE FIDEI, QVARE DVBITASTI?

GY KLEINGELOOVIGE, WAAROM HEBT GY GETWYFELD?

Nademaal in het verbond tusschen den Keizer en den Hertog van Borgonje, voor Nuis geslooten, de Koning van Vrankryk, de Zwitsers, de Opperrynsche Steden noch de Hertogen van Oostenryk en Lotteringe niet begreepen waren, en de laatstgemelde magtige verwoesting in het Land van Luksemburg (1) veroorzaakte, hierenboven zich op het zekerste met den Franschen Koning, de Zwitsers en verscheide Duitsche Steden vereenigd hadt, dierhalven zondt Hertog Karel zyn Leger op de grenzen van Lotteringe, en nam zelf zynen weg naar Kales, alwaar zyn Schoonbroeder, Koning Eduard, onderwylen met een ontzaglyk heir, door onderstand van vyfhonderd Hollandsche en Zeeuwsche hulken, verscheenen was, en den Koning Lodewyk de overgaave der Fransche Kroone bereids hadt afgevorderd, (2) of by mangel van de zelve den oorlog verklaarde. Maar Lodewyk, zonder dit kwaalyk op te vatten, vaardigde den Gelastigden terugge met ryklyke giften, en bevel om zynen Koning bekend te maaken, dat de Hertog van Borgonje en de Graaf van S^t^. Paul hem bedriegen zouden. Welke voorstelling meerder ingang vondt by Koning Eduard, toen hy den Borgonjer zonder eenig gevolg van belang zag verscheinen, en dat S^t^. Quintyn (3) op hunne aankoomst niet wierdt overgeleverd, gelyk de Graaf van S^t^. Paul hen verzekerd hadt; te meer nog om de voorzorg, die by de Borgonsen te Peronne, met veele omzigtigheid wegens de Engelsen, genoomen wierdt, en dat Hertog Karel, onder voorwendsel van de benden by een te schaaren, den Koning straks wederom verliet.

(1) Hist de Lorraine par Calmet Tom. II. fol. 1015.

(2) R. Thoyras Hist. d'Anglett. Tom. IV. pag. 284.

(3) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 6.

Al dit bragt het vertrouwen van de Engelsen eerlang aan 't ebben zoowel als dat van hunnen Koning, meer door den Hertog van Borgonje dan door eigene belangen aangedreeven, ziende zich door valsche beloften te leur gesteld, dus ook zynen overtogt met een anderendaagsch berouw verzeld gaan; 't gene hem, om den naakenden Winter, en zyn wellustig gemoed te volgen, straks naar den vreede, zelf aleer de oorlog begonnen was, deedt omzien. Koning Lodewyk, beseffende middelerwylen uit alle voorbereidselen, welke zwaarigheden (4) hem over het hoofd hingen, byaldien men den Engelschen Koning niet van zyn voorneemen afleidde, bestondt door geschenken en beloften eene onderhandeling met den zelven aan te vangen, en dermaate de zaaken te verhaasten, dat het bestand tusschen hen nog op den negenentwintigsten van Oegstmaand voor zeven jaaren getekend (5) was, aleer de maare hieraf den Borgonjer in 't oor woei. Het liep voornaamenlyk hierop uit, dat eene aanzienlyke somme van penningen aan den Koning Eduard zoude betaald worden, eensdeels gereed andersdeels op jaargeld; mids de aftogt van 't Engelsche heir onmiddelyk hierop zoude volgen, de Hertogen van Borgonje en Bretanje in 't verdrag begreepen, en vervolgens tot aandrang van onderlinge eendragt dier kroonen, het huuwelyk van Karel, Dolfyn van Vrankryk, met de En-

(4) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 7.

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. I. fol. 499.

1475

Engelſche Prinſeſſe Elizabet geſlooten worden. Ja zelf tot zooverre liep hunne vriendſchap, dat zy, in een daartoe gemaakt perk by Pequinje, in mondgemeenſchap traden; alwaar Koning Lodewyk, kennende de neiging van Eduard, onder andere hoflykheden, hem ook naar (1) Parys uitnoodigde, om zich met het puik der Franſche Schoonheden, bevallig in den aard, aan dat weeldrige Hof te vermaaken, en waar 't dat de Engelſche Koning voor de zonden beſchroomd was, men zoude 'er den Kardinaal van Borbon nevens zetten, om hem daadlyk van de zelven te ontheffen. Hertog Karel was naauwlyks den handel kundig geworden, of hy ſnelde ylings naar den Koning Eduard, en hem met ſchampere woorden het wangedrag en de ondankbaarheid verweeten hebbende, vertrok zich, nu de toeleg miſte, vol van overleggingen wat beſt ter hand te ſlaan.

(1) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 10.

Van geen minder gevaar ſcheen deeze verbintenis den liſtigen Graaf van (2) S^t^. Paul, die dus lang den twiſt en oorlog rokkende, en eindelyk het ſpel ſtondt te betaalen; wandt de bedriegeryen alom gebleeken, met welke hy, onder het blanketſel van vriendſchap, ieder by den neus omleidde, ſleepten hem zelf thans ten verderve: doordien Koning Lodewyk dermaate tegen hem verbitterde, dat de zelve, zich niet beſtendig genoeg vertrouwende tot uitvoering zyner voorgenoome wraake, alvoorens met den Hertog van Borgonje, op den dertiende van Herfſtmaand te Soleuvre in Lukſemburg, een negenjaarig beſtand (3) ſloot, zoo voor hen als voor hunne Kinderen of Opvolgeren. By het zelve wierdt van den Koning de Stad S^t^. Quintyn en haare onderhoorige Landen aan den Hertog van Borgonje, binnen zekeren tyd te leeveren, beloofd, en de handel weleer te Bovines ingetrokken nu wederom bekrachtigd. Door welken niet alleen S^t^. Quintyn, maar zelfs alle andere (4) Steden, Landen en bezittingen, zoo roerende als onroerende goederen, die de Graaf van S^t^. Paul bezat, aan den Borgonjer zouden vervallen; mids de gemelde Graaf om 't leeven gebragt wierdt. Tot dat einde is zyn hoofd op prys geſteld, en men beſloot hem te vervolgen, werwaart hy zich mogt verſteeken. Dus tot het uitterſte zyns verderfs gepraamd zynde vlugt hy, met verkreegen vrygeleide van Hertog Karel, onder voorwendſel van den zelven gewigtige geheimen te zullen ondekken, naar Henegouwe. Des de Koning van Vrankryk in dien tyd zonder marren voor S^t^. Quintyn rukte, en die Stad ſtraks bemagtigde, onmiddelyk ook den Hertog van Borgonje drong, om by mangeling voor die ſterke bezittinge den Graaf te overhandigen. Welke reeds ſchuldig geoordeeld aan gekwetſte Majeſteit, vervolgens openbaarlyk (5) op de gerechtsplaats te Parys, zyn bedrieglyk leeven met eenen ſchandigen dood, nog voor het uitloopen van dit jaar, eindigde.

(2) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 11.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III, Part. I. fol. 505.

(4) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 12.

(5) Chron. Scandaleuſe pag. 207.

Terwyl de Koning zich met deeze rechtspleeginge bezig hield, veroverde Hertog Karel, 't zy door vrees 't zy door geweld, verſcheidene Steden in Lotteringe; invoege Hertog Renatus zich niet langer veilig achtende, de vlugt naar Vrankryk nam, laatende zyne heerſchappy ter beſcheidenheid van roofzugtige Krygsknegten, die onder het gezag van hunnen Veldheer, den Hertog van Borgonje, geweldige verwoeſting bedreeven. Dees, ſchoon de Zomer verloopen was, en de Herfſtmaand reeds eindigde, ſloeg echter het overwinnend Leger voor Nancy, de Hoofdſtad van dat Geweſt; dewyl de Franſche Koning, in nadere (6) onderhandelinge, den Borgonjer vryheid verleend hadt om die Stad te ſtraffen, by aldien het genoegzaam bleek, dat zy die van 't Graafſchap Ferrette tegen hem hulp verſchaft hadt. Op deezen voet dreef men het beleg zonder hinder dapper aan,

(6) Preuves & Obſerv ſur le Memoir. de Comines Tom. IV. pag. 488. & ſeq.

1475 aan, invoege de Stedelingen, die zich manlyk kweeten, geen ontzet voorhanden ziende, en door 't onophoudelyke ſtormen van negen weeken, midsgaders gebrek van leevensmiddelen afgemat, zich eindelyk den Borgonjer, in het laatſte van Slagtmaand, (1) onderwierpen, 't gene van de overige Steden gevolgd wierdt; des zy den Overwinnaar tot Hertog van Lotteringe aannamen, en hem trouw zwoeren.

(1) Hiſt. de Lorraine par Calmet Tom. II. fol. 1020.

Naa deeze zoo aanzienlyke vergrooting zyner Landen, waardoor de Hertog thans in zyn eige gebied uit Holland tot voor Lions in Vrankryk kon trekken, pynde hy dagelyks zyne gedachten, hoe beſt de Zwitſers te konnen ſtraffen, voor het verderven zyner Landen en Onderzaaten, geduurende het beleg van Nuis geleeden, als mede voor 't vervreemden van het Graafſchap Ferette; en dewyl zyne benden door geleedene rampen geweldig verzwakt waren, zoo ſchikte 1476 hy den Graaf Campobaſſo met veertigduizend Dukaaten naar Italië, om volk te ligten. Dees, een verdreeve Napolitaan, valſch tot in het hart zynde, was van den Borgonjer met ryke belooningen, in ſpyt van rechtſchaapene gemoederen, ook tot aanzienlyke ampten opgevyzeld. Onaangezien zoodaanige verplichting boodt hy, onder het voltrekken der reize, den Koning Lodewyk aan (2) om hem zynen Heer den Hertog op zeker beding over te leveren, of te dooden. Doch deeze verraadery mishaagde den Koning, die 'er den toeleg van te kennen gaf aan Hertog Karel, welke dit voor Franſche treken opvatte, als of de zelve toeleide om hem zyne eigene bedienden te doen wantrouwen, zulks deeze edelmoedigheid, verkeerdlyk verſtaan zynde, het middel verſtrekte om den gemelden Graaf meerder te beminnen, door den agterdochtigen aard die 'er in den Borgonjer lag.

(2) Memoir. de Comines Liv. IV. Chap. 13.

Als dees S^t^. Quintyn nevens andere Steden en goederen des Graaven van S^t^. Paul wederom aan zyne heerſchappye gehegt, en van de zyde des Franſchen Konings geene bekommering overig hadt, zoo prikkelde hem zyne gramſchap geduurig aan, om, volgens zyne beraamde overleggingen, den Zwitſers het misbedryf betaald te zetten; deswege zogt hy thans den aanvang des (3) oorlogs, in de beſcherminge des Graaven van Romont, die, met het aanſlaan van eenen wage met ſchaapevagten van eenen Zwitſer, door dat ongelyk de wapens van dien Landaard op het lyf kreeg.

(3) Memoir. de Com[illegible]

Maar de Zwitſers, beſpeurende 's Hertogen opzet, lieten hem aanbieden alles wederom in zyne bezitting te zullen ſtellen, wat zy hem ooit ontnoomen hadden, byaldien hy hen in ruſte wilde laaten. Als zelf, door tuſſchenſpraak des Franſchen Konings, die toeleg niet keerde, zyn zy andermaal, terwyl het Borgonſche Leger reeds in aantogt was, tot hem gekoomen, beloovende onder andere voldoeningen niet alleen alle verbinteniſſen met andere Vorſten te verlaaten, maar hem zelfs tegen alle zyne Vyanden te zullen dienen, mids de Hertog het verderflyke voorneemen liet ſteeken; ja, zy verzekerde hem ernſtig, dat 'er in hun arm Land niet zoo veel te haalen was, als de ſpooren der Ruiteren en breidels der Borgonſche paerden zouden gelden. Des niettegenſtaande verwierp het opgeblaaze gemoed des Hertogen anderwerve deeze nederige en hem voordeelige aanbieding; 't gene de Zwitſers uit wanhoope de wapens deedt aangeſpen, om, op deeze wyze gedwongen, de hevige aanvallen af te weeren van den Borgonſchen Hertog, welke, naa 't veroveren van mindere Veſtingen het beleg ſmeet voor (4) Granſon, dat de Zwitſers voormaals eenen anderen ontvreemd hadden, en thans met omtrent agthonderd uitgeleezene Mannen bezet hielden; maar deezen bukten eerlang voor het groote geweld der aanvallenden, en wierden, naa de overgaaf der Stad, meeſt allen gehangen.

(4) Memoir. de Comines Liv. V. Chap. 1.

1476

Hierentusschen kwam het heir der Zwitsers, om Granson te ontzetten, afzakken: op welke tyding Hertog Karel, schoon voordeelig gelegen, de aankoomst dier benden niet wilde afwagten, maar, uit overmaat zyns yvers, hen aangrypen aleer zy uit het gebergte in de vlakte kwamen, zelf tegen den heilzaamen raad zyner ervaarenste Veldheeren. Dus zyn eigezinnig hoofd volgende nam hy zynen weg derwaart, en naderde op den tweeden van Lentemaand, verzeld zynde van Jan den Tweede, Prins van Oranje, tot onder het geschut der Vyanden, die uit hunne hinderlaagen, van agter rotsen en bergen aan alle kanten te gelyk opstooven, en zoo geweldig op de Borgonsen (1) losbrandeden, dat het verschriklyke vuur en het donderende gedruis, zoodaanigen schrik joeg in den voortogt, dat die het gansche lighaam en de agterhoede des heirs terugge dreef, en straks met den Hertog, hoe verwoed om de zynen staande te houden, op de vlugt bragt; laatende weinige koppen, maar den ryken buit van al het (2) geschut, de tenten, zilvere vaten en dierbaare kleinodien, ten roof der arme Zwitseren, zitten, die het zilver, om de meenigte en uit hunne (3) onkunde, voor tin verkogten, en de schoonste juweelen om klein geld vermangelden.

(1) Hist. d'Orange par la Pise fol. 139.

(2) Chron. Scandaleuse pag. 211.

(3) Memoir. de Comines Liv. V. Chap. 2.

Het ongelukkige einde van deeze harde ontmoetinge sleepte de overlevering van Granson met zich, te gelyk het vangen der Borgonsche bezetting, die men, volgens de wet der vergeldinge, insgelyks met den strop omhalsbragt. Hier sloeg nog toe, dat sommige Vorsten afvielen, en hunne vermomde vriendschap in openbaare vyandschap met den Borgonjer verwisselden; op deezen voet brak Galeaz, Hertog van Milanen, zyne vers gegeeve beloften, en sloot met den Koning van Vrankryk een bondgemeenschap tegen den Hertog van Borgonje. Insgelyks Renatus, in den tytel Koning van Sicilië, die voorgenoomen hadt, den Borgonjer tot Erfgenaam van het Land van Provence aan te stellen, en vaardig stondt om hem de heerschappy zelf in te ruimen, schikte thans zyne gedachten naar den soberen staat van zynen Vriend, en boog dierhalven zyne begeerte onder den wil des Franschen Konings: welk gedrag de Hertogin van Savoije wel haast volgde. Invoege Hertog Karel, uit de gevolgen van deezen stryd ligtlyk kon beseffen, dat het geluk hem den nek keerde, en door het vervreemden zyner Vrienden den toeleg verydelde, die hem, naa het veroveren van Lotteringe, met hoope streelde, om ook Savoije en Provence aan zyne Landen te hegten; dus de heerschappy van de eene zee tot aan de andere te voeren, en Vrankryk geenen uitgang te Land over te laaten.

Alle deeze saamenvloeijende ongelukken storten den Hertog in zwaare kwelling; wandt de uitgeputte Landzaaten konden geen grootere schatting veelen, en zonder magt van penningen was geen nieuw leger op de been te brengen. Schoon zoodaanige tegenstribbeling hem magtig pynde, echter verzaamelde hy, door onvermoeide vlyt, allengs wederom eene groote meenigte (4) volks, tot zooverre, dat zyn leger, zoo van de verstrooide als nieuwe geworve manschap vermeerderd, eerlang tot omtrent vyfentwintigduizend koppen beliep, met welke hy wederom te velde, en op des Vyands bodem raakte, terstond ook de Stad Morat insloot. De Zwitsers hierentegen naderden met vyfendertigduizend mannen, eensdeels hunner Bondgenooten, welken door Renatus, Hertog van Lotteringe, voor dat de stryd aanving, nog versterkt wierden met weinig volks, maar met eene goede somme gelds, die hy op bevel van Koning Lodewyk, ter verwakkeringe van krachten, onder de benden omdeelde; waarin de Zwitsers zooveel genoegen namen, dat zy hem met algemeene vreugde het Opperveldheerschap opdroegen. Een ampt 't ge-

(4) Memoir. de Comines Liv. V. Chap. 3.

1476

't gene de meenigte niet alleen voordeelig was, maar ook den Lotteringer den weg opende, om door het middel der dapperheid zyne verloore Landen wederom magtig te worden.

Door deezen prikkel gedreeven, sloeg hy zyne benden op den tweeëntwintigsten (1) van Weidemaand, niet verre van de Borgonsen neder, welken zich sedert twee weeken, dat de Stad berend wierdt, sterk beschanst, ook zonder veel vrugts, geweldige stormen geloopen hadden, en thans door geduurige springreizen de Zwitsers tot den stryd scheenen uit te daagen; maar deezen lieten dit door zonderling beleid huns Veldheeren, zoolang ongemerkt loopen, tot zy de gelegenheid schoon krygende, de uitgetrokkene hoopen zoo dapper en onverwagts op de hielen volgden, dat in eenen oogenblik de werken der Belegeraaren doorboord zynde, de neêrlaag alom zoosnel als de verbaasdheid verspreid wierdt; tot zooverre, dat Hertog Karel naauwlyks den tyd hadt om zich, door de vlugt, met elf Ridderen in Borgonje te bergen. Laatende in deezen aanval al zyn legertuig, geschut en omtrent agtienduizend verslaagenen, (2) onder deezen veelen van den eersten Adel, agter.

(1) Plantin l'Hist. Gen. de Suisse. pag. 247.

(2) Memoir. de Comines Liv. V. Chap. 3.

Zooveele schande deeze ontmoeting den Borgonjer verwekte, geen mindere eer baarde zy den Lotteringer, die in den opgang zyner jaaren den kloekîten Krygsman zyns tyds, en daardoor t'evens ook de genegenheid der Duitsen, overwon. Zulks zy den zelven eenige benden Krygsknegten verleenden, met welken hy straks zynen stap naar Lotteringe nam, en aldaar de Stad Nancy rondom bezettede; wandt op deeze, en Pont a Mousson, kon de Hertog van Borgonje alleen vertrouwen. Dees, sedert zoo gevoelige wederwaardigheden, vermoeide dagelyks zynen geest met zwaarwigtige overleggingen, die hem dermaate afmatteden, dat hem uit geduurige kwellinge het verstand somwylen belemmerd wierdt. Maar van de ongemakken deels hersteld zynde verzaamelde hy alengs wederom eenige manschap; en om zich van den Savoischen kant te verzekeren, zoo wierdt de Hertogin (3) met haare Kinderen, omtrent Geneve geligt; doch de oudste Zoon ontsnapte terstond den toeleg, en de gevangenis der overigen was van weinig duurs, en nog minder voordeels voor den Borgonjer. Die thans door de schaarsheid van penningen traaglyk volk in den dienst kreeg, en echter geduurig gejaagd wierdt door de aanvallende vyanden, van welken de Graaf van (4) Biche, een Duitser, in 't land van Luksemburg viel, en daar geweldige schaade toebragt; terwyl de Fransche Koning niet weinig hier onder speelde, en de Hertog van Lotteringe de Stad Nancy tot in de uitterste benaauwdheid en hongersnood geperst hebbende, die eindelyk by verdrag in kreeg.

(3) Memoir. de O. de la Marche pag. 607.

(4) Meijeri Annal. Flandr. fol. 371.

Weinige dagen naa deeze overgave kwam de Hertog van Borgonje, die zyne schatten en zyn volk in Zwitserland liet, thans zyn graf in Lotteringe zoeken, en met eene taamelyke magt volks aanstuiven, voorts wierp hy, naa geringe ontmoetingen, het beleg in 't laaste van (5) Wynmaand anderwerf voor Nancy, dat nevens andere Vestingen van Hertog Renatus met goede bezettingen tot tegenweer wel voorzien zynde, zoo doorliep hy hierentusschen geheel Zwitserland, den Landzaaten en verbondene Steden om hulp smeekende, die op het geduurige aandringen hem eindelyk tienduizend Mannen byzetteden. Met deezen en eenen hoop Duitsen kwam Renatus in 't begin van 't jaar naar Lotteringe, en versterkte zyne Krygsmagt nog met eene meenigte van Franschen Adel, midsgaders omtrent vierduizend Krygsknegten, die uit de bezettingen der Lotteringsche Steden derwaart geroepen waren; zulks het getal zyns heirs by de (6) twintigduizend Krygers beliep. Daarentegen was het Borgon-

1477

(5) Hist. de Lorraine par Calmet Tom. II. fol. 1048.

(6) Hist de Lorraine par Cal-

1477

met Tom. II. fol. 1066.

gonſche volk in de belegering van Nancy magtig geſmolte, en het overſchot met ziekte en ongemakken belaade, 't zy door de geduurige moeijelykheden, 't zy door de koude des winters; wandt de tyd was reeds tot in Louwmaand verloopen, aleer de Lotteringer met zyne hulpbenden kwam aanſpatten, en zonder twyfel zoude door dit draalen de Stad bezweeken hebben, indien de Graaf van Campobaſſo, die het meeſte gezag voor den Veldheer voerde, niet het geduurige ſtormen verhinderd, en het uitvoeren van 't bevel, zelf tegen 's Vorſten orde verdraaid hadt, om, waar 't moogelyk, de aanſlagen verkeerdlyk te doen uitvallen; vermids hy in heimelyk beding ſtondt (1) met den Hertog van Lotteringe, om den Borgonjer over te leveren, of alle des zelfs onderneemingen te verydelen.

(1) Memoir. de Comines Liv. V. Chap. 8.

Onaangezien deeze tegenſtribbelingen en het verzwakken der belegeraaren, zoo beſloot Hertog Karel echter met eene handvol volks den ſlag te waagen, zelf tegen het begrip zyner bedreevenſte Veldoverſten, en wierdt tot dit wanhoopige voorneemen, het eerſte van Campobaſſo aangedreeven. Maar naauwlyks waren de ſlagorden op de heirbaan geſchaard, of de ligtvaardige Italiaan wendde ſtraks den rug, en gaf zich, met eenen grooten hoop zyns aanhangs, aan Hertog Renatus over. Hierenboven was hy in beſprek met eenige Legerhoofden, dat de zelven in den eerſten aanval verloopen, en de algemeene vlugt in 't volk brengen zouden. Anderen wederom hadden laſt om den Borgonjer (2) te ligten, of, by mangel van goede gelegenheid, hem in den aftogt overhoop te ſtooten.

(2) Memoir. de Comines Liv. V. Chap. 8.

In dusdaanigen ſtaat raakte de Hertog te velde, en op den vyfden van Louwmaand, in het zevenenzeventigſte jaar naa de veertienhonderd, zoo ongelukkig in 't gevegt, dat hoewel de eerſte ontmoeting dapper van de zynen weêrſtaan wierdt, die echter niet beſtendig waren tegen het groot getal der vyanden, welken in weinig tyds de Borgonſen verſloegen of omringden. Zulks Hertog Karel geheel verwoed met een gering getal volks onder den vyandlyken hoop viel, om dien te doorbooren, en zich naar Metz of Lukſemburg te bergen. Maar den aandrang te magtig vindende wierdt hy, nevens het grootſte deel zyns heirs, verſlaagen, anderen in beeken en moeren gejaagd, verſcheidene zyner voornaamſte Hovelingen en t'evens de Baſtaard Antoni gevangen. En dewyl niemand kennis hadt van het ſneuvelen van Hertog Karel, zoo wierdt zyn lighaam niet voor den volgenden dag onder de dooden gevonden, op drie plaatſen gewondt zynde, in de dye, in het agterſte deel zyns lighaams, en aan het hoofd, leggende geheel naakt uitgeſchut, met het aangezigt voorover, in eenen modderigen plas bevrooren. Wanneer het lighaam aan verſcheidene tekenen gekend wierdt, deedt Hertog Renatus het op een praalbed ten (3) toon ſtellen, en naa eenige dagen plechtlyk te Nancy in de Kerk van S^t. Joris ter aarde beſtellen; alwaar het zoolang verbleeven is, tot Keizer Karel de Vyfde het zelve, omtrent het midden der zeſtiende eeuwe, naar de Nederlanden deedt overbrengen.

1477

(3) Calmet Hiſt. de Lorraine Tom. II. fol. 1074. &c.

Dus was het einde van Karel den Stouten, den laatſten Hertog van Borgonje uit den Stam van Valois, die, toen hy ſneuvelde, het vierenveertigſte jaar zyns ouderdoms berykte. Zyne gedaante was van middelbaare (4) grootte, en het uitzigt voorſpelde zyne moedige en ſtrafſe inborſt. Hy was van onverſchrokken moed, en onvermoeid van yver in de zwaarſte laſten van den kryg, en een zonderling minnaar der gerechtigheid; daartoe vlug van geeſt, mild, deftig en geneegen tot mannen van verdienſten. Door welke eigenſchappen hy, in den aanvang zyns bewinds, grooter geacht wierdt dan eenig Vorſt in (5) Europa; maar toen de eigenzinnigheid, en het wantrouwen hem overheerſte, is hy wreed geworden, en heeft thans de vreedzaame Staaten en weelderige Onderdaanen, die hem zyn Voorzaat inruimde, in zwaare oorlogen gewikkeld, en uitgeput agter gelaaten.

(4) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 368.

(5) Memoir. de Comines Liv. V. Chap. 9.

HI-

HISTORI
DER
NEDERLANDSCHE
VORSTEN:
DES EERSTEN DEELS
DERDE BOEK.

1477

NAadat Karel de Stoute, Hertog van Borgonje, den ſtryd en het leeven by Nancy verlooren hadt, zakte de heerſchappy der Nederlanden in den ſchoot zyner eenige Erfdochter Maria, die haar hof en verblyf te Gend hielt; werwaart, de voornaamſten der Nederlandſche Grooten, op de bedroefde maare van 's Landsheeren dood, zoo om de gunſt der natuurlyke Voogdeſſe te winnen, als om haaren Raad te ſtyven, heen vloeiden. Die onder de merkwaardigſten van vermoogen uitblonken, waren Jan Hertog van Kleef, Wolfaard Heer van Veere, Lodewyk van Gruithuize Stadhouder van Holland, Walraave van Brederode, David Biſſchop van Utrecht en Lodewyk van Borbon Biſſchop van Luik; wyl ieder deezer twee Kerkvoogden, de eerſte van Vaderlyke, de andere van Moederlyke zyde, Oom ſtondt over de jonge Vorſtin. Welke onder de voorbereidſelen haarer aanſtaande hulde, van de Gendſche gemeente, die reeds eenige Regeerders gedood of verjaagd hadt, gedwongen wierdt, om thans de voorrechten, die Hertog Philips de Stad Gend eertyds te Gavere ontnam, wederom te herſtellen, en haare oude vryheden met nieuwe verzekeringe te beveſtigen: aleer de Vorſtin op den zeſtienden van Sprokkelmaand in S^t. Janskerke voor Gravinne van Vlaandre konde aangenoomen, en haar naar de vereiſchte gewoonte trouw gezwooren worden.

Sedert het voltrekken deezer plechtigheid, zogten de Vlaamingen met meerder yvers den verderflyken loop der Franſen te ſtuiten; wandt Koning Lodewyk, die met geweld den gevangen Baſtaard Antoni van (1) Borgonje van den Hertog van Lotteringe verkreeg, en den zelven alom meêvoerde, hadt, onaangezien het negenjaarige beſtand, dat met Hertog Karel, geen twee jaaren geleeden, bezegeld was, midsgaders zyne belofte, die hy aan de Borgonſche Vorſtinne Maria, in haar onder den doop te heffen, eertyds deedt, bereids vergeeten of veracht; en niet alleen het gebit gewet op weinige Steden, welken, volgens verbond by verſterven van den Borgonſchen Stam, wederom tot zyne Kroon moeſten kee-

(1) Calmet Hiſt. de Lorraine Tom. II. fol. 1078.

1477

keeren, of op Landen die van het Fransche Ryk afhingen, maar ook zelf op het gansche erfdeel der Borgonsche Prinsesse. Tot dat einde stelde hy al zyn geweld en list te werk, om de ruime naalaatenschap by stukken in zyne kaaken te grypen, en verdeelde reeds eenige Gewesten onder zyne Hovelingen; in anderen nogtans van magtiger ommetrek, als Brabant en (1) Holland, dacht hy Duitsche Vorsten te stellen, om door hunne Vriendschap zyn doelwit te beschieten. Bezwangerd zynde met diergelyke overleggingen zogt hy straks, door Gezanten, brieven, geld en wapenen, alom toegang, en overmeesterde, zoo door slinksche als regte wegen, verscheidene Steden en Sterktens, midsgaders de gemoederen der geldgierigen door den reuk van voordeel. Invoege het aanflikkerende geluk hem geheel van zyn voorig besluit deedt veranderen, om zynen Zoon Karel, die omtrent zeven jaaren oud (2) was, of eenen der Fransche Prinsen, van wiens trouwe hy zich verzekerd hield, aan de Borgonsche Vorstinne in den egt te besteeden, dewyl hy zonder die verbintenisse nu gemaklyk meester dier bezittinge dacht te worden.

(1) Memoir. de Comines Liv. V. Chap. 13.

(2) Memoir. de Comines Liv. V. Chap. 12.

De zaaken dus verbysterd loopende, was 'er een aanzienlyk Gezantschap op den naam der Landsvrouwe naar den Franschen Koning te Peronne gezonden, bestaande uit de voornaamste Hoofden des Lands; met deezen, en inzonderheid met Willem Hugonet Kancelier van Borgonje, den Heer van Himbercourt, dien van Veere, en den Stadhouder van Holland, handelde de Koning Lodewyk in 't byzonder en in 't gemeen, schoon 'er veele anderen zoo Geestlyken als Waereldlyken tegenwoordig waren, en wist de twee eerstgemelden, wier goederen op de grenzen aan Vrankryk paalden, dewyl de anderen minder bevreest hem zyne voorslagen weigerden, zooverre aan zyne syn te krygen, dat zy hem beloofden terstond zekeren dienst te zullen doen, en geheel tot hem over te koomen, wanneer het huuwelyk tusschen zynen Zoon Karel en Maria van Borgonje bekrachtigd zoude zyn. Ja, zy gaven, op hoope van weezenlyke gevolgen, straks schriftlyk bevel aan den Heer van Cordes, Landvoogd van Picardië, om het Kasteel van Atrecht, welke Stad hy beschermde, over te geeven, en ontsloegen hem deswege van den eed, die hem aan het Borgonsche gezag verplicht hieldt. Zulks dees zonder draalen zyn Krygsvolk ontsloeg, uittrok, en in den dienst des Konings overging.

Als met des zelfs hulpe de Stad Hesdin, voorts ook Bolonje overweldigd, en eenige tyd te vergeefs voor St. Omer gespild was, omdat de Heer van (3) Chanteraine, die 'er het bevel voerde, zich manlyk verweerde, en het gebrek van geld, door loode munten, ter somme van omtrent tien of twaalfduizend schilden, te gemoet kwam, zoo wierdt sedert het beleg voor Atrecht geslagen, en de Gezanten der drie Staaten van Vlaandre, die meest Gendsche Ingezetenen waren, zyn aldaar den Koning genaderd, hem verzoekende van den oorlog te willen afzien, en zich verzekerd te houden, dat hunne Landsvrouwe Maria voortaan niets zoude besluiten, zonder zich met den Raad der Staaten huns Lands vooraf te beraaden. De Koning, die anders bewust was, en uit den twist der Nederlanderen zyn voordeel zogt, ontkende, wat verzekering de Vlaamingen ook bybragten, dat zy geene orde konde hebben zulks voor te draagen, veel minder dat de Vorstin geneege was zich onder hun bestier te (4) buigen, dewyl hy brieven zoude vertoonen, die van anderen inhoud waren. Als hierop het schrift, dat Hugonet en Himbercourt overgereikt hadden, te voorschyn kwam, zyn de Gezanten byster ontsteld geworden; vermids dat eensdeels met de hand der Landsvrouwe, andersdeels met die haarer Stiefmoeder Mar-

(3) Memoires de O. de la Marche pag. 614.

(4) Memoir. de Comines Liv. V. Chap. 16.

1477 Margarita, Zuster van den Koning Eduard, en daarenboven nog door den Heer van Ravestein bekrachtigd was. Behelzende wel uitdrukkelyk, dat de jonge Vorstin alle haare zaaken door vier Persoonen meende te doen uitvoeren, als haare Stiefmoeder, den Heer van Ravestein, den Kancelier Hugonet en den Heer van Himbercourt, die zy den Koning dierhalven voordroeg.

De Vlaamsche Gezanten, hierdoor magtig bedraaid zynde, vertrokken zonder marren met den brief naar Gend, en deeden aldaar in den Raad en tegenwoordigheid der Vorstinne verslag van hun wedervaaren, waarop ieder, die deel aan 't schrift hadt, even sterk de zaak bleef ontkennen, tot een der Afgevaardigden hen, met het stuk zelf voor de oogen te leggen, overtuigde. Dit bragt de Gemeente aan 't morren, den Kancelier en Himbercourt, nog den naasten nagt, in de gevangenis, en in weinige dagen, dat men hun rechtsgeding ook met andere misbedryven (1) bezwaarde, om 't leeven; onaangezien het smeeken der Vorstinne tot hunne verlossing, dewyl de Vlaamingen zich verzekerd hielden van haare raadslagen bet meester te zullen zyn. Met dit inzigt veranderden zy ook de Wethouders, en joegen verscheidene mannen van verdiensten, die teveel aan den Borgonschen kant helden, buiten. Ja men ontsloeg 'er Adolf, Hertog van Gelder, uit zynen byna zevenjaarigen kerker, en om dien te vryer te konnen beschermen, beschonk men den zelven met het Burgerrecht van Gend, onder den tytel van Vryambagtsman (2) in 't gilde der Goudsmeden, en stelde hem vervolgens tot Legerhoofd over de Vlaamsche benden, welken zoo van Gend, Brugge als Ypere eerlang voor Doornik trokken, daar zy de Voorstad in koolen leiden, maar zoo onversaagd door de bezetting dier Stad besprongen wierden, dat de Hertog van Gelder, nevens eenige anderen, op den vyfentwintigsten van Weidemaand, aldaar verslaagen bleef, en de Vlaamingen dus reddeloos terugge keerden, leggende de schuld der nederlaage op de dertelheid der Bruggenaaren, (3) die meerder op vermaaklykheden dan verweering gesleepen waren, en naar geen bevel luisterden.

(1) Memoir. de O. de la Marche pag. 611.

(2) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 416.

(3) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 416.

Doch aleer dit Treurspel eindigde, ontstondt 'er, uit den yver voor de oude vryheid, geen geringe beweeging, naa den dood van Hertog Karel, onder de Hollanders, welken by het afweezen van hunnen Stadhouder, die zich by de Vorstin ophieldt, hun voordeel zogten; zulks de Edelen en Steden eerst te Haarlem, vervolgens te Leyde, en eindelyk in 's Graavenhaage (4) in hunne buitengewoone dagvaarden den welstand des volks beraamden; en dewyl de Landsvrouwe eenen ieder der bedienden haars Vaders in zyn ampt, dus ook den Heer van Gruithuize in het Stadhouderschap van Holland, Zeeland en Westvriesland, bevestigd hadt, en dit den Landzaaten en inzonderheid den Regeerderen tegen de borst was, zoo hebben de zelven met een algemeen besluit, wyl de Hoeksen en Kabeljauwsen zich tot dit einde onderling verzoend hadden, geweigerd weder een uitheemschen Stadhouder te ontfangen, en dien knoop zoo sterk aangehaald, dat zy, op de gemeene vergadering te Gend gekoomen, vooraf aan de Vorstinne Maria vertoonden, dat hunne vryheden veel verminderd en sommigen geheel verbrooken waren, en verzogten dierhalven verbetering der zelven, waarvoor zy wederom hunne hulp in 't nypen deezer gevaarlyke tyden aanbooden.

(4) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 507.

Des de Vorstin, de zaaken kundig zynde, heeft voor zich en voor haare Onderzaaten en Naakoomelingen, ten gemeenen nutte dier Landschappen, op den veertienden van Lentemaand, verscheidene voorrechten hersteld en andere nieuwe ingezet. By den zelven brief (5) beloofde zy ook geenen Egtgenoot te zullen kiezen, noch eeni-

(5) Groot Privil van Vrouwe

1477

Maria, Groot Placaatboek II. deel fol. 658.

gen oorlog aan te gaan, dan met goedvinden en raad van de Staaten der drie Gewesten; zy ontsloeg die van Holland en Vriesland van de groote beede, die de zelven in 't jaar veertienhonderdvyfenzeventig beloofden te voldoen, met jaarlyks vyfhonderdduizend Kroonen aan Hertog Karel den Stouten te zullen opbrengen. Insgelyks onthief zy de Stad Dordrecht met geheel Zuidholland van de zesduizend Klinkaards, die zy, volgens het verdrag voor negen jaaren aangegaan, erflyk inwilligde, en jaarlyks beloofde te betaalen. Ook wierden de Steden van Holland, Haarlem, Leyde, Delft, Amsterdam, Gouda, Rotterdam en Schiedam beloofd, die wetten en gewoontens, welken zy by haaren Grootvader Philips gebruikt hadden, van nu voort aan te zullen genieten. Men voegde daar nog by, dat men in het vervolg geene ampten, 't zy grooten of kleinen, in de voorschreevene Landen zal laaten bedienen, dan door Persoonen, die in de zelve Gewesten gebooren zyn; en dat niemand ooit meerder dan twee bedieningen te gelyk zal moogen hebben of gebruiken; ja dat men geene brieven aan de zelven zal schryven dan in de Nederduitsche taale.

De Afgevaardigden, door deeze schriftlyke beloften gesterkt zynde, drongen des te ernstiger om eenen ingebooren des Lands tot Stadhouder te hebben, en eischten dierhalven het ampt voor Willem van Egmond; doch als dit niet wilde vlotten, wierdt hen, door tusschenspraak des Heeren van Gruithuize, Wolfaard van Borselen Heer van Vere, die zyn Zwager en een Zeeuw was, opgedraagen, en dees omtrent Grasmaand (1) by de Hollanders, Zeeuwen en Westvriezen in 's Graavenhaage aangenoomen.

(1) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 508.

Terwyl deeze ontroeringen in de Nederlanden zweefden, en Koning Lodewyk aan de eene zyde magtige stukken van de zelven inzwolg, zoo nam zyn tweede Leger, onder het bevel van den Krygsoversten Craon, geen minderen voortgang in Borgonje; vermids Jan van Chalon Prins van Oranje, die zich de vriendschap van Hertog Karel ontrokken hadt, dewyl hy zich door den Borgonjer in de erfnisse zyner Voorvaderen (2) beleedigd waande, en door 's Konings groote beloften verlokt zynde, de schaade daardoor meende te beteren, des zelfs Leger met zooveel beleids derwaart bragt, dat wel voornaamenlyk op zyn vertrouwen, de meeste Steden van dat Hertogdom, en een goed deel van het Borgonsche Graafschap, zich gewillig boogen onder de gehoorzaamheid des Franschen Konings, welke de plaatsen alom liet bewaaren, zonder zich sedert met den Prins van Oranje meer te (3) bekommere, die zelf zyne eigene Landen niet kon magtig worden; en hierdoor zulken onverzetbaaren wrok vattede, dat dees hem deedt besluiten zich hierover te wreeken, en wist zich deswegen wel haast te wikkelen in de belangen der Vorstinne Maria.

(2) Memoir. de Comines Liv. VI. Chap. 1.

(3) La Pise Hist. d'Orange fol. 140.

Die, naadat te Brugge de eed afgelegd, en van de Gemeente voor Gravinne van Vlaandre (4) erkend en trouw gezwooren was, op den negenentwintigsten van Bloeimaand te Loven, als Hertogin van Brabant, (5) gehuldigd wierdt, en den drie Staaten dier Landstreeke wel inzonderheid beloofde, geene oorlogen, verbindnissen noch verpandingen aan te gaan zonder hunne kennisse; dat zy het Land van Gelder en Zutfeen nooit dan met hun verlof van Brabant scheiden zoude; noch veel minder de Stad Graave en 't land van Kuik, midsgaders het Hertogdom van Limburg en het Land van Overmaaze; maar die te saamen wel bewaaren en vereenigd houden. Wyders, dat alle Brabantsche Steden van dien tyd af haare oude vryheden, rechten en gewoontens zullen genieten, en dat alle Landen, Steden of Heerschappyen, die zy met oorlogen of met het gemeene heir dier Ingezetenen zal verkrygen, voor altyd aan

(4) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 415.

(5) Codex Belgicus Ant. Anselmi. Part II. fol. 59.

1477

aan Brabant verknogt zullen blyven.

Op den vyfden dag naa deeze plechtigheid wierden alle Leenhouders geboden, (1) binnen vier dagen tegen den vyand te trekken, op verbeurte hunner Leenen, en voor eeuwig vyanden van het Land verklaard te worden.

(1) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 421.

Onder het loopen van deeze bedryven speelde de Liefde ook haare rol; vermids de Vorstin reeds de bloem haars ouderdoms bereikte, en dat de meesten doorgaans greetig naar heerschappy en rykdommen zyn, zoo zogten veelen zich, door deeze gelegenheid, in den egt en te gelyk in dit bewind te dringen; deswege ontbrak het haar ook aan geen aanzienlyke Vryers; wandt de Koning van (2) Engeland verzogt de Borgonsche Prinses voor den Heer d'Escalles, Broeder zyner Gemaalinne; de Hertog van Kleef begeerde haar voor zynen Zoon; en de Heer van Ravestein voor den zynen. Geen mindere beweeging maakten de Keizerlyke Afgezanten, die met deftigen stoet, aan het hoofd van den zelven de Bisschoppen van Trier (3) en Mets, Lodewyk Hertog van Beijere, en Joris 's Keizers Kancelier, tot dat oogwit te Brugge gekoomen waren, om de Vorstin voor den Aardshertog Maximiliaan te verkrygen, steunende op de trouwbeloften eertyds door Hertog Karel den Keizer Frederik te Trier gegeeven, en bragten den brief en diamant, die de Vorstin toen op bevel haars Vaders gezonden (4) hadt, te voorschyn. 't Gene, gevoegd zynde by de goede eigenschappen van den Aardshertog, zoo veel op het gemoed der Vorstinne vermogt, dat de Keizersen het veld behielden, en de Landsvrouwe Maria straks door Lodewyk Hertog van Beijere, gewapend zynde, uit den naam van Maximiliaan ondertrouwd wierdt.

(2) Memoir. de O. de la Marche pag. 612.

(3) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 414.

(4) Memoir. de Comines Liv. VI. Chap. 3.

Welke, kennis van den handel gekreegen hebbende, spoedig met veele Edelen en Krygsknegten naar Keulen kwam, werwaart eenige Hovelingen der Vorstinne hem te gemoet gingen en geld (5) bragten; wandt Keizer Frederik, die hoog zuinig in den aard was, hadt hem niet rustig genoeg van penningen onderleid. Dit, of andere inzigten, bewoog de Keulsche Regeerders om hem, naadat hy aldaar meer dan eene maand vertoefd hadt, op zyn vertrek naar Vlaandre, met twee zilvere (6) kannen, gevuld met munten, te saamen omtrent vyftienhonderd guldens waardig, te beschenken.

(5) Memoir de Comines Liv. VI. Chap. 3.

(6) Chron. van Coellen fol. 327.

Eindelyk ryklyk uitgedost, met een schoon gevolg en wel toegeruste krygsbenden, op den agtienden van Oegstmaand, te Gend aangekoomen, wierdt hy van agt (7) Baniervoerderen, Wapendraageren en Trompetteren, met ongemeenen toestel binnen geleid; en tekende nog op dien zelfden dag de huuwelyksche voorwaarde (8) met zyne aanstaande Gemaalinne. Behelzende, dat de Kinderen, die uit dit huuwelyk mogten spruiten, in des eersten overledens Staaten en Landen opvolgen, en alle voordeelen daaraf genieten zouden, zoowel als in alle roerende goederen, op welke wyze die konnen genaamd worden; des zy onderling beloofden van den eisch op de zelven af te zien; en by aldien zy te saamen geene Naakoomelingen teelden, de erfnis als dan te laaten volgen aan die daartoe gerechtigd zouden zyn.

(7) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 431.

(8) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 9.

Op den volgenden dag, den negentienden van Oegstmaand, wierdt de plechtigheid des huuwelyks, in de Hofkapel der Vorstinne, (9) voltrokken, en zy door den Graaf van Chimay en den Heer van Gruithuize derwaart geleid, zynde uitmuntend opgetooid in 't hangende hair, met kostlyke kleeden en dierbaare kleinoodiën, die, zoowel aan haar lighaam als in de kroon, welke zy op 't hoofd droeg, schitterden. Dus by Maximiliaan genaderd zynde, zoo heeft dees aan de Landsvrouwe Maria zyne trouw door den ring en een stuk gouds, dat zy in haaren buidel stak, overgegeeven. Voorts zyn zy knie-

(9) Chron. van Vlaandr. door N.D. en F.R. II. deel fol. 550. enz.

1477 knielende voor het altaar, door de gewoone Kerkdienften faamen, tot zooveele vreugden der Nederlanderen, vereenigd geworden, dat men daaruit ook deeze onderfcheidene penningen zag voortkoomen. 1477

I. De voorzyde van den eerften vertoont den Aardshertog Maximiliaan, ftaande nevens zyne Bruid Maria Hertogin van Borgonje, die hem ter befcherminge haarer Erflanden der zelver wapenfchild opdraagt, geheel omvangen door deeze letters;

MAXIMILIANUS REGNATOR BORGONDIÆ, MARIA DUX BVRGUNDIÆ 1477.

MAXIMILIAAN HEERSCHER VAN BORGONJE, MARIA HERTOGIN VAN BORGONJE 1477.

Op de rugzyde ziet men het Aardshertoglyke wapen, voerende in het eerfte vierdedeel Hungarië en oud Ooftenryk; in het tweede Stiermark en Karintië; het derde heeft Carniole en Tirol; en het vierde Habsburg, 't welke met deeze fpreuke, op de trouw zinfpeelende, omzoomd is;

IN GODTS HANT HABEN WIER ES GESTALT.

IN GODS HAND HEBBEN WY HET GESTELD.

II. De tweede vertoont, onder een fierlyk welffel, de Moedermaagd, en naamgenoote der Vorftinne, Maria, draagende haaren Zoon Jefus op den arm, ter rechter zyde van haar ftaat de Bloedgetuige, en Befchermheilig der Guldevlies Ordere Andreas, ter flinker zyde ziet men den heiligen Sebaftiaan met den pyl en den boog, waarmede hy gedood wierdt. Welke afbeeldfels, ten teken van heiligheid, met den kring om het hoofd gefierd ftaan, zynde, om de brandende liefde des Aardshertogen wegens zyne Gemaalinne op eene krachtige wyze uit te drukken, met deeze fpreuke uit Salomons Hooglied (1) befllooten,

(1) Cap. IV. vers 7.

TOTA PVLCHRA ES AMICA MEA, ET MACVLA NON EST IN TE.

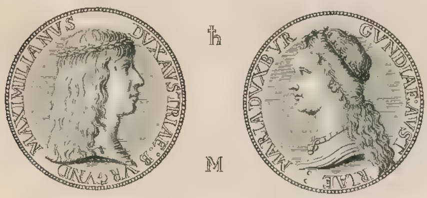
GY ZYT GEHEEL SCHOON, MYNE VRIENDIN, EN DAAR IS GEENE VLEK IN U.

Hoe-

1477 Hoewel Maximiliaan eerſt in het volgende jaar tot het derde Opperhoofd der Guldevlies Ordere verheven wierdt; nogtans heeft men, op de tegenzyde van deezen penning, tot optooiſel van het Ooſtenrykſche en Borgonſche Wapenſchild, het zelve omhangen met het halsſieraad dier Ridderen, dewyl men die zaak als ontwyfelbaar te gemoet zag. Het Schild is gedekt met de Aardshertoglyke Kroone, waarnevens dit jaargetal 1477, en rondom dit randſchrift gezien wordt: 1477

MAXImilianus et MARIA DEI GRAtia DVX et DVCISSa AVSTRIaE, BorGondiæ, LOTharingiæ, BRabantiæ etc.

MAXIMILIAAN EN MARIA DOOR GODS GENADE HERTOG EN HERTOGIN VAN OOSTENRYK, VAN BORGONJE, VAN LOTTERINGE, VAN BRABANT ENZ.

III. Op de voorzyde van den derden ziet men het hoofd van den Aardshertog Maximiliaan, geſierd, als een Bruidegom, met den Myrtekrans, ten teken eener (1) overwinninge die zonder geweld behaald is; wandt de bladen van dien boom, zyn aan de Godinne der Liefde geheiligd. Het randſchrift beſtaat uit deeze tytelen;

(1) Les Hieroglyphiques de J. Pierre Valerian. fol. 679.

MAXIMILIANVS DVX AVSTRIAE et BVRGVNDiæ.

MAXIMILIAAN HERTOG VAN OOSTENRYK EN VAN BORGONJE.

De tegenzyde draagt het hoofdſtuk der Landsvrouwe Maria, opgetooid zynde als dat eener Bruid; gelyk wy haar, toen zy naar het trouwen ging, beſchreeven hebben. De kring der letteren, die het afbeeldſel omvangt, is deeze;

MARIA DVX BVRGVNDIAE et AVSTRIAE.

MARIA HERTOGIN VAN BORGONJE EN VAN OOSTENRYK.

1477

IV. De vierde, die eene gelyke verbeelding voert als de naastbovenstaande, geeft nadere verklaaring van 's Hertogen oorsprong, door dit randschrift;

MAXIMILIANVS FREDERICI CAESARIS FILIUS DVX AVSTRIÆ BVRGVNDIÆQUE.

MAXIMILIAAN, ZOON VAN KEIZER FREDERIK, HERTOG VAN OOSTENRYK EN VAN BORGONJE.

Op de keerzyde van den penning vindt men het borststuk zyner Gemaalinne; doch met de rechtere wang voorgekeerd en het hair opgebonden; agter den hals zyn de twee eerste letters van hunne naamen, ten blyk der onderlinge vereeniginge, door elkander gevlogten en gekroond: in 't geheel omzoomd door deeze woorden;

MARIA, KAROLI FILIA, DVX BVRGVNDIAE, AVSTRIAE, BRABANTIÆ ET COMES FLANDRIÆ.

MARIA, DOCHTER VAN KAREL, HERTOGIN VAN BORGONJE, VAN OOSTENRYK, VAN BRABANT EN GRAAVIN VAN VLAANDRE.

Schoon het huuwelyk, waardoor de Nederlanden in het Huis van Oostenryk overgebragt wierden, dus wetlyk te Gend gesllooten was, nogtans wierdt de Bruiloft eerst in 't laatste van Oegstmaand, te Brugge, (1) met alle bedenkelyke pracht van zeldzaame vertooningen en ongemeene toebereidselen, voltrokken. Waarop de vryheden en voorrechten, welken de Landsvrouwe Maria aan die Stad en het Land van Vlaandre beloofd hadt, op het nieuws aldaar zyn gestaafd geworden door den Aardshertog Maximiliaan. Dees, om de goede gedachten, die men van zyne dapperheid hadt opgevat, te voeden, begaf zich welhaast met een Leger, dat meest uit Vlaamingen en Duitsen bestondt, te velde, om de verwoesting en den voortgang der Fransen te stuiten, die door de gierigheid der Stedevoogden dagelyks grooter wierdt. Van welken ook als iet zeldzaams wordt (2) aangetekend, dat 'er alleen vyf Steden, aan die zyde gelegen, als S[t]. Omer, Aire, Ryssel, Douay en Valenchein, de trouw, die zy haare natuurlyke Vorstinne schuldig waren, hooger achteden, dan de beloften en de bedreigingen des Franschen Konings.

Dees het vyandlyke heir, dus onverwagts, tot op de grenzen genaderd ziende, en aan den anderen kant in de Italiaansche beroerte verward raakende, bespeurde welhaast, dat het hem 't veiligste zoude zyn, den jongen Vorst een bestand aan te bieden; straks wierdt de zaak te werk gesteld, en eerlang een stilstand van wapenen, tot wederzeggens toe, tusschen den Koning en Maximiliaan, midsgaders hunne Landen en (3) Onderzaaten, op den agtienden van Herfstmaand getekend, en des te greetiger by den Aardshertog aangenoomen, wyl Koning Lodewyk hem de overgaaf van Quenoy, (4) Bouchein, en Kamerik onzydig te laaten, vervolgens beloofde.

Deeze voorvallen verschaften den Hollanderen ook geen geringe ontstel-

(1) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 193.

(2) Hist. de Valenchein par Outreman fol. 182.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 10.

(4) Memoir. de Comines Liv. VI. Chap. 3.

1477

ſtelteniſſen; wandt de Gemeente, die dus lang onder de zwaare ſchattingen en heerſchappy van den oorlogzieken Hertog Karel gezugt hadt, wilde van zulke ondraagelyke laſten ontheven zyn; en begeerde hierenboven rekening der Kabeljauwſche Overheden, van alle de penningen, die ſtaande hun beſtier gegeeven waren. Welke onverwagte eiſch zoo te (1) Dordrecht, te Schoonhove als te (2) Hoorn, geen geringe haperingen baarde, die ſommige ſchuldige Regeerders van het kuſſen, en anderen daar wederom op hielpen.

(1) Balen Beſchr. van Dordrecht, pag. 788.
(2) Velius Chron. van Hoorn pag. 57. enz.

Al dit nogtans verhinderde niet, dat zy eene Vloot van vyfendertig ſchepen in zee (3) bragten, met welke zy de Franſen, die hen groote ſchaade veroorzaakten, geweldig vervolgden, en grooten roof ontjoegen. Vermids toen ook in Holland het Houtveſterſchap, door het geduurige afweezen van den Baſtaard Antoni van Borgonje, magtig verwilderd was; zoo wierdt hy daar van ontheven, en dit op den twintigſten van Herfſtmaand (4) vereenigd met het algemeen Stadhouderſchap, en Wolfert van Borſelen deswege daar mede voorzien, op bevel van den Aardshertog Maximiliaan, die zich middelerwylen in de overige Steden van Vlaandre als Landsheer deedt huldigen. Wanneer dit ook in Henegouwe volbragt was, is hy in 't laatſte van het jaar in Brabant gekoomen, en heeft te Loven, (5) op den vyfden van Wintermaand, de beloften en voorrechten eertyds, den Landen van Brabant, Limburg en Overmaas, van zyne Gemaalinne gegeeven, nu aan de Staaten dier Geweſten, voor zich en zyne Naakoomelingen, beveſtigd; ja, hy ontſloeg de zelven, van de natuurlyke verplichtinge, die zy hunnen Landsheer ſchuldig waren, zoo iemand zyner Opvolgeren weigerde de leden van dien brief te onderhouden.

(3) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 511.
(4) P. Merula van de Wilderniſſen, fol. 3.
(5) Codex Belg. Ant. Anſelmi Part. II. fol. 83.

1478

Op dien voet ook te Antwerpen en te Bruſſel aangenoomen zynde, vertrok hy naar Ryſſel (6) om zich met het begin van 't jaar tegen den Koning van Vrankryk, die magtige beweeging maakte, en het beſtand reeds vernietigd hadt, te wapenen. De Aardshertog zyn Leger tot omtrent vyftienduizend koppen vergroot, en voor korten tyd het beleg voor de Stad Lens in Artois (7) geſlaagen, vervolgens de Steden langs dien kant tegen den vyand wel voorzien hebbende, vertrok naar Zeeland, en kwam aldaar, op den agtienden van Lentemaand, om gehuldigd te worden; maar de Staaten van Holland begeerden, volgens oude gewoonte, hy zoude die plechtigheid eerſt in de Hollandſche Steden (8) volbrengen; als hierop vertoond wierdt, dat de aandrang des oorlogs zulks niet konde lyden, en dat men met gemeen goedvinden, binnen de Stad Middelburg, dien handel zogt te voltrekken, zoo is Maximiliaan daar alleenlyk voor dat Geweſt, zoo ik meene, aangenoomen; dewyl hy op den vyfentwintigſten der zelfde maand, te Dordrecht (9) de Voorrechten en Vryheden bezwooren hebbende, vervolgens ook naa Paſcha, dat toen op den agtentwintigſten van Lentemaand viel, in de overige Steden van Holland en in Weſtvrieſland (10) voor Landsheer en Voogd der Vorſtinne Maria is erkend geworden.

(6) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 445.
(7) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 199.
(8) Reigersbergen Chron. van Zeeland door Boxhorn II. deel pag. 295.
(9) Balen Beſchr. van Dordrecht pag. 790.
(10) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 513.

En dewyl het voltrekken van alle zoodaanige plechtigheden niet zonder groote vreugde en vrolyk gejuig dier volkeren geſchiedde, welken uit deeze veranderingen hun heil te gemoet zagen, zoo heeft, myns oordeels, deeze en de voorgaande huldigingen, als een gevolg der Vorſtlyke egtverbinteniſſe, oorzaak gegeeven aan het munten der vier nevensſtaande Legpenningen.

I. Het Gulde Vlies, de vuurstaalen en steenen, staan op het voorstuk van den eersten, gekroond met het Aardshertoglyke hoofdsiersel; binnen dit vroolyk geroep des volks op het hulden van den nieuwen Landsheer,

VIVE LE NOBELE DVC MAXIMILIEN ET
MARIA D'AVSTRICHE.

[LANG] LEEVE DE EDELE HERTOG MAXIMILIAAN
EN MARIA VAN OOSTENRYK.

Op de agterzyde, rondom drie wapenschilden, vindt men de naamen der Landschappen, op welker koste dees penning gemaakt is, op eene banderol dus uitgedrukt;

AVSTRIAE, BRABANTIÆ, LIMBVRGIÆ,

VAN OOSTENRYK, VAN BRABANT, VAN LIMBURG.

Zynde omvangen door den buitenkring der letteren, die het gebruik des pennings, in deezen zin, aanwyst,

GOTTOIRS POVR LES COMPTES EN BRABANT ETC.

LEGPENNINGEN VOOR DE REKENINGEN IN BRABANT ENZ.

II. De tweede heeft de zelve voorzyde als de eerste; maar op het ruggestuk staan de twee eerste letters van Maximiliaan en Maria, in elkanderen gevlogten, en onderaan die van hunnen Geheimschryver, dien wy in 't vervolg nader meenen te beschouwen, en zich hier breeder verklaart door dit randschrift;

POVR MAISTRE NICOLAIS LE RVTER.

VOOR MEESTER NIKLAAS DE RUITER.

III.

1478 III. Diergelyke letterlyke verbeelding ziet men op de voorzyde van den derden, en daartoe met deeze woorden omzoomd; 1478

MAXIMILIANVS ET MARIA, DVX ET DVCISSA AVSTRIAE.

MAXIMILIAAN EN MARIA HERTOG EN HERTOGIN VAN OOSTENRYK.

De rugzyde draagt alleenlyk het gevierendeeld wapen van Borgonje, zynde beslooten binnen deezen zoom van letteren;

POVR LE CHAMBRE DES COMPTES A MALINES.

VOOR DE KAMER VAN REKENINGEN TE MECHELE.

Waaruit zekerlyk blykt, dat deeze penning nog in 't voorgaande jaar gemunt is; wandt de Vorstin Maria hadt, op aändrang der Hollanderen, by haaren grooten (1) voorrechtsbrief beloofd, dat de algemeene Rekenkamer, die Hertog Karel voor vier jaaren te Mechele geplant hadt, wederom in drie deelen zoude gescheiden worden. In gevolge van deeze belofte wierdt de zelve in 't voorgaande jaar (2) gesplist, en de Rekenkamer voor het Land van Vlaandre, Artois en Henegouwe, naar Ryssel; voor Brabant en Limburg, naar Brussel; midsgaders voor Holland, Zeeland en Vriesland, naar 's Graavenhaage overgebragt, om aldaar ten eeuwigen dage te verblyven.

(1) Het GrootPrivileg. van Vrouw Maria. Placcaatboek II. deel fol. 658. enz.
(2) Supplem. aux Troph. de Brab. de Butkens Tom. I. fol. 350.

IV. De vierde penning draagt het wapen des Aardshertogen van Oostenryk, in de eerste helft; en dat zyner Egtgenoote Maria van Borgonje, in de wederhelft; alleenlyk met haaren naam en tytelen omzoomd:

MARIE DVCHESSE D'AVSTRICHE, DE BOVRGOGNE.

MARIA HERTOGIN VAN OOSTENRYK, VAN BORGONJE.

De tegenzyde vertoont de meergemelde twee letters, doorvlogten met de Mariadistel, welke haare betrekking heeft op den naam der Vorstinne: dierhalven luidt de zin van het omschrift aldus,

GETTOIRS DV BVREAV DE MADAME.

LEGPENNINGEN DER REKENKAMER VAN MEVROUWE.

Onder het dryven van deezen handel in Holland, zoo meenden de Fransen de Stad (3) Doornik, die groot gebrek leedt, van eetwaaren te voorzien; en zonden te dier oorzaake omtrent honderdenveertig karren met den vereischten mondkost belaaden derwaart: maar Daniel, Heer van Merruwede, viel 'er van agteren op aan, en sleepte wel vyftig karren met zich naar Ryssel, welke Stad, weinige dagen laater in 't begin van Grasmaand, die van Doornik, van Bassee en van Lens voor haare vesten kreeg; des de Heer van (4) Merruwede met de bezettinge op hen uitviel, en, naa een streng gevegt en gering verlies der zynen, de Fransen op de vlugt dreef, die omtrent driehonderd dooden en zestig gevangenen lieten zitten. In deezen tyd wierden te Brugge veele zilvere vaten, bekers, kannen, schaalen en andere huissieraaden, die Hertog Philips en des zelfs Zoon Karel eertyds pleegden te (5) gebruiken, in de munt gebragt,

(3) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 451.
(4) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 452. verso.
(5) Chron. van

1478 bragt, en op bevel des Aardshertogen tot geld geslaagen; wyl hy dat, om den oorlog tegen Vrankryk staande te houden, noodig hadt.

Vlaandr. MSS. fol. 450.

Al deeze omstandigheden bewoogen Keizer Frederik, uit Vaderlyke genegenheid, om middelerwylen het Duitsche Ryk (1) tot eene algemeene wapening tegen den Koning van Vrankryk te beroepen; welke het Bisdom van Verdun ingenoomen, en dien Kerkvoogd gevangen hadt, hierenboven verscheidene andere Steden en Landen des Ryks overweldigde, en de Stad Kamerik nog bezet hielt. Zulks de Keizer, verplicht zynde de onderhoorige Landen zyner Kroone te beschermen, eenen ieder tot dien togt aanmaande: en, opdat hy zynen Zoon des te zekerder mogt beveiligen, verklaarde hy (2) schriftlyk, op den negentienden van Grasmaand deezes jaars agtenzeventig, dat de gemelde Aardshertog Maximiliaan, uit den naam van des zelfs Gemaalinne Maria van Borgonje, van hem verheven en te leen ontfangen hadt de Hertogdommen van Brabant, Lotteringe, Limburg, Luksemburg en Gelder; midsgaders het Graafschap van Vlaandre, voor zooverre als het Roomsche Ryk dat te leen geeft; voorts ook de Graafschappen van Borgonje, Holland, Zeeland, Namen en Zutfeen; het Paltsgraafschap van Henegouwe, het Markgraafschap van Antwerpe, de Heerlykheden van Vriesland, Salins en Mechele.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. 2. fol. 19.

(2) Chartres de Brab. te Vilvoorden in de zevende bovenkasse getek. *Lettres de Geldre.*

Maximiliaan, om zich nog meer te dekken, tekende, op het laatste dier zelfde maand, ook den Vreede met de (3) Zwitsers, en beloofde nooit wraake te zullen neemen over het verslaan van Hertog Karel; 't gene insgelyks by de Steden van Vlaandre bezegeld zynde, zoo begaf zich de Aardshertog naar Brugge, en heeft aldaar op den laatsten van Grasmaand (4) het feest der Guldevlies Ordere begonnen te vieren, waartoe S[t]. Salvators Kerk met konstige tapyten, die de Histori van Gedion vertoonden, alom behangen was. Het Choor daarentegen, en alles dat tot die plechtigheid behoorde, ja zelfs de Ridders, en hunne Beampten, waren in den (5) rouw, en het paerd, dat de Guldevlies keten van Hertog Karel naar de Kerk droeg, met een zwart laken behangen. Toen alle de Leden op den steiger, die in 't Choor gemaakt was, gezeten, en het zwarte kleed en de Ridderorder, van het paerd, tot op den hoogsten zetel geleid waren, kwam Maximiliaan, onder den drang der Geestlyken, en zettede zich op den laagsten stoel neder, zoolang tot de Bisschop van Doornik zyne aanspraak geëindigd hadt; wanneer zy allen opstonden, en vermids de Aardshertog zelf geen Ridder was, zoo heeft hy knielende, van den Heer van Ravestein, met den slag van het zwaard die waardigheid ontfangen, en deedt, op het Euangeli, aan den Kerkvoogd van Doornik, zynen eed. Sedert bragten zy alle de zwarte mantels aan eene zyde, en kwamen met fluweele kleederen, geboord met goud, weder terugge. Hiernaa stelde Maximiliaan zich op den hoogsten zetel, en de beloften van trouwe van de Ridderen, die beurtling voor hem nederknielden, ontfangen hebbende, hing de Heer van Lannoy, als oudste der Broederschap, hem de goude keten om den hals. Dus tot het derde Opperhoofd dier Ordere verheven zynde, beriep de Waapendraager hen allen tot de offerhande; en nademaal 'er by ieders wapenschild eene brandende kaars stondt, zoo nam hy vooraf het tafereel en de kaars van Hertog Karel, en droeg die op den Altaar, alwaar hy, ten teken van des zelfs leevens einde, de vlam uitblies.

(3) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 201.

(4) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 456.

(5) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 202.

Vervolgens de gewoone plechtigheden, en het aanstellen van nieuwe Ridderen drie dagen geduurd (6) hebbende, is 'er zoo naadeelige tyding van de vyand gekoomen, dat de vergaäring verstrooide, en Maximiliaan ylings naar Condè vertrok, 't gene in de handen der Fransen verviel. Des hy met te meerdere vlyt yverde om dit den vyand weder te ontzetten, en ter

(6) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 458.

1478

ter deezer oorzaake van de Vlaamingen nieuwe hulpbenden verzogt, en verkreeg, tot zooverre, dat Maarte Lem, Burgermeester van (1) Brugge, vyftig Spanjaards, op eige beurs, den Landsheer ten dienst zondt. Opdat nu in deeze haperingen, die dagelyks op de Landscheidingen, niet zonder bloedvergietinge, voorvielen, de Luiksen den staart niet roeren mogten, zoo wierdt hen in het begin van Weidemaand, het teken hunner oude dapperheid, den pylaar die Hertog Karel hen ontnoomen, en op de Beurs te Brugge gesteld hadt, wederom gegeeven.

(1) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 204. verso. enz.

Weinig tyds laater veroverde de Aardshertog de Steden Condè en Mortanje; voorts wierden ook Quenoy en Bouchein, die hem beloofd waren, overgegeeven; en Kamerik thans in zyne oude vryheid hersteld. Zulks de Nederlanders, denkende, dat de goede voorspoed der wapenen van de edele eigenschappen des Aardshertogen afdaalde, met welke hy zoo kloekmoedig den oorlog voerde, magtig verheugd waren, en meenden dus den strydbaaren Hertog Karel in Maximiliaan te zien herleeven. 't Gene myns oordeels uit den volgenden penning, op welken hunne afbeeldsels in gelyke waardigheid tegen elkanderen geschikt zyn, moet verstaan worden.

Het borststuk van den overleeden Hertog van Borgonje, wiens hoofd met eene muts gedekt is, staat op de voorzyde des pennings, met dit eenvoudige omschrift,

CAROLVS BVRGVNDVS.

KAREL DE BORGONJER.

Op diergelyke wyze ziet men den Aardshertog van Oostenryk, op de keerzyde van den zelven, afgebeeld; verklaard door deezen naam en tytel,

MAXIMILIANVS AVSTERIACVS.

MAXIMILIAAN DE OOSTENRYKER.

De Vlaamingen, die geen gering deel in den ommezwaai deezer gevallen hadden, dankten voor de verkreegene (2) overwinningen God openlyk in de Kerken, met plechtige ommegangen, en de Pauslyke Afgezant, welke de aflaaten in Vlaandre bragt, dreef by den Koning van Vrankryk met veel beweeginge door, dat de bezettingen uit Doornik, Terroane, Bethune en meer andere Vestingen, welken de Landen geweldig ontroerden, geligt, en een bestand voor agt dagen, dat op den tienden van Weidemaand zyn aanvang nam, gesflooten wierdt.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 206.

Kort naa het uitloopen van het zelve beviel de Landsvrouwe Maria te Brugge, tot ongemeene vreugde dier Stedelingen, op den tweeëntwintigsten (3) der zelfde maand van eenen Zoon, welke, toen hy agt

(3) J. Marchantii Flandria

 dagen

1478

Deſcrip. pag. 313.

dagen oud was, van zyne Grootmoeder, de Weduwe des overleeden Hertogen Karel, door een overdekten gang, die langs de ſtraat getimmerd was, uit het Hof naar S^t. Donaaskerk gedraagen wierdt. Alwaar het Kind, met zeldzaame pracht en ongemeenen toevloed der Geeſtlyken en Waereldlyken, van de Vorſtinne Weduwe aan de vont geheven, en door den Biſſchop van Doornik met den naam van Philips gedoopt wierdt; hebbende tot zyne Peters de Heeren van Raveſtein en (1) S^t. Paul, wier eerſte het zelve met een goud zwaard, de andere met een koſtlyken helm beſchonk. De Stad Brugge gaf de Vorſtinne, om haare kraam te houden, in gereede penningen vierhonderd ponden grooten, en aan den jongen Philips vier zilvere vaten en een gouden kop. Welke geſchenken men openlyk in de teruggekoomſt ten toon droeg. Toen dees ſtoet tot op de markt gekoomen was, heeft de Grootmoeder het Kind, alleen met een dun floers gedekt zynde, om hoog geheven, en den Volke hunnen aanſtaanden Landsheer vertoond. Waarop de Hofmeeſter der Vorſtinne Maria, onder den drang der meenigte, en geſchaarde Gildens, die alom met brandende toorſen in ryen geſchikt waren, geld wierp.

(1) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 468.

Dewyl men gemeld vindt, dat de minſte dier geſtrooide penningen met twee leeuwen beſtempeld was, zoo willen eenigen onzer Nederlandſche Schryveren (2) hieruit opmaaken, dat deezen van de zelve ſtukken geweeſt zyn, die Maximiliaan nog dit jaar van het zilverwerk hadt doen munten; doch, wyl de muntſlag van dit huisſieraad op bevel van Maximiliaan alleen te Brugge volvoerd was, en dat 'er in dien tyd by veele der Nederlandſche Geweſten zoodaanige twee Leeuwen afzonderlyk geſtempeld zyn, zoo ſchynt my dit eenige twyffel te baaren, of de gemelde ſtrooipenningen wel alleen Vlaamſche geweeſt zyn; dewyl 'er my bekend zyn, die de Hollandſche Brabantſche en andere munthuizen voortgebragt hebben, waaraf deeze nevenſtaande, die, volgens getuigenis der jaarboeken, moogelyk mede onder den hoop geworpen wierdt, ten blyk ſtrekt.

1478

(2) Munt der Graaven van Holl. fol. 139.

M.

De voorſchreevene Leeuwen, en tuſſchen de zelven het ſtaal en de vuurſteen, ſtaan op de voorzyde deezer munte, welke omzoomd is met de volgende letteren,

MARIA DEI GRATIA DVCISSA BURGUNDIÆ BRABANTIÆ ET LIMBURGIÆ.

MARIA DOOR GODS GENADE HERTOGIN VAN BORGONJE, VAN BRABANT EN VAN LIMBURG.

De oorzaak, waarom alleen de naam der Landsvrouwe op deeze en alle gangbaare geldmunten, die ſtaande haar huuwelyk met den naam der byzondere Nederlandſche Geweſten beſtempeld zyn, gevonden wordt, ſchynt my duiſter, en alleen geſprooten uit de omzigtigheid, met welke die Volken altyd de vryheid zogten te beſchermen; en dewyl de muntſlag geen gering teken van 't Oppergebied te kennen geeft, zoo heeft men dat recht voor de wettige Erfgenaamen willen bewaaren.

Uit

1478 Uit gelyke inzigten wordt 'er geen-teken van den Aardshertog in het Borgonsche wapen, dat op de rugzyde des pennings praalt, gevonden, zynde beslooten in deezen letterlyken zoom, die van den Koninglyken Harpenaar (1) ontleend is, 1478

(1) Psalm. XXIX. vers. 9.

SALVVM FAC POPULUM TVVM DOMINE, ANNO 1478.

HEERE BEHOED UW VOLK, IN 'T JAAR 1478.

Hoe groot een vermaak deeze geboorte den Nederlanderen verschafte, nogtans ging de blydschap van Maximiliaan hen zooverre te boven, als die hem nader dan anderen betrof. Hy ontfing de tyding in het veld, omtrent drie mylen van Atrecht leggende, welke nog te heuglyker wierdt door de overgaaf (2) van Doornik; wandt die Stad, van de bezettinge ontheven zynde, bestondt uit twee twistende partyen, die eensdeels den Fransen, andersdeels den Borgonsen aanhingen; en dewyl de laatsten de magtigsten waren, zoo zondt men de sleutels der poorten, met een staatlyk Gezandschap, aan Maximiliaan. Welke, door den goeden voorspoed, die hem aan deezen kant volgde, niet geheel van de bekommeringen bevryd wierdt; ontstaan uit het geluk, dat de Fransche wapenen in Borgonje verzelde, en nog heviger geworden door de voorbereidsels des oorlogs, die de Koning Lodewyk maakte. Dees hierentegen zag zyn opzet, om alles in te slokken, in den loop gestremd, en beraade zich thans te behouden dat hy bereids in de kaaken gegreepen hadt; zulks men ter wederzyde tot de eendragt geneigd scheen.

(2) Chron. van Vlaandr. MSS fol 468. verso.

Maar, als Koning Lodewyk zooveel zwaarigheid maakte om weder over te geeven, als de Aardshertog om af te staan dat genoomen was, zoo wierdt 'er geen pais, maar een bestand, 't gene een rond jaar zoude duuren, op den elfden van Hooimaand (3) getroffen; om binnen dien tyd den volslaagen Vreede te ontwerpen. Deswege zouden van wederzyde zes mannen gesteld worden, die de verschillen zouden uit den weg ruimen; en van nu voortaan de vyandlykheden, te water en te land, voor hen, hunne Landen, Heerschappyen en Onderzaaten, in het algemeen eindigen. Op den naastvolgenden dag tekende de Aardshertog Maximiliaan te Ryssel, voor zich en zyne Gemaalinne, ook het verbond van (4) Koophandel met Eduard den Vierden, Koning van Engeland, en hunne onderlinge Landen.

(3) Corps Diplomat. par du Mont Tom. III. Part. 2. fol. 16.

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 28.

Naauwlyks waren op deeze wyze de vyandlykheden met de Fransen bedaard, en de krygsknegten afgedankt, of Maximiliaan verviel in zorglyke ontsteltenis met de Geldersen, die sedert dat Hertog Adolf voor Doornik kleefde, des zelfs Zuster Katarina tot Landvoogdes (5) aanstelden; en dewyl deeze de twee Kinderen van den gemelden Adolf, Karel en Philippe, welke by de Landsvrouwe Maria in Vlaandre bewaard wierden, met veel beweeginge weder eischte, doch niet verkreeg, gaf zy echter bevel, dat alle handelingen in dat Gewest uit den naam des jongen Hertogen zouden (6) verrigt worden. Dit, gevoegd by de inwendige verdeeldheid, baarde zoodaanige verbitteringen, daar de Koning van Vrankryk niet weinig onder roeide, dat de Geldersen in dit jaar de wapenen opvatteden, om hunne vryheid, en het recht van Adolfs Zoon, door de zelven te beschermen.

(5) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 277.

(6) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 280.

Terwyl men met het verzaamelen der Krygsknegten bezig was, en Frederik Hertog van Bronswyk, die den tytel van Beschermer van Gelderland voerde, het Veldheerschap aannam, zoo hadden die van Zutfeen uit loutere kleinmoedigheid, buiten kennis der Landvoogdesse Katarina, hun

1478

hun ganſche Graaffchap, aan Hendrik van Swartzenburg, Biſſchop van Munſter, voor zeſtigduizend Rynſche (1) goudguldens, verpand; onder beding van het te verdeedigen, en het zelve, naa de afloſſing dier ſomme, aan den wettigen Erſgenaam te zullen inruimen. Hangende deeze verſchillen tradt de Aardshertog Maximiliaan, om den opſtand der Gelderſen van naby te ſtuiten, in verbond met den Hertog van Kleef, en gaf hem de magt om op zynen naam volk te werven, beloovende den Ruiteren zes en den Voetknegten drie goudguldens ter maand te geeven. Als eindelyk de Legers te velde raakten, en de Gelderſen in 't wilde her- en derwaart dwaalden, ſloegen de Borgonſen een ſcherp beleg (2) voor de Stad Graave, welke door den aandrang van buiten, den onluſt en 't gebrek van binnen, eerlang gedwongen wierdt, zich op zekere voorwaarde over te geeven. Des de vyanden uit wederwraake in Brabant en Kleefsland ongemeene verwoeſtingen verſpreiden, en met rooven en branden, in die Landſtreeken, het jaar ſleeten.

(1) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 279.

(2) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 280.

Doch aleer het zelve ten einde liep, zoo waren de Afgevaardigden van Brabant, Vlaandre, Holland en Zeeland in Herfſtmaand te Gend by den Aardshertog (3) vergaderd, in welke byeenkoomſte de Gezant van Keizer Frederik verzekerde, dat zyn Heer met de Duitſche Vorſten bevreedigd, en den Koning van Vrankryk den Oorlog aangezegd was: en dewyl de Stenden van Duitsland den Keizer hulp beloofden, zoo verzogt hy van de vier gemelde Landen tienduizend mannen van wapenen, aldaar woonende, om altyd gereed te zyn, tegen de aankoomſt der Franſen, op te trekken: maar of zy hem beloofd wierden blykt zoo zeker niet, dan wel dat de Gelaſtigden der zelfde vier Landſchappen, omtrent het midden van Lentemaand des naaſtkoomenden jaars, wederom te Antwerpe in

(3) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 474.

1479

1479

geſprek (4) kwamen, om middelen te beraamen, die tot heil der Ingezetenen, en inzonderheid tot verweering der grenzen, tegen de onvermydelyke aanvallen des Franſchen Konings, mogten ſtrekken.

(4) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 211.

Nademaal de ſchatkiſt der Vlaamingen, geduurende deeze ſtribbelingen, grootlyks veragterd was, en die van Gend, tot herſtelling hunner geldmiddelen, hierentuſſchen de bieren merkelyk bezwaard hadden, zoo onſtondt daaruit een byſter oproer, dat de Overigheden van geheel Vlaandre met den wiſſen ondergang ſcheen te dreigen, zoo dit niet tydig by de Gendſche Regeerders, ten koſte van het leeven veeler muitelingen, geſtild ware. De Vlaamingen, van dit inwendige kwaad verloſt zynde, ſtelden ſedert ſcherpere wagt in 't bewaaken der (5) kuſten, en bezorgden den Landlieden van genoegzaame wapenen, om zich, als de nood aan den man kwam, te konnen verweeren.

(5) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 212.

Maximiliaan, die zich ſedert eenigen tyd te Gend onthieldt, vertrok in het laatſte van Grasmaand met zyne Gemaalinne naar Brugge, naadat hy alvoorens van de vier gemelde Geweſten (6) onderſtand verzogt hadt, en heeft aldaar in een treflyk ſteekſpel, dat uit de meeſte Steden van Vlaandre derwaart beroepen was, zich in het ſtrydperk doen (7) uitmunten, en ook weinige dagen laater, tot ongemeene vreugde van dien Landaard, den Papegaai van den ſteng geſchooten. Deeze vrolykheid wierdt door de ontſtelteniſſen, welke de Franſen op de Landſcheidinge nieuwlings verſchaften, niet weinig verminderd; wandt, ſchoon het beſtand nog niet geëindigd was, echter groeiden de vyandlykheden, zoo te water als te land, dagelyks grooter, en de Aardshertog ſpoeide zich door die beweegingen naar Ryſſel, en vervolgens naar S[t]. Omer, om dus beter de laagen van Koning Lodewyk te ontdekken, die Maximiliaan, door alom zyne ſtrikken te ſpannen,

(6) Chartres de Brab. te Vilvoorde, in de derde benede kaſſe.

(7) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 213. enz.

1479

nen, meende te verſchalken; maar dees, een talryk heir van Vlaamingen, Duitſen en luttel Engelſen verzaameld hebbende, tradt zelf, naa het uitloopen der wapenſchorſinge, te velde.

Onder het volvoeren van den togt ſchikte de Franſche Koning zyne Gelaſtigden (1) derwaart, om den Aardshertog de verlenging van het beſtand aan te bieden. Als dit verworpen wierdt, en Maximiliaan, zich nader beraaden hebbende, Olivier de la Marche naar den Koning afvaardigde, om dien eene onderlinge byeenkoomſt voor te ſtellen, zoo is de zelve met geen mindere verachtinge afgeſlaagen, en de oorlog te heviger begonnen; wandt als Maximiliaan, in 't laatſte van Hooimaand, Terroane insloot, zoo was de belegering van korten duur en nog minder gevolg, wyl de Franſche benden kwamen aanſpatten, en hy, om den vyand te ſluiten, de Stad verliet.

(1) Memoires de O. de la Marche pag. 619.

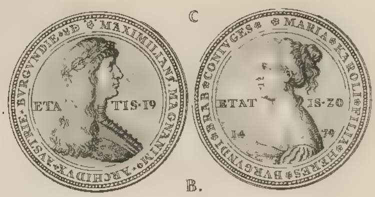
Dus op den zevenden van Oegſtmaand tot by Guinegate koomende zag men het Franſche heir, niet ongelyk in meenigte aan het Nederlandſche, naderen; zulks de Aardshertog de zynen in ſlagorde ſchikte, en door eene deftige aanſpraak een hart onder den riem ſtak, waarop ieder, naa het gebed gedaan was, even driftig op de vyanden aandrong; doch de Franſche Ruiters, die des Aardshertogen paerdevolk in getal verre overtroffen, verdreeven de Nederlandſchen met hunnen Legerhoofd Philips, Heer van Raveſtein, zonder veel tegenſtands tot voor de poorten van (2) Arië, des Maximiliaan zich ſtraks by het voetvolk ſtelde, en hieldt dat, onderſteund zynde van den Heer van Romond, den Graaf van Naſſou en anderen, ſchoon aan 't wankelen, echter met zooveel dapperheid ſtaande, dat de vyandlyke aanvallen gedurig afgeſlaagen, en eerlang der zelver geleden verbrooken wierden; te meer wyl ſommige Franſen, verhit op den buit, in de goederen des Aardshertogen graasden, en hem dus gelegenheid verſchaften, om met zyne Edelen in den (3) hoop te breeken, en zoodaanige verwoeſting te verſpreijen, dat de vyand, van een algemeenen ſchrik bevangen, de vlugt koos, en tot Hesdyn vervolgd wierdt. Laatende al zynen voorraat met het krygstuig, en onder het zelve zesendertig Slangen, vyf Kartouwen en een groot ſtuk geſchuts, midsgaders veertig tonnen buspoeder, ongemeen veel wyns en mondkoſt, nevens omtrent tienduizend verſlaagenen en eene meenigte gevangenen agter.

(2) Memoir. de Comines Liv. VI. Chap. 6.

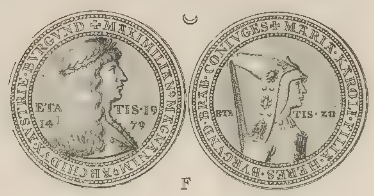
(3) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 489.

Des te aanmerkelyker nog, wyl men vermeldt, ſchoon de Franſen dit anders (4) ſchryven, het zelve met zoo gering een verlies der Vlaamingen verrigt te zyn, dat 'er geen geheugen was van blyder overwinninge. Het kloekmoedig beleid, dat ryper jaaren dan die des Aardshertogen ſcheen te eiſſchen, ſtrekte tot geen geringe verheffing zyns naams, wyl hy met voorzigtigheid den zynen voor het verderf beſchut hadt, en, door dit proefſtuk zyner deugden, den roem op alle Nederlandſche tongen deedt leeven: zulks men, om 't geheugen zyner ongemeene dapperheid te bewaaren, deeze gedenkpenningen in dit jaar tot zyne en zyner Gemaalinne eer gemaakt vindt.

(4) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 396.

I. II. III. Op de voorzyden deezer penningen ziet men, omtrent in gelyke gedaante, de borstbeelden van den Aardshertog afgeschetst, wiens hoofd, tot teken der behaalde zeege, met den Laurierkrans gesierd is, in welk opzicht zyne tytels, die in de randen praalen, ook vermeerderd zyn, dewyl 'er dit omschrift geleezen wordt;

MAXIMILIANus MAGNANIMus ARCHIDVX
AVSTRIaE, BVRGVNDIE; ETC.

MAXIMILIAAN DE GROOTMOEDIGE AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK EN VAN BORGONJE; ENZ.

De andere zyden draagen de afbeeldsels zyner Gemaalinne, verschillender wyzen opgetooid; doch alle binnen dit gelykluidende randschrift, 't gene het vervolg is der voorgaande letteren, besloten;

MARIA, KAROLI FILIA, HaERES BVRGVNDIÆ
ET BRABANTIÆ, CONIVGES.

MARIA, DOCHTER VAN KAREL, ERFGENAAME VAN BORGONJE EN VAN BRABANT, EGTGENOOTEN.

Op de tegenzyde van den eersten en tweeden penning, zoowel als op de voorzyde van den derden, vindt men het jaargetal 1479. wanneer deeze stukken gemaakt zyn, en nevens het Vorstlyke Borstbeeld, den levenstyd op deeze wyze uitgedrukt,

aETA-

AETATIS, 19.

ZYNS OUDERDOMS, 19.

Midsgaders by dat der Vorstinne, 't gene dusdaanigen zin bevat,

AETATIS, 20. 1479.

HAARS OUDERDOMS, 20. 1479.

Dat Maximiliaan op den (1) twaalfden, of, zoo anderen (2) melden, op den tweeëntwintigsten van Lentemaand, in het negenenvyftigste jaar naa de veertienhonderd, gebooren is, schynt ontwyfelbaar; zoowel als dat zyne Gemaalin Maria, in het zevenenvyftigste jaar deezer eeuwe, op den dertienden dag van (3) Sprokkelmaand, ter waereld kwam. Zulks het verschil huns ouderdoms omtrent twee jaaren beliep; doch, wyl de penningen van een enkel jaar getuigenis geeven, zoo valt die knoop niet minder moeijelyk te ontbinden, dan hun leevenstyd met het opgestempelde jaargetal der eeuwe overeen te brengen. Het schynt my 't waarschynlykste, dat de geboorte van Maximiliaan gerekend is naar den Roomschen styl, volgens welken het jaar of met den Kersdag of met den eersten van Louwmaand begonnen wierdt; doch die van Maria naar de telling der Vlaamingen, welken den aanvang des jaars op den dag van 't Pascha stelden. Dus zoude de ouderdom zyne betrekking konnen hebben op den tyd hunner huuwelyks vereeniging; 't gene ik den schranderen Leezer, verder te ontwinden, zal overlaaten.

(1) Cuspinianus de Cæsaribus fol. 485.
(2) G. de Roo Annal. Austr. pag. 217.
(3) Monstrelet Chron. Vol. III. fol. 69. verso.

Maximiliaan, naa het voltrekken van dien loflyken veldslag, begaf zich niet naar Terroane als sommigen (4) oordeelen dat hem het voordeeligste zoude geweest zyn, om die Stad, zoowel als Atrecht, wyl zy beiden van Krygsvolk ontblood waren, onder zyne gehoorzaamheid te brengen; maar hy spoeide zich naar Vlaandre, alwaar men bereids met Kerklyke plechtigheden den Hemel voor de overwinninge gedankt hadt; ja die van Gend hebben hem op zyne aankoomst, uit erkentenisse, met veertienduizend kroonen beschonken.

Het aftrekken des Aardshertogen verschafte den Fransen gelegenheid om het verlies en de schande, by Guinegate verkreegen, met nieuwe heldenstukken te beteren: deswege overstroomden zy, eenige duizenden sterk zynde, het Land (5) van Vlaandre, en verdierven alle Sloten en Vestingen, die hunne magt niet wederstaan konden. Dit was 't alleen niet 't gene de wraakzugt verrigtte, men hadt in Normandië veele schepen byeen verzaameld, en de zelven om den Noort gezonden, op hoope de Nederlandsche (6) Vloot, welke met graanen uit Pruissen verwagt wierdt, te onderscheppen, 't gene hen dermaate gelukte, dat zy niet alleen een goed deel dier Vloote, maar zelf de meeste (7) Haringbuizen overweldigden, en gevangen binnen sleepten.

De Geldersen woelden middelerwylen met ongemeene wakkerheid, in het styven hunner byzondere partyschappen, en baarden den Aardshertog Maximiliaan, wiens aanhang de zwakste was, geen geringe bekommernis, hoe de zynen aldaar best te beschutten. Deswege deedt hy by voorraat die van Arnhem ernstig tot standvastigheid (8) vermaanen, en gaf hen moeds genoeg, om, ten blyk hunner geneigdheid, de Stedelingen van Nimmegen openlyk voor Vyanden te verklaaren. Deezen daarentegen, met hunne verbondenen, beseffende, dat de voog-

(4) Memoir. de Comines Liv. VI. Chap. 6.
(5) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 397.
(6) Chron. Scandaleuse pag. 260.
(7) Reigersberg Chron. van Zeeland, door Boxhorn II deel. pag. 297.
(8) Slichtenhorst Gelderse Geschied. fol. 281.

1479

dy, en te gelyk het ontworpe huuwelyk van de Landsvrouwe Katarina met Frederik van Bronswyk, door zyne ziekte, ten agteren liep, hebben, in des zelfs plaats, den Biſſchop van Munſter, Swartzenburg, die het Graaffchap van Zutfeen beſtierde, insgelyks tot Beſchermheer aangenomen, en de Koningen van Vrankryk en Deenmarke om byſtand verzogt,

Onder het zoeken van uitheemſche hulpe, vonden zy hunne buuren onverwagts in 't ſpel getreeden; wandt de Hollanders raakten door de Amſterdammers, die de Gelderſen op de Zuiderzee vervolgden, mede in dien oorlog bedraaid. Doch de inwendige verdeeldheid der Hoekſen en Kabeljauwſen, die wederom aan 't branden was, gaf den Gelderſen zooveel voordeels, dat zy de Stad Leerdam (1) inkreegen, en hierdoor Jan van Cats, welke aldaar het bevel voerde, dermaate verbyſterden, dat hy met zyn Krygsvolk doorliep, en het Slot op deeze wyze, zonder eenigen aanſtoot, den Gelderſen inruimde; die 'er omtrent twee jaaren neſtelden, geheel Holland uit ontroerde; en aan dien kant des te gemaklyker beroofden, wyl het eige belang van ieders party het algemeene nut verzuimde; wandt dus ſtondt het 'er geſchapen.

(1) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 515.

Wolfert van Borſelen, die het Stadhouderſchap van Holland bekleedde, hadt eene algemeene dagvaart binnen Rotterdam beleid; als daarop de Edelen en Gelaſtigden der Steden derwaart kwaamen, zyn die van Dordrecht, Gouda en anderen (2) afgeweezen, omdat de Baljuw, Jan van Reymerswaal, bedugt zynde, dat de Hoekſen de Stad zouden vermeeſteren, ook het gerugt ſtrooide, alsof de vergaäring met dusdaanig een oogmerk beroepen was; Zulks de Gemeente aan 't zieden raakte, naar 't huis van den Stadhouder ſtoof, en hem ſtraks deedt vertrekken. Onlangs daarnaa rees 'er te Haarlem insgelyks geweldige hapering, die naauwlyks bedaard was, of de Stedelingen van Dordrecht, Gouda, en Schoonhove, overweldigden met liſt de Stad Oudewater, om dat zy teveel aan de zyde der Stiftſen helde.

(2) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 517.

Dewyl 'er, in 't voortvloeijen der beroerte, over veele misbedryven, weinig rechts gepleegt wierdt, zoo wierp men de ſchuld en het verderf des Lands op den Stadhouder, en men zogt hem, terwyl hy zich in Zeeland onthieldt, onder dat voorwendſel, geprikkeld van byzonderen haat, uit het bewind te dringen. Dit liep zooverre, naadat 'er bereids eenige vyandlykheden met des zelfs bedienden gereezen waren, dat veele Kabeljauwſche Edelen, en de Stedelingen van Leyde, Delft, Haarlem en Amſterdam, het Hof in 's Graavenhaage belegerden, en vyandlyk beſchooten; doch als die van Dordrecht met een heir afkwamen, zoo is het daadlyk bevryd geworden, en de verzoening doorgedrongen; maar niet zonder ſchaade des Stadhouders, wiens waardigſte goederen echter van het Hof geroofd wierden. Welke moedwil, niet tegenſtaande hy voor goedaardig bekend ſtondt, hem dermaate aan 't hart trof, dat hy ſtraks de wapens (3) aangreep, en onderſteund van den Hoekſen aanhang, met omtrent zevenduizend Koppen naar 's Graavenhaage ſtreefde. 't Gene de Opperhoofden der Kabeljauwſen, die aldaar gezeten waren, deedt verſtuiven.

(3) Chron. van Holl. de XXXI. Diviſie cap. 23.

Buiten dit wierdt met al dien ommeſlag niet anders bedreeven, dan dat de Stadhouder zyn Gerechtshof naar Rotterdam overbragt, om aldaar in meerdere ruſt te konnen verblyven. Doch beſeffende, naa het vrugtloos verkwiſten van den arbeid en den tyd, dat 'er geen middel tot bedaaren der verſchillende gemoederen gebooren ſcheen, zoo liet hy die Stad aan de zorg van Joris, Baſtaard van Brederode, midsgaders aan die van Dordrecht en Gouda bevoolen, en begaf zich wederom naar ter Veere in Zeeland; ſchoon 'er niet meer

dan

1479

dan drie Steden, Leyde, Haarlem en Amſterdam, aan de Kabeljauwſche zyde overbleeven. Wandt de eerſtgemelde Stad was onder het dryven der verhaalde onſtuimigheden, van de Kabeljauwſen (1) overweldigd, niettegenſtaande zy aldaar met eeden eendragtigheid beloofd hadden aan de Hoekſen; welken dus uit hunne bezittingen gedreeven zynde, over deeze dwingelandy alom klagtig vielen, inzonderheid by den Landsheer Maximiliaan. Die in Vlaandre geen kleine beweeging maakte, om de Franſche geweldenaaryen, met magt van Volk, te keer te gaan, tot de naakende Winter hem uit het veld dreef; zulks zonder grootere gevolgen het jaar ten einde liep, en de Aardshertog onderwylen zich naar Brabant vervoegde, alwaar zyne Gemaalin Maria, te Bruſſel op den tienden van (2) Louwmaand, eene Dochter baarde, die door de Weduwe van Karel den Stouten onder den doop geheven en Margarita geheeten wierdt.

(1) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 517.

1480

(2) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 456.

Maximiliaan bleef onderwylen niet ongekweld van de drie gemelde Kabeljaauwſche Steden, welken geduurig om een anderen Stadhouder aanhielden, invoege de Aardshertog zich eerlang naar Gorkom begaf, om de twiſtenden te (3) bezaadigen, en de Steden langs die ſtreek tegen de aanvallen der Gelderſen te verzekeren; 't geene omtrent de Stad Aſpere magtige ſtribbeling verſchafte, die naauwlyks met geweld in ruſt gebragt was, of Wolfert van Borſelen kwam derwaart, en ſtelde het Stadhouderſchap van Holland, dat hem zooveel onruſt teelde, in de handen van den Landsheer Maximiliaan. Dees, over Dordrecht, Rotterdam en Leyde naar 's Graavenhaage trekkende, meende de uitgedreevene Burgers dus veilig alom binnen te helpen; doch als zyn toeleg mislukte, en hy meer dan ooit van de Kabeljauwſen tot het aanſtellen eens Stadhouders verzogt wierdt, zoo gaaven de Hollanders hem eindelyk de vrye keur, om, onvermindert hunne onlangs verkreegene voorrechten, voor deeze maal zoodanigen man te kiezen, die door zyne onzydigheid de partyſchappen mogt dempen. Deeze aanmerking bewoog Maximiliaan om zynen Zeevoogd, Jooſt van (4) Lalein, ſchoon een Vlaming, met het Stadhouderſchap van Holland, Zeeland en Vrieſland te bekleeden.

(3) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 519.

1480

(4) Gouthoeven Chron. van Holl. fol 520.

Dit dus verrigt, en de Aardshertog in 's Graavenhaage door ziekte gekweld zynde, heeft echter een grooten hoop Volks onder het geleiden van Jan, Zoon des Hertogen van Kleef, en van Jan van Egmond naar Gelderland gezonden, die de Stad Wageninge, naa geen geringen tegenſtand, overmeeſterde. Toen zich alles op deeze wyze door 's Landheeren tegenwoordigheid beter liet aanzien, en dat 'er nieuwe Raadslieden in Holland aangeſteld waren. Zoo riepen die van Lukſemburg, beneepen van omtrent twintigduizend (5) Franſche Krygsknegten, hem ylings derwaart. Zulks de Aardshertog met Brabantſche en andere knegten, die het vaardigſte by de hand waren, geſterkt, en tot by Namen getrokken zynde, bragt de vyanden, door zyne aanzienlyke benden en onverwagten aankoomſt, eerlang in gedachten van eenen ſtilſtand der wapenen voor te ſtellen; welke aanbieding, wyl zy tot bevordering des Vreedes ſtrekte, Maximiliaan zoowel behaagde, dat men op den derden van (6) Hooimaand, de zelve voor drie weeken toeſtondt en verkondigde. Wandt de Franſche Koning was, op aandrang der oorlogs zat zynde Gendtenaaren, te raade geworden met den Aardshertog een verdrag te maaken, onder voorwaarde, dat de Dochter van Maximiliaan, aan zynen Zoon den Dolfyn ten egt beſteed (7) wierdt, en hem door dit middel de Graafſchappen van Borgonje, Auxerois, Masconnois en Charlois zouden gelaaten worden. Op dusdaanig een be-

(5) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 456.

(6) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 495.

(7) Memoir. de Comines Liv. VI. Chap. 6.

1480

beding wilde hy Artois den Aardshertog inruimen; behoudende alleenlyk het Kasteel van Atrecht, 't gene volkoome bevel over die Stad voerde. Maar van het Hertogdom van Borgonje, van 't Graaffschap Bolonje, de Steden langs de Somme, noch de Burgvoogdyen van Peronne, Roye en Mondedier wierdt niets beslooten.

Middelerwylen dat deeze overleggingen in de geboorte stonden, was Margarita, Weduwe van Karel den Stouten, naar Engeland overgestooken, en wist Koning Eduard den Vierden, haaren Broeder, zooverre in de belangens des Aardshertogen en des zelfs Gemaalinne te wikkelen, dat hy, onaangezien zyne verbintenis met Koning Lodewyk, de zelve, in het begin van Oegstmaand, beloofde ruim vyftienhonderd (1) Krygsknegten tot hunnen dienst en onderstand in Vlaandre te zullen overzenden: waar tegen Maximiliaan zich verbondt, om den Koning Eduard de schatting van vyftigduizend Schilden, die hy van den Franschen Koning jaarlyks ontfing, op te brengen, byaldien Lodewyk de betaaling weigerde.

(1) Preuv. sur les Memoir. de Commes Tom. V. pag. 117.

Om dien knoop der onderlinge vriendschap nog bestendiger te maaken, zoo wierdt het huuwelyk tusschen Philips, Zoon van Maximiliaan, (2) en Anna, Dochter van Koning Eduard, vast gesteld, met wederzydsche verzekeringe van den egt te zullen voltrekken, als de ondertrouden hunne behoorlyke jaaren bereikt hadden. Boven dit alles beloofde Koning Eduard, in eene nadere onderhandelinge, al zyn vermoogen aan te wenden, om het bestand van Maximiliaan (3) met den Franschen Koning door te dryven, en boodt zich zelven deswege als Middelaar dier partyen aan; doch by aldien Lodewyk deeze aanbieding weigerde, alsdan zoude Eduard zich openlyk tegen hem verklaaren. Deeze aanzienlyke verbintenis vermogt zooveel op het gemoed des Franschen Konings, en de geneigdheden der magtigste Steden van Brabant en Vlaandre op den geest van Maximiliaan, dat de partyen binnen weinige dagen laater nog een bestand (4) voor zeven maanden aangingen.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 73.

(3) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 302.

(4) Chron. Scandal. pag. 261.

Onlangs daarnaa verscheen de Afgezant van Paus Sixtus den Vierden, die, met inzigt om den oorlog te stremmen, zynen Neef, den Kardinaal Juliaan de Rovere, aan de strydende Vorsten gezonden hadt; dees het verdrag reeds bepaald vindende bestondt sedert tot een vasten vreede te arbeiden, en tradt dierhalven eerst met den Koning van Vrankryk in gesprek, en vervolgens in schriftlyke onderhandeling met den Aardshertog Maximiliaan, om deezen tot mondelinge gemeenschap te brengen, en den weg van eenigheid te openen, dierhalven is de Kardinaal zelf te Peronne gekoomen; en schoon de zelve het voorgestelde doelwit niet (5) konde bereiken, bragt hy echter zooveel bedaardheid in de beweegingen der Nederlanderen, dat zy den Koning Lodewyk verlenging van het bestand verzogten, en tot het uitloopen van een rond jaar verkreegen. By welk vreedelievend voorneemen en bedryf ik het afbeeldsel van den Pauslyken Afgezant, die in het vervolg des tyds zooveel beweeging in Europa maakte, ja zelf de drievoudige Kroon op het hoofd kreeg, alhier niet kwaalyk geplaatst achte.

(5) Daniel Hist de France Tom IV. pag. 398.

1480 1480

R.

M.

Juliaan, wiens borſtſtuk op de voorzyde van deezen penning gevonden wordt, hadt Raphaël de (1) Ruvere, den Broeder van Paus Sixtus den Vierden, tot Vader; zyne Moeder was Theodora Manerola geheeten, die hem in het drieënvyftigſte jaar van deeze eeuwe ter waereld bragt; en Paus Sixtus, tot Opperhoofd der Roomſche Kerke geſteld zynde, verhief hem in korten tyd tot die (2) waardigheden, welken wy in den zoom zyner tytelen dus vermeld vinden;

(1) Henningii Theatr. Genealog. Tom. IV. fol. 1047.
(2) Panvinius in Vita P. Julii II.

IVLIANVS EPiscopuS OSTIENsis, CARdinalis Sancti Petri AD VINCVLA.

JULIAAN BISSCHOP VAN OSTIE, KARDINAAL VAN DEN HEILIGEN PETRUS TER BOEIJEN.

De rugzyde vertoont het afbeeldſel van den Neef des voorſchreeven Kardinaals, die in het jaar vyftienhonderdendrie (3) mede tot het purper verheven wierdt, en een jaar laater de ſchuld der Natuure betaalde. Dewyl ik niets aanmerklyker omtrent zynen Perſoon en handel heb konnen opſpooren, zoo heeft my goed gedacht het zelve hier in te laſſen, verder zal de letterlyke zoom tot getuigen ſtrekken, wat Ampt dees Clemens in vroegere tyden bekleed heeft, nademaal 'er ſtaat,

(3) Morери Dict. Hiſt.

CLEMENS DE RVVERE EPiscopuS MIMATENsis.

CLEMENS DE RUVERE MIMATENZER BISSCHOP.

De aanſlikkerende ruſt der Nederlanderen gaf Lalein, den Stadhouder in Holland, thans meerdere hoope om de ontſtelde Geeſten zyner onderhoorige Landzaaten ook tot gewenſchte eenigheid te brengen. Als hy met dit oogmerk verſcheidene Steden vrugtloos doorreisd hadt, zoo is het hem alleenlyk te Hoorn en (4) Gouda gelukt, de verdreevene Burgers, onder beloften dat zy nooit naar eenige ampten zouden tragten, wederom te herſtellen. Maar by die van Dordrecht en van Leyde ſtiet hy het hoofd, wyl de eerſten de Kabeljauwſen, de anderen de Hoekſen verdacht hielden, tot zooverre dat de Leden der laatſtgemelde partye, door vonnis van den Hove gerechtigd zynde, echter geenen toegang, om binnen te treeden, konden uitvinden, eindelyk ſaamenſpanden, en, onder geleiden van Reijer van Broekhuize, op den twintigſten van (5) Louwmaand, door hulp van het ys, over de veſten raakten, de Stad Leyde in hun geweld kreegen, en de Kabeljauwſen vingen of verdreeven.

(4) Velius Chron. van Hoorn. pag. 68.

1481

(5) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 521.

De maare van dit bedryf, klonk

1481 den Lansheer zoo vreemd in de ooren, dat hy den Stadhouder Lalein uitdrukkelyk bevel gaf, om deeze geweldenaaryen met magt te keer te gaan, en opdat zyne orde beteren klem mogt hebben, zondt hy hem aanstonds Jan van Ranst, Margraaf van Antwerpe, met eene goede meenigte gewapende Knegten, agternaa. Waardoor de bitterheid in 't bespringen en verweeren, ten koste veeler huizen en hoven, tot verderf des Lands herbooren wierdt. Het stoute bestaan der Hoeksen prikkelde eerlang de uit Dordrecht verdreevene Kabeljauwsen dermaate aan, dat zy door het beleid van Jan van Egmond, Slotvoogd van Gorkom, en des zelfs schranderen vond van twee met rys overdekte schepen in den buik gevuld met Krygsknegten, op den zesden van (1) Grasmaand, de Stad Dordrecht overweldigden, en niet zonder bloedstortinge de Hoeksen vingen of verjoegen.

(1) Beverwyk Beschryving van Dordrecht pag. 319.

Onder het ryden van dien binnenlandschen kryg, en het belegeren van Leyde, dat van weinig duurs was, kwam de Aardshertog Maximiliaan zelf met groot gevolg des Adels naar Holland afzakken, 't gene de Hoeksen, die Leyde nog in bezittinge hadden, zoo benaauwd maakte, dat zy een en andermaal door Gemagtigden by den Landsheer om vergifnis aanhielden; doch als die beede niet naar genoegen uitviel, is Reijer van Broekhuize met zynen aanhang heimelyk naar Montfoort vertrokken, binnen welke Vesting hy eene wyl van den Aardshertog, met zoo weinig gevolgs, beslooten wierdt, dat dees, in korten tyd terugge gekeerd zynde, nog op den zeventienden van Grasmaand met die van Leyde, door bemiddeling van vyftigduizend (2) guldens, verzoende.

(2) Chron. van Holl. de XXXI. Divisie Cap. 31.

De zaaken dus in Holland bezorgd zynde, vertrok Maximiliaan naar 's Hertogenbos, om op den toeleg der Geldersen bet te konnen passen, en hen, ware het moogelyk, weder onder zyne gehoorzaamheid te brengen; doch, aleer hy verder ging, behaagde 't hem zich aldaar te doen huldigen; zulks men tot dit einde eene verheeve stellaadie opgeregt, en prachtig toegetakeld hadt, op welke naauwlyks de belofte van trouwe van den Landsheer en zyne Gemaalinne gegeeven, en by deezen die van gehoorzaamheid der Stedelingen wederom ontfangen (3) was, of het houte tooneel zeeg met al den last, en met zoodaanigen gelukkigen val ter aarde, dat zich byna niemand verzeerd hadt, tot weezenlyke vreugd der Gemeente, welke ook geen gering vermaak schiep in de plechtigheden van de hoofdvergaâringe der Guldevlies Ordere, die Maximiliaan aldaar, op het laatste van Bloeimaand, instelde, en naar de gewoone wyze volbragt. Wanneer men voor de Afgestorvenen nieuwe Leden aanstelde, en dat 's Hertogen Zoontje Philips, daar tegenwoordig, schoon nog geen drie jaaren oud, mede onder de zelven verkoozen (4) wierdt, en door den Heer van Ravestein den vereischten Ridderlyken slag met het zwaard zoude ontfangen, zoo greep het Kind straks naar zyn degentje, en stelde zich vaardig te verweeren; door welk teken van kloekmoedigheid, hem met meerder blydschap de goude Keten wierdt om den hals gehangen.

(3) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 220. verso.

(4) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 499.

Geduurende het voltrekken van deezen handel, hadt Maximiliaan gelegenheid om zyne krygsbenden in staat te brengen, met welken hy de Geldersen dacht op 't lyf te vallen; wandt schoon van deezen verscheidene voorslagen van den Vreede, in dit als in 't voorgaande jaar ontworpen, maar niet bestendig gemaakt waren, zoo hieldt men ondertusschen den oorlog sleepende, die thans met meer gewelds weder oprees; wyl Maximiliaan de Stad Bommel (5) meende te verrassen. Doch als die togt mislukte, en in de Bommelerwaard de ver-

(5) Slichtenhorst Gelders. Geschied. fol. 285.

1481

verwoeſting, midsgaders in Gelderland de algemeene ſchrik geſtigt was; zoo zyn eenige Gemagtigden van die van Nimmegen, welken de bui van 's Vorſten gramſchap zogten te maatigen, naar 's Hertogenbos gezonden, en booden den Aardshertog aan, hem, op billyke voorwaarde, voor Landsheer te zullen erkennen. Dees ſpoeide zich, op die tyding, met zyne Gemaalinne aanſtonds derwaart, en zy beiden wierden te Nimmegen met ongemeene vreugde voor alle de Steden van 't Hertogdom Gelder gehuldigd, behalven voor Venlo, welke Stad, eerſt weinige dagen laater, met geweld tot het volbrengen van 's Vorſten begeerte gedwongen wierdt. Maar de Landzaaten van Zutfeen deeden den eed van getrouwigheid aan Adolf van Naſſouw, die tot Stadhouder over geheel Gelderland geſteld was.

Maximiliaan de Geldersſen dus, zonder veel bloeds te plengen, beteugeld hebbende, nam zynen aftogt over Utrecht, door Holland, naar Bruſſel; alwaar zyne Egtgenoote Maria op den tienden van (1) Herfſtmaand in het kraambedde viel, en eenen Zoon ter waereld bragt, die, ten overſtaan der Prinſeſſe van Oranje, van den Biſſchop van Doornik en den Hertog van Bretanje gedoopt, en de naam van Franciscus, naar den voorſchreeven Hertog, gegeeven wierdt; doch in den tederen ouderdom van omtrent vier maanden is hy uit dit leeven (2) weggenoomen, en zyn lighaam in de Kerk van S[t]. Goedele te Bruſſel begraaven geworden. Weinige dagen naa deeze geboorte, kwam de Aardshertog wederom in Holland, vermids 'er eene algemeene dagvaart in 's Graavenhaage beleid was, om den aanſtaanden oorlog tegen de Stiftſen te beraamen, en Biſſchop David, die een geruimen tyd buiten Utrecht geſlooten bleef, door het middel der wapenen, weder binnen de gewoone Zetelſtad te brengen.

(1) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 501.

(2) Sweertii Monument. Sepulcral. Brab. pag. 290.

Zoo draa de zaaken geregeld, en die van het Stift ontzeid waren, bragt de Utrechſche Myterdraager insgelyks een goeden hoop Volks te velde, met welken, door branden en blaakeren, de vyandlykheid haar begin nam, die het eerſte de Amerfoorders met een harden ſmak trof, welke hen honderd dooden (3) en tweehonderd gevangenen kwam te koſten. Dit, door de Biſſchoplyken verrigt zynde, dreef de Hollanders met zooveel yvers aan, dat men uit alle Steden een zeker getal Poorteren by loting derwaart deedt trekken, en by de Zeeuwen ſterk aandrong, om die mede aan het ſnoer te krygen; maar deezen ſloegen dien handel glad af, wyl zy bemerkten, dat 'er vry groote haat en partyſchap onder (4) ſpeelde; vermids de Stadhouder Lalein naauwlyks tot binnen Gouda met zyn Volk gekoomen was, of hy hadt de Hoekſche Regeerders af en de Kabeljauwſche in hunne plaats wederom aangeſteld. Als eindelyk de meenigte der Hollandſche benden tot omtrent agtduizend koppen vergroot, en de Eems van de Weſtvriezen te water geſtopt was, ſloeg het Leger zich neder by het Blokhuis, dat de Utrechtſen op de vaart gebouwd hadden; en dewyl men eene geweldige meenigte van Krygstuig uit Brabant bragt, en naar dien kant meêſleepte, zoo zyn die van Utrecht, dit verneemende, met Burgeren en Knegten hierop afgekoomen, en hebben het Hollandſche Leger dermaate aangegreepen, dat het zelve ſtraks aan 't (5) deinzen, en eerlang zoo ſchandig verſtrooid raakte, dat de Banieren van Dordrecht, Delft, Rotterdam en Heusde, midsgaders alle voorbereidſelen tot het beleg, veele dooden en gevangenen in den loop bleeven.

De Stiftſen, door dit toelachgende geluk aangeblaazen, vervolgden den verkreegen voorſpoed nog met het verraſſen van Naarde, dat zy uitplon-

(3) Snoi Rer. Batav. fol. 172.

(4) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 526. enz.

(5) Hedæ Hiſt Epiſc. Traject. fol. 296.

1481 plonderden en ſtraks weder verlieten. Hiertegen leefden de Hollanders op gelyke wyze met het ryke Dorp Emeneſſe, en maakten al 't Land onveilig, tot zelf voor de poorten van Utrecht. Invoege de Stedelingen, van binnen met den Kerklyken ban van Biſſchop David, en van buiten door de Hollandſche wapenen heviger gedreigd wordende, hunne toevlugt zogten by den Hertog van Kleef, en den zelven om zynen Broeder Engelbert tot Beſchermheer aanſpraken, dien zy eerlang verkreegen en gehoorzaamheid beloofden. Zulks zy, zoo door de voorgaande overwinningen, als door den onderſtand van den nieuwen Landvoogd, ſtouter geworden zynde, en beſpeurende, in 't laatſte van Wintermaand, dat hunne vyanden het Dorp Weſtbroek (1) in koolen leiden, zoo ongeſchikt als verwaand op de zelven uitvielen, alsof zy de zeege reeds wegdroëgen; maar de Stiftſen, geweldiger tegenſtand aan 't heir hunner partyen vindende dan zy gemeend hadden, zyn in de hitte van den aanval, onmiddelyk ook uit eene hinderlaage van agteren beſprongen, die hen zoo onverwagts op 't lyf ſtortte, dat zy naa een ſcherp gevegt in de vlugt geſlaagen, en tot voor de poorten van Utrecht vervolgd wierden. Dit ſtoute beſtaan hebben zy zich, nevens den dood van vyfhonderd (2) Burgeren, en meer dan honderd die by de vyanden gevangen bleeven, midsgaders het verlies van de Baniere der Stad, welke in zeegepraal te Amſterdam in de Oude Kerk ten toon gehangen wierdt, te laat beklaagd; omdat hunne grootmoedigheid door deeze nederlaag tot zooverre verminderde, dat 'er, in 't begin 1482 des naaſtkoomenden jaars, eene dagvaart te Schoonhove beſteld wierdt, om den Vreede te beraamen, die, wyl hy geenen voortgang kreeg, den oorlog wederom den vollen loop gaf.

(1) Chron. van Holl. XXXI. Diviſie Cap. 40.

(2) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 528.

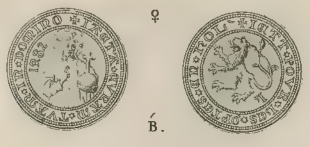
1482 Middelerwylen verſchafte de muitery der Vlaamingen den Aardshertog geen geringe moeijelykheden, om dien weeldrigen Landaard te beteugelen; en dewyl hy zich te Brugge daar mede bezig hieldt, is zyne (3) Gemaalin, op zekeren dag met hem, en veelen van den Adel ter jagt rydende, daar zy groot vermaak in ſchiep, door het breeken der zadelriemen, van het paerd gevallen, en heeft, ſchoon daardoor aan de ribben zwaarlyk gewond zynde, de inwendige ſmerte, in den beginne ontveinſd; maar als de zelve, 't zy door het zwanger gaan, 't zy door hevige ziekte, die 'er byſloeg, dagelyks toenam, zoo is de Landsvrouwe Maria, onaangezien de onvermoeide vlyt der Geneesheeren, en de plechtige gebeeden en ommegangen, die de Vlaamingen tot haare geneezing inſtelden, eindelyk op den zevenentwintigſten van Lentemaand, in het tweeëntagtigſte jaar der vyftiende (4) eeuwe, van deeze waereld weggenoomen, en het lighaam met uitmuntende ſtaatſie in de Vrouwekerk te Brugge begraaven geworden: het hart nogtans wierdt naar Antwerpe in S^t. Michielskerk, wyl haare Moeder Iſabella daar ruſtte, overgebragt. Dees droevige dood baarde niet alleen haaren Gemaal Maximiliaan bittere ſmerte, maar den Nederlanderen in 't algemeen zoodaanigen rouw, dat niemand eenigen trooſt van Menſchen ſcheen over te houden, dierhalven hunne gedachten ten hemel hieven, en aan God de zorgen der verbyſterde zaake bevoolen lieten: 't gene niet duiſterlyk door deeze twee volgende Legpenningen wordt te verſtaan gegeeven.

(3) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 458.

(4) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 508. verſo.

I. Rondom

♀

B.

♀

M.

I. Rondom het afbeeldsel van den Zaligmaker, dat op de voorzyde van den eersten penning gevonden wordt, leest men, zoo in den rand als in het vlak, deeze zinbediedende letters, die uit den brief van den Heiligen Petrus (1) ontleend, en met het jaartal van het sterven der Landsvrouwe vermeerderd zyn;

(1) De I. Zendbrief van Petr. Cap. V. vers. 7.

IACTA CVRAM TVAM IN DOMINO, 1482.

WERP UWE ZORG OP DEN HEERE, 1482.

Op de rugzyde vertoont zich de Leeuw van Holland, alwaar men, sedert het splitsen der algemeene Rekenkamer van Mechele, deeze en andere Legpenningen gemunt heeft. 't Gene uit het omschrift aldus nader verzekerd wordt;

IETToirs POVR LES comPTES EN HOLlande.

LEGPENNINGEN VOOR DE REKENINGEN IN HOLLAND.

II. De tweede heeft het zelfde voorstuk, en op de keerzyde het meergemelde zinnebeeld van het Borgonsche Huis, binnen dit verschillende randschrift;

IETToirs POur LES MAITRes DES FINAnces.

LEGPENNINGEN VOOR DE MEESTEREN DER GELDMIDDELEN.

Ingevolge van de voorheen aangeroerde huuwelyksche voorwaarde der Landsvrouwe Maria heeft haar Zoon Philips, die nog geen vier jaaren bereikte, thans de erfnis van alle de Landen, welken zy met haar overlyden inruimde, verkreegen. Zulks Maximiliaan, beseffende, dat hem de natuur tot het bestieren zyner Kinderen gerechtigd hadt, tegens den agtsten van Grasmaand de Staaten van Vlaandre te Brugge (2) beriep, en begeerde van de zelven voor wettigen Voogd, zoo zyner Kinderen als des Lands, erkend te zyn; om op dien voet het erfdeel tegen de Fransche vyandschappen; die her- en derwaart weder opborrelden, bet te konnen beschermen. Doch de Leden dier Staaten, zich tot het antwoord niet gemagtigd vindende, verzogten uitstel tot in het begin van Bloeimaand.

(2) N. Despars Chron. van Vlaandr. MSS. op 't jaar 1482.

1482

In welken tusschen tyd de drie deelen van Vlaandre zich tot de onderlinge bescherming naauwer verbonden hebbende, deeden den Aardshertog, op de bestemde dagvaart te Gend, omstandig verslag, dat zy bereid waren om hem, volgens zyn voorstel, eendragtiglyk te ontfangen, onder beding nogtans, dat de voogdy niet langer, dan tot hunne wederroeping bestaan, en, als zy het oorbaar dachten, die straks weder geëindigd weezen zoude; hierenboven nog zoude Maximiliaan moeten belooven, niets, hoe het ook genaamd mogt worden, zonder hunne kennisse te zullen verrigten, omdat hy, te jong van jaaren en te zagt van aard zynde, teveel naar den raad luisterde van sommigen, die hun byzonder voordeel in 't verderf des gemeenen Lands zogten; daar zy straks eenigen van noemden, en voorts van der zelver ampten ontsloegen. 't Gene den Aardshertog dermaate vergramde, dat hy onmiddelyk naar Brugge en eerlang ook naar Ypere vertrok, en aldaar zynen tyd en zynen arbeid insgelyks vrugtloos verspild hebbende is hy, op het verzoek der Hollanderen, welken zoo door gebuurige als inwendige onstuimigheden allengs meer geslingerd wierden, omtrent Bloeimaand op de dagvaart in 's Graavenhaage (1) verscheenen. Toen Engelbert van Nausfou zyner Slotvoogdye van Gouda ontslaagen, en Jan van Cats weder in dat ampt aangesteld was, is Maximiliaan kort daarnaa, door het vermoogen der Kabeljauwsen in Holland, wyders ook in (2) Zeeland, en een gedeelte van Vriesland, uit den naam zyns Zoons, tot Landvoogd aangenoomen.

(1) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 529.

(2) Reygersbergen Chron. van Zeeland door Boxhorn II. deel pag. 303.

De Hoeksen, die hierdoor meest verdrukt of verdreeven raakten, hadden zich ten deelen binnen Utrecht versteeken, en ondertusschen met die Stedelingen midsgaders andere Stiftsen aangespannen, om met hulpe van eenige schepen de Stad Dordrecht te (3) overweldigen; maar het gety op hunne aankoomst reeds verloopen zynde, deedt, tot geen geringe bekommernis der onderneemeren, die niet zonder haperinge te rug keerden, deezen stouten aanslag zoowel niet gelukken als den togt naar Viane, welke omtrent dien tyd insgelyks voorviel. Wandt, schoon de Heer van Brederode zich toen in den twist onzydig droeg, zoo verhinderde dit den Utrechtsen niet, dat zy die Stad by verrassing inkreegen en (4) eenige maanden bezet hielden; doch door verzuim van 't tydige betaalen des opperſten aanvoerders, zoo wierdt de Stad Viane aan den Heer van Brederode, als wettigen eigenaar, voor zesduizend guldens weder overgegeeven.

1482

(3) Balen Beschr. van Dordrecht pag. 798.

(4) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 528.

Wyl Holland dus door de Stiftsen in magtige beweeging stondt, zoo vervielen die van Hoorn in bystere stribbelingen, vermids de Hoeksen, welken in die Stad alleen het gezag voerden, van 't bestier ontzet en de (5) Kabeljauwsen, door 't beleid des Stadhouders Lalein, aan 't roer der regeeringe gesteld wierden. Zulks de wind, aldaar gekeerd zynde, de Hoeksen met gespanne zeilen uit de Stad dreef, en zoolang buiten hieldt, tot zy, naa ruime beraading de kans schoon ziende, met kleine hulpe van vreemden, de vesten bekroopen, en de Stad omtrent het begin van Hooimaand weder in hun geweld kreegen: maar 't was van zoo korten duur, dat, op het gerugt dier koenheid, de Stadhouder Lalein, met een magtigen hoop volks, onmiddelyk derwaart rukte, en, op den twintigsten der zelfder maand, die wederom, met zoodaanige hitte van moorden en (6) plonderen, vermeesterde, dat noch zwakheid van kunne, noch verschil des ouderdoms niemand in den eersten aanval beveiligde; ja de roofzugt der krygsknegten liep zooverre, dat geen gewyde noch ongewyde zaaken verschoond bleeven.

(5) Velius Chron. van Hoorn pag. 74. enz.

(6) Velius Chron. van Hoorn pag. 76.

Als

1482

Als dus de Stad op den oever haars ondergangs gebragt, en dat 'er nog eene Sterkte, die haar en ganſch Weſtvriesland beteugelen zoude, gebouwd was, zyn de krygsknegten afgetrokken; en dewyl ſommigen der zelven de geroofde goederen te Haarlem veilden, ontſtondt 'er door ſcherpe woorden zoo bittere verbolgenheid met de (1) Stedelingen, dat deezen veelen der knegten om 't leeven bragten, en 't zou 'er moogelyk al gekleeft hebben, zoo de Regeerders niet tydig, door 't vermoogen huns gezags, den ontſtooken brand gebluſt hadden.

(1) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 530.

Geduurende het knaagen van dien inwendigen twiſt, wakkerde de vyandlykheid der Stiftſen magtig aan; wandt, ofnaangezien de ſcherpe vermaaningen van den Paus, die hen, tot herſtelling van Biſſchop David, met den Kerklyken ban (2) en vloek dreigde, zoo hadden zy echter, door onderſtand des Hertogen van Kleef, omtrent tienduizend mannen te velde, en voor Yſelſtein gebragt, om, naa het dwingen dier Stad, geheel Holland langs dien kant af te loopen. Zulks de Stadhouder Lalein, om het naakende verderf af te weeren, ſtraks zyne krygsmagt, die uit Hollanderen, Waalen en Duitſen beſtondt, naar den vyand voerde; waardoor de Stiftſen op zyne aankomſt, zoo door de vrees als onderlinge verdeeldheid, het beleg verlieten, en met agterlaaten van veel geſchuts de vlugt naar Utrecht namen, dus den Stadhouder gelegenheid verſchafte, om, het Slot Vronenſtein overmeeſterd zynde, het Blokhuis (3) op de nieuwe vaart, daar de Hollanders in 't voorgaande jaar verſtrooid raakten, in te ſluiten, en met zooveel gewelds te beſtormen, dat Hopman Jan van Alfen, die het bevel van binnen voerde, eindelyk in 't laatſte van Herfſtmaand tot de overgaaf gedwongen wierdt. Waarop, de Sterkte tot den grond geſlegt, de ſluizen afgebrooken, en de vaart geſtopt zynde, het leger, om den naderenden winter, is geſcheiden geworden.

(2) Hedæ Hist. Episc. Traject. fol. 297. & seq.

(3) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 531.

Hoe holde oneenigheid dit jaar in de Nederlanden ging, nog haglyker liepze by de Luikſen, vermids Willem vander Mark, die van den Biſſchop Borbon tot de waardigſte ampten verheven was, om zynen ongeruſten geeſt uit Luik verjaagd zynde, met omtrent tweeduizend waaghalzen terugge (4) keerde, den Biſſchop met de zynen tegen hem uitgetrokken verſloeg, de Stad ten bederve der Stedelingen overweldigde, en de Kanonniken dwong zynen Zoon op den den Biſſchoplyken Zetel te ſtellen. Als dit den Aardshertog in 't oor woei, zyn onmiddelyk de Brabanders, die ten deelen onder het Geeſtlyke gebied van 't Luikſche Bisdom behoorden, en van welken hy in het midden van Hooimaand tot Voogd (5) zyner Kinderen en des Lands verklaard was, in de wapenen gebragt, en by des Aardshertogen overige Krygsbenden gevoegd geworden, wyl men niet ongegrond vreesde, dat de Koning van Vrankryk dit vuur zoude aanſtooken: dierhalven viel men met alle geweld ſtraks op de naaſtgelegene Steden, 't gene wel haaſt St. Truije, Haſſelt en Tongere deedt bukken, en de Zetelſtad Luik gelyke rampen beloofde, byaldien de opgeworpe Stadvoogd, door heimelyke middelen, dien oorlog niet hadt weeten te ontleggen.

(4) Die Excell. Chron. van Brab. op 't jaar 1482.

(5) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 459.

Dit alles mogt hem echter niet baaten; omdat zyne dwingelandy veelen der Kapittelaaren naar Loven deedt wyken, van welken ſommigen, wyl zy in twee deelen geſcheiden waren, Jan van Hoorn, anderen nogtans Jacob van Croy tot Biſſchop verkoozen, en de keur aan den Paus lieten; die, naa omtrent twee jaaren beraadens, eindelyk den eerſtgemelden den (6) Myter, en des zelfs mededinger eene jaarwedde van agtienhonderd goude Schilden toe-

(6) Recueil. Geral. des Bourguem. de

1482

toewees; en dus het geding, maar niet de broeijende tweedragt, eindigde.

Liege fol. 194.

De Vlamingen, die hierentusschen, om zich tegen den Aardshertog te versterken, een goed deel des zomers sleeten, lieten niets agter wegen om des zelfs oppergezag te krenken; en dewyl hen de geduurige oorlog ook geweldig hinderde, zoo viel 't den Franschen Koning des te ligter hen onder de hand, met den voorslag des Vreedes, tot zyn inzigt te beweegen. 't Was op dien voet dat de Vlamingen, op eene dagvaart van de Staaten der Nederlanden te Aalst beroepen zynde, den Aardshertog, die 'ér in persoon verscheen, sterk drongen om eenigen van zynen aanhang te (1) verjaagen, anderen, die by zynen Zoon Philips zaten, af te zetten, en wel voornaamenlyk het huuwelyk tusschen zyne Dochter Margarita en Karel, den Dolfyn van Vrankryk, te bewilligen.

(1) Memoir. de Comines Liv. VI. Chap. 9.

Naauwlyks was dit laatste besluit den Aardshertog, wiens Kinderen in Vlaandre bewaard wierden, afgeperst, of men gaf 'er, door eenige Afgevaardigden, kennis van aan den Koning, welke hen zonder veel beraads beloofde zyne Gemagtigden op de gemeene verzaamelplaats, die te Atrecht bestemd wierdt, te zullen zenden, en, onder de voorbereidselen tot dien handel, de Stad Arië in Artois nog met list overmeesterde; zulks dit het werk by de Nederlanders geweldig verhaastte, en, naa verscheidene onderhandelingen, nog voor het eindigen van het tweeëntagtigste jaar der vyftiende eeuwe, den gewenschten vreede, die den drieëntwintigsten van Wintermaand getekend (2) wierdt, te voorschyn bragt; rustende voornaamenlyk op deeze leden van hun onderling beding. Dat Margarita van Oostenryk, straks naa 't bevestigen en afkondigen des vreedes, aan den Dolfyn in den egt besteed, en, naa de uitwisseling van den handel, aan de Gemagtigden des Konings overgeleverd zoude worden, om haar aan 't Fransche Hof als zyne Dochter op te voeden, en in bekwaamen ouderdom de trouw te doen voltrekken: 't gene de Gelastigden, die haar zouden ontfangen, verplicht waren te zweeren. Op deeze wyze wierden aan de jonge Bruid, voor een huuwelyks gaave, de Graafschappen van Artois en Borgonje, midsgaders de Landen en Heerlykheden van Masconnois, Auxerrois, Charlois, Salins, Bar op de Seine en Noijers beloofd; onder beding als Margarita zonder Kinderen stierf, dat deeze Staaten en Landen wederom tot haaren Broeder Philips, of zyne Erfgenaamen zouden keeren.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 100.

1482

Middelerwylen bewilligde de Koning, vermids hy die reeds in bezittinge hadt, dat de Dolfyn, des zelfs Egtgenoote en hunne Naakoomelingen de vrugten daar van zouden genieten. Byaldien het echter geviel, dat de voorschreevene bezittingen, by mangel van lyflyke Erfgenaamen, weder tot het Huis van Oostenryk moesten keeren, als dan zoude de Aardshertog den Koning zynen eigendom aanwyzen, en dien voldoening geeven over den eisch, dien de zelve op de Burgvoogdyen van Ryssel, Douay en Orchiers meende te bezitten, van welk recht de Koning, als de andere Landen aan den Stam van Vrankryk verbleeven, zoude afstaan. Hierentegen was bedongen, zoo Philips van Oostenryk, zonder Kinderen agter te laaten, uit dit leeven scheidde, dat des zelfs naalaatenschap van alle Heerschappyen en Landen aan Margarita en der zelver Naakoomelingen zoude verblyven, by welk geval men beloofde de Landen van Brabant, Vlaandre, Henegouwe, Holland, Zeeland en anderen by hunne oude rechten en vryheden, zonder die eenigzins te veranderen, te zullen bewaaren. Zoo nogtans de

trouw

1482

trouw met Margarita niet voltrokken wierdt, moeſten alle beloofde gaven terugge keeren, en daarenboven de Koning verſteeken blyven van zyn recht op de gemelde Burgvoogdyen. Al het welke de drie Staaten van Vrankryk niet alleen zouden belooven en opvolgen, maar zich ook tegen den Koning verklaaren, wanneer hy dit verbond niet volbragt; van gelyke zoude van de andere zyde by de Staaten der Nederlandſche Geweſten verzekerd worden; en Philips, tot zynen ouderom gekoomen zynde, voor het Graafſchap van Vlaandre aan den Koning, als Opperheerſcher, behoorlyk manſchap doen; Koning Lodewyk beloofde boven dit nog den Aardshertog Maximiliaan alles in te ruimen, wat hy in het Hertogdom van Lukſemburg genoomen hadt, noch aan de Luikſen, Kleefſen noch Trierſen geene de minſte hulp te zullen verſchaffen.

Nademaal dit verbond door de aanzienlykſten des Lands, zoo des Adels als Gemachtigden der Steden, bedongen en beveſtigd wierdt, en dat ik onder de zelven, wegens de Stad Bruſſel, Roland Mol en Niklaas van den Heetvelde bevindende (1) gezonden te zyn, die beiden niet alleen de Burgermeeſterlyke waardigheid aldaar (2) bekleedden, maar zelfs uit Ouderen geſprooten waren, welken het roer der regeeringe veele jaaren herwaart in die Stad beſtierd hadden, zoo geeft my dit geval gelegenheid, om den volgenden Legpenning, die ik meene tot geheugen van hun onderling amptgenootſchap gemaakt te zyn, hier als een bekrachtiging des vreedes, en ter verzekeringe van den ouden luiſter dier Stammen, in te voegen.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 100.

(2) Butgens Troph. de Brab. Tom. II. fol. 442.

Het Ridderlyke wapen van Mol, dat op de voorzyde des pennings gezien wordt, heeft op een rood veld vyf zilvere (3) ruiten, en eenige briefjes van het zelfde metaal.

De keerzyde vertoont het wapen van Heetvelde, 't gene op een gouden grond een roode band belaaden met drie zilvere ſtukjes voert; buiten deeze kennelyke ſchilden, is 'er, ten teken hunner woonplaatze, dit gelykluidende randſchrift ter weder zyde by gevoegd;

(3) Supplem. de Butgens Troph. de Brab. Tom. I. fol. 223.

BRVXCELLA. BRVXCELLA. BRVXCELLA. BRVXCELLA.

BRUSSEL. BRUSSEL. BRUSSEL. BRUSSEL.

De yver der Vlaamingen was in dit ſtuk zoo groot, dat zy alle deeze uitgeſtrekte Heerſchappyen gewillig afſtonden; ja zy zouden naar hunne neiging (4) zelfs Henegouwe, Namen en alle Landen, daar men de Franſche taal ſprak, ook daar by gevoegd hebben, om dus des Aardshertogen vermoogen te verminderen. Zulks dit zonderlinge gedrag den Koning van Vrankryk, die de zelfde egtverbintenis meermaalen, alleenlyk met de overgave van Artois of van Borgonje, begeerd, en thans zyn begaanen misſlag, aan den Moeder verwaarloosd, door de Dochter gebeterd hadt, zooveele vreugde baarde, als ſmerte aan den Koning van Engeland: dewyl dees zich in zyne meeninge magtig bedroogen vondt, omdat

(4) Memoir. de Comines Liv. VI. Chap. 9.

1482 dat zyne Dochter Elizabet, voor omtrent zeven jaaren, by het verdrag van Pequigny, aan den Dolfyn verloofd, en sedert alom Mevrouwe de Dolfyne geheeten was. Dierhalven stelde hy, naa het ontfangen dier tydinge, al zyne vlyt te werk, om deezen hoon en het verbreeken des verbonds met de wapenen op den Koning Lodewyk te wreeken. Maar terwyl men in Engeland alles tot deezen geweldigen

1483 oorlog (1) vervaardigde, zoo wierdt Koning Eduard de Vierde van eene doodlyke ziekte overvallen, die hem eerlang op den negenden van Grasmaand uit dit leeven rukte.

(1) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 309.

Het afsterven van dien Koning, en het verydelen van zynen overtogt, was zoo naadeelig aan de onderneemingen van Maximiliaan, als de afgedwonge handel hem trof in zyne achtbaarheid; wandt hy zoude niet naagelaaten hebben, om zyne Dochter voor de overlevering te (2) onderscheppen, zoo de Vlaamingen daar niet voor gezorgd hadden; doch dees toeleg verhinderd, Margarita in Vrankryk overgebragt en vervolgens in (3) Hooimaand met den Dolfyn ondertrouwd zynde, rees de tweedragt dagelyks hooger, welke nog voor een groot deel heviger uitspattede door het misnoegen, 't gene de Vlaamingen gezet hadden op Pieter van Lannoy, die zy waanden te veel aan den Aardshertog te hangen, en wel inzonderheid, omdat hy het huldigen by de Hollanders niet weinig hadt doorgedrongen: dierhalven wierdt Lannoy van zyne ampten versteeken, en veertig jaaren uit het Land van Vlaandre gebannen. Ja dat verder liep, de Gendtenaars hadden den jongen Philips, die nog geen vyf jaaren bereikte, op den tienden van Louwmaand (4) de voorrechten in 't openbaar doen bezweeren, en stelden te gelyk vier Voogden om het Land van Vlaandre te beltieren, als Jacob van Savoije Graaf van Romont, Adolf van Kleef Heer van Ravestein, Adolf van Borselen Heer van Vere, en Philips van Borgonje Heer van Beveren Zoon van Antoni den Grooten Bastaard.

(2) Memoir. de Comines Liv. VI. Chap. 9.

(3) Hist. de Louis XI. par Matthieu pag. 555.

(4) N. Desparres Chron. Vlaandr. MSS.

1483 't Gene Maximiliaan zoo euvel opnam, dat hy onmiddelyk zyn leger in Vlaandre bragt, en is, als hy die Landstreek niet konde dwingen, met eene talryke vloote voor de Stad Sluis (5) verscheenen, en meende, zoo door hulp eens Metselaars als door die van eenen Timmerman, aldaar een gat in 't Kasteel te krygen, en dit eerst, vervolgens ook de Stad, te vermeesteren; maar de dronkenschap bragt den eersten aan 't klappen, dus raakte dat voordeel verlooren, en zy beiden om 't leeven. De Oostenryksgezinden, ziende zich van dit voordeel versteeken, vielen uit wraake in 't Land van Kazant, en het zelve van koejen, schapen en andere leevensmiddelen beroofd hebbende, bragten den buit t' scheep en vertrokken.

(5) N. Desparres Chron. van Vlaandr. MSS.

Deeze vyandlykheden verhinderden niet, dat de drie Staaten der Landen, bestaande uit Geestlyken, Edelen en Steden, het verbond des vreedes, met den Franschen Koning aangegaan, onderwylen met hun teken en zegel bekrachtigden: doch wyl ieder der voornaamste Leden des Adels dit in 't byzonder voor zynen persoon moest belooven, zoo bevindt men, dat het zelve niet voor in dit jaar, ja zelf ook van de Raaden des Aardshertogen, volbragt wierdt. Zulks dat (6) Jan van Gruthuse, Raad en Kamerling van Maximiliaan, Grootjaagermeester van Vlaandre, en Slotvoogd van Ryssel, dien handel eerst op den laatsten van Lentemaand staafde. En dewyl men het afbeeldsel van deezen Staatsman op den volgenden gedenkpenning, weinig tyds vroeger gemaakt, bewaard vindt, zoo heeft my niet ongerymd gedacht dien alhier te vertoonen.

(6) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 109.

Op

M.

Op de voorzyde des pennings is het borstſtuk van den gemelden Gruthuſe niet onaardig afgebeeld, draagende in den rand deeze woorden;

IOHANNES DE GRVTHVSA CASTELLANVS INSVLARVM.

JAN VAN GRUTHUSE SLOTVOOGD VAN RYSSEL.

De enkelde letters, die agter en onder zyn Borſtbeeld gezien worden, behooren myns oordeels tot zyne zinſpreuk, die deeze bediedenis konnen hebben;

ARMA ARMIS ARCENDA.

GEWELD IS MET GEWELD TE KEEREN.

Omtrent den tytel koomt in aanmerking, dat de zelve met dien van Burggraaf meer in den klank der (1) letteren, dan in weezen verſchilde. Verſcheide Nederlandſche Steden ſtonden eertyds onder het gezag van zoodaanige Voogden, die niet alleen het Kaſteel of de Sterkte bewaakten, en het opzigt hadden over de gevangenhuizen, maar wel inzonderheid als Stedehouders van den Vorſt het hoogſte gezag bekleedden, en uit des zelfs naam de Vierſchaaren ſpanden. Dat nu diergelyke mannen in dien zwaaren laſt door anderen van minder vermoogen onderſteund wierden, ſchynt my, buiten de getuigenis der Gedenkſchriften, uit de tegenzyde van deezen penning genoegzaam te blyken; vermids men aldaar, nevens het opgeſtempelde borſtbeeld, den naam en het ampt van den daarop verbeelden perſoon dus verklaard vindt;

(1) Miræi Oper. Diplomat. Tom. I. fol. 561. in Annotat.

IEHAN MIETTE, CVSTOS INSVLIS CARCERIS CANDIDE 1479.

JAN MIETTE, OPRECHTLYK BEWAARDER DER GEVANGENISSE TE RYSSEL 1479.

In deezen zelfden tyd dat men den knoop des vreedes met Vrankryk naauwer aantrok, zoo was men in Holland ook te raade geworden, om den ſmeulenden ſtryd der Stiftſen die nog magtig rookte, geheel te bluſſen; Wandt Biſſchop David, beſeffende, dat de wakkerheid van den Landvoogd Engelbert van Kleef, die, omtrent het midden van Sprokkelmaand, by de duiſternis des nagts de Stad Reene deedt beklimmen en onder zyne gehoorzaamheid bragt, hem t' evens alle hoope affneedt om de volſtrekte Heerſchappy met geweld te beſtevenen, meende die, thans

1483

over een anderen boeg wendende, in zagte kalmte te bezeilen; zulks de Myterdraager zyne kans schoon ziende, omdat de Stiftsche Landvoogd zich te Amersfoort ophieldt, in minnelyke onderhandeling met die van (1) Utrecht, en langs dien weg eerlang weder op den zetel raakte, tot zooveel misnoegen der Hollanderen, welken waanden deeze verzoening tot hun naadeel gesłooten te zyn, dat zy dierhalven met alle magt voor Montfoort rukten, om die Stad te verwoesten; maar de Bisschop deeze hevigheid straks bezaadigd hebbende, bragt heimelyk eenige Hollanders binnen Utrecht, die zich aldaar met zoodaanige beweeginge versterkten, dat de Stedelingen, bedugt voor grooter onheil, om hulp zonden naar hunnen Landvoogd. Dees, de yverigste manschap verzaameld hebbende, vaardigde de zelve, onder het geleiden van Hendrik van (2) Nieveld, een dapper Krygsman, tot ontzet hunner partygenooten, naar Utrecht, daar zy over gragten en vesten binnen kwaamen, en zoo hevig op de Bisschoplyken aanvielen, dat, schoon hun Leidsman nevens anderen het leeven liedt, zy echter meesters der Stad en te gelyk van den Kerkvoogd bleeven, dien zy onmiddelyk gevangen naar Amersfoort vervoerden.

(1) Gouthoevens Chron. van Holl. fol. 533.

(2) Hedæ Hist Episc. Traject. fol. 296.

De Hollanders, in deeze schok van tegenspoed insgelyks verdreeven zynde, riepen den Aardshertog Maximiliaan te hulpe, dieze hen verschafte, en met omtrent zestienduizend koppen, in het midden van (3) Weidemaand, zelf het beleg voor Utrecht wierp. Als dees met schriklyk geweld van oorlogsgevaarten aldaar de poorten, torens en muuren beukte en bryzelde, zyn de Utrechtsen eerlang te raade geworden, door 't ontwerpen van eenige voorwaarden des vreedes, het yslyke gedruis der wapenen, en 't verderf hunner Vesten te keeren. Onder dit voorwendsel zyn de zelven wel haast in mondgemeenschap van den Aardshertog ontfangen; doch toen de byeenkoomst, andermaal hervat zynde, onstuimiger dan men verwagt hadt afliep, en de Stiftsche Landvoogd met eenen Burgermeester, tegen de voorgaande beloften, in 't heir gevangen bleef, zoo heeft deeze hapering den haat dermaate gewet, dat de Hollanders het stormen wederom vinniger voortgestuuwd, en op dusdaanige wyze, tot merkelyke schaade der belegerden, de Voorstad, die de Waard genaamd wordt, den Stedelingen ontwrongen hebben.

(3) Hollandsche Chron. Divisie XXXI. Cap. 54.

Nademaal dit gehugt voordeeliger gelegenheid, om de Stad nader te prangen, verschafte, en Joost van Lalein, Stadhouder van Holland, met ongemeenen yver aldaar de zaaken magtig aandrong, zich dikwylen niet ontziende zelf buiten de gewoone beschutselen bevel te geeven, en de bekwaamste plaatsen en middelen als met den vinger aan te wyzen; vermids nu deeze drift hem meenigwerven voor den Vyand bloot stelde, zoo zyn hem, op den vierden van (4) Oegstmaand, terwyl hy eene groote busse op eene molenwerf deedt planten, door twee Schutters uit de Stad zoodaanige wonden in 't lighaam gedreeven, dat hy door de zelven den naastkoomenden dag den geest gaf. Welk bedryf den belegerden wel eenige vreugde, maar geene verligting hunner rampen toebragt; wandt hunne lighaamen, van het geduurig waaken afgemat, raakten, by gebrek van voorraad, eerlang ook van behoorlyk voedsel versteeken.

(4) Gouthoevens Chron. van Holl. fol. 535.

Deeze scherpe prikkels hebben hen tot nieuwe raadslaagen geperst, en eindelyk om een gunstig ontwerp van den vreede by Maximiliaan doen aanhouden, die hen, door voorspraak van den Aardsbisschop van Gran, des Keizers Gezant, als mede van anderen, op deeze (5) voorwaarde, den derden van Herfstmaand ge-

(5) Copy van het Privilegie

1483

Boek der Stad Rotterdam fol. 16. & ſeq.

getekend, verleend wierdt: Dat de Burgermeeſters, Schepens, Raaden, Overſtens, Oudermans en Gezwoorenen, nevens anderen van de aanzienlykſte Burgeren en Poorteren van Utrecht, ten getale van tagtig perſoonen, blootshoofds, in het heir voor den Aardshertog Maximiliaan koomen, en hem op hunne knieën leggende ootmoedig om vergiffenis bidden zouden; t' evens belooven nooit diergelyke te zullen bedryven, en onmiddelyk de vreemde Gaſten en Krygsknegten, zoo te voet als te paerd, te doen vertrekken. Voorts den Aardshertog, op dien tyd en met zooveel Volks als hem zoude behaagen, in de Stad te ontfangen; waartoe de vyf Godshuizen met de andere Geeſtlyken in plechtigen ommegang den Overwinnaar aan de poort zouden ontmoeten: en op dat 'er eene gedachtenis van deeze blyde intrede mogte overblyven, zoo zoude de wet dier Stad, van dien tyd af ten eeuwigen dagen toe, op den zevenden van Herfſtmaand vernieuwd en verzet worden. Wyders, uit aanmerkinge van der Stedelingen groote armoede, zoo zoude de Stad Utrecht en het Land van Montfoort, ſlegts eene ſomme van twintigduizend Rynsguldens, binnen de twee naaſtkoomende jaaren, betaalen; des zouden zy verder het verbond; tuſſchen Philips, Hertog van Borgonje, en den *Poſtulaat*, Rudolf van Diepholt, voor omtrent eene halve eeuw, geſlooten, moeten agtervolgen en thans wederom bekrachtigen. Ook zouden die van Utrecht de geſchonde en afgeſchoote poorten en muuren, zonder toeſtemminge van Maximiliaan of des zelfs Naakoomelingen, Graaven of Graavinnen van Holland, nooit vermoogen op te bouwen, maar daarenboven nog tien Zwaarden langte van de muuren, alwaar het den Aardshertog zoude goedvinden, afgebrooken worden. En dewyl de Stad Utrecht zich als op genade overgegeeven hadt, zoo zoude de Aardshertog Maximiliaan alle hoogheid en heerſchappy, als Voogd en waereldlyk Heer, aldaar blyven bezitten; nogtans zouden de Stedelingen hunne vryheden, voorrechten en gewoontens, die zy voorheen bezeten hadden, alleenlyk uitgezonderd welken tegen dit verdrag mogten ſtryden, genieten en behouden. Insgelyks zoude de Burggraaf van Montfoort wederom in zyne goederen, die hem in deezen oorlog ontnoomen waren, herſteld worden, en op deeze wyze de Vreede met de Stad Utrecht en haaren Biſſchop, David van Borgonje, midsgaders met de Landen van Holland, Zeeland en Vrieſland beſtendig, en dus de haat der Landzaaten verzoend blyven.

Als Engelbert van Kleef, die dus lang op het Slot te Gouda gevangen gezeten hadt, hierop van zyne banden, en de Stiftſche (1) Landvoogdye ontſlaagen, en Biſſchop David, door die van Amersfoort, zelf ſtaatlyk naar Utrecht geleid en herſteld was, zoo is Maximiliaan, naa dat hy den Heer van Yſelſtein, met duizend Krygsknegten, op koſte der Hollanderen, tot bezetting van het op nieuw verſterkte bolwerk aan S^t^. Katryne poorte, ter bewaaringe dier Stad beſteld hadt, onmiddelyk naar Brabant vertrokken; wyl het overlyden des Franſchen Konings eenige verandering aan dien kant ſcheen te voorſpellen. Wandt niettegenſtaande Lodewyk de Elfde alle bedenkelyke middelen tot verlenging zyns leevens (2) aangewend, en met dit inzigt zynen Geneesheer tienduizend Kroonen ter maand, daarenboven nog ryke geſchenken, gegeeven hadt, heeft hy, onaangezien al deeze voorzorg, echter op den dertigſten van (3) Oegſtmaand, in het drieëntagtigſte jaar deezer eeuwe, het eenenzeſtigſte jaar zyns ouderdoms, de ſchuld der natuure moeten betaalen; en dus de kroon, die hy met onruſt, liſt en kommer vergroot hadt, aan zynen eenigen Zoon Karel agter-

1483

(1) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 535.

(2) Memoir. de Comines Liv. VI. Chap. 11.

(3) Hiſt de Louis XI. par Matthieu, pag. 560.

1483 gelaaten. Dees, zwak en mismaakt van lighaam (1) zynde, was door het ongemeen wantrouwen van zynen Vader den Koning, buiten den ommegang der Hovelingen en de kenniſſe van alle Rykszaaken gehouden; hierby nog naauwlyks in het veertiende jaar zyns leevens getreeden, toen hem deeze magtige naalaatenſchap aanſtierf.

(1) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 418.

Zoodra als Karel, welke de Agtſte van dien naam onder de Franſche Koningen gerekend wordt, ten troon verheven was, zyn de Gendtenaars in geen gebreken gebleeven, om den jongen Koning, door hunne Afgevaardigden, veel (2) geluks te wenſchen; wyl de Vlaamingen zich met die hoope ſtreelden, van eerlang het hoofd hunner Landsvrouwe Dochter, welke door hun bedryf aan den gemelden Karel ten egt beſteed, en derwaart vervoerd was, met de Franſche Kroone te zullen zien praalen. Deeze met vreugde ondernoomen reis liep voor de Gezanten, op hunne terugkoomſt, echter ſmertlyk af; vermids Lancelot van Barlemont, hen allen, in zyne beſtelde hinderlaage, gevangen kreeg, en hunne goederen aanſloeg: 't gene die van Gend dermaate vergramde, dat zy tot vergelding ook eenigen van Maximiliaans Gunſtelingen in de boeijen ſmeeten.

(2) P. Heuteri Rer. Auſtriac. Lib. II. Cap. 3.

Dat zoo netelige handel toen niet hooger liep, was zekerlyk ter oorzaake dat des Aardshertogen benden in den Luikſchen oorlog belemmerd waren; vermids Willem vander Mark de Stad Tongeren van de Brabanderen genoomen, en ſommigen van hen gevangen of gedood hadt, ſedert met veelen van dien Landaard, misnoegd over de verkiezing des nieuwen Kerkvoogds, Jan van Hoorn, in meenigte by een rotteden, en uit het Kaſteel van Heule, met geduurig rooven, het Land van Brabant ontveiligden. Om welken uitloop te ſluiten Philips van Kleef en andere Veldoverſten, geſterkt van agtduizend

1484 Krygsknegten, hen aldaar, in 't begin van (3) Louwmaand, dermaate beknelden, dat de overgave eerlang, tot zooveel ſpyt voor vander Mark, volgde, dat de zelve met omtrent twintigduizend Luikſen, tegen de Overwinnaars ten ſtryde tradt. Deezen, het mindere getal hunner manſchap, door 't vermeerderen hunner dapperheid gebeterd hebbende, ontfingen de Luikſen met zoodaanig een beleid, dat 'er drieduizend op het ſlagveld geſneuveld, nog meer gevangen, en de (4) oorlogstuigen, met alle de krygstekenen, ten prooije der Ooſtenrykeren gebleeven zyn. Die 'er echter niet boven de vyfhonderd koppen verlooren, en de Overwonnelingen dus tot den Vreede perſten, welke hen, onder beloften van den Hertog van Brabant voortaan als Beſchermheer van de Stad en het Land van Luik te moeten erkennen, midsgaders uit die oorzaake aan Maximiliaan drieduizend guldens ieder jaar te zullen betaalen, verleend wierdt.

(3) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 460.

(4) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 462.

Waardoor de bitterheden aan dien kant, maar niet aan alle oorden des Lands, wel voor eenigen tyd bedaarden; wandt onder het woeden van den Luikſchen oorlog, hadden zich eenige Amersfoortſche Ballingen met een goed deel Krygsknegten te Utrecht verbonden, om weder met geweld binnen hunne Veſten te keeren. Tot dat einde zyn de zelven, onder het geleiden van Jongheer Jan van Waſſenaar, derwaart getrokken, en, door middel van het ys en de meêgevoerde ladderen, over gragten en muuren, op den tweeëntwintigſten van (5) Louwmaand, in de Stad Amersfoort gekoomen; welke zy zonder eenige bloedſtortinge, of zelf iemand te beleedigen, onder het juk van hun vermoogen deeden bukken: alleenlyk vingen zy Gerard van Voorn, eenen Edelman, welke voor drie jaaren met Reijer van Broekhuize de Stad Leyde hielp beklimmen, en vervolgens om die misdaad in Holland onthoofd wierdt. Alwaar het Stadhouderſchap, ſedert het omkoomen

(5) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 536.

1484 men van Jooſt van Lalein, die voor Utrecht ſneuvelde, nog open ſtondt, en tot wiens plaatsvulling de Hollandſche Steden by den Aardshertog Maximiliaan, uit krachte van haare verleende voorrechten, om daartoe eenen Ingeboorenen te verkrygen, ſterk aanhielden. Waarop de Vorſt, door gewigtige inzigten gedreeven, haar verzoek inwilligde, en Jan Heer van Egmond, met den aanvang van het vierentagtigſte jaar, in het zelve Ampt, en, weinig tyds laater, in de Heerlykheid van Purmereinde, beveſtigde.

Dees voorſtel hadt by den Aardshertog des te gladder ingang gevonden, omdat de bitterheden der Vlaamingen weder heviger dan voorheen begonden op te wellen. Te deezer oorzaake wiſt Maximiliaan zich thans ook in Henegouwe, als Voogd van Philips zynen Zoon, te doen (1) erkennen; en dewyl hy by deeze gelegenheid zyne reis over Kamerik nam, en dat aldaar tuſſchen Philips van Kleef en Lancelot van Barlemont bittere woordentwiſt ontſtak, die alengs zoo hoog rees, dat Barlemont op dat pas vermoord wierdt, zoo zyn de Gendſche Afgezanten, welken voorheen van Barlemont gevangen waren, den Aardshertog, die de zelven opeiſchte, overgeleverd.

(1) P. Heuteri Rer. Austr. Lib. II. Cap. 3.

1484 De Vlaamingen hadden, middelerwylen dat Maximiliaan zich aan alle zyden verſterkte, met gemeen goedvinden aan de Schelde een ſterk Blokhuis op (2) Kloppersdyk, niet verre van Antwerpen, doen bouwen, en het zelve, opdat 'er geene ſchepen derwaart mogten vaaren, met manſchap en geſchut voorzien. Dit was inzonderheid ter beede van die van Brugge verrigt, welke, naar maaten hunner gelegenheid, geen minder aanbelang dan de Gendtenaars, in het beſchermen der Vlaamſche heerſchappye, en t'evens in die des jongen Landsheeren betoonden. Om dien yver krachtdaadig te ſtyven, zoo wierdt Philips van Ooſtenryk, die nog geen zes jaaren bereikte, op den laatſte van (3) Grasmaand, met talryke ſtaatſie, van Gend, alwaar hy in 't voorgaande jaar tot Graaf van Vlaandre gehuldigd was, naar de Stad Brugge geleid, en met zoodaanige tekenen van eere ontfangen, dat men de gedachtenis zyner zeegepraalende inkoomſte waardig geacht heeft op deeze penningplaat te verbeelden.

(2) Die Excellente Chron. van Brab. op 't jaar 1484.

(3) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

F.

Op eenen zeegewagen, die van twee paerden getrokken, en van even zooveel mannen geleid wordt, ziet men den jongen Graaf, volgens de aloude wyze, alhier afgebeeld. Hy voert, tegen de gemeene gewoonte, in de regterhand een ſchild tot beſcherming, in de ſlinker de ſpeer tot verweering, zoo voor zich zelven als voor zyne onderdaanen; van welken de Vorſt, in zoo tedere jaaren, tot het hoog gezag verheven, en met eene, aan zyne waardigheid betaamende, eerbewyzinge, thans binnen Brugge ontfangen wierdt: dierhalven is de naam van die Stad op den voorgrond deezer penningplaate geſteld geworden:

B R V G I S.

T E   B R U G G E.

1484

Door deeze aanstootelyke bedryven, en dat de Vlaamingen hierenboven nog met Anna, des Franschen Konings Zuster, die het roer der regeeringe van Vrankryk bestierde, in verbond (1) van vriendschap en bescherminge getreeden waren, wierdt de haat des Aardshertogen alengs meer gewet; tot zooverre dat dees, uit yver zyner geschonde eere, en om 't bejaagen zyner Grootheid, geen beter middel wist te beraamen dan tegen dien weêrspannigen Landaard het beleid der wapenen te beproeven: dierhalven liet de Vorst, onder andere losse raadslagen, zich voorstaan, byaldien hy Dendermonde mogt overmeesteren, de Stad Gend daardoor niet weinig te konnen beteugelen.

(1) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 436.

Bezwangerd zynde met zoodaanige gedachten, deedt hy te Mechele, tot het volvoeren der zaake, drie wagens (2) met onversaagde en welgewapende jongelingen uitrusten; deezen met andere kleederen bedekt zynde, vertoonden op den eersten wagen niet dan Nonnen, op dien daaraan volgden Monniken, en op den laatsten Kooplieden te weezen; en hebben door deeze loosheid, op den zesden van (3) Slagtmaand, de poort van Dendermonde gelukkiglyk overweldigd, dus ook den weg geopend, waarlangs Maximiliaan met agthonderd ruiteren onmiddelyk binnen rende, en de Stad onder zyne gehoorzaamheid bragt.

(2) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 463.

(3) Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

Karel de Agtste, Koning van Vrankryk, hierentusschen van de geweldenaaryen, die 'er in Vlaandre gepleegd wierden, kondschap gekreegen hebbende, betoonde den Aardshertog Maximiliaan, door eenen aan hem afgevaardigden brief, welke op den zevenentwintigsten van Wintermaand getekend (4) was, dat die Landstreeke een oudeigendom zyns Ryks, en de jonge Graaf, door de ondertrouw met Margarita, zyn Broeder geworden was; dierhalven betuigde hy, zoo in gevolge van hun onderling gesloote verbond, als wegens het recht der Kroone, van zynen plicht te zyn, om de zelve Landen tegen de verderflyke invallen te moeten beschermen. Byaldien de Aardshertog echter iet te eischen hadt, dat de weg ter gerechtigheid voor hem openstondt, 't zy voor de Pairs van Vrankryk, 't zy voor 't Parlement, alwaar hem gehoor verleend zoude worden.

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 138.

Dewyl deeze aanbieding voorheen, zoowel schriftlyk als mondeling, in de openbaare vergaaderinge te Brussel, en eenigen tyd laater ook te Dendermonde gedaan, nogtans van geen de minste gevolgen geweest was, maar in tegendeel dat Maximiliaan, onaangezien des kundig zynde, echter vyandelyker wyze iedert verscheidene plaatsen en sterktens van Vlaandre afgescheurd, nog onlangs de Stad Dendermonde geweldiger hand overvallen, en de zelve met zyn Volk bezet en verzekerd hadt; des om de verdere onheilen dier Landen, en t'evens ook de schaade van den jongen Philips te stuiten, zoo begeerde de Koning wyders, dat Maximiliaan zich hierover weitiglyk zoude verantwoorden, en de bedreevene vyandlykheden best doenlyk herstellen. Zoo dit verworpen wierdt, als dan beloofde hy de Vlaamingen alle hulpe, en tegen eenen iegelyk, die hen wilde aangrypen, onderstand te verschaffen.

Alle deeze beweegredenen bragten echter de verhoopte gevolgen, die de Koning daaruit te gemoet zag, niet te voorschyn; en dat de gedaane voorstellen niet krachtdaadiger ondersteund wierden, sproot uit de misnoegden zyns Ryks, en de ontstelteníssen in Bretanje, die hem geen geringe zorgen verwekten: des te meerder nog, wyl de zonderlinge gevallen en Kroonverwisseling by de Engelsen, die veelmaalen de verwarringen in Vrankryk stookten, hem magtig smerteden, en bevreest maakten. Om dien aanmerkelyken ommezwaai klaar te bevatten, zal ik de zaaken met

1484

met kleine omstandigheid alhier beschryven.

Eduard de Vierde Koning van Engeland, die uit het Huis van Jork gesprooten en in 't voorgaande jaar gestorven was, hadt de voogdy zyner Kinderen en het bestier des Ryks aan zynen Broeder Richard, Hertog van Glocester, bevoolen. Dees de twee Zoonen des Konings, Eduard Prins van Wales, en Richard Hertog van Jork, vermoord, de Dochters voor Bastaarden (1) verklaard, en den troon zelf in bezittinge genoomen hebbende, bragt door bittere vervolging zyne vyanden tot zooverre om den hals of op de vlugt, dat hy geene leevende ziel te vreezen hadt, dan alleenlyk den onvermoogenden Hendrik Graaf van Richemond, die nu al vyftien jaaren buiten 's Lands in verzekeringe bewaard was; omdat de zelve, een Zoon zynde van Edmond en Margarita, welke uit het Huis van Lankaster afstamde, en Kleinzoon van Owenus Tudor en Katarina van Vrankryk, Weduwe van Hendrik den Vyfde Koning van Engeland, dus in de bloedige verdeeldheden van Lankaster en Jork, uit inzigt zyner Moederlyke afkoomste, de eerstgemelde party gevolgd, daardoor van Eduard den Vierden verdreeven en in Bretanje onderhouden was.

(1) Memoir de Commes Liv. IV. Chap. 9.

Richard beseffende, dat het pleegen der dwinglandyen hem dagelyks meerdere vyanden baarde, en dat de rust zyner overweldigde Heerschappye veel van het verzekeren des Graaven van Richemond afhing, liet deswege niets onverzogt om hem daarin te bewaaren. Maar onaangezien die zonderlinge omzigtigheid, zoo bestonden die uit den Huize van Lankaster zich niet alleen tegen hem te verheffen, maar veelen zelfs van de Jorksen vloegen tot hunne oude vyanden over, en persten, dus heimelyk verzoend, den Graaf van Richemond tot zyne overkoomst en hunne verlossing geweldig aan. Ja men wist by de Weduwe van Eduard den Vierden, die, sedert het vermoorden haarer zoonen, een onverzoenlyken haat op Richard gezet hadt, den onherstelbaaren staat des Ryks dermaate af te schilderen, dat 'er geen uitzigt naar de kroon, noch kans om zich te wreeken, voor haar overig was, dan wanneer zy haare oudste Dochter (2) Elizabet aan den Graaf van Richemond ten huuwelyk wilde besteeden; om daar door tegelyk den twist der partyen, en Richard uit het Ryk te verdryven.

(2) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. Pag. 352.

Deeze bekoorlyke voorstelling vondt ook zoo goeden doorgang op het ontsteeke gemoed der Koninglyke Weduwe, dat zy onmiddelyk haare Dochter beloofde, onder beding alleen, dat de Graaf van Richemond met den eed daartoe, of zoo Elizabet voor 't voltrekken der trouwe stierf, aan der zelver jonger Zuster Cecilia zich zoude verbinden. Hieraf wierdt den Graaf van Richemond straks kennis gegeeven, welke zich onderwylen door groote beloften in de gunst des Hertogen van Bretanje gewikkeld, en de lang gewenschte vryheid, met toezegginge van des zelfs hulpe, gekreegen hebbende, in de Hoofdkerk van Rennes, op den Kersdag deezes jaars vierentagtig, geheel plechtiglyk (3) zwoer met de voorschreeve Elizabet, Dochter van Eduard den Vierden, te zullen trouwen. Waardoor de hoope zyner Vrienden verwakkerde, om eenmaal den verderflyken twist en de partyschap tusschen de Huizen van Lankaster en Jork uit den weg geruimd te zien. Zulks men ook ten teken dier aanmerkelyke vereeniginge, welke op deeze ondertrouw gevestigd was, den nevensstaande gedenkpenning, volgens de getuigenis eens Engelschen (4) Schryvers, heeft doen maaken.

(3) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. Pag. 357.

(4) J. Evelyn a discours of Medals fol. 86.

1484 ♀ 1484

M.

Op de voorzyde van deezen penning, die haare verklaaring noodig heeft, is Hendrik Graaf van Richemond, met eenen bloemkrans op het hoofd, en zyne Bruid Elizabet, als zynde van Koninglyke geboorte, met eene kroone verbeeld geworden. Zy voegen, voor het Altaar ſtaande, hunne regtere handen, tot verzekering der onderlinge trouwe, op het heilige Euangeli, ſaamen. Dat 'er geen blyk hunner byzondere naamen gevonden wordt, ſchynt my uit vreeze voor den toen nog heerſchenden Koning Richard, verrigt te zyn, voor wien deeze verbintenis doodlyk was. Dierhalven ſtaat de rand alleen met dit zesvoetige vaers belaaden:

IVNGIMVS OPTATAS, SVB AMICO FOEDERE, DEXTRAS.

WY VOEGEN, ONDER EEN VRIENDLYK VERBOND, DE GEWENSCHTE REGTERE HANDEN SAAMEN.

De krans, die op de keerzyde gevonden wordt, kan zyne bediedenis hebben op de onverbreekelyke ſaamenvoeging der roode en witte roozen; omdat het Huis van Lankaſter de (1) eerſte, en dat van Jork de andere tot een zinnebeeld voerden; welken thans door den band des huuwelyks voor altyd vereenigd wierden. 't Gene wy echter in den zin der letteren niet vermeld vinden, wandt dit opſchrift praalt in het vlak des pennings;

(1) R. Thoyras Hiſt. d'Anglet. Tom. IV. pag. 149.

VXOR CASTA EST ROSA SVAVIS.

EENE KUISCHE VROUW IS EENE LIEFLYKE ROOS.

De buitenſte rand, die in 't algemeen tot den lof der goede Vrouwen ſtrekt, maar in 't byzonder op deeze Bruid is toegepaſt, wordt met deezen zoom van woorden beſlooten;

SICVT SOL ORIENS DIEI, SIC MVLIER BONA DOMVS EIVS ORNAMENTVM.

GELYK DE OPGAANDE ZON HET SIERAAD VAN DEN DAG IS, ALZOO IS EENE GOEDE VROUW HET SIERAAD VAN HAAR HUIS.

1485 1485

Het goede geluk dus verre den weg tot den Engelſchen troon voor den Graaf van Richemond gebaand hebbende, voerde hem ſedert ook, onderſteund van eenige Franſche hulpbenden, in Engeland over; alwaar hy,

1485

hy, door eene geweldige meenigte, die hem zyn Stiefvader Stanley aanbragt, en den toevloed van een groot getal des Adels, versterkt zynde, het (1) Leger, dat tegen hem afkwam, in eenen staanden stryd overwon, zelf den Koning Richard, die het aanvoerde, versloeg, ook onmiddelyk op het slagveld voor Koning uitgeroepen, en gekroond wierdt. Door deeze aanmerkelyke zeege boog het gansche Ryk zich onder zyne heerschappy, welke hy, met de gewoone plechtigheden gevestigd, midsgaders in het huuwelyk met de ondertrouwde Elizabet wettiglyk verbonden zynde, aldaar lange jaaren, onder den naam van Hendrik den Zevenden, met ongemeenen roem bestierd heeft.

(1) R. Thoyras Hist. d'Angl. let. Tom. IV. pag. 371. & seq.

Doch aleer dit zoo gelukkig in Engeland ten einde liep, zoo hadt de zee, van een geweldigen storm gedreeven, met den aanvang van het jaar vyfentagtig, in 't algemeen den Nederlanderen eene (2) smertelyke schaade verwekt, en de Aardshertog Maximiliaan in 't byzonder den Vlaamingen, op den vyfden van (3) Louwmaand, tot in het hart getroffen, met het verrassen en neemen der Stad Audenaarde. Welk bedryf door het omkoopen van den Slotvoogd beleid, en met zooveel bezaadigdheid in 't midden van den nagt voltrokken was, dat 'er geene der Stedelingen beleedigd, noch goederen ontroofd, maar op den volgenden morgenstond, even of men 'er niets bedreeven hadt, alle huizen (4) en winkels geopend wierden.

(2) Reygersberg Chron. van Zeel. door Boxhorn II. deel pag. 31?.

(3) N. Despares Chron. van Vlaandr. MSS. op 't jaar 1485.

(4) Memoir de O. de la Marche pag. 627.

De voorspoed der Oostenrykschen wapenen bragt den Vlaamingen meer droefheid, dan de verwagting die zy op de beloften des Franschen Konings stelden, vreugde toe; wandt Karel de Agtste hadt, op den zelfden dag dat Audenaarde verlooren wierdt, met eenen brief [in welken hy als (5) Opperheerscher de Vlaamingen, midsgaders hunnen Graaf, Philips van Oostenryk, van zyne vriendschap verzekerde, ook hulpe in manschap en anders tegen hunne vyanden beloofd] van hen gevorderd, dat zy hem in erkentenisse wederom schriftlyk en met eeden zouden bekragtigen, voortaan getrouwe Onderdaanen der Fransche kroone te zullen zyn en blyven. Hoewel dit in alle deelen geen genoegen baarde, nogtans dreef de nood hen hevig aan tot het volbrengen van 's Konings begeerte. Des Philips van Oostenryk, ondersteund van zyne Raaden, nevens de drie Leden des Lands van Vlaandre, op den zesentwintigsten der naastkoomende (6) maand, den Koning antwoordden, dat zy insgelyks bereid waren, hem, tegen alle zyne vyanden, en wel inzonderheid tegen den Aardshertog en zynen aanhang, by te springen; dat zy vervolgens zyne voorstellen zouden volbrengen, en geene onderneemingen tot naadeel van zyn Ryk koesteren of kweeken.

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 141.

(6) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 143.

Sedert het voltrekken van dien handel raakte de vyandlykheid magtig aan 't druissen, inzonderheid by die van Antwerpe, wyl zy door de Schans, die de Vlaamingen in 't voorgaande jaar aan de Schelde gebouwd hadden, niet weinig belemmerd waren. Om zich dan van dien hinderpaal te bevryden, zoo voerde Jan van Ranst, Markgraaf dier Stad, thans eenen wakkeren hoop Volks derwaart, en heeft, door geweld (7) en de omgraavingen, de zelve gewonnen, de Bezettelingen gevangen, en de Sterkte tot den grond geslegt.

(7) Die Excell. Chron. van Brab. op 't jaar 1485.

Hierentusschen woelden de Vlaamingen in verscheidene uitloopen met geen minderen yver, die nog meer wakkerde, toen 'er zeshonderdenvyftig ruiters en tweeduizend (8) voetknegten van de Fransche hulpbenden, onder hun Krygshoofd Creveceur, aldaar verscheenen waren. Zulks die van Sluis, welken meermaalen de Hollandsche en Zeeuwsche kusten ontveiligd hadden, thans op den zestienden van Bloeimaand, naar Vlissinge

(8) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 464.

1485

rukten, en dewyl die Stad nog geene Veſten noch Graften hadt, zoo hebben zy de zelve daardoor ligtlyk (1) overweldigd, den Schout, die te kerke was, dood geſmeeten, wyders alles uitgeplonderd en de vermoogendſte Ingezetenen meêgeſleept. Om zoodaanige onheilen aldaar te ſtremmen, deedt Maximiliaan het Land van Walcheren eenigzins verſterken en met genoegzaame manſchap (2) bezetten. Ook deedt hy de Vlaamingen, die uit Aalſt en Nienove getrokken waren, door Philips van Kleef, welke het gebied over een groot getal Brabanderen voerde, wederom binnen de Veſten van Aalſt jaagen. Des Engelbert van Naſſou toen de kans ſchoon kreeg, om met zyne Zwitſers, de Stad Nienove, terwyl der zelver bezetting buiten was, te overweldigen. Gelyk ook, luttel dagen te voore, de Stad (3) Geersberge van de Duitſche Krygsknegten voor den Aardshertog was ingenoomen.

(1) Reygersberg. Chron. van Zeeland. door Boxhorn II. deel. pag. 311.

(2) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 464.

(3) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

Onaangezien alle de voordeelen, die de Aardshertog op de Vlaamingen behaald hadt, zoo begon hem echter de laſt des oorlogs, door gebrek van geld, eenigermaate te verdrieten, en wel inzonderheid ſedert zyne onderneeming op de Stad (4) Gend mislukt was; ten anderen lieten de Vlaamingen niet duiſter blyken, dat het verlies van zooveele Veſtingen, en den afkeer dien men onlangs van de Franſche krygsknegten gekreegen hadt, het middel was om ſommigen de oogen te openen, en ook aan anderen te doen beſpeuren, dat de geduurige kryg, en door den zelven het verloopen der Kooplieden, de krachten des Lands en der Ingezetenen t'eenemaal ſtonden te ontzenuwen: dat het dierhalven 't veiligſte was, den Vreede, voor het onvermeidelyke bederf, aan te gaan, en de begeerte des Aardshertogen te ondertaſten. Dit bewoog de Wethouders van Brugge, naadat de gemoederen van 't Gemeen, door eenen plechtigen ommegang, wat bedaard waren, ſtraks in onderhandeling te treeden, en lieten, tot dit einde, op den eerſten van (5) Weidemaand, Engelbert van Naſſou, Philips van Borgonje, Antoni Heer van Bevere, den Kancelier van Brabant en andere Edellieden van Maximiliaans aanhang, binnen koomen.

(4) Memoir. de O. de la Marche Liv. II. Chap. 11.

(5) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

Deezen, voor het Schepenshuis, van hunne paerden afgeſteegen zynde, heeft de laatſtgemelde den Stedelingen, in eene redenvoeringe, met vriendlykheid voorgeſteld, welke ſchaade zy by den oorlog geleeden, wat voordeel zy van den Vreede te wagten hadden, en op welke billyke voorwaarde de Aardshertog den zelven met hen wenſchte te ſluiten: deswege gaf hy in bedenken, wat het oorbaarſte voor hen te kiezen was. Als men hierop met luide ſtemmen om den pais geroepen hadt, zoo heeft hy voornaamenlyk deeze verdragspunten hen afgevorderd; dat zy den Aardshertog Maximiliaan voor Voogd over beiden zyne Kinderen en der zelver goederen zouden erkennen, mids hy, naar de gewoone wyze, den eed daarvoor afleide: dat de Vlaamingen eene redelyke ſomme van penningen aan den Aardshertog, voor de koſten zyner wapeningen, zouden opbrengen, op zulken tyd als by de drie Leden des Lands, tot de minſte drukking der Gemeente, goed gevonden zoude worden: insgelyks zouden zy aan Vrouwe Margarita van Jork, Weduwe des Borgonſchen Hertogen, in vergeldinge van haare veragterde byleeningen, zooveel, als men oordeelen zoude nut te weezen, betaalen. De Aardshertog wilde hen hierop in genade aanneemen, de misbedryven tegen hem of tegen de zynen gepleegd vergeeven, en met een alle hunne rechten en vryheden beveſtigen; mids 'er ſlegts tien perſoonen van uitgeſlooten bleeven. Al dit wierdt van ſtonden aan met blydſchap ingewilligd,

1485

ligd, de ſtraaten met gejuig van vreugde vervuld, en vervolgens in de nabuurige Steden overgedraagen. Zulks de Stad Sluis, daar de Aardshertog toen met zyne ſchepen voorlag, zich, op deeze maare, onmiddelyk aan hem overgaf, en hem dus gelegenheid verſchafte, om nog dien zelfden dag op de markt van Brugge te verſchynen; alwaar hy uit den naam dier Stad ontfangen en geluk gewenſcht wierdt van den Brabantſchen Kancelier, wiens handel dermaate aan Maximiliaan behaagde, dat de zelve hem ſtaande voets tot de Ridderlyke waardigheid verhief.

Middelerwylen hadt men, om de algemeene ruſt des Lands te bezeilen, den loontrekkenden Raadsman van Brugge naar Gend, aan den Opperdeken, Matys Speijaard, gezonden, (1) welke, van de Gemeente magtig bemind, en nu door dit Gezantſchap grootlyks vereerd zynde, ook zooveel in die Stad te weege bragt, dat hy nog op den zevenden der zelfde maand, met een ontzaglyken hoop volks van verſcheidene Gildens, ter markt getreeden, den Vreede en de Vriendſchap met den Ooſtenryker deedt uitroepen. Dit bragt de Hoofden der voorgaande beroerten in de gevangenis, eenigen om 't leeven, en zoo hevige onſtuimigheid aan 't dryven, dat Philips van Creveceur, aanvoerder der Franſche benden, bedugt of het uitſpatten van dien ſtorm hem mogt treffen, terſtond de Stad verliet en met alle zyne knegten, het grootſte deel der oorlogstuigen agter laatende, weder naar Vrankryk keerde.

(1) Memoir. de O. de la Marche Liv. II. Chap. 12.

Zoodra deeze buy aan 't bedaaren was, hebben de Gendſen verſcheidene aanzienlyke mannen naar Brugge afgevaardigd, welken vereenigd met de Gemagtigden van Ypere, naa veele haperingen, eindelyk op den drieëntwintigſten van (2) Weidemaand, met Maximiliaan overeen kwamen, om hem by de drie Leden des Lands als Voogd zyner Kinderen te ontfangen en te huldigen, wanneer hy hen alvoorens van zyne trouwe zoude verzekerd hebben. Onder dit beding zouden die van Gend hem zynen Zoon buiten de poorten aanbieden, op dien tyd als 't hem Aardshertog behaagde de vryheden dier Stad te koomen bezweeren; waar toe hem, tot verzekering zyns Perſoons en de waardigheid van zynen Staat, vergund wierdt, zooveel volks derwaart te moogen brengen als het betaamde. Ook wierdt hem de betaaling voor de laſten van den oorlog, de eene helft gereed, de andere van tyd tot tyd, ingewilligd. Verder waren de zaaken op de leeſt van den Brugſchen handel gepaſt, en de algemeene vergiffenis met uitſluiting van eenige roervinken, hier zoowel als ginder, bedongen.

(2) N. Deſpares Chron. van Vlaand. MSS.

Dus de weg des vreedes te Brugge geopend, de beloften der wederzydſche trouwe geſtaafd, en ſommigen der ſchuldigen geſtraft zynde, zettede de Aardshertog, met de voornaamſten zyner Edellieden en omtrent drieduizend (3) Krygsknegten, zynen tred naar Gend. De Overigheid dier Stad, van 's Vorſten koomſt verwittigd, zondt, op den zevenden van Hooimaand, Adolf Heer van Raveſtein, met betaamelyk gevolg, naar Mariakerke, om hunnen jongen Graaf Philips, volgens het geſloote verdrag, onder het beſtier van zynen Vader Maximiliaan over te geeven. Als de Aardshertog met tedere omhelzingen zynen Zoon ontfangen en gekuſt hadt, bragt hy den zelven wederom met zich naar Gend, alwaar hy nauwlyks, met al den drang van ruiteren en knegten, binnen gekoomen en tot het Prinſchen Hof geleid was, of hy deedt Matys Speijaard, die de aanleiding des Vreedes gegeeven hadt, by zich ontbieden. Toen Speijaard verſcheen, wierdt hy op deeze wyze van den (4) Vorſt in 't Hoogduits aangeſprooken, *O lieve Man!*

(3) Memoir. de O. de la Marche Liv. II. Chap. 12.

(4) N. Deſpares Chron. van

1485

Vlaandr. MSS.

Man! wyl gy my dus vroomlyk bygestaan hebt, zoo wil ik u Ridder maaken: denkende het zelve op den volgenden dag, als hy de voorrechten der Stad bezweeren zoude, te volbrengen; maar dees, meenende 's Aardshertogen begeerte te zyn om hem aanstonds daartoe te verheffen, knielde onmiddelyk neder, des Maximiliaan zulks bemerkende, mids hem zyn zwaard en harnas reeds afgedaan waren, en Matys geen geweer op de zyde hadt, hebbende haastelyk zyne beslikte laars uit de hand van zynen Kamerling, welke nog bezig was met de andere uit te trekken, genoomen, gaf met de zelve den Ridderlyken slag aan Matys Speijaard, die den Aardshertog grootlyks voor deeze eere, welke niemand van zyn Geslacht ooit ontfangen hadt, bedankte. Maximiliaan, ziende dat zyn nieuwe Ridder, die eerst een Maakelaar en thans een groot en grof Hoveling was, niets Ridderlyks aan hadt, heeft hem met de goude keten zyns eigen hals omhangen, en daarenbooven met eene jaarlyksche wedde beschonken.

Op den agtsten van Hooimaand, de gewoone plechtigheden door 't belooven van trouwe en gehoorzaamheid afgelegd zynde, zoo ontstondt 'er, twee dagen laater, door de Oostenryksche knegten, die in de huizen der Burgeren besteld waren, zooveel misnoegen, dat de Stedelingen straks met hoopen naar de (1) markt stooven, de knegten verjoegen, de Stad in oproer, en den Aardshertog in geweldige onrust stelden. Dees met geen geringe omzigtigheid den zynen de wagt van 't Hof bevoolen, en zelf den naakenden nagt met ongemeene bekommernisse gesleeten hebbende tradt in den morgenstond, bestuurd van het Duitsche voetvolk, naar het Stadhuis, en verzogt de Overigheid, om het Gemeen te doen vertrekken; doch deeze badt hem van niets te willen bedryven, wyl zy middelen zoude uitdenken, om alle hevigheden tot bedaaren te brengen. Met dit inzigt, gingen twee Leden der Regeringe by de Gemeente op de markt en betoonden haar, dat de Aardshertog haare, tegen hem vergaaderde, saamenkoomsten niet zien mogt; zy zouden dierhalven naar huis keeren, de Stad hierdoor in geen gevaar meer stellen, en zich van 's Vorsten gunst, alzoo die niets van haar begeerde, verzekerd houden.

(1) Memoir. de O. de la Marche Liv. II. Chap. 12.

De Stedelingen, schoon zy beloofden straks daar in te zullen voldoen, mids de Aardshertog vooraf heen ging, bleeven, naa den geëischten aftogt, echter onbeweeglyk staan, des de Oostenrykers daardoor dermaate zyn verbitterd geworden, dat de Graaf van Nassau t' elkens op hen afwilde, en den Vorst aanporde, om zich op dat pas met geweld meester van Gend en van geheel Vlaandre te maaken. Maar Philips van Kleef maatigde dien onbezonnen yver, en betoonde Maximiliaan, met het bederven dier Stad, de paerel zyner Landen te zullen verliezen. 't Gene den Vorst ook zoo lange bedenking baarde, tot de onruste geesten eindelyk de markt verlaaten, de Overheden hem tot medelyden over de Gemeente verzogt hebbende, hy by die gelegenheid zynen Zoon Philips, onder 't geleiden van Adolf Heer van Ravestein, en van den (2) Schryver, daar wy dit verhaal meest uitgetrokken hebben, naar Dendermonde en vervolgens naar Brussel deedt vervoeren. Wyders de grootste muiters te Gend gestraft, de Stad voor honderdzevenentwintigduizend goude Leliën (3) in genade aangenoomen, en de voorrechtsbrieven, die zy van den Franschen Koning, staande het oproer, gekreegen hadden, verscheurd zynde, begaf zich Maximiliaan, toen zyne Krygsbenden afgedankt waren, naar Maastricht, om nader aan Duitsland te zyn, wyl hy met de Keurvorsten handelde, en zich den weg baande om tot Roomschkoning verkoozen te worden.

(2) O. de la Marche.

(3) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 468.

Dit

1485

Dit was 't alleen niet dat hem derwaart trok, de Luikſen hadden, onder den opſtand der Vlaamingen, der zelver gal magtig verhit, en, om Maximiliaan bet te kwellen, hen met Renatus den Tweeden Hertog van Lotteringe, die Karel den Stouten eertyds verſloeg, in verbond getrokken. By het welke de Gendtenaars Philippe (1) van Gelder, Dochter van Hertog Adolf, welke in hunne bewaaringe gebleeven was, aan Renatus ten huuwelyk beſteedden: de Luikſen van hunne zyde beloofden, tot het plaagen van den Brabandſchen bodem, zelf eenige Sterktens aan den Lotteringer te zullen inruimen: hierenboven wierden deeze onluſten van den Franſchen Koning nog geweldig gekoeſterd, zoodat de Aardshertog, hoewel de Vlaamingen ſedert met hem verzoend waren, zich echter grootlyks bekommerde, wyl de drift der anderen, in geene deelen geſtremd was. Wandt Hertog Renatus, onder 't voorwendſel van onvrugtbaarheid, zich zyner eerſte Gemaalinne, Johanna van Harcourt, door hulp van de Geeſtlyken en Geneesheeren, ontdaan, en met Philippe van Gelder de voorwaarde des huuwelyks, in 't laaſte van Oegſtmaand, getekend hebbende, voltrok die plechtigheid der trouwe te (2) Orleans, op den eerſten van Herfſtmaand deezes jaars vyfentagtig; waarnaa zy te ſaamen, als Hertog en Hertogin van Lotteringe, hunne intrede te Nancy, weinig tyds laater, gedaan hebben. En dewyl my van deeze Philippe van Gelder een penning ter hand geſteld is, welke tot getuigen dier vereeniginge ſtrekt, zoo kan die, myns bedunkens, nergens voeglyker dan hier geplaaſt worden; vermids de Hertogen van Lotteringe, die ſedert uit dit egtverbond geſprooten zyn, niet alleen het wapen van Gelder en Zutfeen gevoerd, maar zelf den eiſch op die Geweſten by alle gelegenheden ſtaande gehouden hebben.

(1) Slichtenhorſt Geld. geſchied. fol. 289.

(2) Hiſt. de Lorraine par Calmet Tom. II. fol. 1092.

♀

B

Nademaal Hertog Renatus van de zyde zyner Moeder uit het jonge Huis van Anjou geſprooten was, dus uit krachte van den uitterſten wil van Johanna de Eerſte, Koninginne van Napels, volgens welke zyne Voorouders door de Pauzen in dat Ryk gevestigd waren, ook den eiſch op die bezitting vorderde; zoo vindt men deswege de wapens van Napels, Sicilië, Jeruſalem, Anjou en Bar, alzoo die van zynen Grootvader Renatus den Eerſten, met Lotteringe, 't gene over alles heen geſteld is, vereenigd waren, hier in de eerſte helft van het Vrouwlyke ſchild geplaatſt. Uit gelyke beweegredenen ziet men de wederhelft der ruite met de twee Leeuwen van Gelder en Zutfeen, voor zyne Gemaalinne, belaaden, om het uitzigt op dat Geweſt aan te wyzen; wyl Philippe, Dochter zynde van Adolf van Egmond Hertog van Gelder en van Katarina van Borbon, niet meer dan eenen wettigen Broeder hadt, dus onder andere ook die hoope ten huuwelyk bragt. Door dit alles is ligtelyk te bevroeden, om wat reden deeze verhevene tytels in den rand des pennings gevoegd zyn;

PHILIPPE ROYNE DE SICILE, DVCHESSE.

PHILIPPE KONINGIN VAN SICILIË, HERTOGIN.

1485 De Arenden en kruissen, die de tegenzyde beslaan, zyn voor Sicilië en Jerusalem, 1485 en omzoomd van deeze woorden;

GECTEZ, ENTENDEZ AV COMPTE.

LEG, EN LET OP DE REKENING.

Maximiliaan, die te Maastricht gebleeven was, hadt aldaar de zaaken, zoo omzigtig tegen zyne Vyanden beleid, dat Willem vander Mark, de werveldraaijer der Luiksche muiteryen, door Frederik van Hoorn, Heer van Montigni, buiten de Stad St. Truijen gevangen zynde, eerlang derwaart geleverd wierdt. Van toen af deedt men hem in rechten betrekken, en overtuigd van misbedryf, zyn vonnis opmaaken, vervolgens te Maastricht, onaangezien zyne edele afkoomst uit het doorlugtige Huis van Kleef was, in het openbaar onthoofden.

1486 Middelerwylen hadt Keizer Frederik de Keurvorsten en Stenden van Duitsland, in 't begin van 't zesentagtigste jaar deezer eeuwe, op den Ryksdag te Frankfort doen verzaamelen, en zooveel by de zelven te weege gebragt, dat zyn Zoon Maximiliaan, die zich met brieven (1) en heimelyke geschenken, insgelyks vrienden gemaakt hadt, aldaar op den zestienden van Sprokkelmaand tot (2) Roomschkoning en Deelgenoot van zyns Vaders Ryk, met algemeene stemmen der Vorsten verkoozen en uitgeroepen wierdt. In de zelfde vergaåringe heeft Keizer Frederik, ondersteund van den Roomschkoning, midsgaders van de Vorsten en Leden des (3) Ryks, een verbond voor verscheidene jaaren opgeregt, zoo tot behoudenis des Vreedes, als tot bescherming der onderlinge vriendschap in 't algemeen: maar voornaamelyk verbonden zy zich in het byzonder, den twintigsten van Lentemaand, op het krachtigste tegen Matys (4) Corvinus, Koning van Hungarië, en des zelfs vyandlyke bedryven; wyl hy, verscheidene jaaren herwaart, het Ryk meenigwerven geweldig ontrust hadt. Wie dees Koning Corvinus geweest, en welke groote daaden hy verrigt heeft, zal de moeite wel waardig zyn, om hier met weinig woorden te ontvouwen.

Toen de Koninglyke kroonen van Hungarië en Boheme op Ladislaus, den naagebooren Zoon van Keizer Albert den Tweeden, gekoomen waren, en dees om zyne tedere jongheid by den Keizer Frederik wierdt opgevoed, zoo hebben de Hungaaren Jan Hunniades Corvinus tot hunnen Ryksbestierder aangesteld, welke, met ongemeen beleid, en geen mindere dapperheid, de aan hem toevertrouwde Landen, voor het woeden der Turken beschermd en vermeerderd hebbende, heeft, nevens den roem van den grootsten Krygsman zyns tyds, ook twee Zoonen, Ladislaus en Matys, by zyn sterven agtergelaaten, die, zoo door de Vaderlyke als eige deugden, te gelyk de afgunst der Hovelingen dermaate verwekten, dat, wanneer Koning Ladislaus den troon beklommen hadt, de oudste eerlang onthoofd, en de jongste in zwaare gevangenis geworpen wierdt. Doch het onnaarspeurlyke bestier speelde eene wonderlyke rol met den Koning Ladislaus en den gevangen Corvinus; wandt, terwyl de eerste zich vaardig (5) maakte om met de Dochter des Franschen Konings in den egt te treeden, zoo is hem voor de aanstaande

(1) Memoir. de O. de la Marche Liv. II. Chap. 12. pag. 635.
(2) G. de Roo Hist. Austr. pag. 502.
(3) Pareleipom Rer Memor a Freder. &c. Chron. Ursperg. fol. 333.
(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 153.
(5) Naucl[illegible] Chron. fol. 1057.

1486

staande vreugden, wyl de dood hem verraste, het droevig graf ten deel gevallen: de geboeide Matys Corvinus daarentegen zag den naaren kerker hierdoor in den gewenschten Rykstroon verwisselen; alzoo de Hungaaren hem, in het agtenvyftigste jaar der vyftiende eeuwe, de Koninglyke waardigheid opdroegen.

In dien staat heeft Corvinus, niet alleen in verscheidene veldslagen en ontmoetingen, den gemeenen vyand der Kristenen overwonnen, en zich dus den schrik der Turken gemaakt, maar zelf zynen Schoonvader, Georg Podiebradski, die de Kroon van Boheme verkreegen hadt, op het aandryven van den Paus, met de wapenen overvallen; om dat Georg, de Hussitische Geloofspunten teveel beschermde, en het Opperkerkhoofd uit deeze beweegredenen het gansche Ryk aan Corvinus geschonken hadt. Op dit recht dan heeft hy 'er zich door kracht van wapenen doen kroonen, en de volle bezitting gevorderd; doch, als Keizer Frederik (1) weigerde het Leen daaraf op hem te verleggen, en, toen Koning Georg gestorven was, ook aan de zyde van des zelfs mededinger Ladislaus helde, zoo is de verouderde haat weder op 't nieuw ontfonkt geworden; wandt het stak nog dwars in den krop van Corvinus, dat hy de kroon van Hungarië tot zulken hoogen prys van den Keizer hadt moeten lossen: en wel inzonderheid dat des zelfs Dochter Cunigunda hem ten huuwelyk geweigerd, midsgaders een zyner gevlugte Onderdaanen in bescherming genoomen was. Het welke de Hungaaren op het aandryven des Konings te velde bragt, en, dewyl de Keizersen zich in den behoorlyken wederstand niet bestendig vonden, tot zoo gelukkige overwinningen, dat byna alle Oostenrykische Landen, en zelf de magtige Stad (2) Weene in 't voorgaande jaar, zich onder het juk hunner wapenen hadden moeten buigen. 't Was dierhalven niet zonder reden, dat Keizer Frederik, in deezen magtig beleedigd zynde, de Duitsche Vorsten opwekte, om zich tegen den Koning Matys, als den gemeenen rustverstoorder, ernstig met elkanderen te verbinden. Dit echter verhinderde niet, dat aan den anderen kant tot lof der Vorstlyke eigenschappen, zoo door roemwaardige Krygsbedryven als schranderheid van 't verstand verkreegen, dit zelfde jaar nog deeze penning van dien grooten Krygsheld in 't licht gegeeven wierdt.

(1) Chron. van Carion. fol. 743.

(2) Rer. Hungar. Hist. Gaspari Ens. pag. 158.

F.

Het geharnaste borststuk van deezen Koning, dat op de eerste zyde van den penning, vlak van vooren, gevonden wordt, is binnen eenen krans van Lauwerbladeren met deeze tytelen omzoomd;

MATTHias HVNniades CORvinus PANNONIARum

BOHemiæque REX. ÆTATis. 45.

MATYS HUNNIADES CORVINUS KONING VAN HUNGARIË EN VAN BOHEME. ZYNS LEEVENSTYD. 45.

Boven de voorschreeve kloekmoedigheid van deezen Held zoo bezat hy alle loflyke hoedaanigheden, die eenen grooten Vorst dienstig zyn konnen: hy beminde geweldig de wetenschappen en goede konsten, en deedt niet alleen de schoonste schilderyen uit Italie, maar ook de beste boeken (1) van alle oorden der waereld, en inzonderheid de schranderste verstanden derwaart koomen. Waardoor men van hem aangetekend vindt, dat hy alle Koningen van zynen tyd overtrof, zulks men niet te onrecht dit Heldendicht op de rugzyde zyns pennings gesteld heeft;

(1) P. Freheri Theat. Viror. Erudit. Claror. fol. 730.

CAESARE MAGNA MIHI VICTO THRACVMQVE TYRANNIS,
MAIOR APPOLLINEA GLORIA PARTA TVBA EST.
ANNO MCCCCLXXXVI.

GROOTEN ROEM HEB IK DOOR HET OVERWINNEN VAN DEN KEIZER EN DE DWINGLANDEN VAN TRACIEN, MAAR NOG GROOTER EER DOOR DE GELEERDHEID, VERKREEGEN. IN 'T JAAR MCCCCLXXXVI.

Onder dit opschrift vindt men het spreekende wapenschild (2) van Corvinus, 't gene te saamen gesteld is uit eenen zilveren grond belaaden met eene zwarte kraai, die eenen gouden diamantring in de snebbe, en, als beschermster des Roomschen Godsdienst, een kruis in de klaauwen houdt.

(2) Menetrier. l'Art du Blason pag. 125.

De oorlogen en verdeeldheden, welke de Hungarische Koning, tot zooveel naadeels der Kristenen, in Duitsland verwekte, bewoogen den Paus en den Staat van Venetië, om de (3) gelden, die den grootmoedigen Corvinus tot onderstand van den Turkschen kryg verleend waren, thans in te trekken; wyl zy in 't algemeen de Duitsche Vorsten daardoor bekoorden, maar in 't byzonder ruimere lugt verschaften aan den benaauwden Keizer Frederik. Welke, de zaaken zyns Ryks 't bestdoenlyk besteld hebbende, begaf zich met zynen Zoon, en eene geweldige meenigte van Vorsten en Edellieden, op den weg naar Aken, alwaar zy, op den vierden van Grasmaand, staatlyk binnen reeden, doende van de poorte tot aan de Kerk door alle straaten, onder het saamgeschoolde Volk, van drie bedienden geld (4) werpen. Aleer men den vereischten toestel tot de Koninglyke krooning, zoo in 't versieren der Mariekerke, als het regelen der voornaamste Persoonazien, beschikt hadt, zoo was de tyd reeds tot op den negenden der zelfde maand verloopen, wanneer al vroeg in den morgenstond, aan het Hof van den Roomschkoning, de bestemde dag en t'evens de vreugd des Volks in deezervoege wierdt aangevangen: men hadt eenen geheelen Os gebraaden, in welken een Varken, vervolgens in dat weder kleiner gedierte gevuld was, en aan de Gemeente voorgezet; en om haar den dorst met smaaklyke teugen te lessen, zoo was het wapen van den Roomschkoning een

(3) Attioni de' Rè dell' Ungaria da C. Spontone fol. 66.

(4) Coronat. Maximiliani Reg. Rom. apud M. Freherum. script. Ger. rer. Tom. III. fol. 32. & seq.

1486

een zwarte Arend, uit wiens borst de Rynsche wyn vloeide, voor zyn Hof gesteld; aan des zelfs regter zyde zag men eenen gouden Leeuw, draagende de banier van Brabant; ter slinker zyde eenen zwarten Leeuw, met het wapen van Vlaandre, welken diergelyke wynen uitwierpen.

Terwyl het Gemeen zyn voordeel zogt, hadden de Geestlyke Keurvorsten zich alvroeg ter Kerke begeeven, alwaar zy Maximiliaan, die van de Waereldlyke Keurvorsten met hofslyken sleep en prachtige optooisels derwaart geleid wierdt, in hunne Priesterlyke gewaaden geheel plechtiglyk ontfingen, en hem naar den Koninglyken zetel, niet verre van 't hooge altaar, bragten. In 't korte de Kerkdiensten naar den gemeenen regel, in het voorstellen van verscheidene vraagpunten, met de beloften des Konings gestaafd zynde, hebben zy hem met de geheiligde olie gezalfd, en het (1) zwaard van Karel den Grooten, tot verdeediging der Kerke, insgelyks ook den ring, den schepter en den Ryksappel, met de daartoe ingestelde zegeningen en gebeden, ter hand gesteld; vervolgens de goude kroon van Karel den Grooten op 's Vorsten hoofd gezet zynde, deedt men hem tot aan het altaar naderen, en den gewoonen eed afleggen; wyders bragt men den Roomschkoning van daar tot op den steenen zetel van Karel den Grooten; dus gezeten heeft hy veele Grooten, onder het geschal der trompetten, met het zwaard van Karel den Grooten tot den Ridderlyken Stand verheven; onder welken Karel van Gelder en Willem van Egmond, als de voornaamste der Nederlanderen, genoemd worden; ter gunste van Karel van Croy, die 'er ook tegenwoordig was, maakte hy het Graafschap Chymay tot een Prinsdom. Naauwlyks waren alle deeze omstandigheden, als mede de mis, de offerhanden en het voorstellen van den Persoon des Konings aan het volk, voltrokken, of de Capittelaaren der Akensche Kerke hebben den Roomschkoning tot medelid onder de Kanonniken ontfangen, en, toen hunne rechten by hem bezwooren waren, ook plaats in 't Choor verleend.

(1) Coronat. Maxim. U. S. fol. 37. & seq.

Zoodra dit alles in de Kerke en tegenwoordigheid des Keizers verrigt was, heeft de gansche stoet den tred naar 't Stadhuis, daar het middagmaal bereid was, genoomen, werwaart Maximiliaan van de Keurvorsten geleid wierdt; de Aardsbisschop van Trier ging voorheen, gevolgd van Ernest Hertog van Saksen, draagende het bloote zwaard voor den Koning, aan zyne regterzyde was de Paltsgraaf Philips met den gouden appel, aan de slinker droeg men den schepter, in de plaats van den Vorst van Brandenburg, die overleden was; hierop volgde Maximiliaan, met de kroone en andere Koninglyke optooisels bekleed, aan zyne regterhand zag men den Aardsbisschop van Keulen, aan de andere die van Mens; en dewyl 'er een overgroot getal in deezen optogt volgde, die van vooren en agteren van trommelen en trompetten verzeld waren, zoo ontbrak het niet aan den toevloed der aldaar verzaamelde Volkeren, wier gejuig en vreugd bet vermeerderde door het grabbelen van 't verstrooide goud en zilver geld, dat onder den dikken drom, tot geheugenis van dit bedryf, langs de straat geworpen wierdt. Eene zelfde beweegreden meen ik de oorzaak geweest te zyn, datmen deeze drie penningen, zoo ter gedachtenisse dier krooninge als tot lof van Maximiliaan en zynen Vader Keizer Frederik, te voorschyn gebragt heeft.

 1486

I. Op de voorzyde des eersten ziet men het halve lighaam van Maximiliaan, omhangen met den Vorstlyken mantel; in de regterhand draagt hy den schepter, het teken des gebieds, in de flinker den palmtak, dat des Vreedes; op zyn hoofd heeft men geene Keizerlyke maar eene Aardshertoglyke kroon gesteld, daar nogtans dees tytel in den buitensten letterkring gevonden wordt;

MAXIMiLIANUS I. FRIDERICI III. FILius ELECTus ROMANORUM IMPERATOR: ANNo MCCCCLXXXVI.

MAXIMILIAAN DE EERSTE, ZOON VAN FREDERIK DEN DERDEN, VERKOOZEN KEIZER DER ROMEINEN: IN 'T JAAR MCCCCLXXXVI.

Schoon het jaartal van deezen penning volstrektlyk op den voorschreeven tyd past, echter blykt uit eenige omstandigheden, dat hy toen niet gemaakt is; wandt dees Maximiliaan kon dus onderscheidenlyk de Eerste niet genaamd worden, zoolang als 'er geen tweede was; wyl dit overtollig is, en van zich zelven spreekt. Hierenboven heeft Maximiliaan de Keizerlyke Kamer, die de algemeene en opperste Rechtbank voor het gansche Ryk is, en eertyds gewoon was den Keizer alom te volgen, ten overstaan der Ryksstenden niet eerder dan in het jaar (1) veertienhonderdvyfennegentig vast gesteld. Nogtans vindt men hier in den binnensten zoom der letteren deezen zin:

(1) Heis Hist. van 't Keizerr. I. deel. pag. 361. en II. deel. pag. 152.

IVDICII CAMERÆ IMPERATORIÆ CONDITOR.

STIGTER VAN DE KEIZERLYKE GERECHTSKAMER.

De

1486 De tegenzyde, die de beeldnis zyner overleede Gemaalinne draagt, schynt daardoor het geheugen van die voordeelige egtverbintenisse, en welke waardigheid Maria, indien zy geleefd hadt, thans bekoomen zoude hebben, te willen bekend maaken; wyl 'er dit in den rand geleezen wordt; 1486

MARIA, CARoli BVRGundiæ DVCis FILIA VNICa, IMPERATORis VXOR.

MARIA, EENIGE DOCHTER VAN KAREL HERTOG VAN BORGONJE, EGTGENOOTE VAN DEN KEIZER.

II. De tweede, die door zyne eenvoudigheid meerder tekens van waarheid voortbrengt, draagt op de voorzyde het borstbeeld van Keizer Frederik, en dat van zynen Zoon Maximiliaan, nevens elkanderen; het hoofd des eersten is met eenen tulband, en die weder met dierbaare gesteentens, bedekt; de andere heeft geene sieraaden dan de keten der Guldevlies Ordere, daar hy het derde Opperhoofd van was. Zy beiden worden omvangen door dit randschrift;

Domini Domini FRIDERICVS III. PATer ET MAXIMILIANVS FILius, ROManorum IMPeratores.

DE HEEREN, FREDERIK DE DERDE DE VADER, EN MAXIMILIAAN DE ZOON, KEIZERS DER ROMEINEN.

De keerzyde pronkt met het wapen van Oostenryk, dat, door twee Engeltjes gehouden en gekroond, hier in verscheidene deelen van een Schild, dus gezien wordt; in het eerste vierde deel, oud en nieuw Oostenryk; in het tweede, Stirië en Carintië; in het derde, Carniolë en Tyrol; en in het vierde, Habsburg. 't Gene door dit omschrift verzekerd wordt;

ILLVSTRISSimæ DOMVS AVTRIACÆ INSIGNIA.

DE WAPENS VAN HET DOORLUCHTIGSTE HUIS VAN OOSTENRYK.

III. Op de voorzyde van den derden wordt het borststuk van Keizer Frederik zonder eenige sieraaden gevonden, de woorden, die in den rand gesteld zyn, draagen echter deezen verheven tytel;

FREDRICVS Tertius ROmanorum IMPERATOR, Pater.

FREDERIK DE DERDE KEIZER DER ROMEINEN, DE VADER.

De rugzyde, daarmen het borstbeeld van Maximiliaan op beschouwt, doet my gelooven, dat de voorgaande penningen uit zinnelykheid van byzondere persoonen ontworpen, maar dees op zyn of zyns Vaders bevel gemaakt zal zyn; wandt schoon de gou-

1486 de bulle (1) van Keizer Karel den Vierden uitdruklyk meldt, dat de Koning der Romeinen de toekoomende Keizer is; nogtans heeft Maximiliaan den Keizerlyken tytel nooit in brieven of op penningen, die door zyn beschik gemaakt wierden, willen voeren; ja zelf niet toen hem het Keizerryk door de Keurvorsten, naa zyns Vaders overlyden, opgedraagen was: om dat de Pauzen niemand voor Keizer erkenden dan dien zy door hunne hand gekroond, of door hunne magt daartoe gewettigd hadden. 't Welke uit de laatere penningen zal blyken, en de oorzaak geweest is, dat ook het nevensstaande omschrift geen verhevener zin bevat dan deezen;

(1) Bewyzen tot de Hist. van 't Keizerr. door Heis. pag. 234.

MAXIMILIANVS Dei GRAtia ROmanorum REX, Filius.

MAXIMILIAAN DOOR GODS GENADE KONING DER ROMEINEN, DE ZOON.

Weinig tyds naa 't voltrekken dier Krooninge, en dat die van Aken den Roomschkoning ook gehuldigd en dus gehoorzaamheid beloofd hadden, zoo begaf het gansche Hofgezin zich naar (2) Keulen, en wierdt aldaar gescheiden; wyl de meesten der Vorsten hunnen stap met den Keizer naar Duitsland zetteden, daarentegen trok Maximiliaan met zyn gevolg naar Holland, en wierdt, in het doorreizen van verscheidene Steden en Vlekken, met groote pracht en tekenen van eerbied ingehaald, voornaamenlyk in 's Hertogenbos, nademaal de Overigheid den Koning met ryklyke gaven van spys en drank beschonk. Eindelyk, tot op den Hollandschen bodem gekoomen zynde, heeft hy het middagmaal op het Kasteel van Gorkom gehouden, en in de duisternisse van den avond naar Dordrecht den weg vervolgd, welke door 't bestier van (3) Jan van Egmond, Stadhouder van Holland, alom met pektonnen bezet was, die, op behoorlyke tyden aangestooken, den Vorst genoegzaam licht verschaften, om zonder hinder binnen de Stad Dordrecht te koomen, daar de Hollandsche Stadhouder, de Overigheid, Schutters en Gemeente, met het verlichten en versieren der huizen en straaten, den Roomschkoning heerlyk ontfingen. Gelyk de zelve, op den vierde van Weidemaand, van wege die Stad, ook met eenen vetten Os van ongemeene zwaarte, en eene leevende Steur van vyf ellen lengte, beschonken wierdt. Den naastkoomenden dag verleende Maximiliaan gehoor aan de Gemagtigden der Staaten van Holland, welken hem door Meester Jacob van Almonde deeden begroeten. Op dat pas, verscheidene aanzienlyke Mannen des Hollandschen Adels tot Ridders verheven hebbende, zoo is hy over Geertruidenberge naar Breda vertrokken, en omtrent het midden van Weidemaand, naa 'er eenige dagen te Turnhout met de jagt gespild waren, in de Steden (4) Antwerpe, Mechele en Brussel met de uitterste eerbied ingehaald.

(2) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 469.

(3) Beverwyk Beschr. van Dordrecht pag. 324.

Kort hiernaa, op den vierentwintigsten van Oegstmaand, wierdt te Brugge een (5) plakkaat, op den naam des Roomschkonings en des zelfs Zoon Philips, uitgegeeven, en de waereldlyke Ingezetenen van Vlaandre door het zelve verbooden, voortaan over Burgerlyke zaaken voor de Kerklyke Rechters der Bisschoplyke Hoven van Terroane, Kamerik en Utrecht niet te recht te staan, alzoo de zelven geen gebied over waereldlyke zaaken hadden; daar men nogtans bemerkte, dat veelen om beuzelingen gedaagd, en, om het niet verschy-

(4) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 469.

(5) G. Brandt Hist der Reform. I. deel pag. 57.

1486

ſchynen, in uitwerpingen, geldboetens, en andere vonniſſen verweezen waren, zulks dees handel de gemelde Onderdaanen tot verderf en groote armoede bragt. Dierhalven wie iemand elders, dan voor de gewoone Rechtsbanken der Burgerlyke verſchillen, in geding betrok, zoude t'elkens zeſtig Paryſche ponden, van Vlaamſche munten, verbeuren.

Onder het voltrekken der Vorſtlyke plichtpleegingen was de vyandlykheid, die, ſedert het vertrek der Franſen uit Vlaandre, gebroeid hadt, thans weder heviger opgeborreld; omdat Salezar, Stedevoogd van Douay, op eenen regenagtigen en winderigen nacht Terroane verraſte, dus die Stad onder de gehoorzaamheid van den Roomſchkoning, en t'evens den openbaaren kryg op de been bragt. Keizer Frederik, middelerwylen beluſt zynde om ook zynen Kleinzoon Philips eens te beſchouwen, was reeds tot by Bruſſel genaderd, wanneer de Roomſchkoning hem met den jongen Philips te gemoet trok, van welken hy met zonderlinge vreugde ontfangen, en op den tweeëntwintigſten van Hooimaand binnen geleid wierdt; doch geduurende de vrolykheden ontſtondt 'er geen geringe hapering tuſſchen de Stedelingen en de Duitſche knegten, welken, toen de Magiſtraat de Burgers bevreedigd hadt, in ſlagorder naar het Hof ſtooven, en hunnen moed koelden met eenige vaten (1) van den beſten Rynſchen wyn, die de Overigheid der Stad den Keizer, wyl hy zich aldaar verluſtigde, ter ſchenkaadje gezonden hadt; op deezen buit vielen zy hevig aan, en verlieten het veld niet, voor dat de laatſte druppel door was. Dus hunne hitte zonder grooter gevolg geleſt zynde, is de Keizer, onlangs daarnaa, op Mechele en van daar op Antwerpe vertrokken, wordende alom met groote koſte en deftigheid op zyne aankomſt vereerd; inzonderheid te (2) Brugge, wyl men de ſtraaten alom met dierbaare ſtoffen, geeſtige ſchilderyen en ſtomme perſoonadiën verſierd hadt. Als de Keizer dus omtrent drie maanden in Brabant, Holland, Henegouwe en Vlaandre, met vreugde geſleeten hadt, heeft hy de reis naar Duitsland wederom aangenoomen.

Sedert hadt de Roomſchkoning omtrent vyftienduizend Krygslieden, zoo van onderhoorige Volkeren als Zwitſerſche hulpbenden, byeengeraapt, en die, onder het gezag van Philips van Kleef, den Prins van Chimay en den Graaf van Naſſau, afgevaardigd om Terroane, 't gene gebrek aan mondkoſt leedt, en door Creveceur belaagd wierdt, van voorraat en bezetting te voorzien. Naauwlyks was dit verrigt, en de Stad Lens met eenige bygelegene Sloten veroverd, of de Roomſchkoning kwam zelf, en trok aan 't hoofd des heirs naar (3) Pikardië, meenende aldaar eenige Steden te verſchalken; maar Philips van Creveceur, die 'er Landvoogd af was, wiſt eerſt de Zwitſers door den glans van 't goud te bekooren, en vervolgens ook de Duitſen zooverre aan zyne lyn te krygen, dat, de eerſtgemelden tot de Franſen overgeloopen zynde, de anderen eerlang by mangel van beſoldinge, ten getale van drieduizend, dien zelfden weg opſloegen; niet zonder merkelyk gevaar voor den Roomſchkoning, wyl zy toeleiden om hem in perſoon meê te ſleepen, en den vyand over te leveren.

Het Leger dus grootlyks verzwakt, en de Vorſt voor de looze ſtreeken bevreeſt zynde, heeft zyn meeſte heil voor dien tyd in den aftogt gevonden, en daardoor den Franſen gelegenheid verſchaft om het beleg voor Terroane te ſmyten, alwaar het gebrek van den voorraat, binnen weinig tyds, de veragtſte ſpys ſmaaklyk maakte, zulks 'er eerlang (4) muizen, honden en katten gree-

(1) P. Heuteri Rer Auſtr. Lib. II. Cap. 10.

(2) Die Excell.

Chron. van Vlaandr. fol 228 verſo.

(3) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

(4) Haræi Annal.

1486 tig verflonden wierden; doch de Veldoverften der Franfcn kreegen, ftaande den hongersnood dier Stad, zoo byfter een verfchil, dat 'er weder eenige leevensmiddelen binnen gebragt wierden; waardoor de moed der Belegerden tot zooverre verwakkerde, dat zy de overige ongemakken des oorlogs nog eenen geruimen tyd gewillig verduurden.

Brab. Tom. I. fol. 470.

Het influiten van Terroane was 't alleen niet dat de Landzaaten kwelde, de vyandlykheid hadt de Zee ook magtig ontveiligd, en de Viffcheryen nevens den Koophandel ongemeene fchaade toegebragt: boven dit was in Brabant, door het woeden eener zwaare (1) peft, een groot getal van menfchen verflonden, zoo dat in dit jaar binnen Loven twintigduizend, en binnen Bruffel tweeëndertigduizend zielen weggerukt wierden. Aan den anderen kant gevoelde de Roomfchkoning de eene fmerte naa de andere, door den onvermoeiden yver van den Landvoogd Creveceur; wandt dees befeffende, dat de Stad Atrecht, die, volgens het voorgaande verdrag, zich onzydig moeft houden, thans te veel tot de Oostenrykers fcheen over te hellen, hadt op den agtentwintigften van Grasmaand, door de lift en het geweld, zich (2) van de zelve verzekerd. Weinige weeken laater gelukte het ook dien Landsvoogd eindelyk Terroane te vermeefteren, en onlangs daarnaa ook de Ooftenrykfche benden te verflaan, welken op het gerugt van den voorfpoed der Franfche wapenen, onder Engelbert van Naffau, Philips van Kleef en Karel van Gelder, uit wederwraake Bethune meenden te overrompelen, en zoo ongelukkig van de reis kwamen, dat 'er omtrent negenhonderd (3) koppen geveld, en veele der voornaamfte Krygshoofden, onder deezen Engelbert van Naffau en Karel van Gelder, gevangen bleeven.

(1) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 159.

1487

(2) Daniel Hift. de France Tom. IV. pag. 455.

(3) N. Defpares Chron. van Vlaandr. MSS.

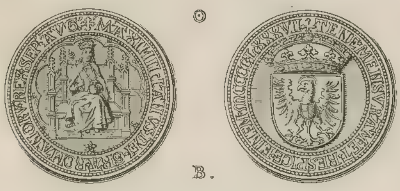
Hoe bitter deeze gevallen den Roomfchkoning te verzwelgen waren, nogtans gingen de zorglyke onfteltenisfen der Vlaamingen deezen verre te boven, wandt 's Roomfchkonings nieuwlyks opgeregte lyfwagt, die omtrent uit tweeduizend Borgonfen en Heenegouweren (4) beftondt, hadt hen door het plonderen, plaagen en fchenden van Landen, huizen en Dorpen, dermaate vergramd, dat, toen Maximiliaan negenhonderdduizend goude Kroonen, voor ieder der naaftkoomende drie jaaren, tot onderftand des oorlogs en befcherminge der grenzen van hen verzogt, hem in het laatfte van Weidemaand, by de drie Leden des Lands van Vlaandre, op de daartoe beroepe dagvaart van Dendermonde, uitdrukkelyk te verftaan gegeeven wierdt, dat zy genoeg belaft en in hunne geldmiddelen ten agteren waren; dierhalven hem niet alleen die beede glad affloegen, maar wel inzonderheid euvel vonden, dat hy thans meenigte van goude en zilvere (5) munten doen ftempelen, en in de Landen loop gegeeven hadt, die alleen met zyne wapenen en tytelen pronkten, zonder eenig teken van die des wettigen Landsheeren, zynen Zoon, te voeren. Vermids dit geheel buiten de kennis van 's Lands Staaten verrigt, en eene zaak van zoo groot een gevolg was, zoo dacht hen 't raadfaamfte voor dien tyd niet te befluiten; maar in de eerfte vergaaringe der algemeene Staaten het naadenkelyke ftuk voor te draagen. Nademaal dit nu den Vlaamingen geene der minft wezenlyke befchuldigingen, in den ftorm der aanftaande beroerte, tegen den Roomfchkoning verftrekte, zoo zal ik twee der voornaamfte geldftukken van dien muntflag, die zooveel onheils meê fleepte, hier laaten volgen.

1487

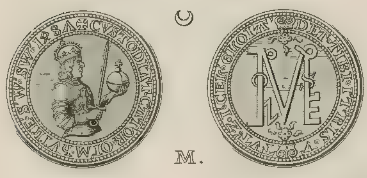
(4) Die Excell. Chron. van Brab.

(5) N. Defpares Chron. van Vlaandr. MSS.

I. Op

B.

M.

I. Op de voorzyde van den eerſten penning, die de groote goude Reäal geheeten was, ziet men Maximiliaan, verſierd met den ſchepter, den ryksappel, de kroon en den Koninglyken mantel, zittende op eenen Vorſtlyken troon, ter gedachteniſſe zyner voorgaande verheffinge. Des men ook, tot grootmaaking zyns luiſterryken naams, de beeldnis met den zoom deezer tytelen omvangen en beſlooten heeft;

MAXIMILIANVS DEI GRAtiâ ROMANORVm REX;
SEmPer AVGustus.

MAXIMILIAAN DOOR GODS GENADE KONING DER ROMEINEN, ALTYD VERMEERDERAAR.

Het wapen, dat 'er op de tegenzyde gevonden wordt, is belaaden met den eenhoofdigen Arend, op wiens borſt het ſchild van nieuw Ooſtenryk en oud Borgonje geſteld is, zynde dit alles met de geſlooten Kroone gedekt, 't gene uitdrukkelyk bewyſt, dat Maximiliaan, zelf in dien tyd, geen de minſte Keizerlyke tekens nog tytels begeerde te voeren. Het omſchrift bevat eene zyner gewoone ſpreuken, die geene betrekking heeft op de begeerte tot heerſchen; maar op de maatigheid zyner wellusten, daar hy grootlyks in geroemd wordt: dierhalven vindt men 'er deeze leerzaame woorden.

TENE MENSVRAM ET RESPICE FINEM,
MCCCCLXXXVII.

HOU MAAT EN ZIE OP HET EINDE,
MCCCCLXXXVII.

II. Schoon de voorzyde van den tweeden, welke de groote zilvere Reäal genaamd wierdt, geen letterlyke verklaaring van den Roomſchkoning draagt, nogtans ziet men zyn halve lighaam hier in 't harnas met den eenkoppigen Arend op de borſt, uitgebeeld; hebbende de Koninglyke kroon op het hoofd, den ryksappel in de ſlinker en het bloote zwaard in de regterhand; wordende binnen dit randſchrift beſlooten,

CVSTODIAT CREATOR OMNIUM HVMILEM SERVVM SVVM, 1487.

DAT DE SCHEPPER VAN ALLES ZYNEN NEDERIGEN KNEGT BEHOEDE, 1487.

Op de rugzyde, tusschen de tekens der Guldevlies Ordere, die onder en boven in den rand gesteld zyn, ziet men het Lettermerk van Maximiliaan, op diergelyke wyze als die by de eerste Keizers van het Westersche Ryk, verscheidene eeuwen gebruikt zyn, en agtervolgende (1) afgebeeld gevonden worden. In den ommetrek staat dees letterlyke zin,

(1) Du Cange Corpus Gloss. Med. Ævi Tom II. fol. 666.

DET TIBI IN TERRIS VIRTVTEM ET IN COELIS GLORIAM.

HY GEEF U DAPPERHEID OP DE AARDE EN HEERLYKHEID IN DE HEMELEN.

De Roomschkoning hadt, onder het kwynen van 's Lands welvaart, echter met den Koning Hendrik den Zevenden, een verdrag van den Koophandel, voor het Engelsche (2) Ryk en de Nederlanden gesllooten; insgelyks getragt de Vlaamingen, door verscheidene middelen, tot het opbrengen der verzogte geldsomme te beweegen: doch deeze beede vondt nergens ingang, wyl de Gendtenaars sedert, heviger dan ooit, den Burgerkryg wederom uit de volgende oorzaaken aanhegteden. De Heer van Raffingem, die een der voornaamste Hoofden van den twist, welken de Stad Gend tegen Maximiliaan gevoerd hadt, geweest, en van den tyd der verzoeninge naar Doornik geweeken, doch door bevel van den Roomschkoning geligt en op het Kasteel van Vilvoorde gevangen gehouden was, wist thans, door eenen zynen Neef, den Heer van (3) Liekerke, uit zyne banden verlost zynde, den Gendtenaaren zynen geleeden hoon, om 't beschermen hunner vryheid, en den moedwil der Duitsen, midsgaders de ongemeene schatten, die Maximiliaan in weinige jaaren hadt verspild, welken zelfs die van Philips den Goeden of van Karel den Stouten in al hun leeven genooten waren, overtroffen, zoo leevendig voor oogen te stellen, dat dit de muitzieke Gemeente, geprikkeld door den mislukten togt van den Heer van Gaasbeek, die Dendermonde voor Maximiliaan meende te verkrygen, en met eenige andere haperingen verzeld ging, aan 't beweegen hielp.

(2) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 412.

(3) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 472.

Uit deeze beginselen zyn zy met den aanvang der Slagtmaand, onder hunne Gildens vergaderd, en deeden met gemeen goedvinden den Roomschkoning verzoeken, of de zelve zyne Gemagtigden derwaart wilde schikken, om uit den naam van den wettigen Landsheer, den jongen Philips, aldaar volgens oude gewoonte die van de Wet te veranderen; mids die de Stad (4) Gend en t'evens den laasten Vreede in alle zyne deelen zouden bezweeren te onderhouden. Doch als dit niet spoedig genoeg voortging, bestelden zy, dat hunne begeerte onmiddelyk verrigt wierdt. Waardoor de verstandigste en vreedzaamste mannen verschooven en de heethoofdigen op het kussen raakten. Onder deeze regeering zyn 'er kort hier naa te Gend eenige witte Kapproenen en Groententers aangenoo-

(4) N. Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

1487

genoomen, die van de geringste soort des volks uitgekipt en in hoopen verdeeld wierden; gelyk zy dus dikmaalen naar buiten stooven, en den armen Landman of de Adelyke huizen en hoven beroofden en verwoesteden, brengende goeden buit en zomwylen ook eenige gevangenen binnen. Op eenen zoodaanigen uitloop meenden zy den Roomschkoning zelf in dien tyd te ligten, vermids hen berigt gegeeven was, hoe de zelve van Antwerpe, met klein gevolg, naar Brugge verreisde, zulks zy de zaak ontwyfelbaar waanden te konnen volvoeren; dierhalven onverhoeds den Oostenrykschen hoop met groot geweld overvielen, maar zoo kloekmoedig ontfangen wierden, dat 'er zeven verslaagen en drieëntwintig gevangen bleeven; van deezen zyn 'er, te (1) Eerbrugge in 't Land van Aalst binnen eenen kleinen boomgaard, negentien aan de takken opgehangen, de overigen verkreegen genade, omdat zy tot dien togt gedwongen waren.

(1) N. Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

Met zoodaanige tegenstribbelinge geraakte de Roomschkoning echter te Brugge, alwaar hy een geschenk van vierduizend guldens ontfangen, ook de Steden Kortryk, Oudenaarde en Mechele bezogt hebbende, zich verder, wyl de Staat des Lands zulks vereischte, naar Antwerpe spoeide. Hierentusschen hadt men in de Stad Sluis van 's Roomschkonings wegen verkondigd, dat al wie eenen witten Kaproen of eenen Groententer van Gend doodsloeg, voor ieder hoofd zes goude kroonen, en voor eenen leevenden twaalf van gelyke waarde zoude ontfangen; maar wie den Gendtenaaren bystand bewees, zou lyf en goed verbeuren. Om aan den anderen kant de gehoorzaamen te begunstigen, wierdt ook voor negen maanden vrygeleiden gegeeven, en 't veilig koomen en gaan verzekerd voor allen, die hunne koopmanschappen te Brugge ter markt wilden brengen.

Vermids het Geld toen, door de ongemeene schaarsheid, byster hoog gereezen was, zoo is het zelve, in 't laatste van Slagtmaand, door de Overigheid te Brugge op eenen vasten prys gesteld. Eenige dagen laater, dus omtrent het midden van Wintermaand, is de Roomschkoning, bestuuwd van een goed getal Krygsknegten, met ontwonde vaandelen en geweldig geluid van trommelen en trompetten, van Ypere naar Brugge gekoomen, 't gene aldaar meerder verwondering dan vriendschap baarde, waaraf ten blyk mogt stekken, dat in den naastkoomenden nagt zyner aankoomste, een houte bert (2) voor de Munt gehegt wierdt, daar een zwarte Arend op eenen vergulden zeepkeetel, ten schimp van den Landvoogd, in geschilderd stondt, hebbende ter regter het wapen van den Roomschkoning, en ter slinker zyde dat van zynen Zoon Philips, met dit byschrift, *Hier in den vergulden Zeepketel is de Munt van den Roomschkoning en die van den Hertog Philips zynen Zoon, dienvolgende slaat men daar dagelyks van 's Roomschkonings wegen niet dan Royalen, Helmen, Schuitjes en andere soort van Gelden van Goud en van Zilver.* Welk stuk tot luttel vermaaks der Oostenrykeren strekte, die geduurig uit de Stad liepen, en den Landlieden en Reizigers onverdraagelyken overlast aandeeden; waardoor men allen ommegang en te gelyk de neringen zag verdwynen, zulks de Kooplieden, door den nood geperst, alengs naar Antwerpe en elders vertrokken.

(2) N. Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

Uit deeze kwaade beginselen heeft het aanmerkelyke jaar agtentagtig naa de veertienhonderd nog bitterer gevolgen te voorschyn gebragt 't gene by die van Gend, om den Roomschkoning te kwellen, met het munten van dubbele en enkele Stuivers, alleen op den naam van hunnen natuurlyken Graaf Philips gemaakt, begonnen wierdt. Kort hiernaa zonden zy den Heer van Liekerke met

1488.

1488

drieduizend Mannen naar (1) Kortryk, alwaar zy der Stede Meester wierden, en de Ingezetenen aan den Jongen Graaf Philips, midsgaders de Stad Gend trouw en gehoorzaamheid deeden zweeren. Onderwylen hadden de Fransen de Stad Borborg overvallen en onder hunne heerschappye gebragt, tot zooveel smerte voor den Roomschkoning, dat hy zonder eenigen uitstel verscheidene benden, onder het oppergebied van Philips van Kleef en andere Veldoversten, naar Ypere schikte, om die Stad, zoowel tegen de Gendtenaars als de Fransen, te beschutten; doch zy wierden niet binnen gelaaten, wyl de Yperlingen zich toen onzydig wilden houden.

(1) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 472.

Onder het groeijen deezer oneenigheden, deedt men te Brugge, op den twaalfden van Louwmaand, uit den naam des Roomschkonings, eene vergadering beleggen, voornaamenlyk om de gedachten der Gemeente op de volgende punten te moogen weeten. Eerstelyk, nademaal aan die van Gend, om met hen in gesprek te koomen, eenige Geestlyken (2) gezonden waren, daar zy niet mede te doen wilden hebben, of de Bruggenaaren nu uit hunnen naam eenige Waereldlyken derwaard wilden schikken? welke voorslag straks aangenoomen en goed gekeurd wierdt. Ten anderen verzogt Maximiliaan zesduizend pondengrooten om de grenzen te konnen bewaaren; daar de verzaamelde Stedelingen onmiddelyk op riepen, dat zy van geenen Oorlog wisten, en zich aan den voorgaanden Vreede begeerden te houden; dat zy zonder de kennisse der andere Leden van Vlaandre hem ook geen geld wilden toestaan; maar anderzins, als goede Onderdaanen betaamde, zich zouden gedraagen. Eindelyk en ten laasten eischte hy tot zynen dienst tweeduizend Krygsknegten, of zooveel Gelds als daar toe noodig was, t'elkens eene maand te vooren te betaalen. Doch die van Brugge gaven tot antwoord, dat zy zich daardoor Vyanden der Gendtenaaren zouden verklaaren, 't gene zy niet van meeninge waren te doen. Zy voegden 'er vervolgens nog by, dat de Roomschkoning alle de Duitsche en vreemde Ruiters, die met hem in 't Land gekoomen waren, moest laaten vertrekken, wyl zy niet langer wilden gedoogen, dat de zelven om te rooven en te plonderen buiten de Vesten reeden, als of Brugge een zetel des oorlogs en geene Koopstad, en zy Vyanden des Lands waren. Hierenboven begeerden de Hoofdmannen en Dekens met hunne Gildebroederen de poorten zelf te bewaaken, vermids zy dat gewoon waren, en zich magtig genoeg waanden zulks zonder vreemden te konnen verrigten. Hoe meer de Roomschkoning dit punt zogt te wederleggen, hoe sterker zy hunne begeerte doordrongen; des men zonder vertoeven dit besluit nam, dat ieder poort voortaan door drie poorteren en twaalf ambagtslieden zoude bewaakt worden.

(2) N. Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

Den tweeëntwintigsten dier zelfde maand volvoerden de Gezanten van Brugge hunnen last te Gend, en betoonden aldaar in eene aanspraak, (3) hoe schaadelyk de vyandlykheid voor het gemeene Land was, dat nu met eenen onvermydelyken ondergang gedreigd wierdt, 't en zy men tot het bedaaren der bitterheden middelen wist uit te denken, die zy met hart en ziel zogten, en met hen wenschte te besluiten. Maar de Gendtenaars beschuldigden Maximiliaan, dat hy den Vreede verbrooken, en hen met vreemde Krygsknegten, van welken zy begeerden verlost te zyn, belast en bezwaard hadt: ook beweezen zy den Gezanten, hoe kwaalyk het Land van Vlaandre eenigen tyd herwaart bestierd was, nademaal alle Steden, door de onverzaadelyke gierigheid van 's Roomschkonings Raadslieden, in de grootste elende en

(3) N. Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

1488 en de uitterste armoede verzonken waren; vermids de uitheemsche Edellieden hunnen geest geduurig vermoeiden, door welke uitvindingen zy best hunne beurzen, tot schaade en verdriet des Lands en der Ingezetenen, mogten vullen. Insgelyks klaagden zy geweldig over het ongelyk, dat men hunne witte Kapproenen en Groententeren aangedaan hadt, nademaal die niet anders bevoolen was dan de Booswigten, welken agter het Land liepen, te vangen; vermids de Souverain van Vlaandre, Daniël van Praet, zynen eed en plicht verzuimde, met de zelven niet te vervolgen. Wyders gaf men wel duidelyk te verstaan, dat het den Roomschkoning niet geoorlofd was eene nieuwe munt van goud en van zilver, in het Land van Vlaandre, te slaan en gang te geeven, dan alleenlyk op den naam en met het wapen van zynen Zoon Philips, den natuurlyken Heer, die, 't gene te beklaagen was, doorgaans te Mechele bewaard wierdt, daarmen hem van Stad tot Stad behoorde te vervoeren; opdat zyne Onderzaaten hem te beter mogten leeren kennen en beminnen. Ja zy begeerden geen vreemde Beampten in die Landstreeke te hebben, als strydende tegen hunne wetten; noch ook, dat die van den Vryen tot het vierde Lid van Vlaandre zouden gemaakt worden. Boven dit alles, daar 't voornaamenlyk klemde, wilden zy rekening gedaan hebben van alle hulpgelden, die zy den Roomschkoning, in weinige jaaren, tot zulke meenigte toegeleid hadden, dat men niet ongegrond twyfelde, of die wel ooit te zyner handen gekoomen waren.

Maximiliaan, al dien handel van de Gezanten, op hunne terugkoomst, verstaan hebbende, was magtig belemmerd en beneepen, des hy naa weinig beraads, met de voornaamste (1) zyner Hovelingen, vast stelde, de Stad Brugge door het geweld te dwingen; waartoe in 't heimelyk zyne Ruitery met allen spoed derwaart ontbooden wierdt. Deeze, in 't laatste van Louwmaand, tot niet verre van de vesten dier Stad genaderd zynde, ontstak den moed van den Roomschkoning dermaate, dat hy onmiddelyk ook op het Hof zyne Duitsche knegten in slagorde schikte, en, schoon het den Stedelingen grootlyks mishaagde, echter driehonderd der zelven buiten de Stad deedt trekken, om den Heer van Gaasbeek, die het Hoofd der Ruiterbenden was, kennis te geeven hoe hy zich te gedraagen hadt; aan de overigen beval hy het Hof te bewaaren, en trok zelf in den avond, alleen bestuuwd van zes mannen, naar de Smedepoort, met opzet om daar al den hoop binnen te brengen. Maar de Stedelingen, welken de wagt hadden, weigerden hem de poort te openen, hoedaanige beweeging de Burgermeester Michielszoon daarover maakte. Dus voer men ook aan de Kruispoort, doch die aan St. Cataline poort lieten zich zooverre bepraaten, dat de Roomschkoning uit de Stad raakte, en binnen het half uur te rug keerende onverzettelyk in het midden der poorte stand hieldt; des de wagt ziende vast eenige benden der Ruiterye naderen, en welke moeite zy besteedde, dat echter het sluiten verhinderd wierdt, schreeuwde zoo vreeslyk aan de naastgelegene huizen om hulp, dat men eindelyk met dien onderstand de poort nog tydig toekreeg, tot geen geringe spyt voor Maximiliaan, die op dat pas wrokkende naar zyn Hof week, en ylings aldaar de aanzienlykste zyner Raaden, de Regeerders en eenige Poorters dier Stad, by een riep, welken eenstemmig beslooten, de poorten te overmeesteren, de Ambagtslieden van daar te dryven, en het aankoomende volk, in weerwil der Gemeente, binnen te laaten; maar de Ambagtsgezellen, hier van verwittigd, liepen met hoopen onder hun-

1488 van Vlaandr. MSS.

(1) N. Despares Chron.

1488

hunne Dekens naar de poorten, en ſtuiteden dus den toeleg der Ooſtenryksgezinden, welken, meer dan ooit verbitterd geworden, door twee (1) Mooren, den naaſten nagt de Stad aan vier hoeken in den brand meenden te ſteeken; doch die onderneeming mislukte, en 't koſtte den uitvoerderen den hals.

(1) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

Maximiliaan ging echter, om zyn oogmerk te bereiken, even yverig voort, zulks hy op den eerſten van Sprokkelmaand, verzeld van Philips van Borgonje Heer van Bevere, Karel van Halewyn, den Heer van Uitkerke, Pieter Langhals en van andere Edellieden, Regeerderen en Poorteren, met zyne Duitſche knegten, naar de Gendſche poort ſtoof, en zogt den Deken der Timmerlieden, Mattys Denys, met goede woorden en beloften te beweegen om het Ruitervolk in te laaten; doch als dit en zelf het uittrekken den Vorſt glad afgeſlaagen wierdt, keerde hy, magtig gebelgd, weder terugge.

Terwyl het dus te Brugge geweldig hol liep, zoo hadt de Heer van Heulen, welke het bevel binnen Kortryk voerde, die Stad onder het gebied van den Roomſchkoning zoeken te brengen, en tot dit einde aan den Heer van Gaasbeek, Legerhoofd van eenige Ruiterbenden, tragten over te leveren; doch de aanſlag liep ten verderve dier twee Hoofden; wandt toen 't verraad ontdekt was, wierdt van Heule door zyn eige volk den ſtrot afgeſtooken, en den Heer van Gaasbeek wierdt, nevens verſcheidene zyner knegten, door Adriaan Vilain, die met eene wakkere meenigte van Gentenaaren, tot ontzet van Kortryk opgetrokken was, onderſchept en verſlaagen. Dees togt blies de verwaandheid der Vlaamingen byſter aan; zulks alle middelen, die ſedert tot het bedaaren der Bruggenaaren, van 's Roomſchkonings wege, aangewend wierden, door den byzonderen haat des Volks, alengs meer agterwaart liepen: ja men ontzag zich langer niet, om by openbaar bevel den Landlieden (2) vryheid te geeven, des zelfs volk, indien 't hen overlaſt deedt, ombeſchroomd dood te ſlaan, of te verjaagen.

1488

(2) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

Hierentuſſchen wierdt de brand dier verſchillen van die van Gend niet weinig geſtookt, en den Bruggenaaren alle hulp, daar 't noodig mogt zyn, toegezegt; zy verzogten met eenen op den Roomſchkoning wel acht te geeven, en hem met omzigtigheid te bewaaren; t' evens, zoo het moogelyk ware, de volgende Heeren van zynen aanhang, die zy op eene lyſt geſteld hadden, ſtraks in verzekeringe te neemen: als Jan van Lannoy Abt van S^t. Bertyn, den Abt van S^t. Bening, Jacob van Giſtelen, Pieter Langhals, Johan van Ranſt Markgraaf van Antwerpe, Jan van Nieuwenhove Watergraaf, Joris Gyſelyn, Jooſt van Varſſenaare, Roeland de Febure algemeen Ontfanger van Vlaandre, Jacob de Heere, Thibaut Barradot Raadsheer van Maximiliaan, Klaas de Montigny Hoofdman van S^t. Jans Zesdendeel, Jan de Taye Klerk van den bloede, Klaas van Delft eertyds Penſionaris, Victor Huigens, Paulus de Baanſt Preſident van Vlaandre, Jacob Smytere Raadsheer, Mattys Speijaart, Jan van Eeche; Jacob Baſtaard van Guy de Baanſt, en zelfs allen die het Land ſchaadelyk geweeſt hadden; zy zouden in 't korte, door hunne Gezanten, de reden daaraf nader doen ontvouwen.

Weinige dagen laater zag men de Gezanten van Gend, met tweeduizend gewapende mannen en vliegende vaandelen, voor Brugge verſchynen; maar de Overigheid en Dekens weigerden de poorten, aan zoo groote meenigte, te openen, en noodzaakten haar dierhalven den naaſten nagt over in 't veld te blyven leggen. Waarvoor de Bruggenaaren, die op de Markt vergaderd waren, van Standaard tot Standaard, en van Banier tot Banier door den

Roomſch-

1488

(1) N. Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

Roomschkoning (1) aangesprooken, over dit bedryf gepreezen en bedankt wierden. Naadat het afgeweeze volk vertrokken was, zyn de Gezanten in de Stad ontfangen, en bragten zooveel te weege, dat men, op den agtsten van Sprokkelmaand, ter halle deedt uitroepen, wie eenigen der voorschreevene Heeren onderstand verschafte, zyn lyf en zyn goed verbeuren zoude: zelf wierdt ieders hoofd op zekeren prys gesteld, voor die de zelven wist aan te brengen.

Hier by bleef het nog niet, men besloot, om van al den handel verslag te hebben, zelf den Roomschkoning met zyne Raaden in verzekering te neemen. Dierhalven schikten zy eenigen uit hunne benden aan Maximiliaan, hem biddende, vermids men hem over zaaken van gewigt te spreeken (2) hadt, zonder vertoeven op de markt te koomen. Hierop begaf zich de Vorst derwaart, en wierdt, naa dat men zich over het ongelukkig bestier der Landen grootlyks beklaagd hadt, verzogt, om zyn verblyf voortaan in het huis te Kraanenburg, ter westzyde der markt te wille neemen, zoolang tot de kwaadwillige gestraft waren. Nademaal dit den Vorst byster vreemd in de ooren klonk; zoo sammelde het inwilligen, tot men anderwerf dien voorstel, met zoo sterken aandrang gedaan hadt, dat 'er geene weigering plaats vondt, en hy dus gedwongen was hunne begeerte te volgen.

(2) N. Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

Die met hem ter markt kwamen wierden onmiddelyk gevangen, de voornaamste Heeren daaraf waren Jan Carondelet Kancelier van Borgonje, Maarten Heer van Polhaim en Wolfaard zyn Zoon, de Graaf van Sorle, Joris Heer van Valkenstein, Wolfaard van Valkenstein, Jan de la Tour Heer van Villermond, Jan van Lannoy. Abt van S^t^. Bertyn, Jacob van Gistelen Heer van Dudzeele, Reinier de My Hoofdman van Gavere, Philips Louette Hofmeester van Maximiliaan en Philips Maarschalk van Nassou Bastaard Broeder van den Graaf Engelbert; deezen wierden allen gelyk in de boeijen geworpen. De tyding van dit bedryf was by die van Gend zoo aangenaam, dat zy den Bode, in de wandeling Haanekracht genaamd, daarvoor met eene jaarlyksche inkoomste van zesponden grooten, geduurende zyn leeven, beschonken.

1488

Men gaf hierentusschen den Roomschkoning de beweegredenen zyner verzekeringe hiermede te verstaan; dat het gedaan was om rekening te hebben, en zynen Zoon Philips naamaals bewys van den staat des Lands te geeven; alzoo Vlaandre, door den schaadelyken raad zyner Hovelingen, geheel verarmd was. Voegende nog eenige andere redenen in dit vertoog, waardoor zy Maximiliaan meenden te bewyzen, dat het hem thans 't voordeeligste zoude zyn, de Voogdy zyns minderjaarigen Zoons, in de welke hy zich groflyk vergreepen hadt, te verlaaten. Hoewel de Roomschkoning zyne onschuld betuigde, zoo hebben zy echter den eisch magtig aangedrongen, en onderwylen de Regeering veranderd, op den naam van hunnen wettigen Heer Philips, midsgaders uit kracht van eenen (3) voorrechtsbrief, die zy van Karel den Agtsten, Koning van Vrankryk hunnen Opperheerscher, verkreegen hadden.

(3) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 230. verso.

Zoodra de gewoone eed door deeze nieuwe Leden afgelegd was, deedt men openlyk alle Stedelingen, die uit vreeze voor den Roomschkoning uit de Stad geweeken waren, terugge roepen. Boven het welke de Gemeente zich zooveel vryheid aanmaatigde, dat zy naar 't Hof rukte, en bragt daar eenen goeden hoop krygsgereedschappen van daan, bestaande uit spietsen, loodehamers, leeladders met haaken, en tonnen met basten en stroppen, die men voorgaf dat aldaar besteld waren, om de

 In-

1488

(1) N. Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

Ingezetenen (1) in hunne deuren en vensters op te hangen, de Geestlyken, vrouwen en kinderen te vermoorden, de Stad in de vlam te zetten, en meer diergelyke gruwelen.

Dit morren duurde tot den zestienden van Sprokkelmaand, wanneer de raazende Gemeente volmondig uitriep verdriet te hebben in 't draalen der Rechteren, die bereids voor den tweeden dag, in 't ondervraagen en pynigen der Gevangenen, doende waren. Door eene dolle drift bezeten liepen veelen als uitzinnigen naar den Burg, planteden aldaar hun vaandel, sloegen de poort van de Loove open, en riepen met verschrikkelyk geschreeuw wat men dus te marren had? *Zy wilden de zaaken zoolang niet gesleept hebben:* dierhalven namen zy met ongemeenen yver de pynbank, en sleepten die, nevens de gevangenen, naar de markt, alwaar men op het schavot, door yslyk rekken en folteren, hen dermaate handelde, dat 'er sommigen in 't vervolg een kwynend leeven, anderen een smertelyken dood behaalden.

Onlangs naa dit verrigt was, kreeg men tyding, dat de Koning van Vrankryk eenen stilstand van wapenen tot aan de naastkoomende Bloeimaand verleend hadt, om binnen deezen tyd den vasten Vreede te beraamen. Onder dat deksel zyn 'er van den Koning eenige Gelastigden, en te gelyk agthonderd (2) mannen, tot onderstand der Vlaamingen, naar Gend gezonden. Insgelyks wierden de gevangenen van Brugge derwaart gebragt, onder beloften van hen veilig te zullen bewaaren, en wederom over te leveren, als 't den Bruggenaaren behaagde. Die van Audenaarde en Dendermonde schikten zich thans naar den wind, wandt ziende het gety der Oostenrykeren verloopen, zoo booden zy den Bruggenaaren hunnen dienst aan, om met hen te leeven en te sterven. Aan de andere zyde hadt Gilbert d' Homme het Kasteel van Middelburg in Vlaandre voor den Roomschkoning ingenoomen; zulks men uit Brugge vierhonderd kloeke mannen, en tot hunne Leidsman Antoni van Nieuwenhove derwaart schikte, welken het Kasteel weder overweldigden, en den Hoofdman Gilbert gevangen namen: tot des te meerder vreugde voor die van Brugge, wyl zy te gelyk kondschap kreegen, dat het verbond tusschen Vrankryk en Vlaandre gesllooten was, des men ter deezer oorzaake enkelde en dubbele stuivers, welken onlangs op den naam van den jongen Graaf Philips gemunt waren, onder het Volk deedt strooijen.

(2) N. Despares Chron. van Vlaand. MSS.

In dien zelven tyd was men ook te raade geworden, den Roomschkoning van wooninge te veranderen, omdat de zelve alles konde zien, wat 'er op de markt bedreeven wierdt. Dierhalven hadt men het huis van Jan de Gros by de Ezelbrugge voor hem verkoozen; en dewyl hy, aleer men hem derwaart geleidde, de Gemeente wenschte te spreeken, zoo bragt men hem naar de markt, en van bende tot bende gaande verzogt hy ernstig, dat men hem agtien (3) persoonen van zyn huisgezin tot zynen dienst wilde vergunnen, als mede nooit te willen gedoogen, dat men hem naar Gend zoude brengen, wyl hy liever met die van Brugge alles zoude ondergaan; wyders badt hy om de veilige bescherming zyns Persoons: alle het welke hem toegezeid en verzekerd wierdt, alzoo zy het niet op zyn Persoon, maar op die, welken hem tot verderf des Lands aanraadeden, gelaaden hadden. Door deeze vertroosting, gepaard met een vriendelyk afscheid, tradt de Vorst, ontheven van zyne zwaarste zorgen, naar een nieuw verblyf, daar hem vaardig zesendertig mannen, bestaande uit zestien Stedelingen van Gend, twaalf van Brugge en agt van Ypere, tot zyne wagt beschikt wierden.

(3) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 232.

Op den tweeden van Lentemaand deeden

1488

deeden die van de wet te Brugge, in tegenwoordigheid van de Gemagtigden der drie Leden van Vlaandre, hunne rekening in 't openbaar, beginnende met het jaar van tweeëntagtig naa de veertienhonderd, daarmen zooveel op te bediſſelen vondt, dat de oude Wethouders niet alleen in de Gyzelinge moeſten blyven, maar men dwong zelfs die, welken ſedert het jaar zesentagtig gediend hadden, verſlag en aanwyzing van der Stede goederen te geeven, en, zoolang tot dit gedaan was, by de anderen in verzekering te gaan. Weinig tyds te voore meenden de Gendtenaars de Stad Hulſt in te krygen; doch, wyl 'er op dien aanſlag omtrent vierhonderd koppen gebleeven waren, was men van zin die ſchande door edelmoediger bedryf uit te wiſſen. Met zoodaanig een opzet liep men eerlang, met ſterker meenigte, maar t' evens ongeſchikter, derwaart; zulks 'er nu weder een getal van negenhonderd mannen, en al het oorlogstuig bleef zitten.

Ten zelven dage ontfing men te Brugge eenen brief (1) uit den naam van verſcheidene Vorſten des Duitſchen Ryks, en dewyl zy daardoor de Overigheid, Dekens en Hoofdmannen der Gemeente ernſtig vermaanden den Roomſchkoning geen leed aan te doen, noch den Franſen noch den Gendtenaaren daar toe gelegenheid te geeven; zoo las men dien deswege openlyk ter halle uit. Dit vondt wel plaats in opzigt van 's Vorſten Perſoon; maar niet omtrent zyne Gunſtelingen; wandt zy namen toen den onlangs tot Ridder verheven Matys Speijaard gevangen, omdat de zelve voor twee jaaren den Vreede tuſſchen Maximiliaan en de Stad Gend bewerkt hadt, en zonden hem in der yl naar Gend; alwaar men hem zonder lang te vertoeven het hoofd afſloeg, en dat, als van eenen Landverraader, op een verheven ſtaak ſtelde, zyn lighaam wierdt in eenen zak aan de galg gehangen. Men ſloeg in dien zelfden tyd te Gend, op den naam van den Graaf Philips, nieuwe goude en zilvere (2) munten, als den Andriesgulden, daar *Æqua Libertas* dat is *de billyke vryheid*, opgeſtempeld ſtondt; ingsgelyks Koppenollen van twee Grooten het ſtuk.

(1) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 234. verso.

(2) N. Deſpares Chron. van Vlaand. MSS.

Middelerwylen vondt men te Brugge, in het naargaan der rekeningen, dat de Stad, van het vyfentagtigſte tot het zesentagtigſte jaar, onder het Burgermeeſterſchap van Jooſt van Varſſenaar en Jacob van Giſtelen, vyftigduizend Ponden grooten ten agteren geraakt was. Waardoor het Gemeen niet weinig verbitterd wierdt, zulks men ſedert met het onderzoeken van de bedryven der Overigheden en Ooſtenryks gezinden, ſtrenger voortvoer: ja men beloofde voor den aanbrenger van den Schout Pieter Langhals, boven den reeds geſtelden prys, eene jaarlykſche lyfrente van zes Ponden grooten te zullen geeven; doch al die hem verſtak, hulp bewees, of ſlegts wiſt waar hy was, en zulks by die van den Gerechte niet aanbragt, zoude, van wat ſtaat of waardigheid de zelve mogt zyn, in de deur zyner wooninge opgehangen, en het huis zelf tot den grond geſlegt worden. Deeze harde middelen bragten hem den volgenden dag, zynde de vyftiende van Lentemaand, in de boeijen, en het Gepeupel tot zoo groote uitgelaatenheid zyner vreugde, dat zelfs wyven en kinderen zich alom langs de ſtraaten (3) lieten hooren *de groote Leevereeter Pieter Langhals nu gevangen te zyn.* Om eenen iegelyk daar bet van te overtuigen, wierdt hy langs de markt van bende tot bende geleid, van welken hy bitſche beſchimpingen moeſt uitſtaan, niet minder van zyne wagteren, die hem den ganſchen nagt over deerlyk kwelden, en geene ruſt lieten tot aan den naaſtkoomenden morgen, wanneer men hem, niettegenſtaande het Zondag was, openlyk

(3) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 236.

1488 lyk begon te pynigen; wandt tot dat einde wierdt 'er een nieuw schavot op de markt getimmerd, veel hooger dan het oude, daar het nevens stondt; de pynbank, welke Langhals, toen hy het Schoutsampt bekleedde, zelf hadt doen maaken naar die van Brussel, de verschrikkelykste en wreedste die bekend was, bragtenze derwaart, en de beschuldigde wierdt daarop strenglyk gerekt en gekneld. Vermids hy echter luttel bekende, zoo wierdt hem, op eige verzoek, tot den volgenden dag uitstel gegeeven.

Wanneer hy dus andermaal ter pleije gevoerd was, kreegen zy schriftlyke kennis, dat de Staaten van Brabant, Henegouwe, Holland, Zeeland, Luksemburg, Vriesland en der meeste Nederlandsche Gewesten op den dagvaard te Gend, die van Mechele derwaart verleid was, vergaderd waren; en dewyl de gevange Schout ook van de Hollanderen, Zeeuwen, Vriezen, Luksemburgeren en anderen beschuldigd wierdt, verzogt men die van Brugge (1) de zaaken naauwkeurig te ondertasten en niet te haastig voort te vaaren. 't Zy deeze tyding, wandt de brief wierdt in 't openbaar geleezen, 't zy 't herdenken der voorgaande smerte, hem bevreest maakte, of dat hy, vermids de Heraut van den Franschen Koning bereids den Vreede aldaar uitgeroepen hadt, daardoor alle zyne hoope zag verdwynen, hy bekende van dien tyd aan wat 'er al by hem bedreeven was; waaruit zyn vonnis opgesteld en in verscheidene leden verdeeld wierdt, onder welken hem voornaamenlyk ten verderve strekte, van voorneemen geweest te zyn om met anderen de Stad Brugge te overweldigen, de Stedelingen te vermoorden, en dus alles uit te plonderen. Insgelyks was door hem besteld, dat voortaan in (2) Holland en Zeeland geene Leenen op Vrouwen mogten versterven, maar aan de tafel van den Roomschkoning zouden vervallen; uitgezonderd die Philips van Borgonje, Heer van Bevere, betroffen. Wyders dat men door zynen raad en aandrang den Keizer Frederik, op des zelfs intreede te Brugge, met tagtigduizend goude kroonen, uit de beurze dier Stadt, hadt beschonken, niettegenstaande het geld toen schaars te krygen was. Op deeze en andere zyner bekentenissen wierdt hy, op den tweeëntwintigsten van Lentemaand, onthalst, zyn hoofd ter Gendsche poorte uitgesteeken en zyn lighaam ter aarde besteld. Dus hadt men, weinige dagen vroeger, niet alleen den Burgermeester Jacob van Gistelen, Heer van Dudzeele, op een Schavot met rood laken overtoogen, omdat hy van de eersten des Adels was, den hals gekorven, maar ook verscheidene anderen met mindere plechtigheid op diergelyke wyze van 't leeven geholpen.

1488 Vlaand. MSS.

Terwyl het dus te Brugge stondt, liep 'er een gerugt, dat Jan van Ranst, Markgraaf van Antwerpe, binnen de Steden van Ryssel, Mechele, en Sluis veel Volks vergaderde, om den Roomschkoning in vryheid te stellen. Welke losse tyding, door die van Gend niet alleen verzekerd, maar daarenboven den Bruggenaaren kennis gegeeven wierdt, dat de Heer van Ysselstein uit Holland insgelyks tot dat einde, met driehonderd paerden en eenen magtigen hoop voetvolks, bereids van Antwerpe naar Vlaandre vertrokken was, meenende de Vlaamsche Steden Hulst, Middelburg en Damme te overvallen. Weinige dagen verliepen 'er, of men ontdekte het oogmerk van den Markgraaf en den Heer van Ysselstein, welken de Stad Sluis aan alle kanten versterkten, dus ook den doortogt der wateren met paalen en ketenen stopten. Zulks de toevoer naar Brugge magtig verhinderd zynde, wierdt 'er eene naauwer bepaling op de eetwaaren gemaakt, en sedert sterker naar de brieven gezogt, met welken die van

(1) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 237.

(2) N. Despares Chron. van

1488

van den Vryen tot het vierde Lid van Vlaandre aangeſteld waren: deezen zyn van Roemerswaal, werwaart zy door den Schout Langhals geborgen waren, eindelyk naar Brugge overgebragt, en in 't openbaar (1) verſcheurd en vernietigd geworden. Op deeze wyze het Gebied en de oude Vryheid hunner Stad herſteld hebbende, zyn zy den vyfden van Grasmaand, op het goedvinden der drie Leden van Vlaandre, met ongemeene vreugde van de Markt (2) geſcheiden, naa het ſchavot, de pynbank en 't Staakketſel verbrooken en verbrand waren, en zy omtrent negen weeken aldaar geſleeten hadden.

(1) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 242. verſo.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand fol. 243.

Als hierentuſſchen de handel der Vlamingen alom rugtbaar wierdt, zoo bevlytigde zich verſcheidene Vorſten om den Roomſchkoning, door tuſſchenſpraake, uit zyne benaauwdheid te redden, inzonderheid het Roomſche Kerkhoofd, Innocentius de Agtſte, welke de drie Leden van Vlaandre deedt vermaanen, om Maximiliaan en alle zyne Dienaars, binnen zeker getal van dagen in vryheid (3) te ſtellen, op ſtraffe van den Kerklyken Ban, dien hy, by verzuim van gehoorzaamheid, den Aardsbiſſchop van Keulen beval tegen hen uit te bliksemen. De klank der Geeſtlyke woorden wierdt eerlang van 't gedruis der Waereldlyke wapenen gevolgd; zulks de donkere wolken, die zich her- en derwaart opdeeden, den Vlaamingen niet alleen; maar ook de gebuurige Landzaaten bekommerden, hoe de zelven veilig te ontduiken. Wandt de Staaten der Nederlandſche Geweſten waren dus lang, zonder veel te verrigten, te Gend vergaderd geweeſt, en ſommigen door deeze anderen door gene inzigten gedreeven hielden de zaaken ſleepende; des de Staaten van Brabant en van Zeeland, als de naaſten aan de vlam, bedugt voor een droevig einde, of het treurſpel moe zynde, ſtelden al hun vermoogen te werk om den inlandſchen kryg te beſlegten, en vaardigden, terwyl eenigen den voet dwars zetteden, en des Roomſchkonings Gezanten weigerden naar Gend te koomen, hunnen Gemagtigden dierhalven naar Brugge, om met de ruſt de gemeene welvaart des Lands wederom te bezeilen. Dewyl nu de Brabanders beſeften, dat de aangewende middelen zonder de Godlyke zegen ydel waren, zoo hebben zy hunne gedachten ten hemel gezonden; en den Almagtigen ernſtig om den Vreede gebeeden: 't gene door deezen legpenning; die toen te Bruſſel gemunt is, niet duiſterlyk kan beweezen worden.

(3) Die Excell. Chron. van Brab. l. ij.

1488

ↄ

B.

Vermids de Aardsengel Michaël, voor den Beſchermheilig der Stad Bruſſel en der zelver Hoofdkerke gehouden wordt, zoo heeft men dien, op gelyke wyze als men hem in de heilige (4) bladen, ſtrydende tegen den Duivel, beſchreeven vindt, hier op de voorzyde van den penning afgeſchetſt; en dewyl de Rekenkamers van Brabant en Limburg, zoo wy elders gemeld (5) hebben, in een lighaam te Bruſſel geveſtigd waren, dierhalven ziet men de eerſte letter van den naam dier Stad op het ſchild, en 's Vorſten tytels, alleen van die Landſchappen, dus in den rand geſteld;

(4) De algemeine Zendbrief des Apoſtels Jude vers 9.

(5) fol. 145.

PHILIPPVS DEI GRATIA DVX BRABANTIÆ ET LIMBURGII. 1488.

PHILIPS DOOR GODS GENADE HERTOG VAN BRABANT EN VAN LIMBURG. 1488.

1488

Uit het randschrift, 't gene op de andere zyde, rondom de Brabåntsche en Limburgsche Leeuwen, gevonden wordt, is de geneigdheid dier volkeren tot den vreede uit deeze woorden genoegzaam af te meeten;

DA PACEM DOMINE IN DIEBVS NOSTRIS.

GEEF VREEDE, HEERE! IN ONZE DAGEN.

Als zich het verschil, door de vlyt der Gemagtigden te Brugge, sedert in betere vouw liet schikken, zyn echter die van Gend onwillig gebleeven aldaar te verschynen; tot de twee Leden der Vlaamsche Staaten, naamenlyk van Brugge (1) en van Ypere, overeengekoomen zyn, het beslegten der bitterheden tusschen Maximiliaan en de Vlamingen gerezen, aan het oordeel van vierentwintig voornaame en vreedzaame mannen, ter wederzyde verkoozen, over te laaten: 't gene eindelyk van de Gendtenaaren half gedwongen is toegestemd.

(1) N. Despares Chron. van Vlaand. MSS.

Onder het beraamen der heilzaamste middelen tot slissing dier ontsteltenissen, bleeven de Staaten der Nederlanden te Gend vergaderd, en slooten aldaar, naa rype overweegingen, op den eersten van Bloeimaand, een naauw verbond (2) van onderlinge beschermingen en verweeringe, met inzigt om de rust des Lands en t' evens den verdrukten koophandel te herstellen. Deswege zouden zy met gemeen goedvinden den Vreede van het jaar tweeëntagtig van waarde houden, en zulks in Vrankryk doen weeten. Het bestier van Vlaandre wilden zy aan de moederlyke bloedverwanten van den jongen Philips laaten; de andere Gewesten zouden den Roomschkoning, als Vader en Voogd van hunnen natuurlyken Heer, nevens hunne eige Landsstaaten gehoorzaamen; mids Maximiliaan, opdat de Landman voortaan ongestoord zynen akker wederom mogt bebouwen, zyne Krygsknegten, waar die gevonden wierden, deedt vertrekken, en geene verandering in de Beampten, tegen de oude voorrechten strydende, zoude maaken: wandt men was van meeninge elkanderen op alle wyzen hier in tot het uitterste te beschermen. Voorts om de verwarring der geldstukken, van de byzondere Landschappen op verscheide waarde geslaagen, te beteren, was men van zin geworden, eene nieuwe munt te doen slaan, die in alle Gewesten gangbaar zoude zyn, en niet dan met algemeen overleg zoude veranderd worden. Hierenboven zoude niemand den Vreede noch den oorlog afzonderlyk moogen aangaan, en alle de Nederlanden, zelfs die hunne Gemagtigden niet derwaart gezonden hadden, zoo het hen behaagde, echter in dit verbond begreepen zyn. Het welke de Koning van Vrankryk, de Bisschop van Utrecht, Jan Hertog van Kleef, Antoni van Borgonje en andere Bloedverwanten van de Moederlyke zyde des Vorsten ook tekenen en zegelen zouden.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 199.

Deeze goede voorzorg stremde nogtans de geduurige uitloopen niet van 's Roomschkonings Krygsknegten, welken, tot merkelyke schaade der Landlieden, grooten roof wegdroegen; ja zelfs tot voor de poorten van Brugge dorsten verschynen, en den Stedelingen 's Roomschkonings (3) ontslaaging afvorderen. Onaangezien zoodaanige vyandlykheden, voeren de Bemiddelaars der verschillen even yverig voort, zulks zy, het geding eerlang ten einde gebragt hebbende, de byzondere punten van het verdrag in 't openbaar den Volken wilden bekend maaken. Tot dat einde wierdt 'er op de markt te Brugge een verheve stellaadje, rondom met tapyten en zyde lakenen behangen, gesteld, en op den zestienden van Bloeimaand geleidden de Geestlyken, als in eenen plech-

(3) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 244. verso.

1488

plechtigen ommegang, met de gewoone Lofzangen en brandende toortſen, den Roomſchkoning derwaart. Zoodra Maximiliaan op de voorſchreeve hoogte ſtondt, bezwoer hy heilig en (1) dierbaar alle de leden van dit verdrag des Vreedes ongeſchonde te zullen onderhouden, wel voornaamenlyk hierin beſtaande; dat hy Roomſchkoning ſtraks in vryheid geſteld zoude worden, mids de Heer van Valkenſtein nevens den Graaf van Hanou te Brugge, en Philips van Kleef te Gend, voor hem tot Gyzelaars (2) zouden blyven, en op hun geloof en hunne eer zweeren uit de voornoemde Steden niet te zullen vertrekken, voor dit verbond in alle zyne deelen volbragt was: en opdat de Vlaamingen daaraf bet mogten verzekerd zyn, ſtelde hy Philips van Kleef tot zynen Borg, en deedt dien ſchriftlyk belooven en met eeden ſtaaven, byaldien hy Roomſchkoning in gebreken bleef van deezen handel te volbrengen, dat als dan de gemelde Philips van de gehoorzaamheid, die hy hem ſchuldig was, onſlaagen zoude zyn, en met alle des zelfs kracht de Vlaamingen vermoogen te helpen.

(1) N. Deſpares Chron. van Vlaand. MsS.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. part. II. fol. 201.

Ondertuſſchen zouden de Nederlandſche Staaten, die te Gend vergaderd waren, aldaar verblyven, tot dat den ganſche handel, 't voorgaande verbond der Landſchappen en alle punten deeze ſtof betreffende, zoo van den Franſchen Koning als anders, verzekerd zouden zyn.

De Roomſchkoning beloofde zyne krygsknegten en bezettingen, binnen de vier naaſtkoomende dagen, uit Vlaandre, en binnen nog eens zooveel tyds buiten de andere Geweſten, zonder de minſte vyandlykheden, te doen vertrekken: van gelyke zouden de Vlaamingen hun oorlogsvolk afdanken. De Staaten der Nederlanden waren van meeninge den Roomſchkoning, om het vertrek zyner krygsbenden te verhaaſten, met vyfentwintigduizend ponden, ieder tot veertig Vlaamſche Grooten, binnen de eerſte maand te beſchenken; doch zoo dit van Maximiliaan niet volbragt wierdt, dan zoude het zelfde geld aangewend worden om ander volk te huuren, dat de eerſtgemelden met geweld verdryven zoude. De Kaſteelen en Sterktens van Vlaandre, welken met Ooſtenrykeren bezet waren, moeſten ten voordeele van den wettigen Graaf Philips overgeleverd worden, en aan die van Brugge niet alleen, maar zelf zonder eenige uitzonderinge, alle vyandlykheden vergeeven en vergeeten blyven: nogtans zoo iemand zich, geduurende zyn bewind, met eenige penningen uit 's Landheeren inkoomſten verrykt, of eens anders bezitting aangeſlaagen hadt, die zoude aanſpreekelyk blyven, en voor het Gerecht zich moeten verantwoorden. Verder onſloeg zich de Roomſchkoning van de begeerde Voogdye van Vlaandre, en ſtondt toe, dat het zelve Land van nu voortaan in alle deelen, tot aan de meerderjaarigheid zyns Zoons, door Heeren van des zelfs Maagſchap, nevens de drie Staaten van dat Geweſt zoude beſtierd worden; voor welken afſtand de Vlaamingen hem jaarlyks duizend Pondengrooten betaalen zouden, onder beding van nooit meer te mogen eiſchen, noch den tytel noch het wapen huns Lands te voeren. Wyders erkende Maximiliaan den Vreede van het jaar tweeëntagtig, met den Koning van Vrankryk aangegaan, volſlaagen goed en van waarde; hy beloofde den zelven ongeſchonden te onderhouden; voorts zynen Zoon aan de Beſtierderen des Lands over te geeven, en den Vlaamingen hunne oude voorrechten en vryheden onverminderd te laaten gebruiken.

Ter verzekeringe van dit alles onderwierp zich de Roomſchkoning aan de Kerklyke ſtraffen, ja zoo hy hiertegen mogt doen, als dan ontſloeg hy eenen iegelyk der Nederlandſche Overigheden en Landzaaten, niet alleen van den eed, en van de aan hem ingewilligde hulpe, wedde of andere

1488

andere voordeelen, maar hy hieldt hen, by zoodaanig een geval, verplicht om den Vlaamingen onderſtand te verſchaffen, en zich zelven van 't beſtier der Landen vervallen te zyn. Dit zoude door den Paus, den Keizer, de zeven Keurvorſten, de Heeren van den Bloede zyner Vrouwe, de Staaten der Nederlanden, de Biſſchoppen van Utrecht en Luik, en den Hertog van Kleef ſchriftlyk beveſtigd worden; gelyk het onmiddelyk door Maximiliaan (1) bezwooren, en door verſcheidene Nederlandſche Staaten bezegeld wierdt.

(1) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 252. verſo.

Naadat het werk dus zyn beſlag gekreegen, en de Roomſchkoning omtrent drie maanden gevangen gezeeten hadt, nam hy zyn afſcheid, en begaf zich naar Maale, daar de tenten zyner volkeren neêrgeſlaagen waren, en hy met vreugde ontfangen wierdt. Geen mindere blydſchap was 'er by die van Gend, toen zy het dreigende gevaar doorgeworſteld, en daaraf verzekerd meenden te zyn, doordien Philips van Kleef by hen in gyzeling kwam. De anderen bleeven te Brugge, alwaar men God, voor deeze betoonde genade, zoo in de Kerken, als in de daartoe aangeſtelde ommegangen, openlyk dankte. Voorts wierden 'er, om de vrolykheid te doen doorſtraalen, verſcheidene ſpelen aangeregt; zulks men niet alleen in Vlaandre, maar ook in andere oorden des Lands, daarmen den Vreede, die algemeen was, verkondigd hadt, de uitgeſtaane ſmerte thans door eenen heugelyken lach waande verdreeven te zyn. By welke verandering ik meene dat dees legpenning gemunt is,

♀

B.

De Vrouw, welke op de voorzyde gezeten is, zal 'er moogelyk voor 't Land van Vlaandre geſteld zyn, ontfangende van den Landheer, die 'er door het Manlyke beeld, dat nevens haar ſtaat, ſchynt afgeſchetſt, de voorwaarde des Vreedes in eene banderol, van welke ik den zin der letteren niet zoowel heb konnen ontdekken als van dit omſchrift;

TEMPORA LETO TRISTIA RISV TEMPERA. 1488.

MAATIG DE BEDROEFDE TYDEN MET EENEN VROLYKEN LACH. 1488.

De keerzyde vertoont ons het afbeeldſel van den dood, welke door vier Slangen geprikkeld en geknaagd wordt, met inzigt om door deeze gedaante de boozen uit vreeze voor de ſtraffe, welke dees hen drygt, in tugt te houden, om dus den Vreede en de Eendragt voortaan ongeſchonden te bewaaren; of anders het einde te vreezen, dat hen dit randſchrift voorſpelt,

HEVS QVID GESTIS, EN HIC TE MANET EXITVS. 88.

HOORHIER WAT VERHEUGD GY U, ZIE DIT EINDE WAGT OP U. 88.

Naauwelyks hadt de lang gewenſchte ruſt de harten der Landzaaten met vleijende hoope vervuld, of eene zwaare buy, die uit Duitsland opkwam,

1488

kwam, floeg alle vreugd ter neder; wandt toen Keizer Frederik kennis kreeg, hoe onbezonne het Vlaamsche Volk met den Roomschkoning omfprong, en daaruit genoeg bevroedde, dat 'er van dien Landaard luttel bescheidenheid voor 't gekroonde hoofd zyns Zoons te wagten was, deedt hy zonder toeven zulks alom door Duitsland bekend maaken, en t' evens alle Vorsten, Heeren, Steden en Onderdaanen des Ryks, zoo Geestlyken (1) als Waereldlyken, te hulpe roepen, om binnen zekeren tyd tot het verlossen des gevangen Konings, en het straffen van de moedwillige Vlaamingen, nevens hem op te trekken. Hierdoor geraakte het geheele Land in beweeging, en veele Vorsten en Stenden in de wapenen: anderen, welken in Persoon niet volgden, bestelden echter hunne krygsknegten aan den Keizer, die dus met een strydbaar Leger van omtrent tienduizend mannen, wier derdedeel uit Ruiteren bestondt, nog voor het uitloopen van Bloeimaand in Nederland tradt.

(1) Die Chronica van Coellen fol. 334.

Onderwylen waren de benden van den Roomschkoning, niet alleen door de bezettelingen zommiger Steden, maar daarenboven nog door Albert, Hertog van Saksen, die met de zynen op 's Keizers bevel voorheen streefde, magtig versterkt geworden: des de Bruggenaaren (2) waanden de toevloed dier meenigte tot hun naadeel beschikt te zyn, en dus te vaster vermoedden, dat de rook en de vlam, die men sedert van eenige Landhuizen zag opgaan, door dit volk gestigt was; dierhalven hunne Gelastigden naar den Roomschkoning verzonden, hem biddende zynen dieren eed te willen gedenken. Dees gaf tot antwoord geen andere gedachten te hebben dan dien te onderhouden, en, zoo zy 't begeerden, bereid te zyn den zelfden nogmaal te vernieuwen. Wyders verklaarde hy, dat het stigten van den brand door zyne knegten niet bedreeven was, maar door het volk van Breidel den Foreftier van Brugge, en van eenen Bastevelde, welken zich, met zeshonderd verloopene Bruggenaaren, by hem aangebooden hadden, doch t'evens afgeweezen waren; ja hy beloofde den Gelastigden het Land van dien kwaaden hoop te veiligen, byaldien men zyne geboeide Edellieden, binnen vier dagen, uit de gevangenisse ontslaan, en aan Albert, Hertog van Saksen, de onkoste zyner reize voldoen wilde; 't welke de Gezanten op zich namen om voor te stellen.

(2) N. Despares Chron. van Vlaand. MSS.

Toen de begeerte van Maximiliaan nog verder ging, en hy insgelyks de ontslaaging der Pandslieden verzogt, zoo is hem dit onmiddelyk geweigerd, en het voorgaande in bedenkinge gebleeven, door de overkoomst van Keizer Frederik, die sedert met hulpe der Duitsche Vorsten, wyl zy den afgeperften Vreede, (zoo men dien noemde) niet goedkeurden, den Roomschkoning te Mechele van zyn besluit aftrok, en het verdere afkondigen van den pais verboodt. Hierop bragt de Keizer zyn Leger, nog door eenige Nederlanders vergroot zynde, in het laatste van Bloeimaand, te Evergem; van waar hy zynen Heraud (3) naar Gend, omtrent eene myl wegs, afvaardigde, en den Stedelingen deedt gebieden, zy zouden hem als Opperheer van de Overscheldesche heerschappye erkennen en aanneemen, voorts alle de gevangene Edellieden, en inzonderheid den Kancelier Carondelet, in vryheid stellen. Vermids ons zulk een aanzienlyk geval van dien Staatsman, welke bereids agt jaaren dat gewigtig ampt onder Maximiliaan bekleed hadt, voorkoomt, zoo dunkt my gevoeglyk zynen penning, schoon vroeger gemaakt, echter hier te plaatsen.

(3) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 477.

Hy was een Borgonjer van geboorte, Heer van Champuans, en Voorzitter of Beſtierder van zyn Vaderland, tot aan 't begin van het tagtigſte jaar naa de veertienhonderd; wanneer de Kancelier Willem Hugonet van de Gentenaaren gedood zynde, des zelfs agtergelaate waardigheid (1) aan deezen Carondelet gegeeven wierdt. Vermids de penning voor dien tyd voltooid is, ziet men rondom het borſtbeeld zynen eerſten tytel dus nevens zynen naam in den rand geſteld;

(1) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 456.

IOHANNES CARONDELETVS PRAESes BVRGVNDIÆ.

JAN CARONDELETUS VOORZITTER VAN BORGONJE.

De tegenzyde vertoont het borſtſtuk zyner Egtgenoote, met een aardig hoofddekſel gehuld; deeze was de Dochter (2) van den Ridder Hugo de Chaſſe, en voert dierhalven dit byſchrift haars naams;

(2) J. le Carpentier Hiſt. de Cambray. Tom. II. pag. 368.

MARGARITA DE CHASSE.

Hoewel 't den Gendtenaaren bekend ſtondt, dat de Landen van Aalſt, Waas en de vier Ambachten, of het Overſcheldeſche gebied, 't gene zich tot aan de muuren hunner Stad uitſtrekte, en 't Keizerlyke Vlaandre geheeten wordt, een oud Leen van 't Roomſche Ryk (3) was; desniettegenſtaande wierdt 's Keizers eiſch, by de heethoofdige Stedelingen, daarom niet te meer in beraading genoomen; maar in aller yl verworpen: ja de Heraud liep geen klein gevaar van by hen mishandeld te worden, 't en zy Philips van Kleef hun dol opzet geſtuit hadt.

(3) L. Guicciardin Beſchr. der Nederl. fol. 326.

Vermids de Stedelingen van dien tyd af beſpeurden, het belegeren en beſchanſen den Keizer ernſt te zyn, zoo ſchooten zy dierhalven de wapens ook vaardig aan, en verhieven Philips van Kleef, des Roomſchkonings borg, ingevolge zyner voorgaande belofte, tot hunnen Beſchermheer. Dees van de Overigheid dier Stad onderſteund zynde ſchreef zyn voorneemen aan Maximiliaan, betuigende daarmede zyn verdriet, dat de Roomſchkoning niet meerder achting voor zynen eed droeg; inzonderheid omdat hy Philips zich zelven, met gelyke verzekeringe, verbonden hadt (4) den Vlaamingen uit al zyn vermoogen tegen Maximiliaan, zoo die in gebreken bleef, te zullen helpen, gelyk hy nu verplicht was te volbrengen. Sedert wierdt de Stad, om de dreigende ongevallen af te weeren en te verduuren, aan alle zyden, zooveel de tyd en gelegenheid toeliedt, verſterkt. Met geen minderen yver regelden die van Brugge hunne

(4) N. Deſpares Chron. van Vlaand. MSS.

zaa-

1488 zaaken, en velden alle boomen, huizen en schuuren ter neder, welken binnen een vierdedeel van een uur buiten hunne veften ftonden; insgelyks zonden zy tweehonderd mannen naar de Stad Sluis, wyl die de fleutel hunner ververfinge was, om de zelve met bezettinge te voorzien; doch de Stedelingen weezen dit volk van de hand, en verklaarden zich toen onzydig te willen blyven; alleenlyk joegen zy, die den jongen Vorft Philips geen trouw zweeren wilden, buiten; wandt op des zelfs naam wierdt alles by de Vlaamingen verrigt.

Terwyl ieder dus woelde, liep 'er naauwlyks een dag door, dat men elkanderen niet her- of derwaart in 't hair zat, en den verfchillenden uitflag nu over deeze dan weêr over gene zyde zag hellen. Waardoor de verbittering der Vlaamingen magtig ontftak, en door het toen loopende gerugt nog heviger wierdt, als of by den Keizer en den Roomfchkoning gezwooren (1) was, de Steden Gend, Brugge en Ypere, met vuur en zwaard ten gronde toe te zullen verwoeften. Dit en 't herdenken der gelden, welken zonder eenig nut bereids aan Maximiliaan verleend waren, midsgaders de onderftand van twaalfhonderd Franfche knegten, die binnen Gend gebragt wierden, verftrekten den beleedigden Landaard tot fcherpe fpooren hunner wraakzugt. Hier floeg het geluk nog toe, dat de aanvallen der Keizerfen doorgaans van minder voordeelen dan van dooden en gewonden verzeld gingen: onder verfcheidene mannen van aanzien, die 'er fneuvelden, was de Markgraaf van Brandenburg geen der minften, welken den Keizer het harte troffen; wandt des zelfs omkoomen (2) wierdt zoo euvel opgenoomen, dat men nog den naaften nagt volk naar Deinze zondt, 't gene 'er door gunft der duifterniffe binnen geraakte, en uit vergeldinge het Stedeke, als mede de omleggende Landftreeke t' eenemaal verwoeftede. Hiertegen veroverden de uitgetrokkene Gendtenaars wel vierhonderd wagens met voorraad, koomende naar 't Keizerlyke leger, met welken zy thans, naa 't verflaan en vangen van der zelver Leidslieden in zeegepraal binnen de Stad keerden.

Die van Brugge waren zoo gelukkig niet in den uitloop, door welken zy het Vlaamfche Middelburg meenden magtig te worden; wandt te vergeefs groot geweld gefpild hebbende, ruktenze met brandenden moed voor 't Kafteel (3) Kokfie, 't gene zy inkreegen; maar zich te veel aan den buid vergaapende, wierden zy allen den volgenden morgen door den Graaf van Zonnenburg, verzeld van duizend Keizerlyke ruiteren en tweeduizend voetknegten, dermaate omringd, dat 'er driehonderd verflaagenen en tweemaal zooveel gevangenen agter bleeven. Smertlyk viel dit den Bruggenaaren, en 't verlies zoude nog meer geneepen hebben, 't en ware in dien tyd dertienhonderd Franfen, tot hunnen byftand gefchikt, dit in de naafte ontmoetinge wakker vergoed hadden; vermids 's Roomfchkonings volk den Landlieden rondom Brugge magtigen buit van leevensmiddelen ontjaagd hadden, die hen nu, met verlies van eenige koppen, door de gemelde Franfen weder ontzet wierdt. 't Gene de Soldaaten van 't Koninglyke heir, wyl zy nog fpys nog betaaling kreegen, byfter aan 't muiten (4) hielp, en zich niet lieten ftillen, voor de Roomfchkoning hen de Stad Damme, zoo zy die inkreegen, te plonderen beloofd hadt. Als dit de bezetting van Brugge en van Sluis in 't oor woei, trok men met zooveel manfchap derwaart, dat de toeleg der vyanden ganfch verydelde.

De Roomfchkoning hierentuffchen den traagen voortgang zyner wapenen befpeurende, vermaande die van Ypere, opdat zy de aankoomende Fran-

(1) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 254.

(2) N. Defpares Chron. van Vlaand. MSS.

(3) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 255. verfo.

(4) N. Defpares Chron. van Vlaandr. MSS.

1488

Franſchen niet binnen hunne Veſten zouden ontfangen, ſtandvaſtig in trouwe te zyn; maar deeze aanſpraak verachtende lietenze Creveceur met des zelfs Franſche knegten inkoomen. Hiernaa, de Vorſten van Sakſen en Beijere met zich neemende, vertrok hy in 't einde van Weidemaand naar (1) Ryſſel, en bevondt die Stedelingen bereid hem te gehoorzaamen; gelyk zy zich niet onwillig toonden den beraamden opſtel te bezweeren, en hem voor Voogd van zynen wettigen Zoon te erkennen. Zulks men in dien tyd, om de achting wegens hem te doen doorſtraalen, het geheugen van deezen togt, en vriendlyken handel aan deezen toen aldaar geſlaagen rekenpenning, die met zyn Vorſtlyk afbeeldſel pronkt, bevoolen heeft.

(1) Hiſt. Auſtr. Gerardi de Roo. pag. 511.

B.

Het gekroonde borſtſtuk van den Koning Maximiliaan is op de voorzyde geſteld; en op de keerzyde, in de eerſte helft van 't gekroonde Schild, het Roomſchkoninglyke wapen, daartegen in de wederhelft Nieuwooſtenryk en Oudborgonje, verſierd met de daar nevensſtaande vuurſlagen; wyders wordt de eene en de andere kant binnen deeze aaneengeſchakelde randſchriften beſlooten:

IÈTTOIERS POVR LE CHAMBRE DES COMPTES DV ROI DES ROMAINS, ESTANT A L'ILLE.

LEGPENNINGEN VOOR DE KAMER DER REKENINGEN VAN DEN KONING DER ROMEINEN, ZYNDE TE RYSSEL.

Wanneer Maximiliaan honderdenvyftig Duitſen ter bezettinge op 't Kaſteel van Ryſſel geleid hadt, verreisde hy weder naar zyn Leger, vaſt overleggende hoe zich met de overige Vlaamingen te konnen vergelyken. Naa eene wyl beraads ſchreef (2) hy op den tweeden van Hooimaand aan de Staaten van Vlaandre, datze zonder eenigen uitſtel hunne Gemagtigden naar Berge op den Zoom zouden afzenden, en hem doen weeten, welke middelen zy het oorbaarſte dachten te zyn om met de Franſen een beſtendigen en vaſten vreede te treffen; en dus alle onheilen van den Lande te weeren. Hoewel dees toeleg de gewenſchte vrugt niet voortbragt, nogtans liet de Roomſchkoning geen andere middelen onverzogt om de weêrſpannige Vlaamingen te buigen of te breeken: zulks hy ſommigen, door de aanbieding van een beſtand, anderen door een voordeeligen vreede van hunne onderlinge verbinteniſſe meende te verwyderen.

(2) Reygersberg Chron. van Zeeland door Boxhorn. pag. 318.

Maar het vertrouwen aldaar zoo verre verloopen zynde, dat het geloof te ſlap viel, wendt hy 't weder over een anderen boeg, en zogt de Hollanders en Zeeuwen in zyne belangen te wikkelen. Al het welke nogtans zoo luttel klem aan 't werk gaf, dat Keizer Frederik te raade wierdt het beleg te verlaaten; gelyk hy op den agtſten van (3) Hooimaand het Leger van voor Gend opbrak, en naar Aardenburg vervoerde, dreigende de naaſtgelegene Ste-

(3) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

1488

Steden Brugge en Sluis met eenen verſchrikkelyken ſtorm, die eerlang op de Stad Damme losſpattede, en zoo groot een verlies voor de aanvallende Duitſen baarde, dat de Keizer, 't zy de geduurige tegenſpoed, 't zy de nieuwe hulpbenden der Franſchen hem afſchrikten, moedloos geworden, wyl de Landvoogd van Pikardië, Creveceur, zeshonderd ruiters, nevens een geweldigen hoop voetvolks naar Vlaandre bragt, in het laatſte van Hooimaand den Vlaamſchen oorlog liet zitten, en zich naar Antwerpe begaf, grootlyks in gramſchap ontſtecken op Philips van Kleef, den Heer van Raveſtein, vermids dees de zaaken der Vlaamingen ſtandvaſtig tegen den Keizer bleef beſchermen, en onverzettelyk beſlooten hadt liever met eere te leeven en te ſterven, dan uit waereldſche inzigten 't gene bezwooren was door ſlinkſche gangen trouwloos te verbreeken.

De Keizer willende deeze ongehoorzaamheid tot een voorbeeld van anderen wreeken, deedt tot dat einde in den Hof van S^t^. Michiels Klooſter te Antwerpe eenen troon ſtigten, daar hy, gezeeten in zyne Keizerlyke ſieraaden, op den vyfden van Herfſtmaand, in 't openbaar den voornoemden Heer van (1) Raveſtein in den ban des Ryks ſtelde, en verklaarde hem een verraader, en van des zelfs goederen en eerampten vervallen te zyn. Voorts de Staaten der Nederlanden, dat pas daar vergaderd zynde, tot den Vreede van het jaar tweeëntagtig vermaand hebbende, is 'er op den naam van Maximiliaan een Gezandtſchap naar Spanje geſchikt, en Philips van Borgonje Heer van Bevere, en Jan Salazar daartoe uitgekoozen, om zich met den Koning (2) Ferdinand, die onlangs ook tot ontflaaging des Roomſchkonings ſterk geyverd hadt, in eenen geduurigen vreede en vaſte vriendſchap te verbinden, en des zelfs oudſte Dochter Iſabella voor zich tot eene Vrouwe te verzoeken; midsgaders voor zynen Zoon Philips eene der jongſte Dochteren van den zelven Koning. Dees ontſchuldigde zich wegens (3) Iſabella, vermids de zelve aan den Prins van Portugaal verloofd was; wat de overige aanbiedingen betrof, die vonden gelukkiger ingang by dien Vorſt, wyl aan Philips, zoodra hy huuwbaar zoude zyn, eene Dochter beloofd wierdt.

Doch aleer dit antwoord terugge kwam, hadt de tegenſpoed der vereenigde Magten, die de wapenen ruſtig tegen den Franſchen Koning opvatteden, den geeſt van Maximiliaan dapper ontſteld; nademaal het Leger van Karel den Agtſten, in den veldſlag van S^t^. Aubin, eene volkoome overwinning (4) op de Bretanjers en hunne Engelſche, Duitſche en Franſche Bondgenooten verkreegen, en zelf de voornaamſte Legerhoofden, den Hertog van Orleans en den Prins van Oranje tot krygsgevangenen gemaakt hadt. Waardoor François de tweede Hertog van Bretanje gedwongen wierdt, om het verbond van dien naadeeligen vreede, welke op den twintigſten van Oegſtmaand te Sable geſlooten is, aan te gaan en te tekenen: beloovende onder andere voornaame punten, die in 't vervolg groote beweeging verwekten, dat hy zyne Dochters (5) nooit in den egt beſteeden zoude, dan met verlof en toeſtemminge des Franſchen Konings. 't Gene hy met den dood bekrachtigdé, wyl dees weinige dagen laater den laaſten Hertog van Bretanje van deeze waereld wegnam, en dus den Bondgenooten aan die zyde van alle verwagtinge beroofde, inzonderheid Maximiliaan en zynen aanhang, alzoo de Franſen nu ruimer lugt kreegen, en geene gelegenheid verzuimden om 's Roomſchkonings gezinden in Vlaandre te helpen beſtooken: des de wraakzugt ſedert meer verhit met ſchriklyke verwoedheid alom liep graazen, en dreigde dus het Land van Vlaandre door 't yſelyk moor-

(1) H. Lovens, Rer. Ducum Brab. pag. 172.

(2) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 477.

(3) Hiſt. Gener. d'Eſpagne par Mariana. Tom. V. pag. 77.

(4) Hiſt. de Bretagne par B. d'Argentrè. fol. 973.

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 209.

1488 moorden en branden, in het bloed en onder de afch te zullen fmooren.

Nademaal dees rydende oorlog bitter, wreed en verderflyk aan de overwinnaaren en overwonnelingen was, zoo heeft dit eenen iegelyk der Ingezetenen duidelyk doen gevoelen, dat de gerechtigheid, waarheid en trouwe, door het geweld en de valsheid verdreeven waren. Invoege de meêdoogenswaardige ftaat der gemeene zaaken oorzaak verleende, dien fmertlyken toeftand op deeze drie penningen, die ik vertrouwe, dat geduurende deeze beroerte gemaakt zyn, zeer krachtig uit te drukken. 1488

♀

B.

♀

Sc.

♀

B.

I. Op de voorzyde van den eerften, is het bedrog, zooals my de omftandigheden toefchynen, in de gedaante eener Vrouwe, afgebeeld; dierhalven draagt zy in de flinker handt eenen befproeijer of watergieter, en voor haare voeten leggen eenige vuurvlammen; op de regter hand heeft zy een Gans, het zinnebeeld (1) van het bederf der Landen en Velden, en nevens haar ftaat eene Fontein, moogelyk op den oorlog, die de bron is daar alle bitterheden uit voortvloeijen, toegepaft. Om dit nog klaarder op te helderen, ziet men den dood, dreigende met zyne zeiffen, op de keerzyde gefteld. Dat dees niet eenvoudig, maar van de arglistigheid geprikkeld was, getuigen de Slangen, die zich om zyne leden wringen; en boven alles de wederzydfche omfchriften, welken in deeze berymde regels begreepen zyn;

(1) Pierius de l'Hieroglyph. fol. 303.

IVSTICIA IS GESLAaGEN DOoD,
VERITAs LEIT IN GROOTEN NOOD,
FALACiA IS GEBOoREN,
FIDES HELFT DEN STRIiT VERLOREN.

DE GERECHTIGHEID IS GESLAAGEN DOOD,
DE WAARHEID LEIT IN GROOTEN NOOD,
DE VALSHEID IS GEBOOREN,
DE TROUWE HEEFT DEN STRYD VERLOOREN.

II. De tweede penning, wiens letterlyke zin gelyk is aan den voorgaanden, heeft op de voorzyde eene bloemplant, en op de rugzyde eene naakte Vrouw, met eene bloem in de regter hand, waar door de hoope, als de voorbode der aanftaande vrugt, wordt te kennen gegeeven. En dewyl dit verlangen niet anders dan door de eendragt der ftrydende partyen voldaan konde worden, zoo draagt zy tot dat einde in de flinker hand de eenftemmige harp. Dus ging het den Landzaaten toen met den oorlog, als 't eertyds met den doos van Pandora gelegen was, die geopend zynde allerlye foorten van rampen en ongemakken onder de menfchen verfpreidde, en alleenlyk de Hoope, welke op den grond zat, overhieldt.

III.

1488 III. Het voorſtuk van den derden is in alle deelen gelyk aan dat van den eerſten penning ; doch de tegenzyde verſchilt niet alleen in de letteren, maar ook in de beeldniſſe ; wandt de omtrek des doods, die hier ten halven lyve gevonden wordt, heeft de regter hand opgeheven, als dreigende met drie ſcherpe pylen, die, myns oordeels den hongersnood, oorlog en de peſt betekenen, welken van God eertyds tot ſtraf aan den Koning David (1) voorgeſteld waren. En vermids deeze plaagen de menſchen ten grave ſleepen, zoo heeft men dat ſchriklyk einde door de doodkiſt, die onder den ſlinker arm geſteld is, zoowel als de gevolgen van eens iegelyks doen en laaten, door dit randſchrift willen te kennen geeven, 1488

(1) Chronica I Cap. XXI. vf. 12.

HEV,S QVID GESTIS? EN HIC TE MANET EXITIS.

HOOR HIER, WAT VERHEUGT GY U? ZIE DIT ZAL UW EINDE ZYN.

Hierentuſſchen joeg de wind der beroerte eene zee van ongevallen over Vlaandre en de nabuurige Geweſten ; wandt Philips van Kleef, gehoord hebbende, dat die van Diksmuide en Nieuwpoort, welken de party van Maximiliaan aankleefden, het Land omtrent Ooſtende afliepen, ſpoeide zich in allerhaaſt, met zeventienhonderd ruiteren en tweeduizend voetknegten, derwaart. Deezen nog van zeshonderd kloeke mannen, uit het noorder- en weſterdeel van den Vryen, verſterkt zynde, rukten naar Nieuwpoort (2) en bragten die Stad, naa veele tegenſtribbelingen, zooverre ter gehoorzaamheid, dat zy de drie Leden van Vlaandre voortaan hulp beloofde ; maar deeze woorden waren niet beſtendig, wyl zy eerlang weder tot den Roomſchkoning overvielen. Omtrent dien zelven tyd ging S^t. Winoksbergen, en weinige dagen laater Borborg, door 't beleid van den Franſchen Veldheer Creveceur, tot de Vlaamingen over. Des te eerder, omdat de Roomſchkoning toen zyne wapens tegen de Stad Biervliet (3) gewend, en die met groot geweld van ſchepen ingeſlooten en beſtormd hadt ; doch de Belegerden verweerden zich zoo dapper, dat de Beſtookers met merkelyk verlies afgeſlaagen, en naar Zeeland vervaaren zyn.

(2) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

(3) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 258.

Onlangs hiernaa, op den agtienden van Herfſtmaand, kreeg Philips van Kleef, door de gunſt van eenige Stedelingen, en door 't middel van vyfhonderd ruiteren, de Stad Bruſſel (4) aan zyne lyn ; 't gene naauwlyks ter kenniſſe van den Roomſchkoning kwam, of hy vaardigde Jan en Kornelis van Bergen, Gebroeders, met onderſtand naar Mechele, om de Stad en zynen Zoon Philips, die 'er zyn verblyf hadt, te verzekeren ; welke laſt door de voornoemde Gebroeders, niet alleen vlytig verrigt, maar zelf Vilvoorde ingenoomen en verſterkt, midsgaders door dagelykſche uitloopen de Stad en de Landſtreek van Bruſſel, in geduurige onruſt gehouden wierdt. Hier tegen waren die van Duinkerke, Diksmuide en Nieuwpoort wakker voor den Roomſchkoning in de weer, en ontveiligden zoowel de zee als de naaſtgelegene Landen ; des de burgers en bezettelingen van Sluis, van Blankenberg en van andere Steden, zich daarop gewapend hebbende, by deeze gelegenheid tien ſcheepen (5) met leevensmiddelen, die voor den Keizer en den Roomſchkoning naar Antwerpe geſchikt waren, insgelyks een met Koopmanſchappen gelaaden, overweldigden, en den buit te Sluis opbragten en onder elkanderen verdeelden. Zulks de Keizerſen uit weêr-

(4) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 477.

(5) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

1488

weêrwraake naar Bruſſel renden, om het volk van Philips van Kleef op zyn onvoorzienſte te beſpringen, 't gene hen gelukte, en in die ſchok veele Bruſſelaars verſloegen, en ſommigen gevangen meêvoerden. Dit ontſtak zoodaanigen moed in den Roomſchkoning, dat hy den volgenden dag, onderſteund van een ſtrydbaaren hoop volks, derwaart ſpoeide, niet twyfelende (1) of hy zoude der Stede meeſter worden; maar Philips van Kleef, Everard van Arenberge, Jan de Greek en meer bedreevene mannen, verſloegen de ganſche meenigte, en vervolgden Maximiliaan met weinigen der zynen onmiddelyk op de hielen, welken het daardoor moeijelyk genoeg vonden om zich door de vlugt binnen Antwerpe te bergen.

(1) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

Vermids de gevallen des oorlogs dus op en neêr gingen, en dat de Keizer en de Nederlandſche Staaten te vergeefs met Philips van Kleef te Mechele van den Vreede (2) gehandeld hadden, liet hy Albert den Dapperen Hertog van Sakſen, met een Leger van bedreevene Duitſche ruiteren en voetknegten, by zynen Zoon Maximiliaan in de Nederlanden, en begaf zich, op den negenden van Wynmaand, wederom naar Duitsland, alwaar het belang zyner eigene zaaken hem riep; wandt, geduurende de tyd welke in de uitheemſche oorlogen geſleeten wierdt, hadt hy aan zynen Neef Sigismund, Aardshertog van Ooſtenryk, het beſtier van zyn Huis, en inzonderheid de zorg over zyne eenige Dochter Kunigunda aanbevoolen. Deeze, met uitmuntende ſchoonheid en bekoorlyke gaven verſierd zynde, was aan verſcheidene magtige Vryers, ja zelf aan den Koning van Hungarië, geweigerd; omdat haar Vader Frederik (3) van voorneemen was, haar aan den Turkſchen Keizer uit te trouwen, onder beding, dat die Vorſt en alle des zelfs Onderdaanen het Kriſtelyke Geloof zouden aanneemen: tot dit einde hadt men boven de onderlinge briefgemeenſchap ook de wederzydſche afbeeldsels reeds gewiſſeld, en 't zoude moogelyk wyder geloopen hebben, 't en zy dit heilig voorneemen door Albert den Vierden, Hertog van Beijere, geſtremd ware, welke door 's Keizers naagebootſte handſchrift, met valſche zegelen verſterkt, den Huisvoogd Sigismund bedroog, en dus de maagd in zyn geweld kreeg.

(2) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 478.

(3) Caſpiniani Auſtria fol. 52.

Anderen (4) meenen, dat dit niet op dusdaanige wyze, maar door groote beloften van vriendſchap en onderſtand van Albert beleid was, dat Sigismund, hierdoor bekoord zynde, ook zyne Nigt daartoe bragt, onder voorwendſel van 's Keizers bevelen te moeten gehoorzaamen, en dus het huuwelyk tuſſchen Albert en Kunigunda door den Biſſchop van Eichſtad deedt voltrekken, aleer men den Keizer zulks bekend maakte. Hoe het zy, Albert kreeg die Schoonheid in zyne armen, en gaf ſedert zoodaanige blyken van tedere liefde wegens zyne Gemaalinne, dat hy den Beijerſchen Stam, door het teelen van drie Zoonen, ik zwyge vier Dochteren, voor den ondergang bevryd heeft; wyl alle de Naakoomelingen van dat Huis uit dit paar geſprooten zyn. Vermids wy de afbeeldſels van deeze Egtgenooten op hunne penningen bewaard vinden, zoo zullen die, ſchoon in laateren tyd gemaakt, ter gelegenheid van eene zoo zeldzaame vereeniginge, als mede om de Ooſtenrykſche Verwandſchap op te helderen, hier beter dan elders geplaaſt zyn.

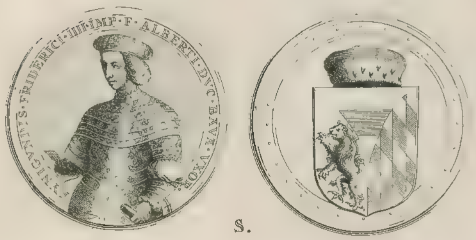
(4) B. G. Struvi Corpus Hiſt. Germ. Tom. I. fol. 789. & in Not. 97.

I. Men

♀

M

S.

I. Men ziet het halve lighaam van dien Vorst in 't harnas op de voorzyde van den eersten penning verbeeld: hy was de zesde in de nederdaalende linie van den meergemelden Keizer Lodewyk van Beijere, en de derde (1) Zoon van Albert den Derden, welke zyne oudste Zoonen tot de Regeering geschikt hadt, die echter in 't geheel, zoo door 't geluk als door 't geweld, van onzen Albert den Vierden verkreegen wierdt. Zulks hy uit dien hoofde den tytel voert, welke hier in den rand geleezen wordt;

(1) Hubners geslagt. Taf. 133.

ALBERTI FIGVRACIO EFFIGIEI BAVARIAE DVCIS.

DE GEDAANTE DER AFBEELDINGE VAN ALBERT DEN HERTOG VAN BEIJERE.

Het wapen van dat Stamhuis, 't gene men op de tegenzyde vindt, en voorheen beschreeven is, wordt van deezen letterlyken zin omvangen;

ARMORVM BAVARIAE DVCVM FIGVRA. 1507.

DE GEDAANTE VAN DE WAPENEN DER HERTOGEN VAN BEIJEREN. 1507.

II. De tweede draagt op het voorste stuk de ommetrek van 's Keizers Dochter Kunigunda, welke op den zestienden van (2) Lentemaand, in het vyfenzestigste jaar naa de veertienhonderd, uit Leonora van Portugaal gebooren wierdt. In haare regterhand ziet men een boek, ten teken haer Godvrugtigheid; wandt naadat zy saamen vreedzaamlyk tot aan den dood van haren Gemaal, zynde het agtste jaar der zestiende eeuwe, het eenenzestigste zyns ouderdoms, geleefd hadt, begaf zy zich sedert tot den Geestlyken staat, en stierf den zesden van (3) Oegstmaand, in het jaar vyftienhonderdentwintig. De letterlyke zoom bevat deeze verklaaring der beeldnisse;

(2) M. Freheri Script. Germ. Rer. Tom. II. fol. 79.

(3) Spalatini Chron.

1488 | 1488

Menckenii Script. Germ. Rer. Tom. II. fol. 601.

KVNIGVNDIS FRIDERICI IIII. IMPERATORIS FILIA ALBERTI DVCIS BAVARIÆ VXOR.

KUNIGUNDA DOCHTER VAN KEIZER FREDERIK DEN VIERDEN, VROUWE VAN ALBERT HERTOG VAN BEIJERE.

Dat Keizer Frederik alhier de Vierde genaamd wordt, geeft geen verſchil in den perſoon, maar in de optellinge der Keizeren; vermids men 'er vindt, die Frederik van (1) Ooſtenryk, welke tegen Lodewyk van Beijere om het Keizerryk ſtreedt en gevangen raakte, de derde rekenen te zyn. 't Gene, ſchoon tegen de voornaamſte ſchryvers ſtrydende, hier echter gebruikt is. De tegenzyde, die onvolmaakt ſchynt, bevat niets anders dan een in drie deelen geſcheide ſchild, waarop de wapens van Ooſtenryk, de Palts en Beijere, met de Hertoglyke muts gedekt, gevonden worden.

(1) Heis Hiſt. van 't Keizerryk I. deel pag. 296.

Wy zullen ons niet verder met den handel van den geſtoorden Keizer, en wat hy ſedert in Duitsland bedreef, ophouden; maar met den Hollandſchen oorlog, die uit den Vlaamſchen geteeld wierdt, het vervolg der geſchiedeniſſen hier wederom aanvangen. De Hoekſen in Holland reeds een geruimen tyd, door de Kabeljauwſen, 's Vorſten Gunſtelingen, verdrukt zynde, waren alengs buiten 't Land, en veele van hen, 't zy om hun geluk te zoeken, 't zy om zich van den Vorſt of des zelfs aanhang te wreeken, naar Vlaandre vertrokken; alwaar zy dagelyks de onderneemingen van dien Landaard ſtyfden, tot zy eerlang door 't geduurige ſaamenrotten zich magtig genoeg in getal bevonden, om een wonderlyk ſtout beſtaan te beraamen, en even gelukkig uit te voeren. Dan wyl zy tot zulk een lighaam en ontwerp een aanzienlyk Hoofd noodig hadden, zonden zy eenigen naar Loven, en deeden het Bevelhebberſchap hunner benden opdraagen aan den jongen Heer Frans van Brederode, welke aldaar op de Hoogeſchool (2) tot oeffening zyner geleerdheid beſteld, en een Zoon van Reinoud Heer van Brederode, en van Jolente van Lalein was. Dees den weg hier door geopend ziende, om met eere en dapperheid den geleeden hoon zyner Ouderen betaald te zetten, neemt ſtraks dien zwaaren laſt op de ſchouderen, en raakte op den vyfden van Slagtmaand, met agtenveertig Huuſchepen, bemand met omtrent tweeduizend (3) waaghalſen, zoo Vlamingen als Hoekſen, uit de haven van Sluis onder zyl, de ſtreek wierdt voorby Armuije, door eene onbekende diepte, die ſedert naar hem Jonker Franſengat (4) genaamd wierdt, naar Holland geſteld, wyl men voorgaf, omdat Geweſt aan de bevelen van den jongen Vorſt Philips te doen gehoorzaamen, en dus de Landzaaten aan hun ſnoer te binden.

(2) Beverwyk beſchr. van Dordrecht pag. 325.

(3) N. Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

(4) Reygersberg Chron. van Zeeland door Boxhorn II. deel. pag. 318.

De Vloot tot voor Delfshaven, op den agtienden van (5) Slagtmaand, genaderd zynde, ſtapte het Volk aldaar te Land, en zonder marren naar Rotterdam, krygende door groote vaardigheid, de Meeſteres der krygsbedryven, niet alleen de Stad, zonder merkelyken tegenſtand, maar zelfs ongemeenen buit der aldaar leggende bevroozene Koopvaardyſchepen. De Stedelingen, mids het geen Kabeljauwſen waren, bleeven in geruſte bezittinge hunner goederen, onder beloften van gehoorzaamheid, die zy in 't verſterken (6) der Stad, en de geneigdheid tot den nieuwen Heer, gelyk 't gemeenlyk gaat, alzins deeden doorſtraalen. Dus voorſpoedig zoo groot een ſtuk werks onder de knie hebbende, meenden zy langs het zelve ſpoor van geluk ook de Stad Schoon-

(5) Bockenbergii Hiſt. Brederod. pag. 69.

(6) Jonker Franſen Oorlog door K. van Alkemade pag. 87.

1488 Schoonhove in 't begin van Wintermaand, by de duisternis van den laaten avond te verrassen; maar dit wierdt hen door de kloekmoedige Stedelingen, met de wapenen in de vuist dermaate betwist, dat zy met het agterlaaten veeler dooden terugge keerden. Het verlies in dien togt geleeden benam hen echter den lust des oorlogs niet; wandt omtrent agt dagen laater stooven eenigen ter poorte uit, en staaken het Dorp Delfshaven in den brand, midsgaders de schepen die 'er gelegen waren.

Sedert onstont 'er geen geringe vreugde by de Rotterdammers, toen men kennis kreeg, dat Jan, Burggraaf van Montfoort, en zyn Oom, Zweder van Montfoort, met hun gevolg, welken, gelyk veelen der Stiftsen, aan de Hoeksche zyde hingen, het sterke Slot (1) van Woerde, de sleutel des Lands, door achtloosheid van den Slotvoogd Arent, Bastaardzoon van Willem van Egmond Heer van Ysselstein, tusschen de zesen zevenentwintigsten van Wintermaand, met wonderlyke behendigheid, in den nagt beklommen en overweldigd hadden: 't gene bystere onsteltenis in Holland verwekte, wyl hierdoor, zoowel als door die van Rotterdam, de bygelegene Landen, huizen en Dorpen geplonderd, in koolen geleid of met brandschattingen gedrukt wierden.

(1) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 541.

1489 Hangende alle deeze bekommernissen nam het negenentagtigste jaar, en te gelyk de beraading der Hollandsche Steden, hoe zich uit dit gevaar te redden, zyn aanvang; vermids zich ieder even yverig in de weer stelde, en de Stad Haarlem van deeze beweeginge alleen verschoond wilde blyven, zoo verwekte dit by de anderen groot misnoegen, 't welke tot aan de koomste des Roomschkonings bleef broeijen. Als de zelve nog in Louwmaand te Haarlem verscheen, en de klagten der andere Steden, tegen de verantwoording dier beschuldigde Stad, en der zelver armoede overwoogen hadt, zoo wierdt de Vorst, 't zy door de dringende reden, 't zy door eene goede somme gelds, die de Stedelingen hem schonken, bewoogen, om de Stad schriftlyke vryheid (2) te verleenen, zoolang in rust te mogen blyven, tot de Landsheer zelf te velde trok; wanneer zy, volgens oude gewoonte, verplicht was, met haare poorteren en de banier der Stad, hem te moeten volgen. Weinige dagen hiernaa waren de Edelen en Steden te Leyde op dat stuk vergaderd, en dewyl de Vorst, door eene deftige aanspraak, (3) den dringenden nood des Lands gansch leevendig voor oogen stelde, zoo wierdt aldaar besflooten geheel Holland, door eene algemeene heirvaard, tegen de Stad Rotterdam in de wapenen te brengen, en onmiddelyk den Heraud naar de byzondere Steden verzonden, om haar kennis te geeven; dat zy op de verzaamelplaats, die te Delft gesteld was, ten bestemden tyde, onder haare banieren, van den Roomschkoning gewagt wierden.

(2) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 542.

(3) Jonker Fransen Oorlog. pag. 115.

Niet zoodra waren deeze benden aangekoomen, of men beval die van Dordrecht en Gouda (4) het bewaaren en bewaaken der stroomen: die van Leyde, Haarlem, Delft en Amsterdam, wierden binnen Schiedam geleid; alwaar de Roomschkoning toen, op den elfden van Sprokkelmaand, den Amsterdammeren, voor de trouwe diensten die zy hem en zynen Zoon Philips eertyds beweezen hadden, en nu in deezen togt tegen de Steden Rotterdam en Woerde stonden te doen, met de Kroone boven hun wapen (5) beschonk. Dewyl 'er op dit geval een penning gevonden wordt, welke in laateren tyd gemaakt, door anderen (6) reeds in 't licht gegeeven is, des overtollig zoude zyn andermaal te verbeelden, zoo zal ik echter hier, als in 't voorbygaan, iet tot des zelfs verklaaring aantekenen;

(4) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 542.

(5) Dappers Beschr. van Amsterd. fol. 130.

(6) G. v. Loons Historipenningen. I. deel. fol. 254. en Bizot

1489

Medail. Hist. van Holl. aan den Leezer pag. 35.

kenen ; dat, myns oordeels, de penningmaaker niet alleen, maar allen die het wapen van Amsterdam, uit hoofde van den gemelden giftbrief, met de Keizerlyke Kroone versieren, gelyk men het zelve alom ziet praalen, den zin der woorden of 't verschil der zaake niet te recht begreepen hebben ; wandt Maximiliaan beschonk die Stad met de kroone zyns Ryks, dat is geen Keizerlyke, maar eene Koninglyke Kroone, wyl hy geen hooger tytel, noch aanzienlyker wapen, geduurende zyns Vaders leeven, voerde, dan van Koning der Romeinen ; bestaande uit eenen enkelen Arend, en boven den zelven eene gesloote Kroone. Dat de gespleete Kroon aan 't wapen, of den Persoon des Roomschkonings oneige, buiten gebruik en nooit van hem gevoerd is, hoop ik in 't vervolg nader aan te wyzen. Dierhalven zal ik thans den aangevangen oorlog ververvolgen, welke sedert tegen de Rotterdammers, zoo in het ten pryze verklaaren hunner goederen, als in verscheidene ontmoetingen, met ernst voortgedreeven wierdt.

Onder deeze zorglyke onsteltenissen scheen den Hollandsche Bezettelingen binnen Schiedam het uitterste beschooren, door eene gevaarlyke beroerte, die de uitheemsche knegten des Roomschkonings hen brouwden. Wandt deezen door de jaaren en gevallen in den oorlog besleepen, en nevens de Hollanders aldaar ingelegerd, dreeven by alle gelegenheden met het gedrag en de toetakelingen der (1) Burgeren den spot, 't gene magtige verbittering verwekte ; inzonderheid toen het, den Oversten geklaagd zynde, niet gestuit wierdt : zulks de onlusten dermaate aangroeiden, dat men 'er dikwylen handgemeen raakte, en de krygsknegten, belust om den meester te speelen, in deeze hevigheid hunne eer en hunnen plicht vergeetende, met de Rotterdammeren in gesprek traden, om hen de Stad Schiedam, en alle de Hollanders die aldaar in bezettinge lagen, over te leveren. Naauwlyks waren zy het stuk eens, en de dag en de tyd van dien toeleg verscheenen, of de krygsknegten liepen, by de duisternis des avonds omtrent agt uuren, naar 't huis daar de banier van Haarlem bewaard wierdt, men viel 'er in met raazen, tieren en schieten, als of men het alles wilde vermoorden, zelfs schreeuwden veelen met verwarde stemmen dat het al gewonnen was. Dit joeg den Burgeren, die zich op zolders en kamers onthielden, groote verbaasdheid op het lyf ; maar eerlang de wapenen in de vuist grypende, en door de naastgehuisden, die op 't gerugt toeschooten, ondersteund zynde, kreeg men den aanvallenden hoop aan 't deinzen ; en toen Willem van Boschhuize, (2) Baljuw van Rhynland, met die van Leyde en Rhynland hen te hulpe kwam, geheel in wanorde en op den loop ; invoege zy, met buskruid de slooten der poorte geopend hebbende, vaardig den dyk op naar Rotterdam vlugteden, laatende eenige dooden, verscheidene gekwesten, en veele gevangenen, ter bezoldinge van zulke onbezonne driften, agter. Byaldien zy niet door overmaat van gramschap den aanslag een uur vroeger, dan 't bestemd was, begonnen hadden, het waar, naar al den schyn, met de Hollanderen en met de Stad gedaan geweest ; wandt die van Rotterdam kwamen nu eerst aanstuiven, toen de Burgers reeds volkoomen meester waren.

Nogtans gelukte zoodaanige aanslag door diergelyk een volk eerlang beter op het Dorp Overschie, 't gene de Rotterdammers met eenen flinkschen trek verkreegen, dus den doorgang vermeesterden, langs welken zy wyd en zyd liepen weiden, en meenigte van wooningen in de Ketel, als elders, in asch verkeerden ; 't welke die van Delft, vermids 't hen geweldig trof, naa de Schiedammers reeds in de vlugt gedree-

(1) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 572.

(2) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 542.

1489

dreeven waren, meenden te ſtuiten. Met dat inzigt dan trok de Delftſche Schout, Arend vander Meer, met eenen grooten hoop Poorteren, doch ongeſchikt en ongeregeld, derwaart, 't gene den geoeffende Rotterdammeren des te ligter viel om deeze benden zoo te doen verſtuiven, dat 'er vyftig verſlaagen of verdronken, en omtrent driemaal zooveel gevangen raakten, welken eene ſchat van losgeld beliepen. Dit ongeval baande thans den weg ruimer naar Delfland, Maasland en 't Haagambacht, die ſedert met plonderinge, brand of ſchattinge geplaagd wierden.

Al het welke den Hollanderen grootlyks verdrietende, hen in onderhandeling deedt treeden met die van Rotterdam en Woerde; doch deeze liep te niet, en de partyſchap alengs hooger: doordien Jan van Egmond, Stadhouder van Holland, op dat pas binnen (1) Gouda, 't welke niet geheel van Hoekſen ontblood was, vyf voornaame Burgers van 't Kerkhof hadt doen haalen, werwaart zy ter lyfsberginge geweeken waren, en hebbende die opentlyk doen onthalzen, verwekte hierdoor zoodaanige vlugt onder de Stedelingen, dat, ſchoon veelen op 't verbeuren hunner goederen terugge geroepen wierden, echter aldaar alles byſter verward liep: te meer, wyl die van Woerde, de Goudſche Sluis aan ſtukken ſloegen, zulks 'er, tot merklyk agterdeel der Goudſche Ingezetenen, in geruimen tyd geene ſchepen door voeren.

Niet veel gemaklyker ging het te Hoorn; wandt ſommige Hoekſen door al te ſtoute taal te voeren, als of hunne party door de overkoomſt van den jongen Vorſt binnen weinige dagen weder boven zoude dryven, hadden de Overigheid (2) zoo bedeeſt gemaakt, dat zy eenige Leden hunner Vroedſchap uitzonden, om den grondſlag dier zaaken te ontdekken, en eindelyk den Stadhouder ontbooden, die 'er met klein gevolg heimelyk binnen kwam. De kennis zyner aankoomſte bragt eenige Burgers, meenende dat het hen gelden zoude; op den loop; maar de zelven, ten pryze hunner goederen wederom geroepen, kwamen terugge, en daar wierdt niets haatlyks bedreeven; dan de bezetting in getal van knegten, doch uit eigene Ingezetenen, verſterkt. De oorzaak van dien zagten handel wierdt aan 't beleid der Raaden toegeſchreeven, wyl deezen zoo door het goede (3) onthaal, als door groote geſchenken, den Stadhouder en des zelfs vrienden gegeeven, dit niet alleen te weege bragten, maar zelfs by oogluikinge verligting in 't ruitergeld verkreegen; hierenboven nog, onder 't voorwendſel dat zy hunne Stad zelfs bewaakten, ook de vryheid voor hunne Poorters om niet ter heirvaart naar Zuidholland, of voor Rotterdam te trekken. Alwaar men op groot gebied en een ontzaglyken naam mikte, en dat pas het doelwit bereikte; doordien de Heer Jan van Naaldwyk, met een goed deel Volks naar Geertruidenberge voer, en bragt door de gunſt der Stedelingen, die hy meeſt op zyne zyde hadt, de Stad en het geheele omleggende Land onder zyn bedwang. Het welke die van Dordrecht en van Schiedam zogten te keeren, doch te vergeefs; zulks de Drosaard van Breda, ſchoon hy in eene harde ontmoetinge veel Volks van hen verſlaagen en gevangen hadt, echter nevens zyne onderhoorige Landzaaten, eerlang het veiligſte ſchatte, om de overgewaaide Rotterdammers zooveel gelds te geeven, dat zy ſedert daardoor bekoord zynde, Geertruidenberge (4) verlieten, en te rugge zeilden. Wandt men was niet te onrecht aan de eene en de andere zyde bedugt voor den Hertog van Sakſen, dat dees met een geweldig Leger, 't gene hy verzaamelde, de Stad voor den Roomſchkoning ſtondt in te ſluiten, en dus Vriend en Vyand zoude benaauwen.

(1) Heemskerks Batav. Arkadia pag. 260.

(2) Velius Chron. van Hoorn. pag. 81.

(3) Velius Chron. van Hoorn. pag. 82.

(4) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 543.

1489 Terwyl de partyen, zoo door ſchrandere vonden als dappere bedryven, elkanderen zogten te overtreffen, en dat Holland eene onvermydelyke ondergang door 't geduurige rooven, branden en moorden, beſchooren ſcheen, wierdt 'er een beſtandt getroffen, dat ſtraks naa zyne geboorte vertreeden zynde, een gevaarlyker verheffing dier woedende uitzinnigheid baarde; nademaal de Rotterdammers, op den vierden van Weidemaand, onder het aanvoeren van den Heer Jan van Naaldwyk, met eene talryke vloote en genoegzaame manſchap voorzien, de ſtevens naar de Lek zetteden. De Stedelingen van Dordrecht, Gouda, Schoonhove en Schiedam daarvan berigt gekreegen hebbende, dat hunne tegenparty moogelyk om leevensmiddelen, of om ergens een Blokhuis op te werpen, uit was, verzaamelden ſpoedig al hunne magt, volgden en overvielen de Rotterdammers met ongemeene ſtoutheid, die zy, naa eenen ſcherpen ſtryd, op de vlugt bragten, en een merkelyk getal van volk en ſchepen affloegen, ja zelfs met driehonderdenvyftig gevangenen zeegepraalende t'huis keerden. Niet zoo voorſpoedig was de aanſlag des Hollandſchen Stadhouders, die omtrent dien tyd het Blokhuis, 't gene te Rotterdam aan de hoofden geſtigt was; wakker aantaſtede; maar, toen 'er een groot ſchip met volk kleefde, en de overigen het hoofd ſtieten, liet men de dapperheid zakken, en men bezorgde ſedert het veilig keeren.

De bittere droefheid, die de harten der Rotterdammeren door de voorgaande nederlaag overſtolpt hadt, wierdt eenigzins verminderd, doordien Reijer van Broekhuize in ſtilte met driehonderd (1) ruiteren, van Woerde derwaart kwam, ondekkende, dat Jan van Naaldwyk, met zyne onderhoorige manſchap, zich naa den ongelukkigen ſlag op de Lek, binnen Amersfoort geborgen hadt, en heeft hen de reden zyner koomſte, naamenlyk de onderneeming, die te Utrecht beſlooten was, en het overrompelen van Gouda betrof, zoo ſmaaklyk voorgedraagen, dat de zelve ſtraks toegeſtemd, en met kracht van volk ten toets gebragt wierdt. Maar het ſtuk ondekt zynde, keerden de Rotterdammers weder binnen hunne veſten, en Broekhuize met zyn gevolg naar Woerde, alwaar hy met Jan van Naaldwyk en met de Heer van Montfoort, welke zyn verblyf doorgaans op het Slot van Woerde hieldt, den aanſlag op de Stad Leyde ſmeedden, wyl zy met behendigheid meeſter van die plaatſe zogten te worden.

(1) Jonker Franſen Oorlog. pag. 215.

Met zoodaanig een opzet bezwangerd, en van duizend uitgeleezene mannen gevolgd zynde, kwam dees ontzaglyke hoop, op den dertienden van (2) Weidemaand, aanſtuiven, en raakte niet verre van de Zeilepoort, door gunſt van den middennagt een goed deel over veſten, graften en muuren, aleer 't den Stedelingen bekend wierdt. Deezen hadden, toen men hen door brieven daaraf verwigtigde, het zelve den Sadhouder Jan van Egmond, die 'er tegenwoordig was, geopenbaard, en het ſtuk, als verdicht, onachtſaam in den wind geſlaagen; zulks zy thans het verzuim zogten te verbeteren door 't verdubbelen van den yver en de trouwe, met welken zy elkanderen zoo in 't verweeren der muuren, als in 't verdryven der aanvalleren, dermaate onderſchoorden, dat de Hoekſen, naa 't ſneuvelen van verſcheidene hunner ſpitsbroederen, gedrongen wierden de vlugt te kiezen. Dus afgeſlaagen rukten zy in 't wederkeeren met brandenden moed voor 't Huis te Poelgeeſt, dat eertyds Hoorn (3) geheeten, en in het Dorp Koudekerke gelegen was. Heer Gerard van Poelgeeſt, niettegenſtaande de Stad Leyde hem dagelyks bezolding en alle voorraad tot verweering

(2) Orlers Beſchryv. van Leyde. pag. 424. enz.

(3) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 81.

1489 ring gegeeven hadt, ftelde, onaangezien die verplichting, onmiddelyk zyn huis in 't vermoogen dier benden, welken het federt aan alle zyden verfterkten, en die van Leyde geen geringe fchaade toebragten: des de Hollandfche Stadhouder, om het Land van deeze plaagen te vryen, eindelyk te raade wierdt met een groot getal krygsknegten, en eenige Leydfche Poorteren, hen te verjaagen. Tot dat einde wierdt het huis (1) alom belegerd, en met zwaar gefchut zoo heftig befchooten, dat de Bezettelingen het zelve eerlang aan den Stadhouder in ruimden, die het ten gronde toe deedt flegten.

(1) De Hollandfche Chron. Divisie XXXI. Cap. 66.

Middelerwylen hadt het gebrek van eetwaaren den Rotterdammeren grooten kommer verwekt, mids de doortogt der Maaze geftopt, en dat het te Land op 't gevaar van den hals te zoeken was. Hoe hachlyk hen de uitvoering ook toefcheen, echter hadt men eenige fchuiten met voorraad op zekere hoogte doen koomen; die men door de Veenen meende binnen te fleepen; maar het gewigt van dien aanflag over te veel fchyven loopende, wierdt des te ligter rugtbaar, zulks de Heer van Polheim 's Roomfchkonings Stalmeefter, zich met de Hollandfche Steden daarop gewapend, en reeds eenige dagen op het uitkoomen der Rotterdammeren gewagt, midsgaders de wegen en wateren naauw bezet hadt, wanneer hy de talryke meenigte, die met de verkreege nooddruft belemmerd was, en de zelve vrolyk ftedewaart voerde, by het Dorp (2) Moort heeft overvallen. Welke onverwagte ontmoeting de Rotterdammers, als door de wanhoope aangehitst, in de eerfte fchok heftig aflloegen; maar niet beftendig zynde tegen het overweegende getal der befpringeren, geraakten zy wel haaft aan 't waggelen, ftengs overhoop, in het water, of verdreeven. Bitter viel dit den Overwonnelingen, die 'er meer dan driehonderd verflaagenen, veele verdronkenen, en nevens al den toevoer, ook eene groote meenigte van ftrydbaare manfchap, ja zelfs van de wakkerfte Krygshoofden, in 't geweld van den vyand lieten.

(2) Gouthoevens Chron. van Holl. fol. 544.

De ftryd dus ten voordeele van den Koninglyken Stalmeefter afgeloopen zynde, liet hy zich voorflaan, dat het kleine moeite zoude koften de verbyfterde Stedelingen op billyke voorwaarde tot de overgave der Stad te brengen; gelyk hem dit oogmerk gelukte: wandt weinig tyds was 'er in den handel gefleeten, of men kwam hier in overeen, dat Heer Frans van Brederode, de Stad met alles dat 'er aankleefde (3) zoude overleveren, en binnen zes dagen, nevens die hem wilden volgen met hun lyfsgeweer en pakgoed, zoude vertrekken. Voorts wierdt het verdrag tot vreugde der Landzaaten op den vierentwintigften van Weidemaand afgekondigd; en de meefte gevangenen ontflaagen, uitgezonderd weinige der Rotterdamfche Hopluiden, die te Delft bewaard en met den zwaarde geftraft wierden. Brederode, het gebied met de fleutelen dier Stad overgeleverd hebbende, vertrok, in gevolge van het beding, met aanzienlyken ftoet, en een goed deel fchepen, wederom naar Sluis in Vlaandre, alwaar 't nog fchriklyk overhoop lag. Om dit bedryf wat nader te befchouwen, zal het noodig zyn, dat ik de Vlaamfche zaaken, met den aanvang van dit negenentagtigfte jaar, weder opvatte.

(3) Jonker Fransen Oorlog. pag. 243.

Terwyl het winterweer de groote onderneemingen des oorlogs aldaar verhinderde, hadt de Landvoogd Creveceur de Gemagtigden der Staaten van Vlaandre, in 't begin van Sprokkelmaand, by zich naar Doornik ontbooden, en hen te verftaan gegeeven, van nu voortaan geen deel in de hachlykheden hunner aanflagen te willen neemen, 't en zy men alvoorens (4) de twaalfduizend goude kroonen, welke het Land van Vlaandre hem, wegens de kosten

(4) N. Despares Chron. van Vlaand MSS.

1489

ten van den Kryg schuldig was, zoude vergoeden, en Maarten Heer van Polheim, nevens Philips den Bastaard Broeder van den Graaf van Nassou, die nog te Gend gevangen lagen, in zyne handen gesteld wierden. Wanneer men hem deezen eisch zoude inwilligen, als dan was hy bereid, om met de groote Gaarde des Konings zynen Heer, alles te verjaagen en te vernielen wat den Vlaamingen durfde tegenstaan. Hoewel die van Brugge en Ypere wel gewenscht hadden van de gevangenen niet te scheiden, voor de beloofde manschap in 't Land geweest ware, nogtans volbragten de Gendtenaars, binnen twee dagen, de begeerde overleevering, en Creveceur geleidde de zelven straks naar Vrankryk, werwaart Philips van Kleef, Heer van Ravestein, insgelyks den tret zettede, en van den Koning niet alleen blydelyk ontfangen, maar t' evens van den zelven Vorstlyk (1) beschonken wierdt; wandt boven de somme van twaalfduizend goude kroonen gereed geld, eene jaarlyksche wedde van tienduizend Vranken, en eenige dierbaare kleinoodien, die hy den Kleevenaar gaf, zoo verleende hy ook den Lande van Vlaandre agtienhonderd ruiters, en betaalde de zelven drie maanden in voorraad. Met dit paardevolk, en groote toerustinge van krygsgereedschappen, die 'er de Koning by voegde, kwam Philips van Kleef naar Gend afzakken, alwaar hy met de Staaten des Lands raadpleegde, wat 'er ten meesten voordeele van den minderjaarigen Vorst Philips diende gedaan te worden.

(1) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 261.

Onder het regelen van dit voorspel zag men te Brugge, daar groote partyschap ontstondt, de jongens in meenigte, met stok en zweep gewapend, saamenloopen, en dees voor den Roomschkoning, gene weder voor de vryheid van Vlaandre, zoo lang tegen elkanderen (2) kampen, tot 'er zes het leeven lieten, de overigen gebuild, gewond of verminkt t' huis keerden, en niemand wist wiens party de overhand behouden hadt. De Roomschkoning middelerwylen de Stad S[t]. Omer in Artois, en verscheidene Vlaamsche Steden (3) aan zyne zyde gekreegen, en voornaamenlyk Audenaarde, Hulst, Dendermonde, Aalst en andere Vestingen, van goede bezettingen en getrouwe Opperhoofden voorzien hebbende, stelde Albert, Hertog van Saksen, tot algemeenen Stedehouder der Nederlanden aan. Naadat hy wyders met Hendrik den Zevenden, Koning van Engeland, een verbond (4) van duurzaame eendragt, vaste vriendschap en onderlingen bystand, voor zich, voor zynen Zoon Philips, en voor zyne en des zelfs Naakoomelingen, Landen en Onderdaanen, binnen Dordrecht, op den veertienden van Sprokkelmaand, getekend hadt, nam hy, in 't begin van Lentemaand, zynen weg naar Duitsland.

(2) N. Despares Chron. van Vlaand. MSS.

(3) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 478.

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 191.

Het vertrek van Maximiliaan, en de handel, die met de Engelsen geslooten, en in Vlaandre afgekondigd was, bragt wel eenige verandering, maar geene rust te voorschyn; wandt de Nederlanders wars van de uitheemsche heerschappye, en afgemat door den oorlog, haakten om hunne hoope, met de vereischte jaaren van den naatuurlyken Heer, vervuld te zien, om dus, door 't verwisselen van 't gebied, het zwaard aan Philips te moogen opdraagen, 't gene reeds, naar hunne meening, te lang van Maximiliaan gevoerd was. Zelf kreeg het ontzag des Roomschkonings, door zyne afweezenheid en deeze brandende begeerte, die eerst heimelyk broeide, een geweldigen krak by de Brabanders en Vlaamingen, dewyl men thans door het stempelen der penningen aldaar openlyk te kennen gaf, dat het Oppergebied der Landen, de tytelen en de bescherming der zelven aan den Vorst Philips, en niet aan zynen Vader, behoorden, gelyk men uit de twee nevensstaande penningen kan opmaaken.

I. De

☉

M.

♀

M.

I. De munten, die men eertyds in de Nederlanden op den naam van Maximiliaan en dien van zynen Zoon Philips gemaakt hadt, getuigden door de omschriften, dat zy van hen beiden afdaalden; maar het verwyderen des Roomschkonings bragt heden eene verandering te voorschyn, die wy op veele penningen beschouwen, en alleen met deezen, die te Antwerpe gemunt is, tragten aan te toonen; naamenlyk, dat hier niet het minste vermoogen over de Nederlanden noch over de munt aan Maximiliaan wordt toegeschreeven: wandt men vindt op de voorzyde des eersten niet dan het Roomsch-koninglyke wapen, daarmen op de rugzyde den gewapenden Hertog Philips met de Aardshertoglyke kroone gedekt, en met het zwaard in de hand, ter bescherminge of beheersching der Landen, afgebeeld door de voor hem staande wapens, ontzaglyk ziet praalen; gelyk by hem alleen ook de tytels der Erflanden, in den zin van den laatsten deezer twee agtervolgende letterzoomen, geleezen worden;

MAXIMiLIAnus REX ROMANOrum, PATer 1489.
PHilippI ARCHIDVCIS AVSTRIaE, BVRGunDIaE, BRABAntiæ.

*MAXIMILIAAN KONING DER ROMEINEN, VADER 1489.
VAN PHILIPS AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, VAN BORGONJE, VAN BRABANT.*

II. De tweede, die tot 't gebruik der rekeninge in Vlaandre gemunt is, heeft, myns bedunkens, het gekroonde borststuk des Roomschkonings op de voorzyde, en het afbeeldsel van zynen Zoon Philips, in gelyke gedaante en tot het zelfde oogwit, als de voorgaande, op de keerzyde: draagende zoo in den eenen als den anderen rand deeze verklaaringen;

IETToirs DE LA MONNOIE DE FLANDre.
DE L'ARCHEDVC PFLIPE DVC DE BOrgogne.

*LEGGELD DER MUNTE VAN VLAANDRE,
VAN DEN AARDSHERTOG PHILIPS HERTOG VAN BORGONJE.*

1489

De Gendtenaars verbeeldden zich by deeze gelegenheid, de meenigvuldige springreizen, die zy meest altyd tot hunne schaade tegen de bezetting van Hulst onderhoomen hadden, nu te konnen wreeken; trokken (1) dierhalven met zoodaanige magt derwaart, dat zy zich van de overwinninge verzekerd waanden: doch 't liep thans arger dan voorheen, zoo in 't getal der gevangenen, als der dooden, die 'er verslaagen bleeven.

(1) N. Desfpares Chron. van Vlaand. MSS.

Philips van Kleef, middelerwylen het noodige met de Staaten van Vlaandre beraamd hebbende, begaf zich, op den vierden van Grasmaand, gesterkt door eenen drang van Krygsknegten, naar Brussel, om deeze Stad, wyl zy 't hoognoodig hadt, te spyzen. Van daar nam hy zynen weg naar Mechele, en zynde tot op een halfuur aan deeze Stad genaderd, deedt hy den Regeerderen, uit den naam der drieledige Staaten des Lands van Vlaandre, verzoeken, om hem den jongen Vorst Philips (2) ter hand te stellen, alzoo men meende van hierdoor voordeeliger verdrag te zullen treffen; voegende, zoo de Mechelaars zich tot de overlevering niet geneigd toonden, harde woorden en scherpe dreigingen daar by, van de zelven met geweld te zullen dwingen, 't en ware het hem, of den Franschen Koning, aan vermoogen haperde. Doch al deeze omstandigheid gaf den Vlaamingen weinig nuts, vermids zy thans leelyk in de klem raakten, ter oorzaake de Bezettelingen van Duinkerke en Nieuwpoort hen eenige Fransche schepen met wynen gelaaden ter zee ontroofden, en het woeden, door ongemeene bitterheden aan alle oorden, sedert even ontstuimig rende. Dit was 't alleen niet; die van Brugge, Ypere, en Kortryk trokken wel vierduizend mannen sterk, omtrent dien zelfden tyd, naar Beersbrugge, en begroeven zich aldaar zorgvuldig tegen de uitvallen der naaste Stedelingen.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 261.

Wanneer men dus de Gendtenaars, om met vereenigde wapenen Diksmuide te bespringen, eenige dagen te vergeefs vertoefd hadt, en dat de grootste omzigtigheid reeds aan 't slappen was, kwam Daniel van Praat (3) Heer van Merwede, bestuuwd van zevenduizend wakkere knegten, zoo Duitsen, Engelsen, Henegouweren als verloopene Vlaamingen, met zoodaanig een geweld hen op 't lyf vallen, dat zy, naa een verschriklyk gevegt, in 't welke meer dan duizend hunner krygsgenooten kleefden, en de voornaamste Legerhoofden gevangen raakten, gedwongen wierden te wyken: ja buiten twyfel zou die togt den Vlaamingen nog dierder gestaan hebben, zoo Jan van Brugge, Zoon des Heeren van Gruithuize, hen niet tot onderstand verscheenen was, welke de verstrooide benden eenigzins herstelde, en het overschot naar Brugge geleidde.

(3) N. Desfpares Chron. van Vlaand. MSS.

Weinige dagen verliepen 'er, of men betaalde uit de borze dier Stad het losgeld, 't gene voor drie der gevangene Krygshoofden geëischt was; doch als de zelven echter niet t' huis keerden, rees 'er groote beroerte onder 't gemeene volk, dat ylings op de been, en in de wapens kwam, roepende gansch onbesuisd van binnen verraaden te zyn: ja het stondt 'er toen deerlyk geschaapen, om al het onderste boven te wentelen, byaldien het gerugt van de aankoomste des Franschen Veldheeren, Philips van Creveceur, die nevens andere Legerhoofden met omtrent twintigduizend (4) Fransen of Zwitzers, zoo ruiteren als voetknegten, tot by Ypere genaderd was, de ontstuimigheid niet merkelyk bedaard hadt.

(4) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 480.

Creveceur van het afwyken der Stad Oostende berigt zynde, bragt de zelve weder aan de Vlaamsche zyde, en rukte toen zonder vertoeven

1489

ven naar Nieuwpoort, daar men een ongehoord geweld besteedde, 't gene de Belegerden zonder wankelen verdroegen, en, van gelyke trouwhartigheid aangeblaazen, even kloekmoedig (1) afkeerden; zulks ieder zonder onderscheid van staat, ouderdom of kunne, gewillig lyf en goed ter algemeene behoudenisse opofferde, en dus, in 't verpoozen der lasten, den vyandlyken aandrang zoolang verduurde, tot dees het groot verlies niet verder tegen de onzekere winst in de waagschaal dorst stellen, magtig gebelgd het beleg verliet, en uit die oorzaake den zeedyk, die de Duinkerker genaamd wierdt, om de Stedelingen te kwellen, doorgroef: maar als men, door 't overvloeijen der ziltige golven, niet dan 't gemeene verderf des Lands bevondt gebrouwen te hebben, keerde het heir naar Oostende.

(1) Chron. van Vlaandr. MSS. fol. 521. enz.

Onderwylen waagde Philips van Kleef op de Brabantsche Stad Halle, een en andermaal, heftige sprongen, die hem moogelyk zouden gelukt hebben, 't en zy Albert, Hertog van Saksen, nevens anderen, door het inwerpen van bezettinge, hem daarin verhinderd hadt. Diergelyke uitslag volgde ook op de onderneeming van Duinkerke; zulks het onbestendige geluk des oorlogs den Vlaamingen alom den nek keerde: maar 't gene hen boven alles tot in het harte trof was, dat Creveceur, Veldheer der Fransche hulpbenden, van den handel tusschen zynen Heer en den Roomschkoning heimelyk bewust zynde, niettegenstaande de groote beloften en alle (2) beweegingen der Vlaamsche Staaten, naar Vrankryk vertrok, laatende, op krachtige drangreden, alleen drieduizend mannen van zyn Volk te Brugge. Deezen, door verscheidene Gendtenaars eerlang vermeerderd zynde, vielen in 't Land van Henegouwe, en beroofden 't, insgelyks in Brabant, Namen en andere Gewesten, welken geen gering deel in deeze hooggaande vyandlykheden, en de daaruit ontstaane plaagen van armoede, hongersnood en sterfte, ontfingen.

(2) Despares Chron. van Vlaand. MSS.

Dus stondt het in Nederland geschaapen, wanneer men 'er, in 't begin van Oegstmaand, kennis kreeg, dat Maximiliaan met den Koning van Vankryk verzoend was. Wandt terwyl de eerstgemelde, op den Ryksdag te Frankfort, by de Duitsche Vorsten om hulpe tegen den Koning van Vrankryk aanhieldt, hadt de ander, door de ontslaaging van den by hem gevangen Graaf (3) Engelbert van Nassou, den Roomschkoning tot het ontwerp eens verbonds bewoogen, 't gene zy voornaamenlyk door deeze leden van hun bestek aaneenhegtten.

(3) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 474.

Dat de haat en de vyandschappen ter wederzyde, zoo voor hen als voor hunne Erfgenaamen, Landen en Onderdaanen, zouden vergeeven (4) en vergeeten zyn, en dat de twee Koningen deezen handel in hunne persoonlyke byeenkoomste, die nader geregeld zoude worden, tot eene zekere en bestendige vriendschap zouden brengen. Tot welken tyd 's Roomschkonings eisch op de wederoverlevering van het Hertogdom Borgonje en het Graafschap Charlois, alsmede van de Fransche zyde omtrent het wederkrygen van St. Omer, midsgaders de ontslaaging des Hertogen van Orleans, zoolang verschooven, en de in verschil staande punten, naar rechten van den Vreede des jaars tweeëntagtig, uitgeweezen zouden worden. Wegens de zaaken der Vlaamingen, Brabanderen en der zelver aanhang, beloofde de Fransche Koning uit al zyn vermoogen, ten voordeele des Roomschkonings, te arbeiden, en, door het afvaardigen van Gezanten, de onderlinge eendragt op te beuren en te verzekeren: ja hy gaf voor van des Roomschkonings bedienden, welken nog te Gend of elders bewaard wierden, ontheven van alle kosten, op vrye voeten te zullen stellen. Des zoude Maximiliaan

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 237.

1489

liaan, op 't verzoek van Koning Karel, Philips van Kleef weder in zyne gunste aanneemen, en dien het gebruik van des zelfs Landen en bezittingen toestaan; gelyk de Weduwe van Hertog Karel van Borgonje hierin begreepe, en het genot haarer eigendommen wederom geleverd, zelf ook aan eens iegelyks Onderdaanen hunne onbeweeglyke goederen, die zy in 't begin van deezen twist bezeeten hadden, ingeruimd zouden worden; maar der zelven gesleetene vrugten en verloopene inkoomsten zouden verlooren blyven. Op voorspraak des Roomschkonings zouden alle Steden en Sterktens, welken sedert het laatstgesloote verbond tusschen den Hertog van Bretanje en den Franschen Koning, van des eerstens heerschappye, door des anders krygsknegten genoomen waren, thans aan des zelfs Erfdochter Anna, Hertoginne van Bretanje, ter hand gesteld worden; mids zy alle de Engelsen uit haar Land deedt vertrekken, en onder borgtogt beloofde de nog overtegeevene plaatsen, naa 't aanvaarden, nooit met volk van dien Landaard te zullen bezetten. Als eens iegelyks Bondgenooten, die zich binnen zekeren tyd hiertoe zouden verklaaren, in dit verdrag begreepen waren, zoo wierdt het zelve, op den naam van Karel den Agtsten, Koning van Vrankryk, en zyner ondertrouwde Gemaalinne, Margarita van Oostenryk, ter eener, en op dien van Maximiliaan, en van zynen Zoon Philips, ter andere zyde, op den tweeëntwintigsten van Hooimaand des jaars negenentagtig, te Frankfort, voltrokken.

Zoodra de Vlaamsche Staaten van deezen handel behoorlyk verwittigd waren, benoemden zy (1) verscheidene aanzienlyke mannen, zoo Geestlyken als Waereldlyken, en schikten de zelven, van de vereischte magt onderleid, in Gezandschap naar Vrankryk. Werwaart de Roomschkoning zyne Gemagtigden Engelbert, Graaf van Nassou, zynen eersten Kamerling; Philips, Heer van Veere, eersten Stalmeester zyns Zoons Philips; en Frans van Buschleide, Proost van Luik bereids gezonden hadt: om ten overstaan des Konings en des zelfs Raaden, het ontworpe stuk des Vreedes zynen vollen beslag te geeven. Deeze staatlyke vergadering maakte eenige Brabantsche Steden, die aan den Vlaamschen kant kleefden, beschroomd, dat het haar by 't slot der rekeningen gelden mogt, en eindelyk zoo bedeest, dat de voornaamsten (2) als Brussel, Loven en anderen, den Hertog van Saksen meer gelds beloofden, dan zy vermogten te betaalen; mids zy, op den naam des Roomschkonings, slegts onder zyne vleugelen gedekt zouden zyn. Zulks Philips van Kleef dit verstaande den Brusselaaren verzogt, van straks, met alles wat hem aanging, te moogen vertrekken: gelyk de voornaamsten dier Stad hem voorts naar Gend (3) geleidden, en vierduizend Rynsguldens, in vergeldinge der hulpe, welke zy in hunnen uittersten nood van hem ontfangen hadden, aanbooden, aleer zy den Stedehouder binnen lieten. De knoop tot nadere vereeniging, daar men in Vrankryk op uit was, wierdt naa veele tegenstribbelingen, zonder het voorgaande verbond te krenken, eindelyk tusschen de strydende partyen vast gelegd; en onder voorwendsel van het ten val neigende Vlaandre voor zyn uitterste te onderschraagen, door Koning Karel als Opperheerscher dier Landstreeke, aan wien men de uitspraak der in verschil staande stukken verbleeven hadt, op deeze voorwaarde (4) gesllooten.

Men zoude aan Maximiliaan, om de meenigvuldige kwellingen des oorlogs te myden, de voogdy zyns Zoons Philips en het gansche bestier van Vlaandre, gelyk hy het zelve, voor den aanvang deezer beroerte, bezeten hadt, wederom opdraagen; wanneer alle de Regeerders, die de Steden, Gend, Brugge en Ypere, geduurende dees twist, beheerst hadden, voor hem of zyne Gelastigden, in het zwart gekleed, ont-

(1) Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

(2) Die Excell. Chron. van Brab. op 't jaar 1489.

(3) Despares Chron. van Vlaand. MSS.

(4) Corps Diplomat. par du Mont Tom. III. Part. II. fol. 242.

1489 ontgord, blootshoofds en op de kniën leggende, om vergiffenis zouden fmeeken, en t'evens ootmoedig om genade bidden, van 't gene zy hem of zynen Zoon Philips misdaan hadden. Hierenboven zouden de Vlaamingen, om het Land van vreemde knegten te zuiveren, midsgaders om de goede gunft des Roomfchkonings te winnen, en uit oorzaake der groote fchaade, of tot verbetering van 't naadeel, dat de zelve nevens zynen Zoon Philips geleeden hadt, hem binnen een tydbeftek van drie jaaren eene fomme opbrengen van driehonderdduizend goude Schilden, ieder zesendertig ftuivers waardig, beloopende vyfhonderdvyfentwintigduizend ponden Tournois; welken betaald zouden worden, met de munten, die in Vlaandre, volgens de van nu voortaan beftemde afzetting, by den Roomfchkoning en de Staaten te regelen, loop zouden hebben. Onder voorwaarde, dat het uitheemfche Krygsvolk by de eerfte gelegenheid uit den Lande zoude geruimd worden, en van de gemelde fomme honderdentwintigduizend ponden Tournois aan den Aardshertog Philips, alsmede eenentwintigduizend ponden van gelyke waarde aan Margarita Hertoginne Weduwe van Borgonje, en veertigduizend der zelven, naar het welgevallen des Roomfchkonings, aan eenige ongelukkigen zouden uitgedeeld worden. Wegens het opbrengen deezer penningen zoude men niet alleen de gewoone befcheidenheid omtrent het deel van Ypere in aanmerkinge, maar zelfs verfcheidene Vlaamfche Steden van deezen laft verfchoond houden; voornaamenlyk Audenaarde, Aalft, Dendermonde, Hulft, Nieuwpoort, Veurne, Diksmuide, Duinkerke, Berge, Borborg en Grevelinge. Verder tot verzekering des Vreedes, wierdt eene algemeene en volkoome kwytfchelding aan allen, welken zich federt het tweeëntagtigfte jaar in den Vlaamfchen twift gemengd hadden, verleend, en omtrent het verloffen der gevangenen beloofd, zich volgens den inhoud van den Frankfortfchen handel te zullen gedraagen. Ook zoude ieder wederom tot de gerufte bezitting zyner goederen keeren, de Koophandel in Vlaandre herfteld, en niemand dier Ingezetenen, uit oorzaake der voorgaande fchulden, in eenige Landen dier Vorften, aangehouden worden. Het beflegten der overige verfchillen wierdt tot aan de faamenkoomft der Koningen uitgefteld, en van alle zyden verzekerd, dit fchriftlyk te zullen bekrachtigen; gelyk dit onmiddelyk op den eerften van Wynmaand, in het negenentagtigfte jaar deezer eeuwe, van Karel den Agtften, Koning van Vrankryk, en ten overftaan der Grooten zyns Ryks, te Montilsleftours, getekend en bezegeld wierdt. 1489

De zaaken dus geklonken zyn binnen weinige dagen in Vlaandre gemeen gemaakt, en plechtiglyk afgekondigd; doch met ongelyke gemoeds beweegingen der Landzaaten aangenoomen: wandt de Gemeente te Gend hoorde alles koeltjes aan, en dewyl Philips van Kleef niet in den pais begreepen was, fpoeide hy zich zonder draalen van daar naar Sluis, en deedt ter befcherminge de Stad en twee Kafteelen by uitneemenheid verfterken. De Bruggenaaren hierentegen gaven blyken van ongemeene geneugte, door 't (1) ftrooijen van geld, fpelen, vertooningen en vreugde vuuren aan te regten, even of zy uit het graf hunner droefheden verreezen waren.

(1) Defpares Chron. van Vlaand. MSS. en Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 263.

HISTORI DER NEDERLANDSCHE VORSTEN:

DES EERSTEN DEELS VIERDE BOEK.

1490

De Stedehouder, Albert Hertog van Sakſen, dacht in dit gewrigt des tyds, zonder iemands tegenzeggen, het ſpel op zynen duim te draaijen; inzonderheid toen hy, met den aanvang deezes jaars negentig, te Ypere, en voorts ook te Brugge den geëiſchten voetval der Regeerderen, uit 's Roomſchkonings naam, ontfangen hadt; maar koomende voor Sluis, en van Philips van Kleef die Stad (1) en de Kaſteelen ter overleveringe gevorderd hebbende, wierdt hy afgeweezen: wyl men voorgaf, dat zulks niet geſchieden kon zonder uitdrukkelyken laſt der Gendtenaaren, welken tot de verandering der Wethouderen, noch tot den begeerden voetval geene ooren leenden, en den Saks dus te leur ſtelden, ſchoon dees verſterkt was door het ontzaglyke vermoogen des Roomſchkonings, die zich in Duitsland, met het bezorgen van eigene belangen, magtig belemmerd vondt.

(1) Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

Want onder 't gedruis der wapenen, welken hy, om de afgereetene deelen der Ooſtenrykſche Landen weder aan zyns Vaders gebied te hegten, tegen Matys Corvinus, Koning van Hungarië, hadt opgeheven, wierdt hy door de dampen der Liefde, of der Staatzugt, aangeblaazen tot het voltrekken des huuwelyks met Anna, Hertoginne van Bretanje; vermids zy door haaren Vader, al voor omtrent drie jaaren aan hem (2) beloofd was, en thans niet weinig in verſchil lag met den Koning van Vrankryk, wegens het voltooijen van den laatſtgeſlooten handel. Nademaal deeze Vorſtin, ſedert het overlyden haars Vaders en haarer jongſte Zuſter, in de volſtrekte bezittinge dier heerſchappye gebleeven, en nu niet minder bekoorlyk geworden was in het oog haarer Vryeren, voornaamenlyk van Maximiliaan, die, eenigen tyd bedektlyk met den Prins van Oranje gehandeld hebbende, eindelyk het ſtuk zooverre gevorderd zag, dat hy, met beraadinge des Keizers en der Ryksvorſten, het zelve thans meende te hegten. Ter dier oorzaake gáf hy zynen Neef Engelbert Graaf van Naſſou, den Maarſchalk Wolfert van Polheim, den Geheimſchryver Jacob Gondebault en den Hofmeeſter Loupian ſchriftlyk bevel, en daardoor volkoome magt om het gemelde huuwelyk uit zynen naam voor

(2) B. d'Argentre Hiſt. de Bretagne fol. 966.

1490

te ftellen en t'eenemaal te voltrekken. Hy tekende den laftbrief (1) te Infprug in Tyrol, op den twintigften van Lentemaand, naar den Vlaamfchen ftyl, des jaars negenentagtig, het vyfde jaar zyns Koningryks, dus het negentigfte naa de veertienhonderd.

(1) Corps Diplomat. par du Mont Tom. III. Part. II. fol. 219.

Deeze Gemagtigden; verzeld van tweeduizend voetknegten ftrekkende tot onderftand tegen Vrankryk, in Bretanje aangekoomen bragten eerlang de Vorftin en der zelver voornaamfte Raaden, door 't beleid des Prinfen van Oranje, die aan dit Hof veel vermogt, en dierhalven voor zynen aangewenden arbeid honderdduizend goude Schilden (2) van Maximiliaan beloofd wierdt, tot het inwilligen van 's Roomfchkonings begeerte. Zulks men; op des zelfs naam, het huuwelyk in 't openbaar, en te gelyk het byleger, met veele omftandigheden, volbragt; alzoo de Graaf van Naffou, of, zoo anderen (3) melden, Wolfert van Polheim, als het Hoofd van dit Gezantfchap, zyn ontbloot been, buiten dat geheel gewapend, in het bedde, op het welke de Vorftin (4) nevens een blood zwaard gelegen was, gefteken hebbende, door dusdaanige plechtigheid de trouw, naar de gewoonte der Vorften, beftendig maakte. Des de Hertogin, tot het vervaardigen der zaaken, aan Philips Heer van Veere, Grootftalmeefter van den Nederlandfchen Vorft Philips, vyftienduizend ponden voor een gedeelte der bruiloffe, en duizend ponden teergelds ter beelooninge zyner moeite, ter hand ftelde.

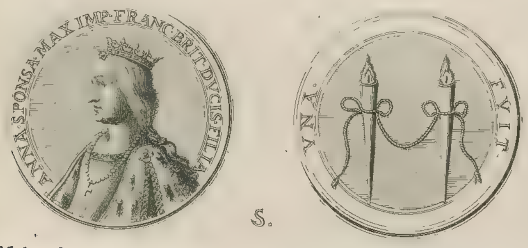
(2) La Pise Hift. d'Orange fol. 143.

(3) B G. Struvii Script. Germ. Rer. Tom. I. fol. 781. in Not.

(4) R. Thoyras Hift d'Anglet. Tom. IV pag. 440.

Sedert deeze verbintenis wierden alom in de Landen haars gebieds alle bevelen en brieven (5) van belang uit hunner beiden naamen gegeeven, en met deeze tytelen begonnen, *Maximiliaan en Anna door Gods genade Koning en Koningin der Romeinen, Hertog en Hertogin van Bretanje.* Uit welke omftandigheden, die ook in de opene brieven van Maximiliaan gevonden worden, men ligtlyk kan bevroeden, dat de volgende penning zyne betrekking op deeze Vorftlyke vereeniging heeft.

(5) d'Argentre Hift. de Bretagne fol. 998.

5.

Het borftftuk, 't gene op de voorzyde van den penning Vorftlyk opgetooid gevonden wordt, verbeeldt de gemelde Bruid, welke op den vyfentwintigften van Louwmaand des jaars zesenzeventig (6) naa de veertienhonderd gebooren was; zynde de Dochter van François den Tweeden Hertog van Bretanje, en van Margarita Dochter van Gafton den Vierden Graaf van Foix. 't Welke ten deele door het bygevoegde randfchrift bevestigd wordt; wandt men leeft 'er,

(6) Imhof Geneal. Famil. in Gallia Tab. VII.

ANNA SPONSA MAXimiliani IMPeratoris; FRANCisci BRITanniæ DVCIS FILIA.

ANNA BRUID VAN KEIZER MAXIMILIAAN, DOCHTER VAN FRANCOIS HERTOG VAN BRETANJE.

Dat dees penning in laateren tyd, dus naa 't verbreeken van dit egtverbond, daar

1490 wy in 't vervolg van zullen handelen, gemaakt is, zulks dunkt my uit den tytel van 1490 Keizer, die hier aan den Roomſchkoning gegeeven wordt, als mede door de keerzyde, niet uit de twee ſaamgehegte toortſen, die de brandende en onderlinge liefde (1) der vereenigden betekenen, maar uit de nevenſtaande letteren, te bewyzen is; wyl zy deezen zin hebben,

(1) Pierius Hiero-glyph. fol. 619.

VNA FVIT.

DE VLAM IS EEN GEWEEST.

Met grooten yver hadt de Heer van Albret het Bretanjeſche gezag tot nu toe helpen onderſchraagen; doch alle verwagting, die hem eertyds ter bezittinge dier Vorſtinne gegeeven was, thans verdweenen ziende beſtondt hy, om deezen hoon betaald te zetten, zich met den Franſchen Koning te vergelyken, en dien de (2) Stad en 't Kaſteel van Nantes, welken hem ter beſcherminge vertrouwd waren, over te leveren. Het verlies van zoo aanmerkelyke Sterkte verwekte de Hertoginne geweldige ontſteltenis; zulks zy ten ſpoedigſte haare Bondgenooten, de Koningen van Engeland en Caſtilië, en inzonderheid haaren Bruidegom ernſtlyk om byſtand verzogt, die, ſchoon hy haar beloofd wierdt, echter traaglyk bykwam; wyl de eerſtgemelden te verre van de hand lagen, en dat het den Roomſchkoning aan geld en manſchap haperde: daarenboven, het gene deezen niet weinig ontruſtte, verhief zich de beroerte dagelyks ontſtuimiger in de Nederlanden, uit deeze oorzaake.

(2) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 476.

Onder de hoofdpunten des Vreedes was ook de afzetting van het geld begreepen, en t'evens bedongen, dat de Staaten van Vlaandre de opgeleide ſomme niet dan met de verminderde munten mogten voldoen; des begeerden 's Roomſchkonings Raaden, dat men de zelven tot op een derdedeel zoude doen daalen: waar tegen de Steden Gend en Brugge (3) openlyk verklaarden boven het halve deel op de gemeene munten, en op de Franſche kroonen, met de welke zy van zin waren te betaalen, niets te willen verliezen, al zou men den laatſten druppel bloeds daarvoor waagen. Hoewel deeze ſtribbeling het beſluit magtig vertraagde, nogtans wierdt de begeerte der Koninglyke Raaden eindelyk doorgedrongen, en de grootſte aandryving den Geeſtlyken, voornaamenlyk den Abt van St. Bertyn, die ten Hove wel gezien was, toegeſchreeven. Waarop de oude jaarboeken (4) van Brabant, ten nutte der Naakoomelingſchap deeze leerzaame opmerking aantekenen, *Het is dikwylen bevonden*, ſtaat 'er, *dat de raad van Geeſtlyke lieden en Prelaaten, inzonderheid die Monniken zyn, in materien en dingen die hunnen ſtaat niet betaamen, kwaaden ſpoed heeft; wandt God heeftze daar toe niet geroepen.* Dit wierdt tot zooveel naadeels der gemeene zaake bevonden, dat de Landzaaten hierdoor meer ſchaade dan door den voorgaanden oorlog gevoelden. Desniettegenſtaande lieten zich die van Henegouwe, Holland, Zeeland en eenigen der Brabantſche en Vlaamſche Steden, doch niet zonder tegenſtreevinge der Gemeentens, hiertoe beweegen; daar die van Gend en Brugge even ſtandvaſtig by hun opzet bleeven, en dus den haat des algemeenen Stedehouders op den hals laadden.

(3) Deſpares Chron. van Vlaand. MSS.

(4) Die Excell. Chron. van Brab.

Dees met zyn Leger in Lentemaand voor Sluis getrokken zynde, om Philips van Kleef die geſterkte (5) Stad te ontwringen, ſtiet 'er andermaal het hoofd; en Philips ondertaſte in dien toeſtand de Bruggenaaren omtrent de hulpe, welke hy in diergelyke gevallen van hen te wagten hadt. Toen hy hierop berigt kreeg, dat men zich aldaar aan den laatſtgeſlooten pais vaſt hieldt, ſloeg hy ſtraks hunne Koopvaarders aan den band, en liet die niet glippen dan voor eene groote ſom-

(5) Deſpares Chron. van Vlaand. MSS.

me

1490

me gelds. Als dit vervolgens, en het nieuwe verschil over het afdanken der Krygsknegten met den Stedehouder gereezen, midsgaders het verloopen der Regeerderen de Bruggenaaren grootlyks benarde, vonden zy het veiligste zich, op den naam des Landsheeren, met die van Gend en Sluis te verbinden, en Joris Pykavet, die hen van Philips van Kleef (1) ter bescherminge gezonden wierdt, voor hun Krygshoofd aan te neemen.

Onder het ryzen dier Vlaamsche tweedragt riepen de Hollanders den algemeenen Stedehouder te hulpe, wyl de Heer van Montfoort tot in 't hart des Lands, met rooven en ruiten, doorboorde, en zelf de Steden Naarden (2) en Oudewater met groot geweld besprongen, en het Dorp Stolwyk in koolen geleid hadt. Om den loop deezer rampen te stuiten heeft de Stedehouder Albert, nevens Jan van Egmond de Stadhouder van Holland, met geen gering getal van Krygsknegten, en oorlogs gevaartens naar gelang, het beleg in 't laatste van Bloeimaand voor Montfoort gesmeeten. Staande het zelve ontveiligde Brederode de Hollandsche en Zeeuwsche kusten met zyne vloote, en waagde nu hier dan ginder hevige sprongen. Als hy in 't gezelschap des Heeren van Naaldwyk eenigen tyd op vrybuiten gevaaren, de stroomen beroofd, de landen ontroerd, en zelf tot voor Dordrecht groote schaade en brand gestigt hadt, leidde hy op 't overrompelen der Stad (3) Goereê toe, om uit dien hoek beiden Zeeuw en Hollander te kwellen. Maar de Stedelingen zulks verneemende lieten hunne taanhuizen en lynbaanen, die buiten de wallen stonden, afbreeken of verbranden, en de zee, door 't openen der sluizen, tot zooverre over het omleggende land stroomen, dat 'er de vyand geenen reuk aan hadt.

De Hollandsche Stadhouder uit dit bedryf bezorgd geworden of Brederode ergens post mogt vatten, trok ylings van voor Montfoort met eenen styven hoop volks (4) naar Dordrecht; hebbende de Zeeuwen en die van Berge op den Zoom tot deezen togt (5) opgewekt, is hy, verzeld van deeze vereenigde magten, tot omtrent Dreischere, 't welke ook Reepers genaamd wordt, gevaaren, daar hy Brederode en des zelfs krygsgenooten, op den drieëntwintigsten van Hooimaand, in 't oog kreeg, straks aan boord klampte en hen, mids zy, om 't gevaar te ontwyken, hunne schepen in den wal zeilden en naar land zwommen, zoo scherp agtervolgde, dat Jan van Naaldwyk en anderen naar Zirikzee vlooden, driehonderd (6) der vlugtelingen omkwamen, en Jonker Frans van Brederode zelf zwaar gekwest, nevens honderd der zynen, gevangen in zeegepraal naar Dordrecht gebragt wierdt; alwaar dees Veldheer der Hoeksen op Puttoks toren, by het groote hoofd, in verzekeringe gesteld zynde eerlang van zyne wonde, in de lente eens vierentwintigjaerigen ouderdoms gestorven, en in de Augustinekerk (7) zonder eenige staatsie begraaven is.

Hiermede raakte alle hoope der Hoeksen in Holland aan 't zakken; wandt schoon 'er in 't bestormen van Montfoort veel volks gesleeten, echter weinig gevorderd wierdt, nogtans vonden de Belegerden raadzaam op de overkoomste der Graaven van Nassou en Chimay (8) in gesprek te treeden. Deezen baanden, in Oegstmaand, den twistenden den weg des Vreedes: mids de Heer van Montfoort de Stad en het Slot van Woerde met der zelver toebehooren onmiddelyk zoude afstaan, en aan den Hertog van Saksen belooven en zweeren, op geene wyze tegen den Roomschkoning (9) noch des zelfs Zoon Philips, of hunne Landen de wapenen ooit te zullen voeren; by mangel van het zelve, zouden alle zyne goederen, in Holland gelegen, aan dat Graafschap vervallen: Verder wierdt hem de begaane opstand vergeeven, en de bezettingen vryheid van te mogen vertrekken, verleend.

Met deezen smak is het vermoogen der

(1) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 265. verso.

(2) Snoi Rer. Batav. fol. 178.

(3) Reygersberge Chron. van Zeeland door Boxhorn II. deel pag. 326.

(4) Beverwyk beschryving van Dordrecht pag. 325.

(5) Gout

hoeven Chron. van Holl. fol. 546.

(6) Reygersberge Chron. van Zeeland door Boxhorn II. deel pag. 327.

(7) Bockenbergii Hist. & Geneal. Brederod. pag. 70.

(8) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 546.

(9) Bylaagen en Bewyzen op Jonker Fransen Oorlog pag. 316.

1490

der Hoekſen, en t'evens de inlandſche verdeeldheid, door het uitlandſche geweld, t'ondergebragt. Hoewel de Sluizenaars hierdoor eenen ſtyl uit hunne opgeworpe heerſchappye verlooren hadden, nogtans ſtremde dit ongeval hunne roofzugt niet, noch het aangrypen en ten buit verklaaren van alle kielen, welken haaren koers omtrent die ſtreek namen; wandt dit pad was het eenigſte, waarlangs zy t'elkens allerley nooddruft, ja zelf in overvloed, binnen kreegen. Daarentegen verſmolten de Bruggenaaren door de hitte van uit-en inwendige kwellingen; nademaal de vyand al den toevoer van buiten afſneedt, en wyd en breed liep weiden; zulks de Gemeente, zoo door den ſcherpen honger als den onbeſtendigen aard geprikkeld, groote muitery (1) verwekte, en begeerde zich langer noch overigheden noch wetten te onderwerpen.

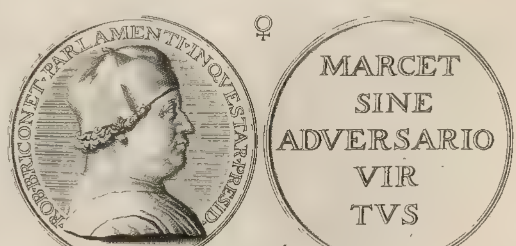
(1) Deſpares Chron. van Vlaand. MSS.

Deeze ongebondenheid, verdubbeld door de vlugt dier Wethouderen, die men gewoon was raad te vraagen, bragt alles in de uitterſte verwarringe. Niettemin bleef de opgevatte haat zoo beſtendig, dat de hooge bedreiging des Landsheeren Philips, om hen van Philips van Kleef te ſcheiden, weinig klem vondt op deeze angſtige gemoederen; welken in dien ſoberen ſtand eindelyk tot verkwikking eenige manſchap en leevensmiddelen van Sluis, en niet dan ſchoone beloſten van den Franſchen Koning verkreegen. Dees, onder het beraaden van zyn gezag en Ryk nog wyder uit te breiden, liet den Vlamingen thans het verwarde kluwen ontknoopen, en voor zich zelven niets agterwege, om de voorheen ingezwolgene Nederlandſche Steden en Veſtingen, zoo door talryke bezettingen als door de van hem afhangelyke Amptenaaren te verzekeren. Hebbende dus, onder anderen, naa 't ſneuvelen van Karel den Stouten, Hertog van Borgonje, Atrecht de Hoofdſtad van Artois overweldigd, en toen den naam van *Franchiſe*, dat is vrye of Franke Stad, gegeeven: en dewyl aldaar het beſtier der Abdye van S[t]. Vedaſtus door Karel van Borbon bekleed, en naa zyn overlyden in het agtentagtigſte jaar deezer eeuwe, open gebleeven was, zoo ſchonk de Koning deeze voordeelige waardigheid aan Robert Briconet, (2) welke om zyne uitmuntende verdienſten als Raadsheer in 't Parlement van Parys gezeten was, en door zeldzaame gaaven zyns verſtands buitengemeene belooningen verworf; dewyl de Abt deezer rykſte Abdye van ganſch Nederland, een der vier voorzittenden op de vergaaring van 's Lands algemeene Staaten gezegt wordt te zyn, en uit zyne jaarlykſche inkoomſten meer dan twintigduizend Dukaaten (3) trekt.

(2) Locrii Chron. Belg. pag. 555.

Doch wyl de gemelde Briconet van dit hem verleende gezag niet eerder bezitting nam dan in dit negentigſte jaar, wanneer hy zyne intreede deedt, en aldaar uit zonderlinge achtinge des te greetiger ontfangen is, zoo heb ik te deezer oorzaake zyne beeldnis, gelyk men die op zynen penning konſtig afgeſchetſt vindt, hier neder geſteldt.

(3) Guicciard. Beſchryv. der Nederl. fol. 335.

F.

1490 De voorzyde vertoont ons het borstſtuk van den gemelden Abt, van welken tytel echter geen gewag gemaakt wordt in den zoom der letteren, die uit deeze woorden bestaat; 1490

ROBERTI BRICONET PARLAMENTI INQVESTARUM PRESIDIS.

(DE BEELDNIS) VAN ROBERT BRICONET VOORZITTER DES PARLEMENTS ONDERZOEKINGEN.

Jan Briconet, Heer van Varennes, teelde by Joanna Bertholet, nevens verſcheidene andere Zoonen, (1) ook deezen Robert, welke den luiſter van zyn beroemd geſlacht niet weinig vergroote, doordien de Koning hem in de gewigtigſte zaaken by uitneemenheid bekwaam vondt; door welke hoedanigheden hy, drie jaaren naa 't aanvaarden deezer Abdye, tot Aardsbiſſchop van Reims, uit dien hoofde ook eerſte Pair des Ryks, en, naa 't verloopen van nog twee jaaren, tot Kancelier van Vrankryk verheven wierdt. Welke voordeelige en niet minder aanzienlyke Ampten hy tot aan zynen dood, die in 't zevenennegentigſte jaar (2) naa de veertienhonderd voorviel, met veel lofs bekleedde. Gelyk niet zelden in zoodaanige verheffingen groote afgunſt beſpeurd wordt, zoo heeft hy diergelyke tegenſtreevingen op 't loflyke ſpoor der Ouden ten eigen voordeele geduid, en zulks door deeze ruſtige ſpreuk, welke op de rugzyde des pennings praalt, te verſtaan gegeeven;

(1) Moreri Diction. Hiſt.

(2) Locrii Chron. Belg. pag. 563.

MARCET SINE ADVERSARIO VIRTUS.

DE DEUGD VERWELKT ZONDER TEGENSTREEVER.

Naardien de Koning van Vrankryk niet alleen veele andere aanzienlyke Steden en Sterktens, maar zelf verſcheidene Landſchappen, zoo door hem als door zynen Vader Lodewyk, met geweld of door liſt overweldigd, tegen alle billykheid, ja, zoo 't den Roomſchkoning toeſcheen, tot nu toe geheel onrechtvaardiglyk bezeten hadt, dierhalven is de zelve eindelyk te raade geworden, gemerkt de klagten der Hertoginne van Bretanje, midsgaders de nieuwe onluſten der Vlaamingen hem hiertoe porden, om zoo op zynen eigen naam, als dien van zynen Zoon Philips, met Hendrik den Zevenden, Koning van Engeland, een (3) verbond, van wederzydſche hulpe, en onderlinge beſcherminge hunner Landen, tegen Vrankryk aan te gaan: 't gene naa rype overweegingen, door de Koninglyke Gemagtigden, op den elfden van Herfſtmaand ſchriftlyk geſlooten wierdt.

(3) Corps Diplomat. par du Mont, Tom. III. Part. II. fol. 254.

De elendige toeſtand der Bruggenaaren, die door 't ophoopen der ongevallen dagelyks verzwaarde, deedt hen, wyl de ſchamele Gemeente van gebrek verging, en dat men uit deezen handel niet veel goeds te hoopen hadt, een deftig Gezantſchap, in 't begin van Wynmaand, (4) naar Aalſt aan den Graaf van Naſſou zenden, en hem om den Vreede bidden. Naa eenige dagen toevens gaf hy den afgevaardigden tot antwoord, dat men het geld eerſt naar den eiſch zoude afzetten, of hy wilde hen ten vuur en ten zwaarde verdelgen. Zoo norſch een beſcheid ontvonkte den moed der Bruggenaaren uit wanhoope, zulks zy ſedert zwoeren elkanderen, in ſpyt des Graaven van Naſſou, tot den dood toe te zullen helpen, en de Stad zoolang te beſchermen, tot zy onder het puin begraaven wierden.

(4) Deſpares Chron. van Vlaandr. MSS.

Dusdaanig een vertwyfeld opzet wette den haat des Graaven allengs ſcherper, des hy, om alles te verderven, zyne Krygsknegten op de akkers en velden van Brugge te weide dreef, die 'er een ſchriklyk treurſpel van allerleije wreed-

1490

wreedheden aanregteden. Zelf in persoon trok hy op vrygeleide naar Sluis, [daar men even te vooren drie schepen gelaaden met zwaare Krygsgereedschappen, behoorende aan de Stad Zutfeen, van voor Montfoort (1) naar de Stad Damme koomende, ten buit gemaakt hadt] om thans met Philips van Kleef, door tusschenspraake van des zelfs Vader Adolf, die van Philips van Borgonje, Antoni Heer van Bevere en anderen verzeld was, van den Vreede te handelen. Doch toen de Graaf van Nassou begeerde, dat de Bruggenaaren hem, volgens zyne keur, driehonderd persoonen uit hunne Stad te zyner bescheidenheid overleveren, en hierenboven nog driehonderdduizend goude kroonen (2) tot boete betaalen zouden, zoo onderstondt hy, naa dit voorstel als geheel wraak- en geldgierig uitgekreeten en verworpen was, om Philips van Kleef door groote beloften van de Stad Brugge te verweideren; maar bespeurende, dat het eene noch het andere niet baaten mogt, keerde hy weder naar de zynen.

(1) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 266. verso.

(2) Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

In deezen verbysterden loop der dingen wierden de Bruggenaaren, welken zich reeds van eenige armen, by gebrek van mondkost, ontslaagen hadden, van zoo fellen hongersnood aangetast, dat zy zich, hoe stuurs zelf t'elkens van de hand geweezen, echter geduurig in nieuwe raadslagen en handelingen inlieten. Onder dit gaan en keeren dachten de Oostenryksgezinden op eenen Zondag, den eenentwintigsten van Slagtmaand de Stad Brugge te overrompelen; wandt by gunst van den dikken mist, met twaalfhonderd ruiteren en tweeduizend voetknegten, tot niet verre van de Vesten genaderd zynde, zonden zy twaalf ruiters in vrouwe kleedinge, draagende korven gevuld met boter en eijeren, naar de Ezelpoort toe; deezen van zooveel gewapenden, om de Poortwagters te dooden, gevolgd, waren naauwlyks binnen, en door eene Vrouwe, die den poorteren bekend maakte, dat deezen waarlyk mannen geleeken, ontdekt, of men sloot den doorgang, en klepte met het poortklokje de gansche meenigte te hulpe, die ylings om lyf en goed te beschermen, wyl het gerugt liep, dat de vyand aan dien hoek al meester was, zoo talryk derwaart stoof, dat de vermomden hier door, als onbeweeglyk van schrik, ten schouwspel der Stedelingen verstrekten. Zoodra het hunnen krygsgenooten bleek het bedrog ontmaskerd te zyn, staaken die het vuur in eenige huizen te Scheepsdale, en, eenige schooten op de Stad gedaan hebbende, bergden zich weder binnen Damme.

(3) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 268.

Schoon die van Brugge zich middelerwylen van verscheidene mannen, vrouwen en kinderen ontlast hadden, men vondt echter geen merkelyke verligting in het drukkende gebrek. Dierhalven besloot men in het laatste van Slagtmaand om met al de bezettinge, gesterkt door eenige Ambagtslieden, zich wel toegerust hebbende in te scheepen, en onder het bevel van den Oversten Joris Picavet naar Sluis, langs de oude vaart, koren te zoeken. Wanneer zy welgelaaden wederkeerden, en vyfhonderd gewapende Stedelingen, die zy tegens hunne terugkoomst op zekeren tyd en hoogte bescheiden hadden, niet verscheenen, zyn zy van den Graaf van (4) Nassou met al zyne krygsmagt tusschen Oostkerke en Damme overvallen. Hier wierdt lang gevogten, en van wederzyden veel bloeds vergooten; doch in 't einde raakten de Bruggenaaren, mits het groot getal der vyanden overhoop, voorts op de vlugt, verslaagen of gevangen. Hun Leidsman Picavet, die zich manhaftig gekweeten hadt, verviel in de handen der Oostenrykeren, welken hem te Damme in verzekering zetteden, en naamaals onthoofden.

(4) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 269.

Dit ongeval bragt de Stad Brugge tot de uitterste neerslagtigheid, en maakte de Ingezetenen zoo wars van den oorlog, dat zy by het aanstellen van eenige nieuwe Hopluiden, hen deeden beloo-

1490 looven den Vreede te zullen bewerken: waartoe deezen nog dien zelfden dag, onder 's Graaven Standaard, ter markt (1) trokken, roepende al, die de Stad en den Vreede lief hadt, derwaart. Zulks 'er terstond een geweldige drom van menschen, ja al wat van vreedzaamen bloeden was, heen liep, tegen den zin van Jan van Ranst, Markgraaf van Antwerpe, die met eenigen zyner aanhangeren, om dit opzet te keeren, groote beroerte verwekte, daar zy om gevat en gevangen wierden. De volgende dag, zynde de negenentwintigste van Slagtmaand, heeft men, op gemeen goedvinden, weder Gezanten naar Damme gezonden, welken den Graaf van Nassou in alle ootmoedigheid te voet vielen, en als om Gods wil baden, hen beter Vreede te willen verleenen dan zy, in opzigt van den Roomschkoning, des zelfs Zoon Philips, en van hem, verdiend hadden.

(1) Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

Hierop heeft de Graaf hen deeze punten (2) voorgehouden; dat de Stedelingen hem of zynen Gemagtigden, als zy hier toe vermaand wierden, buiten hunne poorten eenen voetval doen, en tot boeten voor de schaade, aan den Roomschkoning en deszelfs Zoon Philips gedaan, honderdenvyftigduizend Andries guldens, of, zoo (3) anderen melden, tagtigduizend ponden grooten betaalen zouden; een derde deel binnen agt dagen, het andere deel op S[t]. Jans mis, en het overige een jaar laater. Byaldien de eerste betaaling binnen zoo weinige dagen in de geëischte munten niet te vinden ware, zoo zou de Graaf zich voldaan houden, als de Bruggenaaren hem voor iederen gulden twee looden zilvers van hunne nieuwe munte, of der zelver waarde, opbragten. Nogtans zouden allen, die uit de Stad geweeken, en zich onder de gehoorzaamheid des Landsheeren begeeven hadden, aleer Picavet tot Krygsoversten van Brugge aangenoomen was, hier van verschoond blyven. Wyders bleeven de Stedelingen echter volstrekt verbonden tot het volbrengen van den Tourschen handel, buiten welken zy van alle bezwaaringen en misbedryven zouden ontheven en ontslagen zyn; uitgeslooten zestig (4) der voornaamste roervinken, wier naamen in eenen verzegelden brief met deezen overgeleverd wierden, opdat men hen en hunne goederen aan het welgevallen van den Roomschkoning en des zelfs Zoon Philips zoude overgeeven: ook zouden die, welken staande dees kryg uitgeweeken waren, in dit verbond niet begreepen zyn; en die hierover eenigen laster of beschuldiging aan anderen deedt, ter bescheidenheid des Graaven van Nassou gestraft worden. Dit alles, met brandenden yver aangenoomen en ten zelven dage getekend zynde, wierdt op den zesden van Wintermaand, te Brugge, tot zulke onbeschryflyke blydschap der kwynende Gemeente afgekondigd, dat men alom de uitgelaatenheid der Stedelingen, die als uit den grave verreezen waren, zag doorstraalen, voornaamenlyk in den Burg; wandt aldaar hadt men, omdat 'er geen hout tot vreugdevuuren te krygen was, vyfhonderd nieuwe stoelen (5) op een gestapeld, en 'er de vlam ingestooken.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 262.

(3) Despares Chron. van Vlaandr. MSS. & Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 269. verso.

(4) Despares Chron. van Vlaandr. MSS.

Al deeze vrolykheid wierdt niet weinig vermeerderd door de toen overgewaaide tyding, dat Maximiliaan tot Koning van Hungarië gekroond was: waarvan de beweegende oorzaak hieruit sproot. Toen Matys Corvinus, die niet dan eenen onegten Zoon naaliet, in Grasmaand van 't jaar negentig den geest gegeeven hadt, zyn de Hungaaren ter verkiezinge van eenen nieuwen Koning byeen geroepen, en hebben vooraf den Gezanten des Keizers gehoor verleend, welken uit zeker (6) verbond, tusschen de Keizers en de Koningen van Hungarië stand grypende, tragtten aan te toonen, dat Maximiliaan, niet alleen om zyne zonderlinge eigenschappen, maar uit hoofde dier verbintenisse, boven anderen verkiesbaar was: zyne Mededingers waren Jan Corvinus, natuurlyke Zoon des overleeden Konings, Ladislaus Koning van Boheme, en des zelfs Broeder Albert.

(5) Die Excell. Chron. van Vlaandr. fol. 270. verso.

(6) G. de Roo Hist. Austr. pag. 517.

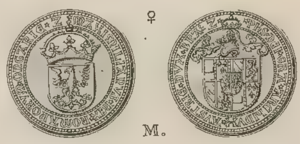
1490 Het geluk begunstigde in dit geval Ladislaus, die dus te gelyk de Schepters van twee Ryken zwaaide; doch de afgunst zyns Broeders verwekte hem inwendige beroerte, en de drift van Maximiliaan maakte zich dit pas niet alleen alles eigen, wat Koning Matys zynen Vader Frederik in Oostenryk ontvreemd hadt, maar door geweld zyner wapenen ook meester van een goed deel van Hungarië, ja zelf van de Koninglyke Stad Belgrado, die de Duitsen Grieksweissenburg heeten. Zulks Ladislaus van vooren en van agteren bestookt, en door meenigvuldige bekommernissen gedreeven, naar eenen gunstigen Vreede uitzag, die hem, mits de Keurvorsten daartoe geneegen waren, en de Keizer niet van zin was veel onderstand te verschaffen, des te ligter verleend, en naa lang beding 1491 eerst in Slagtmaand van 't jaar eenennegentig (1) op deeze leest gezet wierdt.

(1) Corp Diplomat.

1491 Ladislaus zoude thans, en nevens hem zyne manlyke Erfgenaamen vervolgens van de Kroone verzekerd worden; doch zonder manlyke Naakoomelingen sterven-de, als dan zoude het Ryk aan Maximiliaan, en zyne manlyke kinderen in de regte linie, verknogt blyven; ook zoude Ladislaus de zelve opvolging in Boheme tragten door te dryven, en tegenwoordig aan Maximiliaan, voor de kosten des Oorlogs, honderdduizend guldens betaalen; men zoude voorts de landen onderling beschermen, en den Vreede daarin verzekeren; hierenboven ook den tytel van dat Ryk ter wederzyde voeren. Uit welke oorzaake deeze erfvolging, en te gelyk de eernaamen van Maximiliaan, gesprooten, en ter gedachtenisse van deezen handel, op de twee volgende Legpenningen, die in de Nederlanden gemunt zyn, ook bewaard worden.

par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 263.

♀

M.

♀

B.

I. De voorzyde des eersten, daar het gekroonde Roomschkoninglyke wapen op gestempeld is, heeft dit randschrift;

MAXIMILIANVS REX ROMANORVM ONGARIAE ZAETERORUMQUE.

MAXIMILIAAN KONING DER ROMEINEN, VAN HUNGARIE EN ZOO VOORTS.

Op de rugzyde, die het gehelmde wapenschild van den Nederlandschen Vorst Philips voordraagt, vindt men eenen zoom deezer letteren,

PHI-

1491

PHILIPPUS DEI GRATIA ARCHIDUX AUSTRIAE, DUX BRABANTIÆ ZÆTERORUMQUE.

PHILIPS DOOR GODS GENADE AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, HERTOG VAN BRABANT ENZ.

II. De tweede draagt, rondom eenen Leeuw, die uit den key met het vuurſtaal vonken ſlaat, deeze nog wyder uitgebreide tytels van den Roomſchkoning;

MAXIMILIANUS ROMANORUM REX ET VNGARIAE, DALMATIÆ, CROATIÆ.

MAXIMILIAAN KONING DER ROMEINEN EN VAN HUNGARIË, DALMATIË, CROATIË.

Het ruggeſtuk geeft door de daarop verbeelde hand te kennen, dat dees penning te Antwerpe gemaakt is; gelyk het door den letterkring, die om diergelyk een wapen als van den voorgaanden geplaatſt is, getuigt aan den Landsheer te behooren; wandt men leeſt 'er, dat de munt het eigendom is

PHILIPPI ARCHIDVCIS AVSTRIAE, DVX BVRGVNDIAE, BRABANTIÆ.

VAN PHILIPS AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, HERTOG VAN BORGONJE EN VAN BRABANT.

Geduurende alle deeze aanſlagen, daar Maximiliaan in Duitsland mede verlet was, bevonden de Hollanders, dat de zagte kalmte, die de Kabeljauwſen, naa 't verjaagen der Hoekſen, met grooter voorſpoed ſtreelde, ganſch onbeſtendig was; dewyl een onvoorziene ſchok hunne verwagting niet weinig ontſtelde en dus aan 't dryven hielp. Toen Maximiliaan de Stad Utrecht voor omtrent agt jaaren tot den Vreede gedwongen, de S^t. Katarina poort aldaar verſterkt, midsgaders den Heer van Yſſelſtein met duizend knegten ter bezettinge gelaaten hadt, ſtak die doren den Stedelingen ſedert dermaate in den voet, dat zy in 't jaar negenentagtig, weetende de bewaaring der Sterkte eenen anderen bevoolen te zyn, niet verzuimden om hunne vryheid te herſtellen, de zelve afliepen, en het volk verjoegen. Als de Hollanders hierover tot in dit loopende jaar gemompeld hadden, en de Heer van Yſſelſtein (1) die ſchaade wilde herſtellen, is hy, in 't begin van Grasmaand, met zynen Zoon Floris en eenigen der zynen in onbekende kleedinge binnen Utrecht getrokken, waarop zy de Tolſteegpoort overmeeſterden; maar toen zy het teken, 't gene met hunne ſpitsbroederen, die buiten waren, beraamd was, te vroeg gaven, zyn zy onmiddelyk ontdekt en weêr verdreeven, met verlies van negen hunner medgezellen, welken ſtraks in vier deelen gehakt en ter poorte uitgeſtooken wierden.

(1) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 547.

Weinige dagen laater tragtte Jan van Egmond, Stadhouder van Holland, gevolgd van een groot getal gewapenden, de Kennemers en Waterlanders tot het betaalen van Ruitergeld te dwingen, 't gene de uitgemergelde Landzaaten, door de hooge ſchattingen en de ſchaarsheid van 't geld, niet vermog-

1491

ten te betaalen. Dit was 't alleen niet dat hen prangde; Heer Jan van Naaldwyk, die, naa den laatſten ſtryd van Jonker Frans van Brederode, weder naar Sluis gekeerd was, hadt in deezen tyd te Sneek, van eenige Schieringen of Hoeksgezinde Vriezen, driehonderd knegten (1) tot zynen dienſt gekreegen, en trok 'er meê naar Stavoren, om van daar in Noordholland te vallen; doch alvoorens dit ſtuk te beſtaan, zondt hy, om Hoorn en Enkhuize te beſpieden, nu en dan eenen zyner knegten uit, die, ten blyke dat men 'er goede wagt hieldt, nooit wederkeerden. Zulks hy dien aanſlag liet ruſten, en onlangs daarnaa, door middel van eenige oorlogſchepen met Vlamingen en Hoekſen bemand, Wykopzee geplonderd en verbrand, en al de doorvaart in het Marsdiep geſtopt hebbende, wiſt die van Teſſel (2) en Wieringen, onder 't voorgeeven van alle ſchattingen te vernietigen, zoo verre aan zyn ſnoer te krygen, dat zy zich naar zynen wil boogen, en alle noodige ververſching, die hy begeerde, verſchaften. Naardien hy den zelven ſtroom den ganſchen Zomer bezet hielt, vielen 'er verſcheidene ſchepen zoo Ooſtvaarders als Haringbuizen in zyne laagen, en bragt dus een algemeenen ſchrik in 't vaarwater, die de dierte der ſpyze niet alleen grootlyks bezwaarde, maar de arme Noordhollanders zelfs tot het gebruik van draf, raapzaatkoeken en ander beeſtlyk voeder noodzaakte.

(1) Hiſt. en Beſchryv. van Enkhuizen, door G. Brandt. pag. 37.

(2) Velius Chron. van Hoorn pag. 84.

Deeze ongemeene ſchaarsheid van geld en eetwaaren wierdt ook niet weinig in de Hollandſche Steden gevoeld, inzonderheid te Leyde, wyl 'er dit jaar tienduizend menſchen, aan welken men weeklyks brood deelde, opgeſchreeven waren. Onaangezien alle deeze zwaarigheden, voer de Stadhouder even driftig voort met het knypen en knevelen der onvermoogene Kennemeren en Waterlanderen. Zulks de Landlieden, toen 'er twee hunner medgezellen om hals raakten, de derde gevangen en vervoerd wierdt, van alle zyden byeen rotteden, en ganſch vertwyfeld beſlooten, zich tegen dien, welke hen den ondraaglyken laſt opdrong, liever te willen doodvegten, dan van den nypenden honger te vergaan. Van zoodaanig een ontſteld gemoed beheerſcht, viel men te Alkmaar dryvens in 't huis van Klaas Korf, anders Boſchuize, (3) Rentmeeſter van Noordholland; hier ſloeg men eenen zyner dienaaren dood, en alles wat breekbaar was in ſtukken: ook zoude 't hem, zoo hy 'er geweeſt waar, buiten twyfel dier geſtaan, en de verbittering nog hooger geloopen hebben, byaldien de Haarlemers de zelve niet met zagtheid tydig bedaard, en den gevangen Landman uit het geweld des Stadhouders verloſt hadden.

(3) Goutхoeven Chron. van Holl. fol. 547.

Dus was het begin van 't Kaas- en Broodſpel, 't gene zynen naam ontleende van de banieren der ſaamgeſchoolde Volkeren, die, om aan te wyzen waarom zy vogten, zoodaanige verbeeldingen in hunne Vaandelen, ook ſomwylen weezenlyke ſtukken van Kaas en Brood op de borſt droegen. Om de verdere uitſpoorigheden van den woeſten hoop te myden, riep men alle de Steden en Dorpen van Noordholland, uitgezonderd Enkhuize, dat zich ſtil hieldt, te Hoorn byeen; aldaar verbondt (4) men zich met bezegelde brieven, tot den laatſten adem geene Ruiter- of maandgelden meer te zullen betaalen. Sedert verhief zich allengs meer misnoegen over het Blokhuis, dat voor negen jaaren te Hoorn, ten teugel der uitſpattende Landzaaten, geſtigt was, en men hieldt by den Raad van Holland, wyl men het door geweld niet doen konde, zoo ſterk aan, tot dees, om erger te vermyden, thans het ſloopen toeſtondt.

(4) Orlers Beſchr. van Leyden pag. 427.

Maar deeze zwaarigheid was naauwlyks uit den weg geruimd, of die van Hoorn bevonden zich van dag tot dag dieper in den laſt der Kennemeren verzon-

1491 zonken; wandt dit volk, op een lui en ledig leeven verslingerd geworden, toonde, zoo lang 'er spys en drank by den burger te vinden was, geene genegenheid om te vertrekken: des de Overigheid, om de Gemeente van deeze gasten te ontheffen, zoo door vermaaningen als anders, de zelven zoo-verre bewoog, (1) dat zy de Stad ruimden en naar Alkmaar, daar zy grooter aanhang en meer gunst hadden, vertrokken. In deezen aftogt overmeesterden zy de huizen van Nieuburg en Middelburg, en vernieldenze tot in den grond.

(1) Velius Chron. van Hoorn. pag. 66.

Terwyl dit aan deezen kant gebeurde, waren de Vlaamingen en der zelver Bondgenooten, met geen mindere ontstuimigheid, elkanderen weêr op het lyf gevallen; wandt het verbond tusschen den Graaf van Nassou en die van Brugge, 't gene met het bloed der by hen uitgeslootene Stedelingen bezegeld was, hadt sedert den haat der Gentenaaren en die van hunnen aanhang te meer gescherpt. Zulks Philips van Kleef, die vier gelaadene schepen (2) met graanen, volk en geld, van den Franschen Koning te schenk kreeg, wyl de Bruggenaaren zich zyns verbonds onttrokken hadden, hen en hunne verbondenen uit vergeldinge alle nadeel toebragt; deswege ook de middelen, welken om hem te dwingen, op de vergaderinge van 's Lands Staaten, beraamd waren, zoowel als de aanslagen des Graaven van Nassou, door ongemeene wakkerheid deedt verstuiven, en den Graaf daardoor zoo verstoorde, dat dees de Stad Sluis aan de landzyde geweldig aantastede, en den waterkant door Joris, Heer van Ysselstein, nevens Cornelis van Bergen, met een goed getal schepen deedt bezetten; ook sloegenze in 't Land van Kasand een sterk bolwerk op, en leiden 'er veele soldaaten, die alles wat 'er omtrent stondt, bedierven. Wanneer de Graaf bespeurde, dat dit alles niet baaten mogt, bestondt hy onvoorziens de Stad met yslyk gedruis te bestooken, 't geen hem insgelyks mislukte, wyl hy 'er zoo ruuw onthaald wierdt, dat hy werk vondt om zich met de zynen te bergen.

(2) Despares Chron. van Vlaand. MSS.

Die van Gend hierentusschen roofden alom, zelf tot voor de poorten van Brugge, en wat voor deezen vryliep viel den Duitser of 's Roomschkoningsgezinden ten deel, waardoor de bitterheid der partyschappen, met welke de eene gebuur den anderen, de Broeder zynen Broeder, ja het Kind zyne Ouders plaagde en verdrukte, onoverwinnelyk scheen. Die van Biervliet, t'einde raad zynde hoe zich van de Duitsche knegten te verlossen, sloegen uit wanhoope den (3) Krygsoversten, en allen die 'er in bezettinge lagen, dood, en betuigden nogtans vrienden van den Roomschkoning te willen blyven, zoowel als van zynen Zoon Philips, welke, mids het rypen zyns ouderdoms, en de afweezenheid van Maximiliaan, het bestier der zaaken allengs in de hand greep; en beseffende, dat 'er sedert tien jaaren tyds, dat de laatste hoofdvergaâring der Guldevlies Ridderen, in welke hy zelf verkoozen was, verscheidene Leden gestorven waren, beriep thans al de overigen of hunne Gemagtigden naar Mechele te saamen, alwaar hy als Hoofd dier ordere, met ongemeenen luister in St. Romboudskerke op den vierentwintigsten (4) van Bloeimaand, veertien nieuwe Leden, en onder deezen den Keizer, den Koning van Engeland en andere doorlugtige Mannen, met die eere en het gewoone halssieraad beschonk; dus te gelyk zyne Onderdaanen gelegenheid verschafte om het aandagen van 's Landsheeren gebied, en 't voltrekken van deeze plechtigheid op de nevensstaande penningen, die ik meene, dat op het gemelde bedryf in verscheidene landen gemaakt zyn, uit te drukken.

(3) Despares Chron. van Vlaand. MSS.

(4) Le Grand Theatre de Brab. Tom. I. fol. 35.

I. De voorzyde van den eerſten is beſtempeld met den Vogel Phenix , van welken de Ouden verſierden, dat hy omtrent vyfhonderd jaaren geleefd, en zich een neſt van welriekend hout bereid hebbende daar op den geeſt gaf ; uit welk overſchot naa zynen dood het kieke en dus een zelfde Phenix weder te voorſchyn kwam. Hoe verdicht ons dit mag voorkoomen , nogtans ſtrekte het afbeeldſel van dit ſchoone en zeldzaame dier tot een waar (1) zinnebeeld, niet alleen van de eenige en t'elkens nieuwgeboore Zonne, maar wel inzonderheid van de herſtellinge der heugelyke en lang verloorene zaaken. Uit welke oorzaake ik vermoede, dat hy hier, in opzicht van den jongen Philips, met betrekkinge op den verſlaagen Hertog Karel , of op den nog leevenden , maar van de hand zynde Maximiliaan , geſteld is ; hoe het zy , men vindt 'er niet dan deeze letters nevens:

(1) Hieroglyph de Pierius fol. 247.

IETTOIRS POVR MONSIEVR LE CHANSELIER.

LEGPENNINGEN VOOR MYNEN HEER DEN KANCELIER.

De keerzyde geeft , door de Aardshertoglyke muts , de Laurierſtokken , het vuurſtaal en de vonken , nadere verklaaring tot wiens eer , gelyk het omſchrift aanwyſt tot wat gebruik , en in welke Landſtreeken , dees penning gemunt is ; wandt men leeſt 'er;

IETTOIRS POVR LA MONNOIE DE FLANDRE.

LEGPENNINGEN VOOR DE MUNTE VAN VLAANDRE.

II. III. De tweede, die , zoowel als de derde , het Roomſchkoninglyke borſtbeeld op de voorzyde draagt , en op de tegenzyde van den voorgaanden niet verſchilt , heeft in beide de letterkringen dit agtervolgende randſchrift;

IETTOIRS DES IENERAVS MAISTRES
DE L'ARCHEDVC PFILIPE DVC DE BOVRGOGNE.

LEGPENNINGEN VAN DE OPPERSTE MEESTEREN
DES AARDSHERTOGEN PHILIPS HERTOG VAN BORGONJE.

IV. Op de voorzyde van den vierden ziet men eenen der eerſte Leerlingen van onzen Zalig-

1491 Zaligmaaker, den Kruisgezant Andries, daar men van gemeld (1) vindt, dat hy den Marteldood aan zoodaanig een kruis, als hier verbeeld wordt en van hem den naam ontleent, te Patras in Achaie geleeden heeft: en dewyl dees als Beschermheilig der Guldevlies ordere gehouden wierdt, zoo voegt 'er het vuurstaal de key en vonken niet kwaalyk nevens: gelyk 'er om zyne groote gaven dit by geschreeven staat; 1491

(1) Woordboek des Bybels door Aug. Calmet, I. deel fol. 85.

DOMINVS DILEXIT.

DE HEERE HEEFT [HEM] LIEF GEHAD.

V. Dewyl de vyfde den zelven Heilig, doch in eene andere gedaante, voordraagt; en verder uit de voorgaanden kan verklaard worden, zal ik my hier niet langer met herhaalingen ophouden.

De Bruggenaaren die uit inzigt van voordeel zich met den Graaf van Nassou verbonden hadden, vonden 'er thans hunne schade by; dewyl zy tusschen die van Gend en van Sluis gekneld leggende, door mangel van voedsel en geld, meer vyanden dan voorheen kreegen. Des zy voor de zorglyke oorlogsrampen zich niet anders dan door een gewenschten Vreede wisten te dekken, en dierhalven zoolang by de Gendtenaars, Philips van Kleef, en de andere Vlaamingen der zelver Bondgenooten aanhielden, dat 'er eerst eene dagvaart (2) te Aalst, weinig laater ook te Mechele, en hiernaa te Kortryk beleid wierdt. Doch als de hoogmoed des Graaven van Nassou deeze byeenkoomsten, en te gelyk de hoope die 'er op gebouwd was, in duigen wierp, en de vyandschap feller uitspattede, verzonk men te Brugge in bystere zwaarmoedigheid: te meer, omdat de Koning van Vrankryk, van wien zy eertyds hulp ontfingen, nu de party van Philips van Kleef ondersteunde, daarenboven zich zooverre in de zaaken van Bretanje wikkelde, dat hy zich met die van Vlaandre weinig bekommerde, ter deezer oorzaake.

(2) Despares Chron. van Vlaand. MSS.

Karel de Agtste Koning van Vrankryk, die voor omtrent negen jaaren met de Dochter van Maximiliaan ondertrouwd was, pynde geduurig zynen geest op welke wyze het Hertogdom van Btetanje aan zyn Ryk te konnen binden, en de groote huuwelyks gave, welke met Margarita van Oostenryk gegeeven, midsgaders de verlokkende verwagting van de Nederlanden, die hem by 't overlyden van haaren Broeder Philips belooft waren, niet te verliezen. Wanneer men dit stuk gewikt en wel overwoogen hadt, bleef den Koning geen nader middel over; dan, naa 't verstooten van de voornoemde Margarita, zich met de ondertrouwde Bruid van Maximiliaan in den egt te verbinden. Hoeveele zwaarigheden zich in dit ontwerp opdeeden, echter bleef de Koning by zyn opzet, en sloeg zoodaanigen weg in, dien men vaststeld (3) dat doorgaans van de Vorsten bewandeld wordt, namenlyk, dat 'er geen huuwelyk hoe goed het zy, geslooten is, 't gene zy niet voor een voordeeliger verbreeken, inzonderheid als 'er hoogheid en heerschappy meè te bejaagen is: wandt daar wordt naauwlyks een Vorst gevonden die zynen staat niet hooger dan zyn gewisse acht, en onder alle heilige verbintenissen is het huuwelyk, van overoude tyden af, het minste by hen gewaardeerd, maar de egtscheiding t'evens ook het naadeeligste geworden.

(3) Discours Hist. sur les Traitez des Princes par Am. de la Houssaie pag. 37.

Van deeze driften aangeblaazen nam hy den Graaf van Dunois en den Prins van Oranje (4) in den arm, en deezen, welken groot ten hove waren, tragtten het oogmerk des Konings aan de Bretanjesche Vorstinne smaaklyk te maaken, inzonderheid de laatst gemelde, wyl die waande de gelegenheid thans gebooren te zyn om hierdoor zyne

(4) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 482.

1491

zyne landen wederom van den Koning te verkrygen; dierhalven onderwondt hy zich te breeken 't gene hy voorheen ten gevalle eens anders gemaakt hadt: doch de Vorstin, zoo uit genegenheid voor Maximiliaan als afkeer van den Koning Karel en verouderden haat tegen de Franſen, verklaarde eerſt openlyk haar trouwverbond, 't gene in 't aanzigt der Kerke geſlooten was, zonder de Godlyke gramſchap te tergen, niet te konnen verbreeken. Maar toen de Vorſtin gewaar wierdt dat het Franſche leger (1) het binnenſte van haar gebied naderde, en de aanzienlykſte haarer Raaden tot den Koning overvielen, bragt deeze geſteldheid geen kleine verandering in haar gemoed, inzonderheid door 't overwegen dat Maximiliaan verre van de hand, traag in 't verſchaffen van hulptroepen, en met de zaaken van Duitsland belaaden was. Hierenboven wiſt men haar het heil des Lands, het voordeel des Vreedes, en de noodzaaklykheid van den ſterkſten te moeten gehoorzaamen, zoo leevendig voor oogen te ſtellen, dat zy eindelyk den verworpen voorſlag omhelsde, en dus het Hertogdom van Bretanje met de Franſche Kroone vereenigde; onder eene onherroepelyke voorwaarde (2) die zy met Karel den Agtſten aanging, van welke de weezenlykſte deelen hierin gelegen waren. De eerſtſtervende zoude den langſtlevenden, ſchoon zy geene kinderen ſaamen teelden, in de volſtrekte bezittinge van dit Hertogdom laaten; mids de oude voorrechten van dien Landaard ongeſchonden te bewaaren; en in geval de Vorſtin den Koning overleefde, hielt zy zich verbonden van den vermoedelyken en naaſten opvolger der Franſche Kroone te zullen trouwen.

(1) B. d'Argentre Hiſt. de Bretagne fol. 1004.

(2) Corps Diplomat. par du Mont Tom. III. Part. II. fol. 271. & 273.

Sedert het verbond bezegeld, en de trouw, op den dertienden van Wintermaand, in alle deelen voltrokken zynde, verliet de Koning het Land van Bretanje, en deedt zyne Gemalin, in 't begin van Sprokkelmaand des naaſtkomenden jaars, te S^t. Denys (3) tot Koningin van Vrankryk kroonen, met algemeen genoegen en toejuigchinge der Volkeren, wyl zy zich verzekerden de inwendige oorlogen hierdoor gedempt, en de langgezogten Vreede herſteld te zullen zien. Zulks zy niet verzuimd hebben de gedachtenis van deeze voor hen heuglyke vereeniginge in het dierbaarſte metaal te drukken, en op deezen penning, hoewel in 't volgende jaar eerſt te voorſchyn gebragt, den Naakomelingen agter te laaten.

1492

(3) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 485.

B.

Het voorſtuk draagt het afbeeldſel van Karel den Agtſten Koning van Vrankryk, 't welke uit de kroone die hy op het hoofd heeft, de leliën die in het vlak van den penning gezaaid zyn, en uit den halsband der aaneengeſchakelde ſchulpen, het kenteken der ordere van S^t. Michiel by zynen Vader Lodewyk ingeſteld, klaar genoeg te beſpeuren is; ſchoon 'er geen naam, maar dit te zyner eere geſtelde opſchrift gevonden wordt;

FELIX FORTVNA DIV EXPLORATVM ACTVLIT. 1493.

HET VOORSPOEDIGE GELUK HEEFT HET LANGGEZOGTE AANGEBRAGT. 1493.

Op het agterſtuk is de gedaante zyner Gemaalinne, Anna Hertoginne van Bretanje, ſierlyk afgeſchetſt, kennelyk door de bygeſtelde Hermines, die het wapen van Bretanje uitmaaken:

1492 ken: onder haar borstſtuk ziet men eenen Leeuw. om aan te wyzen dat dees penning te Lions gemunt is, gelyk de nevensſtaande letterzoom dit nader verklaard; 1492

RES PUBLICA LVGDVNENSIS, ANNA REGNANTE, CONFLAVIT.

HET GEMEENEBEST VAN LIONS HEEFT DIT, STAANDE DE REGEERING VAN ANNA, GEMAAKT.

Deeze huuwelyks toorts, welke den burgerlyken oorlog bluſte, ontſtak weder eenen uitheemſchen; vermids de Roomſchkoning door 't ontvoeren van deezen buit zich geweldig benadeeld, en niet minder in zyn eigen perſoon, dan in dien van zyne Dochter Margarita, op het gevoeligſte gehoond vondt. Dierhalven beſtondt hy het ongeval, 't gene hy door eige traagheid op den hals kreeg, den Franſchen Koning door de wapenen ſpoedig te vergelden, en zondt, met dit oogmerk, ſtraks zyne Afgezanten (1) naar Spanje en naar Engeland, om die Koningen zyne Bondgenooten in zyne belangen te wikkelen.

(1) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 486.

Ferdinand in den oorlog van Granade bedraaid leggende, bekreunde zich deswege niet veel; maar Hendrik, aan wien het verlies van Bretanje in 't harte trof, liet zich ook gemaklyk tot den kryg beweegen; doch de toerüſting liep zoolang aan, dat men, zoo van zynen kant als door de Vlaamſche en andere oproeren, in welken de Roomſchkoning gezwagteld was, met recht aan den ernſt van deezen togt begon te twyfelen. Des, hoe verward zich deeze dingen in het eerſte lieten aanzien, niet alleen Vrankryk, maar zelf de Vlaamſche Steden, die zich onder des zelfs heerſchappye een goede wyl van de vyandlyke aanvallen, en de grootſte gevaaren des Oorlogs bevryd zagen, zich vleiden, dat, naa het afloopen van al deeze droefheid, de verhoopte vreugde thans voor de deur ſtondt. 't Gene die van Doornik, ſchuilende onder de vleugelen des Franſchen Konings, door deezen Legpenning te verſtaan geeven.

℞.

M.

De twee ſtrydende Zwaardvegters, die op de voorzyde gezien worden, geeven de geſteldheid dier tyden te kennen, inzonderheid wyl zy door deeze bygevoegde woorden verklaard zyn;

APRES DEVL IOYE ATTENDONS.

NAA ROUWE VERWAGTEN WE BLYDSCHAP.

De Vrouw, die op de tegenzyde in eenen gevlogten tuin zit, houwt het wapenſchild van Doornik, 't gene, ten teken dat het toen onder Vrankryk behoorden, nevens het gewoone Kaſteel, met Franſche Leliën belaaden is: en hoewel 'er het voorgaande jaar op gemunt ſtaat, zoo meene ik echter dat dees penning, om de Vlaamſche jaartelling, die niet dan met het Paſcha veranderde, in 't begin van het tweeënnegentigſte jaar, dus

1492 voor den tweeëntwintigsten van Grasmaand, op welken het feest toen voorviel, geslaagen, en met dusdaanig een randschrift omzoomd is: 1492

IETToirs EI LA MOnnOIE DE TOVRNAI.

REKENPENNINGEN VAN DE MUNTE VAN DOORNIK.

Dusdaanig waaren de bedryven tusschen Maximiliaan en den Franschen Koning; wat 'er middelerwylen in Holland voorviel zal niet buiten ons bestek zyn hier te beschouwen. De Stadhouder Jan van Egmond, (1) weetende de voornaamste aanvoerders van 't Kaas- en Broodspel binnen Alkmaar vergaaderd te zyn, trok, om de zelven te verstuiven, in den voortyd met eenig volk derwaart; maar de weêrspannelingen in eenige hinderlaagen verschoolen, zouden hem met alle zyne knegten verslaagen hebben, byaldien hy niet tydig verwittigd waar geworden en den togt hadt laaten steeken.

(1) Velius Chron. van Hoorn. pag. 86.

De saamgeschoolde Noordhollanders door dit bestaan geprikkeld, stooven onlangs hiernaa, op den derden van Bloeimaand, naar Haarlem, daar zy, in weerwil der Regeerderen, door hulp eeniger toomlooze Burgeren, die de Kruispoort met geweld open rameiden, wierden binnen gelaaten, en door grooten toeloop gesterkt op het Stadhuis aanvielen; vermids 'er wel veertig Stedelingen op geweeken waaren, welken zich dus met werpen en schieten bestookt vonden, eindelyk, onder beloften van het leeven te zullen behouden (2) zich opgaaven; maar de dolle menigte noch woord noch beloften achtende, floegen straks den Schout Klaas van Ruiven, den Schepen Pieter Tomaszoon, en des zelfs Broeder Andries dood, voorts kisten en kassen open, uit welken zy de regifters, bezegelde brieven en schriften van belang verscheurden en vernietigden.

(2) S. Ampzing Beschryv. der Stad Haarlem pag. 32. & 33.

Op diergelyken voet verscheidene Burgeren huizen doorzogt hebbende, liepenze omtrent drieduizend sterk, op den agtsten der zelfde maand, de Stad uit en tot Noordwyk toe, vanwaar zy den naasten dag voor Leyde rukten; daar de Stadhouder zich op dit gerugt met eenige Edellieden en Krygsknegten vervoegd, en, om den woesten hoop te stuiten, voor de Rynsburgerpoort (3) een Blokhuis opgeworpen, midsgaders de toorens, poorten en muuren met geschut versterkt hadt. Het Blokhuis leedt den eersten aanstoot en wierdt stormende met de naaste huizen ingenomen; doch als hierop een bitter gevegt ontstondt, dat eenigen der Kaas- en Broodsgezinden het leeven koste, wilden zy zich dekken met de naaste boomen neer te hakken en 'er eene borstweering van te maaken. Terwyl zich eenigen daar mede repten, beving de schrik sommige anderen, tot zooverre, datze aan 't loopen raakten; zulks de Banierdraagers van Haarlem en Alkmaar om zich bet te verzekeren wat agterwaart weeken, en dus het hoofdlooze volk den moed aan 't zakken, voorts aan 't deinzen en eindelyk op de vlugt hielpen, waarin het, van den Hollandschen Stadhouder in den staart geslagen, tot Haarlem toe volharde.

(3) Orlers Beschr. van Leyden pag. 428.

Weinige dagen naa 't bespringen van Leyde schikte de algemeene Stedehouder, Hertog van Saksen, wel drieduizend bovenlandsche soldaaten naar Holland, welken Noordwyk en Zandvoort beroofden en die van Beverwyk, 'wyl deezen zich ter weere stelden, verslaagen hebbende, zich aldaar begroeven. Sedert by het Dorp Heemskerk (4) met de Kennemeren, die hen het doortrekken ontzeiden, in een bloedig gevegt gekoomen en veelen der zelven verslaagen anderen verdreeven hebbende, wierden Velzen, Schoten en de omgelegene landen, tot voor de poorten van Haarlem, door de overwinnaars geplonderd, midsgaders een groot getal van huizen in de asch

(4) Goutboeven Chron. van Holl. fol. 550.

1492

asch geleid. 't Gene zooveel verslaagenheid in de gemoederen der Noordhollanderen prentte, dat zy op den voorgang der Haarlemeren by den algemeenen Stedehouder, die ondertusschen in 's Graavenhaage gekoomen was, om genade verzogten, welke aan Alkmaar, Hoorn, Edam, Monnikendam, Medenblik, die van Kennemerland, Westvriesland, Tessel en Wieringen, ieder op byzondere (1) brieven en niet zonder zwaare straffe, verleend wierdt.

(1) Velius Chron. van Hoorn. pag. 88.

Wanneer de Stedehouder hiernaa te Haarlem kwam, wierdt hy van de Geestlyken met plechtige ommegangen, en van de Stedelingen, die hem de sleutels der poorten aanbooden, met alle eerbewyzinge binnen geleid: en hoewel de oproerige geesten op zyne aankoomst reeds vervloogen waren, echter wierdt 'er, om de schuldigen te straffen, straks eene galg op het Zand gesteld, en de Stad in eene boete van vierendertigduizend goude Andriesguldens verweezen; zulks men, ieder naar zyne middelen geschat hebbende, daardoor de goede Ingezetenen, welken des bedryfs onschuldig waren en zooveel gelds niet konden vinden, drong, om hunne zilvere (2) schaalen, lepels, koppen en andere kleinoodien op het Stadhuis te brengen. Boven dit nog wierdt 'er een groot Blokhuis, om de Stad onder bedwang te houden, getimmerd, en de Gemeente van hunne baniere, insgelyks ook van alle voorrechten en handvesten beroofd. Wyders de overige Steden en Volken over den zelfden kam geschooren zynde, liep het Kaasenbroodspel en dus alle partyschap ten einde; wyl de Landzaaten door deeze gevoelige genade des Hertogen van Saksen dermaate verarmden, dat t'evens de lust en 't bestaan uitgedoofd bleeven.

(2) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 550.

Eenige Geldersen, die, op het aanhouden der Noodhollanderen, mede in 't spel getreeden waren, keerden, mids het verdrag op hunne aankoomst gesmeed wierdt, ten spoedigste weêr naar Gelderland, daar het Oostenrykische gebied begon te waggelen. Wandt Karel Hertog van Gelder, welke voor omtrent vyf jaaren, in den dienst van Maximiliaan voor Bethune van de Fransen gevangen, en tot aan deezen tyd te Abbeville bewaard was, ter oorzaake men tweehonderdduizend Goudguldens (3) voor zyn losgeld begeerde, en Maximiliaan dat pas niet meer dan zestigduizend stukken van gelyke waarde aanboodt, hadt sedert de Staaten van Zutfeen, vervolgens ook anderen tot het bewerken zyner verlossinge bewoogen. Dit, gevoegd by de neiging des Franschen Konings om Maximiliaan, waar 't hem moogelyk was, aan alle zyde verwarringen te rokkenen, op dat des zelfs voorgenoome veldtogt agter mogt blyven, bragt zooveel te weege, dat men eerlang beloofde den Hertog van Gelder onder borgtogt te zullen ontslaan; ja de Koning van Vrankryk gaf zulks den Staaten van Gelderland te kennen, des deezen der Oostenrykische heerschappye wars zynde, op de hooge bedreigingen van Adolf van Nassou, die 'er voor den Roomschkoning het Stadhouderschap bekleedde, weinig acht sloegen, en den Franschen Koning weder deeden weeten, dat zy hem voor de groote gunste by voorraad bedankten, en dat 'er bereids een gedeelte der begeerde penningen met den Graaf van Meurs (4) op den weg was, wiens Zoon ook zoolang tot Pandsman zoude blyven, tot Hertog Karel in zyne Erflanden gekoomen, en het overige deel der somme t'eenemaal voldaaan was.

(3) Slichtenhorst Gelder. Geschied. fol. 301.

(4) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 294.

Niet lang hiernaa wierdt Hertog Karel, versterkt van Fransche knegten, over welken de Heeren van Arenberg en Croy het bevel voerden, door Lotteringe en 't Bisdom van Luik naar Gelderland geleid, en op den vyfentwintigsten van Lentemaand deezes jaars tweeënnegentig te Roermonde, voorts te Venlo, en eerlang ook te (5) Nimmegen, tot onbeschryflyke vreugde der Landzaaten, met opene armen ontfangen. Op welke zeldzaame omkeering en het welgelukken van deeze onderneeminge, daar de Geldersen vermeenden, dat het rechtvaardige oor-

(5) Chron. van Nimmegen door J. Smetius pag. 116.

1492 oordeel van God, in het redden van hunnen verdrukten ſtaat, merkelyk in doorſtraalde, heeft men deezen penning doen maaken. 1492

B.

Gelderland, dat ook een deel van Nederlotteringe (1) was, is eertyds door Voogden beſtierd, tot Keizer Hendrik de Vierde deeze Landſtreek met den Graaflyken tytel beſchonk, ter gunſte van Otto van Naſſou, welke het door huuwelyk aan zynen Stam gehegt hadt, en op gelyke wyze het Graafſchap van (2) Zutfeen, in 't laatſte der elfde eeuwe, aan Gelderland koppelde. Wyders heeft de meergemelde Keizer Lodewyk van Beijere dit Land, in het negenendertigſte jaar der veertiende eeuwe, om den dienſt, welke Reinoud Graaf van Gelder hem beweezen hadt, tot een Hertogdom (3) verheven: doch toen de Loten van den Naſſouſchen Stam aldaar meer dan driehonderd jaaren geheerſcht hadden, is het by verſterven korten tyd by die van Gulik verbleeven, en eindelyk, eensdeels door verwandſchap, andersdeels door verkiezing, in het Huis van Egmond overgebragt. Arnoud, die het bewind verkreegen hadt, verkogt het weder aan den Hertog van Borgonje, om den wreeden handel van zynen Zoon; dees, Adolf geheeten, hadt by Katarina, Dochter van Karel Hertog van Borbon, deezen nevensſtaanden Karel geteeld, welke op den negenden van Slagtmaand des jaars zevenenzeſtig (4) ter waereld kwam, en thans door het recht zyner geboorte aan Maximiliaan den voet ligtte, en zich deeze twee vereenigde Geweſten eigen maakte; gelyk de eernaamen, die rondom zyn geharnaſt borſtſtuk op de voorzyde van deezen penning geſteld zyn, ons ook door deeze woorden verzekeren;

(1) Butgens Troph. de Brab. Tom. I. fol. 8.
(2) Guicciardin Beſchr. der Nederl. fol. 141.
(3) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 127.
(4) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 259.

KAROLVS DVX GELRIæ IVLIæ ET COMES ZVTPHANIæ.

KAREL HERTOG VAN GELDER, VAN GULIK EN GRAAF VAN ZUTFEEN.

Op de rugzyde vertoont zich, in de eerſte helft van het gehelmde wapenſchild van Gelder, een Naſſouſche goude Leeuw (5) met roode tong en klaauwen op een blaauw veld; die de Vorſten van dat Huis, voor de drie (6) Miſpelbloemen, welken dit Landſchap voormaals voerde, inſtelden. De wederhelft draagt een zwarten Leeuw op eenen gouden grond voor Zutfeen, 't welke, nevens de enkele letters, die 's Hertogen naam en tytel uitmaaken, met deeze korte ſpreuke uit den langſten Harpzang (7) van den Koninglyken Dichter beſlooten wordt;

(5) O. Vredii Index Inſign. Com. Fland.
(6) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 73.
(7) Pſalm. CXIX. verſ. 75.

AEQVITAS IVDICIA TVA DOMINE.

HEERE UWE GERICHTEN ZYN GERECHTIGHEID.

Karel, dus op den Hertoglyken Stoel van Gelderland geklommen, zich eerlang, zoo door geweld als door vriendlykheid, vaſt genoeg gezeten ziende, gaf ten ſpoedigſte een omſtandig berigt aan den Keizer Frederik van het recht zyner onderneemingen, en badt dien te gelyk om verſchooning (8) van dat hy zelf niet derwaart kwam om den Leeneed af te leggen, men zoude hem hierom niet in den ban doen, noch voor vyand verklaaren; dewyl hy bereid was tegen eenen ieder, maar inzonderheid tegen den Roomſchkoning Maximiliaan en des zelfs Zoon Philips, op alle wyzen, de wettigheid van zyn beſtaan te verweeren. Keizer Frederik nogtans heeft, 't zy ter liefde van zynen Zoon, 't zy om zynen hoogen ouderdom, zich in deezen twiſt niet diep

(8) Slichtenhorſt Gelder. Geſchied. fol. 302.

1492

diep ingelaaten; maar Maximiliaan, die zich hierdoor niet weinig beleedigd vondt, en verzekerd was dat Frederik van Yſſelſtein, welke de Heerlykheid van Buren van Arnoud, Hertog van Gelder, verkreegen hadt, zyne belangen grootlyks konde onderſchraagen, verhief hem ter dier oorzaake tot eerſte (1) Graaf van Buren, en verbondt hem dus om de aanſlagen des Gelderſchen Hertogen met geweld te keer te gaan. Zulks de Roomſchkoning, aan den eenen kant door het ſtillen der Hollanderen, aan den anderen door de beloofde wapenruſting van den Engelsman geſtreeld zynde, zich dagelyks met groote hoope voedde van de verloorene zaaken te zullen herſtellen, of zich zyner vyanden te wreeken: het gene, myns oordeels, door deezen penning verklaard wordt.

(1) Slichtenhorſt Gelder. Geſchied. fol. 303.

B.

De naakte Vrouw, die met eene harpe op de voorzyde gezien wordt, geeft hier de eendragt te kennen, zoo als door de honden, die zy aan het touw heeft, de vriendſchap, gehoorzaamheid en trouwe der Onderdaanen, en door de bloemen de hoope kan verſtaan worden, wyl de Roomſchkoning zich met de zelve vleide; dierhalven vindt men de verbeelding door deezen letterzoom opgehelderd;

HOFFEN MIER DEN TSIIT VERDRIIBFT ANNO 1492.

HET HOOPEN MY DEN TYD VERDRYFT IN 'T JAAR 1492.

De keerzyde draagt alleenlyk het gekroonde wapenſchild des Roomſchkonings en de herhaling van het gemelde jaargetal, zynde in 't geheel omringd door deeze tytels;

MAXIMILIANus ROMANOrum REX et VNGARIaE, DALMAtiæ, CROatiæ.

MAXIMILIAAN KONING DER ROMEINEN, EN VAN HUNGARIË, DALMATIË, CROATIË.

In deezen toeſtand, dat ieder den Gelderſchen oorlog te gemoet zag, was de Stedehouder met goed gevolg bedektlyk binnen Zirkzee geraakt, om de Ingezetenen te ſtraffen voor de hulp en den toevoer, welke zy, ſtaande de Vlaamſche kryg, aan Philips van Kleef en die van Sluis verſchaft hadden; thans door den toevloed der Krygsknegten overheerd zynde warenze gedwongen den Stedehouder om genade te ſmeeken, die hen in deezer voege verleend wierdt. De Regeerders, en nevens deezen nog zeſtig (2) perſoonen, zouden blootshoofds en met geboogene kniën den Saks om vergiffenis bidden; ook zoude de Stad vierentwintigduizend Andriesguldens, ieder vierentwintig ſtuivers waardig, aan hem betaalen; voorts nog honderd ponden grooten 's jaars aan den Landsheer opbrengen, alle krygsgereedſchappen verlooren, en de koſte van 't hout tot het verſterken der twee havenpoorten by de Stedelingen gedraagen worden. Dit op den tienden van Hooimaand getekend zynde, begaf zich de Stedehouder naar Vlaandre, om die Landſtreek

(2) Reygersberg Chron. van Zeel. door Boxhorn. II. deel pag. 334.

1492

ftreek insgelyks de wet te ftellen; daar wy de gevallen hier vervolgens van zullen inklampen.

Hoe ftreng de koude des voorgaanden winters geweeft was, nogtans hadt zy de hitte der tweedragt aldaar niet verkoeld; dewyl de Hoplieden Jan Denys en Meeuke Bollaart, met eenen talryken hoop Gendtenaaren, de Stad Diksmuide (1) door hulp van het ys, en by den duifteren nagt, in Louwmaand verraften; daar zy, vermids 'er de Edellieden van den Vryen gezeten waren, grooten buit vonden. Maar de Graaf van Naffou, naauwlyks van het ftuk berigt zynde, rukte met alle zyne Krygsknegten, die hy fpoedig byeen konde raapen, derwaart, en plantte ftraks zyn gefchut voor de Stad, 't gene den Gendtenaaren, bedugt voor den ftorm, het hart deedt krimpen, en zonder toeven naar een verdrag deedt luifteren; door het welke zy veilig, maar ontzet van al den roof, naar huis keerden, laatende de Stad aan den Naffoufchen Graaf, wiens volk den Stedeling plukte, en eerlang zoowel gelaaden wederom naar Damme (2) trok, dat veelen de zilvere kroezen, fchaalen, lepels en andere geplonderde goederen op hunne hoeden en mutzen te pronk droegen.

(1) Defpares Chron. van Vlaand. MSS.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 273.

Zoodra de verdreevenen binnen Gend kwamen, wierdt de voornoemde Jan Denys, als of hy zynen plicht in het verlaaten van Diksmuide verzuimd hadt, grootlyks van zyne Medeftedelingen befchuldigd; des hy, zich niet langer vertrouwende, met honderd der zynen naar 't Slot te Honsdom doorliep, alwaar hy zich zoolang met ftroopen geneerde, tot de Hoogbaljuw van Gend, Joris Jan van Schoonhove, en Gillis van den Boffchen, Hopman der witte Kaproenen, hem met magt van volk in het Slot belegerden, en het zelve ftormende overweldigden, in koolen leiden, en niemand der Bezettelingen fpaarden, dan den Bevelhebber Montmorency en Jan Denys, van welken de eerfte aan Philips van Kleef gezonden, en de andere op de markt te Gend onthalft wierdt. Ondertuffchen was Koenraad Haveloos met veel volks van Damme, daar hy Kolonel Stedehouder was, voor de poorten van Brugge (3) gekoomen, verzoekende den Stedelingen eene maand bezolding voor zyne knegten, en drong dit met zooveel gewelds aan, dat men, om grooter bederf te myden, hem zyne begeerte opvolgde. Eenige dagen laater verfcheen 'er weder een andere hoop volks, en eifchte het zelfde, met bedreiginge by weigering de Stad in ligte vlam te zetten, en kreeg dus van de benaauwde Ingezetenen ook gelyke voldoening.

(3) Defpares Chron. van Vlaand. MSS.

Die van Sluis namen thans hunnen tyd waar, en ftaaken niet alleen het vuur in de Stad Ardenberg, maar in alle Sterktens, die hen aan dien kant hinderlyk waren; ook overweldigden zy, door den loozen raad van Jan Koppenolle, Hopman van Gend, wel twintig binnenlandfche fchepen, welken met veelerley voorraad naar Brugge voeren, daar alle ongevallen op aan vielen. Zulks de Hertog van Sakfen met de Overigheid dier Stad in overleg raakte, en de zelve in bedenking gaf, wyl men de byeenkoomften van Sluis, Hulft, Ardenberg en Mechele, tot onbefchryflyke fchaade voor het Land van Vlaandre, zonder eenige goede gevolgen geëindigd zag, en dat, door 't ftoppen van de doorvaart te Sluis, de benaauwdheid der Gemeente dagelyks zwaarder zoude vallen, of 't niet beter ware door geweld van wapenen zich hieruit te redden; hy vermat zich het ftuk te volvoeren, indien men hem, op elk redenlyk hoofd, 't gene te Brugge woonde, twee Andriesguldens wilde toeftaan, welken hem, mids vooraf den Stroom te openen, beloofd wierden. Naauwlyks liepen 'er twintig dagen door, of de Stedehouder verzogt het gemelde geld van de Bruggenaaren, om 'er de Stad Sluis mede te dwingen; doch de Overigheid gaf hem ten antwoord, dat zy niet eerder betaalen zoude dan naa de doorvaart te Sluis geopend was.

De

1492

(1) Despa-res Chron. van Vlaand. MSS.

De Graaf van Nassou, bedektlyk met sommige Gendtenaaren (1) gehandeld hebbende, meende op zekeren nagt, dat hy voor die Stad kwam, ingelaaten te worden; maar toen 'er vyftien zyner ruiteren tot binnen de poort kwamen, wierdt het verraad bekend, het schuthek neêrgelaaten en de klokken dermaate alom bewoogen, dat de Graaf terstond de vlugt koos. Omtrent Pinkster overvielen eenige Duitsen de Hondschootesche markt, daarze verscheidene ryke Kooplieden van Ypere vingen, voorts alles beroofden en van daar naar Kortryk renden; maar als zy met dien buit belaaden, tusschen Gend en Oudenaarde, nog eene groote meenigte beesten wegdreeven, wierdenze schielyk van den Hoofdman Arnoud de Klerk, genaamd Ploegenaar, verzeld van een groot getal Gendtenaaren, zoo hevig besprongen, dat 'er naauwlyks een t'huis keerde. Die van Gend, moedig op de dapperheid van hunnen Stedeling, beschonken hem, tēn teken van eere en dankbaarheid, met een nieuw vendel, beschilderd met eene schoone maagd staande voor een gouden ploeg, van welken een Landman en een zwarte Leeuw saamen den staart vast hielden, en agter deezen stondt met goude letteren geschreeven, *elk heeft zynen tyd.*

De vroomheid van deezen Krygsman, en 't geluk zyner wapenen verwekten ongemeenen naayver in de Gebroeders Jan en Frans Koppenolle; zulks zy den lof zyner daaden tragtten te verdooven door de Stad Gend aan den Hertog van Saksen over te geeven, en maakten dierhalven den Hoofdman de Klerk diets, dat 'er veel voordeels te Mariakerke voor hem te haalen was, daar hy, heet op den roof, met de zynen heen streefde; maar duidelyk bespeurende misleid te zyn, doordien het Duitsche leger byeen verzaameld en 's nagts voor Gend gevoerd wierdt, keerde hy stedewaart, en nam nevens anderen de gemelde Koppenollen (2) gevangen, welken op de pynbank gebragt, en het stuk bekend hebbende in 't openbaar onthoofd wierden.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 275.

Hier uit kon de Saks gemaklyk bevroeden, dat het spel te Gend verbrod was; dierhalven wendde hy 't naar Sluis; maar S^t. Anna ter Muide genaderd deedt hy die van Brugge aanzeggen niet verder voort te konnen, 't en zy het verzogte hoofdgeld alvoorens betaald wierdt, des men uit verscheidene inzigten hem de helft (3) toestondt. Sedert wierp hy het beleg voor de Stad Sluis met ontzaglyke benden, welken zich in 't eiland Kassand, en in de rondom gelegene beschansingen begroeven en versterkten. De zorg ter zee liet hy aan Philips van Borgonje Heer van Bevere, en zynen Zoon Joris bevoolen. Deezen geleiden drieënveertig schepen, en onder de zelven dertien groote Hulken, voerende drieduizend strydbaare mannen, en een geweldig gevaarte van geschut, uit Zeeland derwaart.

(3) Despa-res Chron. van Vlaand. MSS.

Wanneer deeze Vloot nog met tweeëntwintig (4) welgewapende schepen uit Engeland, en vier uit Holland versterkt, en in de haven geankerd was, begon het gedruis en getier van alle zyden even vervaarlyk; zulks de Gendtenaars alle hoope lieten zakken, en zonder toeven eenige Gelastigden naar Mechele by den Landsheer Philips zonden, met welken zy, op 't goedvinden des Stedehouders, een verdrag aangingen, waarby bedongen wierdt, dat zy den Roomschkoning als Voogd (5) van Zynen Zoon, hunnen natuurlyken Heer, ontfangen en huldigen, in de geldboeten aan Maximiliaan, begreepen in het verbond met hem geslooten, hun aandeel draagen, en de gevangene Edellieden, welken hen van Brugge, toen 'er de Roomschkoning gevangen zat, gezonden waren kosteloos ontslaan zouden: wyders die sedert deeze tweedragt in de Regeeringe der Stad geweest waren, zouden den Landsheer, of den Hertog van Saksen, om genade smeekende te voet vallen, en het geld aldaar, gelyk het by andere deelen van

(4) Haræi Annal. Brab. Tom. 1. fol. 487.

(5) Despa-res Chron. van Vlaand. MSS.

1492 Vlaandre gedaan was, verminderd worden; waarop hen volkoome vergeeving van alle misdaaden, die zy in 't gemeen of in 't byzonder geduurende dees twist bedreeven hadden, verleend wierdt. Het zelve op den dertigsten van Hooimaand des jaars tweeënnegentig in het eiland Kasfand getekend, en in de meeste der Vlaamsche Steden verkondigd zynde, wierdt met onbeschryflyke vreugde ontfangen. De uitgang deezer onheilen leerde de Overigheid zoowel als den Onderdaan, welke middelen noodig waren om zich niet weder op eene ontstuimige Zee van zoodaanige beroerte te verzeilen*, maar binnen de paalen, die God hen voorschreef, te blyven; 't gene den Nederlanderen geluste door deeze penningen te verklaaren.

♀

B.

♀

M.

I. De dood, de slangen en de distels, die op de voorzyde van den eersten, tot een teken van 't verderf der Landen en Ingezetenen, gesteld zyn, worden door deeze vermaaning van den wyzen (1) Syrach, om ieder binnen den regel van bescheidenheid te houden, opgehelderd;

(1) Cap. VII, vers 40.

RECORDARE NOVISSIMA TVA ET IN AETERNVM NON PECCATVRVS ES.

GEDENK AAN UW UITTERSTE, EN GY ZULT IN DER EEUWIGHEID NIET ZONDIGEN.

De rugzyde draagt de beeldnis van St. Sebastiaan, die den pyl en den boog, de werktuigen waardoor hy in het laatste der derde eeuwe van Keizer Diocletiaan gedood wierdt, in de handen heeft; en dewyl dees als beschermer der Ridderen en Krygsknegten by die van den Roomschen Godsdienst gevierd wordt, zoo is zyne hulp in deeze verwarde tyden, omtrent het maatigen van zoodaanige Volkeren, noodig geacht, en hy, met weinig verschil op beide de keerzyden, dus aangeroepen;

SANCTI. SEBASTIANVS ORA PRO NOBIS, ANNO 1492.

HEILIGE SEBASTIAAN BID VOOR ONS, IN 'T JAAR 1492.

II. Op de voorzyde van den tweeden heeft men rondom de vuurstaalen, steenen, vonken en eene leli, welke uit het wapen van Nieuwborgonje ontleend is, den zoom deezer woorden, door de Aardshertoglyke Kroon gescheiden, en uit de heilige (2) bladeren getrokken, hier neder gesteld:

(2) Het boek der Weisheid Cap. I. vers 1.

DILIGITE IVSTICIAM QVI IVDICATIS TERRAM.

HEBT DE GERECHTIGHEID LIEF GY DIE DE AARDE OORDEELT.

Niet

1492

Niet zoodra hadt dit verbond zyn vollen beslag, of de Duitsche knegten, welken te Oudenaarde, Dendermonde en te Hulst in bezettinge lagen, wierden naar Ardenberg opontboden, om de Stad Sluis, en wel inzonderheid Philips van Kleef, die 'er het Opperbevel voerde, heviger te knellen. Dees van alle de Vlaamsche Steden verlaaten, en al de krygsmagt op de ribben krygende, verweerde zich echter, te water en te land, met standvastige en onbezweeke dapperheid, waardoor hy zelf zyne vyanden in hunne eigene beschansingen (1) meenigwerven bestookte, verscheidene der zelven versloeg, en sommige gevangenen binnen bragt. Des de Graaf van Nassou, om deeze uitloopen te beletten, zich met zyn volk te Lapschuure begroef, van waar zy, doch zelden zonder schaade, tot voor de poorten van Sluis liepen stroopen.

(1) Despares Chron. van Vlaand. MSS.

Onder het bulderen van deezen oorlogsstorm, die nu deezen dan weder genen zwaarder trof, hadt de Graaf van Nassou de Regeering te Brugge veranderd, en aan de nieuwverkoozene leden bevoolen niet van 't Schepenhuis te gaan, voor zyne soldaaten, die zich te Damme onthielden, van 't gene 'er nog aan hunne beloofde bezoldinge gebrak, ten volle betaald waren; zoo dat de zelven daar meer dan eene maand verbleeven, aleer men door 't buitengewoone persen, geeven en leenen de penningen byeen hadt. Onaangezien den yver ter gehoorzaamheid liepen de vreemde soldaaten echter het omleggende Land plat, en zouden zelfs de Stad Brugge overrompeld hebben, byaldien de Stedelingen zulks niet met geweld geweerd hadden.

Hierentusschen dreef men het beleg voor Sluis dapper voort, en waren bereids alle toegangen bezet, dus ook alle middelen ter aanvoeringe van behoeftigheid afgesneeden; waaruit schaarsheid en dierte der eetwaaren en eerlang ook gebrek aan geld ontstondt, 't gene de Stedevoogd, Philips van Kleef, tragtte te verligten door het stempelen van twee nieuwe (2) munten, op wier eene zyde het wapen des Landsheeren, op de andere het Kasteel van Sluis gedrukt was; en hoewel de Stedehouder Albert, Hertog van Saksen, deeze noodmunten onmiddelyk voor onganghaar verklaarde, zoo noopt ons zoodaanig een verbod te meer, om die als eene oprechte getuigenis van dit aanmerkelyke beleg hier te ontfangen en neêr te stellen.

(2) Despares Chron. van Vlaand. MSS.

B.

P.

De eerste wordt ons in de Vlaamsche Jaarboeken als een dubbele Stuiver (3) van vier Grooten beschreeven: de tweede draagt den naam van eene Vlaamsche Plak (4) of enkele Stuiver van twee Grooten: Op beiden de voorzyden pronken de wapens van Oostenryk en Borgonje, nevens de zelven vindt men den naam der Stad SLViS, daar zy gemaakt zyn; en in de buitenste randen deeze tytels van den gebooren Landsheer,

(3) Despares Chron. van Vlaand. MSS.
(4) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 573. verso.

PHILIPPUS DEI GRATIA ARCHIDUX AUSTRIÆ ET COMES FLANDRIÆ.

PHILIPS DOOR GODS GENADE AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK EN GRAAF VAN VLAANDRE.

Dat 'er diergelyke goude en ook zilvere munten met het afbeeldſel en het wapen van den Stedevoogd Philips van Kleef geſtempeld zouden zyn, is my niet dan in de ſchriften van Pontus Heuterus, die het zelve den Gemelden Philips als een misdaad (1) aanvryſt, voorgekoomen; en hoewel het verhaal my niet geheel voldoet, zal ik echter eens ieders onderzoek vrylaaten, en hier byvoegen, dat de Kaſteelen, welken op de rugzyde deezer munten gezien worden, de gelykenis hebben naar een der twee Sloten, die te Sluis gebouwd waren, en dus beſchreeven worden. Sluis, 't gene eertyds Lamminsvliet (2) geheeten, en door Philips den Stouten, Hertog van Borgonje, voor Bethune gemangeld en weder aan Vlaandre gebragt was, vondt zich toen door Karel, Koning van Vrankryk, reeds met het groote Kaſteel verſterkt; maar de gemelde Borgonjer, 't zy om den ſtroom, die het Zwyn genaamd wordt, en een der beroemſte en beſte havenen van Europa geweeſt is, 't zy om de Stad, welke hy met ſteene muuren omringde, bet te verſterken, deedt 'er den toren van Borgonje of het kleine Kaſteel ſtigten. Welk nu van deeze twee hier op de munten gevonden wordt valt my duiſter te raaden; dit is zeker, dat men de gedaante naar een en het zelfde gebouw gemaakt heeft; en dat 'er geen verſchil blykt dan in den waakenden Leeuw, dien wy op de eerſte munt beſchouwen: wandt deeze gelyke letterzoom, getrokken uit de Koninglyke (3) Harpzangen, ſluit ook den rand van beiden;

(1) Heuteri Rer. Auſtr. Lib. IV. Cap. IX.

(2) Meijeri Annal. Fland. fol. 120. & 208. verſo. & Les Chron. de Fland. par P. d'Oudegherſt pag. 315.

(3) Pſalm. LIX. vers 2.

AB INIMICIS MEIS LIBERA ME DOMINE! 1492.

VERLOS MY VAN MYNE VYANDEN O HEERE! 1492.

Dewyl de Sluizenaars den Erfheer op hunne munten voor Graaf van Vlaandre erkenden, zoo ſchynt hier uit te blyken, dat de Roomſchkoning en zyne aanhang voor vyanden gehouden wierden, en niet zonder reden, omdat de Hertog van Sakſen de Stad, uit des zelfs naam, tot groote benaauwdheid gebragt hadt, en dagelyks zyne knegten nog met alle geweld daarop aandreef. Doch hoe kloekmoedig de Belegeraars de muuren beukten, met geen mindere dapperheid wierdenze by de Belegerden verdeedigd, en geene middelen, hoe hachlyk ook, verzuimd om den vyand weder te krenken.

Terwyl dus ieder vroeg en laat zynen geeſt en lighaam ter beſcherminge vermoeide, ontdekte zich een Krygsknegt Siro genaamd, die van meeninge was, zoo men zulks wilde toeſtaan, de Nederlandſche en Engelſche vlooten, welken de Stad aan de eene zyde beſlooten hadden, in den brand te ſteeken. Zoodra men deezen vernufteling vryheid daar toe verleend hadt, deedt hy drie yzere ketens en een gelyk getal van teene (4) horden maaken, daar hy houte tonnen, met werk en pek gevuld, op ſtelde, en tot het naaſte aan de vlooten leggende Eiland voeren. Wanneer het middernagt, en de Zee aan 't ebben was, ontſtak hy de zelven en lietze dryven, doch, door de hoope en vreeze vervoerd, wat vroeger dan het ſtuk vereiſchte; zulks de ſtoffen tot aſch verteerd waren, aleer zy de vloot naderden. Beter ſlaagde het overmeeſteren van twee ſchepen (5) met geſchut, die aan eenen afgelegen poſt geankerd lagen, en andere voordeelige uitvallen, die nu te land dan te water manlyk ondernoomen en met voordeel voltrokken wierden.

Staande het prangen van dit beleg is Adolf van Kleef, Vader van Philips den Beſchermheer van Sluis, in 't heir van

(4) P. Heuteri Rer. Auſtr. Lib. IV. Cap. IX.

(5) Deſpares Chron. van Vlaand. MSS.

1492

van den Hertog van Sakfen verfcheenen, en heeft door eenen Heraut of Legergezant (1) zynen Zoon doen verzoeken, om onder des zelfs vrygeleide in Sluis te moogen koomen; maar de Stedevoogd floeg dit, tot eens ieders groote verwondering, zynen Vader, fchoon die oud van dagen was, glad af: zulks Adolf, zoo door de moeijelykheden der reize als door de tegenftribbelingen zyns Zoons getroffen, eerlang in 't bedde ftortte, en op den agttienden van Herfftmaand (2) zyn leeven aldaar eindigde. Hy was de tweede en jongfte Zoon van Adolf den Eerften, Hertog van Kleef, welke hem de Heerlykheid van Raveftein voor zyn aandeel gegeeven, en uit Maria van Borgonje (3) volle Zufter van Philips den Goeden geteeld hadt; doch dees Heer van Raveftein door zyn tweede Huuwelyk met Anna, Baftaard Dochter van den gemelden Borgonjer, nog nader aan het zelve Huis verknogt geworden, hadt dit eerft en vervolgens dat van Ooftenryk in de gewigtigfte Staatsgevallen trouwlyk gediend; gelyk hy ons meermaalen is voorgekoomen, en ook in deezen togt van meeninge was om zynen Zoon met den Roomfchkoning te vereenigen. Hoewel hem zyn oogmerk niet gelukte, echter heeft hy my hierdoor gelegenheid aan de hand gegeeven, om wat ruimer van zyne gefteltenifſen te gewaagen, en dierhalven zynen legpenning te vertoonen.

(1) Heuteri Rer. Auftr. Lib. IV. Cap. IX.

(2) Le Maufolèe de la Toifon d'Or pag. 39.

(3) Butgens Troph. de Brab. Tom. II. fol. 166.

B.

Het wapenfchild, 't gene op de voorzyde ftaat, vertoont in het eerfte en vierde deel voor Kleef agt goude Schepters, (4) of, zoo anderen meenen, zoo veel Lelien op een rood veld; in het tweede en derde deel een gefchaakeerde balk van zilver en rood op eenen gouden grond voor het Graaffchap van der Mark; over alles heen wegens zyne Moeder het Borgonfche wapenfchild, zoo als het haar Vader gevoerd hadt.

(4) Tefchenmacheri Annal. Cliviæ. fol. 199.

Uit de gedaante, welke men op de tegenzyde befchouwt, zyn, myns oordeels, de drie eerfte letters zyner gewoone fpreuke in een gelyk getal van woorden, die tot omfchrift van de eene en de andere zyde dienen, te vinden; beftaande uit

PLVS QV'ONQVES MES.

MEER DAN OOIT DE MYNE.

Het gedrag, noch het fterven van den Vader, gaf weinige verandering in 't ftandvaftige gemoed van den Zoon, die zich even hartnekkig verweerde; des de Stad Brugge alengs zwaardere kwellingen te lyden hadt, en zooveel temeer arbeidde om den fchaadelyken twift door een verdrag van Vreede te verdryven: in welk voorneemen het geluk hem deeze maal diende, omdat de brand onverwagt in 't buskruid (5) der Stedelingen floeg, waardoor Philips van Kleef, die thans zoo geweldige tegenwinden en ftroomen voor den boeg kreeg, gedwongen wierdt met den Hertog van Sakfen voor zich; voor die van Sluis en voor anderen zyner partye, op deeze voorwaarde, te verdraagen. Philips van Kleef zoude aan Albert, Hertog van Sakfen, als algemeen Stedehouder van den Roomfchkoning en des zelfs Zoon, terftond den eed van gehoorzaamheid en trouwe (6) afleggen; en dees wederom, zoo verre als het aan den Hertog van Sakfen en des zelfs Raaden moogelyk was, van den Keizerlyken ban ontheven worden. Men zoude de Stad en de Kafteelen van Sluis onmiddelyk aan den Saks overgeeven; mids dees het groote Kafteel wederom

(5) P. Heuteri Rer. Auftr. Lib. IV. Cap. IX.

(6) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part II. fol. 289.

aan Philips van Kleef inruimde, welke het zelve tot nader bevel van den Roomſchkoning, of tot de natuurlyke Landsheer agtien jaaren leevens bereikt, en dat men hem in 't gebied der Landen ontfangen hadt, zoude bewaaren. Ook zoude hy de zelve jaarlykſche wedde van zesduizend ponden, ieder van veertig grooten, zoo als hem voorheen was toegeleid, behouden; insgelyks al zyne Landen en Heerlykheden, roerende en onroerende goederen, waar die gelegen of gevonden wierden, ja zelf die hy door 't verſterven zyner ouderen te eiſchen hadt, onverhinderd gebruiken. Hierenboven zouden zyne Dienaars, of allen die aan zyne partye geweeſt hadden, nevens de Burgers en Ingezetenen van Sluis, zoo die verbleeven als die uitgeweeken waren, zonder eenig gevaar blyven of gaan, werwaart het hen mogt behaagen; wyl men al den twiſt en de voorledene bedryven door dit verdrag vernietigd hadt. Wegens de ſomme van penningen, welke Philips van Kleef voor gedaane dienſten van den Roomſchkoning, volgens des zelfs handſchrift, of van den natuurlyken Landsheer eiſchte, als mede voor tagtigduizend Goudguldens, die hy tot herſtelling van het groote Kaſteel beſteed hadt, zouden hem in alles dertigduizend ponden, van veertig grooten ieder, betaald, en de zelven op de vier Landen, Brabant, Vlaandre, Holland en Zeeland aangeweezen worden. Ter verzekeringe van dit alles wierdt de brief, op den twaalfden van Wynmaand deezes jaars tweeënnegentig, door den algemeenen Stedehouder, door Engelbert Graaf van Naſſou Stadhouder van Vlaandre en door veele anderen getekend en bezegeld.

De Nederlanders, door de wiſſelvalligheden des oorlogs dus lang geſlingerd, en nog onder den laſt der zwaare ſchattingen zugtende, verpoosden thans de angſtige zorgen met het pleegen van ongemeene vreugde, en hebben het teken der zelve, zoowel als het verſchriklyke einde, 't gene zy uit diergelyke onderneemingen te wagten hadden, op de twee volgende, ten deele vernieuwde rekenpenningen, agtergelaaten.

♀

B.

♀

B.

Het beeldwerk van den eerſten is, myns oordeels, voorheen (1) verklaard, gelyk het grootſte deel van den tweeden penning, alleenlyk met dit verſchil, dat de Gans, die het bederf der Landen betekend, hier aan een koord gebonden van de eendragt vaſt gehouden wordt. De letterkringen, welken op beiden van gelyken inhoud zyn, bevatten op de voorzyden deezen zin;

(1) fol. 208.

TEMPORA LETO TRISTIA RISV TEMPERA. 1492.

MAATIG DE BEDROEFDE TYDEN MET EENEN VROLYKEN LACH. 1492.

De

1492. De randschriften der tegenzyden koomen insgelyks overeen, buiten de hand, het bewys dat de tweede te Antwerpe gemunt is; wyl men op de eene en op de andere deeze letters ziet; 1492.

HEVS QVID IESTIS EN HIC TE MANET EXITIS.

HOORHIER WAT VERHEUGT GY U, ZIE DIT EINDE WAGT U.

Twee dagen naa het sluiten van den Vreede wierdt de Stad Sluis aan den Hertog van Saksen (1) overgegeeven, die, hebbende zyn Leger opgebrooken en de doorvaart doen openen, te water naar Brugge keerde, daar men hem met alle eerbied ontfing, en uitgelaate vreugde, die den Stedelingen om 't hart geslaagen was, betoonde. Sedert wierden verscheidene middelen bedacht om de uitheemsche knegten te betaalen en af te danken, welken eindelyk voldaan zynde het afgematte en uitgeputte Vlaandre verlieten, en eensdeels naar huis, andersdeels naar (2) Artois trokken, om het Engelsche heir te versterken en tegen de Fransen te ondersteunen.

(1) Despars Chron. van Vlaand. MSS.

(2) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 579.

Wandt naadat Hendrik de Zevende, Koning van Engeland, den Vreede met Schotland gemaakt, en magtigen onderstand van 't Parlement, als of hy geheel Vrankryk zoude verdelgen, gevorderd en verkreegen hadt, dreef uit verscheidene inzigten, van welken de geldzugt het voornaamste deel uitmaakte, de beloofde wapenrusting yverig voort. Dus omtrent vyfentwintigduizend voetknegten (3) en zestienhonderd ruiters byeen hebbende tradt hy, op den tweeden van Wynmaand deezes jaars, aan boord, en dien zelfden dag nog te Kales, op de kust van Pikardië, aan land. Naauwlyks was hy in de Stad gekoomen, of men bragt hem tyding, dat de Roomschkoning zich niet in staat vondt om het onderling verdrag, van in Vrankryk te vallen, te konnen volbrengen. Schoon diergelyke boodschap eerlang van den Spaanschen Koning Ferdinand gedaan wierdt, de zomerdagen reeds verloopen, en de Fransche Afgezanten met den Koning Hendrik in gesprek getreeden waren, nogtans om de veinzery te voltooijen, voerde hy zyn heir naar Bolonje, en smeet 'er, op den negentienden der zelfde maand, het beleg voor.

(3) R. Thoyras Hist d'Anglet. Tom. IV. pag. 454.

Omtrent agt dagen voor deeze Stad gesleeten zynde, wierdt hem de Vreede aangebooden, dien hy, hoewel geen gevaar van de zyde der Fransen hem hier toe porde, echter op den raad zyner voornaamste Veldoversten, die 't met hem eens waren, aannam, en naa weinig toevens, wyl de zaak naar het oordeel van sommigen (4) bereids geregeld was, op den derden van Slagtmaand te Estaples tekende: naardien de Koning van Vrankryk niet alleen beloofde de schulden zyner Gemaalinne, in de bescherminge van Bretanje gemaakt, en tot zeshonderdentwintigduizend goude Schilden, ieder vyfendertig Tournoissche stuivers waardig, begroot, aan Koning Hendrik by deelen te zullen betaalen, maar zelf de jaarlyksche wedde van vyftigduizend Schilden, die Lodewyk de Elfde aan Eduard den Vierden inwilligde, en thans een geruime tyd verloopen was, te zullen voldoen. Wegens den Roomschkoning (5) en den Aardshertog Philips zynen Zoon, zoo deezen begeerden in dit verbond begreepen te zyn, en dat de Fransche Koning, onder welk een voorwendsel het mogt zyn, hunne landen kwam te bespringen, zoo zoude de Koning van Engeland hen moogen helpen: integendeel byaldien zy den Franschen Koning aanranden, alsdan zoude Hendrik hen geenen onderstand verschaffen.

(4) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 455.

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 291. & seq.

Dit, door den Koning van Engeland, die hierentusschen wederom naar zyn

1492

Ryk keerde, vastgesteld zynde, wierdt sedert verworpen van den Nederlandschen Vorst Philips, wiens derwaart gezondene Krygsbenden de Stad Atrecht, welke nu vyftien jaaren onder de Heerschappy der Fransen gestaan hadt, op den vyfden van Slagtmaand, (1) door naagemaakte sleutels van het klinket der poorte, overmeesterden. Men deedt die met duizend bovenlandsche knegten bezetten, tot wier agterstallige bezolding eene groote somme gelds in Vlaandre geheven wierdt, doch wanneer deeze niet te regt kwam, heeft de bezetting haare betaaling in 't berooven der Burgeren gezogt; voorts ook den Bisschop (2) en des zelfs goederen aangeslaagen, ja de Kerken niet verschoond. Terwyl zy dus haare rol speelde, en de twee Sterktens, die 'er de Fransche Koning zoo binnen als buiten de muuren gestigd hadt, geslegt wierden, is St. Omer door eene diergelyke krygslist overweldigd, en men dacht Amiens op die zelve wyze te verschalken, wyl men daar niet omzigtig waakte; maar toen 'er reeds eenig volk onder het geleiden van Rubemprè binnen trok, (3) en dit van eene Vrouwe vernoomen was, riep zy de burgers te wapen, en dreef de zelven zoo yverig tot verlossing hunner Stad aan, dat de pas ingekoomenen over hals en over kop weêr uitgedreeven wierden.

(1) Locrii Chron. Belg. pag. 558.

(2) Die Excell. Chron. van Brab.

(3) MezerayHist.de France Tom. II. fol. 770.

1493

De Fransen meenden, met den aanvang van 't jaar drieënnegentig, door andere looze vonden, hen de Stad Atrecht weder te ontwringen; hoewel de aanslag mislukte, verwekte dees echter zoo groote onrust in den Hertog van Saksen, dat de zelve, nog voor 't uitloopen van Louwmaand, al zyn volk uit Brabant en Vlaandre (4) ligtte en naar Ryssel voerde, alwaar hy tegens den veertienden van Sprokkelmaand de Staaten des Lands byeenriep, om, door 't beraamen der zekerste middelen, de grenzen tegen den verstoorden vyand te beschermen. Doch Karel de Agtste, Koning van Vrankryk, zoo door het jeugdige bloed als door zyne staatzugt driftig geworden om zyne eige Heerschappy met het Koningryk van Napels te vergrooten, en het recht van den Huize van Anjou op die Kroon te doen gelden, begon zich met zyne Buuren te vergelyken, en liet den Nederlandschen kryg zagjes dryven, om hierdoor zyn eige Ryk voor de vyandlyke invallen, die hem in den voorgenoomen togt zouden hinderen, te dekken.

(4) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 583.

Dus brandende van ongeduld begaf hy zich tot twee naadeelige onderhandelingen, en ontzag zich niet een zeker verlies in evenwigt te stellen tegen eene onzekere winst. Nademaal Ferdinand Koning van Napels, uit den Stam van Arragon gesprooten, aan den Spaanschen Koning Ferdinand in den bloede bestondt, en dat dees hierenboven den Koning van Vrankryk in zyne ontworpe reis niet weinig konde kwellen, zoo tradt Karel de Agtste eerst met hem in beding; staande het zelve gebruikte de Spanjaard zyne gewoone listigheid, en deedt den Prediker (5) des Franschen Konings, en den Biechtvader van des zelfs oudste Zuster, de Hertoginne van Borbon, twee Monniken, ieder eene flesch met goude penningen schenken, opdat deezen ten Hove zyn voorneemen mogten bekuipen, 't gene op 't wederkrygen der Graafschappen van Roussiljon en Cerdanje mikte, en zoo goeden voorspoed hadt, dat, hoewel die voor driehonderdduizend Schilden verpand waren, en den ingang van Spanje in Vrankryk aan den voet der Pyreneische bergen slooten, Koning Karel echter, hoorende van de Monniken, dat zyn Vader op het uiterste leggende de overgave dier Landstreeke bevoolen hadt, en dat 'er om des zelfs ziel uit het Vagevuur te verlossen, of om zyne eige zaligheid te verkrygen, geene hoope was dan door het overgeeven deezer Landen, eindelyk een besluit nam vanze, zonder vergoedinge der opgeschootene penningen, af te staan, en bekrachtigde den verbondsbrief (6) op den negentienden van Louwmaand, alleen onder

(5) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 489.

(6) Corps Diplomat. par du

1493

Mont Tom. III. Part. II. fol. 297.

der deeze voorwaarde, dat de Koning van Spanje zich met den aanſtaanden oorlog niet bemoeijen, of zyne kinderen nooit, dan met toeſtemminge des Franſchen Konings, ten huuwelyk beſteeden zoude.

Geene gewigtiger verhindering bleef 'er, naa 't ſluiten van deezen handel, voor den Franſchen Koning over, dan insgelyks met Maximiliaan en des zelfs Zoon Philips den Vreede te maaken; en dewyl 'er, zoo wegens Margarita, Dochter des Roomſchkonings, die nog in Vrankryk gehouden wierdt, als over het wedergeeven der Landen, welken haar tot eene huuwelyksgaave gevolgd waren, zich veele zwaarigheden opdeeden, zoo is 'er, in verſcheidene aanzienlyke byeenkoomſten, op byzondere plaatſen en tyden beleid, een goed getal van dagen geſleeten, aleer men de geſtoorde gemoederen, in eene daartoe beſtelde vergaäring te Senlis konde vereenigen. De wezenlykſte deelen van den Vreede, die aldaar in agtenveertig leden begreepen, en op den drieëntwintigſten van (1) Bloeimaand geſlooten wierdt, liepen voornaamenlyk hierop uit.

(1) Corps Diplomat. par du Mont Tom. III. Part. II. fol. 303.

Margarita van Ooſtenryk zoude, door den Koning van Vrankryk zonder vertoeven aan de Gezanten van den Roomſchkoning, op beſtemde plaats en tyd, overgeleverd, en de verſchillen, die 'er tuſſchen de partyen wegens den Vreede van Atrecht van het jaar tweeëntagtig onbeſlegt bleeven, zouden niet anders dan door het recht geëindigd worden. Van nu voortaan wierden de Graafſchappen van Borgonje, Artois, Charlois en de Heerlykheid van Nogent aan den Roomſchkoning, als Vader en Voogd van den Aardshertog Philips, afgeſtaan, om de zelven met alle rechten en voordeelen te beſtieren, gelyk die in de voorgaande tyden van zyne Voorzaaten bezeten waren; mids de Opperheerſchappy en andere hooge rechten aan den Koning van Vrankryk verbleeven. Van de Steden en Kaſteelen van Hesdin, Arië en Bethune zoude de Aardshertog de voordeelen genieten, maar de bewaaring der zelven aan den Franſchen Koning, onder wiens gezag zy thans ſtonden, gelaaten worden, tot dat de Aardshertog Philips twintig jaaren zoude bereikt hebben, dat weezen zoude op den drieëntwintigſten van Weidemaand, in het agtennegentigſte jaar deezer eeuwe, wanneer de zelve de beloften van manſchap aan den Koning van Vrankryk, voor de Landen welken van die Kroone te leen gehouden worden, zoude volbragt hebben; alsdan zouden de gemelde Steden en Sloten aan hem ingeruimd worden. Hierentegen zoude men dat deel van de Stad Atrecht, 't gene *la Citè* genaamd, en van de Stad geſcheiden is, weder aan den Koning van Vrankryk ter hand ſtellen. Insgelyks zoude de Koning de Graafſchappen van Maſconnois, Auxerrois en Bar op de Seine zoolang blyven bezitten, tot dat eens ieders eiſch en vermeend recht onderling beſlegt zoude zyn. Dit aanmerkelyke verbond wierdt niet alleen ter wederzyde van de voornaamſte Vorſtlyke Raaden en Staatslieden geſtaafd, en wegens de Nederlanden van de meeſte Stadhouderen der byzondere Geweſten, maar zelf van de eerſte Steden van Brabant, Vlaandre, Henegouwe, Holland, Zeeland en Namen, door afzonderlyke brieven bekrachtigd.

Agt dagen naa het tekenen van deezen Vreede, wierdt 'er tot aanhang van den zelven ſchriftlyk (2) verklaard, dat de Roomſchkoning van den tytel, en t'evens van al het recht, 't gene hy, op het Hertogdom van Bretanje mogt hebben, geheel afſtondt. Sedert gaf Maximiliaan, nevens Philips zynen Zoon, ſchriftlyken laſt (3) aan Willem Biſſchop van Eichſtad, Chriſtoffel Markgraaf van Baden, Engelbert Graaf van Naſſou Heer van Breda, Jan Heer van Bergen en Antoni Rolin, om zyne Dochter uit zynen naam als Vader en Voogd te S^t^. Quintin, daar de overlevering beſtemd was, te ontfangen, en, ontſlaagen van alle Egtverbinteniſſe en andere verplichtingen, her-

(2) Preuves ſur les Memoir. de Comines Tom. V. pag. 451.

(3) Corps Diplomat. par du Mont Tom. III. Part. II. fol. 310.

1493

herwaart te geleiden. Margarita aldaar gekoomen heeft, in tegenwoordigheid der voornoemde Gezanten, door eenen brief op den twaalfden van Weidemaand (1) getekend, den Koning van Vrankryk wederom erkend van alle zwaarigheden en laften, wegens de voorheen gegeeve trouwbeloften volkoomen bevryd en ontheven te zyn. Dus ontbonden wierdt zy over Kamerik voort naar Nederland geleid, en van de Weduwe van Adolf Heer van Ravestein en andere Edele Vrouwen, met fchoon gevolg, te Valenchein ontfangen; alwaar de Vorftin door eene fierlyke eerpoort, die niet dan van brooden (2) geftigt was, binnen gebragt, en het gebouw ftraks aan de armen gefchonken wierdt. Naa weinige dagen toevens trok zy naar Mechele, en is aldaar van haaren Broeder Philips den Nederlandfchen Vorft, van de Heeren der Guldevlies Ordere en van de Regeeringe, op den tweeëntwintigften dier zelfde maand (3) zeegepraalende en met ongemeene blydfchap ingehaald.

(1) Corps Diplomat. par du Mont Tom. III. Part. II. fol. 311.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 278. verfo.

(3) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 587.

Door het afkondigen van den Vrede met Vrankryk, en het beflegten der partyfchappen in Nederland, waren de vreemde krygsknegten overbodig, en deswege betaald en afgedankt geworden. Veelen van de groote Gaarde des Algemeenen Stedehouders vielen in Gelderland, en gaven in die Landftreeke geen geringe blyken van hunne bloed- brand- en roofzugt, daar zy de lidtekens alom van agter lieten. Naardien Frederik van Yffelftein, die Graaf van Buren was, hier niet weinig onder fpeelde, zoo trok Karel Hertog van Gelder een ruftigen hoop volks by een, met welken hy de Stad Buren (4) bemagtigde, en het Kafteel ten puinhoop maakte. De Heer van Yffelftein hierentuffchen niet konnende verzwelgen, dat hem die van Utrecht de Ste Katarine poort voormaals ontwrongen, en eenigen zyner fpitsbroederen zoo fchandelyk onthaald hadden, voerde dierhalven zyne eigene en de uitheemfche knegten (5) derwaart, en drong de Stedelingen door 't bezetten der uitgangen, en het plonderen, branden en blaakeren der Landlieden, tot het betaalen eener boete van vyfentwintigduizend (6) goudguldens: hierenboven waren zy verpligt de lighaamen en hoofden zyns volks, die nog op de veften en poorten te pronk ftonden, op het Kerkhof te begraaven.

(4) Slichtenhorft Gelderf. Gefchied. fol. 303.

(5) Gouthoeven

1493

Chron. van Holl. fol. 552.

(6) Slichtenhorft Geld. Gefchied. fol. 303.

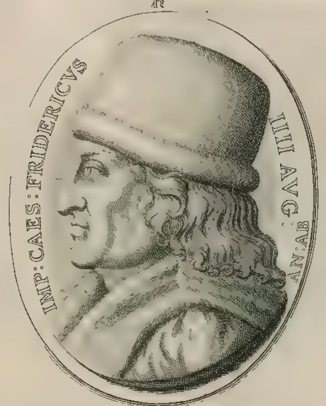
Het verfchil door dit middel geflegt zynde, liep het Krygsvolk weêr naar Gelderland, en verfchafte geen geringe bekommernis aan Hertog Karel, welke nog vermeerderde, doordien Keizer Frederik hem vermaande zich voor 's Ryks vierfchaar te koomen verantwoorden, omdat het Land van Gelder aan zyn Zoon Maximiliaan als Leenman behoorde; doch de Hertog hieldt dit fleepende, en de Keizer ondertuffchen, door den hoogen ouderdom en eene verzweering aan zyn been onluftig geworden, deedt zich op hoope van beterfchap naar Lints in Ooftenryk overbrengen, daar het ongemak tot zooverre de overhand kreeg, dat hem het been op den raad der Geneesheeren wierdt afgezet. Als hy dit ongeval met bedaarde zinnen befchoude, vielen hem deeze woorden (7) uit den mond, *waarlyk een gezonde Boer is veel gelukkiger dan een zieke Keizer.* De geneezing liet zich wel gunftig aanzien, maar toen de Keizer agt meloenen gegeeten, en daar toe eene koele teug waters gedronken hadt, verminderde de natuurlyke warmte, en eene buikloop nam hem, op den negentienden van Oegftmaand, (8) van deeze waereld weg; maar de roem zyner uitmuntende eigenfchappen bleef als een leevendige prikkel voor zyne Opvolgeren: wandt men getuigt, dat hy een Voorftander van de Kerke en van 't Gemeenebeft, bezaadigd in raadflagen, fchrander van oordeel, vreedelievend en goed was. Des men ter gedachteniffe van deezen Keizer, zelfs verfcheidene jaaren naa zynen dood, luft gehad heeft om zyne uitterlyke gedaante op eene penningplaat te verbeelden, die wy nergens voegelyker dan hier konden plaatfen.

(7) G. Roo Annal. Auftr. pag. 524.

(8) Cufpinian. de Cæfaribus in vita Friderici III.

Fre-

k

F.

Frederik was de vierde Keizer, welke door de gemelde vrugten zyne dagen eindigde, bereikende den ouderdom van omtrent agtenzeventig jaaren, (1) van welken hy drieënvyftig jaaren geheerscht had, zulks hy den Keizer Augustus in leevenstyd drie jaaren te boven ging, welke in de regeeringe den Keizer Frederik wederom drie jaaren overtrof; eene gelyknis die zeldzaam voorkoomt, inzonderheid als men optelt, dat zy beiden op den negentienden van Oegstmaand (2) gestorven zyn. Zyn borststuk, schoon niet Vorstlyk opgetooid, praalt echter met deeze groote tytelen;

(1) Cuspinian. de Cæsaribus in Vita Friderici III.

(2) C. Sueton. in Vita Augusti §. 100.

IMPerator CAESar FRIDERICVS IIII. AVGustus.

DE GEBIEDER KEIZER FREDERIK DE VIERDE, DE VERMEERDERAAR.

Wanneer men de ingewanden van den Keizer te Lints begraaven hadt, wierdt zyn lighaam sedert met groote staatsie langs den Donau naar Weene (3) vervoerd, daar het door ontelbaare Stedelingen met ongemeene tekenen van eerbied ontfangen, en in de Vorstlyke grafstede binnen de Kerk van S^t. Stephanus zoolang begraaven wierdt, tot dat het in de prachtige tombe, die Frederik reeds begonnen hadt te bouwen, konde overgebragt worden. De Keizer hadt geduurende zyne egt by zyne Gemaalin Eleonora van Portugaal vyf kinderen, en onder deezen twee Dochters gewonnen, van welken de eene, Helena genaamd, in haare kindsheid gestorven, en de andere Kunigunda, daar elders van geschreeven is, aan Albert, Hertog van Beijere, getrouwd was; zyn oudste en jongste Zoon Kristoffel en Jan wierden in hunne tedere jaaren van 't leeven beroofd; dierhalven tradt Maximiliaan als eenige Erfgenaam in de heerschappy der Oostenrykische Landen, en als Roomschkoning op den zetel van het Keizerryk, 't gene zyn Vader hem in volkoome rust en onderlinge eendragt der Vorsten, daar hy altyd naar gewenscht hadt, agter liet. Maximiliaan, om zyne goede hoedaanigheden van de Duitsen bemind, en bereids zeven jaaren nevens zynen Vader geheerst hebbende, is van de Keurvorsten zonder tegenstreevinge (4) tot Keizer verklaard en gekroond geworden. Eene verheffing die den Nederlanderen het

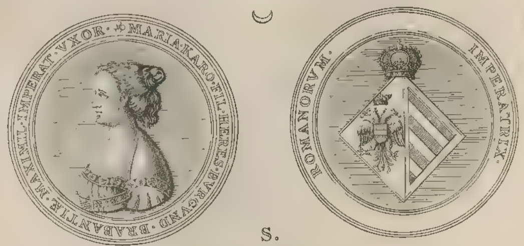
(3) Cuspinian. de Cæsaribus in Vita Friderici III. fol. 414.

(4) Heis Hist. van 't Keizerryk I. deel pag. 360.

1493

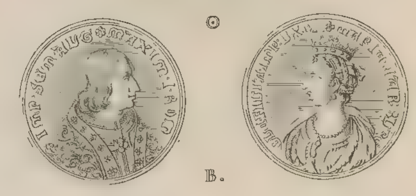
het herdenken hunner overleede Landsvrouwe Maria weder te binnen bragt, welke, indienze geleefd hadt, thans de Keizerlyke Kroon en den grootsten tytel des aardbodems zoude gevoerd hebben; zulks het geheugen hiervan, zoo ik meene, aan de Naakoomelingen, door deeze twee penningen is overgegeeven.

☽

S.

☉

B.

I. Het borstbeeld van de Dochter van Karel den Stouten, Hertog van Borgonje, dat op de voorzyde van den eersten gesteld is, draagt deeze verklaaring in den zoom der letteren;

MARIA KAROLI FILIA HERES BVRGVNDIÆ, BRABANTIÆ,
MAXIMILIANI IMPERATORIS VXOR.

MARIA KARELS DOCHTER ERFGENAAME VAN BORGONJE,
VAN BRABANT, VROUWE VAN KEIZER MAXIMILIAAN.

De tegenzyde is met een Vrouwlyk ruitwapen bestempeld, op het zelve staat de Keizerlyke Kroon, en in de eerste helft de tweekoppige Arend met het wapenschild van nieuw Oostenryk op de borst, en in de tweede helft oud Borgonje, waar nevens dit randschrift gezien wordt,

IMPERATRIX ROMANORVM.

KEIZERIN DER ROMEINEN.

II. Op de voorzyde van den tweeden, vindt men het Keizerlyke borststuk prachtig toegetakeld, en deeze tytels om het zelve;

MAXIMILIANUS I. ROMANORUM IMPERATOR SEMPER AVGUSTUS.

MAXIMILIAAN DE EERSTE, KEIZER DER ROMEINEN,
ALTYD VERMEERDERAAR.

Tegen

1493 Tegen hem over, in de wederhelft van den penning, wordt de gekroonde beeldnis zyner gestorve Egtgenoote, en in den rand dit omschrift gevonden; 1493

MARIA CARoli BVRGundiæ DVCis FILIA, IMPeratoris VXOR.

MARIA DOCHTER VAN KAREL HERTOG VAN BORGONJE, VROUWE DES KEIZERS.

Zoodra de dood van Keizer Frederik by de Turken bekend was, vielenze, veele duizenden sterk, met euvelmoed in Kroatië, daar zy alom gruuwelyken moord en brand verspreidden, en nevens den roof zooveele gevangenen meêsleepten, dat het verlies van deezen en der verslaagenen op tienduizend menschen (1) gesteld wierdt. Maximiliaan, dien wy voortaan Keizer zullen noemen, was toen in Oostenryk, en verzaamelde, op het gerugt dier verwoestinge, een talryk heir, 't gene hy met allen spoed naar de vyanden geleidde, welken door zyne onverwagte koomst verbaast geworden, zonder hem het hoofd te durven bieden, hunne hielen ligtten en schandlyk heen vlooden; des de Keizer de byeengeraapte volken niet meer noodig hebbende afdankte. De Koning van Vrankryk, die door verbinteniſſen met de magtigste zyner Gebuurvorsten de zorg van den hals gestreeken hadt, beschikte onderwylen, hoe groote zwaarigheid zich opdeedt, echter alle omstandigheden om den weg tot zyne Italiaansche reis te plaaveijen, zoo naar zyn eige begrip als naar het oordeel zyner twee geheime Raaden (2) Steven van Vers en Willem Briconnet, die der zaaken onkundig zynde des te meer gemompels aan 't Fransche Hof verwekten; ja gansch Europa viel in diepe verwondering hoe deeze roekelooze togt mogt slaagen. Vermids 'er in deeze beweeginge of in den naasleep veele Vorsten bedraaid raakten, zal 't de moeite wel waardig zyn den oorsprong hiervan te verhaalen.

Het Koningryk van Sicilië wordt in twee deelen onderscheiden, aan de eene en de andere zyde der vuurbaake; dus in het Ryk van Napels, en in het eiland Sicilië, welken ook beide de Siciliën geheeten worden, en door 't huuwelyk en geweld onder den Duitschen Keizer Hendrik den (3) Zesden gekoomen zyn; doch zyn Zoon Keizer Frederik de tweede wierdt 'er weder van beroofd, omdat Paus Innocentius de Vierde hem met grove zonden betigtede, en op de Kerklyke vergadering van Lions (4) onwaardig te regeeren, en dierhalven van de heerschappye vervallen verklaarde; gelyk hy zonder toeven het Ryk van Sicilië aansloeg, en omtrent het midden der dertiende eeuwe met de Roomsche Kerke vereenigde. Urbaan de Vierde, die weinig tyds naa hem op den Pauschlyken zetel klom, gaf Sicilië en Napels te leen aan Karel van Anjou, Broeder van Lodewyk den Negenden, Koning van Vrankryk, onder beding (5) van jaarlyks vyfduizend Floreinen aan de Kerke te zullen betaalen. Sicilië bleef weinige jaaren in 't Huis van Anjou, vermids Petrus de Derde, Koning van Arragon, uit hoofde zyner Vrouwe daar op uit was, en alle de Fransen op het Pascha van 't jaar twaalfhonderdtweeëntagtig, voor 't zingen van den (6) *Vesper*, van kant hielp, en zich door dit middel in de bezitting drong. Nogtans is de Kroon van Napels ruim anderhalve eeuw by die van Anjou gedraagen, tot dat Johanna de laatste Koningin, by gebrek van Naakoomelingen, het nieuwe Huis van Anjou, en uit het zelve Lodewyk, Broeder van Karel den Vyfden, Koning van Vrankryk, in haaren uittersten wil, tot Erfgenaam (7) aanstelde.

Maar zyne Naakoomelingen bleeven niet in de bezittinge, en voerden dierhalven alleen den tytel, welke nevens den eisch op de Kroon, door Karel van

(1) Naucleri Chron. fol. 1111.

(2) Memoir. de Comines, Avant-propos du Liv. VII.

(3) Godefr. Monachi Annal. apud Freherum Script. Germ. Rer. Tom. I. fol. 359.

(4) Du Pin Bibliot. Ecclesf. Tom. X. pag. 8.

(5) Machiavel Hist. van Florens. I. deel pag. 51.

(6) Mariana Hist. d'Espagne Tom. III. pag. 176.

(7) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 402.

1493

van Anjou met welken dees Stam verstierf, aan Lodewyk den Elfden, Koning van Vrankryk, gemaakt wierdt, wiens Zoon Karel de Agtste op den aangeroerden grondslag thans den eigendom vorderde: niettegenstaande dat Alfonsus de Wyze, Koning van Arragon, zich, naa den dood van de voornoemde Johanna, van Napels verzekerd, en dat dees voor zyn sterven het zelve aan zynen natuurlyken Zoon Ferdinand gemaakt hadt, die 'er boven dit ook van den Paus mede bekleed was, en den Troon bereids agtenveertig jaaren met zulk een beleid bezeten hadt, dat men hem voor een evenwigt der Italiaansche Vorsten beschouwde; vermids hy den Staat door een schrander vernuft inwendig ondersteunde, terwyl zyn oudste Zoon Alfonsus, die in kloeken moed (1) en krygshandel allen, welken toen in Italië den oorlog volgden, verre overtrof, de grenzen van buiten beschermde. Alfonsus niet konnende verzwelgen, dat Jan Galeaz, die zyne Dochter getrouwd hadt, en, naa 't omkoomen van des zelfs Vader Galeaz Maria Sfortia, in het Hertogdom van Milanen moest opvolgen, doch om zyne kindsche jaaren en 't onvoorzigtige gedrag zyner Moeder onder de Voogdy van zynen Oom Lodewyk Sfortia, genaamd de Moor, gesteld, en, schoon hy thans omtrent vierentwintig jaaren bereikte, daaronder gebleeven was; omdat Lodewyk hoogmoedig en listig geene bedriegery voor misdaad rekende, om zich in het bewind te dringen, en door menigerleye streken het gezag te onderkruipen. Van deeze eigenschappen geprikkeld, bestierde hy den Staat niet als Voogd (2) maar volstrektlyk als Meester. Hoe ondraaglyk deeze geweldenaaryen van Alfonsus geleeden wierden, echter verkropte dees de drift en den haat om zyns Vaders wille, die Italië hierdoor in ruste tragtte te houden.

(1) Hist. de Paolo Jovio, fol. 6.

(2) La Historia d'Italia di F. Guicciardini pag. 2.

Lodewyk Sfortia bewust wat 'er te Napels smeulde, zogt alom zyne banden te verzekeren, en verbondt zich ter dier oorzaake met den Paus en den Staat van Venetië; voorts zondt hy zyne Gelastigden in Vrankryk, en stookte den Koning, door vleijeryen, beloften van hulpe en vryen doorgang, wakker op, om het Ryk van Napels zonder uitstel aan de Fransche Kroone te hegten, het welke hy schriftlyk (3) bekragtigde onder voorwaarde, dat de Koning hem tegen eenen ieder, die hem mogt bestooken, weder zoude beschermen. Sedert wikkelde hy zich in de gunst van Keizer Maximiliaan, dien hy zyne Nigt Blanca Maria, de Zuster van Jan Galeaz, Hertog van Milanen, ten huuwelyk aanboodt; deeze de schoonste Vorstin haars tyds, was Weduwe van Philibert den Eersten, Hertog van Savoije, en voormaals, doch zonder gevolg, ook ten egt beloofd aan Jan Corvinus, den Zoon van Matys Koning van Hungarië. Desniettegenstaande liet zich de Keizer bekooren, inzonderheid omdat Lodewyk Sfortia haar binnen zekeren tyd vierhonderdduizend (4) Dukaaten in gereed geld, en in kleinoodien nog veertigduizend van gelyke waarde, voor eene huuwelyksgaave beloofde; mids de Keizer hem met het Hertogdom van Milanen zoude bekleeden, het welke Maximiliaan, hoe onbillyk en naadeelig voor den regten Erfgenaam zynen nieuwen Zwager, verzekerde op het allerkrachtigste te zullen volbrengen, zoodra de laatste penningen betaald zouden zyn. Op dit beding wierdt de Vorstin naar den Keizer in Tirol gezonden, daar zy aan Maximiliaan overgeleverd, en te Insprug, op den zesden van Lentemaand (5) des jaars vierennegentig, met hem door de trouw plechtiglyk vereenigd wierdt. Welke egtverbintenis, die zy de gansche maand met groote vreugde gevierd (6) hebben, ook aanleiding tot het maaken van deeze penningplaat gegeeven heeft.

1493

(3) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 501.

1494

(4) La Hist. d'Italia di F. Guicciardini pag. 12. versa.

(5) Heis Hist. van 't Keizerryk I. deel pag. 361.

(6) Cuspinianus de Cæsaribus V. ta Maxim. fol. 488.

Blan-

S.

Blanca was op den elfden van Wintermaand (1) in het tweeënzeventigste jaar deezer eeuwe uit Bona, Dochter van Lodewyk, Hertog van Savoije, gebooren. De naam van haaren Vader, dien wy boven gemeld hebben, wordt ook uit het randschrift, 't gene om het Vorstlyke opgetooide beeld, hier ten halven lyve vertoond, nevens dien van haaren Gemaal, in deezen zin gevonden;

(1) Hubners Geslagt Taf. 239.

BLANCA MARIA MAXIMILIANI I. IMPeratoris VXor;
GALeassi Ducis MEDiolani Filia.

BLANCA MARIA VROUWE VAN KEIZER MAXIMILIAAN DEN EERSTEN, DOCHTER VAN GALEAZ DEN HERTOG VAN MILANEN.

De Keizer verliet, met den aanvang des Zomers (2) het Graaflyke Tirol, en reisde met zyne nieuwe Egtgenoote, bestuuwd van een groot gevolg, door de Augsburgsche en Zwaabsche Landstreeken, voorts den Ryn langs naar Keulen; daar hy en t'evens de Keizerin van de Geestlyken met kruissen en vaandelen, en van de Waereldlyken met ongemeene eerbied, onder het geschal van pypen en trompetten, ontfangen, en onder byzondere verhemeltens door de Burgermeesters gedraagen, naar de Domkerk geleid wierden. Naa 't voltrekken van den Godsdienst kreeg de Keizer van de Stad twaalf wagens met haver, en een gelyk getal (3) met wyn gelaaden, ook zes ossen, veel vis en andere eetwaaren te schenk. Men hadt 'er op het Kerkhof van den Dom, ter oorzaake zyner aanstaande hulde, eene stellaadje doen opregten en met kostlyke tapyten behangen, daar de Keizer met prachtigen stoet van Vorsten en Heeren, den negenentwintigsten van Weidemaand opklom, en dus in 't openbaar met opgestookene vingeren aan den Aardsbisschop van Ments, als Kancelier des Ryks, den eed afleide, gelyk de Burgermeesters weder van wege de Stad (4) zwoeren den Keizer getrouw te zullen zyn; mids zy hunne Vrouwen, kinders, en de oude voorrechten ongeschonden zouden behouden, en dat de vryheden, van de voorgaande Keizeren gegeeven, thans van Maximiliaan bevestigd zouden worden. Wanneer dit schriftlyk getekend was, en de Keizer vier dagen laater zyn afscheid nam, wierden hem, op 't besluit van den Raad, door de Burgermeesters twee zilvere vergulde kannen, gevuld met eene goede somme van penningen, en eene gelyke gaave aan de Keizerinne, geschonken.

(2) G. de Roo Annal. Austr. pag. 327.

(3) Die Cron. van Coellen. fo. 340.

(4) Die Cron. van Coellen fol. 340. verso.

De Keizer zettede zynen tret van Keulen naar Aken, en voorts op Maastricht, daar zyn Zoon Philips en Dochter Margareta, verzeld van de deftigste Edellieden van Nederland, hem en zyne Gemaalin kwamen begroeten, (5) en veel geluks in het versch voltrokke huuwelyk toewenschen. Toen de Keizer eenige dagen met gastmaalen en vrolykheden hadt doorgebragt, ging hy naar de Stad Graave; vermids Karel, Hertog van Gelder, al-

(5) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 452.

1494

daar bescheiden was, die zich liet voorstaan van, door tusschenspraak der Keizerinne en van Albert, Hertog van Saksen, de geruste bezitting der by hem aangeslaagene Landen thans magtig te zullen worden: ter diér oorzaake hadt hy met Jan van Egmond den Stadhouder van Holland, en met Frederik Graaf van Buren, zyne voornaamste bestookeren, bereids eene wapenschorsing aangegaan; wandt voorheen was hem van den Keizer beloofd, byaldien hy zyn recht op Gelderland met klaare bewyzen konde aantoonen, hem alsdan niet te zullen wederstreeven. Dewyl nu het beslegten van dit geding aan de Keurvorsten verbleeven was, en deezen verklaarden, dat Karel noch zyne Voorouders eenig recht op het Hertogdom van Gelder en het Graafschap Zutfeen bezeten (1) hadden, omdat de oude Stam dier Vorsten met Reinoud den Vierden, in 't jaar veertienhonderdzevenentwintig, verstorven was, dat Karels Grootvader Arnoud en zyn Vader Adolf het Leen van de Keizeren niet verheven, en tegen het Ryk vyftig jaaren de wapenen gedraagen hadden; overzulks wierdt dan den eisch van Karel afgeweezen, hem t'evens bevoolen voor altyd den naam van Gelder te verlaaten, en dien van Egmond alleen te voeren.

(1) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 306.

Dusdaanige uitspraak maakte de byeenkoomst niet alleen vrugtloos, maar die van Gelderland en Zutfeen zoo verstoord, dat zy beslooten, in spyt van alle tegenstreevingen, voor den Hertog Karel al hun goed en bloed op te zetten; gelyk men van dien tyd af de Steden en Vestingen aan alle oorden yverig versterkte, en de Keizerlyke bezettingen, waar die gevonden wierden, verdreef. Maximiliaan door dit stout bestaan magtig gebelgd, vergaderde zoodra 't hem moogelyk was een geweldigen hoop volks, en sloeg zyne tenten rondom Roermonde neder. Welke Stad, door 't groote getal der Krygsknegten verbaast geworden, zich, zonder lang te beraaden, overgaf. Van daar wendt hy zyn Leger naar Nimmegen en bestormde met groot geweld de muuren en vesten; maar de Stedelingen verweerden zich zoo dapper, dat de Keizer eerlang gedwongen wierdt, om de merkelyke schaade, het beleg met de zynen te verlaaten. Des Maximiliaan zich sedert naar Mechele begaf, daar hy met groote blydschap, naa de afweezenheid van vyf jaaren en een half, wierdt ingehaald. Sedert met zyne Gemaalinne, die zich aldaar geduurende de Geldersche oorlog onthouden hadt, en zyne Kinderen, midsgaders een grooten sleep van Edellieden, trok hy naar (2) Antwerpe, en bestelde de voorbereidselen, die 'er noodig waren, om zynen Zoon Philips, die thans in 't zeventiende jaar zyns ouderdoms getreeden was, in de wettige bezitting van des zelfs Moederlyk erfdeel te stellen. Terwyl men hiermeê bezig was kwam Philips van Kleef, op gedaan verzoek, met geboogene kniën voor den Keizer, smeekende om vergiffenis, zoo hy zyne Majesteit eertyds beleedigd hadt. Hoewel de Keizer den Kleevenaar met een vrolyk gelaat van alle die zorgen rustig ontsloeg en verder gunstig bejeegende, nogtans liep hy, niet lang hiernaa, tot den Franschen Koning over.

(2) Heuteri Rer. Austr. Lib. V. Cap. II.

De Keizer, begeerig om zyn voorneemen te volbrengen, vervoegde zich naar Loven, en deedt 'er in Herfstmaand zynen Zoon, volgens de oude gewoonte de vryheden van Brabant, t'evens ook van des zelfs Steden en Volkeren, voor het hooge altaar van S^t. Pieterskerke, wyders ook van 't Stadhuis, in tegenwoordigheid der Gemeente, met luide stemme bezweeren: waarop zich het geschal der trompetten verhief, en de goude en zilvere munten onder de omstaanders geworpen wierden. Op dien zelfden voet, doch ongelyk prachtiger, is de Vorst en zyn Hoflyk gezelschap in (3) Wynmaand te Antwerpe ontfangen, en de jonge Hertog in die Stad voor het Markgraafschap des Heiligen Ryks gehuldigd geworden.

(3) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 591.

In de naastkoomende Slagtmaand gaf Philips aan die van zynen Raad en der

Re-

1494

Rekenkamer (1) van Brabant, welken te Mechele gezeten waren, de vryheid van alle accyzen, omgelden en dienften, die voorheen ingefteld, of naamaals aldaar mogten geheven worden. De Gelaftigden der Ridderfchap, Edelen en Steden van Holland en Vriesland, middelerwylen in groot getal te Geertruidenberge gekoomen, hebben op den twaalfden van Wintermaand, den Aardshertog Philips, die 'er tegenwoordig was, tot wettigen Erfgenaam der Landen (2) gehuldigd, op dien voet als eertyds zyne Voorzaaten, Graaven en Graavinnen van Holland en Heeren en Vrouwen van Vriesland, in 't gebied ontfangen waren. Hy verleende de Steden, Delft, Leyde, Gouda, Amfterdam, Rotterdam, en Schiedam, datze de vernieuwing der wetten en voorrechten van de Veertigen, gelyk zy federt den dood van Karel, Hertog van Borgonje, gedaan hadden, zouden mogen gebruiken, tot den tyd toe dat hy vyfentwintig jaaren zoude bereikt hebben. Ontflaande t'evens de Staaten, in 't algemeen of in 't byzonder, van de penningen, welken zy by 't overlyden van den gemelden Hertog Karel ten agteren waren: ook deedt hy de zelven ontheffen van alle eeden, die zy aan Maximiliaan, als Vader en Voogd van den Erfgenaam des Lands, mogten gedaan hebben, en voor de goede dienften, welke zy den zelven beweezen hadden, belooven, van de Staaten weder gunftig te zullen zyn. Dit van wederzyden plechtiglyk bezwooren en fchriftlyk gemaakt zynde, is aan den Landsheer kort hiernaa te Reimerswaal (3) voor het Graaffchap Zeeland manfchap beloofd, en hy dus by voorraad geveftigd, wyl de omftandigheden niet toelieten, dat men toen alom in de byzondere Steden dien plicht afleide.

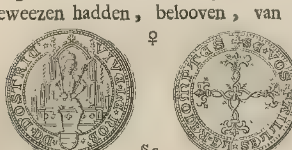
(1) Chartres de Brab. te Vilvoord. getek. *Littres diverses.*

(2) Groot Placcaatb. van haar Ed. Gr Mog. de Staaten van Holl. IV. deel. fol. 8.

(3) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 558.

Niet zoo gemaklyk ging 't in Vlaandre, wyl men over het ftuk van 't bezweeren des Lands magtig overhoop lag, zulks 'er om die tweedragt uit den weg te ruimen, zes Gemagtigden gefteld wierden, welken naa veele ftribbelingen eindelyk, den zevenentwintigften van Wintermaand te Zwynaarde, buiten Gend, met eeden beloofden het Land van Vlaandre by zyne voorgaande rechten, vryheden en gewoontens te zullen bewaaren. Als dit andermaal binnen Gend, (4) uit den naam van den natuurlyken Graaf Philips, op het nadruklykfte herhaald was, zyn de Gemagtigden naar den Landsheer, die nevens zyne Ouders en Vrienden te Mechele gekoomen was, vertrokken, en droegen hem den eed over, dien zy uit zynen naam in Vlaandre gedaan hadden. De voltrekking deezer Vorftlyke inweijingen, welke met algemeene vreugde en een zonderling genoegen van de meeften der Landzaaten verrigt wierdt, fchynt my oorzaak gegeeven te hebben tot het munten deezer drie rekenpenningen.

(4) Dié Excell. Chron. van Vlaand. fol. 280.

♀

Sc.

♀

M.

♀

B.

I. Philips van Ooftenryk, die op de voorzyde van den eerften, zittende op eenen prachtigen troon, verbeeld is, voert in de flinkerhand den Schepter, en in de rechter het Zwaard, dat hem van zynen Vader, toen hy in de Kerke van Antwerpe gehuldigd

 wierdt, met eene vermaaninge (1) van altyd gerechtigheid te pleegen, te gelyk met het gebied overgereikt was. Zyne voeten rusten op het wapen van Oostenryk, waar nevens in den rand dees wensch geleezen wordt;

(1) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 59.

VIVE LE NOBLE DUC D'OSTRICHE.

(LANG) LEEVE DE EDELE HERTOG VAN OOSTENRYK.

De keerzyde, draagende in het vlak des pennings niet anders dan een sierlyk kruis, voert deeze les voor die rekenen wil;

SE VOUS FAILLES LE RECOMPTES.

BYALDIEN GY MIST ZOO HERTELT HET.

II. De tweede voert op de voorzyde het Borgonsche Stamwapen, vermeerderd met Oostenryk, en over alles heen Vlaandre en Tirol; omvangen door deezen letterzoom;

VIVE LE NOBLE ARCHEDVC PFLIPE DVC.

(LANG) LEEVE DE EDELE AARDSHERTOG PHILIPS HERTOG.

De tegenzyde meen ik, dat het afbeeldsel van den Vorst draagt, omdat zyne Voorvaderen gewoon waren zelfs aan het einde der rekenkamer (2) te zitten, en dus veele rekeningen der geldmiddelen te sluiten, en met eige hand te ondertekenen; leggende en rekenende gelyk de andere Leden, met dit verschil echter, dat de Hertog met goude, de anderen met zilvere legpenningen telden. Ter dier oorzaake vindt men den rand belaaden met deezen hierop passenden grondregel;

(2) l'Etat du Duc Charles le Hardy; par O. de la Marche, pag. 663.

QVI BIEN IETTRA LE CONTE TROVVERA.

DIE WEL ZAL WERPEN ZAL ZYNE REKENING VINDEN.

III. Het wapen op de voorzyde van den derden verschilt van den voorgaanden alleen in het opperschild, dat hier enkelyk met Vlaandre gevuld is; de daarop toegeduide letterzoom is dees;

VIVE LE TRES NOBLE ARCHIDVC D'AVSTRICHE Z.

(LANG) LEEVE DE ZEER EDELE AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK ENZ.

De rugzyde is versierd met de laurierstokken, het vuurstaal, den steen en de daaruit springende vonken, alle tekens der Guldevlies Ordere, welken beslooten zyn binnen een randschrift, 't gene gelyk is aan dat van de tweede helft van den naastbovenstaanden, en des zoo noodig niet hier in te lassen, dan dat my naa 't voltooijen deezer plaate, door den Heer Mr. Cornelis Bakker Schepen te Amsterdam, een vierde penning vertoond is, welke op de voorzyde in alle deelen met den laatsten overeenkoomt, hebbende eene tegenzyde niet ongelyk aan die van den eersten, en het verschil in dit randschrift;

GETTOIRS POUR LE BVREAV DES MAISTRES D'HOTEL.

LEGPENNINGEN VOOR DE REKENKAMER DER HOFMEESTEREN.

In

1494

In Vriesland was de oude partyschap weêr sterker aan 't dryven, wyl de Vetkoopers, vreezende voor het overweegende vermoogen der Schieringen, in verbond met die van Groeninge getreeden waren; welke onheilen Keizer Fredrik reeds gezogt hadt te stremmen; doch liet dit door zyn sterven aan Maximiliaan bevoolen. Dees, door schriftlyke belofte van de gewoone schattinge, (1) midsgaders van de trouwe en gehoorzaamheid verzekerd zynde, heeft de regeering dier Landstreeken weder op den ouden voet, (2) onder het gebied van eenen Potestaat, hersteld. By welke gelegenheid de Keizer het gesloote verbond tusschen de Groeningers en die van Oostergoo bevestigde; mids men hem tienduizend, en aan Albert, Hertog van Saksen, duizend Rynsguldens betaalde; waarnaa hy by dien Landaard (3) insgelyks gehuldigd is geworden.

(1) Chron. van Vriesl. door Schotanus fol. 402.

(2) Beninga Chron. van Oostvriesl pag. 402.

(3) Chron. van Groeningen pag. 48.

De Koning van Vrankryk, dien wy in 't beleggen zyner Napelsche reize gelaaten hebben, deedt onderwylen eenige schepen en galeijen te Genua, dat toen onder het gebied van Milanen stondt, uitrusten; hy trok zelf met brandenden yver, om zyne magten byeen te zaamelen, naar Lions; wyders door Savoije en Piemont in Italië. Maar onder den weg wierdt hy gewaar, dat hem in dien grooten aanslag ook groot geld ontbrak; dierhalven leende hy vyftigduizend Dukaaten (4) van een Milaneesch Koopman, daar Lodewyk Sfortia borg voor bleef; insgelyks honderdduizend guldens uit de bank van Genua, van welken hy voor viermaanden rente veertigduizend guldens beloofde; ja hy leende zelf de juweelen en kleinoodien (5) van de Hertoginne van Savoije, en van de Weduwe des Markgraaven van Montferrat, en zettede de zelven voor zekere somme te pande.

(4) Memoir. de Comines Liv. VII. Chap. 4.

(5) Memoir. de Comines Liv. VII. Chap. 5.

De aankoomst des Konings in Opperlombardië verwekte geen geringe bekommernissen in de Italiaansche Hoven, inzonderheid te Rome, Napels en Florense; zulks deezen, het vuur reeds aan de zoolen voelende, door onderlinge verbintenissen en byzondere wapenrustingen, zich tot tegenweer bereidden. Koning Karel wel vermoedende, dat de eendragt der Vorsten hem groot hinder zoude baaren, hadt vooraf verscheidene Gezanten (6) door Italië gezonden, met bevel van alom te verbreiden, dat de Koning geen naadeel aan de Staaten of Vryheden zoude toebrengen, dewyl hy alleenlyk overkwam om zich het Ryk van Napels, zyn wettig erfdeel, eigen te maaken. De Venetiaanen gaaven te kennen, alsdan onzydig den oorlog te willen beschouwen; om, als zy 't oorbaar dachten, zich aan die zyde te konnen voegen, welke hen het voordeeligste zoude zyn. Te Florense hieldt men dapper aan om die Stedelingen tot eenigen onderstand te dringen; maar Pieter de Medicis, welke sedert twee jaaren, dat zyn Vader Laurens gestorven was, dien Staat bestierd hadt, leende geene ooren aan dien voorslag, en helde meer over tot de party van den Paus Alexander den Zesden, die voor twee jaaren, naa den dood van Innocentius den Agtsten, door groote gaaven, beloften en listen den Kerklyken zetel beklom, en ontbloot van alle Christelyke deugden, sedert met onverzaadelyke gierigheid, weergadeloozen hoogmoed en buiten gemeene (7) drift alles besteedde om zyne kinders, de vrugten zyner oude ontugtigheden, te verheffen. Dus hadt hy kort te voore, door valsche getuigen doen zweeren, dat zyn onegte Zoon Cæsar Borgia van eenen ander wettiglyk geteeld was, en hem daardoor tot Kardinaal verheven: (8) tot zooverre liep zyn wangedrag, dat hy zyne eer in de schande van de gansche Kerke scheen te stellen.

(6) Mezeray Hist. de France Tom. II. fol. 775.

(7) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 496.

(8) La Hist. d'Italia di F. Guicciard. pag. 15.

Dees, van den Franschen Koning verzogt om hem met Napels te bekleeden, gaf ten antwoord, het voorbeeld van verscheidene zyner Voorzaaten gevolgd te hebben, die de Kroon van Napels aan de Vorsten uit het Huis van Arragon hadden afgestaan; deezen zelfden tret houdende, hadt hy het Ryk

1494 te leen gegeeven aan Alfonſus, den oudſten Zoon van Koning Ferdinand; wandt, de overtogt der Franſen hadt Ferdinand, op den vyfentwintigſten van Louwmaand deezes jaars vierennegentig, in den ouderdom van zeventig jaaren, van verbaaſtheid in 't graf geholpen; zulks de gemelde Alfonſus uit de natuure erfgenaam, op orde van Paus Alexander den (1) Zesden, door den Kardinaal Montreal en den Aardsbiſſchop Caraffa in tegenwoordigheid van vyftig Biſſchoppen aldaar gekroond was. Dewyl my geen metaal afbeeldſel van hem, daar hy Koning genaamd wordt, is voorgekoomen, zal echter zyn penning, die men in vroeger tyd van zyn weezen gemaakt heeft, ons van 't wiſſelvallige lot van deezen Koning, nevens dien van zyne verheffinge, hier ter gedachteniſſe konnen ſtrekken.

(1) C. A. Vergara Monete di Napoli. fol. 64.

F.

I. Het gewapende borſtſtuk van dien Vorſtlyken Krygsheld, dat niet onaardig op de voorzyde van den eerſten penning verbeeld is, wordt door den tytel, welke de oudſte Zoon des Napelſchen Konings gewoon was te draagen, dus nader verklaard;

ALPHONSVS ARAGONIVS DVX CALABRIAE.

ALFONSUS VAN ARRAGON HERTOG VAN CALABRIË.

Ten teken zyner behaalde overwinningen ziet men op de tegenzyde eene offerhande aan den Krygsgod Mars, op de wyze der oude Heidenen afgeſchetſt, en de oorzaak waarom in deeze woorden begreepen;

SACRVM MARTI, SVPER MONTE IMPERIALI VI. EXPVGNATO.

DE OFFERHANDE AAN MARS, OP DEN KEIZERLYKEN BERG VOOR DE ZESDEMAAL VEROVERD.

Ver.

II. De tweede, die my, naadat de voorgaande plaat reeds geſneeden was, eerſt voorgekoomen is, draagt op de eerſte helft het ſtandbeeld van den Aardsengel Michael, omzoomd met 's Konings eernaamen;

AL-

ALFONSVS II. DEI GRATIA REX SICILIÆ IERUSALEM VNGARIÆ.

ALFONSUS DE TWEEDE, DOOR GODS GENADE KONING VAN SICILIË, VAN JERUSALEM EN VAN HUNGARIË.

Wegens den tytel van Jerusalem dient geweeten, dat dees aan Sicilie gehegt en verbleeven is, sedert Keizer Frederik de Tweede met Jolanta, Erfdochter (1) van Jan, in den naam Koning van Jerusalem, trouwde. Van Hungarië hebben de Naakoomelingen van Karel den Tweeden, Koning van Napels uit het Huis van Anjou, die de Dochter van Stephanus, Koning van Hungarie tot eene Vrouw hadt, toen de manlyke telg gestorven was, den eisch en het wapen behouden.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 127.

Op de andere helft zit de Koning met den Schepter en den Ryksappel in de handen, terwyl de Kardinaal Montreal hem de Kroon op het hoofd zet, en de Aardsbisschop Caraffa de Rykswetten voor leest; zynde dit alles beslooten in deezen letterkring;

CORONAVIT ET VNXIT ME MANVS TUA DOMINE.

UWE HAND HEERE HEEFT MY GEKROOND EN GEZALFD.

Alfonsus de Tweede, Koning van Napels, door zoo versch een blyk, van 's Pausen vriendschap verzekerd zynde, bragt zonder toeven een talryk heir te velde, en gaf het Opperveldheerschap aan zynen Zoon Ferdinand, onder de toezigt van Jan Jacob Trivulce, Ursinus, en den Graaf van Petiliano, om voorts in 't land van Milanen te vallen. Insgelyks wierdt 'er eene ontzaglyke (2) Vloot van vyfenдertig Galeijen, veertien groote en veele kleine schepen toegetakeld; die hy aan zynen Broeder Frederik beval, om 'er straks mede in Zee te steeken, en Genua, ware 't moogelyk te overmeesteren. Hierenboven, wyl Alfonsus van veele Grooten zyns Ryks door zyne ondraagelyke strengheid gehaat wierdt, deedt hy, om zich bet. te verzekeren, den Turkschen Keizer Bajazet om hulp verzoeken, dien met een te kennen geevende, dat het de Fransche Koning, naa 't winnen van Napels, ook op des zelfs Ryk gemunt hadt.

(2) Hist. de Paulo Jovio fol. 27.

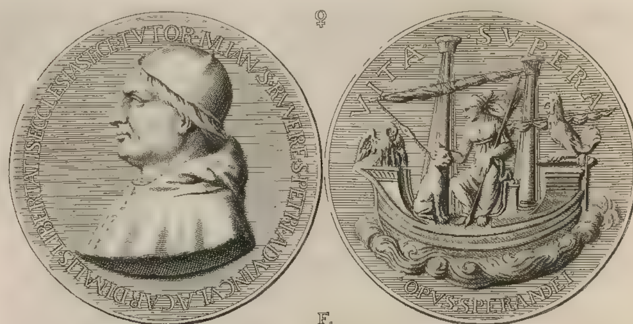
Doch van al deeze ontwerpen slaagde 'er geen zoowel dan de onderneeming van den gemelden Ursinus, welke, op het bevel van Paus Alexander, naar Ostie getrokken was, om die Stad te overvallen, en onder zyne gehoorzaamheid te brengen; omdat hy vreesde de Fransche Vloot daar somwylen mogt koomen nestelen, en gelegenheid vinden tot het beletten van den toevoer, of tot het beleggen van Rome. Dierhalven wierdt het Kasteel zonder uitstel besprongen, en eerlang door de Aanvalleren geperst zich op dit verdrag over te geeven, van onder de bescherming van den Raad en der Kardinaalen zoolang te zullen blyven, tot dat Juliaan de Ruvere, die 'er Bisschop was en 't hooggezag voerde, wederom in zyn voorig gebied keerde. Wandt dees, een bitter vyand van Paus Alexander, en bedugt voor des zelfs laagen, hadt, schoon hy zyn verblyf op het gemelde Kasteel hieldt, zich echter niet veilig gedacht, en was ter dier oorzaake, met weinige ligte schepen kort te vooren, naar Vrankryk (3) overgevaaren, om het smeulende vuur des oorlogs meer aan te blaazen.

(3) Hist. de Paulo Jovio fol. 25.

De Koning was door zyne koomst magtig verheugd, dewyl hy vertrouwde het vermoogen van den Paus door deezen Staatsman niet weinig te zullen krenken; omdat het gezag van Juliaan by de Kardinaalen veel vermogt, en dees niets verzuimde om den Paus en Koning Alfonsus onder de Fransen niet

1494 alleen gehaat te maaken, maar t'evens hen van de gesteldheid der Italiaansche zaaken te onderregten, en van de overwinninge te verzekeren. Zulks dees ongeruste geest een der beweegende oorzaaken geweest is, van die geheel Italië en byna gansch Europa in roeren stelden; desniettegenstaande eene hoogheid beklom die weinigen bereiken: waarom ook, ter gedachtenisse van dien grooten man, de getuigenis der oudheid op deeze twee penningen is overgeleverd. 1494

♀

F.

♀

F.

I. Het borstbeeld van den Ostienser Bisschop, dat op de voorzyde van den eersten penning staat, is elders (1) beschreeven, en pronkt hier in den rand met deeze verhevene tytelen,

(1) fol. 157.

IVLIANVS RVVERE SANCTI PETRI AD VINCVLA CARDINALIS, LIBERTATIS ECCLESIASTICAE TVTOR.

JULIAAN RUVERE KARDINAAL VAN DEN HEILIGEN PETRUS TER BOEIJEN, BESCHERMER DER KERKLYKE VRYHEID.

De tegenzyde vertoont een Schip, het zinnebeeld der Kerke, op het zelve zit eene Vrouw, die in de slinkerhand eenen pyl houdt, leggende de rechter op eenen hond, omdat de dapperheid en trouw aan de Deugd eigen zyn: op de voorsteven ziet men door eenen pelikaan de liefde, en op het roer de wakkerheid door eenen haan afgeschetst, tekenen, welken op de Kerk niet minder toepasselyk zyn dan het nevensstaande byschrift;

VITA SVPERA.

HET VERHEVE LEEVEN.

Op den voorgrond vindt men den naam des maakers, die met eene konstige hand verscheidene aanzienlyke persoonen, omtrent het midden deezer eeuwe en wat laater, in penningen gebragt heeft; gelyk my uit eenige stukken gebleeken is; die door de volgende letters kenbaar waren;

OPVS SPERANDEI.

HET WERK VAN SPERANDEUS.

II. De

1494 II. De tweede heeft, in kleiner omtrek, op de eene zyde de zelfde verbeelding, en op de andere het kasteel van Ostie; wandt Juliaan hadt, ten tyde van zynen Oom Paus Sixtus den Vierden, de vervallene muuren, torens en bolwerken (1) zyner Bisschoplyke Zetelstad vernieuwd en versterkt, om welke reden de gedaante der zelven hier uitgedrukt; en 's Bouwheeren eernaamen in beide randen dus geschreeven staan; 1494

(1) Bonanni Numism. Pontific. Tom. I. fol. 99.

IVLianus EPISCopus OSTIENsis, CARDinalis Sancti Petri AD VINCula.

JULIAAN BISSCHOP VAN OSTIË, KARDINAAL VAN DEN HEILIGEN PETRUS TER BOEIJEN.

De Fransche Koning door deezen Raadsman gesterkt, en van zyne ziekte, die hem eenigen tyd verhinderde, hersteld zynde tradt te gezwinder voort aan 't hoofd van ruim twintigduizend mannen, zoo Fransen als Zwitzers, des te ontzaglyker nog in 't oog der Italiaanen door de meenigte (2) van 't grof geschut, 't gene die volken voor deezen tyd nooit in hunne veldtogten, en zelfs schaars in zwaare belegeringen pleegen te gebruiken. Met dusdaanige manschap kwam hy te Pavië, daar Lodewyk Sfortia hem schoorvoetende op het Kasteel herbergde; omdat 'er Hertog Jan Galeas Sfortia, die den Koning na in den bloede bestondt, opgesslooten en ziek lag; wiens Gemaalin zich aan de voeten des Konings nederwierp en dien zeer beweegelyk badt, van naar de voorslagen haars Vaders, Koning Alfonsus, wegens het Ryk van Napels te willen luisteren; maar de Koning, zulks van de hand geweezen hebbende, nam zynen weg voort naar Placenze, en stondt toen met de zynen lang in beraad, of men, om de hachlykheid (3) der reize, het gebrek van penningen en den aankoomenden winter, den togt zoude voortzetten, of dien laaten steeken en terugge keeren; als de voornaamsten tot de reeds beraamde onderneeming overhelden, zoo besloot men te gelyk Florenze aan te doen, wyl men zich van de gunst der meeste Ingezetenen verzekerd hieldt.

(2) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 23. & seq.

(3) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 517.

Pieter de Medicis, dit besluit kundig geworden, kromp het hart in den lyve van versaagdheid, en liet straks heimelyk door zyne vertrouwdste vrienden den Koning derwaart verzoeken; ja hy ging onlangs hiernaa den zelven te gemoet, en beloofde, op 's Vorsten begeerte, tot eens ieders groote verwondering, het opgeregte verbond met den Paus en den Koning van Napels te zullen verlaaten, de voornaamste Sterktens van zynen Staat te (4) zullen afstaan, en te bezorgen, dat de Koning tweehonderdduizend Dukaaten van de Florentynen te leen kreeg. Door welk gedrag die Stedelingen dermaate verbitterden, dat de Medicis, uit vreeze voor den hals, naar Venetië week. Het Leger met geringen tegenstand, wyl alles zich voor de Koninglyke wapenen boog, tot op zes mylen aan Florenze genaderd zynde bragt de Ingezetenen in zooveel verslaagenheid, dat zy hunne Afgezanten naar den Koning zonden, en, met den zelven eenige dagen gehandeld hebbende, deedt Karel de Agtste, naa hem de sleutels dier Stad waren aangebooden, met ongemeene vreugde en groote plechtigheid zyne intrede te Florenze, (5) op den zeventienden van Slagtmaand des jaars vierennegentig; juist op dien zelfden dag, dat 'er de Vorst van Mirandula Jan Picus, een wonder der geleerdheid, den geest gaf.

(4) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 27. versa.

(5) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 521.

Dees, een Zoon van Jan François Picus, bezat van zyne kindsche jaaren een doordringend vernuft en uitmuntend geheugen, door welken hy, in zyne jeugd op de Hoogeschoolen van Italië en Vrankryk doorslaande blyken zyns verstands gegeeven hebbende, eindelyk te Rome kwam, en schreef, in den ouderdom van drieëntwintig jaaren, (6) zyne beroemde *Thesis* of vertoogstelsel over alle soorten van wetenschappen in negenhonderd leden, en verspreidde de zelve door de geheele waereld, zich met een verbindende die in eene openbaare redenvoeringe te zullen beschermen, gelyk hy zyne stellingen, in de tegenwoordigheid van den Paus, met algemeene, (7) verwonderinge

(6) Du Pin Biblioth. Eccles. Tom XII. pag. 106.

(7) And. Thevet

1494

verweerde; maar zyn lof baarde hem t'evens zooveel afgunst onder de Geestlyken; omdat hy het aanbidden der Beelden, het gruuwelyk verketteren der Kerklyken, en andere misbruiken en ongegronde gevoelens der Roomsche Kerke bestreeden of gekwest hadt, dat men hem voor eenen Ketter uitkreet, en 't geschrift verbooden wierdt; zelf hieldt men hem verdacht (1) van toverye, wyl zy waanden, dat niemand in zulke jonge jaaren, zonder diergelyke invloeijingen, zooveel verstands konde bezitten. Hoewel Picus zyne zaak op het krachtigste verdeedigde, 't mogt echter niet baaten, de haat der Geestlyken bleef duuren zelf naa hy door Paus Alexander, in 't voorgaande jaar, vry verklaard was. Middelerwylen hadt hy zich zyns Vorstendoms (2) ontslaagen, al zyn goed onder de armen omgedeeld, en zich geheel aan de bespiegelingen der weetenschappen overgegeeven, met welken hy zich te Florenze verlustigde, daar hy thans in het tweeëndertigste jaar zyns leevens stierf. Sedert ontbraken 'er geen bekwaame Geesten, die zynen lof, door de blyken van hun verdriet over dit merkelyke verlies der goede letteren, uitbliezen, en dus 's mans gedachtenis deeden herleeven; eene zelfde beweegreden heeft, myns oordeels, ons zyn afbeeldsel op deezen penning verschaft.

Vies des Hommes Illust.

(1) Moreri Diction. Histor.

(2) Du Pin Biblioth. Eeclef. Tom. XII. pag. 106.

♀ F.

Rondom het Vorstlyke borstbeeld, dat op de voorzyde van deezen penning gesteld is, leest men;

IOAN-

 IOANNES PICVS MIRANDVLENSIS.

JAN PICUS VAN MIRANDULA.

De drie bevalligheden, die ik meene, dat men op de eigenschappen zyner bekoorelyke geleerdheid heeft willen toepassen, worden door haare naamen hier in den rand verklaard;

PVLCHRITVDO, AMOR, VOLVPTAS.
DE SCHOONHEID, DE LIEFDE, DE WELLUST.

Hoe minnelyk de aankoomst der Fransen te Florenze mogt schynen, echter waren alle Stedelingen en onderhoorige volken gelast, zich op 't eerste teken der klokken tot bystand (1) der Stad gereed te houden: niettegenstaande deeze voorzorg, deedt de Koning, wyl hy 'er met zyn gansche Leger binnen was, hen niet alleen het leenen eener groote somme gelds afvorderen, maar zelf voorslaan, dat de Stad, die dus haare poorten geopend hadt, hem als overwonne toebehoorde, dat hy 'er dierhalven zyne Amptenaaren en eene rechtbank, om de zaaken in zyn afweezen voor altyd te doen bestieren, zoude aanstellen. Dit voorspel trof de naar vryheid haakende Florentynen tot in het binnenste, zulks 'er uit deeze oorzaake meenigvuldige en langduurige byeenkoomsten sprooten, die de partyen alengs meerder verwyderden en verbitterden. Des de Koning, om den tyd niet verder te verliezen, in de naaste vergaderinge, aan eenen Capponi en drie zyner Medegelastigden tot dien handel zeide, het ware lang genoeg gedraald, zy zouden zich gedraagen naar den inhoud des briefs, dien hy zynen Geheimschryver straks deedt voorleezen: wanneer Capponi, die een magtig man was, hoorde dees de voorgaande eisch (2) te zyn, verloor hy zyn geduld, ontrukte den Geheimschryver het papier uit de hand en verscheurde het; wyl ik bespeur, voegde hy 'er by, zich ontsteeken van gramschap naar den Koning wendende, dat gy in uwe onrechtvaardige en schandelyke begeerte volhardt, welaan dan doed uwe trompetten steeken, wy zullen onze klokken trekken, en tradt voort ter kamer uit. Dit overforts bestaan verwekte zoo groote verbaasdheid onder de Raaden, dat de Koning sedert zagter toon op zynen zang stelde, en met de Stedelingen draagelyker verbond tekende. Zulks de heldhaftigheid van deezen man, een loflyk voorbeeld aan anderen, de verloore vryheid der Florentynen herstelde.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 30.

(2) La Hist d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 31.

De Koning van deezen kant niets meer te vreezen hebbende, geleidde zyn volk naar Rome, daarhy, begunstigd van den aanhang van Colonna en Ursin, den weg toe gebaand vondt, en dierhalven zonder tegenstreevinge nog op den laatsten dag deezes jaars zegepraalende binnen tradt. De Paus, die op Engeleburg geweeken was, weigerde op het verzoek des Konings in gesprek te koomen, des de Overwinnaar hierdoor gehoond, en van de Kardinaalen Colonna, Ruvere en Savelli aangedreeven, om dien gruuwel der Kristenheid, op wiens eed niet te vertrouwen was, thans van den troon te stooten, zyn geschut (3) voor 't Kasteel plantte en dus den Kerkvoogd dwong met hem te handelen, de verbintenis van den Napelschen Koning te verbreeken, eenige Steden af te staan en zynen Zoon den Kardinaal Cæsar Borgia, nevens Zezimus, den Broeder des Turkschen Keizers, tot Gyzelaars te geeven.

(3) Memoir de Comines Liv. VII. Chap. 12.

Zoodra de zaak geregeld was, verliedt Koning Karel de Pauslyke Stad, en verwekte door zynen voortgang geen geringen opstand onder de misnoegde Napolitaanen, tot zooverre, dat Alfonsus, niet weetende werwaart zich te wenden, de Kroon, die hy nog geen

1495

volkomen jaar gedraagen hadt, aan zynen Zoon Ferdinand, die meer van den Adel bemind was, overgaf, en dien voor Koning van Napels hebbende doen uitroepen, voorts naar Mazzara (1) in Sicilië week, daar hy omtrent tien maanden laater, in den ouderdom van zevenenveertig jaaren, overleedt. De Koning van Spanje, onderregt geworden van 't gene 'er in Italië bedreeven wierdt, en dat de Fransche Koning met wyde schreeden naar Napels stapte, dacht niet billyk te zyn, de omkeering dier Vorstendommen ongevoelig te beschouwen; dierhalven belastte hy twee zyner Hovelingen zich derwaart te spoeden, en den Koning Karel te vermaanen (2) van den Paus geen leed te doen, noch eenige Steden van den Kerklyken Staat in te neemen; dewyl hem niet onkundig zoude zyn, dat deezen in het laatste tusschen hen gesloote verbond uitgezonderd waren. Wyders gaf hy den Graaf van Trivento orde om met zyne vloote, die te Alicante zeilreê lag, zee te kiezen. Ook deedt hy Gonsalvus, de beroemste Veldheer zyns tyds, met vyfhonderd speerdraageren tot onderstand van den Napelschen Koning optrekken.

(1) Vergera Monet. di Napoli fol. 67.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 160.

Koning Karel de Agtste was reeds te Velitri gekoomen, wanneer hem de Spaansche Gezanten hunne geloofsbrieven overreikten, en, wegens den Koning Ferdinand hunnen Meester, te gelyk verzogten niet verder te willen gaan, zonder alvoorens aan den Paus en den Heiligen Stoel voldoening, die hy schuldig was, gegeeven, en zyn recht op het Napelsche Ryk beweezen te hebben: als de Fransche Koning hier niet naar luisterde, betuigden de Gezanten, wyl hy het verdrag met Spanje verbrooken hadt, dat het aan hunnen Koning dan vrystondt zich aan die zyde te voegen, welke hem 't voordeeligste zoude schynen; des zy het eige verbond (3) te voorschyn bragten, en in 't gezigt des Konings verscheurden. Al de beweeging der Spaansen verzette den Koning niet van zyn voorneemen, inzonderheid toen men twee der sterkste Vestingen, binnen weinige dagen, stormende overweldigd, en al de Bezetting ter neder gemaakt hadt; wandt deeze wreedheid verwekte zoo groote verslaagenheid onder de verbaasde Napolitaanen, dat ieder zich bereidde om den nek onder het juk des Overwinnaars te buigen; zelfs Trivulce, Ursinus, de Graaf van Petiliano en andere Veldheeren, gingen by de Fransen over; des Koning Ferdinand, verlaaten van de zynen, en door het uitterste ongeval gedreigd, zich, nevens zyne vertrouwdste Vrienden, met weinige Galeijen naar 't Eiland Ischia (4) deedt overvoeren.

(3) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 161.

(4) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 36.

Naauwlyks was de Ryksstad van 't gekroonde Hoofd ontbloodt, of men zondt de sleutels der poorten aan den Franschen Koning, die, op den tweeëntwintigsten van Sprokkelmaand, met onuitdrukkelyke vreugde en opene armen ontfangen, en niet lang hiernaa voor Koning van Sicilië en Jerusalem uitgeroepen wierdt; gelyk verscheidene (5) munten in dien tyd van hem geslaagen zoodaanige eernaamen voeren. Dees gezwinde voortgang, en 't nooit gehoorde geluk, door welken het gansche Koningryk binnen vyftien dagen, dat men 't naauwlyks doorloopen zoude, gewonnen was, wierdt van eenen ieder als een bovennatuurlyk werk aangezien, te meer wyl men zonder geld en zonder voorraad begonnen, en tegen magtige vyanden, in 't midden des winters de zaak voltrokken hadt. Eene zoo zeldzaame voorspoed verwekte den Koning echter groote zorgen, omdat Jan Galeas, Hertog van Milanen, zoo men vermoedde door vergif, geduurende deeze reis gestorven, en Lodewyk Sfortia, op wien niet te vertrouwen was, zich sedert van 't gebied van Milanen verzekerd hadt; insgelyks was Zezimus, de Broeder des Turkschen Keizers, door wien de Fransche Koning eenen opstand, en te gelyk de overwinning in dat Ryk dacht te krygen, van 't leeven gescheiden: des

(5) Vergera Monet. di Napoli fol. 70.

1495

des de Paus hierdoor zestigduizend Dukaaten, welken hy jaarlyks voor des zelfs bewaaring (1) genoot, verloor. Hierenboven was de Kardinaal Cæsar Borgia, dien hy nevens den voornoemden Zezimus, van den Paus tot Gyzelaar kreeg, zyne bewaarderen ontvlugt.

(1) Memoir. de Comines Liv. VII. Chap. 12.

Dit en de naayver der Vorsten brouwden den Overwinnaar geen kleine ontsteltenis; wandt Ferdinand, Koning van Spanje, bevreesd geworden van Sicilië te zullen verliezen, was de voornaamste Vorsten van Europa aan boord om met hen tegen den Franschen Koning in verbond te treeden. De Paus en de Venetiaanen waren straks vaardig, insgelyks Lodewyk Sfortia, wyl Ferdinand dees niet alleen eene Dochter voor des zelfs Zoon ten huuwelyk, maar hem tot Koning van Lombardië te zullen (2) maaken; beloofde; ook kreeg hy den Keizer Maximiliaan aan zyn snoer; vermids hy dien meerder hoope gaf dan voorheen van zyne Dochter Johanna aan des zelfs Zoon Philips, als mede zynen Zoon Jan, den Erfprins, aan Margarita des Keizers Dochter, volgens voorgaande verzoek, in den egt te zullen besteeden. Al het welke met zooveel spoeds verrigt wierdt, dat men de verbintenis dier Vorsten, nog voor het uitloopen van Lentemaand, voor vyfentwintig jaaren duurende, tekende. By dit verbond, 't gene den naam van Heilig kreeg; beloofden de Leden elkanderen, naar maate van ieders vermoogen, een Leger te zullen onderhouden (3) van vierendertigduizend Ruiteren en agtentwintigduizend voetknegten, zoomen voorgaf tot verweering der Kerke en bescherming der Italiaansche vryheid, maar weezenlyk om de Fransen te verdryven.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 168.

(3) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 169.

Sedert deezen tyd kreegen de zaaken een ander aanzien; omdat het geweld, de hoogmoed en versmaading der Fransen, den Napolitaanen zoo ondraagelyk wierdt, dat zy naar gelegenheid wenschten zich te moogen wreeken. Koning Karel, hebbende ook berigt der Vorstlyke vereeniginge gekreegen, bevlytigde zich uit Italië te trekken aleer de vyandlyke magten te velde kwamen. Dierhalven stelde hy 'er Gilbert van Borbon, Hertog van Montpensier, tot Onderkoning aan, en eenige knegten ter bezettinge laatende, vertrok hy van Napels, den twintigsten van Bloeimaand, naar Rome, daar de Paus hem niet durfde afwagten, en gevlugt was; van daar nam hy zynen weg door Toscane, en over de hemelhooge Apennynsche bergen met ongerusten stap en groote dagreizen, om dien gevaarlyken togt, zonder vyandlyke ontmoetingen, ten einde te loopen; maar aan den voet der bergen te Fornovo, niet verre van Parma; vondt men de vereenigde magten omtrent twintigduizend mannen, (4) onder het bevel van François, Markgraaf van Mantua, gereed om hem den verderen doorgang te betwisten, zulks de Fransen, die naauwlyks half zoo sterk in manschap waren, alle Veldslagen meenden te ontleggen; thans van de Italiaanen, wyl deezen om hunne overtreffende magt tot geenen handel geneegen waren, tot den beroemsten stryd dier eeuwe gedwongen wierden. Wandt toen de Italiaanen op den zesden van Hooimaand, door het dapper aanvallen, de eerste slagorde van 't Fransche Leger overhoop gedrongen hadden, en meenende den stryd reeds gewonnen te zyn; onbedachtzaam her- en derwaard naar den buit zogten, verschaften zy den Fransen hierdoor gelegenheid om hunne verstrooide benden te verzaamelen, voorts op den vyand in te dringen, en die, met verschriklyke bloedvergietinge (5) ten kosten van vierduizend zielen, van de hand te wyzen. Waardoor de Koning wyders een afzonderlyk verbond met Lodewyk Sfortia aanging, by het welke den Fransen, in alle voorvallen en tyden, een vry pad door den Milaneeschen Staat verleend wierdt; mids het overwonne Novara aan Lodewyk weder gegeeven, en Genua onder de Voogdye van des zelfs Schoonvader Hercu-

(4) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard pag. 51.

(5) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 172.

1495

les, Hertog van Ferrare, voor tien jaaren onzydig bewaard (1) zoude worden, ook zoude hy den gesloten handel met zyne Bondgenooten, zoo die aan Vrankryk of Napels niet naadeelig was, moogen onderhouden.

(1) Corps Diplomat. par du Mont Tom. III. Part. II. fol. 331.

De Koning dus gered zynde keerde zonder verdere hindernisse naar zyn Ryk. Vermids het geringe getal der in bezettinge gelaatene Krygsknegten niet bestendig was, om de uitgebreide Landschappen van 't Napelsche Ryk te beschermen, en de verdreeve Koning Ferdinand, hierdoor den kans schoon ziende, naar Napels keerde, zoo raakte die, door 't beleid van den Spaanschen Krygsoversten Gonsalvus, midsgaders door merkelyken onderstand der Venetiaanen, en het sterven van den Onderkoning Borbon, eindelyk weder op den troon: des den Fransen, van zooveel gevaars en moeijelykheden, niets gevoeliger (2) overbleef, dan eene vuile ziekte, die zy ten loon hunner ontugtigheden t'huis bragten, en sedert dien tyd door gansch Europa verspreidden.

(2) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 661.

Terwyl deeze gevallen elders gebeurden, geleidde Keizer Maximiliaan zynen Zoon Philips, met den aanvang deezes jaars vyfennegentig, naar Hegouwe, en naadat de jonge Vorst te Valenchein, (3) op den derden van Louwmaand, tot Graaf dier Landstreeke gehuldigd was, keerde de Keizer naar Duitsland; daar hy de Vorsten en Stenden zyns Ryks te Worms byeen riep, en de zelven in de tegenwoordigheid der Gezanten van Spanje, Venetië, Milanen, Montferrat en anderen, in bedenken gaf wat het oorbaarste zoude zyn, of den Turkschen Keizer Bajazet den Oorlog te verklaaren, of tegen den Koning van Vrankryk op te trekken, wyl dees Siena, Pisa en andere plaatsen onwettiglyk ingenoomen, en, 't gene den Keizer niet dulden mogt, den Kerklyken Staat verwoest hadt.

(3) Hist. de Valentiennes par d'Outreman fol. 189.

De verschillende gedachte der verzaamelden deedt (4) voor dien tyd niets besluiten, dan 't gene de gemeene rust en de regeering der byzondere Staaten van Duitsland betrof. Niettegenstaande de tegenstribbelingen eeniger Leden, zyn 'er echter, tot onderstand der Verbondenen, tienduizend Duitsche Knegten (5) in Italië gezonden; welken, omdat het Italiaansche voetvolk voor de Zwitsers bevreest was, de grootste sterkte van dat Leger uitmaakten. Deezen waren voor het grootste deel in den dienst en de bezoldinge van den loozen Hertog Lodewyk Sfortia, welke magtig woelde om zich te versterken, en den Koning van Vrankryk het wederkeeren naar Napels te beletten. Des hy ook, hoewel by de Landzaaten reeds aangenoomen, geenen arbeid spaarde, om, in gevolge der voorgaande belofte, met het Hertogdom van Milanen bekleed te worden van den Keizer; welke door eene geweldige somme gelds (6) bekoord, en weder in de Nederlanden gekoomen zynde, hem door eenige Gezanten den brief ter inhuldiginge, die op den vyfden van (7) Herfstmaand te Antwerpe getekend was, deedt overbrengen; geevende het Hertogdom van Milanen, de Graafschappen van Pavia en Angleria, die door het sterven van Philips Maria Angelus, den laatsten Hertog uit het Huis van Visconti, weder tot het Keizerryk gekeerd waren, thans aan Lodewyk Sfortia te Leen, zoo voor hem als voor zyne wettige manlyke Naakoomelingen, en daarnevens het Roomschkoninglyke wapen, eenen zwarten Arend op een goud veld, te voeren. Hierop heeft Lodewyk weder van zynen kant, in 't openbaar en plechtiglyk, (8) den eed van manschap en gehoorzaamheid aan de Gezanten wegens den Keizer, zynen Leenheer, afgeleid. Dus door het toelachgende geluk begunstigd schreef hy zich geen gering deel van 't verdryven der Fransen, en het herstellen van zynen staat en waardigheid, toe: waarvan de gedachtenis op den eersten, en die der verkreegene eernaamen en van 't wapen op den tweeden deezer naastvolgende penningen bewaard wordt.

(4) G. de Roo Annal. Austr. pag. 530.

(5) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 59.

(6) Hist. de P. Jovio fol. 41.

(7) Corps Diplomat. par du Mont Tom. III. Part. II. fol. 333.

(8) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 49.

I. Het

♀

M.

♀

M.

I. Het borstbeeld van den Hersteller der Milaneezen, zoo hy zich noemde, wordt op de voorzyde van den eersten penning, en daar rondom dit randschrift gevonden;

LVDOVICVS DVX MEDIOLANI PRIMARIUS GENTIS RESTITVTOR.

LODEWYK HERTOG VAN MILANEN, VOORNAAMSTE HERSTELLER VAN HET VOLK.

De twee leliën, die boven alle bloemen de hoope verbeelden, zyn, myns bedunkens, op de tegenzyde als eene zinbediedenis van Lodewyk Sfortia en den Koning van Vrankryk gesteld; om ieder der zelve leidt eene slang gedraaid, omdat deeze eene betekenis van de aanstaande hoogheid (1) van verscheidene Vorsten geweest is. Dierhalven wordt ook de leli van den Milanees regt en fris gezien, in tegenstellinge van de nevenstaande bloem; wandt de onmeetelyke begeerte tot grootheid van Karel den Agtsten verkeerde zelfs zyne getrouwste vrienden tot vyanden, waardoor hy den wortel zyner hoope knaagde en de verwagting deedt verslensen. Het welke nog nader door dit duistere randschrift, als uit den mond van Hertog Lodewyk gevloeid, opgehelderd wordt;

(1) Les Hieroglyph. de J. Pierre Velerian. fol. 189.

SIC MEA ICON DEI, DE HOSTE IN ITALIA GALLICA.

DUS IS MYN BEELD VAN GOD, (DUS) VAN DEN VYAND IN HET FRANSCHE ITALIË.

Door naamsverwisseling heeft men Lombardië in laateren tyd het Overalpische Gaule of Vrankryk geheeten, daar Milanen het voornaamste deel van is.

II. Op de eerste helft van den tweeden ziet men het gelyke weezen van deezen Vorst, welke van François Sfortia by Blanka Maria, natuurlyke Dochter van Philips Maria Anglus, den laatsten Hertog van Milanen uit het Huis van Visconti, geteeld was: ter dier oorzaake draagt dees de bynaamen, zoo van Vaderlyke als Moederlyke zyde in den kring der letteren, die door het hoofd van S[t]. Ambrosius, beschermheilig van Milanen, gescheiden is. De wederhelft vertoont in het eerste en vierde deel van 't schild het Roomschkoninglyke wapen, dat voorheen door Keizer Wenceslaus (2) aan den eersten Hertog dier Landstreeke vergund was te voeren; in het tweede en derde deel staat, wegens Milanen, op een zilver veld een gekronkeld serpent van blaauw met een rood kind ten halve lyve in den bek; wyl men verhaalt, dat het kind van een der eerste Landsheeren dus verslonden, het dier omgebragt, en van de Naakoomelingen (3) in deeze gedaante gevoerd is. Vermids aan deezen Lodewyk, gelyk aan eenigen zyner Voorgangeren, de bescherming van 't Gemeenebest van Genua was opgedraagen, uit deeze reden

(2) Corps Diplomat. par du Mont Tom. II. Part. I. fol. 261.
(3) Memoir. de O. de la Marche, introduct. pag. 13.

1495

vindt men dien naam ook onder zyne tytels gemeld, welken van de eene en de andere zyde hier agtervolgende geleezen worden;

LVDOVICus Maria SFortia ANGLVs DVX Mediolani, PaPiæ, ANGleriæQue COmes AC IANVaE Dominus.

LODEWYK MARIA SFORTIA ANGLUS HERTOG VAN MILANEN, GRAAF VAN PAVIË EN VAN ANGLERIË, HEER VAN GENUA.

De Aardshertog Philips, naadat hy in alle zyne Nederlanden, uitgezonderd Gelderland, gehuldigd was, beriep de Staaten dier Gewesten te Mechele (1) byeen, om door hunnen raad en onderstand de inwendige tweespalt voor altyd aan den band te leggen, en de verdorvene Landen in hun voorgaande welvaaren te herstellen. Onder 't beraamen der oorbaarste middelen kwamen eenige deftige Gezanten derwaart van Ferdinand, Koning van Spanje, (2) aan den Landsheer Philips gezonden, om de egtverbintenis van des zelfs Zuster Margarita met Jan, Erfprins van Spanje, te voltrekken; welk huuwelyk by de hierop vergaderde Staaten der Landen toegestemd, en te Mechele, naar de gewoonte der Vorsten met het byleger door eenen der Gezanten, in Slagtmaand bekrachtigd wierdt. Ten zelven dage tradt men insgelyks in onderhandeling over de huuwelyks vereeniging van den Landsheer Philips (3) met de tweede Dochter van den zelfden Koning Ferdinand; 't gene eindelyk met goedvindinge van 's Lands Staaten, in Louwmaand van 't zesennegentigste jaar, onder beding dat men de Bruid naar Nederland zoude voeren, is vastgesteld.

(1) Heuten Rer. Austr. Lib. V. Cap. 4.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 281. verso.

(3) Die Excell. Chron. van Brab. pag. M111.

1496

De strenge vorst hadt in 't begin van Sprokkelmaand de staande Meeren, en zelf den snellen Rynstroom, met eene hegte korst van ys overtoogen, die door 't geweldige water, dat van boven kwam, binnen weinige dagen weder aan 't dryven raakte, en hier en daar hegtende de dyken doorkorf, of den vloed dermaate stopte, dat de Stroom over zyne boorden vloog, en niet alleen alle de naastgelegene Landen, beneden (4) Keulen tot Utrecht, onderzettede, maar met het doorbooren van den Lekdyk zooveel waters in Holland wierp, dat het rondom Utrecht en Woerden blank stondt. Hierby ontstak den zeventienden van Lentemaand een storm uit het Noordoosten, die de scheepen en schuiten voor Amsterdam dapper beschaadigde, en het water over den Velzer dyk dreef, waardoor alle Landen en Dorpen (5) in Rynland van de eene en de andere zyde overstroomde; zulks de Landzaaten van alom beneepen als in eene bare zee, en ongemeene schaade gedompeld wierden.

(4) W Hedæ Hist. Episc. Ultraj. fol. 306.

(5) Gouthoevens Chron. van Holl. fol. 560.

Naadat de Aardshertog Philips, den vierentwintigsten der naastvolgende maand, een verbond van den vryen Koophandel (6) en van onderlinge vriendschap met Hendrik den Zevenden, Koning van Engeland, voor zyne en des zelfs Onderzaaten en Landen gemaakt hadt, vertrok hy naar Duitsland op het aanhouden zyns Vaders Maximiliaan. Dees van Sigismund, den Aardshertog van Oostenryk, voor zes jaaren tot Erfgenaam (7) van alle des zelfs goederen aangenoomen, wierdt thans volkoomen bezitter, omdat Sigismund zonder Kinderen agter te laaten, op den zesden van Lentemaand deezes jaars, te Insprug (8) overleeden was, laatende in 't algemeen den lof van verstandig, milddaadig, bemind van zyne Onderdaanen, meer geneegen tot de rust en den Vreede dan tot de onrust en den oorlog, geweest te zyn, en in het byzonder de heerschappy zyner Landen aan zynen Neef Maximiliaan agter, welke de duslang verdeelde Oostenryksche Vorstendommen, wier wapen-

schil-

(6) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 318.

(7) G. de Roo Annal. Austr. Pag. 516.

(8) G. de Roo Annal. Austr. Pag. 534.

1496

schilden op de volgende penningen verbeeld zyn, wederom vereenigde. Ter bekrachtiginge van dit geval ſtrekken deeze drie gedenkſtukken; wyl men de overdragt der Landſchappen, door de wapens afgebeeld, van die van Sigismund op dien van Maximiliaan ziet overgebragt.

I. II. Op de voorzyde van den eerſten is het halve lighaam van den Aardshertog, wiens afkoomſt ik voorheen (1) beſchreeven heb, geſtempeld; gelyk op de eerſte helft van den tweeden de ganſche gedaante, Vorſtlyk opgetooid, tuſſchen eenen gepluimden helm en eenen Leeuw die het wapenſchild van nieuw Ooſtenryk houdt, en op beide dit aleensluidende randſchrift, gezien wordt;

(1) fol. 110.

SIGISMVNDVS ARCHIDVX AVSTRIAE.

SIGISMUND AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK.

De keerzyden zyn weinig verſchillende en elders verklaard; dierhalven noodloos ons hiermede op te houden.

III. De derde vertoont ons het geharnaſte beeld van den Keizer ten halven lyve; met de Koninglyke Kroone op het hoofd, het zwaard in de regter, en den Ryksappel in de ſlinker hand. Dat hier geene Keizerlyke tekens gevonden worden, zulks bekrachtigd de ſtelling dat Maximiliaan die nooit gevoerd heeft, dan naadat hy van den Paus daartoe gewettigd was, om de zelfde reden vindt men hier dusdaanige tytels;

MAXIMILIANus ROMAnorum REX SEMPER AVGVSTus, 1495.

MAXIMILIAAN KONING DER ROMEINEN ALTYD VERMEERDERAAR, 1495.

 Wyl

1496 Wyl fommige Schryvers omtrent den fterftyd van Sigismund een jaar verfchillen, zoo zoude dit jaargetal eenige opheldering konnen geeven, byaldien 'er geene bedenking viel, of hier niet naar den Vlaamfchen ftyl gerekend zy. 1496

De Roomfchkoninglyke Arend, die met uitgefpreide wieken op de keerzyde gefteld is, draagt de wapens van Ooftenryk en van het pas verkreege Graaffchap Tyrol op de borft, wordende wyders in den kring van twintig diergelyke fchilden beflooten, die ik kortlyk zal melden, beginnende van het onderfte en dus ter regter zyde vervolgende; 1. Hungarië. 2. Oudborgonje. 3. Carniola of Krain. 4. Stiermark. 5. Limburg. 6. Burgouw. 7. Hohenberg. 8. Nellenburg. 9. Kiburg. 10. Montfort of Veldkerke. 11. Habsburg. 12. Ferrette. 13. Portenauw. 14. Windismark. 15. de Elfas. 16. Holland. 17. Vlaandre. 18. Opper-Ooftenryk. 19. Carintië. 20. Brabant.

Geduurende den tyd dat Keizer Maximiliaan zich, met het aanvaarden der nieuwverkreegene bezittingen, in Tyrol ophieldt, is 'er Lodewyk Sfortia met de Gezanten der Bondgenooten in perfoon verfcheenen; wandt de Florentynen willende Pifa, dat van de Franfen in vryheid gefteld was, weder tot de voorige onderdaanigheid brengen, zoo hadden de Venetiaanen en Sfortia den Stedelingen byftand verfchaft; maar hoorende, dat men in Vrankryk zich tot eenen nieuwen togt gereed maakte, waren zy zoo bevreesd geworden, dat zy den Keizer Maximiliaan, zoo die met een zeker getal ruiteren en voetknegten derwaart wilde trekken, voor iedere maand twintigduizend (1) Dukaaten, en dit drie maanden agtervolgende, deeden aanbieden. Om dit nader te befteeken was de Hertog zelf de Alpes overgeftapt, en thans eenen geruimen tyd met den Keizer gehandeld hebbende keerde hy te rugge naar Bormië, daar de Keizer zich den volgenden dag, onder fchyn van ter jagt te gaan, vervoegde; en den tyd en de wyze zyner overkoomfte beraamd hebbende ging hy naar Duitfland, en fchreef, op den drieëntwintigften van Bloeimaand, uit Augsburg aan de Vorften en Staaten (2) zyns Ryks, hen beroepende op den Ryksdag te Lindau, en ftelde hen te gelyk de beweegredens zyner Italiaanfche reize voor, naamenlyk dat de Franfen niet alleen het onderbrengen van Milanen in den zin hadden, maar zelfs van ganfch Italië, dat onaffcheidelyk aan 't heilige Ryk behoorde, en 't ftondt te vreezen, dat zy de Keizerlyke Kroon, die met zoovele moeite en zwaare bloedftortingen aan Duitfland gebragt was, zouden overweldigen, dat hem zulks, als Oppervoogd en Befchermer der Kriftlyke Kerke, niet betaamde ongevoelig aan te zien, opdat de Paus, overtuigd van zyne wakkerheid, hem, en niet den Koning van Vrankryk, tot Roomfchkeizer mogt kroonen. Dierhalven begeerde Maximiliaan van de Stenden des Ryks, dat zy geld, betaamelyk getal volks en gefchut verzaamelen, en ter beftemder plaatfe verfchynen zouden, om, naa het eindigen der vergaderinge, hem in zyne onderneeminge te konnen volgen; wyders beloofde hy van zynen Zoon Philips derwaart te zullen brengen, om den onderftand van des zelfs Landen magtig te worden: tot dat einde zondt hy onder anderen ook afzonderlyke brieven aan de voornaamfte (3) Steden der Nederlandfche Geweften, dus naar Antwerpe, Dordrecht, Brugge, Lukfemburg, Middelburg, Berge in Henegouwe en anderen, om de Onderdaanen in zyn belangen te trekken, zoowel als den Landsheer zynen Zoon. Welke, in het doorreizen van Maaftricht, van de Stedelingen verzogt om nevens hen naar den (4) Vogel te fchieten, zich daartoe liet beweegen, en door het nederwerpen van den zelven, te gelyk den prys en de genegenheid zyner medefchutteren won.

Wanneer de Aardshertog in Bloeimaand te Keulen kwam, wierdt hy eerlyk ontfangen, en van wege de Stad

(1) La Hift. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 82.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 359. & feq.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 363.

(4) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 494.

1496

(1) Die Chron. van der Stat Coellen fol. 343. verso.

(2) Henteri Rer. Austr. Lib. V. Cap. 4.

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 82. versa.

(4) Mariana Hist. d'Espagne

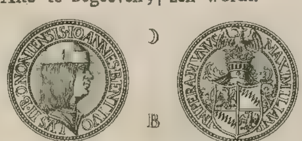
Stad (1) met zes wagens havers, een gelyk getal met wyn, twee groote offen, twee zilvere vergulde schaalen en andere gaaven beschonken. Wyders in 't Graafschap Ferrette als Vorst gehuldigd zynde geraakte hy eindelyk, op den laatsten van Weidemaand, te Weene by zynen Vader den Keizer, met wien hy verscheidene dagen in 't heimelyke handelde, zoo men vermoedt, (2) over het verzekeren van Gelderland, het voltrekken zyns huuwelyks, 't wederkrygen der Landen en Steden, welken de Koning van Vrankryk nog in zyn geweld hadt, of om de genegenheid der Zwitsers te winnen, en diergelyke raadsels, die door de gevolgen zyn bevestigd geworden. Hoe het zy, klaarder blykt, dat Maximiliaan, op den Ryksdag te Lindau, niet naar genoegen van de Duitsche Vorsten ondersteund wordende, echter den togt naar Italië voortzettede, vermids hem, boven de reeds ingewilligde somme, nog dertigduizend Dukaaten van Lodewyk Sfortia (3) beloofd waren; maar soberlyk van duizend ruiteren en vyfduizend voetknegten gevolgd zynde, verviel de groote verwagting die men op hem gebouwd hadt, tot zooverre, dat, hebbende bevel gezonden aan den Hertog van Savoije en aan den Markgraaf van Montferrat, zich, als Leenhouders (4) van het Keizerryk, zonder vertoeven naar Aste te begeeven, zelf de Hertog van Ferrare, schoon die Modena en Rhegio van 't Keizerryk te leen bezat, alzoo min zwaarigheid vondt in 't niet gehoorzaamen dier geboden dan anderen.

1496

Tom. V. pag. 199.

(5) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard, pag. 78.

Onaangezien deeze wederstreevingen, beschikte Lodewyk Sfortia geld en krygsvolk aan den Keizer, en brandende om Pisa in zyn geweld te krygen raadde den zelven, wyl het van overoude tyden een Ryksstad geweest was, die voor zich te vorderen, en de Florentynen, ware het moogelyk, van de Fransen te verwyderen. Wanneer dit van de Bondgenooten was toegestaan, wierdt alles, om de onderneeming wel te doen slaagen, vaardig gemaakt: men hadt reeds Jan Bentivoljo, die het gebied in Bolonje voerde, en met de Italiaansche Vorsten in 't verbond stondt, aangemaand, (5) om van zynen kant op de Florentynen te vallen, terwyl die van Pisa en Siena hen aan de andere zyde zouden bestooken, omdat men bevreest was dat zy de rivier van Genua mogten benaauwen. Vermids Bentivoljo zich hier van niet vreemd hieldt, spaarden de Bondgenooten geene beweegredens om hem door beloften op te wekken, zelf Keizer Maximiliaan zogt hem door beleefdheid aan zich te verbinden; 't welke, al ware het, dat 'er geene schriften van repten, door deezen penning beweezen wordt.

Het hoofd van Jan Bentivoljo, den Zoon van Hannibal, vertoont zich op de voorzyde, welke zoodaanigen lof verworf, dat men hem voor eenen der beroemdste Mannen zyns tyds, te gelyk eenen dapperen Krygsman en eenen wyzen Veldheer, erkend heeft; hy was de tweede van deezen naam, die het gebied in Bolonje voerde, 't gene ook uit dit randschrift blykt;

IOANNES BENTIVOLVS II. BONONIENSIS.

JAN BENTIVOLJO DE TWEEDE VAN BOLONJE.

Het ruggestuk geeft ons te kennen, dat het van Keizer Maximiliaan gegeeven is; maar wat hier door moet verstaan worden verdient nadere beschouwing; wyl ik vast stel, dat

 dit niet op het geld toepaſſelyk is , omdat Maximiliaan zelden te veel hadt , en dat hy zich zelven geen Keizer zoude genoemd hebben. Waarſchynlyker zoude dit het recht van munten konnen zyn , vermids de Keizer als Oppervorſt van Lombardië , daar. Bolonje in gelegen is , hem zoodaanige vryheid heeft konnen ſchenken. Boven alles dunkt my , dat men hier ook het Roomſchkoninglyke wapen te voeren , 't gene in het eerſte en vierde deel van 't Schild ſtaat , onder begrypen kan , nademaal het wapen der Stad , 't welke in de andere twee deelen gezien wordt , niet agter geſteld zoude zyn. Hoe het zy , zal ik eenen ieder overlaaten te beſluiten uit deeze daar nevensſtaande letteren ;

MAXIMILIANI IMPERATORIS MVNVS.

GESCHENK VAN KEIZER MAXIMILIAAN.

Ik heb deezen Bentivoljo te merkwaardiger geacht hier te vertoonen ; omdat hy de laatſte van dit Huis geweeſt is , die de heerſchappy in Bolonje gevoerd heeft ; wandt tien jaaren laater wierdt hy met de zynen verjaagd , en de Stad aan den Kerklyken Staat gehegt.

De Keizer, naa 't bezorgen der noodigſte zaaken , door den onderſtand van Sfortia verſterkt zynde, begaf zich naar Genua , van waar hy , met eerbewyzingen en geſchenken voorzien , op den agtſten van Wynmaand , juiſt op den zelfden dag dat Ferdinand de herſtelde Koning van Napels ſtierf, met de vloote, die aldaar op hem wagtte , (1) naar Piſa overvoer , en onder deeze Stedelingen eene zoodaanige blydſchap verwekte , dat zy hem als Beſchermer hunner vryheid uitriepen , en het ten toon hangende Franſche wapenſchild ſtraks in den vloed wierpen. Naa 'er weinig beraads met de aldaar vergaderde Bondgenooten genoomen was , wierdt Maximiliaan door eene Galey tot voor de haven van Livorne gebragt ; de gelegenheid dier Stad , welke de Vereenigde met hunne Vloote ter Zee beſlooten hadden , nevens de toegangen en ſtranden wel bezigtigd hebbende keerde hy weder naar Piſa , daar men de krygsmagt verzaamelde , met welke de Keizer het beleg ſmeet voor Livorne , dat de Florentynen , blyvende volſtandig aan de zyde der Franſen , met volk , geſchut en voorraad gevuld hadden.

(1) Hiſt. de P. Jovio Tom. I. fol. 155.

Met den aanvang der beſtorminge verwakkerde de bedenkingen van de voornaamſte Hoofden der Verbondenen, onder wiens magt de Stad , byaldien zy gewonnen wierdt , zoude verblyven ; en dewyl de Hertog van Milanen zoowel als de Veneetiaanen hierop uit waren , en dat zy het verſchil aan 't oordeel van den Keizer niet durfden laaten , uit vreeze dat dees door gebrek aan geld van de Florentynen omgekogt mogt worden , zoo is de yver der Beſpringeren grootlyks verflaauwd , eensdeels door het wantrouwen , andersdeels door de aankoomſt der Franſche (2) Vloote , welke, alleenlyk een met graanen gelaade ſchip agter laatende , met volle zeilen binnen de haven raakte : hierenboven heeft een geweldige (3) ſtorm , die de ſchepen der Bondgenooten tegen den wal , en de Keizerlyke knegten naar Piſa dreef, de Belegeraars geheel verſtrooid.

(2) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 86.

(3) Hiſt. de P. Jovio Tom. I. fol. 157.

Zulks de Keizer, misnoegd over dien tegenſpoed en over de kwaade betaaling der Venetiaanen , naar Pavië keerde ; alwaar de Hertog van Milanen en de Pauslyke Gezant Carvajal hem tot het beſchermen van Genua zogten te beweegen ; maar het wantrouwen op de Italiaanen , en de tyding dat de Koning van Spanje , welke tegen den Koning van Vrankryk de wapens in Rouſſiljon gevoerd , en een beſtand tot in 't naaſte jaar gemaakt hadt , deedt Maximiliaan (4) zyne terugreis verhaaſten , gelyk hy zyne benden ſtraks verdeelde , eenigen in Italië liet , anderen voorheen zondt, en

(4) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 200.

1496

en, zelf in 't midden van den Winter, door de beſneeuwde Alpes in Duitsland keerde ; daar zyne Gemaalin Blanka Maria , even als zyne voorgaande Egtgenoote , ſneuvelde ; wandt bezwangerd zynde , en in 's Keizers afweezenheid ter jagt rydende , is zy van 't paerd gevallen , en weinig tyds laater , zonder Kinderen (1) voortgebragt te hebben , van dit leeven geſcheiden.

Zyn Zoon Philips was ondertuſſchen naar de Nederlanden vertrokken, daar de rykdommen , door den herſtelden Koophandel, thans naartoe vloeiden, en, door 't verdryven van de tweedragt, de heusſche manieren , konſten en wetenſchappen als uit een duiſteren nevel met meerder luiſter weder te voorſchyn traden. 't Gene by die van Antwerpe, in het houden van den Landprys, dit jaar doorſtraalde , op eene vergadering van de voornaamſte kameren der Redenrykkonſte , aan welken wy den opbouw onzer taale, en het verbeteren der verdorvene zeden , grootlyks verſchuldigd zyn ; wandt deezen alom in de Steden , en eindelyk ook in de Dorpen der Nederlanden , verſpreid geworden , en van de Overigheden toegelaaten en begunſtigd , beſtonden niet uit den droeſſem des volks , maar uit eerbaare mannen en vernuftige geeſten , die de geleerdheid en t'evens een geregeld leeven beminden : welken tot ſtigtelyk vermaak en oeffening des verſtands , in hunne byeenkoomſten met ſpelen en zinryke vraagen , zoo in rym als onrym , de gebreeken (2) op eene ernſtige of ſcherſende wyze beſtraften of beſchimpten. Met zoodaanig een inzigt hadt men thans te Antwerpe verſcheidene pryzen , ter belooninge der ſchranderſte vernuften, voorgeſteld, en onder deezen drie zilvere kannen beloofd aan zoodaanigen, die oploſſen konde, welke de grootſte genade mogt zyn, die God tot het meeſte heil der menſchen verleend hadt.

Hierdoor zag men , op eenen dag, tweeëntwintig dier Kameren van de naaſtgelegene Landzaaten in zegepraal, ieder als om ſtryd met onbeſchryflyke pracht en koſte uitgedoſt , te land (3) binnen koomen. Die van Gend , van Sluis , van Ooſtende , van Berge op den Zoom , van Amſterdam in Holland , en van Reimerswaal in Zeeland deeden hunne intrede met gelyken toeſtel, doch te water ; waarby die der Stad gevoegd zynde , een talryk ſchouſpel uitmaakten : onder deezen was de Kamer der Violieren de voornaamſte en de oudſte , in de zelve zaaten veele (4) Schilders , welken door hunne werken en tegelyk door deeze uitſpanning blyken hunner ſcherpzinnigheid gaven ; wandt , hoewel elke konſt haare eige bepaaling heeft , nogtans waren de Poëzy en (5) Schilderkonſt , van ouds her , in onderlinge gemeenſchap verknogt , zulks dat de eene zelde bloeide of de andere bragt ook vrugten voort ; 't gene veelmaalen beſpeurd en nu in de Nederlanden , door de meenigte der fraaije geeſten , weder beveſtigd wierdt. Onder deezen , die hier en daar in het licht traden , was te Antwerpe zekere Quintyn Metſys niet van de minſten te achten , en wel waardig , zoo om zyne werken , als wegens het aardig geval waardoor hy tot de Schilderkonſt raakte , hier genoemd te worden. Dees , in zyne jeugd een Smit zynde, verliefde op een aardig meisje , dat te gelyk van eenen Schilder gevreeden (6) wierdt ; maar de ſchoone konſt meer ingang dan het vuile handwerk op kieſche zinnen vindende , hoewel men zelf den perſoon van Quintyn voor dien zyns medevryers ſtelde , zoo heeft hy, hierdoor genoopt, ſtraks den Smits hamer verworpen , de penſeelen in de hand gegreepen , en zich met zooveel vlyts en geluks geoeffend , dat hy dus beſtierd van de liefde in luttel tyds een uitneemend meeſter geworden is ; gelyk zyne ſtukken door geheel Europa (7) verſpreid , in onze dagen nog , tot getuigen van zyn vernuft ſtrekken , waar door hem t'zyner eere ook deeze penningplaat is toegewyd.

(1) Heuteri Rer. Auſtr. Lib. V. Cap. 2.

(2) Hoofds Nederl. Hiſt. fol. 36.

(3) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 282.

(4) L. Guicciardi. Beſchryv. der Nederl. fol. 79.

(5) J. van Vondels opdracht van Horatius.

(6) Het leeven der Schilders door K. van Mander pag. 137. verſo.

(7) Het leeven der Schilders door de Piles, pag. 330.

Het geheugt my, dat ik het afbeeldſel van deezen Konſtenaar omtrent in diergelyke gedaante, als hy hier vertoond wordt, uit wit marmer gehouwen gezien heb, ſtaande, ten ſpoorſlag van anderen, in 't openbaar te Antwerpe aan de Mariakerke gehegt, en onder het zelve (1) op een blaauwen ſteen, nevens een Latyns, ook dit Nederduitſche Grafſchrift: *Sepulture van Mr. Quinten Metſys in zynen tyd Groffmit en daarnaa fameux Schilder, ſtierf in 't jaar* 1529. Dat dees geen twintig jaaren aan 't ſmeeden geweeſt, en geen buitengemeenen ouderdom bereikt heeft, gelyk ſommigen melden, (2) zulks dunkt my uit het jeugdige weezen, en uit dit bygevoegde jaargetal te blyken;

(1) Le Grand Theatre Sacrè de Brab. Tom. II. fol. 65.
(2) Het leeven der Schilders door de Piles, pag. 329.

QVINTINVS METSYS, 1495,

Sedert dat het huuwelyk tuſſchen de Kinderen van den Keizer en die van den Spaanſchen Koning geſlooten was, en dat 'er Ferdinand behoorlyk van berigt was, deedt hy, om zyne Dochter naar de Nederlanden te voeren, eene magtige Vloot in Biſcaje uitruſten: die naauwlyks in de haven van Laredo zeilreê lag, of de Koningin Iſabella geleidde (3) haare Dochter Johanna derwaart: hebbende het opperbevel der Vloote en het beſtier haarer Dochter aan Don Frederik Henriques, Grootzeevoogd van Kaſtilië (4) bevoolen, is de Vorſtlyke Bruid, in 't gezelſchap van een Hoflyken ſtoet veeler Heeren en Jufferen, binnen 't ſcheepsboord getreeden; waarop de Vloot den tweeëntwintigſten van Oegſtmaand onder zeil raakte en den koers naar Nederland zettede. Wanneer zy in het begin van Herfſtmaand omtrent de hoogte van Kales genaderd, en van de Vlaamingen ontdekt was, deeden de Bruggenaars op den agtſten dier zelfde maand een aandachtigen ommegang (5) naar de Vrouwekerk, en baden yverig, dat de Bruid van hunnen Landsheer Philips, zonder eenige rampen te lyden, in de haven van Sluis mogte aankoomen; doch het geviel, dat de Vloot twee dagen laater, met meer dan honderd groote ſcheepen, voor Armuije in Zeeland (6) het anker liet vallen, daar de Princes en haar gevolg aan land kwaamen, en voorts naar Antwerpe vertrokken, wordende alom met vreugde en eerbewyzingen, maar inzonderheid in deeze ryke Koopſtad, ontfangen.

Margarita van Ooſtenryk, die aan den Spaanſchen Prins verloofd was, vervoegde zich ſtraks met ſtaatlyken ſleep derwaart, en verzelde de Bruid, toen de plichtpleegingen afgeleid waren, naar Lier; wyl de Aardshertog Philips, niet lang uit Duitsland terugge gekeerd zynde, haar in die Stad verbeidde, en naa vriendlyke ontmoetingen zonder veel om-

(3) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 190.
(4) Torquet Hiſt. d'Eſpagne fol. 1132.
(5) Dio Eccell. Chron. van Vlaand. fol. 282. verſo.
(6) Reigersbergen Chron. van Zeeland door Boxhorn. II. deel pag. 316.

1496 omstandigheid met haar, op den eenentwintigsten van Wynmaand, (1) door Hendrik van Bergen, Bisschop van Kamerik, in den egt verbonden zynde, door bedgemeenschap het huuwelyk bekrachtigde. Hoewel de Bruiloft te Lier met luttel aanziens gehouden was, echter is de zelve weinige dagen laater hervat, en te Brussel met geen mindere pracht en Koninglyken toestel, dan hunne waardigheid vereischte, gevierd geworden. Zulks men ter gedachtenisse van deeze vereeniginge, die zoo veele Ryken, Landen en schatten naa zich sleepte, dat 'er diergelyke zelden gehoord is, de zes volgende Legpenningen in de Nederlanden gemaakt heeft. 1496

(1) Haraei Annal. Brab. Tom. I. fol. 495.

I. Het gekroonde Aardshertoglyke wapenschild, dat, met de keten der Guldevlies Ordere omhangen, op de voorzyde van den eersten staat, wordt met den zoom deezer, op zyne Bruid betrekkelyke, en uit het boek der Wysheid (2) geleende woorden omvangen;

(2) Cap. VIII. vers. 2.

HANC QVAESIVI MICHI SPONSAM ASSVMERE.

DEEZE HEB IK GEZOGT MY TOT EENE BRUID TE NEEMEN.

Het wapen van Spanje, dat op de tegenzyde gestempeld is, behoort tot zyne Gemaalin, welke, met de rondom gevoegde spreuke van den wysten der (3) Koningen, op het voorgaande van haaren Gemaal in deezen zin schynt te antwoorden;

(3) Salomons Spreuken Cap. VII. vers. 15.

EGRESSA SVM DESIDERANS TE VIDERE ET REPPERIRE.

IK BEN UITGEGAAN BEGEERENDE U TE ZIEN EN TE VINDEN.

II. De tweede, die in Holland gemaakt is, vertoont de Vorstlyke borstbeelden, zoo van den Aardshertog Philips als van de Prinsesse Johanna; op de voorste helft tusschen

1496 de zelven zyn twee bloemen gesteld, 't zy voor de hoope die men op dit egtverbond hadt, 't zy om de jeugdigheid der persoonen af te beelden: wandt de Bruid was omtrent zeventien, en' de Bruidegom agtien jaaren oud. Wyders vindt men dit omschrift;

IETToirs POVR LA ChAMBRE DES COMPTEs De HOLLande.

LEGPENNINGEN VOOR DE KAMER DER REKENINGEN VAN HOLLAND.

Door het wapen des Landsheeren en dat van Spanje, welken op de andere helft binnen eene ruit beslooten zyn, worden de voorgaande wezens kenbaar gemaakt, en door het bygevoegde randschrift, uit eenen der Koninglyke (1) Harpzangen, de Almagtige voor deeze vereeniginge geroemd;

(1) Psalm. CXIII. vers. 2.

SIT NOMEN DomiNI BeNEDICTVm.

GEZEGEND ZY DE NAAM DES HEEREN.

III. Het gekroonde borstbeeld der Vorstinne wordt alleenlyk op de voorzyde van den derden gezien, daarentegen op de keerzyde de nu verbondene wapens, en in beide de randen dit agtervolgende omschrift;

IETToirs POVR LE BVREAV DE MADAME L'ARCHEDVCESSE D'AVSTRICHE, COmtesse de Flandre.

LEGPENNINGEN VOOR DE REKENKAMER VAN MEVROUWE DE AARDSHERTOGINNE VAN OOSTENRYK, GRAAVINNE VAN VLAANDRE.

IV. Op het voorste stuk van den vierden staat de hoope door eenige bloemen, en een vat met water in de hand afgebeeld; wandt de vogt en de warmte brengen de bloemen tot gewenschte vrugten, welken uit deeze saamevloeijinge verwagt wierden. Het randschrift schynt my hier als uit 's Vorsten mond voort te koomen;

IE L'AI FAIT, TEL CVIDE QV'IL FAVLT, ANNO 1496.

WEES VERZEKERD, DAT IK 'T GEDAAN HEB, ZOODAANIG ALS 'T BEHOORT, IN 'T JAAR 1496.

Het agterstuk draagt een wapenschild, 't gene van een mansbeeld gehouden wordt, beslooten door deezen leerzaamen letterzoom;

IN OMNIBVS RESPICE FINEM, ANNO DomiNI 1496.

BESCHOUW HET EINDE IN ALLE DINGEN, IN 'T JAAR DES HEEREN 1496.

V. De vyfde heeft even de zelfde voorzyde als de naastvoorgaande; maar op het ruggestuk ziet men eene gekroonde P, die den naam des Landsheeren Philips betekent, en onder de zelve deeze twee groote letters zyner gewoone spreuke;

Qui Voudra.

DIE ZAL WILLEN.

Welke uitdaaging omvangen is door een duister omschrift, dat de menschen in 't gemeen en

1496 en de Vorsten in 't byzonder schynt te vermaanen, van zich niet te veel op bedriegelyken schyn te verlaaten: het zelve wordt door den Nederlandschen Leeuw gescheiden, en dus verklaard; 1496

TEL CVIDE, QVI FALT; TEL CVIDE, QVI FALT.

ZOODAANIG GELOOFT, DIE ZICH BEDRIEGT; ZOODAANIG GELOOFT, DIE ZICH BEDRIEGT.

VI. Het Aardshertoglyke wapenschild is op de eerste helft van den zesden gesteld, en op de wederhelft een gekroonde roozetak, moogelyk omdat de Prinses Johanna de ydelheid tot een zinnebeeld (1) voerde, of dat zy onder het Vrouwlyke geslacht als de roos onder de bloemen uitblonk; hoe het zy, men vindt, tot verbreiding der Godlyke wysheid, den penning van weerkanten met deeze woorden van den Dichtlievenden Koning David (2) belaaden;

(1) Le Mausoleè de la Toison d'Or pag. 79.
(2) Psalm CXIX. vers. 137.

IVSTVS ES DOMINE ET RECTVS, ET RECTVM IVDICIVM TVVM, 1496.

RECHTVAARDIG ZYT GY HEERE EN OPRECHT, EN UW OORDEEL IS BILLYK, 1496.

De Prinses Johanna was, onder de vyf Kinderen, de naast oudste Dochter van Ferdinand en Isabella, welken door hunne trouw de Spaansche Kroon tot zoodaanige overtreffende (3) grootheid en ontsaglyk vermoogen bragten, dat zy sedert dien tyd eenen schrik en naayver in alle andere Staaten van Europa verwekt heeft; wandt Isabella was in 't jaar veertienhonderdtweeënzeventig erfgenaame geworden van haaren Broeder Hendrik den Vierden, en laatsten Koning van Kastilië en Leon; Ferdinand verkreeg zeven jaaren laater, naa het sterven zyns Vaders Jan den Tweeden, Koning van Arragon en Sicilië, des zelfs agtergelaatene Ryken in bezitting. Zulks de Koning, zich meester ziende van geheel Spanje, wyl de andere Vorstendommen reeds aan de gemelde Ryken gehegt waren, uitgezonderd Portugaal, en het zuidelyke deel 't gene van de Mooren bewoond wierdt, alle middelen bedacht om zyne heerschappy bestendig te maaken; met dit inzigt de eerste onlusten gedempt en zyne Onderdaanen in rust gebragt hebbende heeft hy alle vlyt aangewend om het Geloof te zuiveren, en de Jooden en Ketters te vervolgen, en daartoe de Rechtbank der (4) onderzoekinge, die sedert zoo berugt wierdt, ingesteld: zelf ondernam hy de Mooren geheel uit te rooijen, en kwam, met hachlyke stryden, met gruuwelyke bloedvergietinge, met zich zelven en zyne Kroone in gevaar te stellen, ten einde van een tienjaarigen (5) oorlog, tot zyn oogmerk; doordien hy in het tweeënnegentigste jaar deezer eeuwe, door het onderbrengen van Granade, op eenen schok de heerschappy der Mooren, die meer dan zevenhonderd jaaren in Spanje gestaan hadt, te gronde wierp, en een onbeschryflyk getal menschen van allerhanden staat, ouderdom of kunne, voor altyd naar Afrika verdreef.

(3) Etat Present de l'Espagne par Vairac. Tom. II. pag. 45.
(4) Inquisitie.
(5) Torquet Hist d'Espagne fol. 1117.

Weinig tyds laater zondt hy Kristoffel (6) Colombus, wiens ontwerp by de Koningen van Engeland en Portugaal geenen ingang vondt, naar het onbekende Amerika, waardoor het vierde deel der Waereld, en t'evens eene onuitputtelyke schat voor Ferdinand ontdekt wierdt. Welke in 't algemeen de Roomsche Kerk, door deeze gelukkige onderneemingen, grootlyks aan zich verbondt, en in 't byzonder, door den onderstand tegen de Fransen in den Napelschen oorlog verschaft, de gunst van den Paus dermaate verworven hadt, dat Alexander de Zesde, uit aanmerkinge van

(6) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 128. & seq.

1496

van deeze verdienste, hem nog voor het uitloopen van dit zesennegentigste jaar met den tytel (1) van *Catholicus*, dat is, Algemeengeloovige, beschonk; ja men verzekert, dat de Paus reeds beslooten hadt, om 'er, in spyt des Franschen Konings, dien van Allerkristelykſten by te voegen; wandt de Pauzen hebben zich, veele jaaren herwaart, het recht aangemaatigd van zekere eernaamen aan Kristen Vorſten te konnen geeven, en, zoo 't schynt, ook weder te konnen ontneemen; uit dien hoofde kreegen thans zyne woorden klem, en de Pauslyke brieven voortaan dit opschrift, *aan den Algemeengeloovigen Koning van Spanje.* Hoewel de Koning van Portugaal zich hier tegen kantte, en den Paus aantoonde, dat Ferdinand geen meester van geheel Spanje was, wyl hy 'er een voornaam deel van bezat, echter wierdt de zaak door gedrongen, en de tytel by den Spaanschen Koning, en des zelfs Opvolgers, aangenoomen en gevoerd. Gelyk zulks uit alle openbaare stukken, maar inzonderheid uit deeze penningen, die ik meene tot dit einde en tot lof van 's Konings groote daaden gemaakt te zyn, kan beweezen worden.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 190.

P.P.

I. Koning Ferdinand, wiens borſtbeeld op deeze penningplaat gevonden wordt, was, in 't jaar veertienhonderdtweeënvyftig, (2) uit Johanna, Dochter van den Admirant van Kastilië, ter waereld gekoomen, en zestien jaaren laater met zyne Gemaalinne Isabella getrouwd: Dus, in de kracht zyns leevens, tot zoodaanigen trap van glorie geklommen, als hem in den letterzoom, dien wy rondom zyn afbeeldsel vinden, hier wordt toegeschreeven;

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. IV. Part. II. pag. 74.

DIVVS FERDINANDVS CATHOLICVS HISPANORVM REX,
SACRÆ ROMANÆ ECCLESIAE PROTECTOR.

DE VERGOODE FERDINAND ALGEMEENGELOOVIGE KONING DER SPANJAARDEN, BESCHERMER DER HEILIGE ROOMSCHE KERKE.

II. Het

1496

1496

St.

Ha.

II. Het zelve wezen, doch met de Koninglyke Kroone verſierd, beſchouwt men op de voorzyde van den tweeden; en op de keerzyde het gekroonde wapenſchild van Arragon, dat vier roode paalen op een veld van goud voert; deeze afbeeldingen worden van weerskanten in dit randſchrift beſlooten;

FERDINANDVS Rex DEI GRACIA ARAGONIÆ, VALENTIÆ, TRIVNFATOR ET CATHOLICVS, CRISTIANISSIMUS.

FERDINAND DOOR GODS GENADE KONING VAN ARRAGON, VAN VALENTIË, ZEGEPRAALER EN ALGEMEENGELOOVIGE, ALLERKRISTELYKSTE.

Hieruit, dunkt my, blykt, dat de tytel des Franſchen Konings door den Paus bereids verleid was, en dat Ferdinand den zelven gebruikt heeft, 't gene echter van zyne Naakoomelingen niet gevolgd is.

III. De derde, geen onaardig penningplaatje van deezen Koning, heb ik waardig geacht, wyl het zyn afbeeldſel draagt, hier by te voegen, hoewel 'er niets buiten deezen zynen naam, dien wy dus meermaalen geſpeld vinden, op te leezen ſtaat;

F E R N A N D V S.

De verwiſſeling der zaaken, die aan de tyden verknogt is, bragt dit jaar den Stiftſen ook eenige verandering toe; vermids Biſſchop David van Borgonje, afgemat van hoogen ouderdom, toen hy de Utrechtſche Kerk by de veertig jaaren met zonderlingen yver beſtierd hadt, op den drieëntwintigſten van Grasmaand (1) deezes jaars, van dit ſterflyke leeven geſcheiden, en weinige dagen laater begraaven was. De Stiftſche Geeſtlyken in Bloeimaand ter vergaderinge getreden, om den leedigen Zetel weder met een nieuwen Kerkvoogd te bekleeden, verkoozen met algemeene ſtemmen Frederik van Baden, Kanonnik te Keulen tot des overleedens Opvolger, en zesenvyftigſten Biſſchop van Utrecht; die 'er nog voor het uitloopen van dit jaar blydelyk (2) ontfangen en plechtiglyk gevestigd wierdt. Wandt dees, zynde van Karel, Markgraaf van Baden, by Katarina van Ooſtenryk, Zuſter van Keizer Frederik den Derden, geteeld, was dierhalven niet weinig onderſteund door de ontzaglyke grootheid van zynen vollen Neef Keizer Maximiliaan, en door het vermoogen van des zelfs Zoon, den Nederlandſchen Vorſt, Philips.

(1) Gouthoevens Chron. van Holl. fol. 560.

(2) W. Hedæ Hiſt. Epiſcop. Ultraj. fol. 315.

1496

Dees, hebbende zich eenigen tyd in Brabant verlustigd, geleidde zyne Zuster, Margarita van Oostenryk, die met den Spaanschen Kroonprins ondertrouwd was, naar Middelburg in Zeeland, alwaar de Vloot en 't scheepsvolk den winter over verbleeven waren; doch zoo ongelukkig voor de Spanjaarden, dat zy, van armoede en ongemakken bezogt zynde, als muizen allerwegen heen stierven. Eindelyk, naa ruim vier maanden toevens, geraakte de Prinslyke Bruid met groot gevolg t'scheep, en de Vloot, op den zesden van (1) Sprokkelmaand, met voorspoedigen wind van Vlissinge in Zee. Maar koomende op de hoogte van Engeland, beliep haar zoo verschrikkelyke storm, dat niemand zich anders dan te zullen vergaan voorstelde: wanneer elk met groote ontsteltenisse en verslaagenheid zich tot het uitterste bereidde, en dat de Schippers, gelyk zy in diergelyke gevallen gewoon waren, den meêvaarenden de handen bonden, zoo bleef de Vorstin, in dit bulderen en raazen der winden en baaren, echter geheel bedaard, beveelende, dat men haar Grafschrift, 't gene zy toen voor zich zelve in de Fransche taale dichtte, in een gewascht papier geslooten met eenige goude penningen tusschen haare handen zouden binden; opdat zy aan het strand gespoeld, of van die haar visschen of vinden zouden, eene eerlyke Grafstede verkrygen mogt: en zeker welke edelmoedige ziel zoude het op dusdaanigen geestigen geleibrief konnen weigeren?

1497

(1) Reygersberg. Chron. van Zeel. door Boxhorn II. deel pag. 347.

Cy gist Margol, noble Damoiselle,
Deux fois mariée, & morte pucelle.

't gene in de Nederlandsche taal omtrent op deezen zin uitloopt,

Hier leidt [*het overschot van*] *Juffer Margariet,*
Die tweemaal' was getrouwd, en maagd het leeven liet.

Waarlyk de kloekmoedigheid deezer Prinsesse, even zestien jaaren oud zynde, behoefde voor die van Cæsar niet te wyken, en verdient dierhalven de lofspraak der Naakoomelingen.

1497

Eindelyk de hevigheid der winden wat bedaard, en eenige schepen gebleeven zynde, geraakten de overigen met verlies hunner pakkadien, die zy over boord wierpen, niet weinig geslingerd door de ontstuimige golven, nog behouden in de Engelsche (2) haven van Hampton, daar de Koning, Hendrik de Zevende, hen eerlyk deedt onthaalen en naar tyds gelegenheid van allerleye nooddruft bezorgde. Als zy naa drie weeken verbeidens eindelyk den Oosten wind kreegen, trokken zy hunne zeilen op en verlieten de Engelsche kust; in de ruime Zee gekoomen, viel hen een tweede storm op 't lyf, door welken zy gedwongen wierden te S^t. Andero, eene haven van Biskaje, in te loopen. De Prinses dus in Lentemaand (3) aan land getreede, wierdt de Koning straks van haare koomste verwittigd, des de zelve en zyn Zoon Jan, Prins van Kastilië, haar met eenen talryken stoet van Hovelingen te gemoet gingen. De eerste omhelzingen gevielen te Reynosa, daar de Spaansche Prins Jan en de Oostenryksche Prinses Margarita elkanderen de hand gaaven: maar de verdere omstandigheden der trouwe wierden te Burgos, de voornaamste Stad van Oudkastilië, in 't begin van Grasmaand, met zulke uitgeleeze kostlykheid voltrokken, dat men nooit diergelyke in Spanje gezien hadt. François Ximenez, Aardsbisschop van Toledo, tot dit einde van de Koninginne (4) derwaart geroepen, volbragt de plechtigheid en gaf den nieuwgetrouwden den huuwelyks zeegen; Don Frederik, Admirant van Kastilië, en des zelfs Moeder Maria de (5) Velasco waren Peters; de Koning Ferdinand, om de neiging, zeeden en taal zyner Schoondochter, verleende haar de vryheid van de Nederlandsche Amptenaaren, Juffers en Huisgenooten, die zy met zich bragt, te moogen behouden. Met dusdaanige en andere mindere omstandigheden liep het huuwelyksfeest ten einde; terwyl men om de Kroon van Napels nog dapper woelde.

(2) Heuteri Rer. Austr. Lib. V. Cap. 5.

(3) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 206.

(4) Hist. du Minist. du Card Ximenez. par Marsolier. Tom. I. pag. 223.

(5) Torquet Hist. d'Espagne fol. 1132.

Wandt,

1497

Wandt, onmiddelyk naa het overlyden van Koning Ferdinand, was des zelfs Vaderlyke Oom Frederik van de Napolitaanen met de Koninglyke waardigheid bekleed. Hierentusſchen deedt men te Rome en te Napels verſcheidene ſchriften (1) ſtrooijen, om het recht van den Spaanſchen Koning op de Kroon van Napels aan te toonen; maar de Italiaanſche Vorſten vonden weinig ſmaaks in dit geregt, wyl de Opdiſſcher hen te magtig was. Zulks het vertrouwen van Ferdinand wel 't meeſte op zynen Veldheer, den Grooten Gonſalvus, geveſtigd bleef, die 'er, door uitmuntend beleid en groote magt der Spaanſche wapenen, zich niet weinig deedt gelden, en zelf (2) Oſtië, 't gene door 't beſtier van den Kardinaal Juliaan de Ruvere met Franſen bezet was, en den toevoer te water naar Rome, wyl 't aan de mond des Tibers geleegen is, geheel afſneedt, weder onder de gehoorzaamheid van den Kerklyken Staat bragt. Ja hy dorſt in eene ſaamenſpraak den Paus, die zich over het gedrag van Ferdinand niet voldaan hieldt, ſchamper toebyten, dat hy den Myter aan den Koning zynen Meeſter (3) alleen verſchuldigd was, hem met een vermaanende zyn welluſtig en buitenſpoorig leeven te verbeteren, op dat Ferdinand, van naaberouw getroffen, zich gemoedshalven niet verplicht achtte hem te verlaaten, die door zyn ongeregelde zeden den Heiligen Stoel en den Godsdienſt onteerde. Dit voorbeeld wierdt gevolgd van verſcheidene Kriſten Vorſten, inzonderheid van den Koning van Spanje, die den Paus door hunne Gezanten de verbetering der Kerke in het hoofd en in de leden deeden afvorderen; maar deeze vermaaningen vonden zoo weinig plaats in het gemoed van eenen Kerkvoogd, die niet dan zyne driften volgde, dat hy zelf onlangs hiernaa in den Kerklyken Raad, daar men voorſloeg om Frederik met het Koningryk van Napels te bekleeden, aandreef om aan zynen Zoon, Jan Hertog van Gandië, het Hertogdom van Benevente, dat Kerklyk goed was, af te ſtaan. Daar wierdt ook verzekerd, dat hy reeds beſlooten hadt van de jaarlykſche ſchattinge, welke de Koningen van Napels als Leenhouders gewoon waren ieder jaar aan de Apoſtoliſche Kamer te betaalen, te zullen vernietigen, onder beding, dat Frederik zekere Landen zyns Ryks aan den zelfden Hertog van Gandië zoude overgeeven: welk voorneemen, door 't omkoomen des Zoons, van den Vader niet volbragt wierdt.

(1) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 198.

(2) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 88.

(3) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 204.

Onder dit dobberen der Italiaanſche zaaken was de Koning van Vrankryk met dien van Spanje in (4) handelinge van den Vreede geraakt, en dewyl de eerſtgemelde beweerde, dat, de Vader van Frederik, Koning van Napels, onwettig geteeld zynde, de Zoon door des zelfs geboortevlek van den Troon uitgeſlooten was, zoo moeſt de Kroon noodzaaklyk op het hoofd van den Franſchen of Spaanſchen Koning vallen; vermids men den eiſch van deezen alleen gerechtig hieldt. Op dusdaanigen grondſlag vondt men heilzaamer, dat deeze Koningen zich onderling verzoenden, en het Ryk van Napels onder elkanderen verdeelden, dan den verderflyken Oorlog langer te vervolgen. Hoewel de Franſche Koning, naa veele hiertoe dienende voorſlagen, eindelyk van het Koningryk van Navarre ten voordeele van Ferdinand afſtaan, en hierenboven nog jaarlyks dertigduizend goude Schilden aan hem betaalen zoude, zoo die de geheele bezitting van Napels aan hem wilde overlaaten; daar wierdt echter niets dan eene wapenſchorſing van weinig tyds beſlooten.

(4) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 207.

Staande de zelve liedt Frederik, zich in de nieuwbekoome heerſchappye, zoo-veel hem mogelyk was, verſterkt hebbende, niet af den Paus te ſmeeken van het Leen des Napelſchen Ryks op hem te willen verleggen, 't gene hy eindelyk zooverre wiſt te brengen, dat de Paus zynen Zoon Cæſar Borgia, Kardinaal van Valenſe, als Zydgezant naar Napels zondt, welke op den tienden van Oegſtmaand deezes jaars ze-

1497

venennegentig (1) te Capua de plechtigheden der Krooninge volbragt, en van Frederik wederom de beloften van manſchap, als Leenman van den heiligen Stoel, ontfing. Welke omſtandigheden in de tegenwoordigheid van meeſt alle de Grooten des Ryks verrigt wierden, door den Koning derwaart geroepen om met hen de waare vriendſchap op te bouwen, inzonderheid met die tegen zynen Vader en Broeder Alfonſus gewoeld hadden, aan welken hy alle beleefdheid bewees. 's Konings Zoon, Ferdinand van Arragon, wierp toen onder de ſaamgeſchoolde meenigte zekere ſtrooipenningen, welken diergelyke verbeelding en omſchrift droegen als deeze naaſtvolgende gedenkpenning, die ook te deezer oorzaake (2) gemaakt is.

(1) Vergera Monet. di Napoli fol. 73.

(2) Vergera Monet. di Napoli fol. 74.

L.

Het gekroonde borſtſtuk van deezen Koning wordt op de voorzyde des pennings gezien, en nevens het zelve in den rand deeze letters;

FrEDERICVS Dei Gratia REX SICiliæ ET NEAPOLis.

FREDERIK DOOR GODS GENADE KONING VAN SICILIË EN VAN NAPELS.

Welke tytels ik nooit op munten of penningen van deezen Frederik of van eenen zyner Voorzaaten uit het Huis van Arragon, afzonderlyk genoemd, gevonden heb: dierhalven zoude ik wel vermoeden, dat Luckius, van wien ik deezen ontleend heb, den gewoonen eernaam van Jeruſalem in deezen ongewoonen van Napels veranderd heeft; omdat Frederik geen recht hadt op beide de deelen, vermids het eiland Sicilië aan de Koningen van Arragon verbleeven was, en van den Spaanſchen Koning in deezen tyd beheerſcht wierdt.

Het duiſtere zinnebeeld, 't gene men op de tegenzyde geſteld, en wel een tweeden Oedipus ter ontwarringe noodig heeft, ſchynt my het nieuwe verbond der verzoeninge, dat van de Zonne der Genade omſcheenen wordt, te zyn; omdat de Koning in 't aanvaarden der Kroone alle oude vyandſchappen, en de wet der vergeldinge, midsgaders alle haat en partyſchap vernietigde, willende, dat de oude bedryven voortaan vergeeven en vergeeten zouden zyn: dierhalven ſtaat 'er rondom;

RECEDANT VETERA.

DAT DE OUDE (DINGEN) VERTREKKEN.

De verheffing van Koning Frederik, de handel tuſſchen Spanje en Vrankryk, en het doordruipen der nog overgebleevene Franſen, die eenige Sterktens van Napels bezet hadden, verwekten een geweldig wantrouwen onder de Italiaanſche Vorſten, zulks ieder zich tegen zyne gebuuren verſterkte. De Veneetiaanen raakten hierdoor in verwarringen met den Hertog van Milanen en met den Paus, invoege dees bedektlyk en geduurig met den Franſchen Koning handelde. De Keizer en Koning van Spanje ſcheenen zich uit het

1497

het verbond te willen trekken, dewyl de een den anderen ophitste om hun eige voordeel in de verdeeldheden van Italië te zoeken, daar zich gunstige gelegenheid toe aanboodt, nademaal Ferdinand door het nabygeleege Sicilië het Napelsche Ryk konde bestooken; en Maximiliaan (1) door Duitsland van de Veneetiaanen de Steden, die zy het Huis van Oostenryk ontvreemd hadden, weder konde overmeesteren. De Italiaanen, met dit gevaar gedreigd zynde van ten roof der drie magtigste Vorsten der Kristenheid te zullen vervallen, zidderden van versaagdheid, en hielden den Spaanschen Koning grootlyks verdacht; maar dees ontschuldigde zich, met hen te doen weeten niet meer verplicht te zyn het verbond ter bescherminge hunner vryheid te onderhouden dan anderen, ziende op Lodewyk Sfortia en de Veneetiaanen, die buiten zyn weeten zich afgezonderd hadden: insgelyks was hy niet voldaan wegens de koste van den Oorlog; waaromtrent hy hen hadt voorgesteld, byaldien zy de honderdenvyftigduizend Dukaaten, die men hem te deezer oorzaake schuldig was, hadden willen betaalen, dan zoude hy met een magtig Leger in Vrankryk gevallen zyn; en dewyl men hem geen antwoord gegeeven hadt, zoo was hy deswege niet te beschuldigen.

(1) Memoir. de Comines Liv. VIII. Chap. 18.

Herkules van Este, Hertog van Ferrare, die ook Modena en Regio beheerschte, een der yverigste aandryveren om de Fransen in Italië te lokken, vermids hy in deeze tweespalt Rodigina (2) van de Veneetiaanen weder meende te winnen, en, om zich naauwer te verbinden, zynen Zoon Ferdinand in gyzelinge zyner vriendschap naar Vrankryk gezonden hadt, verbrak de naauwe verbintenis, en deedt zynen Zoon terugge roepen, geevende thans het Kasteel van Genua, 't gene hy voor twee jaaren van de Fransen in bewaaringe kreeg, aan zynen Schoonzoon, (3) den Hertog van Milanen, over, om dat dees Hippolitus van Este, den Zoon van Herkules, tot Aardsbisschop van Milanen verheven hadt, en de koste der bewaaringe van Genua, die by den Koning van Vrankryk niet vlotten wilde, betaalde. Te meer hiertoe aangezet, omdat de verwagting van de weder overkoomste der Fransen verminderde, en de Veneetiaanen zyne gebuuren, door 't geeven van onderstand tegen zyne vyanden, hem hiertoe verplichtten. Waardoor Herkules zoodaanigen krak aan 't vermoogen der Fransen in Italië gaf, dat ik by deeze gelegenheid waardig achtte zyne penningen, daar zyn afbeeldsel en het zinnebeeld van zynen grooten Naamgenoot op gedrukt staat, hier te vertoonen.

(2) P. Jovio Hist. fol. 19.

(3) La Hist. d'Italia di F. Guicciard. pag. 93.

M.

M.

I. II. Herkules, Zoon van Niklaas van Este, Markgraaf van Ferrara en Heer van Modena en Regio, was te gelyk een Leenman van den Keizer en van den Paus: wandt Frederik de Derde, toen hy in Italië gekroond wierdt, verhief Modena en Regio (4) tot een Hertogdom, ter gunste van Borsus van Este; gelyk Paus Paulus de Tweede den zelfden

(4) Cuspiniani de Cæsaribus in Vita Fred. III. fol. 407.

1497 den tytel, weinige jaaren laater, aan Ferrara verleende: maar Borsus stervende zonder kinderen agter te laaten, verviel het bewind op deezen zynen jongeren Broeder Herkules, welke dierhalven, rondom zyn hoofd op de voorzyden deezer penningen, met den volgenden eernaam pronkt;

HERCVLES FERRARIÆ DVX II.

HERKULES DE TWEEDE, HERTOG VAN FERRARA

De keerzyde van den eersten vertoont de zevenkoppige Waterslang van Lerna, die naa 't verlies van een t'elkens twee nieuwe hoofden kreeg, en echter van (1) Herkules, Zoon van Jupiter en Alkmene, overwonnen wierdt; en dewyl de Ouden dit als een zinnebeeld van de afgunst en der verschillen hielden, zoo heeft dees Ferrareesche Herkules, op 't spoor zyns vergooden Naamgenoots, die gedrogten insgelyks poogen van kant te helpen.

(1) Ovidii Metamorph. Lib. IX. vers. 69.

De verbeelding, welke op het ruggestuk van den tweeden staat, geeft naar myn gevoelen de gelukkige aankomst van deezen Vorst, die de regterhand ter bevreediginge uitsteekt, duidelyk te kennen; vermids men de Romeinsche Keizers met dit inzigt meermaalen dus verbeeld vindt.

In zooveele verwarringen lag Italië gedompeld, terwyl de Nederlandsche Vorst Philips, naa 't vertrek zyner Zuster uit Zeeland weder naar Brussel keerde, van waar hy zich, op den tienden van Lentemaand, met eenige Ridderen der Guldevlies Ordere en zyne voornaamste Raaden, naar Vlaandre begaf. Zyne Gemaalin (2) volgde den Stoet, gezete in eene ryklyk versierde rosbaar, en verzeld door een hoflyk gevolg van Jufferen, welken, naar de Spaansche wyze gekleed, ryklyk uitgedost en de hoofden met breede hoeden gedekt, op muilezels met kostlyke tuigen agter haar reeden. Wanneer men dus de Stad Gend naderde, zyn die van de Wet en de voornaamsten der Stedelingen hen te gemoet gekoomen, geleidende voorts deeze meenigte met brandende toortsen, wyl de avond reeds gevallen was, stedewaart; daar zich een geestig schouspel vertoonde door de alom verlichte en opgepronkte huizen, zoo met persoonaadien, schilderyen, als dierbaare tapyten, langs welken de Vorst en zyn gezelschap tot in zyn Hof gebragt wierdt.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 284. verso.

Naadat hy den eed, die voorheen uit zynen naam gedaan was, thans vernieuwd en bekrachtigd, midsgaders groote geschenken ontfangen hadt, nam hy, agt dagen met deeze plechtigheden gesleeten hebbende, zynen weg naar Brugge; alwaar men hem (3) de sleutels der poorten buiten de Stad aanboodt, en met geen minderen toestel onder het beijeren der klokken en het gejuig des volks, met ongemeene vrolykheid en uitgeleezene opppronkselen, onthaalde; wandt de poort, de huizen en straaten waren vervuld met aardigheden, die, om de groote kosten of schrandere vindingen, eens ieders, maar inzonderheid het Vorstlyke oog bekoorden. De vreemde Kooplieden gaven door het plengen van Wyn, en het strooijen van gezuikerd Ooft, ook doorslaande blyken hunner vreugde. Dus door den drang der nieuwsgierige meenigte, en langs de in ryën geschaarde Gildens, tot in zyn Hof gekoomen heeft hy, op den agtentwintigsten der zelfde maand, naa 't hooren der Misse in S[t]. Donaas het beschermen der Kerke, volgens oude gewoonte, bezwooren; voorts op het Schepenhuis, leggende in de venster op een (4) goudlaaken, de vryheden, voorrechten en gewoontens der Stad Brugge met eede beloofd ongeschonde te zullen bewaaren: waarop de Hoofdmannen en Dekens, die beneden in een perk vergaderd stonden, hem uit den

(3) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 285.

(4) Chron. van Vlaand. MSS. fol. 604.

1497

den naam der Gemeente wederom trouw en gehoorzaamheid gezwooren hebben. Dien zelfden dag ook voor het Land van den Vryen aldaar gehuldigd zynde is de Landsheer, zyne Gemaalin te Brugge laatende, naar Ypere, Ryssel en Oudenaarde verreisd, en alom blydelyk ontfangen en voor Graaf van Vlaandre aangenomen.

Hierentusschen vielen die van Hoorn (1) in Noordholland den Vorst klagtig over hunne Kloosterlingen, welken van de tweehonderd margen lands, die onder den ban der Stad lagen, reeds meer dan tagtig door koop of erfnis zich eigen gemaakt hadden, buiten die van elders woonende Geestlyken bezeten wierden. Des Philips op den derden van Grasmaand den Stedelingen zeker voorrecht verleende, by het welke den Kloosteren verbooden wierdt te koopen, of anderen aan hen te verkoopen, eenige Landeryen binnen eene myl na aan de Stad gelegen. Op den twintigsten van Bloeimaand wierdt ook den Vlaamingen met een byzonder (2) Plakkaat, op den naam des Landheeren Philips, bevoolen geene bullen of andere bevelen van 't Pauslyke Hof te Rome, hoedaanig die zyn mogten, in 't werk te stellen; 't en zy men alvoorens schriftlyke goedvinding van den Vorst des Lands over de zelve verworven hadt.

Binnen deeze zelfde maand heeft Karel van Croy, Prins van Chimay, (3) tot eene Egtgenoote gekreegen Lodewica, of zoo anderen (4) melden Françoise, van Albret, oudste Zuster des Konings van Navarre, en Weduwe van Jan van Borgonje, Graaf van Nevers en Retel, Kleinzoon van Philips den Stouten, Hertog van Borgonje, die hem voor eene huuwelyks gaave de Steden Avennes, Landrecies en Limoges aanbragt. Weinig tyds laater wierden te Engien (5) door een ongelukkigen brand vyfhonderd huizen in de asch geleid, en meer dan vyftig menschen door den rook of de vlam verstikt.

De Stad Diest, die in Brabant gelegen is, en door 's Landsheeren gunst onder het gebied des Hertogen van Kleef gekoomen was, wierdt in dit jaar, nevens Meerhout en andere zyner Heerlykheden, by den Raad van Brabant ten voordeele van den Aardshertog Philips verbeurd (6) verklaard; omdat de Kleevenaar (7) uit geringe oorzaake eenigen dier Stedelingen hadt doen onthoofden, en zich, voor den Raad des Hertogen van Brabant geroepen, door Gemagtigden verantwoord hebbende, echter van zooveel agterdochts bekroopen voelde, dat hy de zelve met al haar recht aan Engelbert, Graaf van Nassou, verkogt of vermangelde.

Omtrent deezen tyd is Jan Carondelet, Kancelier van Borgonje, van zyne waardigheid (8) ontbloot, niet uit verdiensten, zoo 't gerugt liep, maar door laster zyner vyanden: Thomas de la Plaine, insgelyks een Borgonjer, volgde in zyn Ampt; op wiens raad straks den Nederlanderen openlyk verbooden wierdt geene Zyde of Lakensche kleederen te draagen, dan die in deeze Landen bereid waren; welke voordeelige wet door de loosheid en de gaaven der Kooplieden van kleinen duur was. Zulks in deeze en andere netelige stukken, die zich dagelyks her- en derwaart openbaarden, het billyk oordeel des Landsheeren of dat zyner Raaden, zonder persoonlyke gunste of haat, ten hoogste noodig was; uit welke oorzaake de Vorst, onder de gedaante van zynen Naamgenoot den Beschermheilig Philips, op den eersten wordt aangeroepen, en de plicht der Rechteren op beiden deeze legpenningen uitgedrukt staat.

(1) Velius Chron. van Hoorn pag. 91.

(2) Plakkaatb. van Vlaand. fol. 209.

(3) P. Heuteri Rer. Austr. Lib. V. Cap. 5.

(4) Butgens Troph. de Brab. Tom. I. fol. 550.

(5) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 497.

(6) Chartres de Brab te Vilvoorde, geteek. *Juliers.*

(7) P. Heuteri Rer. Austr. Lib. V. Cap. 5.

(8) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 497.

♀

B.

♀

B.

I. Het afbeeldsel van den Kruisgezant Philippus vertoont zich op de voorzyde van den eersten, en in den rand deeze aanroeping;

SANCTVS PHILIPPE INTERCEDE PRO NOBIS, 1497.

HEILIGE PHILIPS WEES ONZE VOORSPRAAK, 1497.

De keerzyde voert het Vorstlyk wapen, versierd met het vuurstaal, 't gene door deezen zoom van letteren omvangen wordt;

DILIGITE IVSTICIAM QVI IVDICATIS TERRAM.

BEMINT GERECHTIGHEID GY DIE DE AARDE OORDEELT.

II. De hoope is onder de gedaante eener Vrouwe op de voorste helft van den tweeden afgescheist; nevens haar staan de twee eerste letters van 's Vorsten naam PFilips, begreepen binnen deeze op hem toegepaste woorden (1) van den Koning David;

(1) Psalm XI. vers. 1.

IN DOMINO CONFIDO, ANNO DOMINI 1497.

IK BETROUWE OP DEN HEERE, IN 'T JAAR DES HEEREN 1497.

Het ruggestuk is gelyk aan den voorgaanden, alleen in den helm en de Aardshertoglyke Kroone van den zelven verschillende.

Nademaal de Aardshertog Philips, voor omtrent drie jaaren, te Geertuidenberge voor het gansche Gewest van Holland, als by voorraad, wyl de omstandigheden zulks vereischten, gehuldigd was, en dewyl het zelve tegen het recht en de oude gewoontens dier Volkeren streedt, zoo heeft de Landsheer, de zaaken in Vlaandre en Brabant op eenen vasten voet gebragt zynde, thans de plechtigheid in alle haare deelen tragten te volbrengen, zich dierhalven naar Holland begeeven, daar hy met groot gevolg binnen Dordrecht van de Regeeringe, Schutterye, Gildens en Broederschappen heerlyk ontfangen, en op den dertienden van Weidemaand (2) voor Graaf van Holland gehuldigd wierdt. De voltrekking was, om de ongevallen te myden, zoo omzigtig beleid, dat men aan alle vrouwen en kinderen de straat verbooden hadt; daarentegen deedt men alle mannen, die boven de vyftien jaaren ouderdoms bereikten, voor den Vorst koomen, en dien met eeden manschap en gehoorzaamheid belooven. Zoodra dit verrigt was, is de Aardshertog te Rot-

(2) Balens Beschryv. van Dordrecht pag 804.

1497

(1) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 561.
(2) Velius Chron. van Hoorn. pag. 91.

Rotterdam, (1) te Delft, in 's Graavenhaage en te Haarlem agtervolgens als Graaf geveſtigd; voorts ook te Amſterdam, binnen welke Stad de Gemagtigden van (2) Hoorn, en der andere Weſtvrieſſche Steden, ontbooden zynde, in tegenwoordigheid des Landsheeren, de plechtigheid der hulde volbragt hebben. Op 's Vorſten terugkoomſt is hy binnen Leyde, en te Gouda, insgelyks aangenoomen, en in alle Steden met zooveel geneugte, door 't vertoonen van ſtomme perſoonaadien, prachtige toetakelingen van huizen en ſtraaten, en meenigvuldige vreugdevuuren, onthaald en vereerd geworden, dat men, zoo ik meene, ter gedachteniſſe van dit zonderlinge genoegen, en ter verzegelinge zyner lang gewenſchte verheffinge, deeze drie Hollandſche legpenningen, met zynen pas bekrachtigden tytel, aldaar gemunt heeft.

I. II. III. De voorzyden vertoonen ons het Vorſtlyke wapenſchild, hangende aan den Ridderlyken helm, die met de Aardshertoglyke kroone gedekt is, wordende binnen dit Latynſche omſchrift beſlooten;

PHILIPPUS DEI GRATIA ARCHIDUX AUSTRIÆ DUX BORGONDIÆ, COMES HOLLANDIÆ.

PHILIPS DOOR GODS GENADE AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, HERTOG VAN BORGONJE, GRAAF VAN HOLLAND.

Op de keerzyden der twee eerſten zit de Hollandſche maagd, vlegtende eenen friſſchen bloemkrans voor den nieuwen Landsheer; wandt men was in overoude tyden gewoon, ten teken van vreugde op vermaaklyke voorvallen of weelderige maaltyden, zoodaanig een ſieraad op het hoofd der gaſten te zetten; en hoewel dit op den derden niet gevonden wordt, echter ſchynt hy tot de voorgaande te behooren, wyl men op allen dit gelykluidende Franſche randſchrift vindt;

IETTOIRS POUR LA CHAMBRE DES COMPTES DE HOLLANDE.

LEGPENNINGEN VOOR DE KAMER DER REKENINGEN VAN HOLLAND.

Naa 't afleggen van den Hollandſchen togt, keerde de Aardshertog naar Brabant, en hebbende het verbond van den vryen Koophandel en der onderlinge vriendſchap met Hendrik den Zevenden, Koning van Engeland, voor des

1497

des zelfs en zyne eigene Onderdaanen, en wederzydsche Opvolgeren, den zevenden van Hooimand (1) deezes jaars, vernieuwd en verzegeld, poogde hy sedert den voorspoed der Geldersche wapenen te stuiten. Wandt even voor zyne gemelde reis was de Heer van Ysselstein met veel volks in Gelderland gevallen, en hadt 'er drie of vier Dorpen verbrand; dus deeze Landzaaten, inzonderheid die van Nimmegen, getergd om uit te koomen, gelyk de zelven zonder draalen een grooten hoop knegten verzaamelden, en dit op de Hollanders tragtten te wreeken; maar deezen der vyanden aankoomst verneemende, verstaaken zich in verscheidene hinderlaagen, uit welken zy met het eerste treffen opreezen, en den stryd verdubbelden, zulks 'er streng gevogten, veel bloeds vergooten en van wederzyde eene meenigte volks (2) verslaagen bleef, voornaamenlyk van de Nimmegenaaren, die ook een goed getal van gevangenen agterlieten. Om dit ongeval te beteren, bestonden de Gelderſen onlangs hiernaa de Stad en het Slot van Leerdam te overweldigen, en bereikten hun oogmerk, stigtende t'evens magtige ontsteltenissen aan dien kant, wyl de rondom gelegene Dorpen ten vuure en ten zwaarde geschonden, of door ondraagelyke brandschattingen geplaagd wierden.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 379.

(2) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 561.

Om wyder inbreuk te stuiten, wierdt de Hertog van Saksen gelast de vyandlykheden der Geldersen te keer te gaan, waartoe hy zich met eene ontzaglyke Krygsmagt naar Gorkom spoeide, en de Steden Heukelom en Aspere met talryke bezettingen versterkte; wyders deedt hy omtrent Leerdam een geweldig Blokhuis opslaan, dat de vyanden nergens uit nog in mogten, waardoor zy alengs in zoo groote benaauwdheid raakten, dat zy in onderhandelinge traden, en, behoudende hun lyf en 't gene zy meêdraagen konden, de Stad weder overgaven. De doorgang naar Holland dus voor de Geldersen vernageld zynde, liepenze sedert in de Meijerye van 's Hertogenbos alles wyd en zyd verwoesten, en keerden met grooten roof en eenige gevangenen weder binnen hunne grenzen. Des de Aardshertog, zoo om deeze als andere uitloopen, die dagelyks vernieuwden, door openbaare schriften (3) de Geldersen voor Vyanden zyner Landen verklaarde, en hunne goederen alom deedt aanslaan. Zoodaanige onderneeming gaf den Nederlanderen oorzaak tot het munten deezer legpenningen.

(3) Slichtenhorst Gelders. Geschied. fol. 309.

I. Het verdeelde wapen van Oostenryk en Borgonje, dat op de voorzyde van den eersten gesteld is, wordt door deezen letterkring van 's Vorsten eernaamen beslooten;

PHILIPPUS ARCHIDVX AVSTRIAE DVX BVRGUNDIAE, BRABANTIÆ.

PHI-

PHILIPS AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, VAN BORGONJE EN VAN BRABANT.

De twee aaneengevlogte letters, die op de keerzyde in het vlak van den penning gevonden worden, betekenen de gewoone ſpreuk des Landsheeren Philips, als of hy eenen ieder, maar inzonderheid de Gelderſen hiermede ten ſtryde beriep;

QUI VOUDRA.
DIE ZAL WILLEN.

Rondom de zelven in den rand, die ook met de Aardshertoglyke Kroone belaaden is, ſtaat de zinſpreuk van zynen Vader Maximiliaan;

IN OMNIBVS RESPICE FINEM, ANNO DOMINI, 1497.

IN ALLES ZIE OP HET EINDE, IN 'T JAAR DES HEEREN 1497.

II. Uit het zelfde wapenſchild, doch gehelmd en gekroond, en een gelykluidend randſchrift, beſtaat de eerſte helft van den tweeden; de wederhelft draagt 's Vorſten naam in deeze letteren, PHilippuS; en om den zelven wordt de reeds gemelde uitdaaging dus driemaalen in den rand herhaald;

QVI VOVLDRA, QVI VOVLDRA, QVI VOVLDRA.
DIE ZAL WILLEN, DIE ZAL WILLEN, DIE ZAL WILLEN.

Onder het loopen des oorlogs baande de Stadhouder Albert, Hertog van Sakſen, een uitmuntend Krygsman den Brabanderen eenen weg naar Gelderland, door 't middel eener konſtige (1) brugge van vlotten en balken over de Maas te leggen, die ter wederzyden met ankers gehegt en zoo breed was, dat 'er met gemak negen of tien Ruiters nevens elkanderen konden overryden. Langs dit ſpoor wierdt Gelderland, voornaamenlyk de ſtreek tuſſchen Maas en Waal, vroeg en laat geplaagd en afgeloopen. Hierby bleef het niet; de Hertog van Sakſen, ſchoon het jaar reeds tot in Slagtmaand verloopen was, rukte voor de veſting Batenburg, die hy by den nagt deedt (2) beklimmen, en ſtormende overweldigde; de poorters weeken naar 't Slot, dat zeer ſterk was, verweerden zich daar eene wyl tyds vroomlyk; maar toen eindelyk de muuren en toorens verbryzeld en ter aarde lagen, dorſtenze den ſtorm niet afwagten, en gaven zich, mids veilig te moogen gaan, aan den beſpringer over; die het Slot wederom herſtelde en met kloeke manſchap vervulde, welke den Maaskant geweldig onveilig maakte. Diergelyke onheil beliep die van Bommel, door 't overſtroomen der Ooſtenrykſche benden; vermids deezen naa het dwingen van Leerdam in de Bommelerwaard gevallen waren, en de rondom gelegene Vlekken ingenoomen en bezet hadden: zulks de Stedelingen, terwyl zy by den Hertog van Gelder om duizend ponden buskruit en veertig buſſen verzogten, met de Burgeren van Wageninge en anderen (3) tegen den Heer van Yſſelſtein te velde trokken, die de meeſten verſloeg en de reſt op de vlugt dreef.

De Gelderſen, dus aan alle oorden in meenigvuldige beſlommeringen en yslyke beroerte verward, haakten des te greetiger naar de zoolang ontbeerde ruſt, die zy op den eenentwintigſten van Wintermaand voor zes maanden verkreegen, doordien de Aardshertog Philips eene wapenſchorſing voor zooveel

(1) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 561.

(2) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 561.

(3) Slichtenhorſt. Geld. Geſchied. fol. 309.

1497

veel tyds met Karel, Hertog van Gelder, aanging; geduurende de zelve zoude ieder in geruste bezittinge zyner goederen blyven, veilig moogen gaan en keeren, midsgaders van wederzyden Koopmanschappen konnen dryven; ook zouden aan allen, welken staande dees Oorlog van den eenen of den anderen kant uitgeweeken waren, inzonderheid den Heeren van Egmond en Ysselstein, hunne bezittingen weder ingeruimd, en de zaaken beslegt worden, naar 't recht dat ieder hadt even voor dees kryg opgereezen was. Drie dagen naa het tekenen van dit verdrag (1) wierdt het in de naaste Steden als 's Hertogenbos, Graave, Gorkom, Maastricht, Nimmegen, Roermonde, Tiel, Bommel en vervolgens in de overige Steden afgekondigd, en dus de twist verzoend.

(1) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 310.

Hoe aanmerkelyk de gevallen des Landsheeren in de Nederlanden mogten zyn, van geen minder gevolg voor hem waren in dit jaar die van Spanje; wandt zyn Schoonvader, Koning Ferdinand, hadt eindelyk, naa 'er veel tyds in 't vereffenen van verscheidene moeijelykheden gesleeten was, besloten, zyne oudste Dochter Isabella, Weduwe van Alfonsus Erfprins van Portugaal, ten huuwelyk te geeven aan des zelfs Oom Emanuël, die thans de Kroon van Portugaal droeg; en zyne jongste Dochter Katarina aan Artur Prins van Wales, oudsten Zoon van Hendrik den Zevenden, Koning van Engeland, in den egt te verbinden: des te meer hiertoe geneigd zynde, wyl hy zich verzekerd hieldt, dat door deeze vereeniging hem niet alleen aanzien en ontzag, maar, zoo de verschillen met Vrankryk mogten duuren, ook magtige hulp ontstaan zoude. Zoodra de band des huuwelyks van deeze Dochter in Engeland vast geleid was, begaf men zich tot het knoopen der andere; waartoe de Koningen (2) en beiden de Hoven te Valence byeen kwamen, alwaar men de Kerklyke plechtigheid der trouwe met uitgeleezé pracht en algemeene vreugde naauwlyks begonnen hadt te vieren, en de Hoven in weelde verdronken lagen, of de bedroefde maare van de gevaarlyke ziekte des Prinsen Don Jan, verkeerde alle vrolykheid in diepe rouwe. De Koning Ferdinand vertrok ten spoedigste naar Salamanca, daar hy zynen eenigen Zoon door eene heete koorts aangetast reeds met den dood vondt worstelen, en den zelven in zyne armen met geen kleine ontroeringe, den vierden van Wynmaand, den geest zag geeven. Het verlies viel den Koning, de Koninginne en het gansche Ryk bitter, maar boven alles smertlyk voor 's Prinsen Gemaalinne, Margarita van Oostenryk, die, ter vergrootinge van 't ongeval, bezwangerd zynde onlangs hiernaa (3) van een onvoldraage kind beviel, zulks te gelyk de stam, de vrugt en haare hoope, die 'er aan verknogt was, met deezen slag verdweenen.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 246.

(3) Torquet Hist. d'Espagne fol. 1136.

Dit meêdogenswaardige ongeval trof ook den Aardshertog Philips, doch met zooveel minder rouwe als hy thans meerder verwagting op de Spaansche Kroon kreeg; en dewyl hy den tyd zag naaken, die 'er in 't verdrag van 't jaar drieënnegentig door den Franschen Koning bestemd was, tot het weder inruimen van Hesdyn, Aire, Bethune en andere Steden en Landen, welken nog onder het bestier van Koning Karel verbleeven waren, zoo heeft hy Boudewyn van Lannoy, Heer van Molenbays (4) met deftig gevolg derwaart gezonden, om vooraf de zaaken te regelen. Hoewel de Afgezant eerlyk ontfangen, en in den geheimen Raad gehoor verleend wierdt, nogtans was het antwoord zoo koel, inzonderheid wegens de overlevering van 't Borgonsche Hertogdom, dat de Fransen hierby genoeg lieten blyken, het zelve niet dan door 't geweld te zullen afstaan.

(4) P. Heuteri Rer. Austr. Lib. V. Cap. 5.

Naadat dees Afgezant met weinig genoegen naar de Nederlanden vertrokken was, en dat Koning Karel zich weder tot den Italiaanschen togt vaardig maakte, wyl verscheidene Vorsten, wantrouwende de grootheid der Venetiaa-

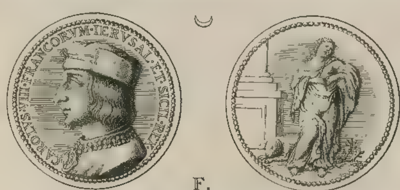
1497

tiaanen, hem hiertoe aandreeven, zoo zyn eerst deeze voorbereidselen, door agterdocht wegens den Hertog (1) van Orleans, weigerende de benden derwaart te geleiden, gestremd geworden; voorts ook alle onderneemingen vernietigd door den dood des Konings, welke zich te Amboise verlustigde, en, op zekeren dag met de Koninginne een Kaatsspel willende beschouwen, onverwagts het hoofd aan eenen laagen doorgang stiet; hiervan, als mede door 't zwakke gestel zyns lighaams, is hy weinig uuren laater ter aarde gezeegen, en getroffen van eene (2) beroerte, in den ouderdom van zevenentwintig jaaren, negen maanden en agt dagen, den zevenden van Grasmaand des jaars agtennegentig, deezer waereld verscheiden. De droefheid der Koninginne, die van vier kinderen by hem gewonnen geene overgehouden hadt, was ontroostlyk, en die van zyne Hovelingen zoo buiten gemeen, dat 'er eenigen van verdriet stierven; dierhalven heeft men om de wanhoope, tot welke het gansche Ryk vervallen was, uit te drukken, deezen gedenkpenning, ter gedachtenisse van dit overlyden, doen maaken.

1498

(1) Mezeray Hist. de France Tom II. fol. 804.

(2) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 590.

F.

Op den eenen kant ziet men de gedaante des Konings tot de borst toe, met de ordere van St. Michael om den hals, afgebeeld, zynde niet regelmaatig van gestalte; wandt op een klein en tenger lighaam (3) stondt een groot hoofd; om het welke zyne oude en nieuwaangenoomene tytels dus gesteld zyn;

(3) Daniel Hist. de France Tom IV. pag. 590.

CAROLVS VIII. FRANCORVM IERVSALEM ET SICILIÆ REX.

KAREL DE AGTSTE KONING DER FRANSEN, VAN JERUSALEM EN VAN SICILIË.

Op den anderen kant vertoont zich het wanhoopende Vrankryk, in de gedaante eener Vrouwe, welke haar lighaam openscheurt en in het ingewand vroet; nevens haar leidt een hond, moogelyk hier geplaatst voor de treurende Gemeente; wandt men vindt in de oude zoowel als in de nieuwe geschiedenissen, veelerleije voorbeelden van deeze getrouwe dieren, welken naa 't sterven hunner meesteren zich dood kwynden.

Hoe onverwagt ook het nedervellen van dit gekroonde hoofd, in den opgang zyner jaaren, aan veelen mogt toeschynen, nogtans was het in voorgaande dagen reeds voorspeld geworden van eenen Monnik te Florense, welke door zyn heilig leeven en oprecht gedrag, met het bestraffen der gebreken veelen tot beter wandel bekeerd, en in den tyd van agtien jaaren, dien hy in den predikdienst sleet, meer vertrouwen onder de Florentynen, dan ooit een Geestlyke, verworven hadt. Dees, Hieronimus Savonarola genaamd, hadt den Franschen Koning geduurig aangedreeven om weder over te koomen, en predikte het zelve voor de Gemeente, haar verzekerende, dat hem door de openbaaring bekend was, dat God dien Koning hadt uit-

1498

uitgekoozen om door geweld de Kerk (1) te hervormen, en de Dwinglanden van Italië te kastyden; byaldien de Koning deeze hemelsche bevelen niet volbragt, dat God hem alsdan zoude straffen: 't gene hy zelf aan Karel den Agtsten, kort voor des zelfs einde, geschreeven hadt.

(1) Memoir. de Comines Liv. VIII. Chap. 19.

Dewyl nu dees Broeder Hieronimus dit zyn zeggen by alle voorvallen en tyden, niet alleen met kracht van reden staande hieldt, maar t'evens de gebreken der Geestlyken niet weinig ten toon stelde, en zelf noch Paus noch Kardinaalen verschoonde, voorts ook alle zyne predikatien deedt drukken en alom verkoopen, verwekte hy hierdoor veelerlei gemompels, en heeft den haat des Pausen, en van 't Roomsche Hof op zich gelaaden; gelyk hy uit deeze oorzaake met den Kerklyken ban geslaagen was; doch zyne drift hier tegen opgewasse verdubbelde den yver en den toeloop des volks dermaate, dat niemand zyner tegenstreeveren hem dorst aanranden. Dus een geruimen tyd het roer dier Stad zynde, rees 'er alengs eenige verdeeldheid onder de Stedelingen, wyl veelen begonnen te twyfelen of de wederoverkoomst des Franschen Konings, die den Prediker tot eenen breidel der Gemeente strekte, wel vast mogt gaan; terwyl dit vermoeden dagelyks aanwies, zoo vondt men 'er eindelyk, welken staande hielden, dit niet dan verdicht, en Broeder Hieronimus een Ketter en bedrieger te zyn, die men behoorde in eenen zak te verdrinken; ook speelde de Paus en de Hertog van Milanen hieronder om de Florentynen in het gemeene verbond te krygen, en den Monnik zyn stout bestaan te vergelden. Hier sloeg nog by, dat uit het verachten der Pauslyke bevelen eene zelfde partyschap onder de Monniken gebooren wierdt, wyl deezen hem voorgenen hem tegenspraken, 't gene zoohoog rees, dat men de rechtvaardigheid van dit dryven, aan twee Monniken, van ieders aanhang een, door in het vuur te gaan (2) toetsen wilde; zulks bestemd zynde, verscheen de Geestlykheid, onder den toeloop van vrienden en vreemden, voor het Raadhuis; maar toen alles gereed was, zyn de tegenstreevers van Savonarola bekend geworden, dat zyn Geloofsgenoot het zoogenaamde Lighaam (3) des Heeren in de hand droeg, des men het werk liet steken, en den Broeder Hieronimus hevig beschuldigde, dat hy hierdoor het gezag van 't Kristlyke Geloof in gevaar zogt te stellen; wandt zeidenze, indien het Ouwel (4) verbrand ware, zoo zoude dit in 't gemoed der onnosele menschen twyfeling verwekt hebben.

(2) La Hist. d'Italia di F. Guicciard. pag 95.

(3) Sacrament.

(4) Hostie.

Staande deeze verdeeldheid stierf Karel de Agtste, waarvan de tyding binnen weinige dagen naar Florense overwoei, en zooveel vermogt, dat zy den Prediker in de boeijen en van kant hielp; wandt zoodra de Pauslyke Gemagtigden derwaart kwamen, is hy op de pynbank gebragt, en zyn geding en vonnis opgemaakt: by het zelve (5) bleek, dat hy t'onrecht, met gierigheid, oneerlyke zeden, of heimelyk verstand met vreemde Vorsten gehouden te hebben, beschuldigt was; maar in tegendeel dat zyne neiging, door leering en voorbeelden der heilige Schriften versterkt zynde, hem tot zyne onderneemingen bewoogen hadt, niet uit zugt tot staat of rykdommen, maar om de gebreeken der Geestlyken, en Gods Kerke, die zooverre vervallen was, te verbeteren, en te herstellen naar de regels en de tyden der Apostelen; 't gene hy zich meerdere eer zoude gerekend hebben, dan den Pauslyken Zetel te beklimmen; vermids dees dikwylen door kwaade konsten of door 't geluk verkreegen wordt, daar het andere niet dan door uitmuntende geleerdheid en groote deugd te verrigten was. Op deeze belydenis wierdt hy, naar 't getuigen eens Florentynschen Schryvers, ontwyd, en den waereldlyken Rechter overgegeeven; doch anderen (6) voegen 'er niet ongegrond by, dat Savonarola de oorbiegt verworpen, het volk tot oproer

(5) La Hist. d'Italia di F. Guicciard. pag. 95. versa.

(6) G. Arnold. Hist. der Kerken en Ketteren I deel fol. 733.

1498

roer gestookt, den Paus ongehoorzaam geweest en zelf beschimpt, ja Kristus tot getuigen van deeze zyne Leerstukken aangeroepen hadt; op welke beschuldiging hy met twee zyner Medebroederen, den drieëntwintigsten van Bloeimaand, (1) op de markt van Florense aan de galg gehangen, voorts verbrand en hunne asch in den Stroom geworpen wierdt. Zyn standvastig gemoed, en zyne ten voorbeeld strekkende Godsvrugt onder het sterven, gaven geen gering teken zyner onschuld, waardoor zyn lof zoodaanig vergrootte, dat hy voor een der wyste en heiligste Mannen van veelen gehouden wierdt; welken ook niet verzuimd hebben de gedachtenis van dien grooten Geloofs Hervormer, op deeze penningen, te vereeuwigen.

(1) Du Pin Biblioth. Eccles. Tom. XII. pag. 115.

F.

M.

I. Zyn afbeeldsel, dat met eene Monnikskap op het hoofd in de voorste helft van den eersten penning gevonden wordt, is door deezen zoom van letteren versierd;

HIERONYMVS SAVonarola FERrariensis VIR DOCTISSimus ET PROPHETA SANcTISsiMVS.

HIERONIMUS SAVONAROLA VAN FERRARA ALLERGELEERDSTE MAN, EN ALLERHEILIGSTE VOORSPELLER.

De wederhelft bevat, myns bedunkens, eene voorzegging van hem des nagts voor zynen dood gedaan, naamenlyk, dat Florense (2) onder het Pausschap van eenen Clemens veele ongevallen te wagten hadt; dierhalven ziet men eene Stad, wordende door eene hand met een zwaard uit de wolken gedreigd, en daartoe dit randschrift gepast;

(2) Hist. du Concile de Trente de Fra Paolo par A. de la Houssaie pag. 29. dans les Not.

SYPer TERrAM CITO ET VELOCITER GLADIVS DOMINI.

HAASTIG EN SNEL IS HET ZWAARD DES HEEREN OVER DE AARDE.

II. De tweede, eene penningplaat, draagt het zelfde wezen, maar eenen anderen kring van letteren, die hier in bestaat;

HIERONYMVS FERRARIENSIS ORDINIS PREDICATORUM
PROPHETA AC VIR MARTYR.

HIERONIMUS VAN FERRARA VAN DEN REGEL DER PREDIKEREN, VOORSPELLER EN BLOEDGETUIGE.

HISTORI DER NEDERLANDSCHE VORSTEN:

DES EERSTEN DEELS

VYFDE BOEK.

1498

KArel de Agtſte, Koning van Vrankryk, hadt naauwlyks den laatſten ſnik gegeeven, of het grootſte deel zyner Amptenaaren vertrok naar Blois om 'er Lodewyk, Hertog van (1) Orleans, de tyding van te brengen, aan wien de Kroon door 't recht van namaagſchap verviel; wandt dees was Kleinzoon van Lodewyk, den Broeder van Koning Karel den Zesden. De Hertog van Orleans, die de twaalfde Lodewyk onder de Franſche Koningen geteld wordt, voor alle andere zaaken, welken hy te verrigten hadt, de lykplichten zyns overleeden Voorgangers roemrugtig voltrokken hebbende deedt zich te Reims, op den zevenentwintigſten van Bloeimaand deezes jaars agtennegentig, tot Koning van Vrankryk zalven en kroonen, in tegenwoordigheid van de Genooten * zyns Ryks of der zelver Gelaſtigden; wyl nu het Hertogdom van Borgonje, dat het eerſte onder de waereldlyke Genooten van Vrankryk is, nog onder die Kroon gehouden wierdt, zoo heeft de Hertog van Alençon deeze waardigheid voor dien tyd bekleed; Philips van Kleef, Heer van Raveſtein, was hiertoe gelaſtigd geworden voor het Graafſchap van Vlaandre, daar ondertuſſchen maggtige toeſtel gemaakt wierdt; vermids die van S[t]. Joris Broederſchap des Kruisboogen (2) te Gend, al met den aanvang deezes jaars, hunne Konſtgenooten van alom, voornaamenlyk uit Brabant, Vlaandre, Henegouwe en Artois, met brieven en booden, tegens den twintigſten van Bloeimaand, derwaart verzogt hadden. Om de zelven bet te lokken, haddenze in veelerleije vaten meer dan honderdenvyftig marken zilvers in pryzen verdeeld, en beloofd aan die het nerſte ſchieten, het prachtigſte inen het verſte van daan koomen, of het ryklykſte ſtaat voeren zouden. Aan verſchillende Landzaaten wierden, naar maate hunner bedryven, verſcheidene pryzen toegeweezen; maar die van Brugge (3) droegen dien weg, welke voor het ſchoonſte inkoomen geſteld was, omdat de Aardshertog Philips, als Koning van den Kruisboog te Brugge, daar hy den Papegaay afgeſchooten hadt, met hen binnen kwam.

1498

Dees hierentuſſchen van zynen Vader Maximiliaan genoopt om de Gelderſen weder te beſpringen, vermids het zesmaandige beſtand, met hen aangegaan, reeds ten einde liep, bereidde zich

(1) Mezeray Hiſt. de France Tom. II. fol. 811.

* Pairs.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol 286. & ſeq.

(3) Chron. van Vlaand. in 4to. pag. Dd i i i. verſa.

1498

zich om 's Keizers begeerte te volgen; te meer, wyl de zelve de naaste Landzaaten Jan Hertog van Kleef, en Willem Hertog van Gulik en Bergen, onder zekere voorwaarde, in deezen Oorlog wikkelde: naamenlyk, dat zy den Geldersen (1) op geenerleije wyze onderstand verschaffen, en met hunne verzaamelde manschap tegens den bestemden dag gereed zyn, midsgaders nevens de benden van den Keizer en van zynen Zoon Philips, 't zy onder het geleiden dier Vorsten, of onder dat van Albert Hertog van Saksen, te gelyk op den vyand aanvallen zouden: zy verbonden zich ook onderling de wapenen niet te zullen afleggen, dan naadat Gelderland onderdaanig gemaakt was; deswege zoude de Keizer aan iederen Vorst duizend voetknegten beschikken, mids zy de zelven uit eige beurze betaalden, de man op vier Utrechtsche guldens ter maand, insgelyks vyfhonderd Ruiters, ieder op agt gelyke guldens. Waarvoor de Hertogen van Kleef en Gulik de Steden en Vestingen, die zy den Geldersman mogten ontwringen, zoolang in bezittinge konden houden, tot de Aardshertog Philips de besolding betaald soude hebben; doch byaldien zy geene Sterktens in kreegen, zoo zoude hen echter binnen een jaar, naa dat de Oorlog geeindigd was, de betaaling voldaan worden. Hierenboven wierdt aan den Hertog van Gulik de Stad Erkele en het Slot Montfoort by Roermonde, en aan dien van Kleef de Vesting Dotechem, t'evens het uitzigt op Zutfeen, en aan beiden verzekering voor de schaade hunner Landen beloofd; mids de Keizer of zyn Zoon de gemelde Sterktens weder zoude mogen lossen voor vyfentwintigduizend guldens. Wyders vermogt de Keizer geen verdrag met Karel van Egmond, die Gelderland in hadt, buiten kennis der andere Bondgenooten aan te gaan. Maar Maximiliaan, zich eeniger maate in dien handel bezwaard (2) vindende, maakte onlangs hiernaa eenige verandering in dit verbond, laatende den Vorst van Gulik de bezitting van Wassenburg, Born, en Hertzogenrade voor des zelfs leeven; aan den Kleevenaar voor hem en des zelfs Zoons leeven Wachtendonk, Goch en Lobeth, zoo verre de Aardshertog hierin bewilligde.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part II fol. 391.

(2) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 311.

Deeze naauwe verbintenis verwekte den Geldersen geen geringe omzigtigheid in 't bezetten der Steden en Vestingen, zulks zy die alom tegen de naakende aanvallen versterkten. Middelerwylen dat zich ieder even yverig in Nederland bereidde, was 'er een Leger van Keizer Maximiliaan, dat meest uit Zwitseren bestondt, onder het geleiden van Willem van Vergy, in het Hertogdom Borgonje (3) getreeden, om het Moederlyke erfdeel van den Nederlandschen Vorst weder magtig te worden; maar toen de Fransen binnen Dion beneepen raakten, wistenze zich, eerst door 't omkoopen der Zwitseren, en vervolgens door eenige hulpbenden, van deezen aanstoot te redden.

Aan den anderen kant was de Hertog van Saksen, het roer des Legers, door eige belang met de zaaken van Vriesland magtig verhinderd; vermids hy, staande de Nederlandsche Oorlog, voor Maximiliaan en des zelfs Zoon Philips gevoerd, eene geweldige somme van vierhonderdduizend (4) Schilden uitgeschooten of verdiend hadt, om welke te betaalen de Vorsten geen ander middel wisten, dan den Saks zoolang eenige Sterktens en Sloten te pande te stellen, gelyk hem tot dit einde het Kasteel (5) Vilvoorde, dat van Sluis, van Woerde, Loevestein, en Medenblik, het Blokhuis te Haarlem (6) en dat van Zirkzee, met meer anderen in geruimd waren; maar de Staaten dier Landen zich grootlyks hierover beklaagende, zoo wierdt hem, mids het weder overleveren dier bezittingen, het erflyke Stadhouderschap van Vriesland beloofd: en 't scheen, dat de verdeeldheid dier Landzaaten, schoon zy hier geweldig tegen worstelden, hem gelegenheid stondt te verschaffen om 'er thans aan te raaken.

Wandt

(3) Struvii Corpus Hist. Germ. Tom II. fol. 935.

(4) Memoir. d'O. de la Marche pag. 655.

(5) O. Scharlensis Chron. van Vriesl. fol 86. verso.

(6) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 564.

1498

Wandt de Vetkoopers, bevreeſt voor de magt der Schieringen, hadden al voor eenige jaaren zich met die van Groeninge verbonden, en dermaate te weer geſteld, dat Vriesland door moorden en rooven, ſchatten en ſcheeren, afgemat en uitgeput was. Albert, zynen kans ſchoon ziende, hadt er by den winter (1) behendiglyk eenig volk gezonden, die de Landzaaten byſter benarde, en kreeg eerlang de Schieringen zooverre aan zyne zyde, dat zy naar Medenblik, daar hy zich dat pas bevondt, trokken, en hem op zeker beding voor Beſchermer en Landvoogd van Weſtergoo aannamen. Waarop Hertog Albert onmiddelyk den Heer Willebrord van Schomburg, Niterd Fox en anderen naar Vriesland afvaardigde, welken naa eenige tegenſtribbelingen den Saks als erflyke Stadhouder van Weſtergoo deeden erkennen, mids de Keizer hem met eenen brief in het zelve ampt ſtelde en beveſtigde; alsdan zouden de Vriezen hunne Steden en Sterktens ten allen tyde voor hem openen, en ter zyner verkiezinge over laaten Sloten of Veſtingen te ſtigten daar 't hem goed mogt dunken. Insgelyks wierdt hem en zyne Opvolgeren (2) van nu voortaan ingewilligd op ieder huis drie zwaare ſtuivers, wier twintig een Goudgulden waardig zyn; ook jaarlyks van ieder beeſt, 't gene boven twee jaaren oud was, zoo Koeijen, Oſſen, als Paarden een Vlaamſche, van welke de dertig eenen Goudgulden bedraagen; voorts van alle renten dier Ingezetenen den honderdſten penning jaarlyks, van iedere tonne Biers drie ſtuivers, van de Wynen het twintigſte deel, en van een Leidſch wolle Laken twee zwaare ſtuivers, en van die ſlegter zyn een.

(1) Schotanus Chron. van Vriesl. fol 438.

(2) Egb. Beninga Chron van Ooſtvriesl pag. 438. & ſeq.

Dit verdrag getekend zynde, poogden zy de overige Landſtreeke den Saks onderdaanig te maaken, des de Krygsoverſte Fox met vierduizend knegten naar Groeninge rukte, en die Stedelingen en de Ommelanders dwong van alle recht op Ooſter- en Weſtergoo af te ſtaan, en t'evens tot het betaalen van tweeëndertigduizend Rynſche Goudguldens. Vervolgens zich alom met geweld meeſter maakende, deedt men Schomburg in de meeſte Steden met het zwaard in de vuiſt manſchap en gehoorzaamheid belooven, voor zynen Heer Albert van Sakſen, die eindelyk de overdragt van Vriesland ſchriftlyk verkreeg: wandt Keizer Maximiliaan betuigde by zynen brief, den twintigſten van Hooimaand deezes jaars te Fryburg (3) getekend, dat hy, de gewoonte van het jaarlyks aanſtellen eens Poteſtaats om het Gemeenebeſt te beſtieren, gelyk Keizer Karel de Groote bevoolen hadt, verwaarloosd, door oproeren en inlandſche oorlogen den Vreede verjaagd, de gerechtsbanken vervallen, en Vriesland met het uitterſte bederf gedreigd ziende, ampts halven verplicht geweeſt was hierin te voorzien: met dit inzigt hadt hy, ten overſtaan der Ryksvorſten, Albert, Hertog van Sakſen, om de trouwe dienſten aan zynen Vader den Keizer, aan hem, en aan zynen Zoon Philips, zoo in den Oorlog als in den Vreede beweezen, tot Landvoogd van Vrieſland, onder den tytel van Poteſtaat aangeſteld. 't Was dierhalven dat hy alle Staaten van Vriesland, naamenlyk die van Ooſtergoo, Weſtergoo, Sevenwolden, Groeninger gebied, Ditmers, Strandvriezen, Worſtvriezen, en die van Stellingwerf, den Hertog Albert en des zelfs Naakoomelingen beval te erkennen als Landvoogden van Vriesland, voor den Keizer en het heilige Roomſche Ryk. In deeze waardigheid zoude hy het Land inneemen en regeeren, midsgaders van de Landzaaten den eed van gehoorzaamheid ontfangen; by het afleggen van den zelven zoudenze zweeren den Keizer en zyne wettige Naavolgeren, en uit der zelver naam Albert en zyne Erfgenaamen, getrouw te zullen zyn, ſchattingen te betaalen, en zich te gedraagen als andere Onderdaanen van het heilige Ryk, gelyk zy van oudsher gewoon waren te doen. Hertog Albert zoude op deezen voet het aangevaarde Land ſtraffen

(3) Ub. Emmii Rer. Friſ. Hiſt. fol. 562. & ſeq & Egb Beninga Chron. van Ooſtvriesl. pag. 456.

1498

fen en gebieden, geldmunten, schattingen, tollen, Kerklyke of Burgerlyke voorrechten en inkoomsten, zoo te water als te land, welken voorheen den Vorsten toebehoorden, genieten en gebruiken: des zoude Albert en zyne Erven den Keizer en des zelfs Opvolgeren getrouw zyn, dienst bewyzen en zonder bedrog hun voordeel betragten; doch onder deeze voorwaarde, by aldien 'er eenigen der wettige Naakoomelingen 't zy Keizers, Vorsten des Ryks, of de Aardshertog Philips Graaf van Holland en zyne Erfgenaamen, by raad en toestemming der Keurvorsten aan Hertog Albert of den zynen honderdduizend Rynschgüldens, en hierenboven alle onkosten ter versterkinge der Steden en Kasteelen, of iet anders by hem uitgeschooten, 't gene ter behoudenisse des Lands strekte, betaald zullen hebben, dat hy of zyne Naakoomelingen alsdan verplicht zouden zyn, om het Land aan den betaaler te ontruimen en over te draagen met alles, 't gene daar aan vast is, zonder eenig tegenzeggen. Al het welke de Keizer begeerde verstaan te hebben, dat hierdoor het recht der Graaven van Holland, 't gene zy vermeenden op Vriesland te bezitten, in geene deelen geschonden of verminderd zoude zyn.

Naadat Hertog Albert schriftlyk beloofd hadt voor zich en zyne Naazaaten alle leden van deeze overdragt te zullen onderhouden, is de brief in Vriesland afgekondigd, doch van ieder niet even aangenaam ontfangen; echter hieldt Schomburg het gezag zyns Meesters staande: om het zelve te doen doorstraalen, deedt hy 'er straks geld (1) munten, zoo op den naam des Keizers als op dien van den nieuwen Stadhouder; van welke stukken my de volgende afbeelding, ter versterkinge van deezen handel, alleenlyk bekend is.

(1) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 461.

P.

Het verdeelde wapenschild der Saksische Landstreeken, 't gene op de voorzyde staat, en hiernaa zal verklaard worden, is binnen deezen zoom van letteren beslooten;

ALBERTus DVX SAXONIæ GVBernator FRISIæ.

ALBERT HERTOG VAN SAKSEN, STADHOUDER VAN VRIESLAND.

De tegenzyde heeft het gekroonde Keizerlyke wapen, den tweekoppigen Arend, dat van twee Leeuwen, die het wapen van Vriesland uitmaaken, gehouden, en van eene spreuke van den wysten der (2) Koningen, hier omvangen wordt;

(2) Salomons Spreuken Cap. VIII. vers. 15.

DEI GRACIA REGES REGNAnT.

DOOR GODS GENADE HEERSCHEN DE KONINGEN.

De verandering der Vriessche zaaken, was de Staaten der Nederlanden, inzonderheid die van Holland, geweldig tegen (3) de borst; wandt zy beseften, dat de Hertog van Saksen, eens in de vreedzaame bezittinge zynde, de zelve niet gemaklyk ruimen zoude; ook vermeendenze, byaldien hun Landsheer nu of dan aan 't gebied mogt raaken, hem zulks voordeeliger naar het oude onbepaalde recht, dan naar deeze nieuwe bekrompe overdragt te zullen zyn. Deeze bekommernis wierdt merkelyk vergroot, eensdeels door de beweeging van den Utrechtschen Bisschop, die in den eigendom zyner Kerke wegens Groeninge vreesde beleedigd te worden; andersdeels door die van Leeuwaarde, welken door nieuwe verbittering van de Saksen belegerd, en den Nederlandschen Vorst Philips heimelyk deeden weeten,

(3) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 465.

dat

1498

dat zy bereid waren, zich aan hem over te geeven, indien hy hen voor de Sakſen wilde beſchermen; 't gene den Vorſt aanmoedigde om den Ridder Hendrik Zwaaf in Gezantſchap naar Groeninge te zenden, daar hy in den vollen Raad uit bevel zyns Heeren verklaarde, dat geheel Vriesland aan den Graaf van Holland behoorde, gelyk men door verſcheidene blyken uit de briefkamer (1) van Holland konde aanweizen, dat veele Keizers en Koningen dit Geweſt aan de Graaven van Holland geſchonken, en dat zy het zelf langen tyd bezeten hadden, en Philips ter dier oorzaake den tytel nog voerde, des ook te raade geweeſt was, om, zoodra zyne grootſte verhinderingen aan eenen kant waren, het zelve weder in te neemen. Dat Hertog Albert, toen hy in Weſtergoo viel, voorgegeeven, en nog onlangs tegen de Groeningers gezeid hadt, dit in den dienſt van Maximiliaan (2) of des zelfs Zoon Philips gedaan te hebben, bleek onwaar te zyn, wyl hy Leeuwaarde buiten kennis van Philips berend hadt, en de Stedelingen perſte om hulp te verzoeken, die zyn Heer bereid was hen te geeven, en, behoudens hunne rechten en vryheden, in zyne beſcherming te neemen: ja zoo de Saks weigerde het beleg te verlaaten, zoude hy alle Nederlanders, die onder den zelven dienden, terugge roepen, alle toevoer uit Holland, Zeeland en de naabuurige Landſtreeken verbieden, en hem door geweld van wapenen verjaagen.

(1) Cancellery.

(2) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 466.

Deeze reden hadt de Nederlandſche Vorſt den Groeningeren doen voordraagen, omze aan zyne zyde te krygen; doch het overgaan van Leeuwaarde ſtremde den handel, en de Gelderſche Oorlog verwekte groote zorgen, zulks de Landsheer Philips, om zich bet te dekken, Engelbert van Naſſou Heer van Breda en Stadhouder van Vlaandre, Philips van Contay Stedevoogd van Atrecht, Jan le Sauvage Voorzitter van Vlaandre, Jan van Tinteville Ridder, en Laurens van Blioul Geheimſchryver, in Gezandſchap aan den Franſchen Koning (3) zondt, met volſtrekten laſt om de nog hangende verſchillen over den Vreede van Senlis uit den weg te ruimen. Deezen zyn met den Koning hierin overeen gekoomen, dat de drie Steden en Kaſteelen van Artois, naamenlyk Bethune, Arië en Hesdyn, volgens den Vreede van 't jaar drieënnegentig, aan den Aardshertog Philips zouden overgeleverd worden, zoodra als het Duitſche Krygsvolk uit Borgonje geligt was, naar welk Landſchap de Aardshertog met geweld van wapenen, zoolang Lodewyk de Twaalfde zoude leeven, niet mogt dingen, maar wel in vriendlykheid door vermaaningen en bewyzen; gelyk de Koning insgelyks beloofde wegens den eiſch op de Burgvoogdyen van Ryſſel, Douay en Orchiers te zullen handelen: wandt de Franſen poogden aan te toonen, dat deezen door een heimelyk verbond (4) van Philips den Stouten, Hertog van Borgonje, aan des zelfs Broeder Koning Karel den Vyfden weder beloofd waren. Ook wierdt de Aardshertog Philips ontheven van zyne reis naar den Koning Lodewyk, dien hy voor de Graafſchappen van Vlaandre en Artois, midsgaders andere Landen, verplicht was manſchap te belooven; wyl deeze plechtigheid van eenen Gelaſtigden des Konings in Nederland zoude onfangen worden. Het welke den tweeden van Oegſtmaand getekend zynde, op den zeſtienden (5) der zelver maand nog nader van den Aardshertog en van eenige Nederlandſche Grooten bekrachtigd wierdt.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 396.

(4) Daniel Hiſt de France Tom. IV. pag. 602.

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 397.

Vermids men thans van den Franſchen Koning niets te vreezen hadt, zoo kreeg de onderneeming op Gelderland beter aanzien; te meer, wyl de Keizer, omringd van Vorſten en Heeren, met kloeke manſchap in Wynmaand over Aken naar Nederland kwam. De algemeene Stedehouder, Albert Hertog van Sakſen, zulks verneemende, reedt hem tot by Maaſtricht (6) te gemoet, hebbende den Aardshertog Philips aan zyne regter, en des zelfs Zuſter Margarita, die onlangs uit Spanje gekoomen was, aan zyne ſlinker zyde, zeggende tegen den Keizer, *Genadige Heer, uwe Majeſteit heeft my een Land vol Krygs en ganſch ongehoorzaam, met weinig gelds en veele vyanden agtergelaaten en aanbevoolen; God heeft my het geluk gegeeven om u deeze*

(6) J. Rathalter de meritis Alberti Duc. Saxon. Apud Menckenium Script. Germ. Rer. Tom. II. fol. 2122.

1498

twee Kinderen en een onderdaanig Land wederom aan te bieden. Wyders beval hy zich in 's Keizers gunſt, den zelven verzoekende zynen dienſt te willen erkennen, en hem zyne rekening der agterſtallige ſchulden te doen betaalen. De Keizer antwoordde beleefdlyk, en trok met al den ſtoet binnen Maaſtricht, alwaar hy den volgenden dag een banket aanrigtede, op het welke de Hertog van Sakſen ook genoodigd was, die eenen langen baard droeg, omdat hy beloofd hadt zich niet te zullen ſcheeren, dan naadat hy den Keizer en des zelfs Kinderen een vreedzaam Land konde overleveren. Dewyl nu de Weduwe van Karel den Stouten, en 's Keizers Dochter Margarita, midsgaders andere Edele Vrouwen omtrent hem zaten, zoo namen ſommigen eene ſchaar en knipten zulk een goed deel uit 's Hertogen baard, dat hy gedwongen was dien geheel af te ſnyden.

Van Maaſtricht trok de Keizer met zyn gevolg verder naar Brabant, maakende geweldige haaſt in 't verzaamelen van 't Krygsvolk, dat hy van alle kanten byeen raapte, en, onderſteund van de Hertogen (1) van Beijeren, Sakſen, Kleef en Gulik, met een verſchrikkelyk gewoel naar den Gelderſchen bodem dreef, om dien voorts te overſtroomen, en Karel van Egmond uit dat Hertogdom te verdryven. De verſchillende gedachten der Legerhoofden, aan welken kant men het eerſte den vyand zoude aangrypen, ſplitſten t'evens het heir en de gemoederen; wandt de Hertog van Sakſen, en Adolf van Naſſou eertyds Landvoogd van Gelderland, hadden het oog op Arnhem, de Hertog van Gulik op Roermonde, de Heer van Yſſelſtein op Tiel, en de Vorſt van Kleef weder op Dotechem geworpen. Terwyl nu eenigen hunnen eigen raadſlag, anderen dien van den Keizer volgden, ſmeedt dees het beleg voor een ſterk (2) Slot by het Dorp Echt, en kreeg het met groot geweld, naadat de bezetting by de duiſternis geweeken was, in zyne magt. Weinig tyds laater gaf zich Nieuwſtad aan eenen anderen hoop over. Waarop de Hertogen van Sakſen en Gulik voor Stralen rukten, en die Veſting met grof geſchut dermaate beukten, dat de Krygsknegten, ten einde van drie weeken, lyf en goed vry bedongen, en de Sterkte overgaven. Ook meent men, dat Batenburg en Erkelen toen deezen zelven trant volgden.

(1) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 312.

(2) Goutboevens Chron. van Holl. fol. 562.

De Gelderſen, die hierentuſſchen niet ſliepen, beroofden ten vuure en ten zwaarde het Land van Hensberge en van Meurs, vermids 'er de Hertog van Gulik Voogd van was. Insgelyks ontwrongenze dat pas den Vereenigden de ingenoome Sterkte omtrent Echt, zulks hunne dapperheid hierdoor zoowel als door den onderſtand der Franſen grootlyks verwakkerde; wandt Koning Lodewyk, uit aanmerkinge zyner verbintenisse, en door Jan Hertog van Borbon, die Oom was van Karel van Egmond, opgewekt, hadt vyfhonderd (3) welgewapende knegten, over welken de Baſtaard van Borbon en Robert van Arenberg het gebied voerden, naar Gelderland gezonden. Deezen, den weg door het Land van Luik kiezende, kreegen tienduizend Goudguldens van die Landzaaten om de zelven ongemoeid te laaten, hierenboven nog de beloften van jaarlyks duizend guldens, wegens eene oude ſchuld aan den Hertog van Gelder, te zullen betaalen. Toen dit volk te Roermonde kwam, bragt het zooveele ontſteltenis in de gemoederen der Hertogen van Beijere, Sakſen en Kleef, dat zy aftrokken; ja de Vorſt van Gulik beſloot van dien tyd af, het verſchil, tuſſchen hem en den Hertog van Gelder hangende, aan de uitſpraake des Franſchen Konings over te laaten. Eene gelyke beweeging verwekte dees onderſtand by die van Zutfeen, en gaf hen moeds genoeg om het aanzoek van den Nederlandſchen Vorſt af te wyzen.

De Keizer was bereids, om 't verſchil met de Zwitſeren, over Keulen naar Duitsland vertrokken, en zyn Zoon Philips naar Brabant, alwaar zyne Gemaalin Johanna het eerſte kind eene Dochter, den vierentwintigſten van Slagtmaand, (4) te Loven baarde, welke uit den naam des Kei-

(3) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 312.

(4) Mezeray Hiſt. de France Tom. II. fol. 1055.

1498

Keizers door den Markgraaf van Baden geheven, (1) en ten overſtaan van Margarita van Jork, Weduwe van Karel den Stouten, midsgaders van Anna van Borgonje, Weduwe van Adolf Heer van Raveſtein, door den Kerkvoogd van Kamerik gedoopt, en, ter gedachteniſſe van Maximiliaans Moeder, Eleonora geheeten wierdt.

(1) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 498.

Geduurende deeze oneenigheden in de Nederlanden, hadt Lodewyk de Twaalfde, die veele Koninglyke eigenſchappen bezat, in Vrankryk verſcheidene heilzaame wetten en geregelde inſtellingen gemaakt; ook deedt hy de Weduwe van zynen Voorganger Karel den Agtſten, volgens haare huuwelykſche voorwaarde, de Bruidſchat en het beſtier van 't Hertogdom Bretanje ter hand ſtellen, hoewel met innerlyk leedweezen over het verwyderen van zoo ſchoone Landſtreeke; zulks hebbende zynen geeſt hier mede vermoeid liet hy zyne gedachten loopen over een ander lid van dit trouwverbond, naamenlyk dat de (2) Vorſtin verplicht was, by aldien de Koning haar Gemaal zonder Kinderen voor haar ſtierf, om des zelfs Opvolger te trouwen: vermids nu Lodewyk de Twaalfde meer dan twintig jaaren met Anna van Vrankryk, Dochter van Lodewyk den Elfden, in den egt geleefd hadt, zoo wiſt men geen middel, dan 't gene onbillyk ſcheen, uit te denken, dat de Koning eindelyk, zoo om de aanſtaande moeijelykheden des Ryks te vermeiden, als uit eige neiginge, dacht wettig te maaken; beſtaande in de egtſcheidinge van zyne Vrouwe, wyl zy mismaakt, zwak van lighaam, en, naar allen ſchyn, om kinderen te teelen onbekwaam was; hierenboven betuigde de Koning, dat Lodewyk de Elfde hem tot dit huuwelyk, toen hy nog geen vyftien jaaren bereikte, gedwongen, en dat hy nooit gemeenſchap met haar genooten hadt. Welke beweegredens, en de zugt tot eenen Erfgenaam der Kroone, hem zooveel glimps gaven, dat hy den Paus verzogt van de zaaken gerechtlyk te doen onderzoeken. Dees willende uit Staatkundige inzigten 's Konings begeerte opvolgen, zondt eenige aanzienlyke Geeſtlyken, die, omtrent het midden van Wintermaand, dit huuwelyk nietig en ontbonden (3) verklaarden. Des Koning Lodewyk, hebbende behoorlyke inkoomſten aan zyne verweeze Gemaalinne toegeleid, zich naar zyne lang voorheen beminde Vorſtinne Anna, Hertoginne van Bretanje, wendde, welke, zoo door de ontſlaaging van den Paus als tot welzyn der Landen, den Koning een gunſtig oor verleende, nogtans niet zonder eenigen ſchroom, omdat haare egtverbinteniſſen wonderlyk vreemd waren; wandt trouwende met Karel den Agtſten hadt zy het huuwelyk met Maximiliaan verbrooken, en konde nu met Koning Lodewyk niet vereenigd worden, dan naadat hy zyne Vrouwe verſtooten hadt.

(2) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 595.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 404.

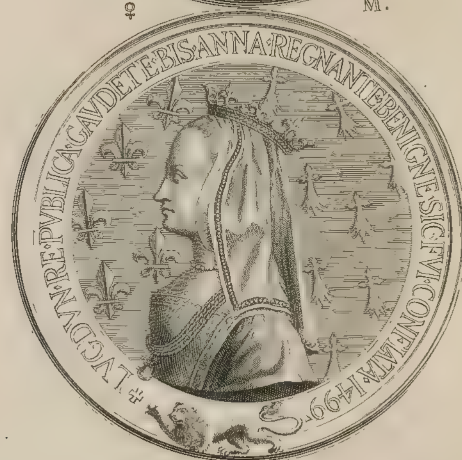
1499

Onaangezien deeze bekommering, wierdt het huuwelyks verdrag, den zevenden van Louwmaand in 't negenennegentigſte jaar der vyftiende eeuwe, geſlooten; doch voor de Franſche Kroon niet zoo gunſtig als voorheen, wyl de Koning by het zelve moeſt belooven, dat de Bretanjers hunne oude vryheden zouden (4) gebruiken, en dat het tweede kind, 't zy Manlyk of Vrouwlyk, 't welke uit dit bedde mogt ſpruiten, het Hertogdom voor zich en zyne Naakoomelingen zoude behouden; en byaldien 'er geene vrugten van voort kwamen, dan zoude het zelve aan de naaſte erfgenaamen van het Bretanniſche Huis wederkeeren. Den volgenden dag, naa dat dees handel van de eene en de andere zyde te Nantes bekrachtigd was, wierdt 'er ook de bruiloft met groote vreugde gevierd en gelukkiglyk ten einde gebragt. Invoege de Franſen, die zich geen gering geluk uit deeze verbinteniſſe voorſpelden, de gedachtenis daarvan, tot lof der Koninglyke perſoonen, ons op deeze aanzienlyke gedenkpenningen hebben agter gelaaten.

(4) Mezeray Hiſt. de France Tom. II. fol. 813.

♀ M.

ħ

M.

I. Het borstftuk van Koning Lodewyk wordt met de Kroone op het hoofd, en de Ordere

1499 Ordere van S^t. Michiel om den hals, op de voorzyde van den eersten penning, wiens grond met lelien bezaaid is, gevonden; hebbende in den rand eenen leeuw, ten teken dat dees te Lions gemaakt is, en wyders tot omschrift deeze berymde regels; 1499

FELICE LVDOVICO REGNANTE DVODECIMO, CAESARE ALTERO, GAVDET OMNIS NACIO.

DE GELUKKIGE LODEWYK DE TWAALFDE, EEN TWEEDE CÆSAR, HEERSCHENDE, ZOO VERHEUGEN ZICH ALLE VOLKEN.

De rugzyde draagt het gekroonde borststuk der Koninginne, hebbende het hoofd met eenen weduwlyken sluijer gedekt; de grond daar men het afbeeldsel op gesteld heeft, is in de eene helft met leliën voor Vrankryk, en in de andere met hermines voor Bretanje bezet, zynde in aanmerkinge des voorgaanden (1) huuwelyks, en daarop gemaakten penning, thans met deeze woorden omzoomd;

(1) fol. 238.

LVGDVNENSI RE PVBLICA, GAVDENTE BIS ANNA REGNANTE BENIGNE, SIC FVI CONFLATA 1499.

HET GEMEENEBEST VAN LIONS ZICH VOOR DE TWEEDEMAAL VERBLYDENDE, DE KONINGIN ANNA GUNSTELYK HEERSCHENDE, ZOO BEN IK GESLAGEN 1499.

II. De tweede, die in kleiner omtrek de zelfde gedaante des Konings, doch ryklyker versierd, op het voorste stuk voert, draagt in den rand deeze letters;

LVDOVICO XII. REGNANTE CAESARE ALTERO GAVDET OMNIS NATIO.

LODEWYK DE TWAALFDE, EEN TWEEDE CÆSAR, REGEERENDE, ZOO VERHEUGEN ZICH ALLE VOLKEN.

Dus vertoondt het andere deel weder zyne Gemaalin, alleenlyk met eenig verschil in de optooiselen, en in den zin van 't omschrift, 't gene dus geleezen wordt;

ANNA REGINA, HAC VIVENTE OMNIS LAETABATVR TERRA.

DE KONINGIN ANNA, DEEZE LEEVENDE VERHEUGDE ZICH DE GEHEELE AARDE.

De vrolykheid deezer bruiloft verminderde den yver des Konings niet, in 't beraamen der oorbaarste middelen tot den Italiaanschen togt, dien hy in 't hoofd hadt; waanende zich niet alleen op den grondslag zyns Voorgangers gerechtigd tot de Napelsche Kroon, maar ook tot het Hertogdom van Milanen wegens zyne Grootmoeder Valentine, Zuster van Philips Maria den laatsten Hertog van Milanen uit het Huis van Visconti, die, zonder wettige kinderen over te laaten, gestorven was. Uit dusdaanige oorzaake dan wierdt alles tot deeze onderneeming geschikt, en om den Paus aan zyne belangen te binden (2) gaf hy des zelfs Zoon Cæsar Borgia eene wedde van twintig duizend ponden, en eene bende van honderd lanssen; insgelyks beloofde hy den zelven Charlotte van Foix, Zuster van Koning Jan van Na-

(2) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag 599.

1499

varre, ten huuwelyk te geeven; hierenboven nog het Land van Valence, en dit tot eên Hertogdom te verheffen.

Welhaast kwam Borgia, die het purper afleidde, bezitting neemen, en bragt te gelyk den Kardinaalshoed voor Georg van Amboise, Grootgunsteling des Konings. Dees, hebbende zyne verbintenissen met de Zwitseren en met den Koning van Engeland vernieuwd, verzoende zich met dien van Spanje, welke, om de groote koste van den Napelschen kryg, de in bezittinge genoomene Steden aan den Koning Frederik overliet, en den grooten Veldheer Gonsalvus met zyne Spaansche benden terugge riep. Voorts maakte Koning Lodewyk ook zeker verdrag met de (1) Venetiaanen, en met Philibert Hertog van Savoije, die hem voor eene goede somme, ten allen tyde, doorgang naar Italië over zyn Land beloofde, mids de Fransche Koning voor zich en zyne Opvolgeren den eisch zoude afstaan, die men op het Land van Savoije konde maaken.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part II. fol. 406. & 408.

Dewyl hy voorheen ook een beding met den Nederlandschen Vorst Philips gemaakt hadt, en dat het alleenlyk aan 't voltrekken haperde, zoo gaf de Koning thans bevel aan Guy van Rochefort Kancelier van Vrankryk, en zondt dien, om den handel ten einde te brengen, naar Atrecht, alwaar de verheffing der Leenlanden op zulk eene zonderlinge wyze buiten 's Konings tegenwoordigheid, door den Aardshertog Philips, den eenigsten, die van alle de groote Leenmannen der Fransche kroone overgebleeven was, verrigt wierdt, datze waardig is in de geschiedenisse geplaatst te worden. De Gelastigde des Konings, Rochefort, deedt zyne intreede geheel staatlyk en met deftig gevolg, voor hem ging een Deurwaarder (2) van den grooten Raad, houdende de knots met de Koninglyke wapenen in de handen; naa deezen kwam de Zegelaar des Konings, hebbende het zegel op de schouder, gelyk men voor den Kancelier, als hy door 't land reisde, gewoon was te draagen; aan des zelfs zyde zag men twee Herauten in hunne wapenrokken gekleed. Dus door den drang der nieuwsgierige meenigte tot in het Bisschoplyke Hof geleid, en eenige dagen met het regelen der zaaken verloopen zynde, wierdt eindelyk de vereischte plechtigheid, den vyfden van Hooimaand, op deezen trant volbragt.

(2) Proces Verbal de l'hommage fait par Philippe d'Austr. Par le Secretaire Amys. Corps Diplomat. par du Mont. Tom III. Part. II. fol. 412.

In de tweede zaal van 't Bisschoplyke Paleis hadt men eene verheve plaats twee trappen hoog gemaakt, en hier eenen zetel opgesteld, die met een tapyt, met leliën doorwrogt, gedekt was. Omtrent tien uuren des morgens kwam een Edelman Thomas de Pleures, met eenige andere bediendеn van den Aardshertog, den Kancelier Rochefort aanzeggen, dat zyn Heer reeds op den weg was; hy antwoordde, als de Vorst ter bestemder plaatse zoude zyn, dat men hem niet zoude doen wagten. Wanneer deeze boodschap een en andermaal herhaald, en de Kancelier hieruit vernam, dat de Aardshertog in de zaal, daar de manschap gedaan zoude worden, gekoomen was, ging hy, gekleed in 't karmozyn fluweel, omringd van zynen stoet, en met gedekten hoofde derwaart, de Aardshertog ontdekte zich en groette den Kancelier geheel eerbiedig, zeggende, *myn Heer, God geef u goeden dag*, dees zonder een woord te spreeken, bragt alleenlyk de hand aan zynen hoed, zonder dien van 't hoofd te ligten, en voegde zich voorts op den Zetel, die voor hem gesteld was; straks naderde de Aardshertog, met blooten hoofde, en zeide, *myn Heer, ik ben hier by u gekoomen om manschap te doen, die ik aan mynen Heer den Koning schuldig ben, wegens myn Pairschap en de Graafschappen van Vlaandre, van Artois en van Charlois, welken ik van den Koning, ter vorzaake zyner Kroone, houde.* De Kancelier dus gezeten vroeg hem *of hy gordel, degen, of stok aan hadt*, de Aardshertog zynen rok openen-

1499 nende antwoordde *neen*, waar op de Kancelier hem by de handen vattede en die tusschen de zynen te saamen voegde, als de Aardshertog zich boog om zich op de kniën te leggen, heeft de Kancelier zulks verhinderd, daarby voegende *uw goede wil zy genoeg.* Terwyl hy dus de handen des Aardshertogen vast hieldt, deedt hy hem de gewoone vraag; *gy wordt een Leenman van den Koning uwen Opperheerscher, en doet hem Leenmanschap en trouw uit reden van het Pairschap van Vlaandre, insgelyks van de Graafschappen van Artois en van Charlois, en van alle andere Landen, die gy van den Koning en van zyne Kroone houdt, belooft gy hem te dienen, zelf tot den dood, tegen alle de genen welken konnen leeven of sterven, zonder iemand uit te sluiten, zyn goed te bevorderen en zyne schaade te verhoeden, wyders u tegen hem te gedraagen, als tegen uwen Opperheerscher?* Daar de Aardshertog op antwoordde, *op myne trouw dit beloof ik zoo te doen.* Toen zeide de Kancelier, *en ik ontfang u, behoudens het recht des Konings in andere zaaken, en eens anders in alles*; t'evens de wang aanbiedende kuste hy den zelven.

De Aardshertog verzogt straks bewys en brieven van 't ontfangen zyner manschap, 't gene de Kancelier aan den Geheimschryver Amys, uit wiens verhaal wy dit getrokken hebben, beval te verrigten. Naa alle deeze omstandigheden, rees de Kancelier uit den zetel, en den hoed en de muts, die hy droeg, van 't hoofd geligt hebbende maakte eene diepe eerbewyzing aan den Vorst, dien hy dus aansprak, *myn Heer, korteling deedt ik den dienst des Konings, verbeeldende des zelfs persoon, en tegenwoordig ben ik Guy van Rochefort uwe zeer ootmoedige dienaar, altyd gereed om u te gehoorzaamen, omtrent den Koning mynen Opperheerscher en Meester, in alles wat u zal behaagen my te gebieden.* De Aardshertog voegde 'er weder op, *myn Heer Kancelier, ik bedank, en bid u van my, in alle myne zaaken omtrent mynen Heer den Koning, voor altyd aanbevoolen te willen houden.* 1499

De Fransche Koning bragt, terwyl men in de Nederlanden met het overleveren en inruimen der bedongene Steden bezig was, magtig volk op de been, en den Hertog van Milanen in wonderlyke verlegenheid, niet weetende werwaart zich te keeren, zoekende alom beschermers en onderstand, (1) en vondt by niemand heul, dan alleen by Frederik den Koning van Napels, vermids dees van 't zelfde gevaar gedreigd wierdt, hebbende den haat van den Paus niet weinig ontsteeken door het weigeren van zyne Dochter voor eene Vrouwe van des zelfs Zoon Cæsar Borgia; dierhalven, schoon het hem aan geld en magt haperde, toonde hy echter zyne geneigdheid omtrent Lodewyk Sfortia in het ophitsen van den Turkschen Keizer Bajazet, welke den Venetiaanen straks den Oorlog deedt aanzeggen. Dit nogtans verminderde de bekommering van Sfortia zeer weinig; omdat de Fransche Koning die te Lions zyn heir vergaderde, het zelve in 't laatste van Hooimaand over de Alpes deedt trekken, bestaande uit negen (2) of tienduizend ruiteren, uit agtduizend Fransche en vyfduizend Zwitsersche voetknegten, over de welken Lodewyk van Luksemburg Graaf van Ligny, Robert Stuart Heer van Aubigne, en Jan Jacob Trivulce het bevel voerden, welke laastgemelde, boven zyne bekwaamheid en ondervinding, eenen ouden wrok droeg tegen den Hertog van Milanen, die hem gedwongen hadt zyn Vaderland, den Milaneeschen Staat, te verlaaten.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 113.

(2) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 606.

Zoodra het Leger, dat agtenvyftig stukken grof geschut meêsleepte, in orde was, wierdt de Stad Arezzo (3) ingeslooten, en op 't eerste losbranden overgegeeven, op diergelyken trant volgden Anon, Valence, Bussignano, Voghera, Pontecorone, Castelnovo, en Tortone: de Venetiaa-

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 113. versa.

1499

nen overweldigden aan de andere zyde de Stad Caravaggio, en dreigden Cremona met het zelfde lot. Het naderen der vyanden dreef den Hertog van Milanen nog meer ontſteltenis in 't beſchroomde hart, hoewel hy omtrent twaalfduizend ruiters, tweeduizend ligte paarden en veertienduizend voetknegten in zynen dienſt hadt, die hy in twee hoopen verdeelde, zendende den kleinſten onder den Graaf van Gajazzo tegen de Venetiaanen, den grootſten onder Galeaz van S^t. Severin tegen de Franſen, houdende het verweeren van de Stad Milanen voor zich, en de mismoedige Stedelingen met goede woorden en groote beloften van den onderſtand des Napelſchen Konings ſleepende, hen trooſtende door zyne tegenwoordigheid en die der drie Kardinaalen. Maar toen Alexandria, eene der ſterkſte Veſtingen van dien Staat, door lafhartigheid van den Stedevoogd, die den derden dag der belegeringe doorliep, overwonnen en geplonderd wierdt, en dat Pavia by verdrag overging, was 'er geen bedaaren meer aan; zulks Hertog Lodewyk, bedugt voor zyn hoofd, het Kaſteel wel bezorgde, en aan Bernardyn van Corte ter bewaaringe gaf, voorts deedt hy zyne Zoons en zynen Broeder, den Kardinaal Aſcanius, met zyne ſchatten vertrekken, waarnaa hy zelf, den tweeden (1) van Herfſtmaand, zyne vlugt naar Inſprug nam, den Stedevoogd verzekerende wel haaſt met een heir van den Keizer terugge te zullen keeren. Naauwlyks hadt hy de hielen geligt, of de Stedelingen zonden hunne Gelaſtigden naar de Franſen, en booden hunne Stad aan, onder beding van bevryd te blyven van den moedwil der ſoldaaten, alle de overige Veſtingen dier Landſtreeken, en zelf Genua, volgden dit voorbeeld zoo ſchielyk, dat in de ganſche overwinning niet meer dan twintig dagen beſteed wierden.

(1) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 115.

Een zoo onbegrypelyke voorſpoed verwekte den Koning Lodewyk even groote vreugde als verwondering; des hy op deeze tyding zich onmiddelyk van Lions te poſt naar Italië begaf, en deedt, den zesden van Wynmaand, in Hertoglyk gewaad zyne intreede, onder het geſchater en de uitgelaate blydſchap des volks te Milanen; wandt de Gemeente, afkeerig van den harden handel van Sfortia, verhoopte by deeze verandering nu zagter regeering te verkrygen, die de Koning met (2) ieder in zyne bezittinge te herſtellen, met mildelyk geſchenken uit te deelen en de verdrukte Stedelingen van veele laſten te ontheffen, ſtraks aanving, en zich dus in de gemoederen dier Landzaaten, zoowel als in de heerſchappye van zyner Voorouderen Landen veſtigde. Invoege het teken van 't oppergezag ſtraks ook op het geld der Milaneezen geſtempeld wierdt, als uit verſcheidene munten, die my van dit geval zyn voorgekoomen, blykt; van welken ik, tot bewys, deezen volgenden penning heb uitgekoozen en hier vertoond.

(2) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 609.

V.

Op de eerſte helft ſtaat het gekroonde borſtſtuk van Koning Lodewyk den Twaalfden, en op de wederhelft zyn wapenſchild onder het afbeeldſel van den Beſchermheilig Ambroſius, die hier te paard gezeten is, en op het laatſte der vierde eeuwe met ongemeenen roem het Aardsbisdom van Milanen beſtierde; en in beiden de randſchriften leeſt men,

LVDOVICVS DEI GRATIA FRACORVM REX MEDIOLANI DVX.

LODEWYK DOOR GODS GENADE KONING DER FRANSEN HERTOG VAN MILANEN.

Hoe

1499

Hoe verſchillende bewegingen des Konings welgelukte aanſlag in de gemoederen der Italiaanſche Vorſten ontſtak, nogtans bleef niemand in gebreeke hem van alle zyde geluk te wenſchen, zoo om zich van de agterdocht huns voorgaanden gedrags te bevryden, als om beſcherming te erlangen. Dewyl nu de zugt tot het Ryk van Napels den Koning Lodewyk naauw om 't hart geſlaagen was, zoo ſchikte hy zynen handel om dien togt gemaklyk te doen ſlaagen. Uit dit inzigt nam hy de Florentynen in (1) zyne beſcherming, en beloofde hen, als 't noodig was, omtrent zes honderd lanſſen en vierduizend voetknegten te leveren om Piſa en andere Veſtingen, die hen ontwrongen waren, weder onder hunne gehoorzaamheid te brengen; mids men den Koning diergelyke hulpbenden, wanneer hy naar Napels wilde, zoude verſchaffen, en hierenboven nog vyftigduizend Dukaaten, ter betaalinge van vyfduizend Zwitſeren, en zesendertigduizend van gelyke waarde, dieze van Lodewyk Sfortia geleend hadden.

(1) La Hiſt d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 118. verſo.

Paus Alexander was den Koning ook aan boord tot het volbrengen der belofte, naamenlyk om den onderſtand tot het verkrygen dier Steden, welken van den heiligen Zetel verwyderd, en den zelven eertyds onderdaanig waren; wandt de Kerkvoogd was van meeninge om 'er zynen Zoon Cæſar Borgia aan te helpen, die eindelyk driehonderd Lanſſen en vierduizend Zwitſers van den Koning verkreeg, en Imola en Forli overweldigde, ook wydere ſtappen zoude gedaan hebben, byaldien de ommezwaai der Italiaanſche gevallen niet een ander wezen gekreegen hadt. De Koning eenige ſchepen tot onderſtand der Venetiaanen, die in eenen bitteren en ſchaadelyken Oorlog met den Turk bedraaid raakten, beſchikt hebbende, ſtelde goede orde op de beſtiering van Italië, laatende het bewaaren en bewaaken der gewigtigſte Steden aan zyne vertrouwſte Krygsoverſten bevoolen; onder deezen kreeg Philips van Kleef, Heer van Raveſtein, het bewind van Genua; aan Jan Jacob Trivulce, die uit zonderlinge (2) verdienſte, zoo door 't beleid des Oorlogs als door 't onderling verſtand, 't gene hy met de Vorſten en Heeren zyne Landgenooten gehouden hadt, niet weinig tot den voorſpoed der wapenen hadt toegebragt, wierdt de Heerlykheid van Vigevano, de Voogdy van Milanen, en eerlang ook den Marſchalks Staf van Vrankryk opgedraagen. Wegens de aanmerkelyke verheffing van deezen beroemden Veldheer, en ter gedachteniſſe zyner groote daaden, midsgaders zyner loflyke eigenſchappen, vinde ik deeze twee penningen gemaakt.

(2) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 609.

L.

♀

M.

I. Het afbeeldſel van deezen Held, die een Zoon (3) van Antoni Trivultius en van zyne

(3) J.W. Imhof

1499 zyne jeugd in de ongemakken des oorlogs verhard was, vertoont zich op de voorzyde van den eersten, binnen den zoom deezer eernaamen; 1499

Geneal. Illuftr. Famil. in Italia. fol. 92.

IOANNES IACOBUS TRIVULTIUS MARCHIO VIGLEVANI MARESCALLUS FRANCIÆ.

JAN JACOB TRIVULCE MARKGRAAF VAN VIGLEVANO, MAARSCHALK VAN VRANKRYK.

Op de tegenzyde ſtaat eene Vrouw met eenen palmtak in de ſlinkerhand, het zinnebeeld der overwinninge, of der onkreukbaare gerechtigheid, welken door den zelven verſtaan worden: in de regterhand houdt zy de gevleugelde roede van Mercurius, ten teken van waardigheid voor dien zyne reden wel weet te ſchikken; en dewyl men door zulke eigenſchappen tot hoogheid klimt, zoo is 'er dit randſchrift bygevoegd;

ME DVCE TVTVS ADIBIS ASTRA.

DOOR MY GELEID ZYNDE ZULT GY VEILIG NAAR DE STARREN GAAN.

II. Het zelfde weezen, doch wegens de verkreegene overwinningen met eenen laurierkrans op 't hoofd, vindt men op het eerſte deel van den tweeden, en beſlooten in deezen kring van letteren;

IOANNES IACOBUS TRIVULTIUS MARCHIO VIGLEVANI FRANCIÆ MARESCALLUS.

JAN JACOB TRIVULCE MARKGRAAF VAN VIGLEVANO, MAARSCHALK VAN VRANKRYK.

Diergelyke beeldnis, met eene muts gedekt, wordt ook op het andere deel gezien, en in opzigt des Konings van Vrankryk, wiens Stedehouder hy was, en wiens bevel hy zoo naauwkeurig zogt te volgen als de ſchaaduw de Zon, zoo leeſt men in den rand,

NEC CEDIT VMBRA SOLI.

NOCH DE SCHAADUW WYKT AAN DE ZONNE NIET.

Het overrompelen van den Milaneeſchen Staat, daar de Keizers Opperleenheeren van zyn, zoude Maximiliaan niet zoo gemaklyk verdraagen hebben, 't en zy de hevige Oorlog, in welken hy van de Zwitſeren de handen en zinnen vol werks kreeg, hem zulks belet hadt. Dees ontſtondt uit tweederleije oorzaaken, eerſtlyk uit de oneenigheid, welke tuſſchen de Griſons of Graubonders (1) en de Landzaaten van 't Graafſchap Tyrol ontſteeken, en van den Ooſtenrykſchen kant niet tydig gebluſt, noch behoorlyk genoeg behandeld was, invoege de eerſtgemelden, vreezende voor ongeval, in 't voorgaande jaar zich naauwer en voor altyd met de Zwitſerſche Cantons verbonden hadden: ten anderen hadt Keizer Frederik, toen hy het Swaabſche verdrag opregtte, begeerd, dat de Zwitſers mede in het zelve treeden (2) en ook onderſtand aan 't Ryk verſchaffen zouden; maar als deezen, vermoedende hierdoor hunne vryheid te zullen krenken, zulks weigerden, en dat zy ſedert in verbintenis met den Koning van Vrankryk traden, en de ontſtelteniſſen tuſſchen hen en de Onderdaanen van het Ooſten-

(1) J. B. Plantin Hiſt. General. de Suiſſe pag. 267.

(2) J. B. Plantin Hiſt. General de Suiſſe pag. 268.

1499

Ooſtenrykſche Huis dagelyks merkelyk hooger ſteegen, is men eindelyk met den aanvang deezes jaars tot den openbaaren oorlog gekoomen, in welken de Keizer (1) veele gedenkwaardige heldenſtukken en alom zyne dapperheid betoonde; doch, wyl de zeege nu over de eene dan over de andere zyde helde, en dat 'er door verſcheidene bloedige veldſlagen en ontmoetingen, die meeſt tot naadeel van den Keizer afliepen, meer dan dertigduizend mannen geſneuveld en eene meenigte Landen verwoeſt waren, wierdt het verſchil des te ligter door de tuſſchenkoomſt van Lodewyk Sfortia uit den weg geruimd, en de Vreede te Bazel op deeze voorwaarde (2) gemaakt; dat de Zwitſers voor een vry Volk gehouden, en in de bezitting der plaatſen, ſchoon die eertyds aan 't Huis van Ooſtenryk behoorden, verzekerd zouden worden.

(1) Heis Hist. van 't Keizerr. pag 363.

(2) J. B. Plantin Hist. General. de Suiſſe pag. 274.

Vermids de ſtad Norimberg, onder andere Ryksſteden, manſchap en tot geleide der zelve t'evens haaren Gelaſtigden Bilibald Pirkheimer te velde gezonden hadt, en dat dees naa 't eindigen van den togt te rugge keerde, en in den Raad dier ſtad verſlag gedaan hadt, zoo van 't gene 'er van den Keizer, als van 't Gemeenebeſt bedreeven was, is hy over zyn gedrag gepreezen, en ten teken van eere met eenen gouden beker beſchonken geworden. Ook wierdt hy onlangs hierna tot Raadsheer van den Keizer, niet zonder nutheid voor zyn Vaderland, verheven, en van des zelfs Opvolger, Karel den Vyfden, in dit ampt beveſtigd. Dewyl dees nu, niet alleen door den degen maar ook door den tabbaard, vermaard was, en de gevallen van deezen (3) Oorlog naauwkeurig beſchreeven heeft, midsgaders in gewigtige raadſlagen dikwylen gebruikt is, en meermaalen omtrent de hervorming der Kerke zal genoemd worden, heb ik goed gedacht zyn afbeeldſel, gelyk dat op zyne penningplaat gevonden wordt, by dit geval te vertoonen.

(3) Bilib. Pirckheymeri Hiſt. Belli Helvet. Freheri Script. Germ. Rer. Tom. III. fol. 65

F.

Zyn geboorte tyd was het zeventigſte jaar deezer eeuwe; zyn Vader Jan een beroemd Rechtsgeleerde, welke (4) Bilibald van des zelfs jeugd dermaate op de hooge Schoole van Italië in de geleerdheid, en op de Krygsſchoole van Duitsland in de wapenen hadt opgetrokken, dat hy tot de hoogſte Ampten in de Stad Norimberg, daar hy uit een der regeerende geſlachten geſprooten was, gevorderd wierdt. De goude keten en andere ſieraaden, met welken hy hier verbeeld is, geeven genoeg te kennen, dat hy van meer dan gemeenen ſtaat was, ſchoon 'er maar alleen dees zyne naam gevonden wordt;

(4) M. Adam Vitæ Juriſconſul. Germ. pag. 43.

BILIBALDVS PIRCHEYMER.

Sedert dat Maximiliaan in den Zwitſerſchen Oorlog verwarde, en zyn Zoon Philips met de verheffinge der Leenlanden belemmerd was, raakte de

twiſt

1499

twist met Gelderland aan 't bedaaren; te meer, wyl Albert, Hertog van Saksen, om de tweespalt wegens Groeningen, met hulpe van Edzard, Graaf van Oostvriesland, te moogen stillen, zelf met zynen Zoon Hendrik en eenen talryken stoet uit Holland naar Vriesland overstak, en te Harlinge blydelyk (1) ingehaald zynde, zich omtrent het midden des Zomers in de meeste Steden deedt huldigen, en t'evens de beloften van trouwe en gehoorzaamheid van de Ingezetenen ontfing. Maar de groote schatting des twaalfden pennings van alle Landrenten, en het instellen eener nieuwe rechtbank, die de Gemeente knevelde, midsgaders het aan zich trekken van het (2) Bild, een stuk lands, dat tweeëntwintighonderd margen groot was, zonder toestemminge der Landzaaten, heeft de Vriezen wederom magtig verbitterd: ook bragt hy zich in kwaad vermoeden van zynen Vriend Edzard, Graaf van Oostvriesland, vermids Albert waande, dat ook de heerschappy deezer Landstreeke onder zyn gezag behoorde; wyders begeerde hy van de Groeningeren voor Heer erkend te zyn, en liet zynen Zoon Hendrik deeze streng trekken, terwyl hy zich naar Duitsland spoeide.

(1) Chron. van Vriesl. door Broeder Peter MSS. pag. 133. verla.

(2) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 470.

De Bisschop van Utrecht, om deezen toeleg te keeren, smeedde menigerleije raadslagen, die weinig gevolg hadden; omdat hem verscheidene tegenstribbelingen kwelden. Wandt een vliegend Leger van vierduizend afgedankte soldaaten des Hertogen van Saksen, dat de groote gaarde of de zwarte hoop genaamd wierdt, hadt in 't voorgaande jaar het Opper- en Nederstift deerlyk geteisterd, geheel Twente (3) geplonderd, en die van Deventer dermaate benard, datze hunnen Kerkvoogd, den Bisschop van Utrecht, zoo ernstig om bystand smeekten, dat dees met veel volks, zoo zyner eigene als zyner Bondgenooten knegten, derwaart rukte, onmiddelyk den hoop besprong, veelen daarvan versloeg, en de rest uit den Lande dreef. Welke vlugtelingen straks in den dienst des Hertogen van Kleef, Jan den Tweeden, wierden aangenoomen; omdat de zelve de Utrechtsen en Amersfoorders dikwylen ter betaalinge van die penningen vermaand hadt, welken hen, staande de voogdy zyns Broeders Engelbert van Kleef, omtrent (4) den jaare drieëntagtig geleend waren; doch niets verkrygende zondt hy deeze en zyne eigene krygsknegten in 't Stift van Utrecht, om eenige Steden of Vestingen te overmeesteren, en dus aan zyne voldoeninge te koomen. Op den agtsten van Hooimaand deezes jaars kwamen de gemelde benden voor Rene, daarze met hevig stormen, niet zonder tegenstand en verlies, in raakten, en het omkoomen hunner spitsbroederen den Stedelingen met gruuwelyk moorden dubbel betaald zetteden. De Stad met sterke manschap voorzien zynde, rende de overige magt naar Utrecht, daar zy alle inen uitgangen stopten, en de rondom gelegene huizen, Kloosters en Dorpen met schattinge, rooven en branden geweldig verdierven.

(3) Monens Chron. van Deventer pag. 64.

(4) Goudhoevens Chron. van Holl. fol. 562.

Naa 't pleegen deezer verwoestinge keerdenze weder naar Rene, waardoor de Bisschop gelegenheid vondt tot het verzaamelen en in de wapenen brengen zyner manschap, zelf bestondt hy met zyne vyanden te handelen, en wist hen, die voor geld alles veil hadden, zooverre te beweegen, datze den Hertog van Kleef niet alleen verlieten, maar onmiddelyk in des zelfs Land (5) vielen, en, uit wederwraake van 't gene in 't Stift gepleegd was, de Stad Gennep met geweld overmeesterden, en alom deerlyke schaade veroorzaakten. Invoege de Bisschop, door deeze oorlogs list zyne Onderdaanen en Landen bevryd, en zynen Vyand het ongelyk op eene rechtmaatige wyze vergolden hebbende, zich waande gelukkig te zyn, nu hy met opgeheven zwaarde de gerechtigheid geoeffend en bewaard hadt; 't gene de zin is van deezen zynen penning.

(5) W. Hedæ Hist. Episc. Ultraject. fol. 316.

Van

1499 | 1499

♀

M.

Van de vier wapenschilden, die tusschen de armen van het kruis op de eene zyde staan; behoort het kruis alleen aan 't Bisdom van Utrecht, de band is voor het Markgraafschap van Baden, en de overigen voor 't Graafschap Spanheim, Eberstein, Brisgouw, Lahr of andere Landschappen, die onder dat Stamhuis gebragt zyn. Op de andere helft zit de Bisschop Frederik van Baden, als een dapper Krygsman, in 't volle harnas, en met opgeheven zwaarde te paerd, gereed om de zynen te beschermen; hebbende wyders eene spreuk uit de harpzangen van (1) David, die den eenen en den anderen rand besluit en deezen toepasselyken zin bevat;

(1) Psalm. CVI. vers. 3.

BEATI QUI CVSTODIUNT IVDICIUM, ET FACIVNT IVSTICIAM IN OMNIA.

WELGELUKZALIG ZYNZE DIE HET RECHT ONDERHOUDEN, EN DIE IN ALLES GERECHTIGHEID DOEN.

Door zoo schranderen vond wierdt het Stift van Utrecht van dien overlast gered; wyl de Hertog van Kleef zich onlangs hiernaa met den Bisschop (2) verzoende. De Hertog van Gelder volgde dit voorbeeld, en wist zich uit het verschil met den Nederlandschen Vorst Philips voor dien tyd te redden, door een verdrag, den eenentwintigsten van Wynmaand deezes jaars getekend, by het welke zy zich onderling verbonden elkanderen bystand te zullen (3) verschaffen, 't gene zyn aanvang zoude neemen op den naastkoomenden Kersdag, en geduuren tot wederzeggen toe. Negen dagen laater beloofde Jan van Hoorn, Bisschop van Luik, den Aardshertog Philips insgelyks schriftlyk, met tweehonderd mannen te paard en duizend te voet te zullen helpen tegen alle volken, welken in des Aardshertogen Landen mogten vallen, of de zelven tragteden te beschaadigen.

(2) Gouthoevens Chron van Holl. fol. 563.

(3) Chartres de Brab. te Vilvoorde in de vierde benede kasse getek *Aliances Paix &c.*

1500

In deezer voege waren de zwaarste nevels der Nederlandsche oorlogsbuijen verdreeven, als het jaar van vyftienhonderd aanving, dat met zonderlinge vreugde zyn intreê deedt; wandt de Nederlandsche Vorstin Johanna baarde te Gend, den vierentwintigsten van Sprokkelmaand (4) den dag van S^t. Mathias, tot groot genoegen der Landzaaten, eenen Zoon, welke, den zevenden van Lentemaand, van het Hof tot in de Kerk van S^t. Jan, eene langte van drieduizendvyfhonderd voeten, langs eene galery (5) met ontallyke pylaaren en veertig zeegeboogen, die met zinnebeelden en wapens pronkten, geleid en op de armen van Margarita van Jork, Weduwe van Karel den Stouten, ten doop geheven wierdt; aan haare rechter zyde stondt Margarita van Oostenryk, Weduwe van den Spaanschen Prins, aan de slinker was Karel van Croy Prins van Chimay, en Jan Heer van Bergen aan de Schelde, die 'er uit last (6) van den Hove gezonden was. De Bisschop van Doornik bediende den doop, en de Prins van Chimay deedt het kind, ter gedachtenisse van des zelfs Overgrootvader Karel den Stouten, den naam van Karel geeven. Groote geschenken wierden by deeze plechtigheid den jongen Vorst opgedraagen: zyn Vader Philips beschonk hem met het Hertogdom (7) van Luksemburg; de Regeerders van Gend met een zilver schip vyf-

(4) P Heuteri Rer. Austriac. Lib. V. Cap. 9.

(5) La Vida del Emp. Carlos V. por P. Sandoval Tom. I. fol. 4.

(6) J. Marchantii Flandria pag. 324.

(7) Chron. van Adr. van Meerbeek fol. 3.

1500

vyftig ponden zwaar, 't gene als een voorteken der aanstaande scheepvaart en ondekkinge der vreemde gewesten geduid wierdt; de Prins van Chimay vereerde hem met eenen zilveren en konstig gewerkten helm; de Heer van Bergen met een goud zwaard; Margarita van Jork met eene goude pot vol dierbaare kleinoodiën; Margarita van Oostenryk met eene goude schaal gevuld met edele steenen en paerlen; de Nederlandsche Abten met de boeken des nieuwen Verbonds, op welken geschreeven was, *onderzoek de Schriften.* Driemaalen wierdt 'er goud en zilver geld door verscheidene Gelastigden onder de meenigte te grabbelen geworpen, zoo van den Landsheer, als van de Overigheid van Gend en van eenen Burger (1) dier Stad, koopman in zyde lakenen, die voor zyn huis, daar de jonge Prins voorby gedraagen wierdt, een toneel hadt doen maaken, op het welke vyftig mannen met zooveel brandende toortsen stonden, in het midden der zelven waren de Zoon en de Dochter van dien koopman, die 's Vorsten Zoon een goud vat van groote zwaarte te schenk aanbooden.

(1) P. Heuteri Rer. Austriac. Lib. V. Cap. 9.

Naadat men deeze staatsy te Gend voltrokken hadt, reisde de Aardshertog Philips in Bloeimaand naar Bethune, alwaar hy, gelyk ook te S^t. Omer, gehuldigd zynde, voorts zynen weg nam over Duinkerke naar Grevelinge: en dewyl Hendrik de Zevende, Koning van Engeland, om de pest die 'er in zyn Ryk heerschte, voor dien tyd met zyn Hof naar Kales (2) geweeken was, en dat de Nederlandsche Vorst hem door zyne Gezanten deedt begroeten, en verzoeken met hem in onderling gesprek te koomen, op eene plaats die geene muuren hadt, wanneer men den Koning t'evens bekend maakten dit niet uit wantrouwen te zyn, maar omdat de Aardshertog zulks aan den Koning van Vrankryk geweigerd hadt,, vondt hy dien voorslag zoo billyk, dat hy de Kerk van S^t. Pieter, omtrent eene myl van Kales gelegen, hiertoe uitkoos. Naa eenige dagen toevens des Aardshertogen koomst kundig zynde, reedt hy, den negenden van Weidemaand, derwaart den zelven te gemoet; welke in 't naderen des Konings van zyn paerd afsteeg en dien aanboodt den stegelreep vast te houden, maar Hendrik voor deeze hoflykheid bedankende, omhelsden zy elkander minnelyk, waarnaa de Aardshertog, de Koningin en haar gevolg heuslyk gegroet hebbende, met den Koning naar de Kerk tradt, houdende eene saamenspraak van meer dan drie uuren, in welke Philips zyne brandende genegenheid, van altyd in goed verstand met den Koning te willen leeven, deedt doorstraalen, hem dikwylen zynen beschermer en Vader noemende. Sommigen (3) melden, dat zy toen de Egtverbintenissen ontwierpen tusschen Hendrik Hertog van Jork, den tweeden Zoon des Konings, en Margarita van Oostenryk, Zuster des Aardshertogen; midsgaders tusschen Karel, den pasgebooren Zoon van Philips, en Maria, de tweede Dochter des Konings.

(2) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 499.

(3) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 500.

Als dees handel met een vrolyken maaltyd beslooten was, spoeide zich de Nederlandsche Vorst, om zynen togt te voltrekken, naar Grevelinge, voorts op Veurne, Nieuwpoort, Oostende, en Aardenburg, wyders uit Vlaandre naar Luksemburg, daar hy de plechtigheid (4) der huldiginge afleide, en Christoffel, Markgraaf van Baden, (5) in de Landvoogdy bevestigde, wyl dees van Maximiliaan in vroegeren tyd was aangesteld. In Brabant wierden de Ridders, Edelen, Leenmannen en Agterleenmannen, op bevel (6) van den Landsheer, ter wapenschouwinge naar Genape geroepen, daarze, op den twaalfden van Oegstmaand, ter monsteringe van Bernard Dorley, Baljuw van Nivelle en Walschbrabant, verscheenen.

(4) P. Heuteri Rer. Austr. Lib V. Cap. 9.

(5) J. Bertelii Hist. Luxemburg. pag. 72.

(6) Chartres van Brab. in de zevende bovenkasse in een. zak getek. *Dr...s.*

Onder 't beleggen der Nederlandsche zaaken was de tyding der geboorte van 's Vorsten Zoon Karel in Spanje overgevloogen, en hadt al het Hof, maar inzonderheid de Koningin Isabella,

1500

la, (1) magtig verheugd, zulks zy geheel opgetoogen uitriep, *het lot is op Mathias gevallen*, zinſpeelende op den dag dier geboorte, het feeſt van dien Heilig: en waarlyk deeze haare woorden wierden eerlang als eene voorſpelling aangemerkt, en door 't ſterven van den Erfgenaam des Ryks bekrachtigd; wandt Michaël, de Zoon van Emanuël, Koning van Portugaal, en van Iſabella, oudſte Dochter van den Spaanſchen Koning Ferdinand, die naa den dood zyner Moeder door de Staaten (2) van Caſtilië, Aragon, en Sicilië tot Opvolger dier Kroonen aangenoomen was, wierdt weinig tyds laater van dit leeven en 't zwakke lighaam beroofd, laatende de verwagting dier uitgeſtrekte heerſchappye aan Johanna, de naaſt oudſte Dochter van Koning Ferdinand, agter. Deeze, in den egt verbonde met den Aardshertog Philips, kreeg wel haaſt kondſchap van zoo voordeelig een geval, en het gerugt vervulde de harten der Nederlanderen met ongemeene blydſchap en verlangen, zoowel als dat van hunnen Landsheer, die thans de gelegenheid geboren zag, om op den ontſaglyken troon van zooveele Ryken te konnen klimmen. Dierhalven heeft men deeze goede boodſchap, het herdenken van de heuglyke vereeniginge dier Vorſtlyke perſoonen, en de bezaadigdheid, die in dusdaanige verheffinge noodig is, op deeze vier legpenningen dit jaar te kennen gegeeven.

(1) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag 288.

(2) Torquet Hiſt. d'Eſpagne fol. 1136.

♀

B.

♀

B.

♀

B.

♀

B.

I. Op de voorſte helft van den eerſten ſtaat het wapenſchild des Aardshertogen, en ter wederzyde de eerſte letter van zynen naam Philips, voerende in den rand deeze tytels;

PHILIPPUS DEI GRATIA ARCHIDUX AVSTRIÆ, DVX BURGUNDIÆ ET BRABANTIÆ.

PHILIPS DOOR GODS GENADE AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, HERTOG VAN BORGONJE EN VAN BRABANT.

De wederhelft draagt het volle wapen van Spanje voor zyne Gemaalin, waarnevens deeze eerſte letter van haaren naam tweemaalen gevonden wordt, Iohanna, Iohanna; dewyl Koning Ferdinand zoowel aan haar als aan haaren Egtgenoot eertyds verbooden hadt den eernaam van Prinſen van Kaſtilië te voeren, die men meldt, (3) dat zy naa den dood van den Erfprins Jan hadden aangenoomen, hoewel ik in de Nederlandſche gedenkſtukken, 't zy ſchriften 't zy penningen, hiervan geen bewys gevonden heb, zoo was de ontfange maare des te aangenaamer, omdat thans aan hen de tytel niet alleen, maar zelf de opvolging in 't Ryk onbetwiſtbaar ſcheen; dierhalven vindt men in den rand deeze letters geſteld;

(3) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 259.

DE ABSENTIBVS NIL NISI BONVM, 1500.

VAN DE AFWEEZENDEN NIET DAN GOED, 1500.

II. De

1500 II. De tweede heeft op den eenen en den anderen kant de zelfde verbeelding als de eerste, omzoomd met de spreuken, die voorheen op hunne trouw, van welke zooveel goeds voortvloeide, zyn toegepast, bestaande in deeze saamenspraake;

HANC QVAESIVI MICHI SPONSAM ASSVMERE, 1500.

DEEZE HEB IK GEZOGT MY TOT EENE BRUID TE NEEMEN, 1500.

EGRESSA SVM DESIDERANS TE VIDERE ET REPPERIRE.

IK BEN UITGEGAAN BEGEERENDE U TE ZIEN EN TE VINDEN.

III. De derde schynt, door de leerzaame zedelessen, die 'er op gevonden worden, te vermaanen, dat men in groote droefheid niet al te neêrslagtig, in groote blydschap niet al te uitgelaaten moet zyn; wandt men heeft, rondom het voorheen vertoonde wapenschild en de naamletters des Vorsten en die der Vorstinne, deeze spreuk op de voorzyde in den rand gesteld;

IN OMNIBVS RESPICE FINEM, ANNO 1500.

IN ALLES ZIET OP HET EINDE, IN 'T JAAR 1500.

Het wapen des Roomschkonings, 't gene op de keerzyde praalt, wordt ook door des zelfs gewoone spreuk omvangen;

HOVT MAET IN ALLEN DINGHEN, ANNO 1500.

IV. Diergelyk een wapen als het voorgaanden staat ook op het voorste stuk van den vierden, versierd met den Ridderlyken helm en de tekenen der Guldevlies Ordere, zynde besloten met dit randschrift;

IN DOMINO CONFIDO, ANNO DOMINI 1500.

IK VERTROUWE OP DEN HEERE, IN 'T JAAR DES HEEREN 1500.

Het ruggestuk voert wederom den Roomschkoninglyken Arend, en deeze gulde les voor de Rechters deezer waereld;

DILIGITE IVSTICIAM QVI IVDICATIS TERRAM.

BEMINDT GERECHTIGHEID GY DIE DE AARDE OORDEELT.

Hoe groot de droefheid mogt zyn, die Koning Ferdinand over 't verlies van den Erfprins Michaël betoonde, echter verzuimde hy geenen tyd om deeze smert, zooveel hem moogelyk was, te heelen, en de Kroon, met toestemminge van 's Ryks Staaten, weder aan zynen Stam te verbinden. Wandt, schoon Emanuël Koning van Portugaal, weduwenaar zyner oudste Dochter Isabella, thans, met veele moeite en ontheffinge van den Paus, zyne jongere Dochter Maria (1) ten huuwelyk kreeg, en dat de andere Katarina aan Artur, Prins van Wales, beloofd was, nogtans bleef de verwagting

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 302.

1500

ting der Kroone, volgens het in zwang zynde gebruik, aan de toen oudstleevende. Tot dit einde dan deedt Koning Ferdinand zynen Schoonzoon den Aardshertog (1) en zyne Dochter Johanna derwaart ontbieden. Het gebod des Konings en de zucht tot hoogheid, die Philips geweldig prikkelde, maakten hem des te yveriger om de zaaken der Nederlanden, meer dan ooit, in eenen vreedzaamen vorm te gieten, en dus gerústlyk die groote reis te konnen voltrekken. Welk voorneemen hem meêviel; omdat de oneenigheid des Oorlogs bereids zooverre uit deeze gewesten verjaagd was, dat zy nergens meer plaats vondt dan alleen in Vriesland, daar 't nog wonderlyk wild stondt; nademaal Hendrik, Zoon van Albert Hertog van Saksen, die 'er als Stedehouder gebleeven was, door zyne fierheid zich zelven den haat der Landzaaten op den hals laadde, vermids hy in 't stigten van 't Kasteel te Harlingen, de naaste Slooten (2) en Huizen der Edelen, zonder kennisse der eigenaaren, te gronde geworpen, en de steenen en balken tot zyne timmeraadje gebruikt hadt. Dit trof de Grooten, en het scherp invorderen der schattingpenningen den gemeenen man, daar de Geestlyken (3) niet van verschoond bleeven; boven deezen, die hem alleenlyk door zynen nieuwaangestelden Raad waren ingewilligd, hadt hy, onder voorgeeven van tegen de Groeningers te willen trekken, den vierden man uit Ooster- en Westergoo op ontbooden, en onmiddelyk zyn besluit weder veranderd, beloovende den huisman van dien togt te ontheffen, mids dees den twaalfden penning van zyne jaarlyksche Landhuur aan hem betaalde. 't Volk deezer dingen ongewoon, en wikkende uit zulk een begin nog ondraagelyker gevolgen, bleef traag in 't opbrengen; des de Landvoogd zekeren dag, tot voldoening der agterstallen ter straffe van groote breuken, uitschreef, en voegde 'er nog nieuwe (4) lasten by, door welker invoering het Gemeen, haatende dus scherp gevild te worden, aan 't mompelen en saamenrotten, de Krygsknegt in de wapenen, en de moedwil aan 't druissen kwam.

Wanneer nu de Landzaaten, uit drift voor de waggelende Vryheid, in zoo groot een getal saamenschoolden, datze eerlang een Leger van zestienduizend mannen in de wapenen hadden, en dat eenigen dien gevaarlyken loop door bemiddeling zogten te stuiten, gavenze ten antwoord, dat 'er niet anders op te vinden was dan 't vertrek (5) van den Saks. Voort sloeg al die hoop zich neder voor Franeker, daar Hertog Hendrik zyn Hof hieldt, en zondt om de bussen van Groeninge te leenen, daar men de meeste zilvere kelken en bekers uit de Kerken van Ooster- en Westergoo voor te pande zettede; ook sloot men een verbond (6) met die Stedelingen van alle Vreemdelingen, die den Saks tragtten te ondersteunen, uit den Lande te weeren en elkanderen in den nood by te springen. Staande het beleg voor Franeker zyn Jan van Egmond, Stadhouder van Holland, en Kornelis van Sevenbergen met brieven van hunnen Landsheer Philips aan den Hertog Hendrik en aan de Vriezen gezonden, houdende dit verzoek, van het brandende verschil aan zyne uitspraake te willen laaten, dat van zeer flaauwen smaak onder dien hoop was, daar de Landman en t' evens de ongebondenheid het bestier, de tugt uit, en 't ontzag een krak hadt.

Onlangs hiernaa meende de Heer van Yssélstein (7) met negentien schepen, bemand met eenige Edelen en met veele soldaaten, omtrent het Vriessche Workum te landen; maar ziende den oever vol gewapenden voer hy naar Embde, om zich te vereenigen met Hertog Albert. Dees hadt op den Ryksdag te Augsburg den Keizer zooverre bewoogen, dat de zelve den Groeningeren schreef (8) verstaan te hebben hunne Stad een deel van Vriesland te zyn; zy zouden dierhalven Albert voor Landvoogd aanneemen, of den ban des Ryks te vreezen hebben. De brenger dee-

(1) Torquet. Hist. d'Espagne fol. 1145.

(2) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 473.

(3) Broeder Peter Chron. van Vriesl. MSS. pag. 135. versa.

(4) Ub. Emmii Hist. Frisiæ fol. 592.

(5) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 474.

(6) Broeder Peter Chron van Vriesl. MSS. pag. 138. versa.

(7) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 475.

(8) Ub. Emmii Hist. Frisiæ fol. 595.

1500

deezes briefs was te gelyk van de Ryksstenden met schriftlyken last voorzien, om die van Groeninge met Hertog Albert te verzoenen, en by weigering hen voor 's Ryks vierschaar te roepen. Terwyl dees op de reis was, kreeg Albert berigt van den opstand der Vriezen; hierdoor bedugt geworden voor zynen Zoon vertrok hy ylings, ten spoedigste eenige Krygsknegten van alom byeen raapende; en aan Edzard den Graaf van Oostvriesland, van zich tot den kryg vaardig te maaken, geschreeven hebbende, deedt hy Erik Hertog van Bronswyk (1) met de gereedste benden voorheen trekken. Welke zich met die des Heeren van Ysselstein en Edzards uitgeleezene Manschap vereenigd hebbende, en schoon van de Groeningeren en Vriezen by Warsumerzyl eene wyl gestuit zynde, hier echter door, en hen veel Volks affloegen; zulks de doorgang geopend en groote roof behaald was, aleer Hertog Albert en zyn oudste Zoon Georg met nieuwen onderstand van Duitsen kwam aanstuiven. Zyn Volk by dat zyner Bondgenooten gevoegd hebbende, ontstondt sedert een tweede treffen by Bomsterzyl, daar de Vriezen andermaal veel leeden en verlooren, leggende, in 't morren hierover gevallen, de schuld op 't agterblyven der Groeningeren. Hierentusschen was het Leger voor Franeker (2) merkelyk versmolten, en dewyl de Landman, mids de hooibouw, afen aanging, zag men 'er naauwlyks zooveele honderden als in den eersten aanval duizenden; ook hadt men 'er gebrek van geschut en buspoeder, zulks een goed deel op 't naderen der vyanden doorliep, en liet de dier verpande Groeninger bussen aan den Saks ten buit, welke de overige manschap op 't lyf viel, en, van de Belegerden geholpen, eenen gruuwelyken moord aanrigtede, die hy moeijelyk weder bedaarde.

(1) Egb. Beninga Chron. van Oostvriesl. pag. 470.

(2) Ub. Emmii Hist Frisiæ fol. 596. & seq.

Niet beter ging het te Leeuwaarde, dat, onzydig gebleeven, thans een tooneel wierdt van allerley moedwil, vermids 'er de Krygsknegten 't bloedstorten, verkrachten en rooven, zoo van Burgerlyke als Kerklyke goederen, voor spel hielden; ja zy wierpen de Heiligdommen langs den weg, (3) traptenze met voeten en smeerden hunne schoenen met de gewyde olie. Dit breideloos gedrag bragt alle gemoederen in verslaagenheid, vol schriks en vol dugtens, overweegende uit de rampen der onzydigen, wat den wederspannigen over 't hoofd hing; dierhalven sloopen Edelen en Onedelen, ryken en armen, Paapen en Monniken ter sluik naar Holland, 't Stift van Utrecht, of naar Groeninge, en veroorzaakten dus de grootste elende, van welke men in Vriesland ooit geweeten hadt. De overgebleevene Landzaaten, geen andere uitkoomst weetende, boogen hunne schouders onder het juk van den Saks, die hen deeze punten tot boete (4) voorschreef; datze met bloote hoofden en voeten, een witten stok in de hand, hem te voet vallen en om genade bidden, voorts alle hunne Vryheden en verzegelde voorrechtsbrieven overleveren, en ieder naar zyn vermoogen zekere penningen, ter straffe hunner ongehoorzaamheid, opbrengen zouden: ook moestenze alle hunne bussen, wapens en het geweer aan den Hertog Albert brengen, en belooven nimmermeer iet tegen hem te zullen onderneemen, noch eenige Vestingen buiten zyn verlof te maaken, op verbeurte van lyf en goed. In dit verdrag, zoo 't dien naam mag hebben, waren eenige Legerhoofden, die in 't vervolg aan scherpe paalen gereegen wierden, uit gezonderd.

(3) Broeder Peter Chron. van Friesl. MSS. pag. 139. versa.

(4) Beninga Chron. van Oostvriesl. pag. 473.

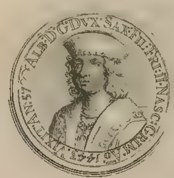
Dus verre het werk verrigt, en eenen nieuwe Landraad aangesteld hebbende, sloeg Albert het oog op Groeninge, vermids hy buiten deeze Stad zich van de Vriessche heerschappye niet verzekerd hieldt. Tot dit einde rukte hy 't gansche heir derwaart, en wierp 'er aan de Landzyde het beleg (5) voor, hebbende het Reiddiep met vyftig of zestig schepen doen sluiten. Wanneer hy de Vesten van alle zyden genaderd, en eenige dagen geweldig beschooten hadt, kwam de Bisschop van Utrecht en de Kei-

(5) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 477.

1500

Keizerlyke Gezant, Georg Thoren, met de Edelen en Staaten van 't Opper- en Nederstift om den Vreede te bearbeiden. Hevig en lang wierdt 'er getwist, aleer men de bitterheden aan 't slappen en de ontstooke gemoederen aan 't bedaaren hadt; eindelyk kwam men hierin overeen, dat de vyandschap verzoend en het oordeel des geschils aan de Keizerlyke gerechtskamer blyven zouden. Naadat Hertog Albert verscheidene weeken, en veel volks door ziekte en armoede voor Groeninge gespild hadt, deedt hy zyn Leger opbreeken, en trok zelf, van eene krankheid overvallen, met Graaf Edzard naar Embde, daar hy den twaalfden van Herfstmaand den geest gaf; zyn ingewand wierdt in het Choor (1) der groote Kerke begraaven, en het lighaam gebalsemd naar Meisse overgevoerd. Hy liet de Vaderlyke erflanden aan zynen Oudsten Zoon Georg, Vriesland aan Hendrik, en den roem zyner groote daaden den Naakomelingen agter; welken zyn afbeeldsel en korten levensloop, op deeze twee penningen, duurzaam gemaakt hebben.

(1) Beninga Chron. van Oost-vriesl. pag. 475.

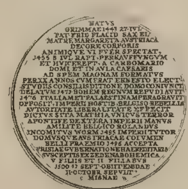
O

T.

♀

M.

I. De voorzyde van den eersten is belaaden met het borstbeeld van Hertog Albert, en in den rand met deeze letteren;

ALBertus Dei Gratia DVX SAXoniæ, FILius FRIderici II. NASCitur GRIMmæ AnnO 1443. VIXIT ANnos 57.

ALBERT DOOR GODS GENADE HERTOG VAN SAKSEN, ZOON VAN FREDERIK DEN TWEEDEN, WIERDT TE GRIMME GEBOOREN IN 'T JAAR 1443. *HEEFT GELEEFD* 57.

De agterzyde voert het fierlyke wapenschild van Saksen, beslooten binnen dit randschrift;

OBIIT IN EMBDEN OPPIDO FRISIÆ ORIENTalis Anno M. D. SEPVLTus MISNÆ.

HY IS GESTORVEN TE EMBDE, EENE STAD VAN OOST-VRIESLAND, IN 'T JAAR VYFTIENHONDERD, BEGRAAVEN TE MEISSE.

II. Op het voorste stuk van den tweeden ziet men het zelfde afbeeldsel, met de Hertoglyke Kroone en andere Vorstlyke sieraaden, midsgaders met de Guldevlies Ordere, daar hy in 't jaar eenennegentig mede beschonken was, opgetooid; de oorzaak dat hy op deezen eenen baard, op genen eene gladde kin draagt, is uit het geval, dat ik voorheen (1) gemeld heb, zoo ligtlyk af te meeten, als de reden van deezen tytel die rondom zyn borststuk staat;

(1) fol. 306.

ALBERTVS DVX SAXONIAE GVBERNATOR FRISIAE.

ALBERT HERTOG VAN SAKSEN STADHOUDER VAN VRIESLAND.

De kleine letters, die onder zyn beeldnis gesteld zyn, bedieden den naam des maakers;

CHRISTIANUS WERMUTH CUM PRIVILEGIO.

CHRISTIAAN WERMUTH MET VOORRECHT.

Het agterstuk draagt niet dan letters, en behelst 's Vorsten lof en levensloop in deezen zin;

NATVS GRIMMAE 1443. 27. IVLII PATRE FRIDERICO PLACIDO SAXONUM ELECTORE, MATRE MARGARETA AVSTRIACA. DECORE CORPORIS ANIMIQVE, VIto. PVERPERIO SPECTATUS. ANNO 1455. 8. IVLII RAPTUS PER KAVFFVNGVM ET HVIC EREPTUS A CARBONARIO. DOMI ET IN AVLA CAESARIS AD SPEM MAGNAM FORMATVS. PER XX. ANNOS CVM FRATRE ERNESTO ELECTORE STVDIIS CONSILIIS DITIONE DOMO CONIVNCTUS. DELATVM 1471. BOHEMIÆ REGNVM REPVDIAVIT. 1476. ITALIAM ET PALAESTINAM PERAGRAVIT. OPPOSITUS IMPERII HOSTIBUS BELGISQUE REBELLIBUS AVCTORITATE LIBERALITATE EFFECIT. DICTVS SIT A MATHIA VNICVS TERROR. A PONTIFICE DEXTRA IMPERII MANVS. A MILITE BELGICO ROLANDVS. IN COMITIIS WORMATIENSIBUS ANNO 1495. IMPERII TVTOR DOMVSQVE AVSTRIACAE COLVMEN. BELLI PRAEMIO ANNO 1496. ACCEPTA FRISIAE GVBERNATIONE HAEREDITARIA. SVSCEPTIS EX ZEDENA BOHEMICA V. FILIIS ET II. FILIABVS. ANNO 1500. 12. SEPTEMBRIS OBIIT EMBDAE. 11. OCTOBRIS SEPVLTUS MISNAE.

HY IS GEBOOREN TE GRIMME DEN ZEVENENTWINTIGSTEN VAN HOOIMAAND IN HET JAAR 1443. FREDERIK DE ZAGTMOEDIGE KEURVORST VAN SAKSEN ZYN VADER, EN MARGARITA VAN OOSTENRYK ZYNE MOEDER ZYNDE, IN HET ZESDE KINDERBEDDE. AANZIENLYK DOOR HET SIERAAD VAN LIGHAAM EN GE-

1500 | 1500

GEMOED. IN HET JAAR 1455. DEN AGTSTEN VAN HOOIMAAND DOOR KAUFFUNGEN GEWELDIGLYK WEGGEVOERD EN VAN CARBONARIUS DEN ZELVEN WEDEROM ONTWELDIGD. T' HUIS EN AAN HET HOF VAN DEN KEIZER TOT GROOTE HOOPE OPGETOOGEN.

MET ZYNEN BROEDER ERNESTUS DEN KEURVORST DOOR OEFFENINGEN, RAADSLAGEN, GEBIED EN HUIS, VERBONDEN (ZYNDE) HEEFT HY IN HET JAAR 1471. HET AAN HEM GEKOOMENE RYK VAN BOHEME AFGESLAAGEN.

IN HET JAAR 1476. ITALIË EN PALESTINE DOORREISD, EN ZICH TEGEN DE VYANDEN VAN 'T KEIZERRYK, EN DE NEDERLANDSCHE WEERSPANNELINGEN GESTELD (HEBBENDE) HEEFT DOOR ZYN VERMOOGEN EN MILDHEID ZOOVEEL UITGERIGT, DAT HY VAN MATHIAS DE EENIGE SCHRIK, VAN DEN PAUS DE REGTERHAND VAN 'T KEIZERRYK, VAN DEN DUITSCHEN KRYGSMAN DE ROELAND, OP DEN RYKSDAG VAN WORMS IN HET JAAR 1495. DE BESCHERMER VAN HET KEIZERRYK, EN DE ZUIL DES HUIZEN VAN OOSTENRYK GENAAMD WIERDT.

HY HEEFT IN 'T JAAR 1496. HET ERFSTADHOUDERSCHAP VAN VRIESLAND, TER VERGELDINGE VAN DEN OORLOG, VERKREEGEN.

UIT ZEDENA VAN BOHEME VYF ZOONS EN TWEE DOCHTERS ONTFANGEN.

HY IS IN HET JAAR 1500. DEN TWAALFDEN VAN HERFSTMAAND TE EMBDE GESTORVEN, DEN TWEEDEN VAN WYNMAAND TE MEISSE BEGRAAVEN.

Schoon de ommezwaai der Vriesſche beroerte dit jaar zeldzaam liep, waarlyk die van den Milaneeſchen Staat verdient ook zyne aanmerking: nademaal 'er, ſedert het vertrek des Franſchen Konings, groote ontſtuimigheid uit deeze oorzaaken ontſtondt. Jan Jacob Trivulce, die 'er tot Stedevoogd gebleeven, en de party der Guelfen (1) magtig geneegen was, hadt, ſchoon de Gibellinen zich in de Stad en den Staat van Milanen ongemeen ſterker bevonden, door 't begunſtigen zyns aanhangs, een onverdraaglyken hoogmoed, en ſtug gedrag, den haat der Gibellinen zoo ſcherp gewet, dat zy ſaamenſpanden, en, inzonderheid toen Trivulce eenige vleeshouwers, om 't weigeren van zekere ſchattinge van welke zy meenden ontheven te zyn, met eige hand gedood hadt; zulks de Edellieden, zoowel als de Gemeente, openlyk om hunnen verdreeven Hertog begoſten te roepen, en den Stedevoogd zoo bedeeſt maakten, dat hy eenige benden van de Venetiaanen verzogt, voorts ook de Franſche en Zwitſerſche knegten, die onder Borgia dienden, op ontboodt.

(1) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 120.

Doch de vaardigheid van Hertog Lodewyk en van den Kardinaal Ascanius, zynen Broeder, maakte deeze voorzorg t' onbruik; wandt van den Kei-

1500

Keizer geenen byſtand krygende, haddenze door kracht van geld agtduizend Zwitſers en vyfhonderd mannen van wapenen, die omtrent drieduizend hoofden geſchat wierden, uit het Graafſchap Borgonje verzaameld; met deeze meenigte al vroeg in 't jaar over het gebergte gekoomen dachtenze de Stad Come, die zonder bezettinge was, te verraſſen; maar de Graaf van Ligne wierp 'er zich met zyn volk in, en verdreef de aankoomenden met verlies van de Veſten. Niettegenſtaande deeze wederſtreeving was men binnen Milanen (1) de overkoomſt van Hertog Lodewyk naauwlyks kundig geworden, of de Gibellinen, welken hem derwaart geroepen hadden, namen de wapens op, en, van het grootſte deel der Burgeren gevolgd zynde, beſprongen het Stadhuis, daar Trivulce gezeten was, die, met de Legerbyl in de vuiſt, zich eene wyl wanhoopende verweerde, en toen gekleefd zoude hebben, zoo hy door eenen Edelman, van zeſtig gewapende gevolgd, niet tydig ontzet, en door al dien drang zyner verbitterde vyanden naar 't Kaſteel gevoerd ware. Onmiddelyk riep hy den Graaf van Ligne, met bedryginge van 's Konings ongenade, uit Come derwaart; zich met deezen beraaden hebbende rendenze naar Novare, daarze ſterke bezetting lieten, en met de reſt des Volks naar Mortare weeken. Hertog Lodewyk, ſedert meeſter van Come (2) geworden, hadt de Kardinaal zynen Broeder naar Milanen gezonden, werwaart hy eerlang volgde, alwaar zy van de Stedelingen met meerder blydſchap ontfangen wierden, dan men voor vyf maanden over hun vertrek betoond hadt.

(1) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 612.

(2) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 120. verſa.

1500

De maare van deeze veranderinge deedt die van Pavia en Parma insgelyks wenden, en byaldien het Leger der Venetiaanen niet verſcheidene Steden in toom gehouden hadt, de ganſche Staat ware aan zyne zyde gevallen. Straks deedt hy den Keizer zyne gelukkigen aanſlag bekend maaken, dien om volk en geſchut verzoekende; ook was hy de Venetiaanen, Florentynen en Genueezen aan boord, om hen in zyne belangen te wikkelen; als dit niet vlotten wilde, ſpande hy met andere kleiner Staaten aan, en bragt ondertuſſchen een geweldigen hoop Italiaanen op de been, die by de vreemde manſchap gevoegd hebbende beſtondt hy zyne vyanden te vervolgen en te verdryven. Dewyl de Kardinaal zyn Broeder hier dapper onder roeide, die geen gering deel in 's Hertogen lot, en in de ongevallen van Italië gehad heeft, en dat my zyn afbeeldſel op eenen penning ter hand gekoomen is, die ik meene, dat zyne betrekking op 't verjaagen der Franſen, en op de verbintenis met ſommige Italiaanſche Staaten heeft, zo dunkt my dezelve hier niet kwaalyk geplaatſt te zyn.

Dees, eertyds het Hoofd zynde dier Kardinaalen, welken Alexander den Zesden, voor geſchenken en beloften, op den Pauslyken zetel geholpen hadden, was toen door dien handel ook tot Kancelier (3) der Kerke verheven: des men rondom zyn borſtſtuk, dat met eene geſchoore kruin en in Monniks gewaad op de voorzyde geſteld is, onder anderen ook deezen eernaam gemeld vindt;

(3) O. Panvini in Vita Alexandri VI.

ASCA-

1500 1500

ASCANIVS MARIA CARDINALIS SFORTIA VICECOMES, SACRÆ ROMANÆ ECCLESIÆ VICECANCELLARIUS.

ASCANIUS MARIA KARDINAAL SFORTIA BURGGRAAF, ONDERKANCELIER DER HEILIGE ROOMSCHE KERKE.

Ascanius bewuſt zynde hoe ſchoon een aanzien de onderneemingen krygen, die met den glimp van Godsdienſt beſtreeken zyn, voert dierhalven de Godsvrugt op de tegenzyde zyns pennings; boven haar ziet men den regenboog het teken des Verbonds, en in den rand deeze woorden;

SACER EST LOCVS ITE PROPHANI.

DE PLAATS IS HEILIG VERTREKT ONHEILIGEN.

Hertog Lodewyk vaſtgeſteld hebbende de Franſen verder te vervolgen, liet eenige benden aan zynen Broeder Ascanius, om het Kaſteel van Milanen (1) te dwingen, en vertrok met zyne overige Krygsmagt naar Novare. Naadat hy op den weg zich van Vigevano verzekerd, en eenige dagen in 't beſtormen van Novare te koſte geleid hadt, is de bezetting gedwongen geworden in geſprek te koomen, en, onder beding van 't leeven en goederen te behouden, de Stad over te geeven; des Lodewyk met al zyn geweld het Kaſteel ylings aantaſtede. Tot hiertoe hadt het geluk hem begunſtigd, dat hem ſtraks wederom den nek keerde; wandt zooras de Franſche Koning kennis van de verwiſſelinge der zaaken kreeg, verzuimde hy geenen tyd om nieuwe manſchap naar Italië te ſchikken; hy ſtelde, toen de Krysknegten gereed waren, over de zelven Lodewyk de la Trimouille (2) tot Algemeen Legerhoofd aan, met byzonderen laſt om den Kardinaal Georg van Amboiſe, die tot Stedehouder van den Koning in Italië verkoozen was, by alle voorvallen raad te vraagen. Deeze nieuwe hulpbenden, met de overgebleeve Krygsmagt van Trivulce en Ligne vereenigd zynde, bevonden zich (3) tienduizend Zwitsers en zesduizend Franſen ſterk, welken opweg ſloegen naar Novare, vertrouwende niet minder op hun bedrog, daar zy de Zwitſers, die zich in den dienſt van Lodewyk bevonden, mede omgezet hadden, dan op hunne dapperheid. Dit van den Milanees, uit eenen opſtand, dieze om hunne betaaling aanrigteden, beſpeurd zynde, heeft hy de Wederſpannelingen met goede woorden en het uitdeelen van al zyn zilverwerk op dien tyd aan 't bedaaren geholpen; voorts vierhonderd Ruiters en agtduizend voetknegten, die in Milanen geworven waren, derwaart geroepen.

Onder zulke bittere bekommeringen, kwam het vyandlyk Leger opdagen, des Lodewyk, zoodraa hy 't in 't oog hadt, zyn Krygsraad vergaderde, en dien voorſtelde van tegen de Franſen uit te trekken, en den veldſlag aan te bieden; doch de voornaamſte Legerhoofden der Zwitſeren voerden hem te gemoet, dat 'er zich een overgroot getal hunner Landsgenooten, Bloedverwanten en Broederen, in 't Franſche heir bevondt, tegen welken zy niet vermogten te ſtryden, dan met uitdrukkelyken laſt hunner Overheden; dierhalven haddenze beſlooten naar huis te keeren. Dit klonk den ongelukkigen Hertog als een donderſlag in de ooren, welke, vrugtloos zyne beloften, gebeden en traanen beſteed hebbende, hen eindelyk dan alleenlyk om deeze genade ſmeekte, van hem, zooze by dit harde opzet bleeven, niet aan het woeden zyner vyanden over te leveren, maar ergens

(1) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 121.

(2) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 614.

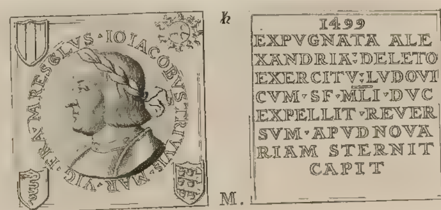
(3) La Hiſt. d'Italia di Fr Guicciard. pag. 121. verſa.

1500

in veiligheid (1) te brengen. Het welke zy hem insgelyks affloegen, daarby zeggende, hy mogt zich onder hen vermengen, en, zoo 't moogelyk was, dus behoeden. Wanneer de Zwitsers verlof kreegen van uit te trekken, voegde zich Lodewyk in Zwitsersche kleedinge mede onder de ry; doch hy wierdt, zoo men vermoedt, andermaal verraaden, van de Veldoversten der Fransen ontdekt, en met anderen zyns aanhangs gevangen genoomen. Op dit en op het voorgaande bedryf van den Veldheer Trivulce, vindt ik deezen vierkantigen penning te zyner eere gemaakt.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 122.

h

M.

Zyn hoofd is op de voorzyde met den onverwelkelyken Laurier, ter belooninge der Heldhaftige daaden, versierd, het welke door deeze letteren omzoomd wordt;

IOANNES IACOBVS TRIVVLTIVS MARCHIO VIGLEVANI FRANCIÆ MARESCALLVS.

JAN JACOB TRIVULCE MARKGRAAF VAN VIGLEVANO, MAARSCHALK VAN VRANKRYK.

Zyn Stamwapen, dat uit drie goude paalen (2) op een groen veld bestaat, is in den regter bovenhoek gesteld; het kruis met vuurvlammen omsingeld, dat in den slinker bovenhoek gezien wordt, meen ik zyn zinnebeeld geweest te zyn; omdat in den regter beneden hoek het wapen van Milanen, en in den slinker het zinnebeeld (3) der oude Hertogen van dien Staat gevonden wordt.

Vermids het vangen van Lodewyk Sfortia op den tienden van Grasmaand (4) deezes jaars vyftienhonderd voorviel, en dat het zelve voor het Pascha was, zoo heeft men, naar de Fransche jaarrekening op de tegenzyde van den penning het jaar negenennegentig gedrukt, daar verder dit opschrift geleezen wordt;

(2) Imhof Geneal. in Italia fol. 81.
(3) Prinselyke Devysen door C. Paradin. pag. 75.
(4) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 616.

1499. EXPVGNATA ALEXANDRIA: DELETO EXERCITV: LVDOVICVM SFORTIAM MEDIOLANI DVCEM EXPELLIT. REVERSVM APVD NOVARIAM STERNIT CAPIT.

1499. *ALEXANDRIË OVERWONNEN; HET LEGER VERSLAGEN ZYNDE; VERDRYFT HY LODEWYK SFORTIA HERTOG VAN MILANEN, SLAAT EN NEEMT DEN ZELVEN TE RUGGE GEKEERD BY NOVARE GEVANGEN.*

Het verzekeren van Lodewyk Sfortia was het einde van 't geding; dewyl Novare ingeruimd, het uitheemsche Volk naar hun Land, en Lodewyk met goed geleide naar Vrankryk gezonden wierdt, daar hy in eene ruuwe

1500 ruuwe gevangeniſſe, naa tien jaaren overleedt. Ziende dus de gepleegde verraaderyen, de verwoeſting van Italië, en zyne onverzaadelyke heerſchzugt van den Hemel met een langduurig wroegen geſtraft. Op dit gerugt vlooden zyne twee Zoonen Maximiliaan en François naar den Keizer; zyn Broeder Ascanius (1) liet het beleg van 't Kaſteel vaaren, en meende zich met de voornaamſte Hoofden der Gibellinen door de vlugt te bergen, maar van de Venetiaanen vaſtgehouden, is hy eerlang ook naar Vrankryk gebragt, en aldaar voor zekeren tyd bewaard geworden.

(1) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. fol. 616.

De Inwooners van Milanen, ſtaande thans ter beſcheidenheid des Overwinnaars, zogten hunne beſcherming in de goedertierenheid des Kardinaals van Amboiſe, en vondenze'r; wandt, terwyl dees de Stad naderde, zondenze de Aanzienlykſten der regeeringe (2) hem te gemoet, hem biddende zyn verblyf in de Stad, en de Gemeente in genade te willen neemen, 't gene hy voor dien tyd zeide niet te konnen zyn; omdat hy beſlooten hadt, gemerkt hunne grove misdaad, en haatelyke wederſpannigheid, op het Kaſteel, 't gene altyd getrouw gebleeven was, zyne wooning te houden. Als hy onlangs hiernaa zich liet beweegen, en op den goeden Vrydag in den Raad zat, vergaderde de Stedelingen (3) vierduizend kleine kinderen, en kwamen in rouwkleederen, met deeze weerlooze benden en een banier daar het lyden van den Verloſſer der menſchen in geſchilderd ſtondt, hem om vergiffenis bidden. Deeze beweegelyke onderwerping trof hem dermaate tot medelyden, dat hy, de misdaad beſtraft hebbende, hen in 's Konings genade weder aannam; mids het betaalen eener boeten van driehonderdduizend Schilden, van welken hy eerlang weder twee derde deelen uitwiſte; wyders nam hy zooveel zorg om de wanorde en het plonderen der roofzugtige Krygsknegten (4) voor te koomen, midsgaders in het herſtellen der Gerechtigheid, zoowel als in 't beſtier van den Staat, dat hy in verſcheidene nagten niet ſliep; zulks men ter gedachteniſſe van zyne verkwikkende aankoomſt, die den Stedelingen zoo heilzaam toeſcheen, deezen penning gemaakt heeft.

(2) La Vie du Cardinal d'Amboiſe par des Montagnes. pag. 19.

(3) Mezeray Hiſt. de France Tom. II. fol. 818.

(4) La vie du Cardinal d'Amboiſe par des Montagnes pag. 21.

H

Het borſtbeeld van dien zagtmoedigen Staatsman, die de mond en het gezag des Konings genaamd wierdt, is op de voorzyde geſtempeld, voerende ter verklaaringe dit omſchrift;

GEORGIVS D'AMBOISE Sacræ Ædis Romanæ CARDinalis.

GEORG VAN AMBOISE KARDINAAL DER HEILIGE ROOMSCHE KERKE.

De Stad Milanen ſtaat op de agterzyde afgebeeld, welke van het heuglyke licht des Kardinaals beſcheenen wordt; om deeze Amboiſche Zon beter te verklaaren, zal ik, met

1500 met oorlof der Taalkundigen, hier het woord, in de vertaaling van dit byſchrift, manlyk houden; 1500

SALVAT VBI LVCET., 1500.

HY BEHOEDT DAAR HY SCHYNT, 1500.

Dusdaanig was de beweeging der Vorſten van Europa, wanneer de vyftiende eeuw naar de tydrekening der Kriſtenen, t'evens ook het Jubeljaar, ten einde liep, 't gene om de honderd jaaren met meerder ontroering dan op andere tyden gehouden wierdt; dewyl Paus Bonifaas de Agtſte, naar 't voorbeeld der Romeinſche (1) eeuwſpelen, of het dubbele ruſtjaar der Iſraëliten, de dertiende eeuw het eerſte op deeze wyze geſlooten, en, zoo men meldt, dit tot Zaligheid der zielen ontworpen hadt; wandt men beloofde aan allen de genen, welken de gewyde Kerken van den Prins der Apoſtelen op dien tyd binnen Rome bezoeken, en hunne zonden met een oprecht berouw bekennen zouden, volkoome vergiffenis der zelven. Ter oorzaake dezer verdienſten kwam een ongemeene toevloed van menſchen uit alle oorden der Kriſtelyke Waereld, geduurende dit jaar, derwaart; om t'evens de Meeſtres der Steden, het middelpunt der Heiligdommen, en de Waarheid op haaren zetel te zien; maar, 't gene beklaagelyk was, getuigt zeker (2) Roomſch ſchryver, *de ongebondenheid heerſchte aldaar meer dan elders, de boosheid zat 'er op den troon, en nooit hadt men wanſchaapener verderf van zeden, dan toen in den Kerklyken Staat gezien.* De Paus hadt hierenboven door zyne brieven verlof gegeeven aan alle Kriſtenen, die te verre van Rome, of door andere inzigten verhinderd (3) waren, van diergelyke vergeeving te verkrygen, zonder de Kerken dier Stad te bezoeken; mids 'er zekere penningen betaald wierden, die hy door zyne Gelaſtigden van alom deedt inzaamelen. De zeldzaame plechtigheid, met welke dit Feeſt gewoonlyk aangevangen en voltrokken wordt, port my hier kortlyk te verhaalen.

(1) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 119. verſa.

(2) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 292.

(3) R. Thoyras Hiſt. d'Anglett. Tom. IV. pag. 498.

De ganſche Geeſtlykheid gaat, op den dag voor de Kersmis des voorigen jaars, met den Paus, de Kardinaalen en Biſſchoppen, die witte kleederen aan en myters op hunne hoofden hebben, naar S^t. Pieters Kerk; de Paus (4) aldaar op zynen troon geſteegen, klimt ſtraks weder af, neemt den gouden hamer en ſlaat, onder het aanheffen van den Latynſchen zang *Open my de deuren der gerechtigheid enz.* driemaalen op de heilige en toegemetſelde deur, voorts keert hy terugge naar zynen troon, en laat zyne eerſte Bouwmeeſters en Oppermetſelaars het muurwerk dier poorte te gronde werpen, en de ſtukken onder de omſtaanders verſtrooijen, die de puin als een heiligdom meêſleepen en bewaaren. Wanneer de Boetbroeders van S^t. Pieter den doorgang met wywater beſproeid hebben, treedt de Paus naar beneden en zingt. *Dees dag, welken de Heere gemaakt heeft enz.* wyders neemt hy, naa 't ſtorten van eenige gebeden, het Kruis op, knielt voor de deur en zingt weder; waarop het volk in de Kerk treedt, en, de Veſper gezongen zynde, leggen de Kardinaalen hun geheiligd gewaad af, en geleiden in hunne gewoone Kleedinge den Paus naar zyn vertrek, welke den volgenden dag den volke den Jubelzegen geeft. Als de poort dus een rond jaar geſtaan heeft, wordt zy met diergelyke omſtandigheden weder geſlooten; de Paus leidt den eerſten ſteen, en onder dien verſcheidene goude penningen, die ter gedachteniſſe van zyne daaden, en inzonderheid van deeze plechtigheid, gemaakt zyn; het overige verrigten de Bouwmeeſters en Metſelaars. Uit deeze beſchryvinge is gemak-

(4) Beſchryv van nieuw Rome door Fr. Deſſeine fol. 442.

1500

maklyk te bevatten, dat de naaſtvolgende penning van Paus Alexander den Zesden, op het ſluiten van de poort, van het feeſt en van dit jaar geſtempeld is.

F.

Alexander de Zesde hadt niet alleen zynen doopnaam Roderic, maar zelf van zynen Stam (1) Lenſoli, voor dien van zynen Moederlyken Oom Paus Calixtus den Derden, die Borgia geheeten was, verwiſſeld: zyn borſtbeeld wordt, met eenen Pauslyken tabbaard verſierd, op de voorzyde, en in den rand dit omſchrift, gezien;

(1) Panvini Vita Alexandri VI.

ALESSANDRO VI. PONTIFICI MAXIMO.

AAN ALEXANDER DEN ZESDEN OPPERSTEN PRIESTER.

Vermids het beeldwerk der tegenzyde reeds in de voorgaande beſchryvinge verklaard is, zoo zal ik tot den letterzoom overgaan;

RESERAVIT ET CLAVSIT ANNUM IVBILÆI M. D.

HY HEEFT GEOPEND EN GESLOOTEN HET JUBELJAAR. 1500.

1501

Het weder overweldigen van Milanen ſtrekte den Franſchen Koning zekerlyk tot eene brug om aan 't Ryk van Napels te koomen; maar de voorzigtigheid deedt hem in dien tyd zyn voorneemen opſchorten: omdat hy bedugt was voor den Keizer, die, meer dan anderen geraakt zynde, den geleeden hoon (2) den Vorſten van Duitsland op het allergevoeligſte voordroeg, verzoekende zonder ophouden den Keurvorſten en Stenden des Ryks zich te willen vereenigen, om zulk eene onruſt als den Koning met geweld te keeren, begrootende niet weinig de waarde van den Milaneeſchen Staat, het ongeluk van den Leenman, en de onbepaalde heerſchzugt van den Franſchen Koning, wiens oogmerk ſtrekte om de Keizerlyke Kroon weder in het Huis van Vrankryk te brengen: Ja zyne hevigheid liep zooverre, dat hy de Afgezanten van Vrankryk (3) en van Venetië gehoor weigerde; omdat hunne Meeſters het Land en het Rechtsgebied van 't Keizerryk geweldiglyk hadden ingezwolgen.

(2) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 123.

(3) Daniel Hiſt. de France

Tom. IV. pag. 617.

Behalven dit vermoeden op den Keizer zoo begreep hy duidelyk, dat de Koning van Spanje dien aanſlag op Napels niet met goede oogen zoude aanzien, daar des zelfs Veldheer Gonſalvus reeds met eene ontzaglyke Vloote omtrent de Italiaanſche kuſten dreef, om, zoomen voorgaf, de Venetiaanen tegen den Turk te onderſteunen. Uit deeze inzigten hadt hy zich met Ferdinand verbonden, en met den zelven beſlooten (4) Koning Frederik van den troon te ſchoppen, midsgaders des zelfs Ryk onderling te verdeelen. Om de bygelegenheid van Sicilië zoude Ferdinand de Landſchappen van Apulië en Calabrië; Lodewyk hierentegen het overige des Ryks, de Hoofdſtad en den tytel, nevens dien van Jeruſalem hebben; van de inkoomſten zoude ieder de gerechtige

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. III. Part. II. fol. 445.

 helft

1501

helft ontfangen. Wyders zoude de Oorlog begonnen worden onder het voorwendfel, dat Koning Frederik zich in 't heimelyk met de Ongeloovigen verbonden, en den wapenen der Kriftenen afbreuk gedaan hadt. Hoewel dees handel geheel bedektlyk gehouden wierdt, nogtans was de zelve naauwlyks geklonken, of men openbaarde het ftuk aan den Paus, die 'er zich magtig in verheugde, en, fchoon hy weleer Frederik met de gewoone huldiginge daarin beveftigd hadt, thans den eenen zoowel als den anderen weder met dat deel (1) bekleedde, 't gene zy in 't Ryk van Napels, als Leenhouders van den heiligen Zetel, zouden bezitten.

(1) Mariana Hift. d'Efpagne Tom. V. pag. 296.

Staande deeze zaaken dacht de Koning van Napels, 't zy hy 'er de lugt van weg hadt, of zynen Staat wilde dekken, zich door 't huuwelyk met Spanje te vereenigen, en verzogt dierhalven de jongfte Dochter van Koning Ferdinand voor zynen Zoon den Hertog van Calabrië; doch Ferdinand wift zooveele zwaarigheden op 't tapyt te brengen, dat dit af, en Frederik met den Koning van Vrankryk in onderhandeling raakte; wyl hy op dien groot vertrouwen hadt, en de voordeeligfte voorwaarde, die men mogt wenfchen, deedt aanbieden. Maar Lodewyk, om 'er zich van te ontflaan, wilde nergens naar luifteren, 't en ware hem Frederik vooraf het Kafteel van Cajeta (2) overleverde, des zelfs Zoon, den Hertog van Calabrië, aan 't Hof van Vrankryk wilde zenden, om 'er Germana van Foix, of zoo die niet behaagde, als dan de Zufter des Graaven van Angoulesme te trouwen; boven dit nog zoude Frederik een millioen Schilden gereed, en jaarlyks vyfentwintigduizend Dukaaten voor fchatting aan Vrankryk betaalen. Zulk een harde en onbillyke eifch deedt al zyne ontworpene inbeeldingen verftuiven, en hem op de verweering zyner Kroone denken; te meer, zoodra hy de Franfche Krygsmagt, die in den Milaneefchen Staat tot een verfchriklyk getal verzaameld was, te gelyk met den Zomer zag naderen. Ook was men berigt, dat Koning Lodewyk zeftien groote (3) en eene meenigte kleiner fchepen, gepropt met volk en voorraad, onder het beftier van Philips, Heer van Raveftein, Stedevoogd van Genua, in zee hadt.

(2) Mariana Hift. d'Efpagne Tom. V. pag. 301.

(3) La Hift. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 129.

Middelerwylen ligte Gonfalvus, op wien Koning Frederik zyne hoope geveftigd, en dien hy, ten blyk van vriendfchap, met veele weldaaden begunftigd hadt, het momaanzigt af, en tradt in 't begin van Hooimaand vyandlyk in 't land van Calabrië, 't gene hy met weinige moeite en in korten tyd, wyl de meefte Steden hem haare fleutels te gemoet (4) zonden, en zich openlyk voor den Spaanfchen Koning verklaarden, t' onder bragt. Het Franfche Leger, dat door den Veldheer Aubigne geleid wierdt, en omtrent den zelfden tyd, doch te land van de zyde van Rome, in 't Ryk viel, vondt de zaaken gemaklyker dan men mogt hoopen; vermids de fterkfte Steden zich niet alleen in geenen ftaat van verweeringe ftelden, maar zelf hunne Gelaftigden aan de Krygshoofden der Franfen fchikten, hen leevensmiddelen, geld en oorlogsvoorraad verfchaffende. Zulks ieder zich fcheen te verhaaften, om onder de uitheemfche heerfchappy te buigen, en het Franfche juk gewillig op te neemen. Het heir, dus tot in het hart des Lands getrokken, vondt alleenlyk te Capua wederftand, dat, om zyne fterkte gezien ftondt lang te konnen houden, byaldien de Graaf van Palena zyn Vaderland (5) niet verraaden en bedektlyk eenige Franfche benden ingelaaten hadt. Deezen wierden naa luttel tegenftreeving der Stede meefter, en leefden 'er zoo verwoed, dat het fchenden der Vrouwen, en het moorden der Mannen, huizen en ftraaten met een naar gekryt vervulden. Dit verfchrikkelyke bedryf deedt de nog overige Steden krimpen van verfaagtheid, te meer, omdat Gonfalvus ook ge-

(4) Mariana Hift. d'Efpagne Tom. V. pag. 308.

(5) Mariana Hift. d'Efpagne Tom. V. pag 309.

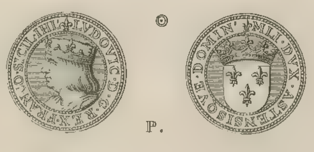
1501

geheel Apulië hadt doen bukken; invoege Koning Frederik, die van 't ongeluk vervolgd, en van de uitterſte angſte beſtreeden wierdt, vermids hem volk ontbrak om zich binnen Napels te verweeren, zynen zetel verliet en op 't nieuwe Kaſteel week. De Stad gaf zich den Verwinnaar over, (1) en zeſtigduizend Dukaaten om het plonderen te ontgaan.

(1) La Hiſt. d'Italie d. Fr. Guicciard. pag. 131.

Wanneer Frederik nu t'aller uure het beleg te vreezen, en geen ontzet te hoopen hadt, verzogt hy den Veldheer Aubigne om te handelen, en beſloot met den zelven hem alle Steden en Sterkten, die nog aan zyne zyde, en in het aandeel der Franſen waren, binnen zes dagen over te leveren; mids hy alle roerende goederen die hem behaagde, buiten 't grof geſchut, meêvoeren, en zich op 't Eiland Iſchia voor zes maanden bergen mogt; wyders naa dien tyd te moogen gaan daar 't hem zoude luſten. Onmiddelyk wierdt de Koning met het overſchot zyns bedroefden huisgezins derwaart vervoerd: ſedert trof hem een geweldig naadenken wegens den Spaanſchen Koning, de voornaamſte oorzaak van zynen val; des hy van Koning Lodewyk vrygeleiden, om by dien te moogen koomen, verzogt, en hadt het zelve naauwlyks verkreegen, of hy liet het Kaſteel aan den Markgraaf van Guaſt, en vertrok met de zynen op vyf Galeijen naar Vrankryk, daar hy al zyn recht op de Napelſche Kroon, voor het Hertogdom Anjou en dertigduizend Dukaaten (2) inkoomen, verwiſſelde, en aan den Franſchen Koning afſtondt: dus ongelukkig was het einde van den Huize van Arragon, dat omtrent zeſtig jaaren over Napels geheerſcht hadt. De bezitting van dat Ryk, zoo door den voorſpoed der wapenen als door den afſtand der Koninglyke waardigheid verkreegen, gaf aan Lodewyk den Twaalfden, volgens het huldigen van den Paus niet min dan door het voorgaande verbond met den Spaanſchen Koning opgeregt, volkoome magt om den tytel daaraf, nevens dien van Jeruſalem te voeren; gelyk wy den zelven met dien van het overweldigde Milanen, by dit geval, op den nevensſtaanden penning, aangenoomen en bewaard vinden.

(2) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 614.

P.

Vermids de Grootmoeder van Lodewyk den Twaalfden, Valentina Visconti, eene Dochter was van Jan Galeaz Hertog van Milanen, en dat zy de Heerlykheid van Aſte (3) in den Milaneeſchen Staat gelegen, in het Huis van Orleans gebragt hadt, zoo vindt men de zelve ook onder de eernaamen des Konings, die op de voorzyde rondom zyn gekroonde hoofd, en op de keerzyde rondom het wapenſchild van Vrankryk ſtaan gemeld, hebbende deezen aaneengeſchakelden inhoud;

(3) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 507.

LVDOVICus Dei Gratia REX FRANCOrum, SICILiæ, IHerusalem, MedioLanI DVX ASTENSISQVE DOMINus.

LODEWYK DOOR GODS GENADE KONING DER FRANSEN, VAN SICILIË, VAN JERUSALEM, HERTOG VAN MILANEN EN HEER VAN ASTE.

De voorſpoedige ſtappen, die de Franſche en Spaanſche Krygsmagten in dien oord, en de benden van den Paus, onder het beleid van des zelfs

1501

Zoon Cæfar Borgia, in de Kerklyke Landen zetteden, bragt alle andere Staaten van Italië in zorgen, inzonderheid de Venetiaanen; vermids zy beſeften, dat Koning Lodewyk niet alleen Cremone, het welke van hen, ſtaande dees Oorlog, overmeeſterd was, maar zelfs alle Steden, die zy eertyds van 't Hertogdom Milanen (1) vervreemd hadden, weder aan het zelve zogt te hegten. 't Evens bleek, dat de ontſaglyke wapenruſting, die onder 't voorwendſel van hen tegen de Ongeloovigen te onderſteunen geworven, en tot een ander einde gebruikt was, hen niet dan flikkervreugde gegeeven hadt; daar Bajazet ondertuſſchen verſcheidene ſlippen van dat Gemeenebeſt gereeten, en ongemeene ſchaade veroorzaakt hadt; wandt door het groot getal zyner benden meenigvuldige verwoeſtingen verſpreid hebbende, viel hy in 't land van Lepante, dat hy inkreeg, en heeft de Venetiaanſche vloot deerlyk geſlaagen, hen onlangs hierna ook Modon en Coron ontrukt. Zulks de Venetiaanen, hoewel zy zich kloekmoedig verweerden, en nu en dan wel eenig voordeel op hunne vyanden bevogten, zich niet beſtendig vindende, eindelyk aan Ladiſlaus Koning van Hungarië hulp zogten, en dien drieduizend ponden gouds jaarlyks beloofden te geeven, zoo hy van zynen kant den Turk uit al zyn vermoogen wilde beſpringen.

(1) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 615.

Hoe verderflyk hen dees Oorlog mogt zyn, nog harder neep, die hunnen koophandel aan 't kwynen hielp, ontfingenze (2) van de Portugeezen, welken ſedert weinige jaaren, dat de ſcheepvaart naar Indië ontdekt was, de ſpeceryen, die eertyds te land over Alexandrië naar Venetië gebragt, en van daar door de Kriſtenheid verſpreid wierden, in deeze dagen over zee, dus min koſtbaar, in Europa voerden, en de zelven alom veilden en verkogten. Niettegenſtaande zooveele ongevallen, nogtans wiſt die Staat van geen wankelen, zynde door zooveele pylaaren als achtbaare Raaden, en in het midden der zelven door de hoofdzuil den Hertog, Auguſtyn Barbadico, onderſtut; welke bereids vyftien jaaren verſtandig, wakker, geoeffend in de zaaken van Italië, en zagt en minzaam tegen zyne Onderzaaten, den Staat veel deftiger (3) dan een zyner Voorgangeren beheerſcht hadt, en thans, om alle zwaarigheden op een te ſtapelen, in Herfſtmaand, het ſterflyke leeven afleide; laatende den lof zyner onbeſchryflyke verdienſten op de tongen der Venetiaanen, en nevens dien ook den Naakoomelingen de gedaante van zyn ſtaatig weezen op deeze penningen agter.

(2) Hiſt. Gener. de Veniſe par Fougaſſes pag. 466.

(3) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 132. verſa.

ħ

M.

ħ

M.

I. Het borſtſtuk van deezen Barbadico, die de vierenzeventigſte Hertog van Venetië was,

1501 was, wordt, naar de gewoone wyze verſierd, op het voorſtuk van den eerſten penning, 1501
en met deeze letteren omzoomd, gevonden;

AVGVSTINus BARBADICus VENETORum DVX.

AUGUSTYN BARBADICO HERTOG DER VENETIAANEN.

Het agterſtuk, 't gene niet dan letters draagt, getuigt, dat hy was,

AEQVITATIS ET INNOCENTIAE CVLTVS.

HET SIERAAD VAN BILLYKHEID EN VAN OPRECHTHEID.

Wat laager vindt men den naam (1) des Penningmaakers, die verſcheidene aanzienlyke mannen van zynen tyd in 't metaal gebragt heeft, in deeze letteren begreepen;

(1) Hiſt. Pontif. per eorum Numismat. Cl. du Molinet fol. 20.

VICTORIS CAMelii Veneti (opus)

(HET WERK) VAN VICTOR CAMELIO VENETIAAN.

II. De voorzyde van den tweeden voert de zelfde gedaante, en diergelyk een omſchrift als de eerſte; maar op de tegenzyde zit een ryklyk gekleed Vrouwebeeld, houdende in de regterhand het zwaard, in de flinker de wetten; de middelen, door welken zich die Staat, in 't midden der wapenen, die hier verbeeld zyn, beſchermde, en om den naam deezer Heldinne aan te wyzen, ſtaat 'er op den voorgrond,

V E N E T I Æ.

Hangende den Venetiaanen alle deeze zwaarigheden boven het hoofd, onderwondenze zich van de gevaarlykſten aanſtoot te vryen, en wiſten, naadat de Hertoglyke Zetel door Leonard Lauredanus weder bekleed was, zich aan de zyde der Turken (2) door den Vreede te dekken; ook ſmeektenze onder den duim den Keizer om hulp. Maar Koning Lodewyk zag hen deeze kans af, vermids hy, bewuſt zynde, dat Maximiliaan het geld en zyn geſlacht magtig bezinde, des ook aan dit euvel het ligtſte te treffen was, hem zyne Dochter Claudia ten huuwelyk deedt aanbieden voor des zelfs Kleinzoon Karel, Hertog van Lukſemburg, en t'evens hem tot ſliſſing over hunne verſchillen, voornaamenlyk wegens Milanen gereezen, ter onderhandelinge verzoeken, tot welke, zoodra de Keizer zulks inwilligde, de Koning den Kardinaal van Amboiſe volmagtigde.

(2) Hiſt. Gener. de Veniſe par Fougasſes pag 466.

Doch aleer dit ſtuk voldongen was, hadt de Nederlandſche Vorſt de Ridders der Guldevlies Ordere byeen getrokken, en in de zeſtiende hoofdvergaderinge, die op den negentienden van Louwmaand (3) deezes jaars beleid, en met de gewoone omſtandigheden gehouden wierdt, de plaatſen der afgeſtorvenen wederom met deeze nieuwe Leden (4) vervuld: Wolfgang Heer van Polheim, Eitelfrid Graaf van Zollern, Cornelis van Bergen Heer van Zevenberge, Philips Baſtaard van Borgonje Heer van Sommelsdyk, Michiel van Croy Heer van Sampi, Jan van Lukſemburg Heer van Ville, en Karel van Ooſtenryk Hertog van Lukſemburg 's Landsheeren Zoon. Welke plechtigheden, in tegenwoordigheid des Heeren van Belleville, die van den Franſchen Koning aan den Aardshertog gezonden was, om dien in de reis naar Spanje den doortogt van Vrankryk aan te bieden, in de Kerk der Karmeliten te Bruſſel voltrokken wierden. Binnen welke Stad de Nederlandſche Vorſtin Johanna, op den vyftienden (5) van Hooimaand, van eene Dochter beviel, die door Hendrik van Bergen Biſ-

(3) P. Heuteri Rer. Auſtr. lib. VI. cap. 1.

(4) Maurice, Le Blaſon de tous Les Cheval. de la Toiſon d'or fol. 123 & ſeq.

(5) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 505.

1501

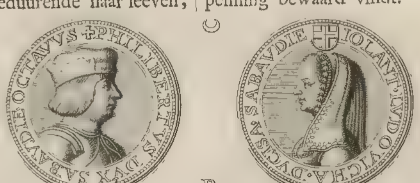
Bisschop van Kamerik gedoopt, en Elizabet of Isabella geheeten wierdt.

Omtrent deezen tyd verscheen aldaar een staatlyk Gezantschap van Philibert den Tweeden, Hertog van Savoije, aan den Aardshertog afgevaardigd om des zelfs Zuster Margarita van Oostenryk, weduwe van den Spaanschen Prins, ten huuwelyk te verzoeken. Toen men eenige dagen over de voorwaarde gedongen hadt, wierdt men de zaak eens; mids Philibert de vereischte ontslaaging der Maagschap, op eige koste, van den Paus bezorgde: wandt zyne Moeder, Margarita van Borbon, was Zuster van Isabella, de Grootmoeder van Margarita van Oostenryk. De Aardshertog Philips, uit zonderlinge liefde, die hy zyne eenige Zuster toedroeg, beloofde haar driehonderdduizend goude Schilden (1) ten huuwelyk te geeven, boven haaren bruidschat van twintigduizend goude Schilden, welken zy jaarlyks uit Spanje trok, en dan alle haare beweeglyke goederen te laaten volgen: onder beding dat Margarita van haare zyde, ten voordeelen haars Broeders, zoude afstaan van alles, wat zy uit hoofde van haare Moeder in de opvolging der Landen konde eisschen. Voorts zoowanneer de Hertog van Savoije voor haar mogt sterven, alsdan zoude zy, geduurende haar leeven, twaalfduizend goude Schilden jaarlyks uit de inkoomsten zyner Landen, en alle vaten, kleinoodien en andere roerende goederen, die tot haar lighaam of staat behoorden, genieten.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. fol. 15.

Het zelve nevens andere omstandigheden, op den zesentwintigsten van Herfstmaand, ten overstaan van den Aardshertog Philips, des zelfs voornaamste Raaden, en de Gemagtigden des Hertogen van Savoije getekend zynde, vertrok de Vorstin den drieëntwintigsten van Wynmaand van Brussel, door Henegouwe, Vrankryk en Borgonje naar haaren Bruidegom. Dees was de Zoon van Philips Graaf van Bresse, die, naar 't overlyden van zyns Broeders Kleinzoon Karel den Tweeden, het Hertogdom Savoije in 't vyfennegentigste jaar naa de veertienhonderd erfde, en dat naauwlyks agtien maanden bestierd (2) hadt, als hy het zelve door den dood aan zynen oudsten Zoon, den voornoemden Philibert, inruimde; welke des te gemaklyker aan 't gebied raakte, wyl hy met Jolanta Lodewika, Zuster van den gemelden Hertog Karel, getrouwd was, omdat de verdeelde Stam door deeze egtverbintenis vereenigde. Zulks men, uit aanmerkinge van dat gewenschte vergaaren, het geheugen nog op deezen penning bewaard vindt.

(2) L. van der Burchi Hist. Sabaudor. Duc. pag. 184.

P.

Savoije was ruim vierhonderd jaaren door Graaven beheerscht, wanneer Keizer Sigismund het zelve, op den negentiende van Sprokkelmaand des jaars veertienhonderdenzestien, tot een Hertogdom (3) verhief, ter gunste van Amadeus den Agtsten, die naamaals onder den naam van Felix den Vyfden Paus wierdt, zynde de Overgrootvader van deezen Philibert den Tweeden, wiens jeugdig gelaat, wyl hy in het tagtigste jaar der voorgaande eeuwe gebooren was, op het voorste stuk verbeeld is; en vermids hy de Agtste van die waardigheid geteld wordt, zoo leest men in den rand,

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. II. Part. II. fol. 66.

PHILIBERTVS, DVX SABAVDIAE OCTAVVS.

PHILIBERT, DE AGTSTE HERTOG VAN SAVOIJE.

Zyne

1501 Zyne eerfte Gemaalin, die geeftig gekapt op het ruggeftuk gefteld is; bereikte den ouderdom van dertien jaaren, toen zy in 't voorgaande jaar ftierf, zy was de Dochter van Karel den Eerften (1) Hertog van Savoije, uit deeze reden ftaat het wapen dier Landftreeke boven haar hoofd, fcheidende den zoom deezer letteren; 1501

(1) Abbregé de l'Hift. de Savoije par Th. Blanc. Tom. II. pag. 287.

IOLANTHA LVDOVICHA DVCISSA SABAVDIAE.

JOLANTA LODEWYKA HERTOGIN VAN SAVOIJE.

Niet zoodra was Margarita van Ooftenryk te Dole, op de grenzen van 't Graaffchap Borgonje gekoomen, of wierdt, uit den naam van haaren Bruidegom, door des zelfs natuurlyken Broeder (2) deftig ontfangen, en plechtiglyk getrouwd; t'evens ook befchonken met een hart van Diamanten, aan welks punt een dierbaare Paerel van zeldzaame waarde hing; insgelyks met eenen gordel, die van zesentwintig Diamanten, tien ongemeene Robynen en meenigte Paerlen fchitterde. Dus opgetooid, en vervolgens te Moutiers in Savoije met den bovenftaanden Hertog Philibert door den Kerkvoogd van Terroane getrouwd zynde, wierdt zy van haaren Gemaal naar Geneve geleid, en aldaar van des zelfs Broederen Karel en Philips, midsgaders van den Aardsbiffchop en Graaf dier Stad, met uitgeleeze pracht en vrolykheid ontfangen en gehuldigd.

(2) Heuteri Rer. Auftr. Lib. V. Cap. 1.

De Kardinaal van Amboife hadt de verdragspunten ondertuffchen met den Keizer zooverre gebragt, dat zy den dertienden van Wynmaand te Trente getekend wierden, in welken voornaamenlyk begreepen was, dat beiden de Vorften voor altyd verzoend, en het huuwelyk (3) tuffchen Prins Karel, Zoon des Aardshertogen Philips, en Vrouwe Claudia, Dochter van Koning Lodewyk, krachtig zoude zyn; en opdat de Vreede te beftendiger mogt blyven, zoude de tegenwoordige of toekoomende Dolfyn van Vrankryk verplicht zyn ook eene Dochter van den voornoemden Aardshertog te trouwen; van gelyke zouden de Vorften elkanderen in 't algemeen als Broeders onderfteunen en befchermen. Zelf beloofde de Koning van Vrankryk den Keizer niet alleen tegen den Turk, maar wel inzonderheid hem of des zelfs Erfgenaamen uit al zyn vermoogen aan de Ryken van Hungarië en Boheme, naa den dood des heerfchenden Konings, te zullen helpen; op dien voet ook, naa 't overlyden van den Koning en de Koninginne van Spanje, ter opvolginge des Aardshertogen Philips te zullen yveren; wyders zoude hy den Keizer in raad en daad onderfchraagen, opdat de zelve in Italië eerlyk gekroond mogt worden. Hiertegen zoude Maximiliaan op den naaften Ryksdag te Frankfort, nevens de Keurvorften en Stenden des Ryks, den Franfchen Koning of des zelfs wettige Gelaftigden, plechtiglyk met het Hertogdom van Milanen bekleeden; mids Koning Lodewyk vooraf de belofte van manfchap en den gewoonen eed aan het Heilige Ryk afleidde.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 16.

Boven de leden van deezen handel, hadt de Kardinaal van Amboife nog eenige byeenkoomften met den Keizer over verfcheidene andere punten van gewigt, betreffende (4) de verbintenis dier twee Vorften tegen de Venetiaanen, om hen de plaatfen, voorheen van 't Hertogdom Milanen en van de Ooftenrykfche Landen genoomen, weder te ontwringen. Ook fprak men omftandig van eene algemeene Vergaderinge, tot hervorming der Kerke, zoowel in het Opperhoofd als in de onderhoorige leden, te beroepen, daar de Keizer magtig naar fcheen te verlangen. Des men by deeze gelegenheid vermaak nam de hoope des Kardinaals, van eens op den Pauslyken Zetel te zullen klimmen, wakker aan te blaazen; met welke inbeeldinge de gepurperde Afgezant zich niet weinig ftreelde, zulks hy federt uit al zyn vermoogen de treden naar die maat zettede. Dewyl de Franfche benden de Landftreek Valteline, die

(4) Daniel Hift. de France Tom. IV. pag. 627.

1501 de Keizer weder eifchte, in bezittinge hadden, zoo deedt Maximiliaan den Kardinaal voorftellen om de zelve voor drie jaaren onder de voogdy van den Aardshertog te laaten: doch mids de Koning hier geenen laft toe gegeeven hadt, zoo wierdt 'er op dit ftuk niets beflooten.

Onder het befchaaven van deeze punten waren de misnoegde Vriezen (1) en Groeningers te Bruffel ten Hove gekoomen, en begeerden zich met den Aardshertog Philips te verdraagen; omdat Hertog Hendrik van Sakfen, die naa zynen Vader Albert in het Erfftadhouderfchap van Vriesland getreeden was, het verdrag gebrooken hadt. Insgelyks zogtenze Hertog Hendrik, die 'er ook verfcheen, wyl hy de keten der Guldevlies Ordere (2) van zynen ftervenden Vader ontfangen hadt, om die den Aardshertog Philips, volgens gewoonte, weder ter hand te ftellen, tot den afftand te beweegen; vermids de gemoederen der Landzaaten dermaate verbitterd waren, dat men 'er geen ftillen aan zag; dierhalven riedenze hem het bedorve Vriesland voor eene goede fomme gelds te verwiffelen. Als men dit in beraad nam, zyn de Vriezen te rugge gekeerd, en ten beftemden dage wel vyftig in getal met volle magt van alle Staaten gelaftigd, wederom gekoomen en te Antwerpe verhoord geworden.

(1) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 481.

(2) J. Ratholter de Meritis Alb Duc. Sax. apud Menckenium Script. Germ. rerum Tom. II. fol. 2124.

Zoodra Cornelis van Bergen, die 'er uit den naam des Aardshertogen zat, en de Kancelier Phlugh, midsgaders Wittenberg wegens den Saks, hen de reden hunner weêrfpannigheid gevraagd hadden, antwoordenze, dat de oorzaak van hun ongenoegen gefprooten was uit de onbillyke (3) fchattingen, die tegen 't recht en 't gegeeve woord geëifcht, bitterlyk ingevorderd, en hen wreedelyk afgeneepen waren; 't gene voor een volk, dat aan harde heerfchappy gewend was, ondraagelyk moeft zyn, hoeveelmeer voor eenen Landaard in vryheid gebooren en opgekweekt. Dan of men dit alles met weeten en willen des Hertogen verrigt hadt, hiervan warenze niet bewuft; maar wel, dat zyne Bevelhebbers en Dienaars zonder medelyden gehandeld hadden. Hertog Hendrik zoude zich niet laaten voorftaan, volkoome Meefter des Lands te zyn, noch de gerufte bezitting te zullen genieten, al ware 't dat hy de lighaamen in zyn geweld hadt, nogtans vermogt hy niet de gemoederen te overheeren; want niet zelden wordt 'er uitzigt naar vryheid gebooren, wanneer men die het minfte verwagt; omdat de beleedigden, indien de wanhoope hen beheerfcht, ruimen doorgang vinden, daar de beleediger zelf geene reet befpeuren kan. Ja zoo hunne wraakzugt eens aan 't hollen raakte, noch ftraf, noch ftaal, noch vuur zouden hen, die 't leeven wars zyn, konnen dwingen. 't Was thans zooverre gekoomen, dat groot en klein van een onverzoenelyken haat tegen de Sakfen bezeten waren, ook was 't hen onmoogelyk Groeninge te winnen, buiten welke Stad hy geene zekerheid van Vriesland hadt, zelf zoud' hy die Landftreek met zwaare bezettingen, groote koften, en veele moeijelykheden moeten houden; waardoor hem meer fchaade dan voordeel te wagten ftondt. Hierentegen was alle man den Nederlandfchen Vorft magtig geneegen, die, mids de nabuurigheid zyner Landen, het voeglyker dan anderen beftieren en bewaaren konde; byaldien Hertog Hendrik nu, wegens de overdragt des Lands, met de zelven wilde handelen, gelyk men zulks van den Aardshertog vertrouwde, men zoude des eens en des anders voordeel en welvaard daarmede bereiken.

(3) Ub. Emmii Hift. Frifiæ fol. 604.

Hierop, de Vriezen verzogt om buiten te ftaan, tradt men in overlegging met de Vorften, die goedvonden andermaal zes deezer misnoegden van verfchillende oorden af te vaardigen, om dus te verneemen, of dit de algemeene neiging dier (4) Landzaaten mogt zyn, zoo ja, alsdan het ftuk met ernft voort te zetten. Dit fmaldeel

(4) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 482.

1501

deel van 't Vriesche Gezandschap eischte, om 't veilig keeren, vrygeleide van Hendriks Stadhouder, die zy niet alleen traaglyk verkreegen, maar t'evens de hekken niet weinig verhangen vonden; omdat de Beampten van den Saks, zoodra zy den snuf van 't gene 'er ten Hove omging weg hadden, zich sedert rekkelyker betoonden, met veele Landzaaten verzoenden, en Hertog Hendrik het voordeel, dat hem uit de inkoomsten des Lands te wagten was, breed uitrekenden en dien overzonden. Dees, door den glans dier somme bekoord, wist alles zoo te beleggen, dat het spel in 't war raakte; wandt toen men den Gelastigden te Gend weder gehoor verleende, wierdt hen de voorwaarde, op welke de Aardshertog de heerschappy zoude aanvaarden, in deeze punten door Cornelis van Bergen (1) voorgeleezen; dat zy in de vyf eerste jaaren vyftigduizend Rynschguldens, en in 't vervolg de gewoone schattingen betaalen moesten; insgelyks zoudenze zekeren eisch, die hen heirnaa verklaard zoude worden, moeten aanneemen; voor het overige zoudenze hunne rechten en vryheden onverminderd behouden. Als men door geene middelen het duistere lid van deezen handel wist te ontdekken, en te gelyk verstondt, dat de Vorsten over het voornaamste deel eens waren, zulks de Aardshertog binnen weinig tyds meester van Vriesland zoude zyn; ja dat Phlugh hen aan den anderen kant heimelyk riedt (2) van zich te wagten voor de strikken, welken hen gespannen wierden, en zich liever met Hertog Hendrik, die goedertieren en milddaadig was, te willen verzoenen, en hem hiertoe te gebruiken: zoo bragt hen deeze hoofsche streek op eenen doolweg van verwarringen, die hun oogmerk verbysterde, en den Saks dus in het wisselvallige gebied liet zitten. Nademaal ik de afbeelding van deezen Vorst op eenen gedenkpenning bewaard vinde, heb ik goed gedacht den zelven alhier te vertoonen.

(1) Ub. Emmii Hist. Frisiæ fol. 605.

(2) O. Scharlensis Chron. van Vriesl. fol. 97. verso.

T.

Men ziet het halve lighaam van Hertog Hendrik op de voorzyde gesteld, hebbende een groot slagzwaard in de handen, dat, zoolang als hy in Vriesland (3) was, altyd nevens zyn bed, op het welke hy zyne rust nam, stondt; verder is hy met den ringkolder en andere wapenen belaaden; hebbende ter opelderinge dit nevensstaande randschrift:

(3) Tentzelii Numismat. Saxon. Lin. Albert. pag. 71.

HENRICVS DVX SAXONIÆ ALBERTI FILIUS.

HENDRIK HERTOG VAN SAKSEN, ZOON VAN ALBERT.

De keerzyde, die niet dan letters draagt, bevat deeze spreuk (4) van den Godlyken Harpzanger;

(4) Psalm XL. vers. 18.

DEVS ADIVTOR ET LIBERATOR MEVS.

GOD IS MYN HELPER EN VERLOSSER.

Wanneer de Groeningers op diergelyke wyze eenigen tyd ten Hove vrugtloos (5) verspild hadden, en dat zy niet veel beter by den Bisschop van Utrecht gehandeld wierden, geraakte in dien oord alengs nieuwe beroerte, en uit deeze de rydende oorlog weder te veld. Des Hertog Hendrik nog gedach-

(5) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 483.

dachtig aan het gevaar, dat hem te Franeker dreigde, toen zoodaanige afkeer van dat Geweſt gekreegen hadt, dat hy in die benaauwdheid eene belofte (1) zoude gedaan hebben, van nooit voeten weder in Vriesland te zullen zetten, zoo hy dien dans mogt ontſpringen.

(1) O. Scharlenſis Chron. van Vriesl. fol. 97.

Door deeze en andere bezigheden wierdt de Aardshertog magtig verhinderd in de onderneeming zyner reize, ook liep 'er groot vermoeden op zyne Hovelingen, alsofze hier wakker onder ſpeelden; omdat de vrees hen bekroopen hadt van hunne achting voor de Spaanſche hoogheid te zullen zien daalen; wyl Philips ligtlyk de fyne ſtreeken mogt inzuigen van zynen Schoonvader Koning Ferdinand. Welke in dien zelven tyd, dat hy zyne Dochter Katarina met eene wel toegeruſte Vloote naar Engeland zondt, om 'er Artur, Prins van Wales, te trouwen, van het uitterſte belang achtende om de overkoomſt van de Opvolgeren zyns Ryks te verhaaſten, deswege zynen Grootaalmoesſenier, Jan Fonſeca Bisſchop van Cordova, een verſtandig en geoeffend (2) man naar Nederland hadt doen vertrekken, om met dringende reden den Aardshertog voort te dryven.

(2) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag 317.

Dees, vermids de zaak geen langer uitſtel leedt, verhief Engelbert van Naſſou, Heer van Breda, die reeds eenige jaaren de Landvoogdy van Vlaandre bekleed hadt, tot algemeen Stedehouder (3) over de Nederlanden, en om dien zwaaren laſt te helpen torſſen, zyn den zelven Jan van Hoorn Biſſchop van Luik, en Cornelis van Bergen, tot Raaden bygevoegd. De Vorſt beval de opvoeding zyner Kinderen, die te Mechele verbleeven, aan de zorge van Margarita van Jork, (4) Weduwe van Karel den Stouten, Vrouwe van Raveſtein, Thomas de Plaine, Kancelier van Borgonje, en wel voornaamenlyk aan zynen Kamerling Hendrik van Witthem, welke in den Vlaamſchen Oorlog, en in andere gevallen geen geringe blyken van getrouwheid gegeeven hadt, des hem uit deeze aanmerkinge het bewind over 's Vorſten huis, ſchatten en Kinderen (5) ook is toevertrouwd geworden; waardoor zyne achtbaarheid dermaate aanwies, dat men zyn geheugen op deezen Legpenning, in dit zelfde jaar gemaakt, nog bewaard vindt.

(3) Maurice le Blaſon des Chevall. de la Toiſon d'Or. fol. 86.

(4) Haræi Annal. Brab. Tom I. fol. 506.

(5) Mauſolée de la Toiſon d'or pag. 86.

M.

Vermids het geſlacht van Witthem uit eenen Baſtaard van Jan den Tweeden, Hertog van Brabant (6) geſprooten was, en dat de Heerlykheid van Berſele aan het zelve behoorde, zoo vindt men op de voorzyde, in het eerſte en vierde deel van 't wapenſchild, den Brabantſchen Leeuw, daartegenover een zilver getand kruis op een blaauw veld, en dit omſchrift;

(6) Butgens Troph. de Brab. Tom. I. fol. 658.

IETTOIRS POVR LE SEIGNEVR DE BERSSELE.

LEGPENNINGEN VOOR DEN HEER VAN BERSELE.

Op de andere zyde ſtaat de eerſte letter van zynen naam Hendrik, tegenover van die zyner Egtgenoote Iſabella van den Spout, tuſſchen welken de tekens der Guldevlies Ordere geſteld zyn; omdat hy voor tien jaaren (7) met deeze waardigheid beſchonken was: wyders ziet men onder dit jaartal 1501, en in den rand deeze letters;

(7) L. Guicciard. Beſchryv. der Nederl. fol. 65.

QVI BIEN IECTERA SON COMPTE, BIEN TROVVERA.

DIE ZYNE REKENING WEL LEIDT, ZALZE WEL VINDEN.

De

1501

De Nederlandsche Vorst, de gewigtigste zaaken dus besteld hebbende, verliet deeze Gewesten in den Herfst, wordende, behalven den sleep van Jufferen die zyne Gemaalin verzelde, van zoo talryken stoet der voornaamste Nederlandsche Edellieden gevolgd, dat men de meenigte, uitgezonderd dienaars, muilezels en troswagens, op tweeduizend paerden begrootte. Met zonderlinge tekenen van achtinge wierdenze alom onthaald, en hoewel de Steden, daar de Vorstlyke persoonen door trokken, niets agterwege lieten om hen te verheugen, Parys echter overtrof alle anderen in Heerlykheid, en verscheidenheid van vertooningen; wandt toenze op den vyfentwintigsten van Slagtmaand deeze Stad genaderd waren, heeft de Overigheid, aan het hoofd der aanzienlykste Stedelingen, hen met alle heuscheid ontfangen, en straks door de poort van (1) St. Denys, door veele ter hunner eere gestigte zeegeboogen, midsgaders langs versierde huizen en straaten, onder den toevloed der nieuwsgierige meenigte binnen geleid.

(1) Belleforest Chron. de France fol. 530. verso.

Geduurende het verblyf des Aardshertogen, nam de zelve, als Genoot van Vrankryk, wegens 't Graafschap Vlaandre, zitting in 't Parlement, waarnaa hy, eenige dagen aldaar gesleeten hebbende, den weg naar Blois opsloeg, om den Koning en de Koninginne van Vrankryk te begroeten. Met deezen wierdt, op den dertienden van Wintermaand, door wederzydsche Gelastigden, het verdrag des Vreedes, 't gene juist voor twee maanden te Trente met den Keizer gemaakt was, in eenige leden uitgebreid en verklaard: inzonderheid wierdt vast gesteld, dat de Koning binnen zes jaaren (2) bekend zoude maaken, welke Dochter des Aardshertogen hy voor den Dolfyn ten egt begeerde, nogtans zoude de Aardshertog zyne Dochters moogen uittrouwen, mits den Koning daaraf t'elkens kennis te geeven; opdat die, welke hy voor de Dolfyn begeerde, bewaard wierde.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 17.

Wegens den onderstand tegen den Turk, zoude Koning Lodewyk binnen drie jaaren ten minsten vier of vyfhonderdduizend guldens besteeden, onder beding, dat de Vorsten der Kristenheid den Keizer insgelyks hulp zouden verschaffen. Wyders beloofde de Koning voor de bekleedinge van 't Hertogdom Milanen en 't Graafschap Pavia, midsgaders voor alle andere verschillen, tagtigduizend goude Schilden, honderdenveertigduizend guldens waardig, te betaalen; of zoo de Koning de Landstreek Valteline, die aan 't Milaneesche paalde, mogt behouden, en niet gedwongen wierdt de zelve aan den Aardshertog in te ruimen, alsdan wilde hy den Keizer in alles tweehonderdduizend guldens geeven.

Ondertusschen wierden de Aardshertog en zyne Egtgenoote van den Koning en Koninginne Vorstlyk onthaald, en met meer beleefdheid, dan ooit eenig Prins buiten zyne heerschappy genooten hadt, opgehoopt; wandt geduurende deeze reis warenze op 's Konings (3) koste alom vry gehouden, en thans meenigwerven aan zyne eige tafel genoodigd, ja hy besteedde al zyne vlyt om hen door het spel, den dans of de jagt vermaak aan te doen; zelf verleende hy den Aardshertog volkoome magt om in alle Steden van Vrankryk, daar 't den zelven behaagde, aan ieder genade en vryheid te geeven. Met zooveele heuscheden overlaaden zynde, is dit Vorstlyke gezelschap tot op de grenzen van Spanje geleid geworden, en op den negenentwintigsten van Louwmaand in het tweede jaar naa de vyftienhonderd, te Fontarabië (4) van veele Spaansche Grooten, die 'er van den Koning Ferdinand gezonden waren, blydelyk ontfangen.

(3) Mezeray Hist. de France Tom. II. fol. 822.

1502

(4) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 321.

De Aardshertog en de Aardshertogin, aldaar weinig tyds gebleeven zynde, kwamen door Biscaje en over de bergen van Segovia, die oud -en nieuw-Kastilië scheiden, tot binnen Madrid; doch de Koning en Koningin van Spanje, toen in Granade zynde, deeden

1502 den Nederlandschen Vorst en zyne Gemaalin naar Toledo geleiden, daar zy niet voor den zevenden van Bloeimaand verscheenen; omdat de Aardshertog, van eene ziekte overvallen, te Olias eenige dagen ter herstellinge vertoefd hadt. Met buiten gemeene heerlykheid wierdenze ingehaald, met geen mindere vriendlykheid omhelsd, en van de Gemeente met alle tekenen van vreugde ontfangen. Dewyl de oorzaak deezer overkoomste geene andere was, dan om Philips en Johanna voor Prinsen van Kastilië en Leon te doen erkennen, en t'evens den eed van getrouwheid der Landzaaten te ontfangen, zoo wierden alle omstandigheden met zooveel spoeds verrigt, dat men de plechtigheid nog den (1) tweeëntwintigsten van Bloeimaand, binnen de groote Kerk van Toledo, in tegenwoordigheid der Spaansche Majesteiten, en der voornaamste Grooten des Ryks, met wonderlyke deftigheid ten einde bragt. Dus tot Erfgenaamen der Kroone verklaard zwoerenze den volkeren weder van hunne zyde, wanneerze in de opvolging zouden koomen, van de rechten, vryheden en oude gewoontens heiliglyk te zullen handhaaven en beschermen.

(1) La Vida del Emp. Carlo. V. por. Pr. Sandoval Tom. I. fol. 8.

Sedert het voltrekken van dit gewigtig stuk, viel al 't Hof in meenigvuldige vermaaklykheden ter eere des Aardshertogen aangeregt; doch Koning Ferdinand hierentegen overlaaden van zorgen, hoe best zyne Dochter en Schoonzoon in de opvolginge van Arragon te doen aanneemen, begaf zich met dit inzigt naar Sarragosse, om de gemoederen van dien Landaard, zoo wantrouwende van hunne voorrechten en vryheden, wat gedwee te maaken; en zeker niet buiten reden, omdat 'er nooit eene Dochter, geduurende het leeven haars Vaders, voor wettige Erfgenaame (2) dier Kroone, door alle Leden des Ryks, verklaard was. Desniettegenstaande hadt Ferdinand de algemeene Staaten van 't Ryk aldaar bescheiden, en, koomende ter vergaderinge, hen verzogt, mids de Erfprins Michaël dood was, om zyne oudste Dochter Johanna en haaren Gemaal Philips thans voor Prinsen van Arragon, midsgaders vermoedelyke Opvolgers dier Kroone, te willen ontfangen; voorts ook de eene en den anderen getrouwheid te zweeren. Zoodra hem zyne begeerte was ingewilligd, deedt hy het besluit den Aardshertog weeten, welke ten spoedigste met zyne Gemaalinne te Sarragosse gekoomen, op den zevenentwintigsten van Wynmaand in den vollen raad erkend, en met groote blydschap voor Prinsen van Arragon uitgeroepen zyn. Het gerugt hiervan vloog straks naar Nederland, daar men de verheffing des Landsheeren als een goed voorteken der aanstaande hoogheid beschouwde, en den volgenden penning op deeze goede tyding dit jaar vernieuwd heeft.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 337.

♀

B.

Het gekroonde Aardshertoglyke wapen wordt, tusschen de eerste letter zyns naams, op de voorzyde binnen dit randschrift gevonden;

PHILIPPUS DEI GRATIA ARCHIDUX AUSTRIÆ DUX BURGUNDIÆ ET BRABANTIÆ.

PHILIPS DOOR GODS GENADE AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, HERTOG VAN BORGONJE EN VAN BRABANT.

Op

1502 Op de keerzyde ziet men het gekroonde wapenschild zyner Gemaalinne; waarnevens de voorste letter haars naams tweemaal gesteld is, met deeze letteren omzoomd; 1502

DE ABSENTIBVS NIL NISI BONVM. 1502.

VAN DE AFWEEZENDEN NIETS DAN GOED. 1502.

Hoezeer dit de Onderdaanen mogt verheugen, niet minder aangenaam was 't den Vader, Keizer Maximiliaan; welke, zoekende zyne banden tegen den Turk vast te leggen, onderwylen een Gezandschap naar Engeland, aan Koning Hendrik den Zevenden, hadt afgevaardigd, om dien niet alleen in het verbond tegen de (1) Ongeloovigen te trekken, maar t'evens eene somme gelds te leen te vraagen. Hendrik, van het geduurige gebrek des Keizers kennis hebbende, vondt deeze maal beter den zelven eene gaave van tienduizend ponden staerlings te schenken, mids die alleenlyk in den Oorlog tegen de Ongeloovigen besteed, en hy niet verder in dien getrokken zoude worden, dan 's Keizers verzoek op te volgen. 't Was by deeze gelegenheid, dat den negentienden van Weidemaand het verdrag des vryen Koophandels (2) met Engeland op den naam des Keizers te Antwerpe door drie Nederlanders gesloten wierdt; naamenlyk door Cornelis van Bergen Heer van Zevenbergen, Hendrik van Witthem, die hier als Bestierder des Hertogen van Luksemburg genoemd wordt, en door Jodocus Prant Heer van Blaasveld. Dit wierdt nog nader door deeze zelfde Gelastigden, den veertienden van Oegstmaand, versterkt door een verbond van Vreede en vriendschap (3) tusschen Maximiliaan en Hendrik, midsgaders hunne onderhoorige Landzaaten, het welke duuren zouden tot een jaar naa den dood des Langstleevenden. Om deeze eendragt nog bestendiger te maaken, zoude de Koning en zyn Zoon Hendrik Prins van Wales, in de Ordere van 't Guldevlies ontfangen worden; hierentegen zoudenze den Keizer met die van den Kouseband beschenken, als mede den Aardshertog Philips, die wel voornaamenlyk van zynen Vader hier in getrokken was, en zich onderwylen in Spanje, daar 't hem geweldig begon te verdrieten, tegen zyne geneegenheid gehouden vondt.

(1) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 504.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 30.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 34.

Niet minder afkeer hadden zyne Hovelingen van den agterdochtigen hoogmoed der Spanjaarden gekreegen, zoo verschillende van den openhartigen ommegang der Nederlanderen, dat zy deswege niets spaarden om den Aardshertog (4) het langere verblyf te doen walgen. Zulks het dien eindelyk niet dan aan een gewigtig voorwendsel haperde om straks de reis aanteneemen, 't gene welhaast in 't gevaar, dat de Nederlanden, uit het hevig verschil der Koningen van Spanjen en Vrankryk, dreigde, gezogt en gevonden wierdt. Wandt de twist om de bezitting van Napels hadt aldaar zwaarer Oorlog dan ooit voorheen aan 't hollen gebragt. Des Philips de oorzaak zyns vertreks deezen grondslag gaf, en zynen Schoonvader Ferdinand vertoonde; dat, hy zyne Landen in volle rust en onvoorzien van Krygsknegten gelaaten hebbende, hem nu te dugten stondt; gemerkt hy zoo naauw met Ferdinand verbonden was, dat de Koning van Vrankryk met onvoorziene invallen de Nederlanden mogt kwellen. Hoewel de Koning en Koningin geene middelen onverzogt lieten om hem van zyn besluit af te wenden, en het hoog zwanger gaan zyner Gemaalinne voor oogen stelden, dit en alle reden, smeekingen en gebeden waren vrugtloos (5) om hem langer te weêrhouden, of zelf hem te verhinderen van door Vrankryk te keeren, in eenen tyd, dat de twee Kroonen in zoo bitter een verschil bedraaid lagen. De Aardshertog de drang-

(4) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 337.

(5) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 338.

1502 reden zyns Schoonvaders op de waarschynlykste wyze wederleid, en zyn voorneemen, van de verschillen met Koning Lodewyk te willen verzoenen, voorgesteld hebbende, verliet zyne Gemaalin, het Hof en de Stad Madrid, neemende den weg door Arragon, en Catalonië naar Perpignan, alwaar hem de vereïschte geleibrieven uit Vrankryk ter hand gesteld zynde, hy den togt vervolgde naar Lion, daar zich de Koning toen met het Fransche Hof bevondt.

De Aardshertog deedt 'er zyne intreede in eenen tyd dat de Oorlog in 't Ryk van Napels het felste brandde, 1503 zynde de Lentemaand van 't derde jaar deezer eeuwe, in welke zyne Gemaalin Johanna, op den (1) tienden dag, te Alcala de Henares, daar zy gebleeven was, eenen Zoon ter waereld bragt, die van den Hertog van Najara en den Markgraaf Villena als Peters geheven, van den Aardsbisschop van Toledo gedoopt, en Ferdinand geheeten wierdt.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 368.

Philips hadt, alvoorens hy van zynen Schoonvader scheidde, dien niet alleen geperst om des zelfs uitterste voorneemen, wegens het bevreedigen met Vrankryk, te mogen weeten, maar zelf al zyne krachten ingespannen om volle magt tot het sluiten van dien handel te krygen: Invoege Ferdinand, schoon hy zynen Zoon of des zelfs Raaden verdacht hieldt van te veel aan de Fransen te hangen, hem eindelyk eenen bepaalden last gaf; doch zoodra Philips vertrokken was, zondt hy hem den Abt Bernard Boyl, met nadere onderrigtinge agternaa, dien op het naadruklykste beveelende van niemand dan alleen den Aardshertog de brieven te vertoonen, en dit nog onder belofte van den inhoud geheim te zullen houden. Onaangezien deeze omzigtigheid vondt Koning Ferdinand echter in 't vervolg oorzaak van misnoegen; wandt de Koning van Vrankryk, nevens den Kardinaal van Amboise, die mede te Lions was, straks de zaaken van Napels op 't tapyt gebragt, en, over het bemiddelen lang en sterk gedongen hebbende, kwamen met den Aardshertog eindelyk tot dit besluit; dat de Koning van Vrankryk (2) alles wat hy in 't Ryk van Napels, volgens de voorheen gemaakte deeling, bezat, aan zyne Dochter Claudia voor eene huuwelyks gaave zoude afstaan; mids de Koning van Spanje insgelyks zyn deel aan Karel, Hertog van Luksemburg, oudsten Zoon des Aardshertogen, zoude overgeeven. Uit hoofde van dit verbond zouden Karel en zyne Bruid Claudia, naa de bekrachtiging den tytel van Koning en Koninginne van Napels moogen voeren; doch het Ryk onderwylen tot de vereischte jaaren, die tot het voltrekken des huuwelyks behoorden, uit hunne naamen bestierd worden. Dat Koning Ferdinand in Italië gewonnen hadt, of de overige nog in verschil hangende zaaken van Napels, zouden in bewaaring of onder 't opzigt van den Aardshertog of van eenen anderen gesteld worden. De Koning van Vrankryk en de Aardshertog, uit den naam van den Koning van Spanje, zouden den Legerhoofden, die 't bevel in 't Ryk van Napels voerden, dit verdrag laaten weeten, en alle vyandlykheden doen eindigen. Het welke, ter wederzyde op den vyfden van Grasmaand getekend zynde, naar maate van ieders belang gepreezen of gelaakt wierdt.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 27.

De egtverbintenis in den voorgaanden handel begreepen, en in deezen met zoo uitgestrekte heerschappye bekleed en nader bekrachtigd, gaf den jongen Hertog van Luksemburg zooveel meer aanzien, als hy hierdoor in vermoogen meer toenam; zulks ik bevinde, dat de Nederlanders uit deeze inzigten, en om de uitlandigheid zyns Vaders, zoo ik vertrouwe, de twee eerste der drie volgende rekenpenningen, by dit geval en in deezen tyd, met zyn jeugdig afbeeldsel bestempeld hebben.

I. Het

I. Het afbeeldsel van Karel van Oostenryk versierd met de Aardshertoglyke Kroone en met de Ordere van 't Gulde Vlies, daar hy voor twee jaaren mede beschonken was, wordt op de voorzyde van den eersten gevonden: De tegenzyde draagt het vuurstaal, den kei en daar uit springende vonken, hebbende in den eenen en den anderen letterzoom deezen schriftlyken zin;

IETTOIRS POVR LES MAISTRES DE LA MONNOIE DE FLANDRES DE L'ARCHIDVC CHARLES.

LEGPENNINGEN VOOR DE MEESTERS DER MUNTE VAN VLAANDRE VAN DEN AARDSHERTOG KAREL.

II. De eerste helft van den tweeden vertoont dien zelfden Prins met den Koninglyken hairband op het hoofd, en de keten der Guldevlies Ordere aan den hals; in de wederhelft ziet men het Oostenrykſche en Borgonsche wapenschild, gebrooken door den barnsteel, ten bewyze dat zyn Vader nog leefde; de randen van de eene en de andere zyde zyn bestempeld met den Vlaamschen Leeuw, die deeze woorden van een scheidt;

IETTOIRS POVR LE BVREAV DV DVC CHARLES, EN L'AN XV. C ET II.

LEGPENNINGEN VOOR DE REKENKAMER VAN HERTOG KAREL, IN 'T JAAR VYFTIENHONDERDENTWEE.

III. Vermids het verbond der Vorsten op den vyfden van Grasmaand, dus elf dagen voor het Paſcha van het jaar drie getekend was, zoo is het zelve by verzuim, een jaar vroeger dan 't behoorde onder de verbondsbrieven geschikt en (1) in 't licht gegeeven; maar, uit inzigt van de voorheen gemelde Fransche en Vlaamsche jaarrekeninge, hier te regt op den voorgaanden penning het jaar twee gestempeld, gelyk ook op den derden, welke de hoope met haare bloemen op het voorste stuk draagt; en dewyl de waereldlyke zaaken, hoe vast by de menschen besloten, echter haare wisselvalligheden onderhevig zyn, zoo heeft men den rand met deeze overweegende spreuke omzoomd;

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 27.

IN OMNIBVS RESSPICE FINEM, ANNO 1502.

IN ALLES ZIE OP HET EINDE, IN 'T JAAR 1502.

Het wapenschild, 't gene op het ruggestuk van eenen naakten man gehouden wordt, zweemt veel naar dat van Oostenryk; doch om welke reden in het onderste deel eene

1503 roos gesteld is, zoude my moeijelyker te ontvouwen zyn, dan dit randschrift daar het werk meê beslooten wordt. 1503

DILIGITE IVSTICIAM QVI IVDICATIS TERRAM.

BEMINT GERECHTIGHEID GY DIE DE AARDE OORDEELDT.

De Vreede was naauwlyks te Lions gemeen gemaakt, of de Aardshertog zondt Jan van Hesdin, Maarschalk (1) van zyn Huis, en Koning Lodewyk Eduard van Bouillot eene zyner Kamerlingen, om den grooten Gonsalvus en den Hertog van Nemours tyding te brengen, dat de Vreede tusschen de twee Kroonen eindelyk geklonken was, met orde aan deeze Veldheeren van aan de eene en andere zyde de vyandlykheden te staaken. Sedert vervoegde de Aardshertog zich in Savoije, om 'er den tyd van het Pascha, by zyne Zuster Margarita, die met den Hertog getrouwd was, over te brengen.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 372.

De Gezanten ondertusschen verspreiden alom langs den weg, die zy door den Kerklyken Staat namen, dat de Vorsten verzoend waren, en gaven, in 't Napelsche gebied gekoomen, hunne brieven over; maar Gonsalvus voerde hen te gemoet, dat de Koning van Spanje hem de handen gebonden hadt, zulks hem by gevolg niet moogelyk was het bevel des Aardshertogen uit te voeren, aleer hem nader last gebragt wierdt van Koning Ferdinand. Dees betoonde zich geheel misnoegd (2) over 't sluiten van dit Verbond, voorgeevende dat de Aardshertog buiten de paalen van zyn bestek gegaan, en met geweld hiertoe gedwonden was; het zy dit waar of valsch mogt zyn, wel verre van 'er zyn zegel aan te hangen, verwierp hy 't: ja, om te toonen dat het hem om 't voordeel niet te doen was, zoo sloeg hy voor, moogelyk om den Napolitaan genoegen te geeven, van Koning Frederik in het Ryk weder te herstellen. Tot dit einde deedt Ferdinand zynen Gezant, om 'er den voorstel van te doen, naar Vrankryk vertrekken; doch Koning Lodewyk, zich grootlyks beleedigd vindende, weigerde niet alleen den zelven te hooren, maar beval dien straks terugge te keeren, bespeurende leelyk misleid te zyn; omdat hy zyne nieuwe (3) hulpbenden, gereed om over te schepen, opgehouden, en den Spaanschen dus gelegenheid verschafte om hem dien buit te ontwringen; welke om het groot gevolg waardig is, dat ik de oorzaak des verschils een weinig vroeger opvatte.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 373.

(3) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 640.

Toen Frederik het Ryk van Napels verlaaten, en dat Gonsalvus des zelfs oudsten Zoon binnen Tarente beslooten, t'evens die Stad en den Prins by verdrag gewonnen, en hem tegen zyne belofte naar Spanje in verzekering gezonden hadt, meende ieder der Overwinnaaren in zyne aanbedeelde bezitting te treeden; maar het bestek (4) niet naauwkeurig genoeg beschreeven zynde, en elk den mond op het vetste stuk gemaakt hebbende, rees 'er zoo bittere twist over de bepaaling der Landschappen, dat men eindelyk, naa lang morren, tot de wapens liep; wandt de Fransche Onderkoning, zich magtiger van volk bevindende dan de Spaansche Veldheer Gonsalvus, wilde hem dierhalven de wet stellen, neemende met geweld 't gene hy met onderhandelinge niet zag meester te worden. De Vreede en het Verbond, dus geschonden en gescheurd, was door 't beleid van Koning Ferdinand, noch door den Milaneeschen togt van Koning Lodewyk wederom aan een te hegten, omdat des eens zoowel als des anders Veldheer greetig naar den roem van 't geheele Ryk voor zynen Heer te moogen winnen, sedert oli in dit twistvuur wierp. Zulks men 'er eindelyk

(4) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard pag. 133. versa.

1503

delyk van ligte ſchermutſelingen tot zwaare belegeringen en bloedige ſtryden verviel; welken, hoe verbolgen, echter dus lang op en neder liepen, doordien de mindere manſchap der Spaanſen onderſteund wierdt door 't wonderlyk beleid van Gonſalvus, welke thans berigt ontfing van de geboden des Aardshertogen niet te gehoorzaamen, en door 't getal van 't krygsvolk, dat Ferdinand uit Spanje en Siciliё ligtte, en in 't Land van Napels wierp, magtig verſterkt zynde, de zaak een geheel ander wezen gaf.

Wandt ſtraks gevielen 'er twee aanmerkelyke ſtryden; de eerſte in Calabrië, daar het heir van Aubigni, een der bedreevenſte Legerhoofden der Franſen, door Ferdinand Andrada, die de nieuwaangekoomene Spaanſche knegten geboodt, omtrent Gioia deerlyk (1) geſlaagen, gevangen of verſtrooid wierdt: juiſt op de zelve plaats, daar hy, weinige jaaren te voore, den Koning van Napels Ferdinand en Gonſalvus verwonnen en verdreeven hadt; zoo onbeſtendig is de voorſpoed des oorlogs. Groot gevolg hadt deeze zeege, wylze veele Steden en Sterkten, daar het gedrag der Franſen haatlyk geworden was, in dien oord naar zich ſleepte.

(1) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 347. verſa.

Van geen minder naadruks was het bedryf der wapenen in Apulië, daar Barlette door den hongersnood en de peſt afgemat, dreigde te bezwyken; Gonſalvus aldaar gelegerd, en onkundig van het verkreege geluk, beſloot die Stad te redden, en zich en den zynen den toegang tot onderhoud met de kling te openen, te meer opgewakkerd door den onderſtand van tweeduizend Duitſen, die, hangende zyn beraad, in de haven kwamen. Eenig volk ter bezettinge gelaaten hebbende, ſloeg hy met de overige meenigte den weg op naar (2) Cerignola, omtrent vyf kleine uuren van daar, en een weinig nader aan Canoſa, daar zich de Onderkoning toen onthieldt. Dees, bewuſt van 't gene Aubigni wedervaaren was, gaf thans den zynen in bedenking, wat het heilzaamſte mogt zyn, of de Spaanſen te vervolgen en Cerignola te beſchutten, of op nieuwen onderſtand te wagten. Als de meeſten zich voor het uittrekken verklaarden, bragt hy zyne benden vaardig te velde, en volgde den Vyand op de hielen. De Veldheer Gonſalvus dit gewaar wordende haaſte zich geweldig, onder het ſchermutſelen (3) zyner agterhoede, naar Cerignola, vermids 'er een goed deel zyns volks heen was om eene legerplaats te verſterken. Zyne vaardigheid kwam hem te ſtaade, dewyl hy den Vyand eerder dan men verwagtte op de lenden kreeg, echter bragt hy 't Leger al deinzende met luttel verlies binnen de nieuwe beſchanſing. Hier ontſtondt andermaal bekommering onder de Franſche Legerhoofden, die in overweeging bragten om den ſtryd, mids de Zon geen twee uuren boven de Weſterkim was, tot den naaſten dag uit te ſtellen: doch, dit van eenige heethoofdigen verworpen zynde, viel men met groote vuurigheid op de Spanjaarden aan, welken, doordien de vlam in 't buskruit ſloeg, en 't zelve verteerde, in byſtere verlegenheid raakten, die Gonſalvus door zyn onverſchrokke gemoed weder te regt bragt, roepende met ruſtige ſtemme, de overwinning is ons, wyl de Hemel hiermede te kennen geeft, dat wy ons grof geſchut niet meer noodig hebben: en waarlyk 't geviel zoo; wandt terwyl alom ſtreng gevogten wierdt, kwam de Onderkoning (4) Nemours op dit gedruis aan 't hoofd van eenen kloeken hoop volks aanſtuiven, om zyn voordeel te zoeken, en vondt 'er zyne ſchaade door eenen ſcheut getroffen, dat hy dood ter aarde viel. Dit ongeval bragt zoodaanige vrees onder zyne Krygsknegten, dat de zelven, reeds ſchuuw voor de hagelbuijen der vyandlyke kogelen geworden, alengs doordroopen; des Gonſalvus met eenen hevigen uitval de wanorde vermeerderde, en alle benden op de vlugt bragt, die hun geſchut, goed en vendels in den loop,

(2) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 347. verſa.

(3) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom V. pag. 380.

(4) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 645.

1503

midsgaders over de vierduizend hunner gesneuvelde spitsbroederen, op het slagveld lieten. De Overwinnaar verzuimde niet, terwyl de Fransen by den nagt her- en derwaart verstooven waren, van deeze zege, die het Ryk deedt waggelen, te vervolgen; des, naa Cerignola opgegeeven was, zettede hy zynen tred regt op Napels (1) aan, daar hy zonder slag of stoot in raakte, verkrygende met geen meerderen arbeid Aversa, Capua en andere voornaame Vestingen; gelyk onlangs hiernaa de Kasteelen van Napels ook voor 't geweld zyner wapenen bukten, om welken te winnen de mynen (2) de eerstemaal met vrugt gebruikt zyn.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 348. versa.

(2) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 648.

De tyding deezer nederlaagen, die even agt dagen tyds naa elkanderen gevielen, bragt den Koning van Vrankryk in groote verslaagenheid, en niet minder den Aardshertog Philips, welke duslang in Savoije verbleeven was, en, den Koning van zyn leedweezen verzekerd hebbende, schreef zynen Schoonvader Ferdinand, zich beklaagende over des zelfs gedrag (3) en 't schenden des Vreedes. Wanneer dees de brieven niet naar genoegen beantwoordde, en de Aardshertog het meeste van den Zomer, zoo door ziekte als andere beletselen, in Savoije gebleeven was, zoo begaf die zich naar Duitsland by zynen Vader Maximiliaan, welke hem uit al zyn vermoogen zogt (4) te beweegen tot het breeken van den Vreede, of ten minste verzogt niet kwaalyk te willen neemen, dat een handel, die aan den eenen en den anderen naadeelig was, van geene waarde gehouden wierdt by den Koning Ferdinand, welke door zyne Gezanten den Keizer zooverre zogt op te maaken, dat hy den Oorlog aan Vrankryk zoude verklaaren, daar Maximiliaan zich gewillig toe aanboodt; ja om zelf aan 't hoofd zyner Krygsknegten in Lombardië te trekken, mids de Koning van Spanje hem de penningen tot het onderhoud van dien oorlog bezorgde: maar Ferdinand, meer op de bezitting van 't geld dan op de verwagting van 's Keizers woord vertrouwende, vondt niet oorbaar zulks te waagen.

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 149.

(4) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 415.

De Aardshertog nam middelerwylen de reis naar Nederland aan, zich weinig bekommerende over zyne Gemaalin, die in Spanje verbleeven, en van geduurigen naaryver zoowel als van ongemeene drift (5) wegens hem dermaate bezeeten was, dat zy met alle geweld naar Vlaandre wilde, niettegenstaande haare Moeder verscheidene voorwendsels bedacht; nu vertoonende, dat men geene gelegenheid, om eene Vloot toe te takelen, die haar naar Vlaandre zoude vervoeren, wist uit te vinden; dan weer dat de Herfstwinden te sterk, de stormen te fel en te meenigvuldig waren: maar gebeden, bedreigingen, bewyzen noch reden, noch iet was bekwaam om de ontstelde hersenen te bedaaren, of de zwaare dampen, die haar zomtyds als uitzinnig maakten, van het lyf te vaagen. Dit liep zooverre, dat zy op zekeren tyd van Medina del Campo, daar zy bewaard wierdt, meende te vertrekken, om zoo te voet naar Nederland te gaan; des haare bewaarders voortaan de valbrug van het Slot optrokken, waardoor zy sedert altyd aan de poort van 't Slot bleef staan, en ging 'er niet van, dan om te eeten, te drinken of te slaapen, ontziende noch den wind, noch den regen, noch de koude des Winters. Als de Koningin bespeurde, dat 'er geene middelen op de ontstelde zinnen hegtten, bevalze, om haare Dochter te voldoen, van eene Vloot, (6) in de haven van Laredo uit te rusten, die de Prinses, zoodra men de Zee mogt bebouwen, naar haaren Gemaal in Vlaandre zoude overbrengen.

(5) Mariana Hist. d'Espagne Tom V. pag. 416.

(6) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 417.

Koning Lodewyk, geweldig verstoord op Koning Ferdinand over het gedrag in 't Ryk van Napels, besloot zich met de wapenen te wreeken; tot dit einde verhief hy den Markgraaf van Salusses tot Onderkoning van Napels, en François Gonsaga, Markgraaf van Mantua, tot Algemeen Veldheer zyns

Le-

1503

Legers: t'evens bragt hy vier Heirkrachten (1) in de wapenen, eene ter Zee, die men te Marſeille en te Genua uitruſtte, de drie overige te Land, van welken twee op de grenzen des Ryks verbleeven, de derde, die door het Kerklyk gebiedt naar Napels geſchikt wierdt, beſtondt uit weinig min dan twintig duizend Franſen of Zwitſeren; maar de traage voortgang van dit volk verbrodde het ganſche werk, niet weinig verhinderd door het omkoomen van Paus Alexander den Zesden. Welke, met zynen Zoon Cæſar Borgia, een Geweldenaar en Meeſter van allerley gruuweldaaden, in den wyngaard des Kardinaals Cornetto ten eeten genoodigd zynde, aldaar by misgreep van den vergiftigden wyn dronk, die Cæſar, verſlingerd op de rykdommen des Kardinaals, voor den zelven gebrouwen hadt: dees hielp den Paus den naaſten dag van 't leeven, en zynen Zoon, die 'er meê van in 't lyf hadt, door de ſterkte zyns lighaams en 't gebruik van tegengift geholpen, in een zwaare ziekte. Dusdaanig een einde hadt Paus Alexander de Zesde, wiens lighaam in S^t. Pieters Kerke ten toon geſteld, van geheel Rome bezogt wierdt, *en niemand*, getuigt een geloofwaardig Hiſtoriſchryver van (2) Italie, wiens woorden ik hier zal inklampen, *konde zyne oogen verzaadigen in 't beſchouwen van dit ademlooze monſter, dat met zyne onmaatige ſtaatzugt, verderflyke ontrouwe, en met alle voorbeelden van gruuwelyke wreedheid, verſchriklyke onkuisheid en ongehoorde gierigheid, al de waereld vergiftigd hadt.*

(1) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 647.

(2) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 153. verſa.

Uit het ſterven van den Paus ſproot te Rome (3) ſedert zoo gevaarlyk een oproer, en bittere verdeeldheid of alles het onderſte boven wilde keeren, des de Kardinaalen, die het lighaam dier Kerke uitmaakten, aan de eene zyde voor de ſaamgeſpanne muitelingen, aan de andere voor het Franſche Leger bedugt, niet wiſten wat te beginnen: en waarlyk niet buiten reden, wyl de Markgraaf van Mantua ſtraks naar Rome trok, zonder het volle getal der Zwitſeren, van welken hy ſlegts een deel bekoomen hadt, af te wagten: insgelyks was de Franſche Vloot bevoolen den mond des Tibers te bezetten. Alle deeze beweegingen bragten 's Pauzen Zoon, Cæſar Borgia, in groot gevaar, en geen mindere bekommering, te meer, vermids eenige kleine Vorſten van Italië, wier Landen hy overweldigd hadt, tegen hem opſtonden. Dus van alle kanten benard zogt hy heûl aan den Gezant van Vrankryk, en beloofde de Franſen uit al zyne magt te helpen om de Spaanſen uit Napels te verjaagen; t'evens gaf hy hoope van door zynen aanhang den Kardinaal van Amboiſe tot den Pauslyken Zetel te zullen verheffen. Dees, op het Kerklyke gebied lang gedoeld hebbende, ſpoeide zich te poſt (4) derwaart aan, brengende den Kardinaal van Arragon, en Aſcanius Sfortia, welke hy voor eenigen tyd uit de gevangeniſſe verloſt hadt, met zich.

(3) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 154.

(4) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 155.

Terwyl het Franſche Leger in 't gezigt van Rome ſtand hieldt, en alles zich uitterlyk gunſtig voor Amboiſe ſcheen te ſchikken, wiſt Juliaan van Ruvere, Kardinaal van S^t. Pieter ter Boeijen, door de Spaanſche als andere Kardinaalen, heimelyk het ſtuk zoo te beſteeken, dat François Picolomini tot Paus verkoozen wierdt, welke zich Pius de Derde heete. Hierdoor ſloeg de hoope der Franſen aan 't kwynen, wyl Pius de Spaanſen begunſtigde, en Borgia zoekende hulpe by den Paus, zich openlyk voor die party verklaarde, waardoor hy voor de laagen zyner vyanden op het Kaſteel van S^t. Angelo geborgen wierdt. Doch Pius hadt de hooge waardigheid noch geene maand bekleed, of hy ſtierf en bragt Borgia in grooter angſte dan voorheen; des de Kardinaal van Ruvere, ziende door 't vertrek van 't Franſche Leger de ſtroomen verloopen, thans zyne baken veranderde, nam Borgia in den arm, dien hy de ſtemmen van des zelfs aanhang afvorderde,

1503

en onder deeze voorwaarde weder beloofde, als hy tot Paus verkoozen zoude worden, van hem in het algemeen Veldheerschap des Kerklyken Zetels, insgelyks in de overweldigde heerschappyen, te zullen bevestigen. Met veel genoegen ontfing Borgia deezen voorslag, en stelde straks de uiterste krachten zyns vernufts te werk, om de Spaansche Kardinaalen, en, naa 't winnen van deezen, ook de Italiaansche in zyne belangen te wikkelen, 't gene hem zoowel gelukte, dat Juliaan van Ruvere (1) al Paus was, voor dat de Vergadering beleid wierdt, in welke men deezen, den laasten van Wynmaand, met de gewoone plechtigheid tot Hoofd der Kerke verklaarde.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 156. versa.

De verheffing van Juliaan, die sedert Julius de Tweede genaamd wierdt, was geen gering hartewee voor Amboise, die tot naadeel van den Napelschen oorlog, in het beste des jaars, den Mantuaan met zyne Fransche benden vrugtloos opgehouden hadt. Welke ondertusschen aan den stroom Garigliano gekoomen, door de meenigte zyns volks, Gonsalvus zelf deedt wyken, aldaar eene brug gemaakt hebbende, trok 'er omtrent vyfduizend mannen over, die de Spanjaarden in hunne beschansinge bestookten; maar het bloed van Gonsalvus hierdoor aan 't zieden gebragt, stelde hy zich aan 't hoofd zyner benden met de legerbyl in de vuist, en verdreef, onaangezien het spelen van 't grof geschut der Fransen, hen weder met (2) verlies van vyfhonderd mannen de brug over. Uit welke overwinninge de Spaansen, hoewelze hen duur stondt, grooter voordeel genooten dan zy verwagten; wandt de Fransen hielden sedert hunnen Veldheer verdacht als of die met den vyand heulde, zulks de Mantuaan eerlang met al zyn volk en veele andere Italiaanen naar huis trok. Hierentusschen naderde de Winter, en 't gebrek van leevensmiddelen wierdt, zoowel als de ziekte der Krygsknegten en de tweedragt (3) der Veldoversten, in 't Fransche Leger dagelyks grooter. Des onaangezien hieldenze de brug, daarze eene Sterkte opgeworpen hadden, in weerwil van Gonsalvus, naauw bezet; maar zoodra het Spaansche Legerhoofd, door Bartolomeus van Alviano, en anderen uit het Huis van Ursin, met nieuwe manschap ondersteund was, smeedde hy straks eenen aanslag, dien hy gelukkig uitvoerde; doende vier uuren boven de versterkte brug eene andere over de rivier leggen, en trok 'er ten spoedigste met zyn heir over, laatende aan zyne agterhoede, die aan de zelve zyde bleef, last van de brug der Fransen te bespringen, zooras hy de zyne over was; dit wierdt gevolgd en de brug zonder merkelyken tegenstand in genoomen; omdat de Markgraaf van Salusses, van de aankoomst der Spaansen berigt krygende, zyne verstrooide benden schielyk by een gerukt hadt om naar Gajeta te wyken. Zelf deedt hy zyn grootste geschut, mids de wegen onbruikbaar waren, in eene schuit laaden, en Pieter de Medicis, die, sedert hy in ballingschap buiten Florense zworf, zich by het Fransche Leger gevoegd hadt, met het zelve langs de Zee naar Gajeta vaaren. Dees, (4) van 't ongeluk alom vervolgd, verzonk, onder 't volbrengen van dit bevel, met al wat 'er by was, in den mond van den stroom.

(2) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 656.

(3) Daniel Hist. de France Tom IV. fol. 657.

(4) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 162.

De Markgraaf van Salusses week onderwylen agterwaart, laatende zyn geschut, krygstuig en veele zieken in den loop; des Gonsalvus, vreezende dat hem den vogel mogt ontsnappen, de ligte paarden voorheen zondt om den wykenden vyand zoolang met schermutselen op te houden, tot hy dien met het gros zyns Legers bereiken konde; 't welke de Fransen vertraagde en gelegenheid gaf tot een hoofdtreffen, dat geweldig scherp viel, doch niet lang duurde; wyl de Spaansen met zooveel kracht aandrongen, dat de Fransen alengs bezweeken, en over de brug van Mola gedreeven, de behoudenis in de vlugt zogten. Gonsalvus (5) den grootsten hoop der vyanden, die alles agter lieten, met grooten moord tot binnen Gajeta gejaagd, en zoo volkoome overwinning behaald hebbende bragt zyn Leger, schoon het jaar reeds ten einde liep, echter derwaart, verwekkende ongemeene verbaastheid, niet alleen in de soldaaten, maar zelf in de

(5) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 428. & seq.

Krygs-

1503 Krygshoofden, welken het hart van angste in de schoenen zonk, en straks beloofden de Stad te ruimen, onder beding, dat zy in vryheid te water of te land naar huis mogten keeren. Deeze nederlaag, aan welke het Koningryk hing, bragt geheel Vrankryk in den rouw, zoo door de verslaagenen, als door de terugkeerenden, die onder den weg meest allen omkwamen; zulks Koning Lodewyk zich grootlyks het verlies van zooveel schats als 'er verspild en van zooveel bloeds als 'er vergooten was, vrugtloos beklaagde, wyl het Ryk van Napels hier door in het Huis van Arragon overging, en voor altyd van Vrankryk gescheiden bleef.

De luister der Spaansche Kroone, 1503 door het dierbaare kleinood deezer uitgestrekte heerschappye vergroot geworden, bleef Koning Ferdinand buiten tegenspraake aan de dapperheid, en 't uitmuntende gedrag van zyn Legerhoofd Gonsalvus verschuldigd, welke, om zyn wonderlyk beleid, 't gene hy alom betoond hadt, den loflyken bynaam van den Grooten Veldheer verworf, met welken hy op deeze zyne penningen, die ter gedachtenisse der twee voorgaande stryden, en den hieruit gevolgden Vreede te zyner eere gemaakt zyn, gevonden wordt.

L.
♄.

M.
♀

B.

I. De eerste, eene penningplaat, draagt het halve lighaam van deezen Krygsheld, staande in 't harnas met de spies in de slinkerhand, die hier onzigtbaar is; het byschrift heeft deeze woorden;

FERDINANDus CONSALVus MAGNus.

DE GROOTE FERDINAND GONSALVUS.

II. Het borstbeeld van den zelven, ongelyk fraaijer bewerkt, wordt met een harnas, daar de zegetekens op verbeeld zyn, op de voorste helft van den tweeden, binnen den zoom deezer eernaamen gevonden;

CONSALVVS III. DICTATOR, MAGNI DVCIS COGNOMENTO ET GLORIA CLARVS.

GONSALVUS VOOR DE DERDEMAAL OPPERGEZAGHEBBER, VERMAARD DOOR DEN BYNAAM VAN DEN GROOTEN VELDHEER, EN DOOR DEN ROEM.

Hoewel de twee laatste veldslagen van Gonsalvus in tyd en plaatse merkelyk verschilden, wyl de eerste in Grasmaand op de landscheidinge van het gewest Bari by de rivier Ofanto, tusschen Barletta en Cerignola voorviel; de tweede in Wintermaand by den stroom Garigliano, op de grenzen des lands van Lavoro, daar het aan den Kerklyken Staat paalt; echter heeft men die beiden op de wederhelft des pennings willen uitdrukken; en dewyl het wydvermaarde Canne, daar Hannibal in eenen staanden stryd veertigduizend (1) Romeinen versloeg, tusschen Barletta en Cerignola, dus omtrent dit oorlogsveld gelegen was, zoo heeft men niet onaardig door 't melden dier plaatze een verhevener denkbeeld aan dit werk willen byzetten; wandt, rondom deezen zeer konstig getekenden veldslag, leest men;

(1) T. Livii Hist. Rom. Lib. XXII. §. 49.

VICTIS GALLIS AD CANNAS ET LIRIM, PACATA ITALIA, IANVM CLAVSIT.

DE FRANSEN BY CANNE EN DE GARIGLIANO OVERWONNEN, ITALIË BEVREEDIGD ZYNDE, HEEFT HY [DEN TEMPEL VAN] JANUS GESLOOTEN.

III. In opzigt van 's Veldheeren deugd en dapperheid, en ten teken zyner standvastigheid in 't uitvoeren zyner rype raadslagen, door welken de Oorlog verjaagd en de Tempel van Janus geslooten was, ziet men, op de voorzyde van den derden, Hercules ter regter en Janus gesteld ter slinker zyde van 't wapenschild, dat in vier deelen gescheiden eerst Cordova, dan Manriquez, voorts Henriquez, en Mendoca vertoont; daar boven en onder dit byschrift gevonden wordt;

CONSALVVS AGIDARIVS, TVRcis, GALlis, DEI, REGISQUE CAUSA, DEVICTIS, DICTATOR III. PARTA ITALIaE PACE, IANVM CLAVSIT.

DE TURKEN OM DE ZAAK VAN GOD, DE FRANSEN OM DIE VAN DEN KONING VERWONNEN ZYNDE, HEEFT GONSALVUS AGIDARIUS, VOOR DE DERDEMAAL OPPERVELDHEER, DEN VREEDE VOOR ITALIË VERKREEGEN HEBBENDE, [DEN TEMPEL VAN] JANUS GESLOOTEN.

Diergelyke Veldslag, als op den voorgaanden, wordt ook op de tegenzyde van deezen gevonden, draagende tot byschrift;

CON-

CONSALVI AGIDARI: VICTORIA DE GALLIS AD CANNAS.

DE OVERWINNING VAN GONSALVUS AGIDARIUS OP DE FRANSEN BY CANNE.

Geduurende dees ommezwaai van 't Napelsche Ryk, zogt de Keizer, die den Turkschen kryg in 't hoofd hadt, zich te versterken, en schreef in Slagtmaand (1) den Vorsten en Stenden van Duitsland, hen beveelende, datze het geld, zoo van het Jubeljaar als tot de Kruisvaart verzaameld en van Paus Alexander afgestaan, aan de Keizerlyke Gelastigden zouden ter hand stellen; vermids hy, het zelve ontfangen hebbende, zyne reis naar Rome meende voort te zetten, om van daar, met de broederschap van St. Joris Schild, tegen de Ongeloovigen te trekken. De Aardshertog was hierentusschen over Keulen, Aken en Maastricht eindelyk weêr in de Nederlanden gekoomen, die door den Algemeenen Stedehouder, Engelbert van Nassou, in goede eendragt en volkoomen Vreede bestierd waren. De Landsheer deedt zyne intreede, (2) tot veel vreugde en genoegen zyner Kinderen en der Ingezetenen, den vyfden van Slagtmaand te Mechele. Alwaar, op den drieëntwintigsten (3) dier zelfde maand, Margarita van Jork, Weduwe van Hertog Karel den Stouten, van dit leeven gescheiden, en in het Klooster der Minderebroederen begraaven wierdt, om haare uitmuntende deugden, zonderlinge Godsvrugt en mededeelzaamheid, van groot en klein betreurd.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 47.

(2) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 509.

(3) Le Grand Theatre Sacré de Brab. Tom. I. fol. 68.

De Landsheer Philips overweegende de meenigvuldige zwaarigheden, die zich, zoo door de beweegelykheid van den Hoogen Raad in 't beslegten der zaaken, als door den ommeslag en last van het groot getal der persoonen, welken tot den zelven behoorden, allengs meer (4) opdeeden, besloot dien voor de tweedemaal te Mechele te planten, te meer, wyl hy niet anders voorzag dan zich in eene plaats voor geruimen tyd op te houden: dierhalven wierdt het schriftlyke bevel en de nieuwe instelling, op den tweeëntwintigsten van Sprokkelmaand (5) in het vierde jaar deezer eeuwe, ten voordeele der gemelde Stad, te Brussel getekend en bezegeld.

(4) Supplem. aux Troph de Brab. de Butgens Tom. II. fol. 298.

1504

(5) Miræi Oper. Diplomat. Tom. II. fol. 1044.

Een gelyk inzigt, om de Onderdaanen te behoeden, dreef den Koning van Vrankryk, wyl zyne wapens aan de Pireneen niet veel beter geluk hadden dan over de Alpes; wandt de Heer van Albret, op zyn bevel tot in de Landstreeke Guipuscoa in Spanje doorgedrongen, keerde, zoowel als de Maarschalk (6) van Rieux, die over 's Konings benden aan den kant van 't Roussillon geboodt, zonder aanmerkelyke daaden bedreeven te hebben, agterwaart; en verwekten zich hierdoor groot naadenken, of dit by mangel van geld of onderhoud, dan wel uit vreeze voor de magt der Spaansen, welken in Languedoc rukten, veroorzaakt was. Hoe het zy, men vondt middel om door Frederik, den verdreeven Koning van Napels, die nog op zyne herstelling hoopte, eene schorsing van wapenen tusschen de twee strydende Koningen te beraamen, welke eindelyk op een bestand voor vyf maanden uitliep.

(6) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 661.

De Vorstendommen van Italië schikten zich, naa den uittogt der Fransen, tot rust, omdat Gonsalvus, weetende het bewaaren niet min konst te zyn dan 't verkrygen, zich in zyne overwinning versterkte, en de Florentynen, die geweldig bedugt waren voor zyne krygsmagt, dus van die zwaarigheid onthefte. Alleenlyk broeide zekere onlusten tusschen den Paus (7) en de Venetiaanen; vermids deezen, een geruimen tyd aanschouwers der bedryven, thans mede in 't spel getreeden waren, dus Faënza, en meerder plaatsen van minder belang, aan Cæsar Borgia ontweldigd hadden,

(7) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 158.

1504

daar de Paus zich niet weinig in geraakt vondt, omdat die aan de Kerke behoorden. Maar de Opperkerkvoogd, zich te ligt tegen de krachten van dien Staat bevindende, ontblootte Borgia, eensdeels by verdrag andersdeels met geweld, van des zelfs onrechtmaatige heerſchappye: zulks Borgia hierdoor de vryheid verkreeg om te Oſtië, onder beſcherming van den Kardinaal Bernard van Carvajal, te moogen woonen, en, zoodra de Paus zyn oogmerk bereikt hadt, naar Vrankryk te vertrekken; doch Gonſalvus voor dien onruſt bekommerd, wiſt hem door Carvajal zoo te beleezen, dat hy verlokt door groote beloften (1) naar Napels trok: naauwlyks was hy in den ſtrik, of men beſchuldigde hem met misbedryven tegen de Spaanſche Kroon, om welke reden Gonſalvus hem naar Spanje deedt overſcheepen, daar Borgia, ter vergeldinge zyner gruuweldaaden, op het Kaſteel van Medina del Campo geſlooten en ſoberlyk gevoed wierdt; tot dat hy zyne gevangenis ontſnapte, en, zich in Navarre in den oorlog der Oproerigen gemengd hebbende, het zevende jaar deezer eeuwe zyn berugt leeven eindigde. Zyne hegtenis, en de traagheid van den Keizer, die dat pas verzuimde zonder iemands tegenſtand zich meeſter van Milanen te maaken, beveſtigde de ruſt van Italië, niet minder dan van de zyde van Vrankryk, omdat de Koning, beſpeurende zyne ſchatten uitgeput, zyne krygsknegten verlooren, en zyne Onderdaanen in droefheid, te vieriger naar den Vreede haakte.

(1) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 446. & ſeq.

Wanneer men een geruimen tyd over de herſtelling van Koning Frederik, of van des zelfs Zoon Ferdinand, zoo het ſcheen, met ernſt gehandeld hadt, ſchoon het niemand, gelyk zulks uit eens ieders bygevoegden eiſch duidelyk bleek, van harte meende, en dat 'er geen middel tot den volſlaagen Vreede te vinden was, zyn de Koningen echter eindelyk overeen gekoomen, het beſtand voor drie jaaren uit te rekken. Geduurende dien tyd zouden de vyandlykheden ophouden, en des eens en des anders Onderdaanen alom vryën toegang, om veilig met elkanderen te handelen, verleend worden; buiten het Ryk van Napels, dat uitgezonderd bleef: het zelve wierdt nevens andere punten ingewilligd, en de brief den laatſten van Lentemaand (2) getekend. Dewyl dit beſtand geſmeed was door het gezag (3) van den Opperkerkvoogd Julius den Tweeden, die door zyn goed beleid de ongeregeldheden verbeterde, de gerechtigheid en overvloed in den Kerklyken Staat deedt herleeven, vervolgens, door 't bewerken van dit verbond, ook den Vreede en de trouwe in de Kriſtenheid weder te voorſchyn bragt, zoo heeft men uit deeze aanmerkingen, tot grootmaaking des Pauslyken naams, de volgende penningen ter geheugeniſſe van dit bedryf gemaakt.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 51.

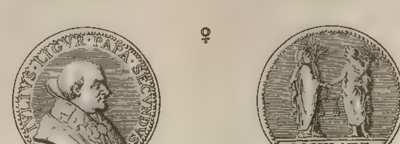
(3) Bonanni Numismat. Pontific. Tom. I. fol. 145.

♄

F.

♀

Bo.

I. Het borſtbeeld van dit Kerkhoofd ſtaat, met geeſtlyk gewaad bekleed, op de voorzyde

 zyde van den eerſten penning, om het welke dees letterzoom geleezen wordt;

IVLIVS II. LIGVRiensis SAONæ PONTifex MAXimus.

JULIUS DE TWEEDE GENUEES VAN SAVONA OPPERSTE PRIESTER.

Op de keerzyde ziet men den Vreede met eenen olyftak, geevende de hand, het teken des verbonds, aan de Beſtieringe der waereld, door den kloot, die onder haaren voet leidt, en het ſcheepsroer, dat zy in de hand heeft, afgebeeld; en dewyl deeze verbintenis heiliglyk geſlooten was, zoo ſtaat 'er een brandend altaar tuſſchen beiden, en in den rand, ter eere van den Paus, dees letterlyke zin;

RECVPERATOR IVSTITIAE, PACIS FIDEIQue.

DE HERSTELLER VAN DE GERECHTIGHEID, VAN DEN VREEDE EN VAN DE TROUWE.

II. De zelfde beeldnis, doch met ongedekten hoofde, en den Pauslyken tabbaard omhangen, wordt op de eerſte helft van den tweeden, binnen dit randſchrift, gevonden;

IVLIVS LIGVRiensis. PAPA SECVNDVS.

PAUS JULIUS DE TWEEDE GENUEES.

De Vreede en Overvloed elkanderen de handen geevende, en dus de ſchaal der gerechtigheid in den evenaar houdende, zyn op de wederhelft afgebeeld; hebbende dit byſchrift onder de voeten;

OSCVLATÆ SVNT.

ZY ZYN VERZOEND.

Naadat het beſtand, zoo van de zyde der Spaanſen als die der Franſen, bekrachtigd was, bleef de onderhandeling tot eenen volſlaagen Vreede nog verſcheidene maanden duuren; doch zonder te vorderen, wyl zich dagelyks, nu over deeze dan over gene zaaken, nieuwe verſchillen onder de Volmagtigden op deeden. Een der voornaamſte verhinderingen was, dat Koning Lodewyk, die zyn gegeeve woord van waarde hieldt, eenigen uit het Napelſche Ryk verdreevene Grooten (1) ſchriftlyk beloofd hadt, geenen Vreede met Spanje te zullen ſluiten voordat zy weder in de volkoome bezitting hunner goederen zouden herſteld worden. Zulks, ſchoon hy, om den Paus tot ſcheidsman te neemen, voorſtelde, en de Spaanſche Koning het zelve, mids 'er de Kardinaalen bygevoegd wierden, inwilligde, het echter niet baaten mogt, doordien niemand een hair breedte van zyn ſtuk week. Des de Spaanſche Volmagtigden, zooveel tyds en arbeids verlooren ziende, naar huis keerden, en den Koning Ferdinand verſlag van deezen handel deeden. Vermids dees zoolang in de volkoome bezittinge gelaaten wierdt, zoo heeft hy den tytel van 't Napelſche Ryk ſedert als eigen aangenoomen en gevoerd, gelyk zulks, onder andere bewyzen, uit den nevenſtaanden penning, op welke hy met zyne Gemaalinne gemunt ſtaat, aangetoond wordt.

(1) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 461.

Het gekroonde borstbeeld van den Koning Ferdinand, die uit het Huis van Arragon gesprooten was, ziet men op de voorzyde; en dat zyner Gemaalinne Isabella of Elizabet, Erfgenaame van Castilië en Leon op de keerzyde; draagende in beide letterkringen deeze tytels;

FERNANDVS ET HELISABET DEI GRATIA REGES ISPANIAE ET VTRIVSQVE SICILIÆ.

FERDINAND EN ELIZABET DOOR GODS GENADE KONINGEN VAN SPANJE EN VAN BEIDE SICILIËN.

Op deeze wyze heeft Ferdinand de wettige Naakoomelingen des onegten Zoons van zyns Vaders Broeder uit het Ryk van Napels, hun erfdeel, gestooten, het welke naa zynen dood in het Huis van Oostenryk overgebragt en verbleeven is, door de egtverbintenis van zyne Dochter Johanna, die eindelyk de Spaansche Vloot vaardig ziende, den eersten van Lentemaand (1) uit de haven van Corunna in Zee stak, en ruim twee maanden laater te Armuije in Zeeland (2) aankwam; van waar de Vorstin door den Admiraal Philips, Bastaard van Borgonje, met veele roei- en heunschuiten als in zeegepraal naar Brugge geleid wierdt, daar de Landsheer haar verbeidde.

Vermids de Aardshertog omtrent dien tyd eene vergadering te Gend beleid hadt, in welken hy de bitterheden tusschen de Groeningers en den Hertog van Saksen gereezen, tragtte by te leggen, zoo waren 'er tot dit einde de Gelastigden van Groeninge, en van Edzard Graaf van Oostvriesland, maar Georg, Hertog van Saksen, de oudste Zoon van Albert, die het recht op Vriesland van zynen Broeder Hendrik gekogt hadt, met eenen stoet van honderdenvyftig paerden, zelf verscheenen: zyn Kancelier Phlug, geheel scherp het woord (3) voerende, stelde den Groeningeren deeze regels voor; van de Ommelanden af te staan, zyn Vorst voor hunnen Heer te erkennen, tot boeten vierduizend Rynsguldens te betaalen en een beeld van louter goud ter eere van den overleeden Hertog Albert op te regten, of anders ten vuure en ten zwaarde verwoest te worden. Een der Gelastigden van Groeninge antwoordde zediglyk, en toonde, dat de Saksen oorzaak van den twist waren, hierenboven onmoogelyke dingen vorderden, hem vraagende waar de uitgemergelde Gemeente zooveel gelds vinden, waar de eed aan de Utrechtsche Kerke, waar de oude en nieuwe verbinteniffen, zoo dier bezwooren, en waar de vryheid blyven zoude? die van oudsher zoo hoog geacht, met geen minder gevaar dan grooten arbeid verkreege, en met zooveele Keizerlyke brieven bevestigd was: dierhalven verzogt hy billyker voorwaarde, de Vorst zoude ryplyk overweegen, niet wat hy kon, maar wat hy vermogt te doen; dewyl het kenbaar was, dat de aanslagen bezwaarlyk doorgang vinden, die meer op de begeerlykheid dan op het recht of de reden steunen; nogtans zoude de Stad om den Vreede alles doen wat moogelyk was.

Veel tyds wierdt in 't beraamen der middelen gesleeten, de vergadering sedert

(1) Hist. du Card. Ximenez. par de Marsolier. Tom. II. pag. 17.

(2) Reygersberg. Chron. van Zeel. door Boxhorn. II. deel. pag. 366.

(3) Ubb. Emmii

Hist Frisiæ fol. 620.

1504

dert naar Brussel verplaatst, en de Aardshertog (1) en zyne Raaden in deeze gewikkeld; wanneer de zelven het stuk eindelyk op eenen zekeren voet stelden, en de Gelastigden van Groeninge met dit berigt naar huis zonden, berste de vyandlykheid, door 't aanhitsen van Edzard, die men vermoede dat naar de bezitting van die Stad haakte, weder uit. Des de Hertog van Saksen de zaaken met den Aardshertog best doenlyk regelde, en straks naar Vriesland vertrok, daar hy te Franeker de Staaten by een riep, hen vertoonende den afstand, door welken zyn Broeder Hendrik het gebied van Vriesland aan hem overdroeg: wanneer dees brief, en t'evens het ontwerp van den Aardshertog openlyk geleezen, en by de Vriezen verdraagelyk of onwederstreefbaar bevonden was, wierdt Hertog Georg (2) in het laatste van Weide- en in 't begin van Hooimaand, hoewel niet zonder tegenstribbelingen, echter in de meeste Vriesche Landstreeken ontfangen en voor Erfstadhouder gehuldigd. En dewyl naa deeze inwyding, alle openbaare en gewigtige zaaken, dus ook het munten van 't geld op zynen naam verrigt wierdt, zoo zal ieder ligtelyk bevatten, waarom het volgende penningje, dat my alleen van zynen Vriesschen mundslag bekend is, zynen naam en tytels draagt.

(1) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 492.

(2) Okka Scharlensis Chron. van Vriesl. fol. 100. verso.

Het wapen van het Hertogdom Saksen, dat op de voorzyde verbeeld is, bestaat uit eenige balken beurtlings van goud en zwart gescheide, en over alles heen een groen kransje: het zelve wordt van deeze woorden omvangen;

GEORGIus DVX SAXONIÆ GVBERNATOR FRISIÆ.

GEORG HERTOG VAN SAKSEN STADHOUDER VAN VRIESLAND.

Op de rugzyde staat de Vriesche bloedgetuige Bonifaas de Tweede Bisschop van Utrecht, die, omtrent het midden der agtste eeuwe, (3) met tweeënvyftig zyner Geloofsgenooten, om het verkondigen van het Euangeli te Dokkom, van de heidensche Vriezen vermoord wierdt, en sedert voor Beschermheilig dier Landstreeke is aangenoomen; dierhalven leest men in den rand;

(3) J. de Beka Chron. Ultraject. fol. 16.

SANCTVs BONIFACIVS,

HEILIGE BONIFAAS.

De Hertog van Saksen dus plechtiglyk gevestigd zynde, eenige Raaden aangesteld, de rechtsbank veranderd, de schattingen (4) uit geschreeven, en de Sterktens met voorraad en bezettinge verzekerd hebbende, reisde naar Duitsland, laatende de Kerken, Kloosters en geestlyke Gestigten zoowel als de huizen, hoven en landen, dus Geestlyken en Waereldlyken, ryken en armen, geenen uitgezonderd, verdrukt onder den last der ondraagelyke schattingen.

De Aardshertog voorvast beslooten hebbende Karel van Egmond uit Gelderland te dryven, gelyk hy aan zynen Vader Maximiliaan beloofd hadt, maak'te geweldige beweeging in 't verzaamelen der wapenen en der volkeren, zonder te melden wien het treffen zoude, tot zoolang de Heer van Vergy, Maarschalk van Borgonje (5) met veele ruiteren

(4) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 497.

(5) Die Excell.

1504

teren tot 's Vorsten hulp verscheenen was, en dat de Edelen en Leenmannen uit Brabant, Vlaandre, Henegouwe, Artois en andere deelen van Nederland opgezeten en ten stryde vaardig waren, toen bragt hy al dien hoop binnen 's Hertogenbos; en schoon de Geldersen het bestand reeds geschonden hadden, wyl de Utrechtsche Kerkvoogd de eendragt, daar hy Beschermheer van gemaakt was, niet hadt konnen bewaaren; nogtans deedt de Aardshertog, toen het Heir gereed lag om van dien kant Gelderland te bestooken, Karel van Egmond den Oorlog verklaaren; en aan de andere zyde de Zuiderzee (1) met eene menigte van schepen, zoo uit Edam, Monnikendam, Enkhuize, Hoorn als Amsterdam bezetten, opdat 'er geene leevensmiddelen noch oorlogsgereedschappen derwaart gevoerd mogten worden. Dewyl de Zomer meest verloopen was, en de Vorst dierhalven niet raadzaam vondt de wapenen zelf te voeren, zoo stelde hy het Oppergebied zyns Heirs aan drie Legerhoofden, naamenlyk, den Heer van Vergy, Kornelis van Bergen Heer van Zevenbergen, en Floris van Ysselstein. Deezen trokken met hunne benden de Maas over, en wonnen stormenderhand (2) de slooten Hemert, Terseel, en Middelaar, maar het guure winter saizoen dreef hen weder terugge en naar hunne beschanzingen. Aan eenen anderen oord deedt de Hertog van Kleef het Graafschap Zutfeen, daar hy 't oog opgeworpen hadt, en te gelyk den Hertog van Gelder magtig dugten, zulks dees zonder toeven met een goed getal ruiters en voetknegten naar Doesburg rukte, en dus het dreigende gevaar deedt verstuiven.

Chron. van Vlaand. fol. 295. verso.

(1) Goutboeven Chron. van Holl. fol. 567.

(2) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 319.

Hierentusschen waren eenige burgers en knegten door het land van Vianen getrokken om de Dordrechtsche Waart af te loopen; doch wanneer zy (3) het Blokhuis, dat men op den dyk ter bescherminge dier Landstreeken begonnen hadt te stigten, meenden te overweldigen, en de bezetting door den rook van drie wagens met hooi, die zy in den brand staaken, dachten te verdryven, kwam Floris van Egmond Heer van Ysselstein, toen te Workom leggende, met de zynen, de bezettelingen ter goeder uure te hulpe; zulks de Geldersen, zoo ras zy dit gewaar wierden, de vlugt koozen, werpende om beter te konnen loopen, vermids de kley van den geduurigen regen doorweekt en den dyk niet gangbaar was, hunne schoenen van de voeten, welken daarnaa meer dan tweeduizend in den modder gevonden wierden.

(3) Goutboeven Chron. van Holl. fol. 567.

Eenige dagen laater ondernaamen vyfhonderd Geldersen diergelyken aanslag in de Vryheid van Heusde, en wierden met geen mindere dapperheid van den zelfden Veldoversten verjaagd, gevangen of in 't water, daarze verzoopen, gedreeven. Eenigen (4) ontkwaamen 't binnen het Slot Poederoije, dat sedert, om zyne goede gelegenheid tot het plaagen van den Hollandschen bodem, versterkt en met magt van volk gevuld wierdt. Van geen minder gevolg was hun aanslag te water, dienze, omtrent dien zelven tyd, met verscheidene schepen, bemand met zevenhonderd gewapende zoo Krygsknegten als Poorteren van Harderwyk, op de Noordhollandsche kusten ondernaamen; wandt omtrent Monnikendam, datze meenden te verrassen, gekoomen zynde, wierdenze van de Waterlanderen ontdekt, welken op 't geluid der onraadklokken in 't geweer en by drommen naar den oever stooven, daarze in de gereedste schuiten stapten, en van eenige Hollandsche Uitleggeren ondersteund, (5) de Geldersen op 't lyf vielen: bitter en bloedig was het begin van deezen stryd; maar de Hollanders, nu en dan van versche manschap gesterkt, kreegen eindelyk hunne vyanden aan 't deinzen, en honderdenveertig mannen gevangen, des de Geldersen begunstigd van den wind, naar hunne haven keerden.

(4) Slichtenhorst Geld. Geschied fol. 319.

(5) Goutboeven Chron. van Holl. fol. 567.

Omtrent deeze dagen bragt de ervaare Krygsman, Rudolf van Anhalt, vyftienhonderd mannen zoo te paard als te voet, naar Gelderland, met welken hy zonder draalen voor Bommel trok, en zich aldaar begroef, plonderende en verwoestende de rondom gelegene Landen, stellende

1504

lende de Tieler- en Bommelerwaart onder brandschattingen; alles doende uit den naam van Keizer Maximiliaan, die hem gezonden, en moogelyk talryker manschap zoude verschaft hebben, indien hy de wapenen niet in den Palts gevoerd hadt; ter oorzaake dat Joris de Ryke, Hertog van Beijere, stervende zynen Schoonzoon (1) Robert, Zoon van Philips Keurvorst van de Palts, tegen 's Ryks Wetten en gewoonte, tot Erfgenaam zyner Landen gemaakt hadt; en dewyl 's Keizers Zwager Albert, Hertog van Beijere, hierin grootlyks benaadeeld was, en de Keurvorst van den Palts uit Vaderlyke genegenheid zynen Zoon niet alleen met geweld ondersteunde, maar zelf naar geene bemiddeling wilde luisteren, zoo heeft de Keizer de Stenden des Ryks te wapen geroepen, en zich met verscheidene Vorsten, uit zugt voor zyn verwandschap en ter bescherminge der oude rechten, tegen hem verbonden, den Oorlog verklaard, en in 's Ryks acht gedaan: zelf heeft de Keizer, zoo ik meene, hem van de Keurvorstlyke waardigheid vervallen verklaard; wandt men vindt onder de Brabantsche brieven een verzegeld schrift, getekend den negentienden van Oegstmaand (2) deezes jaars, door het welke de Roomschkoning Maximiliaan den Paltsgraaf ontzeidt en versteekt van de verkiezinge des Keizers, en die waardigheid geeft aan zynen Zoon Philips, hier Koning van Kastilië genaamd, voor hem en voor des zelfs Erfgenaamen Graaven van Tirol. Wanneer dees kryg omtrent een jaar tot onherhaalbaare schaade van den Paltsgraaf gevoerd, en hy van zyne Bondgenooten verlaaten was, is eindelyk, door tusschenspraak van Frederik Keurvorst van Saksen, de Vreede te Keulen gemaakt, en dus door den zelven de nieuwe tytel des Aardshertogen weder verdweenen.

(1) Struvii Scriptor. Germ. Rer. Tom. II. fol. 945. & seq.

(2) Chartres de Brab. te Vilvoorde in de zevende bovenkasse getek. *Deventer. & Overysfel.*

Geduurende de ontstuimigheden van den Geldersen Oorlog zag men verscheidene Grooten, tot veel verdriets voor den Landsheer, ten grave gaan; wandt Antoni de Groote Bastaard van Borgonje, een besleepe Staats- en Krygsman, wierdt, den vyfden van (3) Bloeimaand, in den ouderdom van drieëntagtig jaaren van deeze waereld weggenoomen, en te Tourneham by S[t]. Omer begraaven: Insgelyks liet Engelbert Graaf van Nassou en Heer van (4) Breda, een zuil van het Oostenrykſche gezag in de Nederlanden, by gebrek van Naakoomelingen, zyne naalaatenschap aan zynen eenigen Broeder Jan, agter. Tot geen mindere droefheid was Philibert de Tweede Hertog van Savoije, verhit van de jagt koomende, door het drinken eener koele teuge, den negenden van Herfstmaand (5) te Pontdeine gestorven, juist in de zelve kamer daar hy gebooren was. Dewyl hy geene kinderen agterliet, volgde zyn Broeder Karel, die de Derde genaamd wordt, in de heerschappye dier Landen. Hoewel de naagelaate Weduwe, Margarita van Oostenryk, in deezen bitteren slag een manlyke standvastigheid en zeldzaam geduld betoonde, echter was zy niet ongevoelig in 't verlies van haaren schoonen Egtgenoot, die haar door den dood in de Lente zyns leevens, wandt hy bereikte nog geen vyfentwintig jaaren, weder ontrukt wierdt. Ter gedachtenisse van het smertlyke verlies dier Vorstinne vind ik deezen penning gemaakt.

(3) Locrii Chron. Belg. pag. 572.

(4) Genealogia Comit. Nassoviæ a J. Orlers fol. 28.

(5) Hist. Sabaudiæ Duc. L. vander Burchii pag. 187.

S.

Het halve lighaam der Hertoglyke Weduwe is prachtig versierd, met haaren naam be-

1504 diedende bloemen in de handen, op de voorzyde afgeſchetſt; en ſchoon zy ook Weduwe was van den Erfprins van Spanje, zoo wordt die echter in deezen zoom der letteren niet vermeld; 1504

MARGARita CAROLI VIII. REGis FRAngorum, ET PHILiberti SABAVDorum DVcis vidua.

MARGARITA WEDUWE VAN KAREL DEN AGTSTEN KONING DER FRANSEN, EN VAN PHILIBERT HERTOG VAN SAVOIJE.

De jeugdige boom, die op de keerzyde gevonden wordt, verbeeld haaren Gemaal, getroffen door den blikſem, welke met eene hand uit de wolken te voorſchyn koomt; hebbende ter opholderinge deeze bygevoegde letteren;

SPOLIAT MORS MVNERE NOSTRO.

DE DOOD ONTROOFT ONS ONZE GAAVE.

Margarita, de Abdy (1) Brouſia, daar Philibert begraaven was, uit Godvrugtigen yver ryklyk beſchonken hebbende, keerde ſtraks naar de Nederlanden, en dewyl zy haaren Broeder Philips op de grenzen van Gelderland (2) niet vondt, vertrokze naar 's Hertogenbos, daarze den Aardshertog verbeidde. Dees bondt de vriendſchap met den Koning van Vrankryk, en het huuwelyk van zynen Zoon Karel met 's Konings Dochter Claudia, yverig aan, hoewel dit magtig tegen de borſt was van zynen Schoonvader Ferdinand, wyl die geenen zin hadt om Napels af te ſtaan, gelyk de Kardinaal van Amboiſe (3) zulks den Aardshertog deedt weeten. Desonaangezien hadt men eene byeenkoomſt te Blois vaſt geſteld, werwaart Philibert Naturellus Prooſt van Utrecht, en Cypriaan van Serntein Kancelier van Tirol wegens den Keizer, en Jan van Lukſemburg Heer van Ville, Karel van Ranchicourt Prooſt van Atrecht, en Meeſter du Blioul, van den Aardshertog Philips gezonden wierden.

(1) Hiſt. Sabaudor. Duc. L. vander Burchii pag. 188.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 295. verſo.

(3) Lettres du Roy Louis XII. & du Card. G. d'Amboiſe Tom. I. pag. 1.

Het oogmerk deezer vergaderinge liep voornaamenlyk op twee gewigtige punten, zoo over het verſterken des huuwelyks tuſſchen Karel en Claudia, als over het huldigen van 't Hertogdom Milanen. De Keizer beloofde by ſlot van paize, binnen drie maanden naa het bekrachtigen van deezen handel, den Franſchen Koning met het Hertogdom Milanen (4) te zullen bekleeden, niet alleen voor hem maar ook voor des zelfs manlyke Erfgenaamen, en, by mangel der zelven, voor 's Konings oudſte Dochter en den Hertog van Lukſemburg gezaamenlyk. En ingevalle dat een deezer Ondertrouwden ſtierf, alsdan zoude de naaſtvolgende Broeder des Bruidegoms, of Zuſter der Bruid in de plaats treeden. Voor de bekleeding van Milanen zoude Lodewyk, Koning van Vrankryk, tweehonderdduizend Franken aan den Keizer geeven, onder beding van, zoo de Hertog van Lukſemburg of Vrouwe Claudia zonder kinderen ſtierven, dat de Keizer de gemelde ſomme dan aan den Koning, of des zelfs Erfgenaamen, weder zoude geeven, behoudende het recht, 't gene hy op Milanen mogt hebben. Byaldien de Koning van Spanje den Vreede met Vrankryk weigerde te ſluiten, zoo zoude de Keizer echter aan den Koning van Vrankryk verbonden blyven, zonder onderſtand aan Spanje te verſchaffen; ook zoude geen van deezen afzonderlyk over het Ryk van Napels met den Koning van Spanje, noch met den verdreeven Koning Frederik, moogen handelen. Opdat deeze

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 55. & 57.

1504 deeze verbintenis te vaster mogt blyven, zoude de Koning van Vrankryk den Graaf van Nevers Landvoogd van Borgonje, en anderen, doen zweeren, zoo wanneer Koning Lodewyk zonder manlyken telg, en voor het voltrekken van 't gemelde huuwelyk, van deeze waereld scheidde, dat hy den Nederlandschen Vorst Philips dan het Hertogdom Borgonje, de Graafschappen van Aussenne, Auxerre, Masconnois en Bar op de Seine, ten voordeele van Vrouwe Claudia en van den Hertog van Luksemburg zoude overgeeven, opdat het volbrengen des huuwelyks niet aan den Aardshertog noch aan des zelfs Zoon Karel zoude haperen. Op de zelfde wyze zoude het gaan met de Hertogdommen Milanen en Bretanje, midsgaders met de Heerschappye van Genua, de Graafschappen Aste, Blois en alle 's Konings Vaderlyke goederen. Byaldien het huuwelyk door Koning Lodewyk verbrooken wierdt, zoude echter de Hertogdommen Borgonje en Milanen, t'evens ook het Graafschap Aste aan den Hertog van Luksemburg blyven; doch zoo de Keizer of de Aardshertog het zelve vernietigde, dan zoude de eerste al het recht op Milanen verliezen, en de andere van den eisch op het Hertogdom Borgonje, en de Graafschappen Mascon, Auxerre en Bar op de Seine niet alleen afstaan, maar hierenboven de Graafschappen Artois en Charlois, de Heerschappyen van Noijers en van Chateauchinon ten voordeele van den Koning en van Vrouwe Claudia overlaaten. Van dit verbond zouden de Keurvorsten van 't Duitsche Ryk beschermers zyn, en de Koning van Spanje in het zelve konnen treeden, mids die zich, binnen vier maanden naa 't bekrachtigen, daartoe verklaarde, en het Koningryk van Napels den Aardshertog overleverde, om het van dien zoolang te laaten beheerschen, tot de Egtverbintenis van Karel en Claudia zoude voltrokken worden.

Al het welke, te Blois den tweeëntwintigsten van Herfstmaand getekend en gezegeld zynde, zooveel misnoegen en agterdogt verwekte aan den verdreeven (1) Koning Frederik, dat hy, alle hoope ter herstellinge vervloogen en zich van ieder verlaaten ziende, te Tours den negenden van Slagtmaand door hartzeer stierf. Niet min naadeelig was dit beding voor Vrankryk, door 't ontmantelen van zulke schoone slippen des Ryks, en t'evens voor François Graaf van Angouleme, vermoedelyk Opvolger der Kroone, als 'er geene Zoonen van den Koning voortkwamen; des veelen met reden twyffelden, of Koning Lodewyk dit niet met een voorneemen gedaan hadt van het verbond nooit te zullen houden. Hoe het zy, de voordeelen die hieruit voor den Aardshertog, en zyne manlyke Spruiten te wagten stonden, bragten aan den anderen kant zooveel beweeging in de Nederlanders, dat men uit aanmerkinge des gemelden handels, zelfs onder het blaakeren van den Gelderschen Oorlog, den volgenden penning, die ten deele vernieuwd is, aldaar geslaagen heeft.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 496.

M.

Op de voorzyde, die ons meermaalen is voorgekoomen, schynt de Vorst de voorwaarde des Vreedes aan Nederland, verbeeld door eene Vrouw, over te reiken; en dewyl de Ingezetenen onder den last des Gelderschen krygs zugteden, en zich in deeze verbintenisse verheugden, zoo leest men in den rand;

TEMPORA LETO TRISTIA RISV TEMPERA, 1495.

1504 1504

MÀATIG DE BEDROEFDE TYDEN MET EENEN VROLYKEN LACH, 1495.

De letter A en de nevensſtaande handen, die op de rugzyde geſteld zyn, geeven duidelyk te kennen, dat de penning te Antwerpe gemunt is, gelyk de daarboven geſtelde kroon en bygevoegde leeuw aanwyzen, dat die Stad in Nederland en onder het gebied van den Aardshertog gelegen was; wyders ziet men dit, wyl alle ondermaanſche dingen hunne wisſelvalligheden onderhevig zyn, binnen deeze ſpreuk beſlooten;

IN OMNIBVS RESPISE FINEM, ANNO 1504.

ZIE IN ALLES OP HET EINDE, IN 'T JAAR 1504.

Op den zelfden dag, dat de voorgemelde handel te Blois getekend was, hadden de Gemagtigden van den Keizer en van den Koning van Vrankryk, met Karel van Carretto Markgraaf van Finale, en Pieter Filholi Biſſchop van Sisteron, Gezanten van den Paus, in 't heimelyk een (1) Bondgenoodſchap opgeregt, wyl Paus Julius, de oorzaak deezer verbinteniſſe, meer beluſt de heerſchappy der Kerke door 't zwaard te vergrooten, dan die door goede wetten in ruſt te houden, de uitgebreide vleugels van den Venetiaanſchen Staat zogt te korten, en dierhalven met deeze Mogenheden aanſpande, omdat de bezitting der Venetiaanen op het vaste Land, meeſt van den Kerklyken Staat, van het Ooſtenrykſche Huis of van het Hertogdom Milanen genoomen was; uit deeze beweeginge wierdt aan ieder zyn aandeel, van 't gene men nog zoude winnen, toegeleid. Het Kerkhoofd eigende zich Ravenne, Cervië, Faënza, Rimini, Imola, Ceſene en dat 'er onder hoorde; de Keizer begeerde Roveredo, Verone, Pavia, Vicenza, Treviſo, Friouli en der zelver aanhang; aan den Koning Lodewyk, als Hertog van Milanen, zoude Breſſië en de Landſtreeken van Creme, Bergamo en Giradadda toegevoegd worden. Ook zoude de Hertog van Ferrare, de Markgraaf van Mantua, het Gemeenebeſt van Florenze, en de Koning van Hungarië in deezen handel toegelaaten worden, om insgelyks in die Landen te vallen, welken de Venetiaanen van hen in hielden. Zulks men, het verdelgen van dien Staat beſlooten hebbende, het ſtuk eene kleur gaf even of men den Turk (2) te lyf wilde.

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 58.

(2) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 464.

De Koning van Spanje berigt van 't gene 'er omging, en voor het Ryk van Napels vreezende, gaf 'er den Venetiaanen kennis van, zich aanbiedende om met hen in verbond te treeden; maar de Raad, het zelve niet konnende gelooven, weigerde met hem te handelen. Dus zoude 't naar allen ſchyn met dien Staat gedaan geweeſt zyn, indien de uitvoering zoo vaardig, als het beſluit meê bragt, verrigt ware; maar het draalen bragt verſcheidene verhinderingen voort, die den gevaarlyken ſlag opſchorteden. De voornaamſte oorzaak ſchreef men de gewoone traagheid des Keizers toe; daar nogtans de doodt der Koninginne van Spanje niet weinige verandering in den ommezwaai der Staatsgevallen van Europa bragt. Wandt Iſabella, door eene langduurende en ongeneezelyke ziekte afgemat en uitgeteerd, ſtierf in het vyfenvyftigſte jaar haars leevens te Medina del Campo, op den zesentwintigſten van Slagtmaand deezes (3) jaars, tot zulke algemeene droefheid voor haare Onderdaanen, dat niemand haarer Voorzaaten ooit met meerder hartzeer betreurd, en met oprechter traanen beweend was; en niet buiten reden, wyl haare wysheid, bekwaamheid en manmoedigheid alom gepreezen, en zy onder de Spanjaarden als de eer huns Lands geacht wierdt: ja de minſte haarer waardigheden, meld (4) zeker Schryver, was, dat zy de grootſte Ko-

(3) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 470.

(4) Mariana Hiſt. d'Eſpagne

1504

Tom. V. pag. 472.

Koningin, die ooit in Spanje heerſchte, geweeſt is. Boven alles trof dit haaren Gemaal, Koning Ferdinand, om den naaſleep van ongevallen, die 'er onvermydelyk op moeſten volgen; maar zyner hartstogten buiten de Staatzugt meeſter zynde, ſchoon hy zyne Egtgenoote tederlyk beminde, ſchikte zich naar het beſtier des Alleropperſten, te regt beſeffende, dat de knoop, die God eerſt geſlooten hadt, ook door den zelven, en niet door menſchen ontbonden was. 't Gene, myns oordeels, door deezen penning betekend wordt.

P.

Het gekroonde hoofd des Konings, en dat der Koninginne, ziet men tegen elkanderen over op de eerſte helft ſtaan, omzoomd door deeze ſpreuk (1) van onzen Zaligmaaker;

(1) Euangeli van Mattheus Cap. XIX. vers 6.

QVOS DEVS CONIVNXIT HOMO NON SEPARET.

DIE GOD TE SAAMEN GEVOEGD HEEFT SCHEIDE DE MENSCH NIET.

De wapens van Kaſtiliё en Leon, die van de zyde der Koninginne kwamen, ſtaan hier op de wederhelft des pennings, als mede in alle Spaanſche wapenſchilden, voor Arragon en Siciliё; daar deeze, van 's Konings kant, zoowel als des zelfs naam, behoorden voor te ſtaan; dit heeft my zoolang onbillyk toegeſcheenen, tot ik vondt, dat men, naa 't beſlegten van eenige verſchillen, welke met het huldigen van Ferdinand in de Erflanden zyner Vrouwe gereezen waren, een verdrag over het voeren der tytelen getroffen heeft, by het zelve wierdt vaſtgeſteld, dat de naam van Ferdinand in alle openbaare (2) zaaken de eerſte, als behoorende aan het Oppergezag des Mans, zoude geſteld worden; maar omdat Kaſtiliё en Leon zooveel waardiger dan Arragon en Siciliё geſchat wierden, dierhalven zouden de zelven in de Koninglyke wapenſchilden aan de regter zyde van Arragon, dus in de aanzienlykſte plaatſe gevoerd worden. Dit is de oorzaak dat men de wapens zoo, en de naamen dus geſchikt vindt;

(2) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. IV. Part. II. fol. 286.

FERDINANDVS ET ELISABET DEI GRATIA.

FERDINAND EN ELIZABET DOOR GODS GENADE.

Vermids de Koningin Iſabella het Oppergezag van Kaſtiliё, en de daar mede vereenigde Ryken, altyd afzonderlyk behouden hadt, zoo heeft zy in deeze en alle haare Erflanden, haare Dochter Johanna (3) en t'evens der zelver Gemaal, den Aardshertog Philips, tot algemeene Erfgenaamen aangeſteld, daar by voegende, wanneer de afweezenheid, ziekte of andere beletſelen de Vorſtin Johanna mogten verhinderen zelve te regeeren, dan zoude de Koning Ferdinand, die met den Aardsbisſchop van Toledo en nog vier Grooten des Ryks tot uitvoerders van haare bevelen genoemd waren, het bewind, gelyk voor twee jaaren by de Staaten beſlooten was, zoolang uit den naam zyner Dochter Johanna voeren, tot Karel Hertog van Lukſemburg, zyn Kleinzoon, twintig jaaren bereikt hadt. Men vondt 'er; wyl het den Vorſten zelden aan vleijers en wargeeſten ontbreekt, die den Koning (4) rieden, gemerkt de uitvoering kleine moeite zoude koſten, van zich zelven thans in de volſtrekte heerſchappy te dringen. Maar Ferdinand, ſchoon door den

(3) Galand le Droit du Roy de France au Navarre & Fland. aux preuves fol. 47.

(4) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 472.

1504 Aardshertog op verscheidene wyzen zeer gevoelig beleedigd, en dat het geluk hem den weg tot den Kastiliaanschen Troon scheen te baanen, verwierp echter dien raad, en deedt straks een tooneel op de markt van Medina del Campo stigten, den grooten Standaard der Kroone daarop planten, en de Erfgenaamen voor Koningen van Kastilië uitroepen. Dit voorbeeld wierdt in deezer voege van andere Steden gevolgd, uitgezonderd dat veelen de Vorstin alleenlyk erkenden, vermids de Ingezetenen vooraf hunne rechten en vryheden van den Aardshertog wilden bezwooren hebben; boven alles dreeven de Kastiliaanen, volgens den wil der Overleedene, dat geene vreemdelingen in de hooge Ampten mogten geleeden worden.

Ferdinand, om zich in zoo omzigtig een stuk wel te gedraagen, schreef zynen Schoonzoon Philips (1) van niet in Spanje te koomen 't en zy hy zyne Gemaalin met zich bragt, wyl de Landzaaten twyffelden, of het gerugt van de zwakheid haars verstands geen voorwendsel mogt zyn om haar buiten het bewind te houden. Voorts riep hy met den aanvang van 't vyfde jaar der zestiende eeuwe de Staaten des Ryks te saamen; welken, van den uittersten wil der overleede Vorstinne, wyl men dien in 't openbaar voorlas, berigt zynde, eenstemmiglyk besllooten van haare schikking te bekrachtigen en te volgen. Uit dien hoofde deedt men de Vorstin Johanna voor wettige Koninginne van Kastilië, en den Aardshertog Philips als haaren Egtgenoot, uitroepen en trouw zweeren: men erkende den Koning Ferdinand van gelyke voor Regeerder en algemeen Bestierder van Kastilië en van Leon. De Staaten wyders, het ongemak der Koninginne Johanna beseffende, verzogten, weinige dagen laater, den Koning Ferdinand om het roer des Ryks in handen (2) te neemen, en de volken, die zyne hulp verzogten, niet te willen verlaaten.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 473.

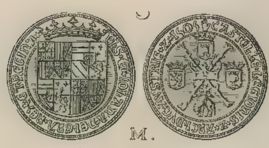
1505

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 474.

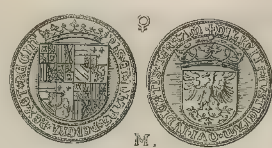
Naa deezen zytred zondenze eenen Postbode met brieven, die den elfden van Sprokkelmaand getekend waren, naar Vlaandre, om van alles, wat 'er in hunne vergaderinge beslooten was, kennis te geeven aan den nieuwen Koning Philips. Dees hadt de tyding van het overlyden zyner Schoonmoeder bereids ontfangen, en dierhalven haare uitvaart den veertienden van Louwmaand, in de Kerke van S^t. Goedele te Brussel, geheel plechtiglyk gevierd. Toen men de zelve volbragt hadt, riep een Heraut driemaalen met luide stemme, dat de beroemdste en magtigste Koningin Isabella dood was, den stok, dien hy in de hand droeg, op den grond geworpen, zich naar den Vorst gekeerd, en den zelven drie nederige eerbewyzingen gemaakt hebbende, riep hy (3) driewerven *lang leeve Philips en Johanna Koning en Koningin van Kastilië, Leon, Toledo en Granade.* Hierop zeide hy den nieuwen Koning noodig te zyn de Aardshertoglyke muts af te leggen, wyl 't hem, nu hy Koning was, niet voegde die te draagen; voorts van den eersten Raad des Vorsten verzeld, ging hy naar het altaar en nam het zwaard by het lemmer, biedende den Vorst het gevest aan, daar by zeggende, *myn Heer, dit zwaard is u gegeeven om de gerechtigheid, de Ryken, het Gebied en uwe Onderdaanen te beschermen, en niet om die te onderdrukken.* Straks vervoegde zich de Vorst naar 't hooge altaar, viel op de knieën, en, zyne gebeden gedaan hebbende, toonde het zwaard eene goede wyl aan de omstaanderen. Ondertusschen wierpen de Herauten hunne kleederen, op welken de Aardshertoglyke wapens stonden, af, en trokken de Koninglyke rokken aan; waarmede deeze omstandigheden, onder het geschal van veertien trompetten, eindigden. Sedert 's Vorsten verheffing, ziet men in alle zyne handvesten, op het geld en de penningen, deeze zyne verkreegene eernaamen uitgedrukt: en dewyl de Nederlanders hunnen roem in den luister huns Landsheeren stelden, verzuimdenze ook niet de gedachtenis hiervan zonder toeven op hunne rekenpenningen te stempelen, gelyk de naastvolgende konnen getuigen.

(3) P. Heuteri Rer. Austr Lib. VI. Cap. 6.

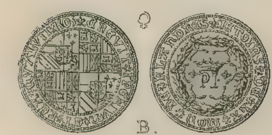
I. Om

M.

M.

B.

B.

I. Om de zelfde reden als wy onder den voorgaanden penning gemeld hebben, naamenlyk om de waardigheid der Landen, meen ik dat het Vrouwlyke wapen, op de voorzyde van den eersten, voor dat des mans gesteld is; op de rugzyde ziet men de spreekende wapens van Kastilië, van Leon en van Granade, door een kasteel, eenen leeuw en eenen granaadappel, rondom de tekens der Guldevlies Ordere, uitgebeeld: hebbende, in den eenen en den anderen rand, deeze aaneengeschakelde tytels;

PHILIPPUS ET IOHANNA DEI GRATIA REX ET REGINA CASTELLAE, LEGIONIS ET ARCHIDVCES AVSTRIAE ETC. 1505.

PHILIPS EN JOHANNA DOOR GODS GENADE KONING EN KONINGIN VAN KASTILIË, VAN LEON, EN AARDSHERTOGEN VAN OOSTENRYK, 1505.

II. III. De tweede heeft het zelfde voorstuk, en een ruggestuk dat ik voorheen verklaard heb; dierhalven zal ik tot den derden overgaan, die op de eerste helft, in tegenstelling der twee voorgaanden, het manlyke wapenschild in de waardigste plaats voert, draagende dit randschrift;

CREVIT IMPERIVM ET REX QVI ALVIT, 1505.

HET GEBIED HEEFT TOEGENOOMEN EN DE KONING DIE 'T GEVOED HEEFT, 1505.

Op de wederhelft zyn de gekroonde letters der Koninglyke naamen Philips en Johanna binnen eenen sierlyken laurierkrans gesteld; en, om aan te wyzen tot welk een gebruik en waar dees penning gemunt is, staat 'er in den rand;

IETTOIRS DE LA MONNOIJE DE FLANDRES.

REKENPENNINGEN DER MUNTE VAN VLAANDRE.

IV. De vierde, die, zoowel als de eerste, te Antwerpe gemunt is, heeft een voorstuk dat my toeschynt van een vroeger penning ontleend te zyn, omdat 'er geene Koninglyke tekens op gevonden worden; ook is het agterstuk in alle deelen als dat van den eersten, en, dus uit twee verschillende saamen gelapt, onze aandacht niet langer waardig.

Koning Philips en die van zynen Raad verstonden naauwlyks, in welk een vermoogen Ferdinand van de Kastiliaanen gesteld was, of toonden zich over de onderneeming van dien Koning geheel misnoegd, duidende deezen handel (1) als eene beschimping; wandt, zeidenze, aan Philips de waardigheid eens

(1) Mariana Hist. d'Espagne

1505

Tom. V. pag. 475.

eens Konings te geeven, hem naar Spanje te noodigen, van 't Oppergezag te ontblooten en van de inkoomften te verfteeken, geleek waarlyk kinderfpel. De oorzaak deezer ontfteltenifle wierdt aan Jan Manuel, als den grootften aanblaazer, toe gefchreeven; zulks Ferdinand verfcheidene middelen (1) te werk ftelde om hem, die eertyds zyn Gezant was, van zynen Schoonzoon, wiens zinnen hy beheerfchte, te verwyderen; maar al zyn poogen, zelf omtrent de Vrouw van Manuel, mogt niet baaten, omdat Philips dien Hoveling ten top van eere verhief en yverig befchermde; ook ftelde Manuel de gunft en het vertrouwen van eenen milddaadigen, deftigen en jeugdigen Vorft, boven de ydele beloften van eenen Koning, die zuinig, liftig en oud was.

(1) Mariana Hift. d'Efpagne Tom. V. pag. 476.

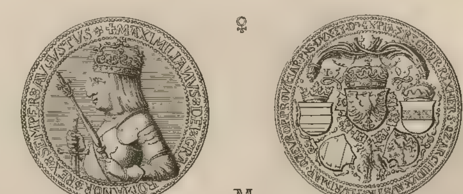
Hangende deeze verfchillen, reisde Koning Philips naar Hagenauw in Duitsland, daar de Keizer Maximiliaan eenen Ryksdag beleid hadt, op welken Philips den Keizer manfchap beloofde voor het Hertogdom Gelder en het Graaffchap Zutfeen, t'evens voor zynen Zoon Karel wegens het Hertogdom Lukfemburg; gelyk hy weder den brief (2) dier bekleedinge, welke den vierden van Grasmaand getekend was, ontfing. Juift op den zelfden dag dat de Keizer het verbond des Vreedes, tusfchen hem, den Koning van Vrankryk en den Nederlandfchen Vorft Philips, in 't voorgaande jaar opgefteld, (3) bekrachtigde. En dewyl de Kardinaal van Amboife uit den naam van Koning Lodewyk tot dit einde, en om den Oorlog voort te zetten, derwaart gekoomen was, en den Keizer de helft der fomme, die hy voor de bekleeding van Milanen bedongen hadt, ter hand ftelde, midsgaders de andere helft beloofde te betaalen, zoodra Maximiliaan met zyn heir in Italië zoude zyn, voorts de plechtigheid van manfchap voor dat Hertogdom aanboodt en afleide, zoo is twee dagen laater de huldiging volbragt, en de Koning fchriftlyk in het zelve, te gelyk in de Graaffchappen Pavia en (4) Anglerië gevestigd, niet alleen voor zich en voor zyne wettige manlyke, maar by mangel van deezen, zelf vrouwlyke Naakoomelingen; Maximiliaan zich dus als Leenheer van twee magtige Koningen erkend ziende, en het voeren van den Gelderfchen en Venetiaanfchen Oorlog in den zin hebbende, deedt thans, om van zyn ontfaglyk vermoogen nog grooter denkbeeld te geeven, dierhalven deeze twee nevensftaande penningen maaken.

(2) Chartres de Brab. te Vilvoorde in de zevende bovenkasfe getek. Geldre.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. fuplem. pour le IV. Tom. fol. 95.

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 60.

♀

M.

☽

B.

I. De

1505 I. De Keizer wordt met de Roomschkoninglyke Kroone op het hoofd, den schepter en het zwaard in de handen, voorts gewapend, ten halven lyve op de voorzyde van den eersten gezien. Hier tegen over, in het midden der rugzyde staat het Roomschkoninglyke wapen, omhangen met de Guldevlies Ordere, en daarnevens en onder, de wapenschilden van Hungarië, Oostenryk, Borgonje en Habsburg; wordende dit alles binnen deeze twee letterzoomen van 's Keizers hoogdraavende tytelen besloten; 1505

MAXIMILIANVS DEI GRATIA ROMANORUM REX SEMPER AVGVSTVS, XPISTIANORUM REGNORUM REX HAERESQUE ET ARCHIDVX AVSTRIAE PLVRIMARUMQUE EVROPÆ PROVINCIARUM POTENTISSIMUS DVX ET DOMINUS. 1505.

MAXIMILIAAN DOOR GODS GENADE KONING DER ROMEINEN ALTYD VERMEERDERAAR, KONING EN ERFGENAAM DER KRISTEN RYKEN, AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, DE MAGTIGSTE HERTOG EN HEER VAN DE MEESTE GEWESTEN VAN EUROPA. 1505.

II. De tweede draagt in kleiner ommetrek de zelfde gedaante op het voorstuk, doch beter dan den voorgaanden geschikt, omdat de rechterzyde voorgekeerd is, en de Keizer dus het oog heeft op de wapens zyner Landen, die hier op het agterstuk, even als op den voorgaanden penning, verbeeld zyn; leggende het meeste verschil in het randschrift, dat, van den eenen en den anderen kant, deezen aaneengeschakelden zin uitlevert;

MAXIMILIANVS DEI GRATIA ROMANORUM REX, SEMPER AVGVSTUS, XPISTIANORUM AC ALIORUM REGNORUM REX HAERESQUE, ARCHIDUX AVSTRIÆ, PLVRIUMQUE EVROPÆ PROVINCIARUM PRINCEPS POTENTISSIMUS.

MAXIMILIAAN DOOR GODS GENADE KONING DER ROMEINEN, ALTYD VERMEERDERAAR, KONING EN ERFGENAAM DER KRISTEN EN DER ANDERE RYKEN, AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, EN DE MAGTIGSTE VORST DER MEESTE GEWESTEN VAN EUROPA.

De afweezenheid des Landsheeren strekte ten voordeele der Geldersen, die middelerwylen (1) in 't Gooiland vielen, en te Hilversom, daar de Ingezetenen verstooven waren, grooten brand stigteden. In dien zelfden tyd lag Hertog Karel met omtrent tweeduizend knegten op de Bild voor Utrecht, omdat zich eenige Stedelingen verbonden hadden hem by te springen op zeeker uur als hy de Stad meende te verrassen; maar, toen hy tot dit einde eenige turfschouwen, en de daartoe noodige manschap bestelde, lekte de aanslag uit, en Hertog Karel koos de vlugt. Hoewel zyn voorneemen niet gelukte, echter bragt dit zooveel dugtens in Holland, dat men 'er, voor onverwagte overvallen bekommerd, alom zorgvuldig de wagt hieldt, inzonderheid toen zich een gerugt verspreidde, dat de Geldersen (2) wat wonders voor hadden, waardoor die van Leyde boven anderen in groote beweeging raakten; des de Hollanders hunne verspieders op kondschap uitzonden, door welken zy nauwlyks berigt kreegen, dat de vyanden naar Wesop, om die Stad te overmeesteren, toogen, of zy verzaamelden al hunne magt, en trokken derwaart om de Geldersen te bevegten, welken, zich niet bestendig vindende, alles

(1) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 320.

(2) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 568.

1505

alles meêſleepten, bedierven of verbrandden, en dus doorliepen. Invoege de Hollanders, door nieuwe benden verſterkt, het ſlot Poederoije, dat de Maas en de Waal ontveiligde, aantaſteden en met zwaare buſſen beſchooten; ja men hadt 'er, om de bezetting het ſtroopen op den Brabantſchen en Hollandſchen bodem te beletten, twee of drie Blokhuizen geſtigt, en zich allerwegen, doch zonder gevolg, ſterk begraaven.

Koning Philips, onder het dryven dier ontſtuimigheden weder in Nederland gekoomen, dacht thans, wyl hy naar Spanje geroepen wierdt, door yver en vermoogen het werk voort te dryven: met dit opzet ſchreef hy ſtraks alle Leenmannen (1) zyner Nederlanden, en begeerde van de zelven volk of geld, dreigende die in gebreeken bleef met zwaare boeten: zoodra hy door dit beleid een geweldigen hoop knegten byeen hadt, ſloeg hy voort den weg op naar Gelderland, om dus al die wilde te keer te gaan. Ter oorzaake dier geweldige uitruſtinge, en ter gedachteniſſe van deezen kloekmoedigen togt, zyn de drie nevenſtaande penningen gemaakt.

(1) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 321.

S.

L.

♀

M.

I. Het halve lighaam van den Koning Philips wordt, met prachtige ſieraaden die de Koninglyke waardigheid verbeelden, op de voorzyde van den eerſten gezien, omvangen door deeze eernaamen;

PHILIPPVS REX HISPANIARVM VTRIVSQue SICILiæ SARDiniæ.

PHILIPS KONING VAN SPANJE, VAN BEIDE SICILIËN EN SARDINIË.

Uit

1505 Uit deeze woorden is ligtlyk te beseffen, dat de penning door een onkundig meester, en naar allen schyn in laateren tyd gemaakt is; wandt, zoolang Ferdinand in de volstrekte bezittinge zyner Vaderlyke Ryken bleef, kon Philips zoo min Koning van Spanje, als van Sicilië heeten; en dewyl zulks in 't vervolg zal blyken, dat hy dien tytel nooit gevoerd heeft, gaa ik over tot de rugzyde; op welke de Vorst in zoodaanige toetakelinge te paard gezeten is, als men toen gewoon was in Ridderspelen te verschynen, of ten oorlog op te trekken; dierhalven is 'er dit meergemelde byschrift nevens gesteld;

QVI VOLET.

DIE ZAL WILLEN.

II. De tweede, die my oprechter voorkoomt, draagt op het voorstuk insgelyks de gedaante van dien Koning, in aanmerkinge der voorgaande verheffinge, met de Straalkroone op het hoofd; wyders, als tot den oorlog vaardig, in 't harnas, en met deeze hem passende eernaamen omzoomd;

PHILIPPVS DEI GRATIA CASTILIÆ ET LEGIONIS ET CÆTERORUM REX, ARCHIDUX.

PHILIPS DOOR GODS GENADE KONING VAN KASTILIË, VAN LEON, EN DER OVERIGE (RYKEN), AARDSHERTOG.

Het agterstuk, hoewel het de zelfde beeldnis en letters vertoont als de eerste, is echter beter geschikt, omdat het met het voorstuk schynt te spreeken.

III. De derde, eene rekenpenning, heeft de tekens der Guldevlies Ordere op de eerste helft, en in den rand deeze moedige uitdaaging;

QVI VOVLDRA MOY SEVL, ANNO 1505.

DIE ZAL WILLEN IK ALLEEN, IN 'T JAAR 1505.

De gevlogte tuin, en het wapenschild met den Leeuw, die op de andere helft gesteld zyn, geeven te kennen in welk een gebied, en het omschrift, tot wat gebruik de penning gemund is; dewyl 'er geleezen word;

IETTOIRS POUR LA CHAMBRE DES COMPTES DE HOLLANDE.

REKENPENNINGEN VOOR DE KAMER DER REKENINGE VAN HOLLAND.

De eerste aanval, dien Koning Philips in deezen optogt deedt treffen, goldt de Stad (1) Bommel, welke, schoon met groot geweld aangetast, en door twee Blokhuizen, die men 'er op wierp, zoo naauw beslooten wierdt, dat 'er geen mensch uit of in mogt, echter met ongemeene standvastigheid het donderen van 't geschut en de prangende benaauwdheid een geruimen tyd verduurde; zulks de Koning, bespeurende weinig te vorderen, de Sterktens bezettede, zyn heir van daar en voor Arnhem rukte, dat zich, in 't laatste van Weidemaand, naa 't afslaan van twee stormen, ziende den derden aankoomen, door tusschenspraak van den Utrechtschen Bisschop, en het betaalen van agtduizend guldens aan 's Konings krygsknegten, by verdrag overgaf. Deeze aanzienlyke overwinning deedt ook eerlang verscheide-

(1) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 568.

1505

ne andere Steden bukken, en Harderwyk, Hattem, Elburg, Tiel, en eindelyk Bommel in Gelderland, Doesburg, Dotekom, Grol en Lochem, in Zutfeen, tot den Koning overgaan: insgelyks voegden zich eenige Hoofden van den Gelderſchen Adel aan zyne zyde. Zulks Hertog Karel, door deeze ongevallen getroffen, en den laatſten ſlag in 't waggelende gebied voor oogen hebbende, doordien de Keizer met eenen wakkeren hoop knegten reeds in 't Land van Kleef gekoomen was, den Biſſchop van Utrecht en den Heer van Montfoort tot Middelaars nam, en zich met deezen op eene onderdaanige wyze in 't Koninglyke heir vervoegde, dat omtrent Arnhem gelegen was. Koning Philips, bewoogen door de vernedering des Hertogen, die eenen voetval deedt, geleidde den zelven vriendlyk naar het Slot Roſendaal, daar de haat door een tweejaarig beſtand, dat zy met elkanderen oprechteden, (1) verzoend wierdt.

(1) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 322.

Geduurende het zelve zoude ieder de toen in bezittinge hebbende deelen behouden, en door een gelyk getal van Middelaaren het verſchil doen beſlegten, onder verband, dat, wie by vonnis van deezen tot Hertog van Gelder en Graaf van Zutfeen erkend wierdt, aan dien zouden de Staaten dier Landſtreeken hunnen eed van gehoorzaamheid afleggen: hiertoe moeſt ieder binnen twee maanden zyne bewyzen overleveren, op verbeurte des rechts. Wyders zouden de Landzaaten vryelyk moogen handelen, en de Keizer dit verdrag ook ondertekenen, midsgaders de Hertog van Kleef, die van Gulik, de Graaf van Meurs en de Biſſchoppen van Utrecht en van Luik, zoo 't hen behaagde, hierin begreepen zyn. Hertog Karel beloofde den Koning tegen alle des zelfs vyanden te zullen dienen, en dien naar Spanje te volgen: voor de koſte dier reize zouden hem, te Bruſſel of te Antwerpe, drieduizend Goudguldens te ſchenk gegeeven worden. Dit wierdt eerſt te Wageninge, zoo ik uit de Brabantſche brieven beſpeur, ſchriftlyk gemaakt, en nog nader te Bruſſel, (2) den zesden van Herfſtmaand deezes jaars, bekrachtigd; wandt Koning Philips, naa dat het verbond te Wageninge getekend was, ter vlugts naar zynen Vader den Keizer, die in 't Land van Kleef lag, getrokken, en om het hoogzwanger gaan zyner Egtgenoote weder naar Brabant gekeerd, heeft met den Hertog van Gelder, die hem verzelde, het ſtuk te Bruſſel voltooid. Alwaar hem, den zeventienden van (3) Herfſtmaand, zyne derde Dochter gebooren wierdt, deeze, van den Keizer en van de Weduwe van Engelbert Graaf van Naſſou ten doop geheeven, kreeg den naam van Maria. Omtrent welken tyd de verbintenis, die de Koningen van Spanje en Vrankryk heimelyk beſtooken hadden, alom rugtbaar geworden is, en heeft zooveel beweeging verwekt, dat ik de oorzaak noodig achte hier te ontvouwen.

1505.

(2) Chartres de Brab. te Vilvoorde in de vierde benede kaſſe, getek. *Gelre.*

(3) P. Heuteri Rer. Auſtr. Lib. VI. Cap. 8.

De Venetiaanen, door het tegen hen opgeregte drievoudige verbond van den Paus, den Keizer en den Koning van Vrankryk, in groote zorgen gedompeld, hadden ſedert by den Opperkerkvoogd ernſtig en lang aangehouden, aleer zy den zelven door de overgaave van tien Steden (4) of Sterkten van de verbinteniſſe af- en zich zelven uit het gevaar trokken. De Koning van Vrankryk zich van den Paus, op wien hy zyn grootſte vertrouwen in den voorgenoomen oorlog gebouwd hadt, verlaaten ziende, veranderde van gedachten (5) omtrent het huuwelyk van zyne Dochter Claudia met Karel Hertog van Lukſemburg, 't gene hy met zooveel drift gezogt hadt, en verleende dierhalven den Spaanſchen Koning gunſtiger gehoor. Ferdinand het beſtier van Kaſtilië opgevat hebbende, bevondt veelen der Grooten dermaate voor zynen Schoonzoon geneegen, dat hy niet alleen voor de Kaſtiliaanſche heerſchappy, maar zelf voor die van Granade, welke ſtaande zyn huuwelyk,

(4) Hiſt. Venetian. di P. Bembo pag. 90. verſa.

(5) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 671.

1505

lyk, meer op kosten der Kastiliaanen dan op die der Arragoneezen gewonnen was, begon te dugten; niet minder voor de Napelsche (1) Kroon, welke zyn Schoonzoon in den laatsten handel met Vrankryk zich al toegeleid hadt, des te naadenkelyker voor Ferdinand, omdat Gonsalvus in kwaad vermoeden stondt, en in 't vermoogen niet weinig besnoeid was, zulks dees hierdoor gehoond het Koningryk ligtlyk onder Philips konde brengen. Boven dit alles zat hem dwars in den krop, dat men, op aandryven van zynen Schoonzoon, den Koning Lodewyk met Milanen (2) bekleed hadt, en dat 'er van het recht op Borgonje en Napels niet gesprooken was. Invoege de Spaansche Koning, in deeze verwarringen bedraaid, het veiligste schattede zich met den Koning van Vrankryk te vereenigen, en dien van zynen Schoonzoon en van den Keizer te verwyderen. Met dit opzet verzogt Ferdinand des zelfs Nigt Germana van Foix, die aan Ferdinand Hertog van Kalabrië beloofd was, ten huuwelyk, te meer, omdat de Koning ten haaren voordeele van zyn recht op Napels zoude afstaan. Geheel heimelyk wierdt de handel beleid, en deeze trouw spoedig geklonken; t'evens ter wederzyde beloofd (3) van Napels, ten voordeele der Kinderen, welken uit dit bedde mogten spruiten, te zullen overlaaten; doch in gevallen zy geene Kinderen teelden, dan zoude het Ryk naar Vrankryk keeren, mids 'er, voor de koste van den laatsten oorlog, aan Spanje vyfhonderd duizend Dukaaten betaald wierden. Ja Ferdinand hadt zelf zyne Afgezanten bevoolen diergelyk een (4) verbond, als hy met Koning Lodewyk gemaakt hadt, ook met François Hertog van Valois, waarschynlyk Opvolger in Vrankryk, te sluiten.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 483.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 488.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 72.

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 71.

Koning Philips, 't zy die 't gevaar zag reizen, 't zy hy den handel zogt te stremmen, vaardigde Jan van Luksemburg, Philibert de Ville Proost van Utrecht, Philips Wielant en Jan Caulier derwaart heen, met volkoomen last van de zaaken naauwkeurig te ondertasten, den Koning reden van des zelfs misnoegen (5) te vraagen en hunne onderlinge verbintenissen voor te houden, te gelyk hem te zeggen, dat het huuwelyk tusschen Karel en Claudia heiliglyk bezwooren, en aan de gansche waereld bekend was, met meer diergelyke omstandigheden; naa welken hy den Koning deedt verzoeken, de verbintenissen te willen onderhouden, gelyk hy onveranderlyk beloofde te zullen doen, en in de waardigheid van Leenhouder hem te zullen gehoorzaamen; dierhalven wierdt de Fransche Koning gebeeden om de Nederlanden, geduurende 's Vorsten aanstaande reis, in ruste en ongemoeid te willen laaten.

(5) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 7. & seq.

De Gezanten in Vrankryk gekoomen, bragten 's Konings Gelastigden straks eenige beschuldigingen tegen Koning Philips op 't tapyt, uit oorzaake der Koninglyke (6) goederen, midsgaders het Hooggerecht dat Lodewyk vorderde, en, zoo men voorgaf, in het Graafschap Oostervant, het Land van Waas, en Rupelmonde, reeds overtreeden was. Eenige tyd aan dit geding besteed zynde, wierdt het opgeschort, en Koning Lodewyk deedt hierentusschen door eenen (7) Gezant het huuwelyk van Ferdinand en Germana van Foix den Koning Philips bekend maaken, dien met een verzoekende, van de reis naar Spanje uit te stellen, zich, zoo 'er verschil tusschen hem en Koning Ferdinand ontstaan was, als Zoensman aanbiedende. De Nederlandsche Vorst wederlei dit den Koning Lodewyk met den zelven te verzekeren, dat hy niet alleen van de Grooten en de Gemeente van Kastilië, maar zelf van zynen Schoonvader tot de overkoomst vermaand (8) en aangedreeven was, dat hy dien togt ook eerder zoude ondernoomen hebben, byaldien de Geldersche oorlog, en het zwanger gaan zyner Gemaalinne hem niet verhinderd hadden. Toen Koning Lodewyk bespeurde, dat Philips door vriendschap niet te verzetten

(6) Regalien.

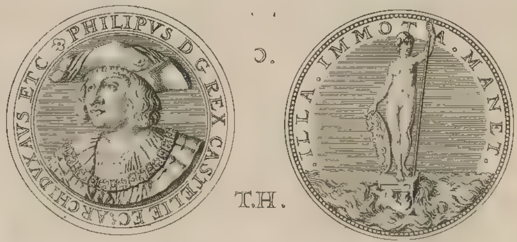
(7) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 34.

(8) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 37.

1505

was, zogt hy 'er hem toe te dwingen, en bestondt, van dien tyd af, den Hertog van Gelder (1) op te hitsen, om den twist wegens Gelderland te vervolgen. Schoon Koning Philips dus grootlyks beleedigd, niet alleen Napels verlooren, maar t'evens Arragon, byaldien zyn Schoonvader uit dit huuwelyk Kinderen overgaarde, in geen klein gevaar zag, echter, van veele ontstuimige golven aangevogten, hieldt hy zich, ondersteund door wysheid en dapperheid, onwrikbaar als eene rots in het midden eener Zee van tegenstribbelingen; des deeze zyne Vorstlyke eigenschappen zekerlyk aanleiding tot het maaken van deezen zeldzaamen gedenkpenning gegeeven hebben.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 490.

Het borststuk van den Nederlandschen Vorst wordt niet onaardig, met de keten der Guldevlies Ordere om den hals, op de eerste zyde binnen dit randschrift gevonden;

PHILIPPVS DEI GRATIA REX CASTELLIAE ETC.
ARCHIDVX AVSTRIÆ ETC.

PHILIPS DOOR GODS GENADE KONING VAN KASTILIË ENZ. AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK ENZ.

De andere zyde vertoont Pallas de Godin der Wysheid, die hier, geheel naakt met haare gewoone wapenen in de handen, onbeweeglyk in 't midden der ontroerde baaren stand houdt, het welke nog nader door den zoom deezer letteren verzekerd wordt;

ILLA IMMOTA MANET.

ZY BLYFT ONBEWOOGE.

Hoeveel gevaars deeze verandering scheen te voorspellen, echter liet Koning Philips zyne voorgenoome reis niet steeken, in tegendeel zoo dreef hy die sedert yveriger voort; zulks hy beseffende, dat hem tot het uitrusten eener Vloote, mids de togt ter Zee bestemd was, eene groote somme gelds (2) ontbrak, en dat de Landzaaten geen nieuwe schattingen draagen mogten, dierhalven verzogt hy den Staaten der Nederlandsche Gewesten, in eene van hem hiertoe aangeleide vergaderinge, om zonder hinder zyne Heerlyke (3) goederen te moogen verkoopen. Dit wierdt hem, naar 't getuigen der oude (4) Jaarboeken, zeer dwaaslyk door die van Brabant, Henegouwe, Holland en Zeeland ingewilligd; maar de Vlaamingen wilden zulks niet dulden, en ontfingen nochtans zooveel danks en niet minder eere dan de anderen.

Onder het regelen van 't Nederlandsche Staatsbestier, was Ferdinand Koning van Spanje, aan de eene zyde voor eenen opstand, uit de verdeeldheid der Kastiliaanen, aan de andere voor de overkoomst (5) zyns Schoonzoons, tegen welken hy de wapens niet

(2) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 569.

(3) Domeinen.

(4) Die Excell. Chron. van Brab. pag. n. 111.

(5) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 500.

1505 niet durfde opvatten, magtig verleegen geworden; doch wierdt eerlang uit deeze bekommeringe gered door de minnelykheid van Koning Philips, die zynen Schoonvader schreef, dat zyn voorneemen t'eenemaal tot den Vreede en eendragt strekte; dierhalven was zyn wensch altyd in goed verstand met den zelven te leeven, en om deeze zyne oprechte meening te toonen zondt hy volkoome magt aan zyne Afgezanten, om met de Gelastigden van Koning Ferdinand te handelen. Uit krachte van deeze orde, wierdt te Salamanca eene vergadering aangerigt, op welke, naa eenigen woordenstryd, de handel geslooten, en, den vierentwintigsten van Slagtmaand, onder deeze voorwaarde getekend is: dat de twee Koningen Ferdinand (1) en Philips, midsgaders de Koningin Johanna met een gelyk vermoogen over Kastilië heerschen zouden; dat de wetten, instellingen, afkondigingen en alle openbaare zaaken uit den naam deezer drie gegeeven, en met deeze woorden, *uit last hunner Majesteiten*, zouden begonnen worden; zoodra Koning Philips en Koningin Johanna in hunne Staaten zouden treeden, dan zoude het volk hen als zyne wettige Oppervorsten, en aan Ferdinand als Bestierder, midsgaders aan den Aardshertog Karel als Opvolger en Erfgenaam der Kroonen van Kastilië, van Leon en van Granade trouw zweeren; de inkoomsten zouden in twee gelyke deelen gescheiden, en de eene helft aan den nieuwen Koning, de andere aan Ferdinand gegeeven worden; op gelyke wyze wierden de voordeelen der drie magtige Ridder Orderen van S^t. Jacob, van Calatrava, en van Alcantara, schoon deezen, volgens blyk der Pauslyke bullen, alleen aan Ferdinand behoorden, verdeeld; insgelyks zoude met alle ampten, bedieningen en voogdyën dus tusschen hen rechtvaardiglyk gehandeld worden. Tot Beschermers deezer gemaakte schikkinge hadt men den Paus, den Keizer, den Koning van Engeland en dien van Portugaal genoemd; en wierdt straks een getrouw afschrift (2) naar Vlaandre aan den Nederlandschen Vorst gezonden. Hoewel dees noch die van zynen Raad niet veel behaagen schiepen in 't verminderen des gezags, echter is het verbond, uit vreeze voor den Franschen Koning, zonder draalen bekrachtigd, bezwooren en afgekondigd. Zulks men in Nederland, ten bewyze deezer Koninglyke vereeniginge en de verdeelinge dier heerschappye, den volgenden legpenning in het licht gegeeven heeft. 1505

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 501.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 502.

♀

B

De gekroonde afbeeldingen van Ferdinand en Philips staan, met de Ridderordere van 't Guldevlies omhangen, op het voorstuk; wandt de eerstgemelde was in het drieënzeventigste jaar der voorgaande (3) eeuwe van Hertog Karel den Stouten met dat halssieraad beschonken; hy voerdt als Gebieder het zwaard, en Philips alleenlyk den Koninglyken Schepter; tusschen hen ziet men den Ryksappel, een teken van dat deel des Aardkloots, over het welke zy saamen het gezag voeren zouden; zynde dit alles beslooten binnen deezen letterkring;

(3) Maurice Blason des Chevaliers de la toison d'or fol. 78.

IETTOIRS POVR LA CHAMBRE DES COMPTES.

LEGPENNINGEN VOOR DE KAMER DER REKENINGEN.

Om de afgezonderde heerschappy deezer twee Koningen te onderkennen zyn 'er drie byzondere wapenschilden, die van eenen leeuw gedraagen worden, naar ieders waardigheid op de keerzyde geplaatst; aan de regterzyde vindt men de wapens dier Landen, wel-

1505 ke de Koningen met elkanderen beſtieren zouden, naamenlyk Kaſtilië, Leon en Granade; aan de ſlinker Arragon en Sicilië, die Ferdinand alleen bezat; en onder Ooſtenryk Borgonje enz. welken aan Philips behoorden, gelyk de Ridderordere die 'er aanhangd, alzoo hy het vierde Opperhoofd was. Het randſchrift is als het voorgaande. 1506

Terwyl de Nederlandſche Vorſt alom de voornaamſte Steden zyner Landen beſchouwde, en het beſtier der zelven omzigtig beſtelde, was Karel Hertog (1) van Gelder, den zieken ſpeelende, te Antwerpe gebleeven, en van daar vermomd weder naar Gelderland gevlugt; dit bragt echter geene verandering in het opzet des Landsheeren, die Jacob van (2) Lukſemburg, Graaf van Gavere en Ridder van 't Guldevlies, in de plaats van den overleeden Engelbert van Naſſou, tot Landvoogd van Vlaandre aanſtelde; en om het Opperbewind in zyn afweezen te voeren, verhief hy Willem van (3) Croy, Heer van Chievre en Aarſchot, tot algemeenen Stedehouder over alle zyne Nederlanden. Wyders de opvoeding zyner Kinderen aan zyne Zuſter Margarita van Ooſtenryk bevoolen hebbende begaf hy zich, om by de hand te zyn, naar Zeeland, en heeft aldaar, geduurende zyn verblyf in de Abdye van Middelburg, de zeventiende hoofdvergadering der Guldevlies Ridderen op den zeventienden van Wintermaand (4) gehouden, te gelyk de plaatſen der geſtorvenen met deeze tien nieuwe leden vervuld, Hendrik Prins van Wales, Paulus Heer van Lichtenſtein, Karel Vryheer van Lalein, Wolfgang Graaf van Furſtenberg, Don Jan Manuël, Floris van Egmond Graaf van Buuren, Jacob Graaf van Hoorn, Hendrik Graaf van Naſſou, Frederik van Croy Heer van Reux, en Philibert Heer van Veere.

(1) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 323.

(2) De L'Eſpinoy Antiquitez de Fland. fol. 79.

(3) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol 296. verſo.

(4) Reygersberg Chron. van Zeel. door Boxhorn, II. deel pag. 368.

1506 Wanneer eindelyk alles vaardig en de wind gunſtig was, wierdt de Koning met de Koninginne, den tienden van Louwmaand (5) in het zesde jaar naa de vyftienhonderd, in eene roeiſchuit van Middelburg naar Armuije gevoerd, vervolgens met al den ſtoet van Heeren en Jufferen aan boord gekoomen, zynze met eene Vloote van drieënveertig wel toegeruſte ſchepen, die voor het grootſte deel van Zirikzee waren, en over welken Philips, Baſtaardzoon van Philips den Goeden Hertog van Borgonje, het bevel voerde, van Vliſſinge in Zee geſtooken. Toenze Engeland in 't gezigt kreegen, ſloeg by ongeluk de brand (6) in het ſchip dat den Koning voerde, en de Juliaan geheeten was, tot ongemeene verſlaagenheid der meêvaarenden, die ieder ogenblik den dood te gemoet zagen; maar, door de vlyt der Matroozen de vlam nog tydig gebluſt zynde, vervielenze in geen minder gevaar door 't uitberſten van een verſchrikkelyken ſtorm, die de Vloot heren derwaart verſtrooide, en ſommige ſchepen onder de golven (7) begroef, andere in zoodaanige benaauwdheid bragt, dat eenigen, naa 't uitſtaan van veele rampen, zich gelukkig achtten de ſchipbreuk te ontſlippen, en zich in de haven van Weymouth te konnen bergen; inzonderheid de Kaſtiliaanſche Koning en Koningin, welken, door den wind en de baaren geſlingerd en geſold, dermaate vermoeid en der Zee wars waren, datze, zelf tegen het beſluit hunner Raaden, naar Land wilden, alwaar alles in rep en roer was. Wandt de onverwagte aankoomſt deezer ſchepen, bragt de Engelſen, bevreeſt voor eenen overval, in groote ontſteltenis en ſtraks in de wapenen. De Ridder (8) Tranchard, die 'er het gezag voerde, kwam in der yl met eenige benden derwaart aan ſtuiven; maar den Koning van Kaſtilië vindende bewees hy dien alle beleefdheid, zyn eige huis tot 's Konings verblyf aanbiedende; welke hoflykheid Philips niet van de hand geweezen zoude hebben, zoo hy niet met een begreepen hadt, dat hem het landen, zonder orde des Engelſchen Konings, aan wien reeds een bode verzonden was, niet vry ſtondt.

Zoodra Koning Hendrik hiervan tyding

(5) Reygersberg Chron. van Zeel. door Boxhorn, II. deel pag. 369.

(6) Heuteri Rer. Auſtr. Lib. VI. Cap. 8.

(7) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 596.

(8) R. Thoyras Hiſt. d'Anglett. Tom. IV. pag. 515.

1506 ding kreeg, deedt hy den Graaf van Arundel vertrekken met last om den Koning en de Koninginne van Kastilië behoorlyke eer te bewyzen, t'evens bekend te maaken, dat hy ten spoedigste hen zoude koomen omhelzen. Des Koning Philips, om tyd te winnen, den Koning Hendrik tot Windsor te gemoet ging, terwyl zyne Gemaalin met kleine dagreizen volgde. Hendrik ontfing zyne gasten met uitmuntende betuigingen van vriendschap, om dus te ligter zyn voordeel te bejaagen; wandt eenige dagen laater gaf hy Philips te kennen, vermids dees van waardigheid veranderd was, dat het vernieuwen van hun onderling verdrag van vreede en vriendschap in deezen stand der zaaken geheel billyk zoude zyn. Philips bedugt zynde of Hendrik, die in een naauw verbond met Koning Ferdinand leefde, hem in Engeland mogt ophouden, volgde 's Konings begeerte, en vernieuwde den negenden van Sprokkelmaand den ouden handel dermaate ten voordeele van Engeland, dat de Nederlanders, onder andere leden, in 't vervolg de vryheid van op de Engelsche kusten te moogen visschen hierdoor verlooren.

Naauwlyks was dit verbond bekrachtigd, of Hendrik openbaarde zyn voorneemen aan Philips van des zelfs Zuster Margarita, Weduwe van Savoije, te willen trouwen, 't gene den Kastiliaanschen Koning niet weinig behaagde, wyl hy Hendrik hierdoor nader aan zich verbinden, en dus van zynen Schoonvader verwyderen zoude; om deezen knoop aan te trekken, beloofde Philips (1) voor eene huuwelyksgaave driehonderdduizend, en aan jaarlyksche inkoomste drieduizendagthonderdenvyftig Schilden aan zyne Zuster meê te geeven, op welke voorwaarden het huuwelyk den twintigsten van Lentemaand te Windsor gesslooten wierdt; tot zooveel genoegen voor den Engelschen Koning, dat hy, vreezende of Philips, eens buiten zyn vermoogen zynde, deeze beloften mogt verbreeken, wel uitdrukkelyk bedong, dat de voornaamste Grooten van Nederland dit ook bezweeren zouden, gelyk eenigen in 't vervolg gedaan hebben. 1506

(1) R. Thoyras Hist. d'Anglett. Tom. IV. pag. 516.

Sedert besteedde Hendrik al zyn vermoogen om Edmond Polus, Zoon des Graaven van Suffolk en van Elizabet Zuster van Eduard den Vierden, die uit het Huis van Jork gesprooten, onder zyne regeering gevlugt, en door Philips in den Gelderschen oorlog gevangen was, in zyne magt te krygen, gelyk hem door reden, verzoeken en beloften eindelyk gelukte; wandt met dit inzigt hadt hy Philips naar Londen geleid, met de Ridderordere des Kousebands (2) beschonken, en zoolang met vermaaklykheden, speelen en gasteryen opgehouden, tot Suffolk overgezonden en in zyn geweld was. Op deeze wyze zyn oogmerk bereikt hebbende liedt hy den Kastiliaanschen Koning, die 'er ruim twee maanden verspild hadt, in 't begin van Grasmaand met de overgebleevene schepen naar Spanje vertrekken. Koning Ferdinand, ondertusschen het ongeval en 't verstrooijen der Nederlandsche Vloote te weeten gekoomen, deedt op alle kusten van Spanje de beste schepen verzaamelen, schielyk toetakelen, en die, onder het bevel (3) van Karel Hendrik van Cisneros, zyne Kinderen in Zee opzoeken.

(2) R. Thoyras Hist. d'Anglett. Tom. IV. pag. 517.

(3) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 503.

In deezen stand der zaaken poogde Ferdinand verscheidene Vorsten, maar boven allen zynen Schoonzoon Emanuël, Koning van Portugaal, (4) in zyne belangen te krygen, doende den zelven ondertasten, hoeveel onderstands hy van hem te wagten hadt, als Koning Philips den gesslooten handel weigerde te volgen; doch Emanuël, in onderling vertrouwen en naauwe verbintenisse met Philips leevende, gaf koel en dubbelzinnig antwoord aan Koning Ferdinand: welke eindelyk de ontslaaging van Maagdschap, die 'er tot zyn huuwelyk met Germana van Foix vereischt wierdt, met veele moeite, wyl 'er de Keizer en Koning Philips zich tegen kantten, van Paus Julius verkreegen hebbende, te Valladolit op den tien-

(4) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 505.

1506 den van Lentemaand (1) getroud was. Den naasten dag aan deeze plechtigheid, heeft Ferdinand, voor zich en zyne Naakoomelingen, den handel des Vreedes tusschen Vrankryk en Spanje, met diere eeden bekrachtigd. Weinig tyds laater, door veele Napolitaansche Heeren uit de partije van Anjou den Koning Ferdinand en de Koninginne Germana, als wettige Oppervorsten, trouw en manschap beloofd zynde, nam Ferdinand zynen weg naar Burgos om den nieuwen Koning te gemoet te gaan; maar te Torquemada koomende, wierdt hem kennis gegeeven, dat zyn Schoonzoon en des zelfs Gemaalin, den agtentwintigsten van Grasmaand, (2) in de haven van Corunna geland waren.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 508.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 509.

Met de aankoomste van Koning Philips, uit welke de Landzaaten niet dan vreugde en rust te gemoet zagen, scheen alles zich tot bittere scheuring en een openbaar oproer te schikken, ter oorzaake dat men den jongen Koning de ooren vol blies van het naadeel, 't gene hem, zoo uit zyn Schoonvaders huuwelyk als het voorgemelde verdrag, te wagten stondt; waardoor hy Ferdinand verdacht hieldt, en overzulks onmiddelyk aan den Adel van Galitië en aan alle Grooten van Kastilië schreef, om (3) hen te beweegen, datze zich openlyk voor hem verklaarden; ook verzogt hy de zelven om by hem te koomen, en hunne Krygsbenden mede te brengen, opdatze hem door raad en kracht zouden moogen sterken. De meesten volgden de begeerte van den nieuwen Koning, gelyk gemeenlyk de opgaande en zelden de overhellende Zon geëerd wordt; doch het vuur van tweedragt, dat dus allerwegen ontfonkte, wierdt door de wysheid, ondervinding en bezaadigdheid van Ferdinand nog voor 't uitberlsten gedoofd; wandt Ferdinand, om zynen Schoonzoon over des zelfs gelukkige aankoomst te begroeten, hadt hem, tot dit einde, Raimond van Cordonna en Ferdinand van (4) Vega gezonden, boven deezen ook Pieter van Aijala afgevaardigd, om door des zelfs bekwaamheid den Koning Philips, tot het terugge zenden van tweeduizend Duitsen, die hem volgden, te beweegen; wyl dit volk den Kastiliaanen, agterdochtig in den aard, mogt hoonen en ontrusten; anderen weder waren uitgegaan om den Koning Philips tot eene saamenspraak te noodigen, laatende de plaats, en den tyd waar, en op welken, aan des zelfs verkiezinge over.

(3) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 510.

(4) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 512.

Niettegenstaande deeze vreedzaame aanbieding was Ferdinand te raade geworden, byaldien de zelve niet vlotten wilde, om zich echter met geweld in de heerschappye van Kastilië te handhaaven, en verzaamelde met dit oogmerk van alom veel volks byeen; ja hy deedt den Franschen (5) Koning van 't gene 'er in Spanje voorviel verwittigen, en te gelyk verzoeken om den Hertog van Gelder en den Bisschop van Luik, twee onrusten, tot het bestooken der Nederlanden te willen aandryven, opdat Philips, aan dien kant gesard, te ligter met hem mogt verzoenen. In dusdaanige bekommeringen lag Ferdinand gezwagteld, wanneer de begeerde saamenspraak zich beter naar zynen wensch schikte dan hy verwagtte; wandt zyne gedaane voorstellingen, hoewel tegen de borst van 's jongen Konings Raaden, wierden door 't aanhouden van Ferdinand, en door de verdeeldheid, die uit de eerzugt tusschen de Spaansche en Nederlandsche Grooten ontstondt, eerlang van gevolg; omdat Philips te Sanabria gekoomen, van sommigen zyner Raaden aangezet, zynen Schoonvader, die te Astorga was, eindelyk deedt begroeten, en des zelfs begeerte, door tusschenkoomst van Ximenez, Aardsbisschop van Toledo, inwilligde.

(5) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 520.

Een zeker gehugt (6) Remessal, even verre van Sanabria en Astorga gelegen, wierdt tot het gesprek der Koningen uitgekoozen. Philips verscheen 'er met eenen drang van omtrent duizend Krygsknegten; Ferdinand in tegendeel vervoegde zich derwaart alleenlyk met tweehonderd (7) ongewapenden, die op muilezels gezeten waren. De

(6) Petri Martyr. Angl. Epist. 308.

(7) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 524.

1506

De jonge Koning, dus zynen Schoonvader genaderd, maakte beweeging om van zyn paerd te klimmen, en de hand van Ferdinand te kussen; maar dees voorkwam de vernedering door zynen Schoonzoon te omhelzen. Zoodra de eerste hoflykheid verrigt was, tradt Ferdinand, verzeld van den Aardsbisschop van Toledo, met Philips, gevolgd van des zelfs Raadsman Manuël, naar eene bygelege Kappel: naauwlyks waren de Koningen binnen, of de Aardsbisschop zeide met eene vrymoedigheid tegen (1) Manuël, *laat ons gaan, wyl 't den Onderdaanen niet betaamd zich in den byzonderen ommegang hunner Oppervorsten te mengen, als strydende met de welleevenheid en de schuldige eerbied:* hoewel Manuël besllooten hadt zich van zynen Heer niet te scheiden, echter dorst hy den Aardsbisschop niet wederstreeven, zulks die straks de deur toetrok, en vervolgde, *ik zal deezen dag het ampt van deurwagter waarneemen*; voorts zettede hy zich op eenen steen neder om te beletten, dat 'er niemand in kwam. Twee uuren liepen 'er met klagten, Staat- en Zeedekundige lessen, die Ferdinand zynen Schoonzoon voorstelde, door, wanneer de Koningen, zonder iet besllooten te hebben, misnoegder dan ooit, vertrokken, en dat, tot ieders groote verwondering, de Vader van zyne Dochter Johanna, die geduurig naauw bewaard wierdt, noch de Schoonzoon van zyne pas verkreege Moeder Germana, geen woord gerept hadden. Ferdinand, geen einde aan deeze stribbelingen ziende, wierdt sedert te raade de regeering van Kastilië aan Philips af te staan en zich naar Arragon te begeeven, gelyk hy, naa dat dees afstand heimelyk door hem wederroepen was, volbragt.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 525.

Het voordeel en de rust, die de Kastiliaansche Koning uit den afstand zyns Schoonvaders, en uit de alleenheerschinge des Ryks te wagten hadt, wyl de Koningin Johanna onbekwaam (2) om te gebieden geoordeeld wierdt, verwekten hem groote vreugde, welke niet weinig verminderde door de nieuwe maare, die men hem uit Vrankryk bragt, en hierin gelegen was. Koning Lodewyk, voor omtrent twee jaaren het huuwelyk tusschen zyne Dochter Claudia en Karel Hertog van Luksemburg geslooten hebbende, 't zy om hierdoor met Milanen bekleed te worden, 't zy om uitzigt op Napels te behouden, of, zoo anderen melden, om zich beter van de Venetiaanen (3) te wreeken, bevondt sedert zyne verwagting niet voldaan, en deeze verbintenis zoo gevaarlyk voor zyn Ryk, dat hy van voorneemen veranderde, en eindelyk naar middelen zogt om die, zonder krenkinge zyns goeden naams, te vernietigen. Meenigwerven wierdt het zelve op de byzondere vergaderingen der Edelen en Steden verhandeld, en de gemaklykste wys uitgedacht om de moeijelyke gevolgen voor te koomen; doch niets wierdt zoo billyk geoordeeld, dan den Koning tot het beroepen van 's Ryks Staaten te raaden; de zelven, in Bloeimaand deezes jaars te Tours (4) vergaderd zynde, stelden het gevaar des bestemden huuwelyks den Koning geheel ernstig voor oogen, en baden hem om het welvaaren zyner Onderdaanen, van welken hy Vader geheeten wierdt, zyne Dochter Claudia met François van Angoulême, vermoedelyken Erfgenaam der Kroone, te willen doen trouwen.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 529.

(3) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 679.

(4) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 43.

Koning Lodewyk, schoon veelen hem voor de beweegende oorzaak kenden, bragt welstandshalven zyne zwaarigheden hierover, en over het verbreeken zyner beloften, in bedenking onder zyne Raaden, welken eindelyk tot dit besluit kwamen, dat de Koning boven alles verplicht was den eed, dien hy ter verzekeringe zyner Onderdaanen, en tot heil des Ryks by zyne Krooning gedaan hadt, te moeten houden; uit aanmerkinge van den zelven, was het niet in zyn vermoogen om de goederen der Kroone te vervreemden, en zyne Dochter tot naadeel des Lands uit te trouwen, of

1506

dusdaanige onherſtelbaare ſchaade te koeſteren of te kweeken: ja men eindigde met hem te zeggen, dat het vernietigen van 't huuwelyk goed, rechtvaardig, redenlyk, en geen enkel raadsbeſluit maar de ſtem des volks was, die hem hiertoe vorderde. Het ſtuk deeze kleur hebbende is ſtraks van den Koning voltooid, en zyne Dochter Claudia, op den eenentwintigſten van Bloeimaand, (1) door den Kardinaal van Amboiſe in de volle vergaderinge aan François Graaf van Angoulême ondertroud. De merkwaardigheid van dit bedryf, en het deel, 't gene François, als Opvolger des Ryks, in den loop deezer geſchiedeniſſen zal krygen, noodigt my om zynen penning, weinig tyds vroeger gemaakt, hier in te laſſen.

1506

(1) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 50.

F.

François Hertog van Valois en Graaf van Angoulême ſproot uit Karel den Vyfden Koning van Vrankryk, door Lodewyk Hertog van Orleans tweeden Zoon van dien Koning en Broeder van Karel den Zesden; zyn Grootvader was Jan Graaf van Angoulême, de derde Zoon van den gemelden Lodewyk; zyn Vader Karel teelde hem by Aloiſia Dochter van Philips Hertog van Savoije, welke hem den twaalfden van Herfſtmaand (2) in 't vierennegentigſte jaar der voorgaande eeuwe ter Waereld bragt; en dewyl zyn Vader twee jaaren laater geſtorven (3) was, zoo voert hy als eenige Zoon, rondom zyne jeugdige afbeelding, de erflyke eernaamen op de voorzyde van deezen penning:

(2) Daniel Hiſt. de France Tom. V. pag. 1.
(3) Imhof Geneal. in Gall. Tab. XII.

FRANCOIS DVC DE VALOIS, COMTE D'ANGOLESME, AV X AN DE SON EAGE.

FRANCOIS HERTOG VAN VALOIS, GRAAF VAN ANGOULEME, IN HET TIENDE JAAR ZYNS OUDERDOMS.

De keerzyde draagt eenen Salamander leggende in eenige vlammen, van welk dier de oude Natuurkundigen (4) ſchreeven, dat het in 't vuur leeven, en het zelve door zyne koude eigenſchappen bluſſen konde; hoe het zy, men vindt de vlammen hier als een zinnebeeld van de neigingen en driften der menſchen, zoo ik meene, afgebeeld, en deeze bygeſtelde ſpreuk als uit den mond van den Graaf van Angoulême voortkoomende:

(4) Paradyn Prinslyke Devyſen pag. 27.

NOTRISCO ALBVONO, STINGO ELREO. MCCCCCIIII.

IK VOEDE HET GOEDE, BLUSSE HET KWAADE. 1504.

Koning Lodewyk, geen ander dekſel hebbende dan te verſpreiden van de Staaten zyns Ryks tot dit huuwelyk gedwongen te zyn, deedt zulks zyne Bondgenooten, alsmede andere Vorſten alom weeten. De Keizer en de Koning van Kaſtilië, hunnen voornaamſten Erfgenaam den Hertog van Lukſem-

1506

ſemburg hierdoor van het uitzigt op de Hertogdommen Milanen, Bretanje en Borgonje, midsgaders de Heerſchappy van Genua, Aſte en Blois verſteeken ziende, hielden zich magtig gebelgd, inzonderheid Koning Philips, die, ſchoon zyne Nederlanden aan 't gevaar van de invallen des Franſchen Konings, des Luikſchen Biſſchops en des Hertogen van Gelder bloot ſtonden, echter deezen hoon niet ongemerkt zoude gelaaten hebben, zoo de zaaken in Kaſtilië ſedert niet een ander aanzien gekreegen hadden.

Wandt Philips, belemmerd met de Koninginne Johanna zyne Gemaalinne, die eenigen tyd van 't gebruik haarer gezonde reden ontblood was, hadt eerſt den Grooten en vervolgens den Staaten des Ryks (1) voorgedraagen om haar in verzekeringe te ſtellen; maar de Kaſtiliaanen uit ongemeene achtinge voor de overleede Koninginne, of uit meerdere zugt voor hunne natuurlyke Landsvrouwe dan voor eenen uitheemſchen Vorſt, die wegens zyne Egtgenoote alleenlyk in 't gebied konde treeden, wilden zulks niet gedoogen; te meer, omdat men het ongemak der Koninginne uit naayver omtrent haaren Gemaal en des zelfs ſpeelende minne geſproote waande, mids Philips de bekooringen der Vrouwlyke ſchoonheden by uitneemendheid onderhevig was. Dierhalven wierdt het voorſtel in de vergaderinge der Staaten verworpen, Johanna andermaal voor Koninginne, Philips (2) alleenlyk in waardigheid als haar Gemaal voor Koning, en de Prins Karel hun Zoon voor wettige Opvolger en Erfgenaam der Kroone, naa den dood zyner Moeder, erkend.

(1) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 533.

(2) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 534.

De achtbaarheid des Konings, dus geſchonden, ontfing nog grooter krak, toen Philips ter kwaader uure beſtondt de Amptenaaren des Gerechts te dwingen, de vryheden der Geloofsonderzoekeren te beſnoeijen, veele Kaſtiliaanen hunner bedieningen en Stêvoogdyen (3) te ontblooten, en Nederlanders in de zelven te dringen; waardoor de agterdocht diepe wortels in de gemoederen van dien Landaard ſchoot, niet weinig verzwaard door 's Konings gebrek aan geld, en der Kaſtiliaanen aan leevensmiddelen; invoege eenigen, gemerkt de ſpelen, de gaſteryen en de vermaaklykheden ten Hove, echter voortgingen, zich grootlyks beklaagden, en weder naar Ferdinand verlangden; maar dees, van een geweldig wantrouwen bezeten, was naar Napels gevaaren, omdat hy den Grooten Veldheer Gonſalvus voorheen vrugtloos opontbooden, en ſedert aan valſche gerugten van des zelfs vyanden geloof geſlaagen hadt, even of Gonſalvus eenen anderen, 't zy den Keizer, 't zy den Koning van Vrankryk, of met hulpe van den Paus zich zelven op den Napelſchen Troon (4) wilde ſtellen: maar Ferdinand, zoodra hy alles in orde en te zyner gehoorzaamheid bereid vondt, viel in vry grooter kommer, door de tyding van het overlyden zyns Schoonzoons Philips.

(3) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 535. & 536.

(4) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 540.

Dees te Burgos gekoomen om de voorbereidſelen tot de Kroning te beſtellen, en zyns Schoonvaders trouwſte aanhangers yverig vervolgende, midsgaders aan zynen Gunſteling Manuël de Voogdy van Burgos opgedraagen hebbende, wierdt van den zelven Vorſtlyk onthaald, naa de maaltyd viel de Koning Philips (5) aan 't kaatſen, en, door 't hevig en langduurig ſpeelen verhit zynde, aan het doorſlaan van veel met ys gekoelden dranks, welke hem zoodaanige ontſteltenis verwekte, dat hy van eene kwaadaardige koorts aangetaſt binnen weinige dagen in 't graf raakte. Men vindt 'er, die melden, (6) dat hem een langzaam vergif was ingegeeven; doch (7) anderen, die dit verwerpen, ſchryven de oorzaak aan 's Konings uitgelaatene ontugtigheden toe. Een zeker ooggetuige van 't gene toen aan 't Hof omging ſchryft, (8) dat het ongemak ſproot uit ontſteekinge door het kaatsſpel behaald, daar de Geneesheeren nog byvoegden, dat het hartzeer van zich zonder geld te vinden om zyne Krygsbenden te betaalen hier veel toe hielp. Hoe het zy, dit Ooſtenryk-

(5) Hiſt. Gener. d'Eſpagne Tom. V. pag. 672.

(6) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 684.

(7) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 542.

(8) Petri Anglerii Epiſt. 313.

1506

rykſche licht ging, den vyfentwintigſten (1) van Herfſtmaand deezes jaars, in den ouderdom van agtentwintig jaaren driemaanden en drie dagen onder.

(1) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 543.

Philips, in den opgang zyner grootheid geſtorven, is om zyne bekoorlyke eigenſchappen zelf van veele zyner tegenſtreeveren gepreezen geworden; wandt nevens een wel geſchaape lighaam, en een ſchoon aanzigt, in het welke eene zekere Majeſteit en minnelykheid doorſtraalde, bezat hy eene edele inborſt en een zagt gemoed; hoedaanigheden, die van ieder geroemd, en t'evens van de Hovelingen, op welken hy te veel vertrouwde, en zelfs de gewigtigſte zaaken liet ruſten, meenigwerven misbruikt wierden. Het gemeene volk, dat niet zelden aan bygeloof vaſt is, duidde by deezen uitgang de Staartſtar, die zig in Oegſtmaand (2) vertoond hadt, als eene voorſpelling van deezen dood en der onheilen, met welken Spanje gedreigd wierdt. Middelerwylen wierdt het lighaam des Konings in het Klooſter der Kartuizeren van Miraflores, niet verre van Burgos, te ruſte geleid, en zyn hart naar Vlaandre in het graf zyner (3) Moeder, binnen de Vrouwekerk te Brugge overgebragt; maar de roem zyner deugden leeft nog door de wakkerheid der Hiſtoriſchryveren, gelyk zyne gedaante door de vlyt der Konſtenaaren op deeze gedenkpenningen, welken ſedert, tot een waardig geheugen van zynen naam en geſtalte, gemaakt zyn.

1506

(2) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 544.

(3) J. Marchantii Flandriæ Deſcript. pag. 322.

L.

♀

M.

I. Het afbeeldſel van den Koning wordt op deeze penningplaat in 't harnas, met de Kroone op het hoofd en den Schepter in de hand, gevonden; hebbende deezen tytel, dien hy nooit gevoerd heeft, in den rand;

PHILIPPVS I. HISPaniarum REX.

PHILIPS DE EERSTE KONING VAN SPANJE.

II. De voorzyde van den tweeden draagt het zelve afbeeldſel, in ruimer lighaams geſtalte, met de Straalkroone op het hoofd, en de ſlinker wang voor gekeerd. Hoewel de

1506 de tytels en andere omſtandigheden tegen den tyd en den perſoon des Konings niet ſtryden, nogtans blykt uit het wapen van Navarre, 't gene op de rugzyde geſteld is, dat dees penning ten minſten zes jaaren laater gemaakt moet zyn, wyl deeze Landſtreek niet eerder onder de Spaanſche Kroon gebragt is; wandt men vindt 'er eèn gekroond wapenſchild, 't gene in twaalf deelen geſcheiden en in vier ryen, ieder van drie afzonderlyke wapens, geſchaard is; de eerſte bevat Kaſtilië, Leon en Arragon; de tweede Sicilië, Navarre en Napels; de derde Granade, Ooſtenryk en Nieuwborgonje; de vierde Oudborgonje, Brabant en Vlaandre: zynde, zoo van den eenen als van den anderen kant, omſingeld van deeze letteren; 1506

PHILIPPVS DEI GRATIA CASTILIÆ ET LEGIONIS ET CÆTERORUM REX, ARCHIDUX AVSTRIÆ, DUX BVRGUNDIÆ, FILIUS MAXIMILIANI I. ROMANORUM IMPERATORIS.

PHILIPS DOOR GODS GENADE KONING VAN KASTILIË, EN VAN LEON, EN DER OVERIGE (RYKEN), AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, HERTOG VAN BORGONJE, ZOON VAN MAXIMILIAAN DEN EERSTEN KEIZER DER ROMEINEN.

HISTORI
DER
NEDERLANDSCHE
VORSTEN:
DES EERSTEN DEELS
ZESDE BOEK.

1506

DE onverwagte dood van den jongen Koning Philips baarde eene gevaarlyke verandering in het beloop der Kastiliaansche heerschappye; wandt de Nederlanders, die tot vergelding hunner diensten met de voornaamste ampten der Kroone bekleed waren, verwekten zich grooten haat door het bedenken van verscheidene vonden tot het vergaderen van (1) schatten, met welken zy, by de eerste gelegenheid, weder naar hun Vaderland meenden te keeren. Niet minder ontsteltenis verschafte de verdeeldheid van de Grooten des Ryks, die, gelyk het dikwylen gebeurt, hun eige voordeel boven dat van den Staat zogten; dewyl de meesten den ouden Ferdinand af- en Philips toegevallen waren, en thans des eerstgemeldens bestier te dugten hadden, ontstond 'er groote partyschap, die moeijelyk te beslegten was, daar het ontzag geene plaats vondt; mids Ferdinand afweezend, de Koninglyke Weduwe buiten staat om te regeeren, en haar Zoon Karel een kind, dat buiten 's Lands gebooren en gekweekt, dus naar de zeden en neigingen van den Spaanschen aard niet gesteld was: ook zoude dees, byaldien hem de Kroon wierdt opgedraagen, eenen Voogd noodig hebben.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 546.

Alle deeze zwaarigheden, en eens ieders byzonder wantrouwen, deeden verscheidene der aanzienlykste Staatslieden zonder toeven by den Aardsbisschop van Toledo vergaderen, en onder andere middelen, welken zy tot heil en rust des Ryks dachten te behooren, besluiten, van zig te onderwerpen aan de uitspraake van zes Middelaaren, die, van gelyk getal van de eene en de andere partye verkoozen, de verschillen nevens den Aardsbisschop zouden beslegten; wyders (2) zwoerenze met plechtige eeden geen volk in de wapenen te zullen brengen, elkanderen niet te beledigen, de Steden en Sterktens wel te bewaaren en de Koningin in haare vryheid te laaten. Ja veelen verbonden zich eerlang schriftlyk (3) van haar getrouw te zullen zyn, haar vermoogen te zullen onderschraagen, en haare bevelen naauwkeuriglyk te zullen gehoorzaamen. Invoege de Koningin, in volle waardigheid erkend, en in de openbaare stukken des Ryks alleen genoemd wierdt; gelyk men te dier

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom V. pag. 549.

(3) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 560.

1506 dier oorzaake rekenpenningen vindt, die met haare tytelen bestempeld zyn, van welken dees tot bewys kan strekken. 1506

M.

De vereenigde wapens van Spanje en Oostenryk zyn op de eerste helft, en de tak van eenen granaatboom met vrugt en bloemen, het wapen van Granade, is op de wederhelft gesteld; zynde van den eenen en den anderen kant door deeze letters omvangen;

IETTONS DV BVREAV DES MAISTRES D'HOSTEL DEL' LA ROINE DE CASTILLE, DE LEON ET DE GRANADE.

LEGPENNINGEN VAN DE REKENKAMER DER HOFMEESTEREN DER KONINGINNE VAN KASTILIË, VAN LEON EN VAN GRANADE.

Vermids de ontsteltenissen, niettegenstaande deeze voorzorg, dagelyks wakkerden, zoo meenden eenigen der Koninglyke Raaden hoognoodig te zyn om de algemeene Staaten (1) te Burgos byeen te roepen, en zogten de Koningin, wyl dit aan 't Oppergezag behoorde, hiertoe te beweegen. Maar zy met geene konsten tot het bekrachtigen des besluits te brengen zynde, en de Raaden op eige vermoogen met het zelve voortvaarende, zoo is 'er, door 't gering getal die op dit gebod verscheenen, echter niets verrigt. Sedert sloegen de Kastiliaansche Grooten, om den Staat uit deeze verwarringe te redden, voor, om Ximenez, Aardsbisschop van Toledo, zoolang aan het roer te stellen tot Ferdinand wederom gekoomen zoude zyn. Anderen dreeven, dat men de Koningin als gestorven beschouwen, haaren Zoon Karel, den wettigen Erfgenaam, derwaart ontbieden, en de Voogdy (2) zyns persoons, t'evens die van Kastilië, aan den Keizer Maximiliaan, den Vaderlyken Grootvader, opdraagen moest. Indien dit stand greep, hadt de Keizer geschreeven, en zynen aanhangeren beloofd van Duitsland te verlaaten, en zich naar Spanje te zullen begeeven. Men vondt 'er ook, die het bestier den Koning van Portugaal, of, dat verder liep, den Koning van Navarre wilden opdraagen. Doch deeze ontwerpen wierden door Ximenez en zyne zes Amptgenooten, midsgaders door de vermaaningen van Ferdinand, die den Grooten uit Napels geschreeven hadt, in bedenkinge genoomen en sleepende gehouden.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom V. pag. 555.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 557.

Hoe omzigtig de Staatkundige Aardsbisschop Ximenes alles bestelde, nogtans zag men de onlusten dermaate wakkeren, dat men in sommige oorden de wapens aanschoot, en dus het twistvuur ontstak, 't gene het magtige Ryk dreigde te verteeren. De voornaamste oorzaak deezer ongevallen ontstondt uit de krankzinnigheid der Koninginne, welke alleenlyk mogt en niet konde gebieden, en, door 't verergeren haarer kwaale, da-

1506

gelyks meer zorgen baarde; wandt de drift tot den overleeden Koning, en de naayver van welken zy bezeten was, bragt t'elkens nieuwe blyken van uitzinnigheden voort; tot zooverre, dat zy weinige dagen naa 's Konings begraafnis in wantrouwen verviel, of de Nederlandsche Heeren het lighaam des Konings niet naar Vlaandre (1) vervoerd mogten hebben; dierhalven begeerdenze het feest aller Heiligen te Miraflores, daar de Koning rustte, te vieren, en deedt zich, toen den Godsdienst volbragt was, naar het graf van haaren Gemaal brengen, begeerende den zelven te zien. Wanneer ieder om haare zwangerheid, voor ongevallen bevreesd was, en dit opzet poogde te keeren, voer de Koningin echter met harde bedreigingen, in tegenwoordigheid van verscheidene Bisschoppen en der aanzienlyke Afgezanten van den Paus, van den Keizer en van Koning Ferdinand, even yverig voort, zulks men gedwongen was haar te gehoorzaamen, en het graf en de doodkist te openen. Schoon het lighaam, in de oogen der omstaanderen, afschuuwelyk was, echter bezag zy 't (2) en betastte het zelve geheel naauwkeurig, zelf zonder eenen zugt of eene traan te storten. Dit verrigt hebbende, bevalze de kist weder te sluiten, en met gulde en zyde kleeden te behangen.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 561.

(2) Petri Anglerii Epist. 324.

Ondertusschen dat het lighaam dus bewaard wierdt, ontstak de pest zoodaanig te Burgos, dat de Koningin, op 't aanhouden haarer Raaden, voornam te vertrekken, en dierhalven de kist met het lighaam haars Gemaals uit het Klooster, in eene karros met zwarte stoffen bedekt, deedt brengen: voorts nam zy, verzeld van Ximenez en gevolgd van eenen Staatlyken sleep veeler Grooten en Geestlyken, die verplicht waren haar te volgen, den twintigsten van Wintermaand, den weg naar Torquemada, hebbende den dooden, op wien zy geduurig het oog hadt, met eene bende van Krygsknegten omsingeld, opdat 'er geene Vrouwen by of omtrent zouden koomen, wyl deeze gansche Kunne haar haatlyk was. Dus in het midden des winters, en somtyds by den nagt door hulp van toortsen, met den dooden door 't land reizende, geviel het op zekeren dag, datze van Torquemada (3) naar Hornillos trok, en hebbende eene Abdy in 't oog daarze meende te verblyven, gebood zy al den stoet stil te houden; maar hoorende het een Klooster van Vrouwen te zyn, vondtze beter den ganschen nagt over in 't open veld te blyven leggen, dan dat Vrouwengestigt te naderen.

(3) Hist. de Ximenez Tom. II. pag. 112.

Diergelyke buitenspoorigheden gevielen 'er dagelyks in Kastilië, en verminderde niet door de verlossing van eene Dochter, welke drie maanden en twintig dagen naa den dood haars Vaders te Torquemada gebooren, en Katarina (4) geheeten wierdt. Terwyl de Nederlanders door het verlies van hunnen Landsheer in diepe rouwe versmolten, en waarlyk niet zonder reden, wandt behalven het verdwynen van alle verwagtingen, die zy op de groote gaven, de ongemeene vriendelykheid, de uitmuntende goedertierenheid en het aanwassende vermoogen van den Vorst gebouwd hadden, zagenze de meeste der heerlyke goederen (5) en inkoomsten des Lands belast of verminderd, een onwaardeerlyken schat van kleinoodien, goederen en huissieraaden naar Spanje vervoerd, en hierenboven zich in eenen nieuwen oorlog met Gelderland gewikkeld. Zulks deeze bedroefde plaagen, uit het sterven van den Landsheer ontstaan, oorzaak verleenden tot het munten der zeven volgende legpenningen.

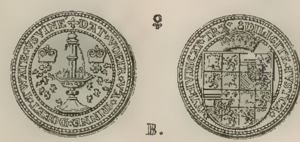
(4) La Vida del Emp. Carlos V. por Sandoval Tom. I. fol. 18.

(5) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 570.

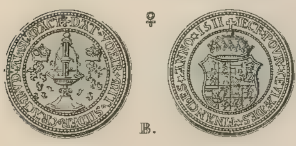
I. Op

♀ B.

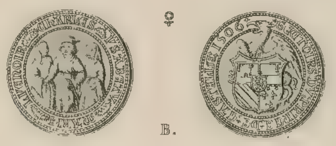
♀ B.

♀ B.

♀ B.

♀ B.

I. Op het voorſte deel van den eerſten ſtaat, zoo ik meene, Pandora afgebeeld, houdende den geſlooten doos, in welken de hoope zat, in de regter, en een vat, daarze alle elenden meê over den aardbodem uitſtort, inde ſlinker hand; voor haar ziet men eene verſlenſte en eene friſſche bloem, moogelyk ter bediedeniſſe van den overleeden Koning en der nog leevende Koninginne, zynde binnen dit zeldzaame randſchrift beſlooten;

O VERMALEDIDE HOOP! 'T VVELCK AL VERGANCKELIJK IS.

De Aardsengel Michaël ſtrydende tegen den Duivel, het gewoone wapen der Stad Bruſſel, beſlaat het vlak der keerzyde; en dewyl die Stedelingen hemelſche hulp noodig hadden, zoo ſtaat 'er in den rand,

SANCTE MICHAËL PROTEGE POPVLVM TVVM.

HEILIGE MICHAËL BESCHERM UW VOLK.

II. De fontein van deeze droefheden, en de tekens der Guldevlies Ordere, wier glans door 't water uitgebluſt was, ſtaan op de eerſte helft van den tweeden, en rondom deeze twee Nederduitſche berymde regeltjes:

DAT VOEIR VAN MINNE
DOET 'T WATER VERSVVINEN.

Welken, om het rym of anderzins duiſter geworden, myns bedunkens op den koelen teug, die Philips gedronken hadt, zinſpeelende, en in 't onrym van deeze betekeniſſe zyn;

HET WATER DOET VERDWYNEN
DAT VUUR VAN MINNE.

Het verdeelde wapenſchild van Spanje en Ooſtenryk wordt op de wederhelft, en daartoe dit omſchrift gevonden;

DILIGITE IVSTICIAM QVI IVDICATIS TERRAM.

BEMINT DE GERECHTIGHEID GY DIE DE AARDE OORDEELT.

III. De zelfde verbeelding als van den voorgaanden wordt op de voorzyde van den derden gezien, die, hoewel laater gemaakt, echter zyne betrekking op dit geval heeft, en dierhalven door deezen Nederlandſchen letterzoom omſingeld is;

DAT VOEIR MIT SIINDER CRACHT
VND AL SIIN MACHT.

De rugzyde voert het meergemelde wapen, beſlooten binnen deeze woorden;

IECTOIRS POVR CEVLX DES FINANCHES,
ANNO 1511.

LEGPENNINGEN VOOR DIE DER GELDMIDDELEN, IN 'T JAAR 1511.

IV. De vierde draagt deeze letters THeoS, bediedende Gods naam, en tot randſchrift deeze waaragtige ſpreuk;

SOLA MISERIA CARET INVIDIA.

DE ELENDE ALLEEN ONTBEERT AFGUNST.

Op de tegenzyde zietmen eene kroon, boven twee gekruiſte lauwrier ſtokken, aan welken de tekens der Guldevlies Ordere gehegt zyn, en deeze les voor dien al te onbedacht oordeelt;

NOSCE TE IPSVM ET NEMINEM IVDICA.

KEN U ZELVEN EN OORDEEL NIEMAND.

V. De afbeeldſels van 's Landsheeren agtergelaatene Weezen, worden op het voorſte deel van den vyfden gevonden, naamenlyk van die in Nederland ter waereld gekoomen en opgebragt waren; wandt Ferdinand de tweede Zoon was alleen in Spanje gebooren en verbleeven: dierhalven ziet men Karel als Erfgenaam der Landen, en Beſchermer zyner drie Zuſteren, hier in het midden van haar, en alle deezen naar den rang der jaaren, door hunne naamen, die door zooveele Aardshertoglyke kroonen geſcheiden zyn, in den rand verklaard;

LYENOIR, CHARLES, YSABEAV, MARIE.

ELEONORA, KAREL ISABELLA, MARIA.

De tegenzyde vertoont een wapenſchild, in het welke Kaſtilië, Ooſtenryk, Oud- en Nieuwborgonje, midsgaders Nederland geſteld zyn, belaaden met eenen barnſteel ten teken, dat de jonge Vorſt nog niet in het gebied zyner erflanden getreeden was, ſchoon dees legpenning echter tot zyn gebruik gemaakt is; wandt men leeſt in den rand,

GECTOIRS DV PRINCE DE CASTELLE, 1506.

REKENPENNINGEN DES PRINSEN VAN KASTILIË, 1506.

VI. VII.

B.

B.

VI. VII. Deezen, die my laater bekend zyn geworden, en tot het sterfgeval van Koning Philips behooren, zyn in de Nederlanden wel met verschillende wapenen op de voorzyden, maar met dusdaanige gelykluidende randschriften bestempeld;

IETTOIRS POVR LA CHAMBRE DES CONTES.

LEGPENNINGEN VOOR DE KAMER VAN REKENINGEN.

De keerzyde van den zesden draagt eene gekroonden Granaattak, en die van den zevenden de Order van het Guldevlies met eene Koninglyke Kroone versierd; doch beiden hebbenze een zelfden letterzoom, welke, onder de spreekwyze van 't rekenen, als zynde tot zoodaanig een gebruik gemunt, geheel geestig op het leeven en sterven der menschen in 't algemeen, maar dat van den Landsheer in 't byzonder, schynt toegepast; dewyl dees in het oog zyner Onderdaanen zoo wel gewandeld hadt, dat hem niet anders dan gelukkige ruste te wagten stondt; dierhalven staat 'er,

QVI TIEN BON CONTE PAIS LVIS RESTE, 1506.

DIE GOEDE REKENING HOUDT, DIEN BLYFT VREEDE OVER, 1506.

De groote ontsteltenis der Nederlanderen dreef den Hertog van Gelder aan om die van Brabant en Holland heviger te bestooken, dan voorheen; wandt van dien tyd dat hy den Koning Philips ontsloopen, en in Gelderland gekeerd was, hadt hy het verbond van Rosendaal (1) veracht en verbrooken, de wapens opgeheven, en zich, door 't bedrog of 't geweld, de Steden Lochem, Grol en Wageningen weder onderdaanig gemaakt. Ook hadt hy door sterk aanhouden, en op 't dryven van Koning Ferdinand, eindelyk vierhonderd Ruiters en tweeduizend Voetknegten, over welken Robert van der Mark, Heer van Sedan, het gebied voerde, van den Franschen Koning te hulpe gekreegen; ja het gerugt liep, of de Bisschop van Luik (2) hem insgelyks agtduizend mannen tot onderstand verschaffen wilde: moogelyk omdat Erard van der Mark, Zoon van den gemelden Robert, dit jaar, in de plaats (3) van den overleden Jan van Hoorn, op den Luikschen Zetel gesteld was. Des de Koning van Engeland, overweegende het gevaar der Nederlanden, den verderen voortgang van deezen kryg zogt te stremmen, en met dat inzigt den Ridder François Marezen (4) naar Vrankryk zondt, om den Koning Lodewyk, tot het verlaaten van de partye des Hertogen van Gelder, te beweegen: voegende hierby, dat hy met de Nederlanderen zoo-

(1) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 323.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom I. pag 61.

(3) Recueil Herald. des Bourguem. de Liege fol. 226.

(4) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 78.

1506

zoonaauw in vriendſchap verbonden was, dat, in geval van weigeringe, hy verplicht zoude zyn, hen met magt van volk by te ſpringen; doch Lodewyk, onder voorwendſel dat Hertog Karel hem, en verſcheidene Grooten van Vrankryk, zeer naa in den bloede beſtondt, hieldt dit zoo lang draalende, tot hem het overlyden van den Kaſtiliaanſchen Koning ter ooren kwam. Toen ſchreef hy, in 't begin van Wynmaand, (1) naar Spanje aan Jan Graaf van Naſſou, Jan van Lukſemburg Heer van Ville, Frederik van Croy Heer van Reux en andere bedienden van den geſtorven Koning, dat hy uit medelyden wegens des zelfs agtergelaatene Kinderen, reeds den Hertog van Gelder en den Heer van Sedan doen weeten, en den algemeenen Stedehouder der Nederlanden Willem van Croy zyne hulp aangebooden hadt; gelyk hy den gemelden bedienden, indienze door zyn Ryk wilden terugkeeren, veiligheid, en goed onthaal beloofde. Wyders beval hy den Kardinaal van Amboiſe aan Margarita van Ooſtenryk de rouwklagt (2) over 't verlies haars Broeders af te leggen, en die Vorſtin van zyne goede neiginge omtrent de jonge Weezen te verzekeren.

(1) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag 92.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 93.

Hoewel deeze betuiging van 's Konings vriendſchap, en de luttel voorſpoeds der Nederlanderen, die het hoofd voor Wageninge geſtooten hadden, den weg baanden tot eene ſaamenkoomſt en 't beraamen eener wapenſchorſinge; (3) 't was echter van geen gevolg, wyl 't groot werk inhadt zooveele Hoofden der Gelderſen, die in partyſchappen verdeeld waren, onder eene kap te brengen; dierhalven bleef de kryg ſleuren, en Floris Heer van Yſſelſtein ontwrong den Gelderſen, nog voor 't uitloopen van den Veldtogt, de Sterkte by Ravenswaay tusſchen Kuilenburg en Duurſtede.

(3) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 323.

Onder het ontvonken van deezen twiſt hadt de langduurige tweeſpalt der Sakſen en Groeningeren een zeldzaamen draai gekreegen; wandt de Hertog van Sakſen, afkeerig van de Vriezen, hadt, mids die van Groeningen zich voor hem niet buigen wilden, het Opperbevel over zyne knegten aan Edzard, Graaf van Ooſtvrieſland, opgedraagen, de gemelde Stedelingen door twee Blokhuizen beſlooten, midsgaders door de langduurige belegering en wreedheid der Sakſen tot de uitterſte elende gebragt, en van elders geene hulp te wagten hebbende, doordien de Keizer verſtondt, (4) dat Groeninge onder Vrieſland, en hierdoor onder het gebied van den Saks behoorde; dierhalven den Biſſchop van Utrecht, die 'er wegens zyne Kerk een ouden eigendom op meende te hebben, wel ſcherp op ban en boete verbooden hadt de Groeningers te helpen. Deezen wiſten in zoo grooten nood geen veiliger uitkoomſt te bedenken, dan Edzard, Graaf van Ooſtvrieſland, voor Beſchermer in den naam van 't Keizerryk te verkiezen: in welk voorneemen het geval hen meê viel, wyl een der Sakſiſche Legerhoofden (5) zich by den drank liet ontvallen, en tegen Edzard ſtaande hieldt, dat het Oppergebied van Ooſtvriesland ook aan zynen Heer behoorde, en hierdoor zooveel agterdocht in den Graaf verwekte, dat hy de benaauwde Stedelingen ſedert een gunſtig oog toonde, met de zelve in geſprek tradt, en de beſcherming beloofde te aanvaarden.

(4) Analecta Medii Ævi door Brouërius van Nidek. Tom. I. pag. 113.

(5) Broeder Peter Chron. van Vriesl. MSS. pag. 146.

Dit was naauwlyks beſlooten, of de leden van 't verdrag wierden ſchriftlyk bekrachtigd, en de ſleutels der poorten, nevens de heerſchappy aan Edzard opgedraagen, die 'er, met veele Edelen en een kloeken hoop volks, onder het losbranden van 't geſchut, het luijen der klokken, en 't geſchal der trompetten, van de verheugde Gemeente in (6) gehaald, en plechtelyk trouwe gezwooren wierdt. Voorts deedt hy 'er, om de Stad in bedwang te houden, terwyl de gunſt nog nieuw was, eene Sterkte bouwen, en deeze met diepe graften en hooge wallen voorzien. Door dit hulpmiddel, weinig heilzaamer dan het ongemak, waanden zich de Groeningers uit den grootſten nood ge-

(6) Analecta Medii Ævi door Brouërius van Nidek. Tom. I. pag. 171. & ſeq.

1506

gered te hebben, in welken de Vereenigde Nederlanders nog magtig benard lagen; des zy, op aanraading van Hendrik den Zevenden, Koning van Engeland, [die aan Willem van Croy, den Algemeenen Stedehouder der Nederlanden (1) geschreeven, en de Staaten tot eendragt en trouwe, in 't beschermen en bestieren van 's Lansheeren agtergelaatene Kinderen goederen en Landen ernstig vermaand, en

(1) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 518.

1507

zyne hulp beloofd hadt] de Staaten des Lands te Loven (2) vergaderden; welken, naa lange overweegingen, eindelyk besllooten hunne Gezanten met den aanvang van 't jaar zeven aan den Keizer te zenden, en dien de Voogdy, als naast in den bloede, op te draagen. Wandt dat Philips in zynen uitterften wil den Koning van Vrankryk tot Voogd over zynen Zoon zoude aangesteld hebben, gelyk veelen en zelfs beroemde Schryvers te boek geslaagen hebben, is krachtig genoeg wederleid van eenen der beste Fransche (3) Historischryveren, en in den uitterften wil van den Kastiliaanschen Koning niet te vinden; ook schynt zulks uit den stand dier tyden en het opstooken van den Gelderschen Hertog, daar Philips reeds voor zyn sterven van berigt was, niet gelooflyk.

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 298.

(3) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 699.

De Nederlanders, dus naar uitheemsche bescherming zoekende, kreegen den naabuurigen vyand heviger op het lyf; vermids de Geldersen met den Fransen onderstand, poogende in de Betuwe te dringen en van den Hertog van Kleef gesluit zynde, met alle magt in Brabant vielen, Turnhout overweldigden en uitplonderden, de wyven, mids de mannen gevlugt waren, gevangen (4) meêsleepten, en die zoolang in verzekeringe hielden tot haar losgeld betaald was. Onlangs hiernaa besteedenze groot geweld op de Stad Diest; doch Jan Graaf van Nassou, die 'er Heer van was, middelerwylen nevens andere bedienden weder uit Spanje gekoomen, hadt 'er zich met zoodaanige bezettinge in geworpen, dat de Geldersen de scheenen stieten en voort vertrokken naar Dalem, datze overwonnen, en, Hal in koolen geleid hebbende, het beleg voor Tienen sloegen, (5) en het zelve den agtsten van Bloeimaand met zoodaanige verwoedheid overweldigden, dat 'er oud noch jong, Geestlyk noch Waereldlyk verschoond bleef. Toen de Kerken en Kloosters uitgeplonderd, de Stedelingen gedood, verjaagd of gevangen waren; liepenze het Land van Kempen en Hasbaije (6) plat, en overlaaden met buit weder naar Roermonde. De gelukkige uitslag in deeze stoute onderneeminge, die zonder merkelyken tegenstand voltrokken was, pasten de Geldersen, als een teken van 's Hemels gunste, op zich zelven, even of het beleggen des oorlogs dus door den Alleropperften bestierd ware; welke betekenis, myns oordeels, uit den nevensstaanden penning te vinden is.

(4) Die Excell. Chron. van Brab. pag. n. iiij.

(5) Ad. Barlandi Chron. Duc Brab. pag. 169.

(6) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 324.

M.

Hertog Karel wordt op de voorzyde gewapend, met het zwaard in de vuist en te paard zittende, in die gedaante gevonden, alsof hy zyne vyanden vervolgde, hebbende tot omschrift,

KAROLus DVX GELRiæ IVLiæ COmes ZVtphaniæ.

KAREL HERTOG VAN GELDER, VAN GULIK EN GRAAF VAN ZUTFEEN.

1507 Rondom de twee klimmende leeuwen, die op de keerzyde voor 't Hertogdom Gelder en 't Graaffchap Zutfeen gefteld zyn, leeft men deeze fpreuk (1) uit de Koninglyke harpzangen; 1507

(1) Pfalm. CXIX. vers. 75.

AEQVITAS IVDICIA TVA DOMINE.

HEERE UWE GERICHTEN ZYN BILLYKHEID.

Geduurende deeze vyandlykheden was de algemeene Stedehouder Willem van Croy, als Hoofd der Nederlandfche Gezanten, by den Keizer Maximiliaan, welke met de Stenden des Ryks te Conftans vergaderd was, verfcheenen; Jan van Hauthem Kancelier van Brabant deedt eene fierlyke aanfpraak, naar 't getuigen van Heuterus; doch van Hauthem voor omtrent tien jaaren (2) overleden zynde, zoo meen ik, dat dees Jan vander Vorft, die federt het jaar vier met dit ampt bekleed was, zal geheeten hebben. Wie het mag geweeft zyn, de rede was ernftig en beweegelyk, met welke hy den Keizer, als Grootvader en dus uit de natuure Voogd over zynen Kleinzoon, tot het beftier (3) en de befcherming van des zelfs Perfoon, Landen en Goederen tragtte te beweegen; men verzogt, dat hy met het ongeval der Landzaaten, en het gevaar dat hen, zoo van de zyde van Gelderland als van die van Vrankryk, te dugten ftondt, medelyden zoude hebben, en de oprechte klagten van Edele en Onedelen, die thans in droefheid verzonken lagen, te verhooren; het ongelyk door 't gemeene volk geleeden te willen vergeeven, wyl dit den middenweg om te gebieden of onderdaanig te zyn niet gekend heeft, en uit edelmoedige inborft, zynen dood, zoo het te flaafs gehouden wordt, veracht; in tegendeel, zoo het zelve door de wetten zagtzinnig en befcheiden gehandeld wordt, geene onderdaanen hunne Vorften getrouwer zyn: zy fmeekten dierhalven zyne Majefteit, van wier wysheid alle monden gewaagden, hunne vryheid te onderfchraagen en de ontroerde Gemeente, die thans zoozeer tot hem gezind was, hierin te trooften; opdat de Staat door zyn fchrander beleid, wel, recht, vroom en heilig beftierd zynde, den jongen Vorft, tot zynen vereifchten ouderdom gekoomen, in goeden ftand mogt overgeleverd worden. Tot flot hunner aanfpraake voegdenze, de jonge Weezen zyn om hulp verleegen, de Gemeente bidt met neêrgeflaagene oogen haare begaanen misflag af, de band der natuure eifcht, God gebiedt den Keizer de bedrukten te onderfteunen, en de uitterfte noodzaaklykheid der Nederlandfche zaaken vertrouwt zich het zelve te zullen verkrygen. Welke drangrede ook aanleiding tot het maaken van deeze drie legpenningen gegeeven heeft.

(2) Mechlinia Sacra & Prof Cornelii van Geftel Tom. II. fol. 2.

(3) P. Heuteri Rer. Auft. Lib. VII. Cap. II.

B.

B.

M.

I. Het Vrouwebeeld, 't gene op het voorftuk van den eerften gevonden wordt, fchynt my

1507 my weder de meergemelde Pandora te zyn, die onder zoovéele rampen de hoope, door eene bloem afgebeeld, vertoont: zynde beflooten binnen deezen letterzoom; 1507

SOLA MISERIA CARET INVIDIA, 1507.

DE ELENDE ALLEEN ONTBEERT AFGUNST 1507.

Het agterftuk draagt in het vlak des pennings de gekruifte Laurierftokken en het teken der Guldevlies Ordere, om welken de gekroonde wapens van Kaftilie, Leon en Granade, het erfdeel van den jongen Vorft, en in den rand deeze woorden gefteld zyn;

IN OMNIBVS RESPICE FINEM, ANNO 1507.

IN ALLES ZIE OP HET EINDE, IN 'T JAAR 1507.

II. Onder de vleugelen van den Roomfchkoninglyken Arend, die op de voorzyde van den tweeden ftaat, ziet men het Ooftenrykfche en Borgonfche wapenfchild ter regter, en dat der Vereenigde Spaanfche Ryken ter flinker zyde; hebbende zyne betrekking op het verzoek aan den Keizer, in deeze fpreuke van den Koninglyken (1) Dichter;

(1) Pfalm. XVII. vers. 8.

SVB VMBRA ALARVM TVARVM PROTEGE NOS.

BESCHERM ONS ONDER DE SCHADUW UWER VLEUGELEN.

De vyf bloemen, die men op de tegenzyde ziet, zyn zinfpeelende op de vyf agtergelaatene kinderen des Landsheeren; wandt ik onderftelle, dat de tyding der geboorte van de laatfte Dochter Katarina nog niet in Nederland gekoomen was, toen men 'er deezen penning heeft ontworpen; by de zelven ftaan zooveele klinkletters; die de zinfpreuk van Keizer Frederik uitleveren, welke ik in verfchillende taalen verfcheidenlyk verklaard vinde, en van welke uit veelen deeze voorbeelden ten blyk konnen ftrekken;

AUSTRIÆ EST IMPERARE ORBI VNIVERSO.
ALLES ERDREICH IST ÖSTERREICH VNDERTHAN.
ALLER EEREN IS OOSTENRYK VOL.

Wyders leeft men in den rand, tot welk een gebruik en waar dees penning geflaagen is;

IETTONS POVR LA MONNOIJE DE FLANDRE.

REKENPENNINGEN VOOR DE MUNTE VAN VLAANDRE.

III. De eerfte helft van den derden voert de zelfde verbeelding als de tweede, en heeft dierhalven geene uitlegging noodig, dan alleenlyk in den zoom deezer letteren;

IETTOIRS POUR MESSINNEVRS DE CONTE A L'ILLE.

REKENPENNINGEN VOOR MYNE HEEREN VAN DE REKENINGE TE RYSSEL.

Keizer Maximiliaan, de drangredens der Gezanten overwoogen hebbende, beloofde, zoodra hem moogelyk was, in Nederland te zullen koomen, en gaf hen verlof te moogen vertrekken; ook beval hy zyne Dochter (2) Margarita, laatft Weduwe van Savoije, het Oppergebied der Nederlandfche Gewesten zoolang te bekleeden, tot hy zelf derwaart zoude gekoomen zyn.

(2) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 520.

1507 Volgens besluit van 's Lands Staaten wierdt de zorg over de opvoeding van den Prins Karel aan Willem van Croy Heer van Chevres, en algemeen Stedehouder, bevoolen, en, om den Prins in geleerdheid van taalen en Godsdienst op te kweeken, is Adriaan Floriszoon van Utrecht, die naamaals Paus wierdt, en thans Leeraar en Kancelier der Hoogeschole van Loven was, tot zynen Meester verkoozen; welken beiden (1) door hunne wysheid en oprechtheid boven anderen uitblonken.

(1) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 174.

Margarita, ziende de verwagting van het ontworpe huuwelyk met Hendrik den Zevenden, door des zelfs ziekte, alengs meer verloopen, nam vaardig het roer der Nederlandsche regeeringe in handen, en wierdt den agtentwintigsten van Bloeimaand (2) tot Landvoogdes van Brabant gehuldigd. De Staaten van Holland begaven zich met diergelyk een inzigt in groot getal naar Dordrecht, alwaar hen den zeventienden van Weidemaand, in tegenwoordigheid van Willem Hertog van Gulik en Berge, Jan Graaf van Egmond Stadhouder van Holland, Jan Heer van Bergen, Sigismund Plouch Deken der Vrouwekerke te Antwerpen, Jan le Sauvaige Voorzitter van Vlaandre, en anderen van 's Vorsten Raaden, door den Hertog van Gulik en Sigismund Plouch, Gelastigden uit den naam van Keizer (3) Maximiliaan, gezwooren wierdt van de handvesten, vryheden en voorrechten onverminderd te zullen bewaaren, en den wettig gebooren Landsheer, en des zelfs Broeder en Zusteren een oprecht Bestierder te zullen zyn, tot Karel den vereischten ouderdom zoude bereikt hebben. Zoodra dit verrigt, en de brieven, door welken de Vorstin Margarita tot de Voogdy des Prinsen en des Lands van den Keizer gerechtigd was, by de Staaten van Holland en Westvriesland naar den eisch bevonden waren, hebben deezen ten zelven dage weder (4) van hunne zyde gehoorzaamheid, onderstand en trouwe in 't beschermen van 's Landsheeren Persoon, Landen en Goederen, met eeden aan Margarita, als Gemagtigde ter regeeringe, plechtiglyk beloofd. Dewyl ik hier de gewoone orde der huldinge, en niet de schikking van 's Lands openbaare stukken gevolgd heb, zal ik kortlyk de beweegreden ontvouwen, van oudsher gevonden te hebben, dat de Staaten den Graaf nooit gehoorzaamheid of manschap beloofden, dan naa hy alvoorens de vryheden bezwooren hadt.

(2) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 520.

(3) Grootplaccaatb. IV. deel fol. 10.

(4) Grootplaccaatb. IV. deel fol. 9.

Den naastvolgenden dag dier huldinge poogden de Staaten van Holland by de Landvoogdes te verkrygen, dat niemand, geduurende de minderjaarigheid des Prinsen, eenige ampten (5) zoude bedienen dan die 'er gebooren was: doch dit en andere voorstellen schikte Margarita naar de oude wyze of hieldt die in bedenkinge, en deedt zich ook in de overige Gewesten huldigen; dus in Henegouwe en zelfs in (6) Artois, schoon Lodewyk, Koning van Vrankryk, die van Atrecht (7) vermaande van den Keizer niet als Landvoogd te erkennen, beloovende in geval zy hier omtrent beschroomd waren, hen te onderstеunen. Wyders in Vlaandre erkend, en van daar, den zesde van Hooimaand, te Nieuwpoort gekoomen zynde om naar Middelburg over te steeken, trokken de Staaten (8) van Zeeland, verzeld van den Zeevoogd Philips Bastaard van Borgonje, Jonker Adolf van Borgonje Heer van Bevere, en andere Heeren, met veele versierde schepen en schuiten om haar af te haalen derwaart te gemoet; als de Vloot het Land naderde en ieder met wimpels en geschut tekenen van vreugde toonde, sloeg het vuur in 't buskruid van 't Admiraals schip, zulks veel volks versmoord, geschonden of in 't water raakte; strekkende tot veel troost in dit jammer, dat niemand der Grooten, van die in roeischuiten zaten, eenig letsel kreeg.

(5) Grootplaccaatb. IV. deel fol. 11.

(6) Locrii Chron. Belg. pag. 575.

(7) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 105.

(8) Reygersberg Chron. van Zeel. door Boxhorn II. deel pag. 376.

De Vorstin voorts in Zeeland en andere Landschappen gehuldigd zynde rukte met allen spoed een Leger by een, om zich van de Geldersen, die eenige Kooplieden van (9) Antwerpe, naar

(9) Barlandi

1507 naar de Frankfortſche markt reizende, gevangen hadden, te wreeken; dierhalven deedtze Venlo belegge, en wikkelde Jan Hertog van Kleef in deezen twiſt, met wien zy den laatſten van Weidemaand, uit den naam van Maximilaan en Karel, een verdrag (1) tekende, by het welke de Hertog beloofde den Keizer en des zelfs Kleinzoon, in de verſchillen, die 'er tegen Karel van Egmond over het Hertogdom Gelder liepen, op alle wyzen te zullen helpen; onder verzekering, dat hem de bezolding van driehonderd ruiteren en vierhonderd voetknegten betaald zoude worden. Uit deeze verbinteniſſe is in 't vervolg de Betuwe, en de Landſtreek tuſſchen Maas en Waal, door den Kleevenaar (2) afgeloopen, het huis te Perſinge ingenoomen, en den Gelderſen meer ſchaade toegebragt.

Chron. Duc Brab. pag 170.

(1) Chartres de Brab te Vilvoorde in de zevende bovenkaſſe, getek. *Cleve, Geldre enz.*

(2) Teſchenmacheri Annal. Cliviæ enz. fol. 323.

De Vorſt van Anholt, Adolf Graaf van Naſſou en Floris van Yſſelſtein, die het bevel over de Nederlandſche Krygsknegten voerden, berigt zynde van 't gene de Gelderſen en Franſen in Brabant gepleegd hadden, en datze naar Roermonde in aantogt waren, poogden hen den weg af te ſnyden en van den roof te ontzetten: maar de Franſen, de lugt hiervan krygende, meenden door Ardenne naar Vrankryk te ſluipen; omtrent (3) S^t. Hubert gekoomen ſloegenze zich neder, om in dien eenzaamen oord de vermoeide leden te verfriſſen. Toenze in den wyn en ſlaap verzonken lagen, wierdenze door zeshonderd koolgraavers en houthakkers van Namen, aangevoerd door Jan Diſpontyn, overvallen; deezen hadden de hoofden van voetknegten, ruiteren en paerden met boomloof, om den vyand in het woud minder zigtbaar of onder elkanderen meerder kenbaar te zyn, beſteeken. Den Schildwagten der Franſen wierdt eerſt den ſtrot gekorven, voorts die zich te weer ſtelden verſlaagen, en eenigen op de vlugt gedreeven, de reſt viel met al den buit (4) van kleinoodien, goederen, wapenen en vyfhonderd paerden, den Overwinnaaren ten deel, dieze ten blyk hunner dapperheid ſtedewaart bragten.

(3) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 571.

(4) Die Excell. Chron. van Brab. pag. n. iiij.

Niet zoo ongelukkig waren de Gelderſen, ſchoon den Hertog naaging, dat de Franſche knegten by mangel van bezoldinge van hem vertrokken waren, nogtans hieldt hy de Hollanders in geduurige onruſt, en met zooveel voorſpoeds den kryg loopende, dat hy Weſop en het huis te Muide overweldigde, zyn Leger zelf voor Amſterdam voerde, en aldaar, in 't laatſte van (5) Weidemaand, het roode Blokhuis, dat toen in 't Y by de Haarlemmerpoort op paalen ſtondt, kloekmoedig beſprong, meenende hierdoor meeſter dier Stad te worden; maar de Bezettelingen, die 'er op lagen, verweerden zich zoowel, dat de Gelderſen met groot verlies heen ſtooven, en tot in 't hart van Holland boorden, daarze, den agtentwintigſten van Oegſtmaand, (6) het Dorp Bodegraave in lichte vlam zetteden, wyders voor Oudewater rukten, en, hier het hoofd geſtooten hebbende, ſtreefdenze naar het roofneſt Poederoije, dat Jan van Egmond, Stadhouder van Holland, met de zynen en eenigen van 's Hertogenbos, dat pas tot zyne ſchaade beſlooten hieldt: omdat Hendrik van Ens, anders Zuidewind, Maarſchalk van Gelder, een beſleepe krygsman, die 'er in bezettinge lag, alle hunne onderneemingen (7) verydeld, veel volks verſlaagen, en den aanval zoolang verduurd hadt, tot de Hertog van Gelder de Belegeraars omtrent het midden van Herfſtmaand verjoeg. Van geen beteren voorſpoed was het beleg voor Venlo; wandt toen de Stedelingen zich eenige weeken (8) manlyk verweerd hadden, wierden de Nederlanders gedwongen, mids de Winter aankwam, het veld te verlaaten, en, zonder eenige merkwaardige daaden bedreeven te hebben, naar hunne Grenzen te keeren.

(5) Pontanus beſchr. van Amſterd. pag. 35.

(6) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 571.

(7) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 325.

(8) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 171.

Hoe noodzaaklyk de tegenwoordigheid des Keizers in de Nederlandſche ontſteltenisſen mogt weezen; nogtans ſleet hy met de Stenden des Ryks byna

1507

na het ganſche jaar in groote bekommeringen over de gevallen der Italiaanen, die wonderlyk wild liepen; overmids het verbond van Blois, tegen de Venetiaanen opgeregt, magtig verkoelde; wandt door 't vernietigen des huuwelyks van Claudia van Vrankryk en Karel van Ooſtenryk, was de Keizer grootlyks verſtoord, en de Koning van Vrankryk ſedert belemmerd geworden, door den gevaarlyken opſtand in Genua, daar het Gemeen, getroffen door den onverdraaglyken hoogmoed des Adels, de wapens aanſchoot, zich met geweld in de regeering drong, en de meeſte Edellieden buiten de Stad dreef. De oproerigen het gebied meeſter zynde, vielenze aan 't regelen van den Staat, en verhieven Paulus Nove, (1) een Zydeverwer, tot hunnen Hertog; voorts wierpenze de Franſche wapens en ſtandaarden te grond en ſtelden die des Keizers in der zelver plaatze: insgelyks bragtenze een Leger te velde, verkoozen meerdere en mindere Opperhoofden, en poogden de naaſte Steden en Veſtingen onder hunne heerſchappy te brengen.

(1) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 183. verſa.

De Stedevoogd Philips van Kleef Heer van Raveſtein, die 'er van den Koning Lodewyk geſteld was, hadt naauwlyks tyding bekoomen in Vrankryk, daar hy zich dat pas aan 't Hof bevondt, of rukte met zevenhonderd voetknegten (2) en honderdenvyftig ruiteren, derwaart; maar de Genueezen weigerden de benden het inkoomen, en zonden hunne voorſpraaken, nevens die der Edellieden, om zich te verantwoorden, aan den Koning van Vrankryk; welke ter herſtellinge der Grooten geneegen, en t'evens voor twintigduizend mannen, die 'er van 't Gemeen in beweeginge waren, niet weinig bedugt was, des ook geen zeker beſluit nam, dan naa de Stedevoogd Heer van Raveſtein, de verbolgene gemoederen niet konnende bedaaren, terugge keerde, en den Koning verzekerde, dat 'er zonder aanzienlyke magt van volk niets zoude te verrigten zyn. Zulks Koning Lodewyk, eensdeels geleerd door 't verlies van Napels, andersdeels uit naayver voor den Keizer, welke hem deedt vermaanen van Genua, dat onder 't Roomſche Ryk behoorde, in ruſt te laaten, ſtraks drieduizend mannen naar Italië zondt. Deezen, met eenig volk uit Savoije, en de uitgedreevene Edellieden verſterkt, wierden eerlang van den Koning zelf, met een Leger van vyftigduizend (3) mannen, zoo zyner eigene als Bondgenooten knegten, gevolgd. Aanzienlyk was de drang van Waereldlyke Grooten, die den Koning vezelden, en niet minder van dertig Geeſtlyken, onder deezen blonk boven anderen in 't handelen der wapenen uit Erard van der Mark Biſſchop van Luik, die van top tot teen in 't harnas en geduurig by den Koning bleef. De Franſche Koning met dit ontzaglyk heir niet verre van de Stad genaderd zynde, en geen verzagten aan de hartnekkigheid der weêrſpannelingen vindende, bragt, door 't verdryven der Genueezen, die hem den doortogt wilden betwiſten, niet mindere ontſteltenis in de Stad, dan door de aankoomſt zyner (4) Vloote, die de haven bezettede.

(2) Daniel Hiſt. de France Tom IV. pag. 686.

(3) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 688.

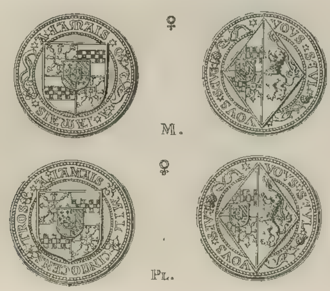
(4) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 184.

De oproerige Stedelingen, hierdoor beſchroomd geworden, traden in onderhandeling met de Franſen, om welke te verſchalken veele belhamels, ſtaanden dit geſprek, naar buiten ſtooven om den vyand eenig voordeel af te zien; doch, de toeleg vrugtloos afgeloopen zynde, meendenze, wyl het vyandlyk Leger aankwam, weder binnen te keeren, en vonden, tot geen kleine verbaasdheid, de poorten geſlooten, zich dus gedwongen naar de bergen en boſchen te wyken; waardoor de overigen der weêrſpannelingen het hart ontzonk, en zich met de Stad in genade des Konings overgaven, die hen, door eene boete van driehonderdduizend Dukaaten, met uitſluitinge eeniger Roervinken, en het ſtigten van een Kaſteel, ten breidel der Stedelingen, ſtrafte. Wyders de oude gewoonte van regeeren beveſtigd hebben-

1507

bende ſtelde hy Raoul van Lannoy, Droſaard van (1) Amiens, tot Stedevoogd aan, in de plaatſe van Philips van Kleef Heer van Raveſtein, welke het hooggezag omtrent agt jaaren aldaar voor den Koning bekleed, en geduurende dien tyd rekenpenningen gemunt hadt, van welken my twee verſchillende bekend zyn, die wy, zoo om zyne roemrugtige daaden eertyds in den Vlaamſchen Oorlog bedreeven, als omdat hy uit den Huize van Borgonje geſprooten was, en in 't vervolg in den Nederlandſchen dienſt meermaalen zal genoemd worden, te zyner gedachteniſſe hier zullen vertoonen.

(1) Mezeray Hiſt. de France Tom. II. fol. 841.

I. Het wapenſchild, dat op de voorzyden ſtaat, behoort aan deezen Philips Heer van Raveſtein, Zoon van Adolf van Kleef, onder wiens penning het zelve voorheen (2) verklaard is; insgelyks het eerſte deel van het Vrouwlyke ruitwapen, dat op de tegenzyden gevonden wordt, hebbende in de tweede helft het wapen van Lukſemburg, voor zyne Egtgenoote (3) Françoiſe, Dochter van Lodewyk van Lukſemburg Graaf van S[t]. Paul, die te Parys door Lodewyk den Elfden Koning van Vrankryk in 't openbaar onthoofd was, en zyne gewoone ſpreuke in den eerſten, en die zyner Gemaalinne in den tweeden letterkring; aan het einde van den zelven dunkt my door miſſlag eene E voor eene L geſteld te zyn;

(2) fol. 249.

(3) Le Grand Theat. Sacré de Brab. Tom. I. fol 260.

A IAMAIS, A IAMAIS; VOVS SEVL VOVS SEVE.

VOOR ALTYD, VOOR ALTYD, U ALLEEN, U ALLEEN.

II. De tweede, boven de reeds gemelde verbeelding en letters, verzekert my, dat hy geduurende de Voogdy van Genua gemaakt is, door dit jaartal 't gene men op het voorſtuk beſchouwt;

MIL CINCOCENS TROS.

DUIZEND VYFHONDERD DRIE.

Het vuur van tweedragt te Genua uitgebluſt, de Krygsknegten van het Franſche Leger afgedankt, en weinige dagen door den Koning Lodewyk te Milanen geſleeten zynde, nam hy zynen weg naar Savona, om 'er Ferdinand Koning van Spanje, die 'er beſcheiden was, op te wagten. Dees, konnende, toen hy te Napels gekroond was, op generleije (4) wyzen de bekleeding des Ryks van den Paus magtig worden, hadt zynen Neef Jan van Arragon, Graaf van Ribargorça, tot Onderkoning aangeſteld, en bragt uit ongegronde agterdocht en louter wantrouwen den grooten Gonſalvus met zich te Savona, met een voorneemen om hem in Spanje buiten groot bewind te houden. Lodewyk ontfing den Spaanſchen Koning, en des zelfs Gemaalin Germana, met alle tekenen van vriendſchap en hoogachtinge, onthaalde hen Vorſtlyk, en beſchouwde Gonſalvus, (5) op wien alle oogen geveſtigd waren, met verwonde-

(4) La Hiſt d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 188. verſa.

(5) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 595.

 ringe,

1507

ringe, verhief des zelfs krygsdeugd en 't beleid, in zooveele overwinningen betoond, openlyk, ja hy deedt hem, ten bewyze van eerbied, nevens drie gekroonde Hoofden aan zyne tafel zitten. Wanneer 'er eenige dagen met verscheidene raadslagen, inzonderheid over de verbintenis tegen de Venetiaanen, die zeer heimelyk behandeld wierdt, doorgebragt waren, is Lodewyk naar Vrankryk, en Ferdinand naar Spanje vertrokken om de onsteltenissen in Kastilië te bedaaren; wandt veele Grooten des Ryks, vyanden van Ferdinand, lieten niets agterwegen om den Keizer op te wekken, en tot eene spoedige overkoomst te dringen.

Maximiliaan, zich inbeeldende 't vermoogen van zyn Huis hierdoor te konnen vergrooten, schreef uit Constans, daar hy met de Stenden van Duitsland vergaderd was, den twaalfden van Weidemaand aan Jan Manuël (1) reeds beslooten te hebben, van met zynen Kleinzoon Karel derwaart te koomen om het Ryk te beschermen, den Staat in rust en de Landzaaten in hunne plicht te houden; tot dit einde beloofde hy binnen veertien dagen naar Nederland te zullen vertrekken, vermids hy bevoolen hadt van aldaar in de voornaamste havens de schepen uit te rusten, en alle voorbereidselen tot deeze reis gereed te maaken. Doch dit opzet wierdt gestremd, eensdeels door Paus Julius, welke zynen loozen raad verydeld, den opstand der Genueezen, dien hy begunstigde, door de Fransche wapens ter nedergeleid, en hierdoor het vermoogen, dat hem haatlyk was, vaster dan ooit in Italië hersteld ziende, den Keizer en de Vorsten van Duitsland ophitsten, en deedt weeten, dat Koning Lodewyk het niet alleen op Genua, maar zelf op den Kerklyken Staat gemunt hadt, om den Paus te verjaagen (2) en den Kardinaal van Amboise in den heilige Zetel te dringen, midsgaders zich tot Keizer te doen kroonen, en die waardigheid in het Huis van Vrankryk, van 't welke zy eertyds gescheiden was, weder over te brengen.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 593.

(2) G. de Roo Annal Austr. pag. 565.

De Keizer, magtig verslingerd op deeze Hoogheid, dreef alle Leden der Ryksvergaderinge in eene hoogdravende rede (3) met ernst en yver aan, om den voortgang der Fransen te stuiten; niet weinig geholpen door de klagten der Venetiaanen, die, van het zelve gevaar gedreigd, de Duitsche Vorsten vermaanden om zich met hen, en met den Paus, ter verweeringe van ieders Landen te verbinden. Het welke in de Stenden des Ryks een algemeene verbittering, menigvuldige raadslagen en eindelyk een opstel van de punten ter vereeniginge der Bondgenooten te weege bragt. Maximiliaan spitste ondertusschen al zyn vernuft in het overweegen der aanstaande bedryven, en dewyl hy besefte, dat zyn Ryk, geduurende de uitheemsche onderneemingen, niet op het onzekere kon dryven, dierhalven verkoos hy Frederik den Derden, Keurvorst van Saksen, die de Wyze genoemd wordt, tot zynen Algemeenen Stedehouder in 't Keizerryk, om met de hem toegevoegde Raaden, by het afweezen van den Oppervorst, het gebied te onderschraagen en de wetten te handhaaven, gelyk dit voor weinige jaaren ontworpen was, en thans door eenen brief van den Keizer, den agtsten van Oegstmaand (4) deezes jaars zeven getekend, bekrachtigd wierdt. De Keurvorst Frederik, met dit ontzaglyke ampt bekleed, heeft straks verscheidene goude en zilvere penningen, met deezen nieuwen tytel doen munten, en de zelven, by het aanvaarden van 't vermoogen nog voor het eindigen der vergaderinge, aan de Leden, als een verzekering en een vast bewys van zynen Staat, ter gedachtenisse uitgedeeld; van welken ik, om de zelve reden, de afbeelding der voornaamsten hier vertoone.

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 186. versa.

(4) Tentzelii Numismat. Saxon. Lin. Ernest. pag. 12.

T.

M.

I. Ernest Keurvorst van Saksen, de Vader van deezen Frederik, was de Broeder van den zoo dikwylen genoemden Albert Hertog van Saksen, Stadhouder van Vriesland, en zy beiden Stigters van de Saksische geslagtlinien, die naar hen geheeten worden. Frederik, in het drieenzestigste jaar der voorgaande eeuwe gebooren, volgde drieëntwintig jaaren laater, mids hy de oudste Zoon was, in de heerschappy zyns overleeden Vaders: dierhalven heeft men de zelve Landen, door de wapens afgebeeld, op het voorstuk van den eersten in deeze orde gesteld; in het eerste deel eenige balken en dwars over de zelven eene Kroon, of krans voor 't Hertogdom Saksen; in het tweede eenen Leeuw voor het Landgraafschap Turinge; in 't derde eenen Arend voor het Paltsgraafschap Saksen; in het vierde eenen Leeuw voor het Markgraafschap Meisse; en over alles heen twee gekruiste zwaarden wegens de waardigheid van Keurvorst en Aardsmaarschalk des Ryks: nevens het wapenschild ziet men dit jaargetal 1507. de tyd in welken de penning gemaakt, en Frederik in het hooge Ampt bevestigd wierdt; deswege leest men in eenen dubbelen letterzoom,

FRIDERICVS DVX SAXONIÆ PRINCEPS ELECTOR
ET SACRI ROMANI IMPERII LOCVM
TENENS GENERALIS.

*FREDERIK HERTOG VAN SAKSEN, PRINS, KEURVORST
EN ALGEMEEN STEDEHOUDER VAN HET HEILIGE
ROOMSCHE RYK.*

De Roomschkoninglyke Arend, met het wapenschild van Oostenryk en Borgonje op de borst, vertoont zich wegen den Opperheerscher Maximiliaan op het agterstuk, binnen dit omschrift;

MAXIMILIANVS ROMANORVM REX, SEMPER
AVGVSTVS.

*MAXIMILIAAN KONING DER ROMEINEN, ALTYD
VERMEERDERAAR.*

II. Het afbeeldsel van Keurvorst Frederik, die een der voornaamste grondleggeren ter hervorminge van den Godsdienst geweest is, en uit dien hoofde, als om zyne uitmuntende deugden, meermaalen zal voorkoomen, wordt op de voorzyde van den tweeden met de reeds beschreevene wapenschilden en deeze letters in den rand gevonden:

FRIDERICUS DVX SAXONIÆ ELECTOR, IMPERIIQVE LOCVM TENENS GENERALIS.

FREDERIK HERTOG VAN SAKSEN, KEURVORST EN ALGEMEEN STEDEHOUDER DES RYKS.

Het hoofd van zynen eenigen nog in leeven zynde Broeder, met wien hy verſcheidene Vaderlyke erflanden vreedzaamlyk beſtierde, en die niet minder voor den Godsdienſt yverde, ſtaat met de gemelde jaarletteren op de tegenzyde, binnen diergelyke wapenſchilden, die in deezen kring zyner eernaamen gevoegd zyn;

IOHANNES DVX SAXONIAE LANDGRAVIUS THVRINGIAE ET MARCHIO MISNAE.

JAN HERTOG VAN SAKSEN, LANDGRAAF VAN THURINGE EN MARKGRAAF VAN MEISSE.

De Duitſche Stenden te Conſtans vergaderd, door veelerleije uitvindingen en hoogdraavende woorden des Keizers, 't zy ter beſcherminge der Kerke of der oude glorie, driftig geworden, betoonden zoo groote vierigheid (1) in het ontwerpen der zaaken, dat men van geenen Ryksdag meerdere verwagting ten oorlog dan van deezen gezien hadt. De Koning Lodewyk, hoowel hy, om het Duitſche bloet niet aan 't zieden te helpen, des te eerder zyn Leger geſcheiden en de reis naar Vrankryk verhaaſt hadt, bleef, hiervan berigt zynde, echter vol bekommeringen; te meer, wyl hy kennis kreeg, dat de meeſte Italiaanſche Staaten, door verſcheidene inzigten gedreeven, hunne Gemagtigden naar Conſtans gezonden hadden. Om het kwaad vermoeden, en t'evens het broeijende gevaar te ontzenuwen, zondt de Koning heimelyk eenige vertrouwden derwaart, welken onder den duim ſommige Stenden des Ryks van zynen goeden wil (2) verzekerden, en door verontſchuldigingen, beloften en gaaven zooveel verrigten, dat de grootſte drift verkoelde. Niettemin wierden den Keizer tot den Italiaanſchen togt agtduizend ruiters en tweeëntwintigduizend voetknegten voor zes maanden betaald, midsgaders voor buitengemeene koſte honderdduizend guldens ingewilligd; en de vergadering in 't laatſte van Oegſtmaand geſcheiden, met dit loopende gerugt, dat de Stenden den Keizer meerder onderſtand zouden verſchaft hebben, indien Maximiliaan hadt willen gedoogen, dat het volk en de Legerhoofden by goedvinding des Ryks aangeſteld worden, en de overwonnene Steden ten voordeele van het zelve koomen zouden; maar de eerzugt van den Opperheerſcher mogt dit niet veelen; des hy, liever dan aan de hand te gaan, zyne benden met twaalfduizend gehuurde Zwitſeren poogde te verſterken. Doch dees Landaard, van den Franſchen Koning omgezet, weigerde niet alleen 's Keizers begeerte te volgen, maar ſchreef den zelven (3) niet van zin te zyn hem in de Italiaanſche onderneemingen te wederſtreeven, 't en zy hy den Koning van Vrankryk, met wienze in naauw verbond ſtonden, wilde aanranden.

Koning Lodewyk, dit werk by de Zwitſers gerokkend hebbende, zogt ook de Venetiaanen te beweegen om den Keizer den doortogt naar Italië af te ſnyden, wiens Gezanten hierentegen het zelve met voordeelige aanbiedingen zogten door te dryven; zulks de Raaden van Venetië, die de ruſt zogten en den eenen en den anderen vreesden, zich niet weinig belemmerd vonden over welke zyde te hellen, en eindelyk, naa lange

(1) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 190. verſa.

(2) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 191.

(3) Corps Diplomat. par du Mont Tom. IV. Part. I. fol. 90.

1507 lange overweegingen, besllooten, wyl hen bekend was, dat de Keizer haakte om de Landen, die zy van 't Oostenrykſche Huis vervreemd hadden, weder te winnen, hem zonder Leger (1) doorgang te verleenen, en anders den zelven te weigeren. Dit Raadsbesluit, het agterblyven der meeste Duitsen, van welken op den bestemden tyd slegts eenigen in sober getal verscheenen waren, en de schaarsheid aan geld, dat Maximiliaan by den Paus en de Staaten van Italië gezogt en niet gevonden hadt, gevoegd by de sterke wapenrusting des Franschen Konings, zoude met veel reden magtiger Vorst dan hem hebben doen krimpen; nogtans dreef hy de zynen even yverig voort, deedt het geschut naar de grenzen voeren, en eenen hoop volks over 't gebergte en door den Venetiaanschen Staat trekken, die eenen aanslag op Genua, met hulpe der misnoegden ondernam; doch ondekt zynde weder terugge keerde.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 195.

Deeze magtige beweegingen, en de voorbereidselen des Keizers tot het ontvonken van den oorlog met Vrankryk, deeden zyne Dochter, Voogdes der Nederlanden, geweldig dugten, wyl 't aldaar met Gelderland nog byster verward lag; dierhalven schreefze (2) uit Mechele, den derden van Sprokkelmaand des jaars agt, aan den Spaanschen Gezant Jacob van Albion, die zich aan 't Fransche Hof ophieldt, hoe de tweedragt der Vorsten haar aan 't hart ging, hoopende dat de Koning van Vrankryk, uit aanmerkinge van den onnozelen Prins Karel, de Nederlanden ongemoeid zoude laaten, of anders zoudeze ook gedwonge zyn uit al haar vermoogen zich te verweeren; ja zy twyfelde niet, of de Koning van Spanje zoude zynen Kleinzoon en de Koning van Engeland zynen Bondgenoot te hulpe koomen: zy verzogt hem, uit dit inzigt, straks den Koning Ferdinand hieraf te verwittigen.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom I. pag. 107.

1508

De Landvoogdes, dus voor 't Gemeen waakende, en de wisselvalligheden der menschlyke natuure overweegende, verzuimde niet ook haare byzondere zaaken te regelen; dierhalven deedtze te Brussel, den twintigsten der gemelde maand, haaren uittersten wil (3) bekrachtigen, begeerende onder andere omstandigheden, naa haaren dood in de Kerke van S^t. Niklaasklooster te Bourg in Bresse, aan de slinkerzyde van haaren overleeden Gemaal Philibert Hertog van Savoije, begraaven te zyn, werwaart haar lighaam, gevolgd van de voornaamste haarer bedienden, gebragt moest worden, geleid door tweehonderd arme menschen, die ieder eene brandende waschkaars, van drie ponden zwaar, zouden draagen. Het lighaam dus bezorgd, en het doen van tienduizend missen, ieder ten pryze van vyf stuivers Tournois, voor haare Ziel bevoolen hebbende, steldeze haaren Vader den Keizer in zyn (4) Wettigdeel, en des zelfs Kleinzoon Karel, Prins van Spanje, tot haaren algemeenen erfgenaam; by zyn overlyden zynen Broeder Ferdinand, en naa deezen hunne Zusters. Ter uitvoeringe haarer bevelen noemdeze den Prins van Chimay, Hendrik Graaf van Nassou, de Heeren van Chevres en Bergen, Guy de la Baume Graaf van Montreuel, Mercuryn van Gatinaria Voorzitter van Borgonje, Lodewyk Ochin haaren Biechtvader, en voornaamenlyk haaren Gunsteling Laurens van Gorrevod Vryheer van Montenai. Dees, de Zoon van Jan van Gorrevod (5) en van Johanna van Loviol, Grootschildknaap des Hertogen van Savoije, en Landvoogd van zyn Vaderland Bresse zynde, was zyns Vorsten Weduwe Margarita in de Nederlanden gevolgd, en wierdt in de gewigtigste Staatszaaken dier Gewesten, van de Landvoogdesse en van haaren Neef Karel, veelmaalen gebruikt, gelyk wy hem in de Geschiedenissen zullen ontmoeten, en dierhalven, om onze oplettendheid te versterken, waardig achten zynen zeldzaamen legpenning hier te verbeelden.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 90.

(4) Legitime.

(5) Imhof Geneal. Famil in Gal Claſ. II. fol. 253.

B

Op de voorzyde rondom zyn wapenſchild, dat uit een gouden keper op een blaauw veld beſtaat, leeſt men deeze zyne gewoone (1) ſpreuke;

(1) Le Mauſolée de la Toiſon d'or pag. 113.

POVR A IAMES GORREVOD.

VOOR ALTOOS GORREVOD.

Op de agterzyde is het zelve wapen met dat zyner Egtgenoote Claudia van Rivoire in eene ruite, die van eenen Engel gehouden wordt, begreepen, hebbende ter wederzyde de eerſte letters hunner naamen Laurens en Claudia; wyders ſtaan in beide randen met ongewoone letteren deeze zyne tytels;

LAURENS DE GORREVOD CHEVALIER, BARON DE MONTANAI, MARNAI, CORCONDRAI, GOUVERNEUR DE BRESSE, PARDESSUS DE SON ALTESSE.

LAURENS VAN GORREVOD, RIDDER, VRYHEER VAN MONTENAI, MARNAI, CORCONDRAI, LANDVOOGD VAN BRESSE, EN DAARENBOVEN VAN ZYNE HOOGHEID.

Met geen mindere omzigtigheid dan deeze hadt de Landvoogdes de Dochter van den Koning van Engeland voor haaren Neef ten huuwelyk verzogt, en tot dat einde, in 't laatſte des voorgaanden jaars, Jacob van Lukſemburg Heer van Fiennes Stadhouder van Vlaandre en Artois, Jan Heer van Bergen Raad en Kamerling, den gemelden Laurens van Gorrevod, Jan Sauvaige Voorzitter van Vlaandre, en Philips Hanneton Geheimſchryver, op den naam des Keizers naar Engeland (2) gezonden. Deezen, met de Gelaſtigden van den Koning lang gehandeld hebbende, tekenden eindelyk het ſtuk te Kales, den eenentwintigſten van Wintermaand, op deeze voorwaarde, dat Hendrik de Zevende zyne tweede Dochter Maria aan den Nederlandſchen Vorſt Karel, Prins van Spanje, ten huuwelyk (3) zoude geeven, mids dat het zelve eerlang op eenen behoorlyke wyze door Gelaſtigden by voorraad zoude voltrokken worden, en, ten tyde als de Jonge Prins Karel veertien jaaren bereikt zoude hebben, dat dan zyne Bruid Maria naar Sluis in Vlaandre overgebragt, en met hem in het aanſchyn der Kerke zoude getrouwd worden; wanneer de Koning of zyn Opvolger verplicht zoude zyn de beloofde huuwelyksgaave van tweehonderdenvyftigduizend Kroonen, of der zelver waarde te betaalen: en opdat dit verbond te zekerer mogt gaan, zoude niet alleen Koning Hendrik, Keizer Maximiliaan als Grootvader en Voogd, en Margarita als Moeije en Beſtierſter, het zelve met eige handen moeten ondertekenen, en doen bezegelen, maar zelfs de Grooten en Steden van Engeland, zoowel als die der Nederlanden, zich verbinden ter uitvoeringe van deezen handel. Zulks ik by deeze gelegenheid, behalven de aanzienlykſte Beampten des Lands, ook uitdrukkelyk de Steden Bruſſel, Antwerpe, Brugge, Ypere, Kortryk, Nieuwpoort, Dordrecht, Leyde, Amſterdam, Middelburg,

(2) Die Excell. Chron. van Vlaand. fol. 298.

(3) Corps Diplomat. par du Mont Tom IV. Part I. fol. 93.

1508

burg, Zirikzee en Mechele afzonderlyk genoemd vinde. Uit dit verbond van Vriendschap, daar een goed deel van dit jaar meê door liep, aleer 't door zoo-veele Leden bekrachtigd wierdt, sproot eene nadere bepaaling van vreede, eendragt en onderlinge hulpe, welke, op den last van Maximiliaan en des zelfs Kleinzoon Karel, den zesentwintigsten (1) van Lentemaand, met Koning Hendrik, door des zelfs Gemagtigden te Mechele, voor eens ieders Landen en Onderzaaten, gesslooten wierdt.

(1) Corps Diplomat. par du Mont Tom. IV. Part. I. fol. 103.

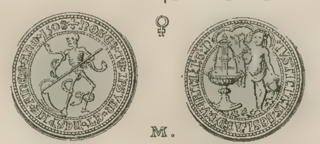
Hoewel de Nederlanders hierdoor een magtigen rugsteun kreegen, echter wierdenze nog dapper van de Geldersen bestookt, inzonderheid door het roofnest Poederoije, dat gestigt scheen om den Hollandschen en Brabandschen bodem te kwellen; zulks men 'er eindelyk te raade wierdt het zelve te verdelgen. Met dit voorneemen verzaamelde Rudolf van Anhalt veel volks omtrent 's Hertogenbos; wanneer hy duizend ruiters en twaalf vaandelen voetknegten byeen hadt, trok hy (2) naar Poederoije, sleepende onder ander krygstuig twaalf groote stukken geschut, die hiertoe gemaakt en naar de twaalf Apostelen geheeten waren, derwaart; hy smeedt 'er in Bloeimaand het beleg voor, aan de zyde der Waale, daar de Vesting het zwakste was, en alengs zooveele steenen en bouten binnen, dat alle daken en zolders in weinige dagen te grond raakten, en de dappere Slotvoogd Suidewind zelf verpletterd wierdt: dit bragt de Krygsknegten aan 't wankelen, en eindelyk, wylze in kelders en holen moesten schuilen, tot zulke verslaagenheid, datze het leeven vry bedongen en, in 't begin van Hooimaand, de Sterkte den Belegeraaren overgaven, dieze dermaate sloopten, dat 'er niets overeinde bleef.

(2) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 326.

Terwyl men wegens de koste deezer belegeringe in 't krakkeel viel, hadt de Hertog van Gelder met eenen hoop zyner vaardigste Krygsknegten eenen aanslag op Harderwyk, doch dees vrugtloos afgeloopen, ruktenze (3) voor Muide, datze in den brand staaken, en wisten het Slot, onder 't gesprek met het Opperhoofd der Bezettelingen, te overweldigen. Dit verrigt, en dat die van Wesop niet veel volks in hadden, verstaan hebbende, liepenze derwaart, wierpen het vuur in de Stad, en, wanneer de Stedelingen de poort door den yver van 't blussen onbewaard lieten, zynze 'er ingedrongen en meester geworden. Het winnen dier Vestingen gaf hen ruimer loop in Holland, dat nevens Brabant eenige tyd gestroopt, geknaagd en uitgemergeld, een voorwerp van jammer en mededoogen geweest was, uit welke reden in dit jaar de nevenstaande legpenningen gemunt zyn.

(3) Slichtenhorst Geld Geschied. fol. 326.

♀

M.

♀

M.

I. De dood, het einde van alle dingen, dreigt, op de voorzyde van den eersten, met zyne zeissen 't gene hem voorkoomt af te maaijen; rondom den zelven leest men;

NOSCE TE IPSVM ET RESPICE FINEM, ANNO 1508.

KEN U ZELVEN EN ZIE OP HET EINDE, IN 'T JAAR 1508.

De verbeelding der keerzyde geeft het bederf des Lands en der Ingezetenen te verftaan, gelyk ik elders verklaard heb, dierhalven ftaat 'er rondom;

IVSTICIA IS GESLAGEN DOOD,
VERITAS LEIDT IN GROOTEN NOOD.

DE GERECHTIGHEID IS GESLAAGEN DOOD,
DE WAARHEID LEIDT IN GROOTEN NOOD.

II. De tweede, door die van Antwerpe gemunt, heeft op de eerfte helft rondom de tekens der Guldevlies Ordere, welke door eene Aardshertoglyke Kroon gedekt zyn, het zelve randfchrift en jaartal als de voorgaande.

Op de wederhelft ziet men Gods naam THeoS, befloten binnen deezen letterzoom;

SOLA MISERIA CARET INVIDIA, ANNO.

DE ELENDE ALLEEN ONTBEERT AFGUNST, IN 'T JAAR.

Met geen mindere rampen fcheenen de Venetiaanen gedreigd te worden, omdat Maximiliaan onverzettelyk by zyn voorneemen bleef van de Keizerlyke Kroon in Italië met de wapenen in de vuift te willen haalen; dierhalven, om den togt gemaklyk te maaken, hadt hy met den aanvang deezes jaars eenen Heraut (1) aan de Veroneezen gezonden, begeerende aldaar verblyf voor vierduizend paarden; maar deezen, met de Venetiaanen te raade gaande, deeden den Keizer weeten, datze hem, hoewel zyne voorbereidfelen ten oorlog zorgen baarden, echter alle eer zouden bewyzen, mits zyne beweeging met geen ander oogmerk verzeld ging. Des Maximiliaan, zyne benden vaardig ziende, zonder toeven naar Trente vertrok, en heeft, om den kryg wel te doen flaagen, den derden van Sprokkelmaand aldaar perfoonlyk eenen plechtigen ommegang gehouden, in welken een blood zwaard gedraagen en de Keizerlyke Herauten voor hem gingen; zoodra de zelve geëindigd was klom zyn Geheimfchryver Matys Langus op eene verheeve plaats, verkondigende uit bevel des Keizers den aanftaanden togt, en t'evens, wyl de voorgaande Roomfchkoningen, trekkende om de Kroon in Italië te ontfangen, zich gekoozene Keizers geheeten hadden, dat hy voortaan dus insgelyks wilde genoemd zyn.

Onlangs hiernaa, het krygstuig en de leevensmiddelen voorheen gezonden hebbende, volgde hy zelf met vyftienhonderd ruiteren en vierduizend voetknegten, meeft zyner onderhoorige Volkeren of zyner Hovelingen, naar Vicenza. Wanneer hy eenige Sterktens van klein belang overweldigd en daartoe vier dagen gefleeten hadt, keerde hy fchielyk te rugge naar Bolzano. Dit agterwaart gaan ontvonkte den moed (2) der Venetiaanen, welken

(1) La Hift. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 197.

(2) La Hift. d'I.

1508

ken bereids eenige manſchap gehuurd, en de Franſchen, die onder Trivulce te Verona dienden, ontbooden hebbende, den Koning van Vrankryk dermaate om hulp ſmeekten, dat dees hen ſtraks vyfduizend Zwitſers op zyne, en drieduizend op der Venetiaanen koſten, overzondt; deezen, toenze aangekoomen en betaald waren, gaven voor van niet tegen den Keizer dan in 't beſchermen van Milanen te willen dienen. Aan den anderen kant naderde de Markgraaf van Brandenburg met eenen grooten hoop volks naar Roveredo; insgelyks waren vierhonderd ruiters en vyfduizend voetknegten, uit het Graafſchap Tirol, op 's Keizers laſt geworven, in 't Land van Frioul gevallen, en hadden de Sterkte Cadore overweldigd, op den zelfden tyd dat Maximiliaan met zyn volk wel veertig mylen verre in 't Venetiaanſche Gebied gedrongen was; eenige Sloten en Sterktens genoomen, en den zynen bevel van Treviſo te overvallen laatende, begaf hy zich naar Inſprug, (1) om, door 't verpanden zyner juweelen als anders, geld te zoeken; maar, hoorende de Zwitſers in Franſchen dienſt te zyn, ſloeg hy voort den weg op naar Olms, om de Zwaaben tot byſtand te bekouten.

De Venetiaanen, dus onzagt wakker gemaakt, gaven bevel aan Bartolomeus Alviano en anderen van onmiddelyk met alle magt den Vyand te keeren; welke orde zoowel door den zelven verrigt wierdt, dat hy, de (2) Duitſen in eenen bloedigen veldſlag overwonnen hebbende, niet alleen de verloorene Sterktens weder onder gehoorzaamheid bragt, maar zelf verſcheidene vyandlyke Steden voor de Venetiaanſche wapens deedt bukken. Dees tegenſpoed der Duitſen, gevolgd van 't verloopen der overigen, eensdeels by mangel van bezoldinge, andersdeels omdat de bepaalde tyd verſtreeken was, wyders des Keizers gebrek aan geld, en dat niemand zich openbaarde hem te helpen, waren drangreden, die hem naar den Vreede deeden rykhalzen, en door zynen Gezant Lucas van Rinald (3) met de Venetiaanen in geſprek van wapenſchorſinge treeden: vermids nu de Koning van Vrankryk hier tusſchen beiden kwam, die een algemeen beſtand, en den Hertog van Gelder, tegen den zin des Keizers, in het zelve begeerde begreepen te hebben, zoo liep 'er zooveel tyds met heen en weder ſchryven verlooren, dat de twee ſtrydende partyen eindelyk een afzonderlyk beſtand voor drie jaaren aangingen, eenige hunner Bondgenooten, die hier toe geneegen waren, in het zelve beſluitende.

Doch, aleer dees handel ten einde liep, hadt Paus Julius, vreezende voor het naakende gevaar van Italië, den Keizer, opdat de zelve niet verder mogt trekken, eenen (4) brief, met goude letteren doorwrogt en met een lood zegel verſterkt, door zyne Gelaſtigden gezonden; door deezen gaf hy aan Maximiliaan zoo volkoome magt tot het voeren der Keizerlyke waardigheid, alsof hy den zelven met zyne eigene handen de Kroon op het hoofd gezet hadt; zulks Maximiliaan, hierdoor gerechtigd, op den tienden van Grasmaand in de Hoofdkerke te Trente, (5) met groot gejuig des volks en 't geſchal van trompetten, voor Keizer der Romeinen en altyd Vermeerderaar is uitgeroepen. Hierdoor heeft Maximiliaan den tytel van Roomſchkoning, dien hy tot deezen tyd toe gevoerd hadt, agtergelaaten, en voortaan den eernaam van Keizer, t'evens de geſpleete Kroon midsgaders den tweekoppigen Arend, als zigtbaare tekens zyns gezags, aangenoomen: het welke oorzaak gegeeven heeft, dat hy op de volgende penningen dus verbeeld is.

talia di Fr. Guicciard. pag. 197.

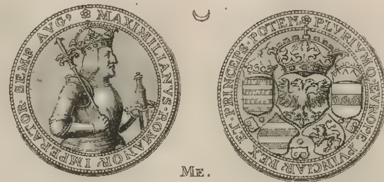
(1) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 197. verſa.

(2) Hiſt. di Venet. di P. Bembo pag. 94. verſa.

(3) Hiſt. di Venet. di P. Bembo pag. 96.

(4) Struvii Rer. Germ. Scriptor. Tom. II. fol. 952. in Not.

(5) Melleri Syll. Numm. pag. 19.

ME.

h

M.

B.

I. Het afbeeldſel van den gekroonden en gewapenden Keizer ſtaat op het voorſtuk van den eerſten; en tegen het zelve over op het agterſtuk de tweekoppige Arend, ten blyk der aangenoome waardigheid; dierhalven leeſt men ook in beide letterzoomen;

MAXIMILIANVS ROMANORum IMPERATOR SEMPer AV-Gustus, PLVRIVMQue EVROPaE ProVINCIARum REX ET PRINCEPS POTENtissimus.

MAXIMILIAAN KEIZER DER ROMEINEN ALTYD VER-MEERDERAAR, EN MAGTIGSTE KONING EN VORST DER MEESTE GEWESTEN VAN EUROPA.

II. Op den tweeden, eene penningplaat, ziet men Maximiliaan ten halven lyve met de Guldevlies Ordere om den hals, eene muts op het hoofd en den Vorſtlyken tabbaard aan, hebbende dit bondige omſchrift;

MAXIMILIANVS IMPERATOR.

KEIZER MAXIMILIAAN.

III. De voorzyde van den derden vertoont zyn borſtſtuk; en de rugzyde weder den Gekroonden Keizerlyken Arend, draagende het wapenſchild van Ooſtenryk en Borgonje op de borſt: wyders leeſt men op de eene en de andere zyde deeze woorden;

MAXIMILIANVS ROMANORum IMPerATOR, ARCHIDVX AVSTRIaE, COMES TIROLIS.

MAXI-

De wapens der Duitſen, dus gedwongen neder geleid, verwekten den Venetiaanen meerder haat dan vriendſchap; wandt de Koning van Vrankryk, ziende datze het beſtand buiten zyne toeſtemming, en tegen hunne onderlinge verbintenis voltrokken hadden, was niet minder verſtoord dan de Keizer; welke, ſchoon door zyne Gelaſtigden uit deeze ongevallen gered, echter over het verlies zyner verſlaagene knegten en overwonnene Veſtingen tot in het hart getroffen was: te meer dewyl hem de uitgelaatene vreugde, en hoogmoedige vertooningen (1) te zyner beſchimpinge van de Venetiaanen over de behaalde voordeelen bedreeven, niet onkundig waren; ja men hadt verſcheidene dagen in het huis van Cornaro, die wegens den Staat Verzorger van de Landſcheidinge geweeſt was, prachtige feeſten gehouden, en Bartholomeus Alviano, die het Oppergebied van 't Heir gevoerd, en meermaalen de Duitſen geſlaagen hadt, zoodaanige tekenen van eere beweezen, welken het Gemeenebeſt nooit dan in de uitterſte noodzaaklykheid gebruikte; dewyl hy met het ſchip van Staat, Bucentauro geheeten, afgehaald, en met het zelve in zeegepraal binnen Venetië geleid wierdt. Op welk bedryf en trouwe dienſten van deezen Veldheer, die wy meermaalen genoemd hebben, en nog dikwylen aan 't hoofd van 't Venetiaanſche Leger zullen ontmoeten, meen ik, dat deeze twee penningen, ter gedachteniſſe van zyn uitmuntend krygsbeleid en der behaalde overwinningen, aldaar gemaakt zyn.

(1) Hiſt. de la Ligue de Cambray Tom. I. pag. 29.

♀

F.

L.

I. Het borſtſtuk van Alviano, die van ſommigen ook Liviano genoemd, en dus op zyne penningen gevonden wordt, ſtaat met eene muts op het hoofd, en het harnas aan de ſchouderen, op het voorſtuk van den eerſten, omvangen door deeze letters;

BARTHOlomeus LIVIANVS VENETorum EXERCitus IMPerator.

BARTHOLOMEUS ALVIANO VELDHEER VAN HET LEGER DER VENETIAANEN.

1508 Op het agterstuk zit Venetië in de gedaante eener Heldinne, hebbende het beeld der Overwinninge met verscheidene laurierkroonen voor dit Legerhoofd in de slinker, en in de regterhand eene zweep, met welke zy eenen Leeuw en Vos, of het geweld en de list, die in het krygsbeleid gebruikt worden, schynt voort te dryven; nevens haar ziet men een lam, de onnozelheid, met eene slang, de kwaadaardigheid, in den bek, en in den rand dit omschrift; 1508

INVIDIAM FIDES SVPERAT.

DE TROUWE OVERWINT DE AFGUNST.

II. Diergelyk een afbeeldsel, doch met de slinker wang voor gekeerd, wordt van hem op den tweeden, eene penningplaat, gevonden, omsingeld door deezen letterzoom;

BARTOLOMEUS. LIVIANVS VENETORUN EXERCITUS PRÆFECTUS.

BARTOLOMEUS ALVIANO BEVELHEBBER VAN 'T LEGER DER VENETIAANEN.

Keizer Maximiliaan, vast peinzende hoe de hem toegebragte schaade en den onverdraagelyken hoon te vergelden, week al wrokkende naar Keulen, en, om den twist met Gelderland, ware 't moogelyk te eindigen, voort naar Holland; koomende op den naastlaatsten van Hooimaand (1) te Dordrecht, wierdt hy, door de Overigheid en Ingezetenen, met uitgezogte tekenen van achtinge en groote heerlykheid ingehaald. De gansche straat van 't groote Hoofd, daar de Keizerlyke Majesteit aankwam, was tot aan de Kerk, in welke hy geleid wierdt met allerley bloemen bestrooid; de huizen waren aan beide zyden met tapyten behangen, en van onder tot boven met groene takken versierd. Dus van de Regeeringe en Burgeren, als om stryd, met beleefdheid overlaaden zynde reisde de Keizer sedert verder door Holland; wyl ik aangetekend vinde, dat hy dit zelve jaar ook te Leyde (2) geweest is.

(1) Balen beschryv. van Dordrecht pag. 807.

(2) Orlers beschr. van Leyden pag. 553.

Weinig tyds laater deedt de Keizer, nevens zynen Kleinzoon Karel Prins van Spanje, zyne intreede (3) te Gend, en op den naastkoomenden dag bezwoer hy de vryheden en voorrechten van Vlaandre. Eerlang ook naar Loven getrokken, en aldaar het bestier van 't Hertogdom Brabant aangenoomen hebbende, begaf hy zich naar Brussel, en beriep aldaar de voornaamste (4) Steden der Nederlanden byeen, van welken hy, onder 't deksel van den Gelderschen Oorlog, veel gelds vorderde en verkreeg. In dit beleggen der Nederlandsche zaaken meen ik, dat Jan le Sauvaige Voorzitter in den Raad van Vlaandre tot Kancelier van Brabant (5) is aangesteld geworden; omdat hy Opvolger was van Jan vander Vorst, gezeid Gys, welke de zestiende was, die in deeze hooge Waardigheid geteld wordt, eene der aanzienlykste des Lands, dewyl de daarmede bekleede 's Hertogen Stedehouder in (6) de Gerechtszaaken genoemd wordt. Vermids dit gezag vier jaaren door van der Vorst gedraagen, en hy, den vyftienden van Bloeimaand deezes jaars, in den ouderdom van agtenveertig jaaren overleeden was, zoo heeft my goed gedocht eenen legpenning, dien ik vertrouwe ter gedachtenisse van deezen overleeden Kancelier geslaagen te zyn, tot luister zyner Naakoomelingen, van welken hy ryklyk gezeegend was, hier nevens te voegen.

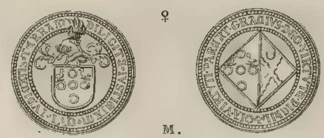
(3) Chron. van Vlaand. in 4to. pag. ccciij.

(4) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 171.

(5) Hist. Sacra & Prof. Mechlin Cornelii van Gestel. Tom. II. fol. 3.

(6) Butgens Troph. de Brab. Tom. II. fol. 359.

Dees

M.

(1) Butgens Troph. de Brab. Tom. II. fol. 366.

Dees was Zoon (1) van Wouter van der Vorst, gezeid Gys, Schepen van Antwerpe, en van Barbara van Poppendonk, Heer van Loenbeke en Ridder, gelyk hy uit dien hoofde den helm voert boven zyn Stamwapen, dat uit een zilver veld, vyf ringen en twee vogelen van zwart, bestaat, en hier op de voorzyde gesteld is, bepaald binnen deezen letterkring;

DILIGITE IVSTICIAM QVI IVDICATIS TERRAM.

BEMINT GERECHTIGHEID GY DIE DE AARDE OORDEELT.

(2) Le Veritable Art du Blason par Fr. Menestrier pag. 11.

De tegenzyde draagt het zelve wapen nevens dat, myns bedunkens, zyner Egtgenoote Joanna van Thielt, saamen begreepen in eene ruite; welke gedaante van wapenschilden, naar 't getuigen van eenen der naauwkeurigste Schryveren (2) over deeze stof, de Nederlandsche Vrouwen alleen eigen was te voeren, omdat men de zelve nooit in andere Gewesten vindt; hoe het zy, men ziet het zelve door deeze leerzaame spreuk omsingeld;

OMNIA VIRTVTI PARENT, GRACIVS DEO VIRTVTE NICHIL.

ALLE DINGEN GEHOORZAAMEN AAN DE DEUGD, EN AAN GOD IS NIETS AANGENAAMER DAN DE DEUGD.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 110.

In deezen stand der Nederlandsche zaaken wierdt de handel der Vorsten met ernst tegen de Venetiaanen begonnen. De Keizer, veruitziende gedachten op de verloorene Oostenrykfche Landen in 't hoofd hebbende, wilde zich, om dat hy verbonden was, niet bloot stellen; dierhalven gaf hy zyne Dochter Margarita, Vorstinne van een doordringend verstand, schriftlyke volmagt (3) om alles zoo te beleggen als haar oorbaar docht, en tekende deezen brief uit zynen en zyns Kleinzoons naam op het Slot te Turnhout, den veertienden van Herfstmaand. Zoodra de Koning van Vrankryk, die het gebied van Milanen zogt te vergrooten, aan het touw was, hebben ook andere Vorsten met inzigt van eige voordeel, zich onder den duim hier in gedraaid; wandt Paus Julius hadt het oog op de oude bezitting der Kerke, en Ferdinand Koning van Arragon op eenige stukken van Napels, zulks al het gebied der Venetiaanen, datze aan 't vaste Land bezaten, reeds verdeeld was, aleer de oorlog begon.

(4) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 122.

De Landvoogdes Margarita, overweegende de naauwe verbintenis tusschen haaren Neef Karel en de Dochter van den Engelschen Koning, schreef (4) den vierentwintigsten van Wynmaand aan Hendrik den Zevenden, datze op zynen raad den Keizer verzogt hadt, van mede eene schorsing van wapenen voor zes weeken met den Koning van Vrankryk en den Hertog van Gelder te willen aangaan; overmids zy binnen dien tyd meende met den Kardinaal van Amboise te Kamerik, welke Stad tot eene handelplaats verkoozen was, in gesprek te treeden; dierhalven verzogtze den Koning van zyne Gezanten ook derwaart te willen afvaardigen, om het belang zyns Schoonzoons Karel te helpen styven.

1508

ven. Weinige dagen laater vertrok de Landvoogdes, verzeld van 's Keizers Geheimschryver Matys Langus (1) en Niklaas Frisius, naar Kamerik, werwaart de Koning van Vrankryk den Kardinaal van Amboise, Gevolmagtigden tot deezen handel, gezonden hadt; en hoewel de Kardinaal Antoni Palavicino wegens den Paus, en Jacob van Albion Gezant van Ferdinand Koning van Arragon, hem verzelde, echter draaide de gansche spil van 't werk op de Landvoogdes Margarita en den Kardinaal van Amboise.

(1) Haræi Annal. Brab. Tom. I. fol. 522.

Deezen dan regelden de verschillen met Gelderland, zonder eenige bewimpelinge, en besllooten, (2) dat de Hertog van Gelder niet alleen de Hollandsche Steden Wesop en Muide, maar alles wat hy sedert den Vreede van Rozendaal zelf in Gelderland overweldigd hadt, weder zoude overgeeven; buiten welken de overige oneenigheden, door verstandige en billyke mannen, Gemagtigden van den Keizer en Koning van Vrankryk, bemiddeld zouden worden. In opzigt dier Landen, welken van de Fransche Kroone afhangelyk en onder het Erfdeel van Karel Prins van Spanje behoorden, die zouden de zelfde vryheden en voorrechten behouden, alsze ten tyde van des zelfs Vader Philips genooten hadden. De oude twist, welken de Huizen van Oostenryk en Borgonje met den Koning van Vrankryk hadden, zoude zooverre onaangeroerd blyven als hy in deezen handel niet uitgedrukt wierdt. De Keizer zoude op het nieuw den Koning van Vrankryk met het Hertogdom Milanen bekleeden, zoo voor den Koning als voor des zelfs manlyke Naakoomelingen, en, by mangel der zelven, voor des zelfs Dochter Claudia en haaren Gemaal François Graaf van Angoulême, en in geval zy stierf, voor haare Zuster en der zelver Kinderen; mids dat de Koning vooraf de Venetiaanen aangrypen, en, in die dagen als hy de schriftlyke verzekering krygen zoude, den Keizer nog honderdduizend goude Schilden geeven moest; ondertusschen zouden de onderlinge verbintenissen, voor zooverre die niet wederroepen wierden, in haare volle kracht blyven.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 110. & seq.

Al het welke niet bedektlyk gedaan was; maar het (3) bondgenootschap tegen de Venetiaanen wierdt gansch geheim gehouden, en zoo vaardig gesmeed, dat men in minder tyds nooit gewigtiger handel ten einde bragt. De Paus, de Keizer, de Koning van Vrankryk en die van Spanje, bleeven eendragtig by de ontleding van den Venetiaanschen Staat, de drie eerstgemelden volgens de verdeeling voor vier jaaren in het verbond van Blois, buiten Koning Ferdinand, gemeld; wandt dees maakte aanspraak op Trani, Brindisi, Otrante, Gallipoli en alles watze ooit van 't Koningryk van Napels overweldigd hadden.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 114. & seq.

Vermids de Keizer het driejaarige bestand, tusschen hem en den Staat van Venetië aangegaan, niet zonder voorwendsel wilde verbreeken, zoo bedacht men, dat dees, als Beschermer der Kerke van den Paus te hulpe geroepen, den zelven, tot het verkrygen van de Landen des heiligen Zetels, noch in persoon noch in goed geenen onderstand mogt weigeren. Dus zoude ieder in 't begin van Grasmaand des naastkoomenden jaars te velde treeden, en de Keizer en Koning Ferdinand hun verschil over de voogdy van Kastilië zoolang laaten rusten, tot dees oorlog geëindigd was. Wyders vermogt niemand noch vreede noch bestand met de Venetiaanen aan te gaan, dan met bewilliginge van alle zyne Bondgenooten. Ook was de Paus verbonden van niet alleen met Waereldlyke wapenen, maar zelf met den Kerklyken ban en bliksem de Venetiaanen te bestooken. Aan de andere zyde zouden de Keizer en de Koning van Vrankryk al hun vermoogen inspannen om den Koning van Hungarië in deezen kryg te wikkelen: en by aldien de Hertogen van Savoije, van Ferrara, en de Markgraaf van Mantua begeerden, dan zou-

1508

zoudenze hier in konnen treeden. Boven alles bleef ieder, als de Venetiaanen den Turk te hulpe riepen, verplicht zyne krygsmagt te verdubbelen.

Deeze verbintenis door de twee Gemagtigten, de Landvoogdes Margarita en den Kardinaal Georg van Amboise, den tienden van Wintermaand, getekend zynde, is nog nader door den Keizer en andere Vorsten bekrachtigd geworden; insgelyks door Paus Julius, die, reeds zooveele middelen ter uitbreidinge zyner heerschappye vrugtloos bezogt hebbende, thans in groote hoope leefde, van, naa 't verdryven deezer donkere wolken, eenmaal zyne Kerk in vollen luister te zullen zien praalen. Het welke sommigen (1) meenen, dat door deezen gedenkpenning wordt te verstaan gegeeven.

(1) Luckii Sylloge Numism. fol. 14.

L.

Het halve lighaam van den Paus zit op de voorzyde in eenen Zetel, hebbende tot een randschrift deezen zynen tytel;

IVLIVS II. PONTIFEX MAXIMUS.

JULIUS DE TWEEDE OPPERSTE PRIESTER.

Het gebouw, dat op de tegenzyde boven op eenen hoogen berg gevonden wordt, is het zinnebeeld van den Kerklyken Staat, welke door zwaare wolken, hier moogelyk voor de Venetiaanen gesteld, overschaduwd is; en dewyl de Paus door de heldere straalen van zynen glans de zelven wenschte te verdryven, zoo leest men in den rand deeze uit de heilige bladeren (2) geleende spreuk;

(2) Liber. Job. Cap. XVII. vers. 12.

POST TENEBRAS (SPERO) LVCEM.

NAA DE DUISTERNIS (HOOPE IK) HET LICHT.

De Landvoogdes Margarita deedt, zooras het stuk op eenen vasten voet stondt, zulks aan de Nederlandsche Gezanten (3) in Engeland weeten; wandt, geduurende deeze vergadering te Kamerik, hadt men eindelyk eenen zekeren tyd gesteld, op welken het huuwelyk van Karel, Prins van Spanje, met Maria, Dochter van Hendrik den Zevenden Koning van Engeland, over het welke byna het gansche (4) jaar gehandeld was, zooverre als hen moogelyk docht, zoude verzekerd worden. Dierhalven gaf Keizer Maximiliaan, zoo uit het vermoogen van Grootvader als van Voogd, schriftlyke orde en magt aan Jan Heer van Bergen op den Zoom, Kamerling en Ridder van het Guldevlies, om het zelve in woorden te voltrekken. Dees, ondersteund van Laurens Gorrevod, Sigismund Plough, Andries van Burgo en Jan le Sauvaige, volbragt dien last den zeventienden van Wintermaand, (5) te Richemond in 't Paleis van den Koning, in tegenwoordigheid van den zelven en der aanzienlykste Geestlyke en Waereldlyke Grooten zyns Ryks, omtrent in deezer voege.

(3) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 132.

(4) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 519.

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 119.

Naa eene sierlyke redenvoering over de

1508

de waardigheid des huuwelyks, en de ruſt der Kriſtenheid, die hier uit zoude ſpruiten, door Willem Aardsbisſchop van Kantelburg ter eene, en door Jan Sauvaige Voorzitter van Vlaandre ter andere zyde, uitgeſprooken, nam de Gelaſtigde Jan Heer van Bergen de gemelde Prinſes Maria by de regterhand, en zeide, *de zeer hooge en moogende Prins myn zeer geduchte Oppergebieder Heer Karel, door Gods genade Prins van Spanje, Aardshertog van Ooſtenryk, Hertog van Borgonje enz. doet door my Jan Heer van Bergen, zynen Volmagtigden op zyn bevel aangeſteld, zeggen, dat hy u Vrouwe Maria tot zyne Gemaalin en Egtgenoote neemt, en zich aan u vertrouwt als aan zyne waarde Gemaalinne en Egtgenoote; en myn gemelde Heer belooft u, en ik voor hem, dat hy u van nuafaan, geduurende zyn leeven, als zyne Egtgenoote zal houden en achten, en uit krachte van 't gene gezeid is geeft hy, en ik voor hem, u zyne trouw.* Wanneer de Prinſes dus van haare zyde met diergelyke woorden zich aan den Prins Karel verloofd hadt, heeft Jan Heer van Bergen uit des zelfs naam, ten teken der ondertrouwe, de Prinſes Maria gekuſt, en eene goude ring aan haare middelſte vinger geſchooven, welke zy, als Bruid van dien Prins, danklyk ontfing. Straks naa het volbrengen wierdt deeze Egtverbintenis beſchreeven, met getuigeniſſen bekrachtigd, en den eenen en den anderen ter verzekeringe ter hand geſteld. In deezen zelfden tyd wierdt, volgens begeerte van den Keizer, op den naam van zynen Kleinzoon Prins Karel, het dierbaare juweel, *de ryke* (1) *Lelibloem* genaamd, voor vyftigduizend Schilden aan den Koning Hendrik verpand.

(1) R. Thoyras Hiſt d'Anglett. Tom. IV. pag. 519.

Het verrigten van deeze Vorſtlyke plechtigheden verwekte, buiten tegenſpraake, veel aanziens en groote achting voor den uitvoerder Jan Heer van Bergen, welke hierenboven ſchoon uit Baſtaardye echter uit de Hertogen van Brabant (2) geſprooten was; wandt Jan de Tweede Hertog van Brabant, teelde eenen onegten Zoon, die de eerſte Heer van Glimes, en Jan Cordeken geheeten was; des zelfs Zoons Kleinzoon, Jan de Vierde Heer van Glimes, verkreeg Bergen op den Zoom, Walheim, Brecht en andere Landen en Goederen door zyn huuwelyk met Anna van Bauterſeim; welke Heerlykheden door des zelfs Zoon, de Vader en Naamgenoot van deezen Jan Heer van Berge, op den zelven zyn overgebragt; gelyk wy den voornaamſten tytel ook gemeld vinden op zynen penning, dien wy, ter bekrachtiginge zyner waardigheid, met welke hy in 't regelen van verſcheidene gewigtige Staatsverbonden bekleed wierdt, hier laaten volgen.

(2) Butgens Troph. de Brab. Tom. I. fol. 656.

M

De Euangeliſt Johannes, die op het voorſtuk ſtaat, is onder de vervolging van Keizer Domitiaan van Efezen naar Rome gevoerd, en aldaar in de ziedende oli geworpen; doch geen letſel (3) hiervan krygende, is hy naamaals in vryheid geſteld, en in hoogen ouderdom, op het einde der eerſte Kriſtlyke eeuwe, geſtorven. Men vindt hem met eenen beker, daar eene ſlang uit kruipt, in de hand; omdat hem op zekeren tyd, zoo men meldt, van eenige Ketteren vergiftige drank geſchonken was, dien hy door het teken van het kruis van alle kwaadaardigheid, welke zich in de gedaante eener ſlange vertoonde, zuiverde. Wyl dees een der grootſte Beſchermheiligen geacht wordt, zoo heeft men, zoo in opzigt van hem als van zynen Naamgenoot den Heer van Bergen, tot wiens dienſt dees penning geſlaagen is, den rand met deeze aanroepinge beſtempeld;

(3) Woordboek des Bybels door Calmet I. deel fol. 279.

SANCTE

1508 SANCTE JOHANNES ORA PRO NOBIS, ANNO 1507. 1508

HEILIGE JOHANNES BID VOOR ONS, IN 'T JAAR 1507.

Het agterstuk draagt het wapen van Bergen, dat in de regter bovenhoek met den Brabantschen Leeuw, voor Glimes, belaaden, en met de keten der Guldevlies Ordere omhangen is, wyl dees Heer van Bergen, in het eenentagtigste jaar der voorgaande eeuwe, met die waardigheid beschonken was; verder in den letterzoom leestmen;

IECTOIRS POVR MONSOER DE BERGES, 1507.

REKENPENNINGEN VOOR MYNEN HEER VAN BERGEN, 1507.

Met zooveel genegenheid als men in Engeland de eendragt zogt op te bouwen, met geen minderen yver zogt de Hertog van Gelder de zelve te verbreeken; wandt terwyl Holland, Zeeland en Vriesland door inbreuk en overstroomingen des waters (1) als reddeloos lagen, hadt hy Floris van Ysselstein by den Muiderberg, daar de Heer van Embry met eenen hoop Waalen in den loop bleef, vyandlyk aangetast en verdreeven: hoewel hy dus het bestand van veertig dagen geschonden hadt, en nog nader door den Koning van Vrankryk (2) in het Kamerikssche Verbond der Vorsten gedrongen was, echter ging hy voort, en beloofde, om de dapperheid zyner Fransche hulpbenden te wetten, iederen ruiter eene gifte van tien Goudguldens, geschat op veertig stuivers het stuk, om de drie maanden te zullen schenken. Ook hadt hy, om de handen ruim te hebben, weinig tyds te voore, met die van Amersfoort, en eindelyk met het geheele Stift van Utrecht een verdrag getroffen; insgelyks was hy den Kleevenaar aan boord, die in den Kameriksschen handel niet naar genoegen begreepen, en door de Landvoogdes Margarita van zynen beweezen onderstand zoo slegt voldaan was, dat hy sedert veele zyner Sloten (3) en Kleinoodien moest verkoopen of verpanden, om zyne uitgehongerde krygsknegten te vreede te stellen. Met deeze onderneemingen en raadslagen liep het jaar ten einde.

(1) Gabbema van de Nederl. Watervloeden pag. 199.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 111.

(3) Teschenmacheri Annal. Cliviæ &c. fol. 323.

1509

In 't begin van 't volgende, het negende deezer eeuwe, zyn, op aandryvinge des Graaven van Carpo, Franschen Gezant, de Stad Wesop (4) en het Slot Muide, volgens de voorwaarde te Kamerik gemaakt, door Hendrik de Groef, die 'er Stadhouder was, en door Steven van den Capelle, Geldersch Hopman, op zeker beding aan den Heer van Montigny en Laurens van Blioul voor den Nederlandschen Vorst Karel, overgeleverd. Terwyl eenigen al hunne zinnen te koste leiden aan 't beslegten der Geldersche beroerte, anderen met de zaak in 't war te smyten den kryg sleepende hielden, was Hendrik de Zevende Koning van Engeland, die voor weinig tyds de Landvoogdes Margarita ten egt begeerde, tot zooverre door eene Longziekte aangetast, dat hy, voelende den dood naderen, thans om zich Kristlyk te bereiden, eene algemeene vergiffenis deedt verkondigen, ook, alle gevangens, welken voor mindere schulden dan veertig schellingen in hegtenisse zaten, ontslaagen en de schuldeischers uit eige beurze betaald hebbende, beval zynen uittersten wil te maaken, en aan zynen Erfgenaam, dat de zelve zoude wedergeeven alles, wat zyne Amptenaaren of Bedienden onrechtvaardiglyk zynen Onderdaanen ontnoomen hadden. Dit besteld zynde, is Hendrik, die door Staatkunde, vreedelievenheid en verstand het Ryk dus lang in ruste geregeerd hadt, den tweeëntwintigsten (5) van Grasmaand te Ri-

(4) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 327.

(5) R. Thoyras

1509 chemont, in den ouderdom van twee-ënvyftig jaaren, overleeden. En dewyl hy anderen in veele Vorstlyke eigenschappen, maar inzonderheid in de konst van heerschen, overtrof, zoo heeft men zelf onlangs geleeden, ter zyner geheugenisse, zyn afbeeldsel en de tyden zyner geboorte, verheffinge en overlydinge op eenen penning in 't licht gegeeven, dien wy hier nevens vertoonen. 1509

Hist. d'Anglet. Tom. IV. pag. 520.

B.

Het borstbeeld van Koning Hendrik, Zoon van Edmond Tudor Graaf van Richemont, en Kleinzoon van Owenus Tudor en van Katarina, Dochter van Karel den Zesden Koning van Vrankryk en Weduwe van Hendrik den Vyfden Koning van Engeland, staat met gedekten hoofde en eenen Vorstlyken tabbaart omhangen op de voorzyde, en rondom het zelve dit randschrift;

HENRICUS VII. DEI GRATIA ANGLIÆ FRANCIÆ ET HIBERNIÆ REX.

HENDRIK DE ZEVENDE DOOR GODS GENADE KONING VAN ENGELAND, VAN VRANKRYK EN VAN YRLAND.

De tegenzyde draagt zyne Grafnaald, en deeze weder Herkules, zittende te rusten op zyne knots, agter hem ziet men de Gerechtigheid, Voorzichtigheid en Overvloed, welken de Koning als een andere Herkules in zyn gebied vestigde; en dewyl hy door zyn huuwelyk de verderflyke tweespalt tusschen de roode en witte roozen, of die van Lankaster en Jork, uit den weg geruimd en verzoend hadt, zyn 'er in het bovenste deel twee verbondene roozen gesteld; en onder leest men deeze merkwaardige tyden zyns leevens;

NATUS 1457. CORONATUS 30 OCTOBRIS 1485. MORTUUS 22 APRILIS 1509.

GEBOOREN 1457. GEKROOND DEN 30 VAN WYNMAAND 1485. GESTORVEN DEN 22 VAN GRASMAAND 1509.

De Kinderen, die Koning Hendrik by zyne Gemaalin Elizabet van Jork, Dochter van Eduard den Vierden Koning van Engeland, geteeld hadt, zyn door zich zelven en door hunne Naakomelingen geheel aanmerkelyk in de gevallen van Europa geweest; wandt zyne oudste Dochter Margarita, getrouwd met Jacob den Vierden Koning van Schotland, gaf hierdoor aanleiding tot de vereeniging dier Kroonen, welken in 't vervolg door die van Stuard gedraagen zyn; de tweede en jongste Dochter Maria was in den egt verbonden met den Nederlandschen Vorst Karel Prins van Spanjen; en Hendrik zyn eenige Zoon, welke de Agtste onder de Koningen van Engeland geteld wordt, volgde hem op den troon; wyl de oudste, Artur, reeds zeven jaaren dood was, en geene erfgenaamen hadt over gewonnen by zyne Gemaalin Katarina, Dochter van Ferdinand Koning van Spanje. Welke Weduwe, met wederzydsche goedvindinge en ontslaaginge van den Paus, weder aan deezen Hendrik beloofd was, die, thans achtien jaaren oud zynde, te gelyk zyn huuwelyk (1) en zyne Krooning voltrok. Verscheidene Vorsten deeden den jongen

(1) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. V. pag. 7.

1509

gen Koning over deeze verheffing door hunne Gezanten veel geluks wenſchen, inzonderheid Keizer Maximiliaan, eensdeels om den handel, die voor zeven jaaren (1) met den Vader geſlooten was, thans met den Zoon te vernieuwen en te bekrachtigen; andersdeels om zich in de gunſt van Hendrik te dringen, weetende, dat de zelve nevens de kroon ook Koninglyke ſchatten geërfd hadt.

(1) R. Thoyras Hiſt. d'Anglet. Tom. V. pag. 9.

Doch aleer deeze zaaken ten einde liepen ontſtond 'er eenig misnoegen tusſchen den Keizer en den Koning van Vrankryk; wandt naa dat Lodewyk met groote vreugde den handel van Kamerik, in tegenwoordigheid van 's Keizers Gezanten Hugo van Meleun, den Heer van Viry, Mercuryn van Gatinaria en Jan Caulier, bezwooren en (2) bekrachtigd, midsgaders de zelven met ryke geſchenken van zilvere vaten, goude ketenen en geld overlaaden en afſcheid verleend hadt, was hem in 't oor geblaazen, dat de Keizer den Venetiaanſchen togt zoude laaten ſleuren en den Geldersman op 't lyf vallen; dierhalven deedt hy den zelven aanzeggen, dat zyne meening was den Hertog van Gelder nooit te verlaaten, tot zooverre, dat hy zich eerder met de Venetiaanen wilde (3) verdraagen, en zyne wapenen tegen den Paus of tegen den Keizer wenden. Hoe het zy, dit opzet wierdt geſtremd, en de toeruſtingen ten oorlog ſedert van alle kanten voort gedreeven. Zulks de Keizer, die veelmaalen groote onderneemingen ſlaplyk uitvoerde, thans uit eige neiginge of door het voorbeeld zyner Bondgenooten opgewekt, geen geringe beweeging maakte in 't verzaamelen van krygsknegten en oorlogsgereedſchappen; ontbiedende niet alleen zyne Duitſche Leenmannen, maar zelf de (4) Italiaanen, welken onder het Keizerryk behoorden, om hem in deezen gedugten togt, die ganſch Europa verbaasde, te verzellen, en door hun vermoogen te onderſteunen. Eenen hoop volks, door verſcheidene middelen, byeen vergaderd hebbende begaf hy zich naar Trente, van waar hy den Hertog van Bronswyk (5) met tweeduizend mannen voorheen zondt, met gedachten van hem te volgen, zoodra zyn Heir in ſtaat was. Op deeze ontzaglyke onderneming en Keizerlyke wapenruſting vindt men deezen niet min prachtigen penning gemaakt.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 153.

(3) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 162.

(4) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 665.

(5) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 213. verſa.

He.

Het voorſtuk vertoont den Keizer Maximiliaan in 't volle harnas, hebbende de kroon op den helm, en den ſtandaard met den Keizerlyken Arend in de hand; zittende op een paerd, dat niet min ſierlyk dan ryklyk ten ſtryde uitgedoſt en met koſtelyke kleederen behangen is, op welken wapens en zinnebeelden, en in den boord deeze letters zyner gewoone Hoogduitſche ſpreuke geweeven zyn;

HALT MASS IN ALLEN DING.

HOUD MAAT IN ALLE DING.

Op het agterſtuk praalt het Keizerlyke wapenſchild, omhangen met de keten der Guldevlies Ordere, en omſingeld door zeven wapenſchilden, die weder binnen den zoom van ne-

 negentien anderen beslooten worden; dewyl ik de meesten der zelven in vroeger tyd verklaard heb, zal ik tot de randschriften koomen, welken saamen deezen zin uitleveren;

MAXIMILIANVS DEI GRAtia ROManorum IMPerator,
SEMPer AVGustus, ARCHIDVX AVSTRIaE,
PLVRIVMQue EVROPaE PROVINCIARum REX ET
PRINCEPS POTENTISsIMus.

MAXIMILIAAN DOOR GODS GENADE KEIZER DER ROMEINEN ALTYD VERMEERDERAAR, AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, KONING EN MAGTIGSTE VORST DER MEESTE GEWESTEN VAN EUROPA.

Met geen minder yver deedt Ferdinand, Koning van Arragon, eene Vloot in Spanje gereed (1) maaken, en gaf den Kolonel Zamudio bevel van zich met tweeduizend mannen in te scheepen, om zich met de Krygsknegten, die reeds in 't Ryk van Napels waren te vereenigen, en dus een lighaam van vyfduizend hoofden te velde te brengen; maar de vrees en de gewoone vadzigheid van den Onderkoning Ribagorça, dien naaging, dat hy tot den Oorlog en den Vreede even onbekwaam was, bragt zooveel vertraaging in de onderneeming, dat 'er niets verrigt wierdt.

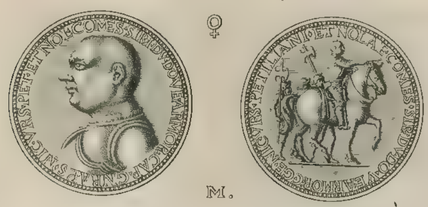
(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 660.

De Paus aan den anderen kant, bedugt voor des Keizers en des Franschen Konings vermoogen in Italië, en nog gedachtig aan het voordeel, 't gene hy door 't vernietigen van den Bloisschen handel van de Venetiaanen genooten hadt, sloeg thans den zelfden weg in, en onderwondt zich, naadat hy de Venetiaanen het naakende gevaar bekend gemaakt hadt, van zich niet alleen uit het verbond te trekken, maar zelf middelen uit te denken ter verhinderinge van den voorgenoomen aanslag, mids datze hem Rimini en Faënza (2) zouden overgeeven; doch dit wierdt onbedachtzaam verworpen, en de Paus hierdoor zoo verstoord, dat hy sedert naar geen verdrag wilde luisteren; zulks de Venetiaanen, die noch by den Keizer noch by den Koning Ferdinand eenige heul vonden, zich ter verweeringe gedwongen ziende, zonder toeven eene meenigte schepen, om hunne kusten te dekken, in Zee bragten; wyders deedenze een groot getal van vaartuigen wapenen en bemannen, die op de Stroomen hunner Landscheidinge aan den kant van Milanen, Mantua en Ferrara, om den vyanden den doortogt te beletten, geleid wierden. Met gelyken spoed worvenze aan alle oorden ruiters en voetknegten; dus in korten tyd een magtig Heir op de been hebbende, verdeeldenze het zelve onder mindere en meerdere Bevelhebbers, naar aanmerking van der zelver krygskunde en dapperheid; deswege wierdt Bartolomeus Alviano, die de Duitsen in het voorgaande jaar verslaagen hadt, tot Algemeenen Stedehouder, maar Niklaas Ursyn Graaf van (3) Petiliano, die boven andere Italiaanen in 't krygsbeleid uitmuntte, en door de jaaren en de ondervinding zooveel lofs verworven hadt, dat de Venetiaanen zich op niemand veiliger vertrouwden, tot algemeenen Veldheer aangesteld, en straks met alle benden naar Ponte Vico gezonden. De waarde zyner verdiensten, gepaard met dit ontzaglyke ampt, zyn de oorzaaken geweest, dat men zyn afbeeldsel en tytels, door den volgenden penning, die op deeze verheffing en optogt gemaakt is, nog bewaard vindt.

(2) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 202. versa.

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 205. versa.

Aldo-

M.

(1) Imhof Geneal Famil. in Ital. fol. 310.

Aldobrandinus Urfyn, Graaf van Petiliano en (1) Sorano, hadt voor omtrent agtentzestig jaaren by Simona Gonzaga deezen Niklaas geteeld; die doorkneed was in de gevallen der wapenen met welken hy den Paus, de Florentynen en de Koningen van Arragon in de Napelfche oorloogen gediend hadt, en dus door zyne ondervinding tot die hoogheid by de Venetiaanen geraakt was als ik gemeld heb, even gelyk hem, in het randfchrift, 't gene hier rondom zyn borftbeeld ftaat, in deezen zin wordt toegefchreeven;

NICOLAUS VRSINUS PETILIANI ET NOLÆ COMES, SERENISSIMI DVCIS DOMINIIQUE VENETORUM ARMORUM CAPITANUS GENERALIS.

NIKLAAS URSYN, GRAAF VAN PETILIANO EN VAN NOLA, ALGEMEEN VELDHEER DER WAPENEN VAN DEN DOORLUCHTIGSTEN HERTOG EN VAN DE HEERSCHAPPYE DER VENETIAANEN.

Op de tegenzyde zit de Veldheer met een naakt hoofd, gelyk op de voorzyde, anders in 't volle harnas te paard, hebbende den bevelftaf in de regterhand, om zyne krygsknegten, die agter hem volgen, te gebieden; wyders leeftmen in den boord, dat vreemd fchynt, de zelfde woorden als op het voorftuk.

Niemand, onder alle Bondgenooten die zich tegen de Venetiaanen wapenden, gaf krachtiger blyken, dat hem de oorlog ernft was, dan de Koning van Vrankryk, welke met den aanvang van Grasmaand de Alpes overtrok, en, volgens een oud gebruik, zynen Heraut toen voorheen zondt om den Venetiaanen den oorlog te verklaaren. In dien zelfden tyd dat dees in het midden van den Venetiaanfchen Raad met harde uitdrukkingen, wegens betoonde ontrouw (2) en bezitting van eens anders eigendommen, zynen laft afleide, nam de Markgraaf van Mantua de Veftingen Cafal Major en Afcola in, zelf op het aankoomen van Alviano met zyne talryke meenigte. Aan den anderen kant was de Maarfchalk van Chaumont, met drieduizend paarden en zesduizend voetknegten, (3) de rivier Adda over en voor Trevi getrokken; zich binnen weinige dagen meefter van de Stad en van de Bezettinge gemaakt hebbende keerde hy terugge naar Milanen, daar Koning Lodewyk zyn heir befchouwde, en het zelve omtrent agtienduizend voetknegten en veertienduizend ruiters fterk bevondt, behalven een groot getal van vrywillige Edellieden en eenen drang van Hertogen, Graaven en Heeren, die hem volgden.

(2) La Hift. Venetiana di P. Bembo pag. 104.

(3) La Hift. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 206. verfa.

Zoodra de inbreuk des Maarfchalks van Chaumont op den Venetiaanfchen bodem den Paus ter ooren kwam, deedt hy, volgens belofte, zyne verfchriklyke bulle (4) met overfortfche woorden tegen de Venetiaanen afkondigen; in welke hy, de voorheen overweldigde Goederen der Kerke, en de geduurige onderneemingen tegen het gezag van zynen Zetel omftandig aantoonde, hen te gelyk vermaanen-

(4) Hift. de la Ligue de Cambray Tom. I. pag. 101.

de van binnen vierentwintig dagen alle Steden en Landen, dieze van de Kerke genoomen, zoowel als de vrugten dieze genooten hadden, weder te geeven, op boete van Kerklyke ſtraffen en uitwerpingen, midsgaders verbod aan eenen iegelyk van geene Venetiaanen te herbergen. Hierenboven, wyl hunne Heerſchappy ſchuldig was aan misdaad van gekwetſte Hoogheid, zoude hy de zelven, als vyanden van den Kriſtlyken naam, den oorlog aanzeggen; ja ieder vryheid geeven van hen te beſpringen, hunne goederen aan te taſten, en hunne perſoonen in ſlaverny te brengen. Maar de Venetiaanen, weetende, dat niemand ooit van dreigen ſtierf, verantwoordden zich door een geſchrift, 't gene zy door Rome verſpreidden, in het welke zy zich over den onbillyken handel van het Kerkhoofd beklaagden, dat voor de aanſtaande Kerklyke vergadering dagvaarden, en, zoo 'er geen recht by menſchen te vinden was, dan voor Gods Vierſchaar.

De Paus hier uit vindende, dat 'er om zyn oogmerk te bereiken meer dan woorden noodig was, bragt in 't korte een Leger te velde van agtduizend voetknegten, vierhonderd ligte ruiteren en zooveel mannen van wapenen: over deezen zettede hy den Hertog van Ferrara (1) tot Banierdraager der Kerke, een tytel van meer aanzien dan vermoogen. François Maria van Ruvere, de Zoon, van zynen Broeder Jan, welke van Guidebald Hertog van Urbyn, des zelfs Moederlyken Oom by gebrek van manlyke Kinderen voor eenen Zoon aangenoomen, van den Paus hiertoe gerechtigd, en in het voorgaande jaar in 't gemelde Hertogdom gevolgd was, thans, nevens den Kardinaal van Pavia Gezant van den heiligen Zetel, tot Opperveldheer van het Pauslyke Leger aangeſteld heeft ons de gedachtenis van deeze zyne verkreegene waardigheid, nevens die zyner afbeeldinge, op de naaſtvolgende munt agter gelaaten.

(1) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 210.

P.

Zyn hoofd met eenen helm gedekt ſtaat op de eerſte helft, en op de andere een Arend met eene Hertoglyke Kroone op den kop, houdende het wapen van zyn Stamhuis Ruvere; en in beide randen leeſt men deeze zyne eernaamen;

FRANciscus MAria VRBIni DVX, Sacræ Romanæ Ecclesiæ CAPitanus GENeralis SVB IVLio II. PONTifice Maximo.

FRANCOIS MARIA HERTOG VAN URBYN, ALGEMEEN VELDHEER DER HEILIGE ROOMSCHE KERKE, ONDER JULIUS DEN TWEEDEN, OPPERSTEN PRIESTER.

Geduurende 't verzaamelen van 't Pauslyke Leger hadt Koning Lodewyk al zyn volk van Milanen naar (2) Trevi gebragt, om deeze Stad, weinige dagen vroeger door Chaumont gewonnen, thans voor de aankoomende magt der Venetiaanen te dekken; maar 's Konings poogen was vergeefs, wyl de Bezettelingen het leeven vry bedongen, en zich bereids overgegeeven hadden. Hoewel zoo ſpoedige overgave den Koning berouwde, rukte hy ech-

(2) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 207. verſa.

1509 echter voort om de Venetiaanen, die beslooten hadden zich in geenen stryd te waagen, in eenen veldslag te wikkelen; met dit opzet tot op een kanonscheut genaderd vondt hy den vyand zoo voordeelig gelegen, dat hy den aanval opschortte, en vier dagen met schutgevaarten en overweegingen doorbragt, aleer hy tot een vast besluit kwam; wandt veelen zyner (1) Raaden, ziende het vyandlyke Heir niet minder in getal dan hun eige, gaven voor, mids het nadeel datze ontfingen, dat men buiten 't bereik van 't geschut der vyanden wyken, en op de aankoomst des Keizers en des zelfs talryke benden wagten moest. Maar Koning Lodewyk, meer vertrouwen op de ziedende drift zyns volks, dan op den onderstand van den traagen Keizer stellende, dacht de vyanden door verschillende beweegingen uit hunne beschansingen te lokken, en dus buiten zyne Bondgenooten de eer alleen weg te draagen. Dierhalven deedt hy den twaalfden van Bloeimaand (2) Rivolta bespringen, en dit stormende overwonnen hebbende geleidde hy, twee dagen laater, al zyne magt naar Pandona, om den Venetiaanen den toevoer van Creme en Cremona af te snyden; welken, om 't groot' belang dier plaatse, dit opzet tragtten te stuiten en hunne versterking verlieten.

(1) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 714.

(2) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 208.

Dus omtrent Agniadel of Ghiaradadda gekoomen, is de agterhoede der Venetiaanen, die Alviano bestierde, alengs met de voorhoede der Fransen in hevige schermutselingen geraakt, zulks Alviano, zich in den stryd bedraaid vindende, den Graaf van Petiliano, die op bevel van den Raad geduurig voortging, tot bystand deedt verzoeken; doch, aleer dees wendde, waren de twee deelen der Legeren tot een hoofdtreffen gekoomen, daar de Koning, gevolgd van zyn Hof, met onverschrokken moed zich ondermengde, en den beschroomden een hart in 't lyf sprak, zeggende zy mogten (3) zich agter hem bergen, daar was geen lood dat den Koning van Vrankryk kon raaken.

(3) Mezeray Hist. de France Tom. II. fol. 846.

Dus drie uuren, met groote vierigheid en klein verlies der zynen, vegtende bragt hy eindelyk de vyanden aan het deinzen, en met zooveel naadeels op de vlugt, dat 'er zeven- of agtduizend sneuvelden, alle voorraad en 't geschut in den loop bleef; wandt de Graaf van Petiliano, te laat tot onderstand verscheenen, zogt thans met de overige benden een veilig heenkoomen, laatende Alviano, die zich roemwaardig gedraagen en het oog door eene spiets verlooren hadt, in 't geweld der vyanden. Koning Lodewyk vervolgde de vlugtelingen tot aan de Zee by Venetië, en beschouwde van daar die Vorstin der Steden, welke, schoonze om haare wateren ongenaakbaar was, hy echter van zyne koomst wilde verwittigen, en deedt op den oever zes Slangen planten, en, uit loutere glorie (4) om te konnen zeggen dat hy die Stad beschooten hadt, vyf of zeshonderd koegels derwaart jaagen. 1509

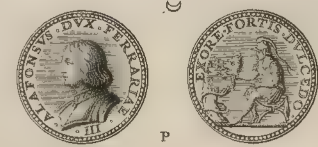
(4) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 717.

In deeze verslaagenheid zyner vyanden breidde hy zyne overwinning ook verder uit, en overweldigde eerlang Caravaggio, Bressië, Cremona, Bergamo, Creme, en andere Steden en Sterktens, zulks de Koning zich, binnen zeventien dagen, van alle plaatsen, die eertyds onder den Milaneeschen Staat behoorden, en de voorwerpen zyner overkoomste waren, volstrektlyk meester maakte, midsgaders zyne jaarlyksche inkoomsten hierdoor met over de tweehonderdduizend Dukaaten vermeerderd vondt. Dit was 't alleen niet het gene den Venetiaanen knaagde; de Pauslyke benden (5) hadden reeds eenige vastigheden in Romanje weggenoomen, en verkreegen, op het gerugt deezer nederlaage, thans ook de Steden Faënza en Ravenna, waardoor de Paus zich niet weinig verheugde, wyl hy de Kerklyke goederen nu in 't geheel magtig was. De Hertog van Ferrara, den Paus hierin geholpen hebbende, bezorgde ook zich zelven, en nam zonder veel tegenstands het Landschap Polesino van Rovigo tusschen de rivieren Adige en Tanar gelegen, dat de Ve-

(5) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard pag. 210.

1509

netiaanen hem eertyds ontwrongen hadden, ook schoot hy hunne schepen, die op de rivier Adige lagen, in den grond; invoege de Hertog op deeze aanmerkelyke overwinning, gevolgd van andere van minder belang, die hy den gedugten Staat van Venetië, even als uit den muil van eenen leeuw, ontrukte, deeze twee volgende penningen heeft doen munten.

P

L

I. Alfonsus, die op het voorstuk van den eersten verbeeld is, was voor vier jaaren in de Hertogdommen van Ferrara en Modena naa zynen overleeden Vader Herkules, wiens penning ik voorheen vertoond (1) heb, gevolgd; dierhalven leestmen rondom zyn borstbeeld;

(1) fol. 289.

ALFONSVS DVX FERRARIAE III.

ALFONSUS DE DERDE HERTOG VAN FERRARA.

Op het agterstuk zit de zelve Hertog, als een andere Simson, op de wyze der Romeinsche Veldheeren gekleed, met den kop van eenen Leeuw in de hand, uit wiens muil een zwarm beijen vliegt, zinspeelende op het geval van den geweldigen Rechter Simson, en (2) te gelyk op de overwinningen der Venetiaanen, 't gene nog nader door deeze woorden, die uit het raadsel van Simson ontleend en hier in den rand gesteld zyn, verklaard wordt;

(2) Het boek der Richteren Cap. XIV. vers. 8. & 14.

EX ORE FORTIS DVLCEDO.

UIT DEN MOND VAN DEN STERKEN ZOETHEID.

II. De voorzyde van den tweeden is in alle deelen gelyk aan den voorgaanden; maar de agterzyde draagt de zevenkoppigen waterslang van Lerna; eertyds op de penningen van zynen Vader Herkules, doch met een ander oogmerk gestempeld, en hier niet onaardig by Venetië vergeleeke, wyl die Stad even als deeze slang uit het water gebooren, van het vuur der vyanden bestookt, en zich wanhoopende verweerde; uit deeze beweegingen vindt men 'er dit byschrift nevens;

SIC REPVGNANT.

ZOO WEDERSTREEVENZE.

Door diergelyke middelen, als Alfonsus in 't vergrooten zyner Heerschappye gebruikt hadt, hegtte (3) François, Markgraaf van Mantua, by deeze gelegenheid de Steden Azola en Lunato, die door de Venetiaanen van zynen Over-

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 210. versa.

1509 Overgrootvader, Jan François Gonzaga, genoomen waren, weder aan zyn gebied. Deeze voorbeelden volgde Kristoffel Frangipani Keizerlyk Veldheer, die in Istrië Pisinnovo en Divinio wegnam: insgelyk was de Hertog van Bronswyk, op bevel van Maximiliaan, met tweeduizend mannen in 't Land van Furli gevallen, zich meester maakende van Feltro en Bellona, waardoor hem Trieste (1) en ook andere Vestingen, welken de Venetiaanen in 't voorgaande jaar van den Keizer genoomen hadden, zyn overgeleverd. Ook wist de Bisschop van Trente by dit gety zyn voordeel te doen, en hen Riva, niet verre van zyne Zetelstad, en t'evens Agreste te ontdraaijen, gelyk de Graaf van Lodron den Venetiaanen, op de zelfde wyze, verscheidene Sterktens af neep.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard pag. 211.

Deezen in zooveele ongevallen gedompeld, en voor de overwinnende wapens des Franschen Konings, niet min dan voor inwendige beroerte bedugt zynde, deeden even als de Zeevaarenden, die in den uittersten nood van schipbreuke zelf hunne dierbaarste goederen, om het leeven te behouden, over boord werpen, en besslooten in dit gewrigt des tyds, wyl hunne meeste Krygsknegten verloopen waren, de heerschappy van 't vaste Land te verlaaten, en zich door de Golven te dekken. Met dit voorneemen lietenze den roem hunner kloekmoedigheid, en den ouden luister van 't Gemeenebest, om zich te redden, dryven; en hunne Krygsoversten, die binnen Padua, Verona en andere Steden van des Keizers aandeel in bezettinge lagen, wierden straks op ontbooden; wyders aanzienlyke mannen uitgekipt en met voordeelige aanbiedingen naar den Keizer, den Koning van Arragon en den Paus verzonden. Antoni Justiniani voor Maximiliaan (2) gekoomen zogt dien, door uitgeleezene woorden, en diepe vernedering tot medelyden te beweegen, voegende by zyne ontroerende rede dringende belofte, van den Keizer, niet alleen wat eertyds onder het Heilige Ryk, of aan het Huis van Oostenryk behoorde, te zullen inruimen, maar alles, datze aan 't vaste Land bezaten af te staan, en hierenboven nog vyftigduizend Dukaaten, als een jaarlyksche schattingpenning, aan den Keizer en des zelfs wettige Naakoomelingen te willen betaalen; verder onderwierpenze zich aan zyn welgevallen, en zouden hem, midsgaders de wetten, die 't hem behaagde voor te schryven, stiptlyk gehoorzaamen: wylze hun leeven aan hem verschuldigd zouden zyn, dierhalven warenze ook van voorneemen hem als hunnen Vader, Beschermer en Steun te achten, en zouden zulks tot roem zyner goedheid in der eeuwigheid gedenken, hunne kinderen in 't geheugen prenten, en in hunne jaarboeken aantekenen. Waarlyk geene geringe eer, wyl Maximiliaan de eerste was, voor wiens voeten, als voor een meer dan menschlyk vermoogen, de Venetiaanen zich ter neder wierpen.

(2) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 211. versa.

Ten zelven dage deedenze eenen Gezant naar Napels vertrekken en de havens in Apulië (3) aan Ferdinand, Koning van Arragon en van beide Siciliën, overleveren. Door eenen anderen boodenze den Paus aan alles watze nog van de Kerke onder zich mogten hebben, mids dat hy hunne gevangenen ontsloeg, en den Staat zoude ontheffen van den uitgeworpen ban; maar de Keizer weigerde met hen in eenigen handel te treeden, zonder dat 'er de Koning van Vrankryk deel in hadt; en de Paus begeerde het vonnis niet in te trekken voor datze hem alle inkoomsten, dieze sedert het overweldigen der Kerklyke goederen van de zelven genooten hadden, ten volle betaalden. Het volstandig besluit deezer Oppervorsten, gevoegd by den harden smak zooveeler tegenspoeden, hadt de hoogheid der Venetiaanen tot zooverre ter neder geploft, datze niet wisten wat te beginnen.

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard pag. 212.

In deeze uitterste wanhoope bragtenze den Paus aan 't wankelen, en den Koning van Vrankryk hierdoor aan het

 staan;

1509

ſtaan; wandt Lodewyk, de beweeging van den Opperkerkvoogd beſpeurende, was te raade geworden niet verder voort te trekken, dan naa de overkoomſt des Keizers. Dees, volgens gewoonte, om geld en volk verleegen, hadt by de Staaten zyns Ryks, te Worms vergaderd, ernſtig om hulp (1) verzogt, doch niet verkreegen; omdat het verbond van Kamerik zonder hunne toeſtemminge geſlooten was. Maximiliaan, den gunſtigſten tyd des jaars dus vrugtloos verſpild hebbende, kwam eindelyk, omtrent het midden van Weidemaand, naar Trente, van waar hy den Koning van Vrankryk ſchriftlyk zyne dankbaarheid betuigde, zoo wegens het wel uitvoeren van den Oorlog als voor de overleveringe van Verona, Padua en Vicenza, welken van de Venetiaanen verlaaten den Koning Lodewyk hunne ſleutels aangebooden hadden; maar dees hadtze aan de Keizerlyke Gelaſtigden, die zich in zyn Leger onthielden, verzonden, en te weege gebragt, dat de zelven, op den naam van hunnen Meeſter Maximiliaan, in de bezittinge der gemelde Steden getreeden waren. Des de Keizer, uit erkentenisſe deezer weldaaden, de (2) aantekeningen van het ongelyk, dat de Duitſen door de Koningen van Vrankryk geleeden hadden, uit de ſchriften des Ryks, die te Spiers bewaard wierden, deedt wegneemen en vernietigen. Insgelyks deedt Maximiliaan, ter gunſte van den Koning, en tot het verkrygen der beloofde honderdduizend Schilden, den brief, door welken Lodewyk andermaal met het Hertogdom Milanen bekleed (3) wierdt, en tot verzekering dier Opvolginge niet alleen voor 's Konings Kinderen maar zelf voor François, Graaf van Angoulême, naar allen ſchyn erfgenaam der Franſche Kroone, vernieuwen, en, zoodra het zelve geſchrift, den veertienden van Weidemaand, bekrachtigd was, den Kardinaal van Amboiſe ter hand ſtellen. Dees was van den Koning ter dier oorzaake niet alleen, maar om den Keizer op te wekken en dien tot eene ſaamenſpraak met zynen Heer te beweegen, derwaart gezonden. Op dat 's Keizers togt te gemaklyker mogt vlotten, mids hy van ſlegt gevolg voorzien was, wierden hem uit 's Konings naam vyfhonderd mannen van wapenen (4) tot zynen dienſt beloofd, ſtraks ook de byeenkoomſt der Vorſten beſlooten, en het vlakke veld by de Stad Garda hiertoe uitgekipt. Onmiddelyk wierdt den Koning van deezen handel kennis gegeeven, op dat 'er de zelve ten beſtemden dage mogt verſchynen. Hoewel de Keizer thans met zwaarwigtige zaaken belemmerd was, en doorgaans zynen tyd met overweegingen verloor, echter regelde hy alles met zooveel vlyt, dat hy in 't korte zyne reis naar Riva voortzettede, om de overwinningen, tot welken hem de weg door den Koning geplaveid was, aan te ſlaan, en nog verder te vervolgen. Op deeze onderneeming, die den Keizer zoo gunſtig toeſcheen, meen ik, dat de nevensſtaande penning gemaakt is.

(1) Struvii Rer. Germ. Script. Tom. II. fol. 955.

(2) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 213. verſa.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 118.

(4) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 213. verſa.

♀ F.

Rondom het afbeeldſel van den Keizer, dat met ongedekten hoofde en geharnaſte borſt op de voorzyde ſtaat, leeſt men,

MAXIMILIANVS ROMANORUM IMPERATOR.

MAXIMILIAAN KEIZER DER ROMEINEN.

Op

1509 Op de keerzyde ziet men den Keizer, tot het volvoeren zyner onderneemingen, te paerd gezeten; geleid van eenen krygsheld, die een zeegeteken draagt; en te gelyk, hoe vreemd dit in eenen oorlogstogt mag ſchynen, van de Gerechtigheid en het Geloof gevolgd: 't gene door deeze onderſtaande letters beveſtigd wordt; 1509

MARte FAvente IVstitia FIdeQue COmitibus.

MARS GUNSTIG, DE GERECHTIGHEID EN HET GELOOF GEZELLINNEN ZYNDE.

De Keizer was naauwlyks te Riva gekoomen, of hy veranderde van gedachten, en keerde fluks weder naar (1) Trente, verzoekende den Koning van Vrankryk, wyl eenige onvoorziene voorvallen hem naar Frioul riepen, zoolang in Cremona te willen blyven, tot het noodige geregeld was, van meeninge zynde alsdan zyne beloften te volbrengen. Of deeze beweeging uit argwaan, of uit ſchroom van met zynen ſoberen ſtoet voor 't prachtige Franſche Hof te verſchynen, geſprooten was, valt twyfelagtig; hoe het zy, de Koning misnoegd over dit gedrag wilde ſedert Italië verlaaten: toen dit Maximiliaan in 't oor woei, zondt hy 'er ſtraks Matys Langus, Bisſchop van (2) Gurk, naartoe, den Koning beloovende wel haaſt alle zyne benden gereed te hebben, die met de Franſe te vereenigen en dan het beleg voor Venetië te zullen ſlaan; hy zoude dierhalven nog zoolang in Italië vertoeven. Dit noopte den Koning te blyven; doch wanneer deeze verwagting weder te niet liep, en de Paus niet alleen, maar zelf Koning Ferdinand zich tegen Lodewyks voorneemen kanteden, en openlyk verklaarden, wyl zy hun oogwit reeds bereikt hadden, datze het inſluiten van Venetië niet gedoogen zouden, zoo heeft Koning Lodewyk het grootſte deel zyns Legers afgedankt.

(1) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 213. verſa.

(2) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 214.

Sedert overpeinzende, dat het echter noodig was de overwonnene plaatſen te bewaaren, en t'evens den Keizer in Italië niet te ſterk te maaken, omdat die anders naar 't gebied van Milanen mogt taſten, verkoos hy den middenweg, en voegde by de vierhonderd mannen van wapenen, die den Keizer door den Kardinaal van Amboiſe beloofd waren, nog diergelyke (3) tweehonderd, welken ſaamen omtrent vierduizend ruiters uitmaakten, en den Keizer onder het bevel van den Overſten Paliſſe gelaaten wierden. Hierop begaf zich de Koning, mids zyne gezondheid door de toen brandende hitte gevaar liep, op de terugreis, neemende den weg over Milanen; daar de Stedelingen den Veldſlag van Agniadel, en de voornaamſte Steden, die de Koning veroverd hadt, in verſcheidene ſchilderyen verbeeld hadden, welken zy, ten teken zyner groote daaden, naar de wyze der oude Romeinen in zeegepraal voor hem droegen, en hem dus ſtedewaart geleidden. Die van Genua, verknogt aan deezen zelfden Heer, ziende hoe dapper de Koning zyn eigen leed, en te gelyk dat van zynen Voorzaat Karel den Agtſten voorheen van de Venetiaanen ontfangen, nu gewrooken hadt, deeden, ten blyk hunner achtinge, en ter gedachteniſſe van deezen gelukkigen veldtogt, te zyner eere, zoo 't my toeſchynt, deezen penning maaken.

(3) Daniel Hiſt. de France Tom. IV. pag. 722.

L.

Men ziet op de eerste helft een gedeelte van 't lighaam des Konings in het harnas, met de kroone op het hoofd en de Ordere van S^t. Michiel om den hals; midsgaders met zynen gewoonen tytel, en dien der heerschappye daar de penning gemaakt is, in den zoom deezer letteren;

LVDovicus XII. FRANCorum REX IANVaEQue DOMinus.

LODEWYK DE TWAALFDE KONING DER FRANSEN EN HEER VAN GENUA.

De wederhelft vertoont een Yzervarken; welk dier, door het verheffen en uitwerpen zyner pennen, zich van naby en van verre kan verweeren: om deeze eigenschappen was het door Lodewyk Hertog van Orleans, Grootvader en Naamgenood van deezen Koning, verkoozen tot een teken zyner Ridderordere; doch zyn Kleinzoon op den troon geklommen heeft de Broederschap laaten dryven, het zinnebeeld met eene kroone versierd, en, ten blyk zyner hoedaanigheden, voor die hem aanrandden, met deeze spreuke gevoerd;

ULTVS AVOS TROIÆ.

HY HEEFT ZYNE VOORVADERS VAN TROIJE GEWROOKEN.

De Paus, middelerwylen het vertrek des Konings bewust geworden, zondt hem den Kardinaal van Pavia (1) agternaa, om een nieuw verbond op te stellen, in het welke zy elkanders Staaten beloofden te beschermen, en onderling vryheid gaven, om met anderen afzonderlyk te handelen, mids dit niet tot des eens of des anders naadeel strekte. Hierdoor liet Koning Lodewyk, die in Oegstmaand weder in zyn Ryk keerde, den Paus het vermoogen van met de Venetiaanen in beding te treeden, 't gene hy zelf nevens den Keizer zoolang betwist hadt; zulks Julius, hoezeer sommige Kardinaalen hier tegen druischten, eerlang vast stelde het Staatlyk Gezantschap van zes Leden uit den Venetiaanschen Raad, die hem om vergiffenis zouden smeeken, op te wagten; zeggende ter verschooninge, wyl 't hem thans voordeelig scheen, een algemeene Vader te zyn, die, volgens de regels der Kerke, zelf de onwaardigste Kinderen, alsze berouw en onderdaanigheid betoonen, behoort te ontfangen.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 215. versa.

Door 's Pausen gunst, het vertrek des Konings, en 's Keizers traagheid rees de verslaage hoope der Venetiaanen weder uit het puin, niet weinig opgewekt door die van Treviso, welken 's Keizer Gelastigden (2) uitgedreeven en zich voor de Venetiaanen verklaard hadden; invoege deezen hunne verstrooide manschap allengs byeen raapten, en onder het geleiden van Andries Gritti te velde zonden, die de Stad Padua overviel en in zyn geweld kreeg, en hierdoor alle Sterktens dier Landstreeken deedt bukken. Dit onverwagte geluk wettede hunnen yver dermaate, inzonderheid toenze den Markgraaf van Mantua onderschepten en gevan-

(2) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 213. & seq.

1509

vangen in Venetië bragten, datze, sedert de vyandlyke Bezettelingen, aan alle oorden in onrust en met geduurige schermutselingen, zonder groote gevolgen, den kryg zoolang draagende hielden tot de Keizer met een magtig Heir kwam opdaagen. Het zelve bestondt uit agttienduizend (1) Duitsen, zesduizend Spanjaarden, en zooveel van verschillende Landstreeken; hierenboven zevenhonderd mannen van wapenen, die hem de Koning van Vrankryk gelaaten hadt; tweehonderd van gelyke soort, welken de Paus verschafte; en een gelyk getal van den Hertog van Ferrara, onder het bevel van den Kardinaal van Este, die 'er tweeduizend voetknegten byvoegde. Met al deezen hoop trok de Keizer (2) naar Padua, daar Alviano met de bedreevenste Krygsoversten, de bloem der Venetiaansche Edellieden, veele gehuurde knegten, overvloed van voorraad en krygstuig, op aandrang van den Hertog Loredano, binnen gezonden waren, met een vast besluit van de Stad, dewyl 'er het behoud van den Staat aan hing, te beschermen, of het leeven ten dienste des Vaderlands op te offeren.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 220. versa.

(2) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 220.

De Keizer, den vyftienden van Herfstmaand, tot in 't gezigt der Stedelingen genaderd zynde, deedt de Vesten met groot geweld aantasten, en eenige dagen hevig beschieten; geduurende deezen tyd was zyn Leger, zoo door de meenigvuldige uitvallen als door de her- en derwaart vliegende benden der Venetiaanen, midsgaders door den haat der rondom gelegene boeren, dermaate versmolten, dat hy, ziende ten einde van zestien dagen (3) met zooveel arbeids weinig gevorderd, en zyn volk tot het stormen onwillig geworden te zyn, geheel vergramd den zynen bevel gaf van het beleg te verlaaten, en ylings vertrok; zoekende de oorzaaken van deezen hoon, die hy by zich zelven konde vinden, onder zyne Bondgenooten, van welken Koning Ferdinand ook niet geheel vry geschouwen wierdt, alzoo men hem te last leide van de Venetiaanen in den nood uit Napels (4) gespysd, en dus aanleiding tot het verlies van Padua gegeeven te hebben; om den Keizer zooveel werks te rokkenen, dat dezelve naar de Voogdy van Kastilië niet mogt ruiken.

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 222.

(4) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 189.

Maximiliaan was ondertusschen met zyn Leger te Limene, van daar te Vicensa en eindelyk binnen Verona gekoomen, alwaar de Gezanten (5) der Florentynen, voor alles wat hy te eischen hadt, en voor 't vernieuwen en bekrachtigen hunner vryheden en voorrechten, hem met veertig duizend Dukaaten te vreede stelde. Sedert, het grootste deel zyns Legers gescheiden of verloopen, en de Fransche benden naar Milanen vertrokken ziende, beving hem zulke verlegenheid over het bewaaren zyner verkreegene Steden, dat hy zelf den Venetiaanen een bestand (6) voor drie maanden aanboodt: wanneer deezen zyn voorstel kloekmoedig afsloegen, heeft hy, eenige bezetting onder den Markgraaf van Brandenburg in Verona geleid hebbende, zyne terugreis naar Trente aangenoomen.

(5) Diario di B. Buonaccorsi pag. 144.

(6) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 223.

Eene zoo spoedige verandering bragt ieder, maar inzonderheid den Koning van Vrankryk en zyn Hof, in groote verwondering, omdat men niet wist werwaart de Keizer verstooven was. Deswege gaven de Keizerlyke Gezanten, Mercuryn van Gatinaria, Andries van Burgo en Philips Dales, die toen te Blois by den Koning waren, om het verschil tusschen den Keizer en Koning Ferdinand over het bestier van Kastilië te bemiddelen, hiervan kennis (7) aan de Landvoogdesse, Margarita van Oostenryk; haar t'evens doende weeten, dat de zaaken van Italië, sedert het doorgaan van den Keizer, byster ten agteren liepen; wyl de Venetiaanen reeds Bassano, Marostica, Scala en al het Land van Frioul weder ingenoomen hadden; ja de Hertog van Ferrara stondt in het uitterste gevaar van alles te verliezen, en Verona van te bezwyken, zoo de aldaar gebiedende Veldheer der Fransen hen

(7) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 215. & seq.

 niet

1509

niet ondersteunde, en 's Keizers in bezettinge gelaatene benden niet betaalde, mids de Spaansen anders tot den Vyand wilden overloopen. Hier voegdenze nog agter, den Koning aan boord te zyn om de oneenigheid met Gelderland uit den weg te ruimen, nademaal de Heer van Ysselstein hen hiertoe vermaand en over 't vyandlyke gedrag van Karel van Egmond, midsgaders het geduurig verbreeken van het Kamerikſche verbond, geklaagd hadt. Wandt de Geldersen niet konnende verzwelgen, dat de Bommelerwaard, en Arnhem met de gansche Veluwe (1) onder de Oostenrykſche Heerſchappy zoude blyven, hadden dierhalven de verbintenis in 't war geworpen, en de vyandlykheid weder aan 't gaan gebragt: om deeze te wederstaan, zondt de Koning van Engeland den Nederlanderen vyftienhonderd Krygsknegten te hulpe, welken den tweeëntwintigsten van Weidemaand te Armuije (2) aankwamen, en met veele Zeeuwſche Edellieden naar Gelderland toogen; doch als 'er niet merkwaardigs voorviel, zynze omtrent vyf maanden laater weder naar hun Land getrokken.

(1) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 327.

(2) Reygersberg. Chron. van Zeel. door Boxhorn II. deel pag. 378.

Onder het dobberen der Nederlandsche gevallen stierf te (3) Mechele, den negentienden van Slagtmaand, Niklaas Ruter, welke in Lukſemburg geboören, een groot deel zyns leevens als Raadsheer in den dienst der drie agtervolgende Nederlandſche Vorsten Karel, Maria en Philips besteed, en hierdoor aanzienlyke ampten verkreegen hadt; wandt hy was Prooſt (4) van S^t. Pieter te Loven, daar hy begraaven wierdt, van S^t. Bavo te Haarlem en van Kamerik, Aardsdiaaken van Brabant, Kanonnik te Lier, en eindelyk agt jaaren voor zynen dood ook Bisſchop van Atrecht geworden. Sedert dien tyd hadt hy zyne Kerk ryklyk begiftigd, en eene oeffenplaats op de Hoogeſchoole van (5) Loven voor zestien Leerlingen gestigt, naamenlyk voor vier van Lukſemburg, drie van Atrecht, even zooveel van Kamerik en van Haarlem, twee van Loven en eenen van Brecht. Welk Gestigt in 't vervolg het Atrechtſche Collegie genoemd is. Door deezen Godvrugtigen yver, en de getrouwigheid in den dienst zyner Vorsten, midsgaders door zyne ongekreukte zeden, heeft hy niet alleen den Schryveren, maar zelf den Konstenaaren stof verschaft om zyn geheugen voor de verrottinge te bewaaren, en op deezen penning te vereeuwigen.

(3) Monument. Sepulchral. Brab. Fr. Sweertii pag. 205.

(4) Le Grand Theatre Sacré de Brab. Tom. I. fol 93.

(5) Aub. Raisſii Belgica Christian. pag. 315.

M.

Zyn naam is ons in vroegeren tyd (6) op eenen penning voorgekoomen, en zyn afbeeldſel tot de ſchouders toe, wordt hier op de voorzyde binnen deezen zoom van letteren gevonden;

(6) fol. 144.

NICOLAVS RVTER MAXIMILIANI SECRETARIVS.

NIKLAAS RUTER GEHEIMSCHRYVER VAN MAXIMILIAAN.

Binnen een onverwelkelyken laurierkrans, die op de tegenzyde staat, leest men in korte woorden de eigenſchappen, door welken hy ten toppunt van eere geraakte;

IN-

De Bisschoplyke Zetel van Atrecht wierdt sedert door François van Meleun (1) bekleed, die, van de Landvoogdesse Margarita begunstigd, tot deeze hoogheid verheven wierdt door 't vermoogen van den Keizer Maximiliaan; welke, door bemiddeling des Franschen Konings, eindelyk het bestier van Kastilië aan Ferdinand, den Koning van Arragon, overliedt, op voorwaarde dat Ferdinand het bewind zoude voeren tot de Erfprins Karel vyfentwintig jaaren oud was, en zoo Ferdinand manlyke Kinders uit zyn tweede huuwelyk overwon, dat die op de Kastiliaansche Kroon geen recht zouden hebben, dierhalven zouden de Algemeene Staaten des Ryks den eed vernieuwen, (2) door welken zy den Prins Karel voor den eenigen wettigen Erfgenaam erkenden; mids dat dees den naam van Koning niet zoude aanneemen, zoolang als zyne Moeder de Koningin Johanna zoude leeven; wyders zoude Ferdinand den Keizer en zynen Kleinzoon Karel eene somme gelds geeven, die verscheidenlyk beschreeven wordt: daar zyn 'er die melden (3) van jaarlyks vyftigduizend Dukaaten voor den Keizer, geduurende den tyd dat Ferdinand aan 't roer zoude blyven; anderen gewaagen van tweehonderdenvyftig in eens; 't gene by sommigen (4) nog verminderd wordt: hoe het zy, men verzekerde, wanneer Prins Karel naar Kastilië wilde trekken, dat men dan eene Vloot zoude uitrusten om hem af te haalen, en zynen jonger Broeder Ferdinand in Nederland te brengen; hierenboven zoude de Koning van Arragon, volgens het verbond van Kamerik, den Keizer behoorlyken onderstand verschaffen, om de oude bezittingen van 't Keizerryk en van het Huis van Oostenryk den Venetiaanen verder te ontwringen.

(1) Locrii Chron. Belg. pag. 577.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 676.

(3) Torquet Hist. d'Espagne fol. 1180.

(4) Heuteri Rer. Austr. Lib. VII. cap. 2.

Met dit oogmerk belei Maximiliaan verscheidene Ryksdagen, om met onderstand van 's Ryks Stenden den Oorlog in Italië te konnen vervolgen; maar de Paus (5) hadt onder den duim de Keurvorsten zoozeer tot den Vreede met de Venetiaanen bewoogen, dat 'er geene hoope voor den Keizer over bleef. Hierenboven hadt hy de Zwitsers van den Franschen Koning verwyderd, en zogt ook den Koning van Engeland in zyne belangen te wikkelen. Dit wierdt gevolgd van de verzoeninge der Venetiaanen, wier zes Gelastigden (6) zich, in 't begin van 't jaar tien, aan de deur van S[t]. Pieters Kerke voor de voeten van den Opperkerkvoogd, verzeld van alle Kardinaalen en veele Geestlyken, neder geworpen en in 't openbaar vergiffenis verkreegen hadden; mids datze tot boete de zeven Kerken van Rome zouden bezoeken; doch alvoorens haddenze zich verbonden van het gezag van den Paus in hunnen Staat, daar 't voorheen geweldig bepaald was, in al zyne uitgebreidheid te zullen vestigen. Deeze en andere voordeelen, die de Paus door slinksche gangen, zoo strydig tegen het verbond van Kamerik, verkreeg, baarde ieder groote verwondering, maar inzonderheid den Keizer en den Koning van Vrankryk, ryk, te meer nog, toenze kondschap kreegen, onaangezien den tegenstand hunner Gezanten, dat de Paus den Leenhouderen des Heiligen Zetels vryheid van de Venetiaanen te moogen dienen verleend hadt.

1510

(5) Struvii Rer. Germ. Script. Tom. II. fol. 956.

(6) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 229.

Verschillende denkbeelden bragt dees handel te voorschyn, die naar maate van ieders neiginge gepreezen of gelaakt wierden; en dewyl de Nederlanden hierin met den Keizer, die 'er het Oppergebied voerde, meende beleedigd te zyn, zoo heeft men aldaar deeze onder schyn van heiligheid gepleegde valscheid niet oneigen by de

1510 looze ſtreeken der Voſſen vergeleeken, welken andere dieren onder het mom van vriendſchap ligtlyk misleiden. Zoodaanige bediedenis meen ik uit den eerſten der twee volgende legpenningen, die uit byzondere inzigten, zonder letterlyke verklaaringe op dit bedryf, gemaakt is, te konnen vinden. 1510

I. Dat de Vos, die men op de voorzyde van den eerſten ziet, door ſchynheiligheid de voor hem ſtaande vogels zoekt te verſtrikken, is duidelyk genoeg, door de monnikskap, welke hy aan den hals heeft, uitgedrukt.

De rugzyde draagt eene fontein, die hier in eenen goeden zin geſteld is, omdat men 'er de eerſte letters der Ooſtenrykſche Vorſten Maximiliaan en Karel nevens vindt; vermids nu de penning tot het gebruik hunner Amptenaaren gemunt is, zoo leeſtmen in beide randen;

GECTOIRS POVR LE BVREAV DES FINANCES DE L'EMPEREUR, ET MONSEIGNEVR L'ARCHIDUC D'AVSTRICHE, PRINCE DE SPAGNE.

LEGPENNINGEN VOOR DE REKENKAMER DER GELDMIDDELEN VAN DEN KEIZER, EN MYN HEER DEN AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, PRINS VAN SPANJE.

II. De tweede, 't zy die op de gevallen van Italië, 't zy op de nog hangende verſchillen met Gelderland zinſpeelt, heeft op de eerſte helft, rondom de tekens der Guldevlies Ordere, deeze meergemelde ſpreuk;

NOSCE TE IPSVM ET RESPICE FINEM.

KEN U ZELVEN EN ZIE OP HET EINDE.

Op de andere helft zietmen, boven het muntteken van Antwerpe, in groote letteren den naam van onzen Zaligmaaker IHeſuS, en in den rand deeze woorden;

IN DOMINO CONFIDO, ANNO DOMINO 1509.

IK VERTROUWE OP DEN HEERE, IN 'T JAAR DES HEEREN 1509.

De tegenſpoed, die de Nederlanders eenigen tyd herwaart geweldig drukte, verhief zich dit jaar met nog zwaarer ontſteltenissen dan voorheen; ver-

1510

vermids Lubek, Wismar, Roftok en andere Oofterfche Steden, met Jan Koning van Deenmarke in den Oorlog bedraaid raakten, en om hem te kwellen zynen koophandel met alle volkeren zogten te ftremmen, overzulks hunne brieven naar Holland, Zeeland en Weftvriesland (1) zonden, en alle Schippers dier Geweften op verbeurte van fchip en goed naar Deenmarke te vaaren, verbooden. Doch de Nederlanders vonden dit gebod zoo naadeelig, datze het in den wind floegen, invoege die van Lubek met hunnen aanhang verftoord geworden, zonder hen den oorlog aan te zeggen, agt groote fchepen van Hoorn, Enkhuize of Waterland van voor Gripswald in Pomere wegfleepten, en hierdoor de Hollanders farden, welken tot het voorkoomen van grooter fchaade te Amfterdam, Hoorn en Enkhuize, vier Oorlogfchepen uitrufteden, en den Koning van Deenmarke te hulpe zonden, om t'evens hunne Oofterfche Koopvaarders herwaart te geleiden. Toen deezen nevens de Koninglyke fchepen met de Koopvaardyvloote uit de Zond zeilden, en naauwlyks in de Ooftzee gekoomen waren, zynze van de Lubekkers en hunne Bondgenooten aangetaft en verftrooid; wandt de Deenen hadden, op 't eerfte naderen der vyanden, zich op de vlugt begeeven, en dus ook de anderen aan 't wyken gebragt; zulks die van Lubek hierdoor omtrent vyftig Marsfchepen zoo uit Holland, Weftvriesland als andere oorden ten buit maakten; en hoewel het overige deel der vloote behoude terugge keerde, echter vindt men, dat dit verlies de Stad Hoorn alleen op twintigduizend Rynsguldens (2) ftondt, men overweege dat der Nederlanderen. De genoomene fchepen wierden in 't volgende jaar, naa dat 'er reeds een beftand gemaakt was, als de Lubekkers met de zelven in Nederland kwamen handelen, van de eigenaars aangeflaagen, en door het Zeerecht voor een goed deel weder gewonnen.

(1) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 571.

(2) Velius Chron. van Hoorn pag. 99.

Deeze vyandlykheden te water verhinderden den Keizer minder in 't voltrekken zyner beraamde wraake op de Venetiaanen dan 's Paufen onderkruipingen; wandt terwyl Maximiliaan de Duitfche Stenden, met den aanvang deezes jaars, op den Ryksdag te Augsburg tot het opbrengen van geld en volk zogt te beweegen, hadt de Opperkerkvoogd eindelyk zyn oogmerk bereikt en de kaart zoo verftooken, dat de Stenden niet alleen onderftand weigerden, maar zelf den Keizer ter verzoeninge met de Venetiaanen perften. Maximiliaan hier door gebonden boodt den Venetiaanen den Vreede aan; doch deezen, welke beweeging de Paus hiertoe mogt maaken, verwierpen dien voorftel, 't en zy de Keizer (3) hen Verona overgaf, en zich daarvoor met eene fomme gelds liet paaijen. Schoon de Kerkvoogd deezen handel zag ftremmen, echter voer hy met zyne aanflagen voort, en ontrok den Koning van Vrankryk de Zwitfers door de belofte eener jaarwedde van duizend guldens voor iedere (4) Landftreeke; onder verplichting van den Heiligen Zetel te befchermen en vryheid te zullen verleenen van 'er volk te werven tegen allen die den Paus wilden ontruften; ook was hy, op heimelyke voorfpraak van Koning Ferdinand, den Engelfchen Koning ernftig om hulp aan boord. Des Koning Lodewyk, aan dien kant bedugt zynde, zich naauwer met den Koning Hendrik door een verdrag (5) van Vreede en vriendfchap voor zich en zyne Bondgenooten, geduurende hun leeven, vereenigde.

Welke tegenftreeving, gevoegd by de bedreigingen van den Keizer, den Paus deeden fidderen van verfaagdheid, wyl hy, volgens den handel van Kamerik, tot het opbrengen van tweehonderdduizend Dukaaten, omdat hy zyne benden weigerde, geperft (6) wierdt; zulks hy eenigen tyd wyffelde, en eindelyk veinsde oprechtlyk met zyne Bondgenooten te willen handelen; maar toen de Duitfche Stenden den Keizer niet meer dan driehonderdduizend guldens op den Ryksdag hadden ingewilligd, en hem be-

1510

(3) La Hift. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 230.

(4) Canton.

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 125.

(6) Daniel Hift. de France Tom. IV. pag. 735.

1510

berigt wierdt, dat de Koning van Engeland in 't verbond met Vrankryk gevoegd hadt, het zelve te zullen vernietigen, wanneer Koning Lodewyk iemand zyner Bondgenooten, onder welken de Paus genoemd was, zoude aangrypen: sedert bestondt hy den Hertog van Ferrara (1) meer te ontrusten, eindelyk den oorlog te verklaaren, en zyne Krygsknegten tegen den zelven te velde te brengen, tot geen kleine verwondering van den Franschen Koning, die, vreezende voor den Ferrarees, ten spoedigste zynen Maarschalk Chaumont deedt weeten van in der yl naar den Venetiaanschen bodem te trekken. Dees door de Krygsknegten van Ferrara, en het volk van den Vorst van Anhalt, die voor den Keizer in Verona lag, versterkt zynde, verkreeg door den goeden voortgang in het dwingen van verscheidene Vestingen, ja zelf de Steden Vicenza en Legnano, nieuwe Lauwerkransen. Maar de groote vreugde over 't geluk zyner wapenen wierdt geweldig ter neêr geslaagen door het overlyden van zynen Oom, den Kardinaal van Amboise, welke (2) om zyne uitneemende bekwaamheid, deugdzaame eigenschappen en groote mildheid, die zeldzaam in Geestlyken gevonden wordt, het hoog bewind in Vrankryk met zooveel roems gevoerd hadt, dat hy van ieder, maar inzonderheid van den Koning, betreurd wierdt; wyl Lodewyk op deezen Staatsman den last zyns Ryks niet weinig liet rusten. Het sterven van den Kardinaal was den Paus voordeelig, wyl hy van eenen yverigen tegenstreever verlost wierdt; maar den Keizer geheel schadelyk, doordien Amboise, door 's Keizers aanhang, zich in de plaats van Julius op den Pauslyken Zetel dacht te dringen. Invoege de Maarschalk Chaumont, 't zy uit deeze oorzaake, 't zy op orde des Konings, of door naalaatigheid van Maximiliaan, zich sedert van de Keizerlyke benden wilde afzonderen, 't en ware hem Verona te leen gegeeven wierdt. De Vorst van Anhalt, door de schaarsheid van volk niet in staat om het geweld der vyanden te konnen keeren, was eensdeels door het gevaar dat de overwonnene Steden dreigde, andersdeels by mangel van geld dat zyne knegten deedt verloopen, gedwongen, de begeerte der Fransen te volgen, en Verona (3) zoolang te verpanden, tot Maximiliaan de agterstallige schulden en de vyftigduizend Dukaaten, die Anhalt hierop ter betaalinge zyns volks geschooten wierden, den Koning van Vrankryk voldaan hadt.

Zoodra dees handel gesloten was, zyn de vyanden met vereenigde magten weder aangetast; maar het beleid van den Paus baarde eene verandering, die den gevaarlykften aanval aan dien kant stremde: wandt niet alleen dat hy de Fransche Gezanten onbillyk bejegende, maar, om den haat tegen die Kroon te doen doorsteeken, deedt hy Ferdinand Koning van (4) Arragon eerlang met het Ryk van Napels bekleeden, onder beding, dat hy jaarlyks agtduizend onsen Gouds aan de Apostolische kamer geeven, en aan den Paus om de drie jaaren ten teken van Leenroeringe eene witte Tel zoude aanbieden, behalven nog vyftigduizend Dukaaten voor het huldigen. Hoe groote klagten Koning Lodewyk over dit onredelyk bedryf aan Ferdinand, die nog korts merkelyke blyken zyner vriendschap genooten hadt, deedt, 't mogt alzoo min baaten als by den Paus, welke den Fransen thans nog bitterer teug zogt te brouwen, en hen door hulp der Zwitseren, Venetiaanen en andere zyner Bondgenooten, het Gemeenebest van (5) Genua, geholpen door de daar uit verloopene Ballingen, poogde te ontwringen; maar de Maarschalk Chaumont belette den Zwitseren den doortogt, en deedt door ongemeene waakzaamheid, terwyl de Keizersen in de Landstreeken van Padua en Vicenza alles weder verlooren, dit gansche opzet verydelen.

De Koning van Vrankryk, door het onwaardige gedrag van den Paus getroffen, spitste sedert alle zyne zinnen om

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 237. & seq.

(2) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 737.

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 235. versa.

(4) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 696.

(5) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 238.

1510

om hem dit te vergelden; dierhalven zogt hy den Keizer (1) te beweegen om den Paus den Oorlog te verklaaren, hem verzekerende, wanneer die slegts weinig meer hulp verschafte dan voorheen, van hem met vereenigde benden naar Rome te geleiden, en in de bezitting van alle Staaten van Italië, daar hy recht op hadt, te zullen stellen, uitgezonderd Florense, Milanen en Genua: wyders hadt hy in den zin met den zelven, door het vermoogen der misnoegde Kardinaalen, eene algemeene Kerkvergadering te beroepen, om hierdoor den Paus eenen klem op den neus te zetten. Om nu te toonen dat de Koning geene hersenschimmen smeedde, deedt hy de Bisschoppen en schranderste Rechtsgeleerden zyns Ryks te Tours byeenkoomen en eenige vraagen voorstellen, op welken beslooten (2) wierdt, dat de Paus, als 'er geen verschil over den Godsdienst noch over de bezitting der Kerklyke goederen was, den oorlog tegen andere Vorsten niet kon noch mogt voeren; dat het in zoodaanig een geval den Vorsten geoorlofd is geweld met geweld te keeren, en, om hem tot reden te brengen, zelf vrystaat de Kerklyke Landen in te neemen, mids die in 't vervolg weder aan den heiligen Zetel over te leveren; dat de Vorst, die van den Paus onrechtvaardig besprongen, of door hem by anderen haatlyk en tot vyand gemaakt wordt, zich, ter beschermingen zyner waereldlyke goederen, 's Pausen gehoorzaamheid mag ontrekken; ja dat men in diergelyke gevallen den Paus geene gehoorzaamheid schuldig, en dat zyne ban of uitwerping ook van geene waarde was; met meer diergelyke punten, welke ter beveiliginge van den Koning of des zelfs Landen strekten. Ten einde deezer vergaderinge deedt de Koning alom verbieden, dat (3) niemand om welke reden ook naar Rome gaan noch derwaart geld zenden zoude.

(1) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 745.

(2) Du Pin Biblioth. Ecclesiast. Tom. XIII. pag. 13.

(3) Mezeray Hist. de France Tom II. fol. 853.

De Keizer, van den zelfden geest gedreeven, gaf in dien tyd ook zyne Raaden verscheidene zwaarigheden, die de Duitsen van het Roomsche Hof leeden, in bedenking; naamenlyk, over (4) het gedrag der Pauzen, welken niet verplicht waenden te zyn de bullen, de handelingen, de voorrechten en brieven, door hunne Voorzaaten verleend, te onderhouden; het verwerpen van de verkiezingen eeniger Kerklyke Beampten; over het recht dat de Capittels dikwylen dier gekogt hadden te vernietigen; het inwilligen van oneindige vergiffenissen; het vorderen der jaargelden zonder uitstel en zonder medelyden, zelf dikwylen meerder dan hen toekwam; het aanstellen van onwaardige persoonen in het bewind der Kerken, bekwaamer om muilëzels dan om menschen te bestieren; het uitschryven van nieuwe aflaaten, en het wederroepen of opschorten der oude, alleen om geld te schraapen; het vorderen van tienden onder voorwendsel van den Turk te beoorlogen, en het trekken dier verschillen voor de Roomsche Rechtbank, welken in Duitsland konnen beslegt worden. Ter verligtinge deezer drukkende lasten vondt men geraaden den Paus voor te houden, dat het Duitsche volk zoodaanige kosten niet langer draagen, noch de onmaatlyke sommen der jaargelden meer betaalen konde, omdat het Ryk door oorlogen en sterften uitgeput en verwoest was. Ook riedenze den Keizer tot omzigtigheid wegens de Geestlyken, die veelen aan den Paus hingen, en vooral zich te hoeden voor den opstand zyner Onderdaanen, welvan dien kant mogt gestookt worden. Wyders toondenze hem aan, dat hy niets beters (5) noch aangenaamer voor God, en heilzaamer voor den Duitschen Landaard konde verrigten, dan de kwellingen van 't Roomsche Hof te stuiten, en de Kerken uit het vermoogen van 's Pausen onweetende en onbekwaame Hovelingen te trekken, opdat de zelven door Ingeboorenen mogten bestierd worden; 't gene Vrankryk van wakkere mannen, in alle soorten van wetenschappen, deedt bloeijen

(4) Du Pin Biblioth. Ecclesiast. Tom. XIII. pag. 14.

(5) Du Pin Biblioth. Ecclesiast. Tom. XIII. pag. 15.

1510

jen. Op deeze drangreeden maakte de Keizer eenige verandering in de Kerklyke ampten, en besloot zelf van zoodaanige schikking in te stellen als men in Vrankryk volgde: dierhalven schreef hy aan Jacob Wimpheling, Hoogleeraar te Schlestat, van een uittreksel en eenige aanmerkingen op het zelve te maaken, van die regelen, door welken de Fransen de Vryheid hunner Kerke staande hielden, om zoodaanige ook in Duitsland in te voeren.

Geduurende deeze Ryksvergadering wierdt de Bisschop van Kamerik, Jacob van Croy, Zoon van Jan Prins van Chimay, die voor agt jaaren verkoozen was, door den Keizer tot eerste Hertog van Kamerik (1) en Vorst des Heiligen Ryks verheeven; wandt voor deezen tyd droegenze slegts den tytel van Graaf van Kamerik, dien Keizer Hendrik de Tweede in 't jaar duizendenzeven (2) met het Bisdom vereenigd hadt. De brief deezer verheffinge, door Keizer Maximiliaan den agtentwintigsten van Weidemaand deezes jaars geteekend, wierdt derwaart afgevaardigd, en Matys Langus naar Vrankryk gezonden om van 's Keizers besluit wegens het Kerklyk gezag kennis te geeven aan den Koning van Vrankryk, met wien hy, ondersteund door Andries van Burgo, uit den naam zyns Heeren een nieuw verbond aanging, by het welke Maximiliaan, zoo voor zich als voor zynen Kleinzoon Karel, beloofde van (3) den Kamerikschen handel in alle deelen te zullen onderhouden. Hierenboven beslootenze afzonderlyk, dat de Keizer in de naastkoomende Lente den Koning met tienduizend voetknegten en drieduizend ruiteren op den Italiaanschen togt zoude ondersteunen. Vervolgens de middelen om den Hertog van Ferrara te beschermen en den Paus tot reden te brengen, of, by 't verwerpen der voorstellen, (4) eene algemeene Kerkvergadering te beroepen, vastgesteld zynde, is de Kerkvoogd te meer tegen den Ferrarees ontstooken geworden; dierhalven wierp hy schriklyke vervloekingen tegen hem en des zelfs aanhang uit, hem betigtende met den Kardinaal van Amboise aangespannen te hebben om den Paus Julius van den Troon te bonzen. Niet lang hiernaa begaf hy zich naar Bolonje om Ferrara te beleggen; tot dit einde wierden de Galeijen der Venetiaanen in twee deelen gescheiden en langs de eene en andere zyde op den Po gezonden; insgelyks wierden eenige hoopen volks, om het Land te verwoesten, derwaart afgevaardigt. Maar zyne en der Venetiaansche Krygsmagt te wyd verstrooid en aan verscheidene oorden door de vyanden in onrust gehouden ziende, vondt beter de Spaansche hulpbenden alvoorens af te wagten, en zich van alle zyden te versterken, dan zich te vroeg in den stryd te wikkelen. Met dit inzigt heeft de Paus by de Venetiaanen, (5) ter ontslaaginge van den by hen gevangen Markgraaf van Mantua François Gonzaga, uit overweeginge der oude vriendschap, of omdat des zelfs Land hem in deezen oorlog dienstig scheen, zoo ernstig aangehouden, tot de Raaden, denkende den Markgraaf aan hunne zyde te krygen den zelven ontsloegen, onder beloften van het Veldheerschap huns Heirs te bekleeden, en zynen oudsten Zoon in gyzeling voor zynen Persoon aan den Paus te zullen geeven. Hierop wierdt de Markgraaf met groote beleefdheid door eene Galey naar Rimini gevoerd, en verder naar Bolonje in tegenwoordigheid van den Paus gebragt, die, zoodra de Zoon in zyn vermoogen was, den Vader tot Standdaardrdraager der (6) Kerke verhief, en met deeze teekenen van eere belaaden weder in zyn gebied liet trekken. Deeze edelmoedigheid van den Kerkvoogd wierdt door gansch Italië gepreezen, maar inzonderheid van den herstelden Markgraaf, welke ter gedachtenisse deezer weldaaden de twee volgende penningen heeft doen maaken.

(1) Miræi Oper Diplomat. Tom I. fol. 234.

(2) Corps Diplomat. par du Mont Tom I. Part I. fol. 41.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part I. fol. 132.

(4) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard pag. 248. versa.

(5) Hist. di Venet di P. Bembo. pag. 149.

(6) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 131.

I. Het

♄

M.

O

P.

I. Het geslacht van Gonzaga was reeds verscheidene eeuwen in 't gebied van Mantua geweest; wandt men vindt, dat de Duitsche Keizer Otto de Eerste, (1) in 't jaar negenhonderdtweeenzestig, eenen Gualterus van Gonzaga tot eersten Markgraaf van Mantua en Keizerlyken Stedehouder aanstelde: of deeze waardigheid door onvermoogen, of door veranderingen des tyds vernietigd is, blykt my zoo klaar niet als dat Keizer Sigismund, in het drieendertigste jaar der vyftiende eeuwe (2) Mantua tot een Markgraafschap en Prinsdom heeft opgeregt ter gunste van Jan François Gonzaga, wiens Kleinzoon Frederik de Vader was van deezen François, welke dierhalven op de voorzyde der penningen met deezen tytel verbeeld is;

(1) Corps Diplomat. par du Mont. Tom I. Part I. fol. 37.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom II. Part II. fol. 269.

FRANCISCVS MARCHIO MANTVAE IIII.

FRANCOIS DE VIERDE MARKGRAAF VAN MANTUA.

Het beeldwerk op de keerzyde vertoont een persoon in krygsmans gewaad, moogelyk S^t^. Maarten, die eenige gaaven aan de nevens hem staande armen uitdeelt, dierhalven vindt men onder zyne voeten deeze letters LIBERALITAS, *MILDHEID*, en een randschrift, 't gene naar de spreuk van onzen Zaligmaaker (3) gevolgd, en op de aan den Markgraaf beweeze weldaad in deeze woorden toepasselyk is;

(3) Handelingen XX. vers. 35.

DIVINVM DARE, HVMANVM ACCIPERE.

'T IS GODLYK TE GEEVEN, MENSCHLYK TE ONTFANGEN.

De tweede, wiens voorstuk in kleiner ommetrek gelyk is aan den voorgaanden, heeft een agterstuk ontleend uit de Koninglyke Harpzangen, zoo in 't zinnebeeld, 't welke uit deeze woorden getrokken is, *gy hebt ons beproefd* (4) *ô God! gy hebt ons gelouterd gelyk men het zilver louterd*, als in den zoom der letteren;

(4) Psalm. LXVI. vers. 10. & Psalm. CXXXIX. vers. 1.

PROBASTI ME ET COGNOVISTI ME DOMINE.

GY HEBT MY BEPROEFD EN HEBT MY GEKEND HEERE.

Hoewel men door gansch Italië vast stelde, dat de Markgraaf op de begeerte van den Paus door de Venetiaanen ontslaagen was, anderen echter, die 't geheim der zaaken kenden, hielden staande, (5) dat hier niemand meer deels in hadt dan de Turksche Keizer Bajazet, die om de oude vriendschap eertyds met den Markgraaf gehoude, de Venetiaanen thans heimelyk tot des zelfs verlosfing gedwongen hadt; overmids zy, bevreesd voor nieuwe onlus-

(5) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 241.

1510

ten, zulks aan Bajazet, wiens krachten zy tot hun naadeel beproefd hadden, niet wilden weigeren, zoo beweezenze den Paus te gelyk deeze gunst, 't gene den Turkschen Keizer by uitneemenheid wel beviel, omdat hy, oud en zieklyk geworden, zoowel voor de heerschzugt zyner Zoonen als voor de wapenen, met welken de Koning van Persië hem t'elkens dreigde, te dugten hadt; wandt deeze heerschappy was door zeldzaame oorzaaken tot zoodaanig een vermoogen gesteegen, dat ik my verplicht achte die, schoonze buiten myn bestek schynt, kortlyk te ontvouwen.

Omtrent het midden der voorgaande eeuwe hadt zich in Persië een Profeet opgeworpen, die (1) Aider Arduel geheeten en de stellingen van Ali, Schoonzoon van Mahomet, dermaate toegedaan was, dat hy zelf de Mahometaanen verketterde en hen den Hemel ontzeide, alsze by hun verderflyk Geloof bleeven. Nademaal hy deeze stellingen door een uitmuntend verstand en een deugdzaam leeven bekrachtigde, ontstondt hem groote achting en niet minder aanhang, zulks hem eerlang meer dan menschlyke eer beweezen, en de Dochter des Konings Usum Cassan ten huuwelyk gegeeven wierdt. Deeze, Martha geheeten, was by het Kristlyke Geloof van haare Moeder Despina, Dochter van Calojan Koning van Trapezunte en van Pontus, gebleeven, 't gene de oorzaak was dat haar Zoon Ismaël, dienze by Aider teelde, nooit afkeerig van de Kristenen geweest is. Ondertusschen wies het vermoogen van Aider in Geloofsgenooten dermaate aan, dat hy haatlyk wierdt in het oog zyns Schoonbroeders Jacuppo Chyorzeynal, die naa zynen Schoonvader op den Troon van Persië steeg, zulks hem dees deedt vermoorden. Zyn Zoon Ismaël verstak zich in Hirkanië, daar hy door deugd en welspreekendheid de Geloofspunten zyns Vaders, met geen mindere bekwaamheid en toeloop des volks, voortplantte. Als hy dus, door uitmuntend gedrag en hulp van zyns Vaders Leerling Techel, die groote achting verworf, magt van menschen aan zyn snoer kreeg, en zich met al zynen aanhang door hooge mutsen, welken met een rood lind omwonden wierden, kennelyk gemaakt hadt, heeft hy zyn Geloof met geweld ondersteund, en anderen begonnen te vervolgen. Onder dit yveren kwam hem ter ooren, dat zyn Oom, Koning Jacuppo, door des zelfs Vrouw was omgebragt, dierhalven rukt hy met de zynen derwaart, en zettede, terwyl Bajazet in de verwarringen van Italië gewikkeld was, door snelle overwinningen ook zyn Geloof vleugels by, die hem, naa het dwingen van Armenië, Assyrië en Meden, op den Troon van Persië voerden.

(1) P. Jovio Hist. Lib. XIII.

Zyn Geloofsgenoot en Veldheer Techel was middelerwylen met groot gevolg tot op de grenzen van Turkyë getrokken, en in 't Land van Kappadocië en Lakonië gevallen, pochgende alom op de verdiensten zyner Leere, die magtigen klem kreeg door 't geweld zyner wapenen, inzonderheid door het volk en geld van den Koning Ismaël, welke, zoodra hy zich van het Ryk verzekerd hadt, niets onverzogt liet om de Turken en hunnen Keizer Bajazet te kwellen, en deswege zyne Gezanten aan de Venetiaanen zondt, zoekende met deezen in verbond te treeden, en dus werklieden te verkrygen tot het gieten van grof geschut; midsgaders hen op te hitsen, datze met eene Vloote de Turksche kusten zouden bestooken, terwyl hy den Keizer Bajazet te Land zooveel te doen zoude geeven, datze hunne verloorene Landen weder mogten winnen. Schoon zyne vriendschap den Venetiaanen aangenaam was, nogtans kon hy de zelven in geen nieuwen oorlog trekken, en heeft dus met zyne eigene benden den Schyten zyn vermoogen doen gevoelen, terwyl zyn Veldheer Techel de Turken deedt sidderen, en zelf hunnen Bevelhebber Bellerbech in eenen staanden stryd veel volks afsloeg en op de vlugt dreef; ja Cutheja, eene der rykste

1510 rykste Steden van klein Asië, overweldigde en uitplonderde.

Om deeze verwoesting te stuiten verzaamelden de Turken al hunne magt byeen, en bragten die tegen Techel te velde, welke, bevreesd voor 't schriklyk getal dat onder Halibassa op hem afkwam, den rug wendde, en, hoewel yverig vervolgd, echter met ongemeene dapperheid de aanvallen afweerde, en met de zynen zich naar Schytië by den Sophi Ismaël begaf. Sedert zyn vertrek wierden zyne Geloofsgenooten in Turkyë bitterlyk vervolgd, allen welken hem in den Oorlog gediend hadden met vreeslyke pynen gedood, doch die geene wapenen gedraagen hadden zyn op het voorhoofd gebrandmerkt, en her - en derwaart naar de grenzen van Macedonië, Epirus en Peloponesus verzonden geworden. Zoodaanige tuimelgeest van Geloofsvervolginge, en de roemrugtige bedryven van den Sophi Ismaël, dunken my aanmerkelyk genoeg om in 't geheugen te prenten door het afbeeldsel van dien Vorst, welke deezen vasten grondslag tot de ontzaglyke heerschappy van Persië geleidt, en die aan zyne Nakoomelingen agter gelaaten heeft; gelyk wy hem nevens Bajazet den Tweeden, die ruim dertig jaar over de Turken geheerscht heeft, op deezen penning vinden. 1510

L

Het borststuk van den Persischen Koning is, ten teken zyner sterkte en gezwindheid, met eenen pyl op de voorzyde verbeeld; en dewyl hy en alle zyne Opvolgers Sophi geheeten zyn, zoo vindt men den zelven naam, 't zy door zyne Voorouders, 't zy door zyne wysheid of Godspraaken verkreegen, hier in den zoom deezer tytelen gemeld;

HYSMAËL SOPHVS PERSARVM REX.

ISMAËL SOPHI KONING DER PERSIAANEN.

Bajazet, wiens borstbeeld op de agterzyde gesteld is, heerschte niet lang hiernaa; wandt zyne jongste Zoon Selim deedt hem in 't naaste jaar (1) om hals brengen, en maakte zich door 't vermoorden zyner Broederen meester van het Keizerryk der Turken; zoodaanig was het einde van deezen Vorst, welke hier met het volgende omschrift pronkt;

(1) Hist. di Turchi de M. Fr. Sansovino Tom I. pag. 216.

BAIAZETHES II. TVRCARUM IMPERATOR.

BAJAZET DE TWEEDE KEIZER DER TURKEN.

De merkwaardigheid deezer zeldzaame gevallen verschoont myn afwyken van den draad der voorgenoomene geschiedenisse, dien ik met de onderneeminge van den Paus op Ferrara hier weder zal aanhegten. Uit deeze inzigten dreef de Opperkerkvoogd als een ervaaren Krygsman zyne Bondgenooten ernstig aan, en deedt de Fransche Legerhoofden met den ban en de uitwerpinge dreigen, (2) byaldienze niet aflieten den Hertog van Ferrara te helpen; ook zogt hy op dien zelfden voet den Markgraaf van Mantua te hulpe te

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 282.

1510

te krygen; maar dees, 't zy omdat hy eene Zuster van den Ferrarees ten huuwelyk, en den Keizer tot zynen Leenheer hadt, of om dat de Koning van Vrankryk zyn Vriend was, besloot zich niet verder in deeze onlusten te steeken, maar zich stil (1) te houden.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 243. versa.

De Maarschalk Chaumont, door het dryven van den Paus in geweldige verlegenheid gevallen om den Bondgenoot zyns Heeren te redden, en zich niet sterk genoeg tot het beleggen van Mantua, daar het Pauslyke Leger omtrent lag, bevindende, ontwierp eenen anderen aanslag, die hem de Bentivoljos inbliezen; naamenlyk om Bolonje, daarze door den Paus uitgedreeven waren en nog grooten aanhang hadden, te bespringen, midsgaders zich meester dier Stad en, ware 't moogelyk, ook van den Paus, die 'er binnen was, te maaken, wyl dees slegts een klein getal volks by zich hadt. Dit ontwerp geviel den Franschen Veldheer zoowel, dat hy onmiddelyk al zyne magt byeenzaamelde, met welken hy, gesterkt door agthonderd ruiters en drieduizend voetknegten der Bentivoljos, voor Bolonje (2) rukte, en aldaar geen geringe ontsteltenis en verdeeldheid veroorzaakte; omdat sommigen de oude Overheden anderen den Paus aanhingen, wiens Hovelingen, het gevaar des oorlogs ongewoon, niet weinig popelden. De Kardinaalen liepen, de een agter den ander, by den Paus, dien het gevaar zyns Persoons en des Heiligen Zetels voorhoudende byaldien hy in 's Vyands handen viel, 't gene hen onvermeidenlyk toescheen, omdat de Stad onmoogelyk te verweeren was; hy zoude zich dierhalven met de Fransen, die naar den Vreede verlangden, thans verzoenen. Maar Julius, van eene zwaare ziekte naauwlyks ten volle hersteld en nog grootlyks verzwakt zynde, kon deeze vernedering zyner waardigheid niet veelen, dreigende de Venetiaanen, welken door hunne traagheid de oorzaak deezer ongevallen waren, van hen te verlaaten en met de Fransen in verbond te treeden, byaldienze niet straks de naastgelegene Bezettingen derwaart bragten.

(2) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 245.

Schoon de aankomst van dit volk weinig baaten mogt, echter bleef hy onbuigzaam, tot de Gezanten (3) van den Keizer en der Koningen van Spanje en Engeland tusschen beiden gingen, en hem eindelyk bewoogen den Heer Jan François van Mirandula aan den Maarschalk Chaumont te zenden, om des zelfs begeerte te ondertasten. Dees, weetende de neiging van Koning Lodewyk tot den Vreede, en t'evens de onzekerheid van den aanslag overweegende, eischte de ontheffing van het vonnis tegen den Hertog van Ferrara (4) en des zelfs aanhang uitgesprooken, van gelyke voor de Bentivoljos, als mede de herstelling in hunne gerechtige bezittingen; verder zoude Paus Julius het verbond van Kamerik, in opzigt der Venetiaanen, voldoen; Modena als een Leen van 't Keizerryk weder aan Maximiliaan, Cotignola aan den Koning Lodewyk ingeruimd, de Kardinaal van Auch ontslaagen en de afval der gevlugte Kardinaalen vergeeven worden. Als deeze voorwaarde in Bolonje kwam, poogden de Kardinaalen en Raaden van den Paus hem tot het aanvaarden te beweegen; doch Julius hieldt zulks den ganschen dag, tot zyn geluk, in bedenkinge, wyl hy dien avond niet alleen veele hulpbenden binnen, maar zelf tyding kreeg, dat het Venetiaansche Heir in aantogt was, waardoor hy, opgezwollen van den ouden hoogmoed, de begeerte van den Maarschalk Chaumont van de hand wees, welke deezen door al te groote voorzigtigheid mislukten toeleg te laat beklaagde, en zyn Leger omtrent Modena neder sloeg.

(3) Diario di Buonaccorso pag. 153.

(4) Daniel Hist. de France Tom. IV. pag. 751.

Zoodra de Paus deeze gevaarlyke bui verdreeven zag, deedt hy, onaangezien de Kardinaalen de onrust zat waren, en hem aantoonden, dat het guure winterweer zyn leeven en zyne Krygsknegten naadeelig was, echter alle voorbereidselen tot het beleggen van Ferrara, ten verderve van dien Her-

1510 Hertog gereed maaken. Wanneer hy zyne benden met die der Venetiaanen vereenigd en Concordia overweldigd hadt, floeg hy in 't laatfte van Wintermaand het beleg voor Mirandola, op welke Stad groot geweld befteed, doch weinig gevorderd wierdt, aangezien de Plaats fterk, de koude, regen, fneeuw en fchaarsheid van voorraad den zynen onverdraaglyk was, daarenboven wierdenze nog getergd van de rondom leggende vyanden. Hier dagelyks voor Krygsman fpeelende, en alom tegenwoordig zynde ontflipte hy, door louter geluk, andermaal een gevaer dat onvermeidelyk fcheen. Wandt de Ridder Baijard (1) een der vlytigfte Franfche Legerhoofden, niet verre van daar leggende, door zyne verfpieders hoorende, dat de Paus van verblyf wilde veranderen, en dus uit het Slot S^t^. Felix naar een ander; omtrent drie mylen van het zelve gelegen, zoude vertrekken, gaf den Hertog van Ferrara zyn voorneemen van den Paus te ligten te kennen, hem verzoekende van op den geftelden tyd insgelyks eenig volk derwaart te zenden, om, zoo 't noodig was, hem te onderfteunen. Deeze omzigtigheid gepleegd hebbende begaf hy zich, in het aankoomen van den nagt, met honderd uitgeleezene mannen van wapenen op den weg, en floeg zich, zonder leeven te ontmoeten, omtrent een uur voor den dag, in zekere hinderlaage neder.

(1) Daniël Hift. de France Tom. IV. pag. 753.

De Paus was al vroeg in den morgenftond, naar 't gebruik in eenen draagzetel gevoerd, op reis getrokken, zyne pakkaadje en eenige Hovelingen, die den voortogt hadden, vervielen in 't midden der verborgene bende; toen rees Baijard op, dreef hen eene vlaag koegels toe, en rende met ruimen toom, zonder zich aan gevangenen te vergaapen, de vlugtelingen agternaa, niet twyfelende of de Paus was hem; maar hy mifte, omdat Julius, (2) even buiten het Slot S^t^. Felix gekoomen, door vervaarlyken fneeuw en den raad van den Kardinaal van Pavia terugge keerde, en de reis tot den agtermiddag uitftelde. Deeze gezeglykheid, fchoon tegen 's Pauzen gewoonte, was hem echter waardig, mids hy naauwlyks, om zich op het Slot te bergen, uit zynen draagzetel gefteegen was, of Baijard kwam met zyne knegten aanftuiven; des de Kerkvoogd zich niet weinig haaftte om de poort te winnen, dermaate op de hielen gevolgd zynde, dat hy pas tyd hadt tot het ophaalen der valbrugge, daar hy zelf nog aan hielp. Laatende zynen tros, verfcheidene zyner Huisgenooten en twee Bisfchoppen, die federt aan den Hertog van Ferrara gezonden wierden, in 't geweld van den mistrooftigen Baijard, die dus naby een ftuk voltrokken hadt, daar Kroonen, Landen en Lieden aan hingen, van het welke niet alleen Italië, maar de Waereld zoude gewaagd hebben. Hoe gevaarlyk en hoe onbetaamelyk deeze vyandlykheden des oorlogs voor het Opperhoofd der Kriftlyke Kerke, die den Vreede en liefde in haar blazoen voert, tegen een zyner Geloofsgenooten ook mogt zyn, nogtans was Julius van deeze belegeringe niet te fcheuren, tot hy de Stad inkreeg: doch dit in 't volgende jaar voorgevallen zynde, zullenwe hier wederkeeren tot de Nederlandfche onluften. Deezen fcheenen eenigen tyd te fluimeren, en wierden geduurende dit jaar door den Hertog van Gelder eerft in Overysfel weder wakker gemaakt, ter oorzaake dat de Koning van Deenmarke, naa 't eindigen van den Lubekfchen Oorlog duizend knegten hadt afgedankt, welken de Hertog van Gelder, buiten kennis zyner gebuuren, in 't voorgaande jaar aangenoomen en in Overysfel gezonden hadt. Aldaar eenigen tyd geftroopt en zich meefter van Genemuide (3) gemaakt hebbende, fmeedenze eenen aanflag ter verrasfinge van Kampen; maar de Stedelingen, van welken zy ook eenige fchepen geroofd hadden, tyding van dit voorneemen krygende, overvielen hen by 't eiland Ens, en, mids hunne fchepen aan den

(2) Daniël Hift. de France Tom. IV. pag. 754.

(3) Revii Davent. Illuft. pag. 180.

1510 den grond raakten, veroverden een vaartuig met geweer, eenige Geldersche Edellieden en veertig of vyftig knegten, welken binnen Kampen onthoofd wierden; tot veel leeds voor den Gelderschen Hertog, die voornam dit bedryf op die van 't Stift te wreeken, en met deeze drift ſtraks alle zyne ruiters en voetknegten byeen en voor Deventer rukte, dat van zyne Burgeren en zeshonderd Schoolieren manhaftig wierdt verdeedigd; des de Geldersman het beleg opbrak, en voort naar Twente liep, het zelve met het grootſte deel van 't Opperſtift onder brandſchatting ſtellende, eerlang ook Goor, Oldenzeel, Lage en Diepenheim (1) tot de overgaave dwong.

(1) Dumbar. Analect Tom. II. pag. 452.

De Bisſchop van Utrecht, deeze ſchaade zyner Landen niet konnende veelen, bragt met die van Overysſel eenen wakkeren hoop volks op de been, over welken hy Gerlag van Yzenburg het bevel gaf, en trok met deezen in de Veluwe; alom groote verwoeſting geſtigt, wyders ook de verloorene Vestingen weder gewonnen hebbende is hy, verzeld van Floris van Egmond Heer van Ysſelſtein, van den Heer van Batenburg en anderen, op het ſterke Slot Verwolde (2) by Lochem aangevallen, 't gene in den derden ſtorm overweldigd, voort uitgeplonderd en ten gronde toe geſlegt wierdt. Op gelyke wyze de Veſting Oldenzeel en het Slot Keppel gedwongen hebbende liep hy den Ysſel by Deventer over, en van daar in 't Graafſchap Zutfeen, het zelve, door zyne vyandlykheden, in geweldige onruſt en bekommeringe ſteekende keerde hy met grooten roof terugge en andermaal in de Veluwe, ſlegtende 't gene 'er nog overeinde gebleeven was. Wanneer hy Nykerk hadt doen bukken, en de Herfſtbuijen de voorſpoedige uitvoering der Krygsdaaden hinderden, is 'er eindelyk eenen Vreede (3) of een zeker beſtand tusſchen de ſtrydende partyen ingewilligd.

(2) Revii Davent. Illuſt. pag. 185.

(3) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 328.

In deeze hevigheid, die geheel Gelderland deedt daveren, waren die van Arnhem en Harderwyk, als onder het gebied van den Nederlandſchen Vorſt behoorende, verſchoond gebleeven; insgelyks waren die van Utrecht buiten alle deeze bedryven, midsze met de Gelderſen heulden, en hierom magtig verſtoord geworden op Floris Heer van Ysſelſtein, wyl dees zich met den Bisſchop tegen den Geldersman gekant hadt; dierhalven poogdenze dit op hem te wreeken, en door Schouwen vol volks, overdekt met Turf de Veſting Ysſelſtein te overrompelen; doch dees toeleg tegen hunne verwagting uitgevallen, is Heer Floris, om dit beſtaan weder betaald te zetten, met grooten ſleep van krygstuig en knegten den veertienden van Louwmaand in het jaar elf voor Utrecht gekoomen, meenende, door middel van 't ys en ladderen, de muuren gemaklyk te beklimmen; maar de rondomzwierende Gelderſen ontdekten en ſtuitten dit opzet, des Floris langs de nieuwe vaart af-en binnen zyne Veſting trok.

1511

De verſchillen van den Nederlandſchen Vorſt en den Hertog van Gelder ſcheenen, eenigen tyd herwaart, zich in betere vouw te ſchikken, moogelyk omdat de Hertog zich vleide van alle tweedragt te zullen bedaaren door de egtverbintenis tusſchen hem en Vrouwe Iſabella van (4) Ooſtenryk, Zuſter van Karel Prins van Kaſtilië, van welk huuwelyk het gerugt reeds in Spanje en in Vrankryk verſpreid was: 't zy tot dit, of een ander oogmerk, Keizer Maximiliaan hadt Jan van Oſtin, gezeid Hesdin, naar Gelderland afgevaardigd; maar dees tusſchen Arnhem en Zutfeen gekoomen verſtondt, dat Harderwyk den zesden van Sprokkelmaand (5) tot de Gelderſen was overgegaan, ter oorzaake van eenen brief, dien de Stedelingen verzonden, en door welkenze aan die van Arnhem onderſtand in zekeren aanſlag verzogten; de Gelderſen deezen brief onderſchept hebbende ſchreeven een bedrieglyk antwoord, door het welke zy de Stedelingen op eene bekende hoogte beſcheidden, deezen waanende

(4) Lettres du Roy Louis XII. Tom. II. pag. 27. & ſeq.

(5) Lettres du Roy Louis XII. Tom. II. pag. 116.

1511

de van hunne vrienden derwaart geroepen te zyn, vielen in de gespanne strikken der Geldersen, die hen versloegen, voorts de Stad, geholpen door den opstand van 't graauw, inkreegen, en de aankoomende Arnhemers met geen klein verlies in de vlugt dreeven. Hoe groote beweeging de Keizerlyke Gezant ter wederoverleveringe dier Stad by den Hertog van Gelder, die dus openlyk het verbond van Kamerik geschonden hadt, mogt maaken, zy was van geene waarde.

Koning Lodewyk, sedert beseffende met welke zugt hy den Hertog van Gelder eertyds gedraagen hadt, en dusdaanige bedryven geen geringe verweidering tusschen hem en den Keizer zouden baaren, betuigde zyn misnoegen hierover aan den Gezant des Keizers, Andries van Burgo, welke dit geval den Koning geklaagd, en hierop orde gekreegen hadt, de Landvoogdesse der Nederlanden te schryven, dat de Koning al zyn vermoogen zoude inspannen om de Stad weder onder de gehoorzaamheid (1) van den Nederlandschen Vorst te brengen; dierhalven hadt hy reeds zynen Geheimschryver Mate Guernadon bevoolen naar Nederland te vertrekken, om tusschen de Landvoogdes en den Hertog van Gelder eene verzoening te weege te brengen, haar t'evens verzoekende van den Keizer zonder uitstel tot de onderneeming van Italië te willen vermaanen. Wanneer de Landvoogdes sedert uit den Franschen Gezant verstondt geenen last tot het inruimen van Harderwyk, als wel ter bemiddelinge der vyandlykheden, te hebben, en hoorende dat de Hertog van Gelder groote wapenrusting maakte, gaf zy den Koning Lodewyk de meening des Keizers te verstaan, naamenlyk niets te zullen beginnen (2) voor de overgaave van Harderwyk volbragt was. Ook deedtze den Keizer weeten, datze, hoe zich de Koning mogt ontschuldigen, echter verzekerd was, dat hy den Geldersman (3) begunstigde, en dat 'er, zoo 't haar toescheen, geen ander middel tot het verkrygen van die Stad over was dan 't geweld. Temeer wyl de onlust dagelyks hooger steeg, doordien de Geldersen nog onlangs verscheidene Kooplieden van Antwerpe en Mechele, reizende naar Frankfort, by Keulen geweldig aangetast en gevangen hadden, eischende voor de ontslaaginge meer dan honderdduizend guldens. Hier voegdeze agter, dat 'er door uitvinding des Konings een heimelyk verbond onder die van Gelderland, Keulen en Gulik gesmeed wierdt, by het welke de Dochter des Hertogen van Gulik aan den Hertog van Gelder in den egt besteed zoude worden.

De Keizer Maximiliaan en de Landvoogdes Margarita deeden over deeze bedriegeryen afzonderlyk hunne klagten aan den Koning Lodewyk, welke zich op het krachtigste verontschuldigde, en straks den Hertog van Gelder vermaande van niet alleen Harderwyk (4) en de gevangene Kooplieden aan de Landvoogdesse Margarita over te geeven, maar zelf alle oneenigheden te beslegten, en by weigering van dit verzoek 's Konings vriendschap te zullen verliezen. Hierop antwoordde de Hertog van Gelder schriftlyk uit Wageninge (5) den driëntwintigsten van Bloeimaand, dat hy, op de begeerte des Konings, eertyds de Stad Wesop en het Slot Muide, hoe naadeelig voor Gelderland, nogtans hadt afgestaan; doch omtrent Harderwyk was hem zulks niet moogelyk, de Koning zoude dit niet kwaalyk duiden.

Onderwylen poogden die van Utrecht zich meester van Ysselstein te maaken, en dewyl het bedrog niet hadt willen slaagen, spandenze nu met den Geldersman aan, en, toen Nyenroe verdelgd en een Blokhuis op de vaart gestigt was, sloegenze zich voor Ysselstein neder, dat zich drie maanden (6) kloekmoedig verweerd hadt, aleer Heer Floris met zyne knegten, ondersteund van eenige Ridderen der Gulden Vlies Ordere, de vyanden van daar tot binnen Montfoort dreef. Den naasten dag aan deezen aftogt bragt de Hertog

(1) Lettres du Roy Louis XII. Tom. II. pag. 126. & seq.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. II. pag. 133.

(3) Lettres du Roy Louis XII. Tom. II. pag. 158.

(4) Lettres du Roy Louis XII. Tom. II. pag. 185.

(5) Lettres du Roy Louis XII. Tom. II. pag. 242.

(6) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 572.

1511

tog van Gelder zyne benden binnen Utrecht, en ſtelde eenigen in de Voorſteden, anderen ten getale van zeventienhonderd te Jutfaas; wandt die van Utrecht hadden hem tot hunnen Voogd en Beſchermer (1) aangenoomen, en deeden in ſpyt van den Biſſchop, ten teken van 't verkreege Oppergezag, toen zynen naam en zyn wapen (2) op hun geld munten, van welke ſtukken het volgende hier ter beveſtiginge kan ſtrekken.

(1) Chron. van Holl. Zeel. & Vriesl. in 8vo. pag. 11.

(2) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 328.

M.

Op de eerſte helſt, voor het afbeeldſel van den milden S[t]. Maarten, die Beſchermheilig van Utrecht, en aan wien de Hoofdkerk toegeweid was, ziet men het wapenſchild van Gelderland en Zutfeen; omzoomd met deeze Hertoglyke tytelen;

KAROLus DVX GELRIÆ, IVLIÆ ET COMES ZUTPHANIÆ.

KAREL HERTOG VAN GELDER, VAN GULIK EN GRAAF VAN ZUTFEEN.

De wederhelſt draagt alleenlyk een verſierd kruis, tuſſchen de armen van het zelve wordt dit randſchrift gevonden;

MONEta CIVITATis TRAIECTensis.

MUNT VAN DE STAD UTRECHT.

Weinige dagen naa de Hertog zyn volk in Utrecht geleid hadt, overviel hy, met vier Vaandelen van de bezettelingen uit Jutfaas, het Slot te Beeſt aan de Linge, en toenze Kornelis Piek, die 'er Heer van was, met des zelfs by hebbende manſchap verſlaagen hadden, keerdenze weder naar hunne legerplaats: alwaarze kort hiernaa door den Heer van (3) Yſſelſtein en den Heer van Waſſenaar, gevolgd van tweehonderd ruiteren en zeshonderd voetknegten, dermaate zyn aangetaſt, dat het grootſte deel verſlaagen, gevangen of in 't water voor Utrecht gejaagd wierdt. Deeze nederlaag bragt de gramſchap der Utrechtſen aan 't bedaaren, tot zooverre, datze met den Biſſchop in onderhandeling raakte, en, door tusſchenſpraak van de Landvoogdesſe Margarita, midsgaders van Maximiliaan Heer van Hoorn en Gaasbeek, een volle verzoening tusſchen den Biſſchop en de misnoegde Stedelingen uitleverde; over zulks hebbenze den Hertog van Gelder bedankt, met aanzienlyke gaven beſchonken en met betuigingen hunner genegenheid laaten vertrekken.

(3) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 328.

Hertog Karel, dus de handen ruim hebbende, heeft, naa 't vangen van eenige burgeren uit 's Hertogenbos, met onbegrypelyken voorſpoed de Steden (4) Bommel, Tiel en anderen, zoo door liſt als geweld, den Nederlandſchen Vorſt weder ontwrongen. Dit ſtout beſtaan baarde de Landvoogdesſe niet alleen groote zorgen, maar 't ontſtak zelf den Keizer Maximiliaan geweldig; nademaal hy met den Italiaanſchen oorlog overlaaden, en hierenboven in de twiſtzaaken van Groeninge niet weinig verleegen was; om deezen te regt te brengen deedt hy Edzard Graaf van Ooſtvriesland, die 'er de Voogdy aanvaard hadt, tegen den

(4) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 330.

1511

den vierden van Oegstmaand (1) te Nuis dagvaarden, om zich voor Philips Aardsbisschop van Keulen, Willem Hertog van Bergen en Gulik, en den Landbevelhebber der Duitsche Ordere, welken van den Keizer, de Keurvorsten, en de Stenden des Ryks tot beslegting dier oneenigheden verkoozen waren, te verantwoorden. Graaf Edzard en die van Groeninge zonden 'er hunne Gelastigden, om zich tegen den Graaf van Benthem, die hen uit orde van den Hertog van Saksen aanklaagde, te verweeren. Insgelyks deedt de Bisschop van Utrecht door zynen Gezant over den Graaf van Oostvriesland klaagen, hoe dees Groeninge, 't gene door Keizer Hendrik aan de Kerke van Utrecht gegeeven was, hadt ingenoomen, begeerende, dat hy de zelve Stad weder aan hem zoude overleveren. Doch, als ieders verscheidene bewyzen voor en tegen gehoord waren, is men eindelyk overeen gekoomen de partyen hun geding schriftlyk over te neemen, om de zelven met de Keurvorsten en Stenden des Ryks te beslegten.

(1) Analect door Brouer. van Nidek. pag. 185.

Eenige tyd laater riep de (2) Keizer om de zelfde reden den Graaf van Oostvriesland weder naar Keulen; doch met geen beteren uitslag dan voorheen, des hy en de nevens hem vergaderde Vorsten, naa langduurigen woordenstryd, de partyen vermaanden het verschil aan de uitspraake van onzydige persoonen over te laaten, en zich in vriendschap te vergelyken, byaldien dit van hunnen smaak niet was, dan beriep hy hen, tegens het naastkoomende jaar, voor het Kamergericht van Worms.

(2) Analect. door Brouer. van Nidek pag. 187.

Nademaal de Keizer thans alle deeze haperingen meer door de uytwyzingen des rechts, dan door 't geweld der wapenen zogt te vereffenen, en zyne Dochter de Landvoogdes Margarita, hoe sterk van de Geldersen getergd, zich in rust gehouden hadt, vertrouwende op de rechtvaardigheid der zaaken, en op de belooning der genen die niemand verkorten en vroom leeven, welken van den hemel begunstigd even als de Palmboom tegen de verdrukkingen opwassen; zoo heeft dit gedrag, zoo ik my niet bedrieg, den Nederlanderen stof verleent tot het ontwerpen deezer twee legpenningen.

B.

D.

I. De drie wapenschilden van Holland, Zeeland en Vriesland zyn op de voorzyde van den eersten gesteld, omdat de Rekenkamers dier Landstreeken, tot wier gebruik dees penning gemaakt is, in een lighaam gesmolten waren; en dewyl in de geldzaaken vooral een oprecht gedrag vereischt wordt, zoo leest men in den rand dit leerstuk des rechts, (3) den grondslag van alle billykheid;

(3) Corp. Juris Institut. Lib. I. Tit. I, §. 3.

IVS SVVM VNICVIQVE TRIBVITE, 1511.

GEEFT EENEN IEDER HET ZYNE, 1511.

1511 De keerzyde draagt rondom de zinnebeelden en sieraaden der Guldevlies Ordere, deeze volmaakte les het vervolg der voorgaande spreuke; 1511

HONESTE VIVITE, NEMINEM LAEDITE.

LEEFT EERLYK, BELEEDIGT NIEMAND.

II. Op het voorstuk van den tweeden ziet men eenige bloemen, besloten binnen eene spreuk, die uit de Koninglyke Harpzangen (1) getrokken, en op de voorgaande toepasselyk is;

(1) Psalm XCII. vers. 13.

QUIA IVSTVS VT PALMA FLOREBIT, ANNO 1511.

OMDAT DE RECHTVAARDIGE ALS DE PALMBOOM ZAL BLOEIJEN, IN 'T JAAR 1511.

Het agterstuk vertoont het gekroonde Vorstlyke wapenschild; omboord met deeze letteren;

IECToirs POVR CEVLX DES FINANCHES, ANNO 1511.

REKENPENNINGEN VOOR DIE DER GELDMIDDELEN, IN 'T JAAR 1511.

Dus bleeven de gemelde verschillen en 's Keizers argwaan op den Koning van Vrankryk, tot naadeel van den Italiaanschen oorlog, sleuren, terwyl de Paus, tot hartzeer van Koning Lodewyk, den Ferrarees alengs meer benaauwde, daar hem het sterven van den Maarschalk Chaumont in scheen te begunstigen. Desniettegenstaande verweerde zich de Hertog van Ferrara, ondersteund door den Ridder Baijard en andere Fransche Veldoversten, zoo dapper, dat hy met deezen, toen 't op 't nypen kwam, het Leger van den Paus, schoon driemaal (2) sterker in getal, overviel, vier of vyfduizend mannen van het zelve versloeg en het overschot op de vlugt dreef. Zoodaanige tegenspoed smertte den Paus grootlyks, zulks hy te eerder gehoor leende tot den handel, door welken de Koning van Arragon, vreezende of het aanwassende vermoogen der Fransen hem in het gebied van Napels mogt krenken, de strydende Vorsten tot rust zogt te brengen. Tot dit einde wierden ieders Gezanten naar Mantua, daar de verzaamelplaats bestemd was, ontbooden.

(2) Daniël Hist. de France Tom. IV. pag. 758.

Matys Langus, Bisschop van Gurk, verscheen 'er wegens den Keizer Maximiliaan met groot gevolg van Edellieden, omdat hem den tytel van Algemeen Stedehouder in Italie door den Keizer verleend was; Steven Poncher, Bisschop van Parys, kwam 'er uit last van Koning Lodewyk; en de Bisschop van Catana met Hieronimus de Vic voor den Koning Ferdinand; maar de Paus zondt 'er niemand, en verzogt hen naar Bolonje te koomen, omdat hy zich met hoope streelde van den Keizerlyken Gezant, door eenen Kardinaalshoed of iet anders, te zullen winnen, 't gene hem echter miste; wandt de Bisschop, die 't hart zeer hoog droeg, was door het gedrag van den Opperkerkvoogd reeds misnoegd geworden; dierhalven deedt hy in tegenwoordigheid van den Paus, der Kardinaalen en Hovelingen, te Bolonje gekoomen, met weinige maar hoogmoedige woorden zyne aanspraak, verklaarende, (3) dat de Keizer zyn Meester hem naar Italië gezonden hadt, om eerder door een verdrag dan door eenen bloedigen oorlog alles wat hem toebehoorde te verkrygen, zonder iet uit te zonderen;

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 256. versa.

1511

deren; ja men zoude vrugtloozen arbeid doen, byaldien de Venetiaanen niet vastſtelden van alles, zelf tot eene duimbreete Lands, weder te geeven, watze van het Keizerryk of het Huis van Ooſtenryk onrechtmaatig bezaaten. Als de Paus den Biſſchop in 't heimelyk tot draagelyker voorwaarde meende te beweegen, en dit insgelyks niet lukken wilde, zondt hy drie Kardinaalen om met den zelven te handelen. Maar de Biſſchop beſeſſende derwaart gekoomen te zyn om met den Paus zelf te ſpreeken, wilde dus ook zyne waardigheid niet krenken, en gaf dierhalven (1) laſt aan evenzooveel zyner Edellieden, om met de Kardinaalen te handelen.

(1) Diario di Buonaccorsi pag. 157.

Hoewel dit gedrag den Paus, die van geen mindere fierheid bezeten was, tot in het binnenſte trof, echter wiſt hy 't zeil naar den wind te ſtellen, en door 't geduurig aanhouden, 's Bisſchops eiſch omtrent de Venetiaanen, eindelyk zooverre te maatigen, datze over 't geding eens wierden op deeze voorwaarde; als Padua en Treviſo, die onder de Ooſtenrykſche goederen behoorden, aan de Venetiaanen verbleeven, dat het Gemeenebeſt de zelve Steden dan van den Keizer te Leen (2) zoude heffen, en voor de bekleeding tweehonderdduizend Schilden geeven, midsgaders voor jaarlykſche ſchatting nog vyftigduizend van gelyke waarde; maar de Venetiaanen, hoezeer de Paus hen badt of dreigde, wilden hiertoe geene ooren leenen. Wanneer de Biſſchop voort de zaak van Vrankryk en van Ferrara op 't tapyt bragt, wierp de Paus alles in 't war, en klampte den Keizerlyken Gemagtigden aan boord om tot het verdryven der Franſen uit Italië zich afzonderlyk met den Heiligen Zetel, met den Koning van Arragon en de Venetiaanen te verbinden. Opdat zyn voorſtel te beter ingang mogt vinden boodt hy den Bisſchop Langus aan hem tot Patriarch van Aquilea (3) te verheffen, den Kardinaalshoed te ſchenken: en des zelfs inkoomſten met eene jaarlykſche rente van honderd duizend Dukaaten te zullen vergrooten. Deeze beloften, hoe bekoorlyk voor den naar hoogheid ſtreevenden Bisſchop, ſloeg hy echter glad af, zeggende, dat 'er niets bekwaam was om hem zyn plicht te doen verzuimen; noch my, voegde de Paus hier onbedachtlyk op, om met Koning Lodewyk te verzoenen, (4) al zou 't my den myter en het leeven koſten. Hiermede wierdt de handel afgebrooken, en de vyandlykheden, die geduurende deeze byeenkoomſt ſtil ſtonden, ernſtiger dan voorheen weder voort gedreeven.

(2) Diario di Buonaccorsi pag. 157.

(3) Mich. Coccinii Apud Freher. Script. Germ. Rer. Tom. II. fol. 542.

(4) Diario di Buonaccorsi pag. 157.

De Keizer en Koning van Vrankryk, meer verbitterd geworden, deeden zonder toeven door de Kardinaalen van hunnen aanhang eene algemeene Kerkvergadering, naar 't voorſchrift van die te Conſtans, tegen den eerſten van Herfſtmaand (5) te Piſa beroepen, welke dus den ouden twiſt over het Pauslyk gezag, onder de Godgeleerden weder te voorſchyn bragt. Hierentusſchen hadt de Koning van Arragon, op begeerte van dien van Vrankryk, zyne benden van het Pauslyke Leger geſcheiden, en de Maarſchalk Trivulce met de Franſche knegten Concordia, en eindelyk door den aanhang der Bentivoljos ook Bolonje (6) overweldigd, daarenboven nog het vyandlyke Heir verſlaagen of verjaagd, verkrygende al hunnen voorraad, omtrent veertig ſtukken geſchuts, en een groot getal van Standaarden, (7) onder welken dien van den Paus, boven anderen zeer prachtig en hoogmoedig. De Hertog van Urbyn was, ſedert het verlies van Bolonje, zoo verſtoord geworden op den Kardinaal van Pavia, die 'er het gebied gevoerd hadt, dat hy den zelven als een verrader met eige hand doorſtak. In deezen tegenſpoed ſpeelde de Hertog van Ferrara ook zyne rol, en kreeg verſcheidene Sterktens weder in zyn geweld; zulks de Paus zich te Ravenna niet langer veilig waande; den weg naar Rome opſloeg, en, hebbende den Maarſchalk Trivulce vrugtloos in onderhandeling gezogt te wike-

(5) Du Pin Biblioth. Ecclesiast. Tom. XIII. pag. 15.

(6) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 260.

(7) Lettres du Roy Louis XII. Tom. II. pag. 233.

1511

kelen, in de grootste verlegenheid raakte, doordien hy kondschap kreeg, dat de Keizer in eenige Italiaansche Steden de beroeping (1) der Kerklyke vergaderinge te Pisa, uit den naam van drie Kardinaalen, en een gelyk getal van Keizerlyke Gemagtigden, openlyk doen afkondigen, en den Paus, om zich van zyn gedrag en verscheidene beschuldigingen te verantwoorden, voor de zelve gedagvaart hadt; ja men oordeelde Julius onbekwaam om langer de Kerk te regeeren, en de Kardinaalen volgens het besluit te Constans genoomen, om de Pauzen in hunne plicht te houden, gerechtigd tot het beleggen deezer vergaderinge. De Opperhoofden der Kerklyke byeenkoomst van Pisa verzogten, onder andere Vorsten en Moogendheden, ook den Nederlandschen Vorst Karel en de Landvoogdes (2) Margarita, datze, ten gevalle van den Keizer en den Koning Lodewyk, de gemelde Kerkvergadering in de Nederlanden wilden doen afkondigen, en hunne Afgezanten en Geestlyken derwaart zenden om de goede zaak te helpen ondersteunen.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 261.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. II. pag. 236. & 238.

In alle deeze aanslagen bleef de Keizer, onaangemerkt de yverige smeekingen des Franschen Konings en de gunstige gelegenheid tot het voltrekken van deezen Oorlog, in Duitsland sammelen, zooweinig den geest zyner Leenmannen als het goede bestier zyner geldmiddelen magtig zynde; dus op onzeker beraad dryvende, wierdt hy van den Koning van Spanje dagelyks aangezogt om den Vreede met de Venetiaanen, schoon hy de zelven niet minder dan den Paus haatte, te sluiten, omdat de groote voorspoed der Fransen hem 't meeste voor Napels deedt krimpen; invoege deeze vrees den Opperkerkvoogd niet weinig te staade kwam, welke al zyne vlyt besteedde om den gedugten slag te ontduiken, en onder alle overweegingen niet veiliger vondt, dan zelf eene algemeene Kerkvergadering te Rome in 't Paleis van Lateraan, tegens den negentienden van Grasmaand des naastkoomenden jaars, te beleggen. De bulle, welke de Paus hiertoe uitschreef, wierdt den zeventienden van Hooimaand (3) getekend, en behelsde, onder andere punten, zyne verweering tegen de beschuldiging der afgeweekene Kardinaalen, die hy met oproer betigte, verklaarende hunne aanstaande byeenkoomst, eene vergadering van den Satan, wier beroeping, als zonder vermoogen beleid, hy verbrak en vernietigde, verboodt de Kardinaalen en Geestlyken aldaar te verschynen, eindelyk riep hy de Kardinaalen, welken hem door orde van den Keizer en Koning dit werk rokkenden, binnen vyfenzestig dagen voor hem te koomen, by naalaatigheid van het zelve zoudenze van hunne waardigheid vervallen zyn, en van hunne inkoomsten verstooken blyven. Ter oorzaake van deezen handel, in welken de Paus zyne Vervolgers tot gehoorzaamheid vermaant, is de volgende penning gemaakt geworden.

(3) Du Pin Biblioth. Ecclesiast. Tom. XIII. pag. 16.

Het borststuk van deezen Kerkvoogd wordt, met den Pauslyken tabbaard bekleed op het voorste deel, binnen den kring zyns naams en tytels, gevonden;

IVLIVS II. LIGVRiensis Pontifex Maximus.

JULIUS DE TWEEDE GENUEES OPPERSTE PRIESTER.

Op

1511 Op het agterfte deel is de gefchiedenis van Saulus, den yverigen vervolger der Kriftenen, afgefchetft, wanneer hy op den weg naar Damascus van een hemels licht omfcheenen, en, door den ftem van onzen Zaligmaaker tot in 't gemoed getroffen, bekeerd wierdt. 't Zy nu om aan te wyzen dat Saulus een Burger van Rome (1) was, alzoo de Keizer Auguftus dat recht aan zyne geboorte Stad Tarzus gefchonken hadt, of om te doen zien, door wien en waar de penning gemaakt is, men vindt op het fchild, dat hem fchynt ontvallen te zyn, deeze letters; 1511

(1) Handelingen der Apoft. Cap. XXII. vers. 27. & 28.

SENATUS POPULUSQUE ROMANUS.

DE RAAD EN HET VOLK VAN ROME.

Wyders op den voorgrond leeft men de woorden, die Kriftus tegen Saulus (2) gebruikte, welken hier als van den Paus op zyne Vervolgers fchynen toegepaft;

(2) Handelingen der Apoft. Cap. IX. vers. 5.

CONTRA STIMVLVM NE CALCITRES.

SLAA DE VERZENEN NIET TEGEN DEN PRIKKEL.

Al deeze beweeging verhinderde niet, dat de Kerkvergadering in 't begin van Slagtmaand (3) te Pifa geopend wierdt, beftaande uit vier Kardinaalen, naamenlyk Barnardyn Carvajal Kardinaal van 't Heilige Kruis, die naar de Pauslyke Hoogheid dong; Willem Briconnet Kardinaal van Narbonne, Renatus van Prye Kardinaal van S^te^. Sabina, Amaneus van Albret Kardinaal van S^t^. Niklaas, en de Gemagtigden der Kardinaalen van Mans, van Cofenfa en S^t^. Severin, de Aardsbiffchoppen van Lyons en van Sens, dertien Franfche Bisfchoppen, vyf Abten en eenige Godgeleerden. In de eerfte zitting wierdt vaft gefteld, dat het beleggen deezer vergaderinge ter hervorminge der Kerke, zoo in het hoofd als in de leden, regt en wettig, en dat alles wat men hier tegen mogt doen van geene waarde was; ook wierdt de Kardinaal Carvajal tot Voorzitter verkoozen en verder alle Beampten en zaaken geregeld. Sedert befloortenze deeze vergadering niet te fcheiden dan naa de Kerk hervormd, de verdeeling, de Kettery en Oorlogen bygeleid, uitgedoofd en verzoend waren. Maar het oproer der Stedelingen ftremde den voortgang; omdatze, eensdeels voor 't geweld der Franfche Krygsknegten, andersdeels voor de uitwerpingen van den Paus benaauwd zynde, de Kerken in bezitting namen, en dus de Kardinaalen noodzaakten om de vergadering naar Milanen over te brengen. Te meer hiertoe gedreeven door den inval der Zwitferen, welken van den Franfchen Koning niet naar genoegen voldaan of meer gelds van hem begeerden, met zeftienduizend mannen (4) in 't midden des Winters naar den Milaneefchen Staat rukten; doch wyl hen den doortogt betwift wierdt, keerdenze, zonder iet merkelyks bedreeven te hebben, weder terugge. Boven deeze ftribbelingen waren de vergaderden te Pifa ook verlegen geworden over het agter blyven der Duitfen; wandt of wel de Keizer poogde de Biffchoppen derwaart te doen vertrekken, 't was zonder gevolg; omdatze waanden de byeenkoomft niet wettig beleid te zyn, en naar oproer te zweemen. Wanneer de Keizer den Biffchop van Brixe dus ook te vergeefs hadt voorgefteld om 'er uit zynen naam te verfchynen, heeft hy den Graaf van Werdemberg (5) en eenige anderen derwaart afgevaardigd; doch deezen fpoeiden zich luttel en verfpilden den voornaamften tyd te Trente.

(3) Du Pin Biblioth. Ecclefiaft. Tom. XIII. pag. 16.

(4) Plantin Hift. de Suisse pag. 287.

(5) Mich. Coccinii apud Freher. Rer. Germ. Script. Tom. II. fol. 547.

Hierentuffchen was Paus Julius in zoo gevaarlyke ziekte gevallen, dat 'er alom een gerugt van zynen onherftelbaaren ftaat, en by fommigen zelf van zynen dood (6) verfpreid wierdt. Deeze maare bragt eene onderneeming voort,

(6) Lettres du Roy Louis XII. Tom. III. pag. 20. & 23.

1511

voort, die lang in 't brein van den Keizer Maximiliaan gebroeid hadt, naamenlyk tot het vereenigen der Keizerlyke en Pauslyke Hoogheid, zich inbeeldende, dat het voltrekken van dit ſtuk tot heil der Kriſtenheid en ter verbeteringe der Kerke zoude gedyen. 't Zy Maximiliaan het voorbeeld der Romeinſche Keizeren, welken het Oppergezag der Kerklyke zoowel als der waereldlyke zaaken bekleedden, tragtte te volgen, 't zy hy zyne hoope op de Kerklyke vergadering van Piſa vestigde, of, dat geloofly k ſchynt, door den hoogmoed der Pauzen genoopt wierdt; wandt van Paus Bonifaas den Agtſten vindt men aangetekend, dat hy op zekeren tyd met een blood zwaard voor hem, en opgepronk met de Keizerlyke ſieraaden, voor den (1) dag kwam, roepende, *ik ben Keizer en Paus*; ja Paus Julius de Tweede hadt zelf in den toeleg op Genua zich Paus Julius Keizer (2) laaten noemen; hy ſchreef uit deeze of andere beweegreden, uit Brixe den zeſtienden van Herfſtmaand, aan den Vryheer Paulus van Lichtenſtein, dien hy eertyds zyn voorneemen geopenbaard hadt, en thans deedt (3) weeten, dat hem niets heerlyker noch waardiger zoude zyn dan het Pausſchap, 't gene hem toekwam, weder aan het Keizerryk te brengen; hy hadt dierhalven beſlooten om door alle middelen naar het zelve te ſtaan, gelyk hem door den Kardinaal Adriaan [Cornetto] dien hy zyn oogmerk voorgeſteld hadt, ook geraaden was, meenende het bekuipen der Kardinaalen den Keizer kleine moeite zoude kosten. Wyders gaf hy te kennen den Bisſchop van Gurk reeds ordre gegeeven te hebben van, zooras als de Paus den geeſt zoude geeven, naar Rome te trekken, om dit ſtuk te voltooijen, en door het uitdeelen van driehonderdduizend Dukaaten, die hem de Fuggers zouden leenen, de ſtemmen der Kardinaalen en anderen der regeeringe te winnen. Maar Paus Julius wierdt van zyne kwaalen herſteld, en 's Keizers aanſlag dus tot beter gelegenheid verſchooven.

(1) Paraleipom Urſpergens. fol. 262. & Cuſpinianus de Cæſaribus in Vita Alberti.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. I. pag. 261.

(3) Lettres du Roy Louis XII. Tom. III. pag. 325.

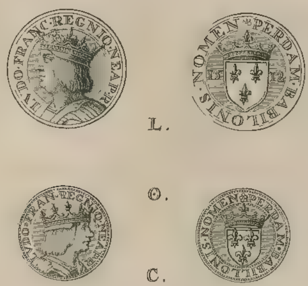
De ziekte van den Kerkvoogd hadt de hitte des oorlogs noch den yver der vergaderde Geeſtlyken niet verminderd; wandt geduurende de gevallen der wapenen, in welken het geluk den Venetiaanen en hunne Bondgenooten meer dan den Franſen begunſtigde, waren de Kerklyken, te Milanen vergaderd, weder met het (4) begin van 't jaar twaalf, ter zaake gekoomen: wanneerze eenige middelen ter verzoeninge met den Paus aangewend, hem derwaart geroepen, en 't vernietigen van des zelfs handel tegen hunne vergadering vrugtloos gezogt hadden, zoo verklaardenze den Paus eenen verſtoorder der vergaderinge, vermetel, oorzaak der ſcheuringe, ongeneeslyk en verhard te zyn, dierhalven was hy de ſtraf onderhevig, welke de Kerklyke vergaderingen van Conſtans en Bazel aanweezen, naamenlyk, opſchorting van 't Pauslyke bewind, dat met volle recht aan de Kerkvergaderinge vervallen was; uit dien hoofde verboodenze alle Geeſtlyke Beampten, Kerklyken en Geloovigen, van den Paus te erkennen en te gehoorzaamen. Dit was het laatſte beſluit der verzaamelde Geeſtlyken, welken ſedert door de verandering in Italië naar Lyons vertrokken, alwaar het vermoogen en de luiſter dermaate verminderde, dat de ganſche vergadering eerlang verdween; maar het vonnis tegen den Paus en de opſchorting zyner waardigheid wierdt in Vrankryk (5) goed gekeurd en voor wettig aangenoomen; de Koning deedt het zelve door zyne bevelbrieven erkennen, en beval zulks alom in zyn Ryk te volgen; ja hy verboodt aan alle zyne Onderdaanen geene aanmerking op den Paus noch op eenige van des zelfs bullen te hebben. Zoodaanige verbittering, die de Paus zich door eenen onverzoenlyken haat op den hals laadde, is de oorzaak geweeſt, die den Koning tot grooter voorneemen, en tot het munten der volgende penningen gedreeven heeft.

1512

(4) Du Pin Biblioth. Eccleſiaſt. Tom. XIII. pag. 17.

(5) Du Pin Biblioth. Eccleſiaſt. Tom. XIII. pag. 18.

I. II.

L. O. C.

I. II. De voorzyden vertoonen ons de gekroonde afbeeldsels van den Koning, met dit onderscheid, dat op de eerste de slinker en op de tweede de regter wang gezien wordt, hebbende dit gelykluidende omschrift;

LVDOvicus FRANCorum REGNIQue NEAPolitani REX.

LODEWYK KONING DER FRANSEN EN VAN HET RYK VAN NAPELS.

Het verschil der tegenzyden bestaat alleen in dit jaartal 1512. dat op de eerste gesteld is; buiten het zelve vindt men op beiden het gekroonde wapenschild van Vrankryk, en in de letterkringen deeze spreuk, ontleend uit de voorzegginge (1) wegens de verlossing van Gods volk uit de Babelonsche gevangenisse;

(1) Jesaja. XIV vers. 22.

PERDAM BABILONIS NOMEN.

IK ZAL DEN NAAM VAN BABEL UITROEIJEN.

De Paus, door dit Koninglyk gebod meer naar wraake dorstende, spande alle krachten in, zoo tot het beleggen der Lateraansche Kerkvergaderinge als tot het smeeden van Bondgenootschappen; en dewyl Hendrik, Koning van Engeland, met het uitloopen (2) des voorgaanden jaars, door Ferdinand Koning van Arragon in eene verbintenisse, ter bescherminge van den Paus en der Kerklyke Landen, getrokgen was, zoo viel 't den Kerkvoogd gemaklyk op deezen grondslag door den Aardsbisschop van Jork, dien hy met het Purper beschonk, den Koning in 't verbond met zich, de Spaansen en Venetiaanen te wikkelen; te meer, wyl aan Hendrik het Hertogdom van Guijenne (3) beloofd wierdt, mids hy hiertoe zeker getal van Krygsknegten aan Ferdinand te hulpe zondt. Toen het zelve versterkt, en Hendrik van 't Parlement groote onderstand beloofd was, deedt hy door een Heraut den Koning Lodewyk (4) aanzeggen, zoo de zelve den handel van Kamerik niet volstrektlyk tot het minste punt onderhieldt, van met al zyn geweld den Paus en zyn Schoonvader den Koning van Arragon te zullen helpen.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 137.

(3) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. V. pag. 40.

(4) Daniël Hist. de France Tom. IV. pag. 784.

Hoewel deeze boodschap den Koning Lodewyk luttel behaagde, echter baarde het gedrag des Keizers hem meerder naadenken; wandt Maximiliaan, onder de betuigingen van altyd volstandig met den Koning te willen blyven, beklaagde zich grootlyks van byna geen voordeel uit den Kamerikschen handel getrokken te hebben, daar Vrankryk, Spanje en de Paus, alles wat de Venetiaanen van hen bezaten, weder gekreegen hadden; dat van drie Steden, op welken hy recht hadt, noch twee in hun vermoogen waren,

1512

en dat Koning Lodewyk hem gedwongen hadt de derde te verpanden; dierhalven begeerde hy, in de plaats van den Paus te bespringen, dat hem de zelve Steden (1) overgeleverd wierden, en dat men Renata, de tweede Dochter des Konings, aan zynen Kleinzoon Karel Prins van Kastilië tot eene Vrouw, en voor eene huuwelyksgave het Hertogdom Borgonje geeven, midsgaders de Prinses zoolang in zyn vermoogen stellen zoude, totze huuwbaar was; ook verzogt hy Middelaar te zyn over de verschillen van den Hertog van Ferrara met den Paus, insgelyks van die tusschen Vrankryk en den Heiligen Zetel, en dat het Fransche Leger niet verder naar Rome zoude trekken. Uit zoodaanige voorslagen kreeg Lodewyk vermoeden, dat de Keizer naar oorzaaken zogt om met hem te breeken.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 283. versa.

De Koning zich in deeze bekommeringe verward vindende, en dugtende voor de invallen van den Engelschen Koning op de kust van Pikardië, hadt zyne benden in Italië versterkt, en den Hertog van Nemours, die het gebied over de zelven voerde, bevoolen, van den vyand op te zoeken, dien, ware 't moogelyk, te verslaan, en dan ten spoedigste de Stad (2) Rome en den Paus te overweldigen, midsgaders alle plaatsen, welke hy van den Kerklyken Staat zoude neemen, aan den Gezant der Kerklyke vergaderinge die toen noch te Milanen gezeeten was, over te leveren. Naauwlyks hadt hy deeze orde ontfangen en eenige Sterktens ingekreegen, of de Koning deedt hem weeten, dat de Keizer een bestand voor agt maanden met den Paus en des zelfs Bondgenooten gemaakt hadt, by het welke bedongen was, te behouden 't gene ieder bezat, en dat de Keizer (3) hiervoor vyftigduizend Rynsguldens zoude ontfangen; dierhalven geboodt hy hem van den Veldslag niet langer uit te stellen. Volgende het Koninglyke gebod wierp hy het Leger voor Ravenna, dat zich zoolang heldhaftig verweerde, tot het Heir der Bondgenooten, met voorneemen van 't beleg op te slaan, derwaart naderde. Naadat 'er alvoorens een brief gekoomen was, door welken de Keizer (4) alle de Duitsen, die wel vyfduizend sterk waren, beval zich van de Fransen af te zonderen, maar door zeker geval kwaalyk besteld zynde, wierdt hy uit noodzaaklykheid verduisterd, en de stryd op den elfden van Grasmaand met wederzydsche kloekmoedigheid begonnen, agt uuren in onzekerheid van uitkoomste met zoo groote verwoedheid staande gehouden, dat de krachten scheenen in wederwigt te hangen: eindelyk de Krygsknegten t'einde des adems, en de orde in 't war, gevogten, zyn de Italiaanen en hunne spitsbroeders, naa styfzinnigen wederstand, uit het veld gedreeven, laatende een groot getal van dooden en gevangenen, zelf mannen van beroemden naam, en al hun geschut en voorraad den Overwinnaaren agter; aan welken deeze zeege ook op niet minder bloeds stondt, vermids de meenigte hunner verslaagenen die der vyanden te boven ging, en datze het puik hunner Legerhoofden en zelf den Veldheer Nemours, den Bliksem van Italië, verlooren. Naa deeze harde schok, die op drieëntwintigduizend dooden van de eene en de andere (5) zyde geteld wierdt, volgde de overgaave van Ravenna, Cesena, Rimini, Imola, Forli en van alle Sterktens in Romanië, die hunne poorten den Overwinnaaren openden, uitgezonderd de Kasteelen van Imola en Forli.

(2) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 284. versa.

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 285.

(4) Daniël Hist. de France Tom. IV. pag. 788.

(5) Léttres du Roy Louis XII. Tom. III. pag. 229.

Schoon deeze omkeering verschillende beweegingen in de Hoven van Europa baarde, echter vondtmen nergens grooter ontsteltenis dan te Rome, dewyl 'er ieder oogenblik het vyandlyk Leger voor de poort, en de opstand der misnoegde Ingezetenen verwagt wierdt; de Kardinaalen bezwoeren den Paus van zich zonder uitstel met den Koning van Vrankryk (6) te vergelyken, hem eene goede voorwaarde verzekerende. Maar de Paus, hoe zeer door de vrees van 't gevaar gedreeven, bleef nogtans onverzoenlyk, en verzaa-

(6) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 290.

1512 zaamelde, naa hy door de Spaansche en Venetiaansche Gezanten aangemoedigd was, eerlang weder zyne krygsmagt. Ondertusschen opende hy de Lateraansche Kerkvergadering, en smeedde zynen ban en bliksem tegen den Koning van Vrankryk, welke om zyne Grenzen tegen den inval der Engelsen te beschermen een groot deel zyner knegten uit Italië riep; de overigen wierden, by mangel van bezoldinge en door afzondering der Duitsen, dermaate verzwakt, datze eerlang buiten staat waren van zich tegen de nieuwversterkte benden van den Paus, van de Spanjaarden en Venetiaanen te konnen verweeren, veel min tegen het groot getal der Zwitseren, welken door den Kardinaal van Sion ter bescherminge van den Paus en der Kerke aangedreeven, en van de geringe magt der Fransen in Milanen verzekerd zynde, omtrent agtduizend mannen sterk (1) in Lombardië vielen, en, naa datze eenige Sterktens gedwongen hadden, Cremona poogden te bespringen; maar de Stad kogt den storm voor veertigduizend Dukaaten af, en gaf zich over: Pavia behoede zich op de zelve wyze van 't plonderen. Zoo spoedige omwenteling der dingen, en 't vereenigen van der Bondgenooten wapenen bragt een algemeenen opstand in alle plaatsen, die de Fransen in bezetting hadden, tot zooverre, datze in weinige dagen de meeste Steden, ja geheel Milanen en eindelyk ook het Gemeenebest van Genua verlooren. Dus zich in 't uiterste gevaar gedompeld ziende bezettenze eenige Kasteelen, (2) en vertrokken naar Vrankryk.

(1) Plantin Hist. de Suisse pag. 288.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. III. pag. 282.

Onbeschryflyk was de vreugd van den Paus, welke zyne verplichting, die hy boven alle anderen den Zwitseren schuldig was, openlyk aan dien Landaard betuigde, in eene schenkadie (3) van eenen degen, hoed, helm, vaandel en andere zaaken, nevens den verheven tytel van Zuilen en Beschermers van de vryheid des Heiligen Zetels.

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 305.

Terwyl dit in Italië gebeurde, hadt Koning Ferdinand een wonderlyk stuk ontworpen en uitgevoerd. Eenigen tyd herwaart het oog op het Koningryk van Navarre gehad en de partyschap tusschen de Huizen van Grandmont en Beaumont gevoed hebbende begeerde hy, staande de Italiaansche Oorlog, zekerheid (4) van den Koning, Jan van Albret, dat dees de Landpaalen van Kastilië en Arragon niet ontrusten, noch geenen onderstand aan de Fransen geeven, of doortogt verleenen zoude, 't zy door het in gyzelinge geeven van zynen oudsten Zoon, 't zy door 't verpanden van zes Sterktens van zyn Ryk; maar Koning Jan, geenen anderen steun hebbende dan van de zyde des Franschen Konings, hadt hier geenen lust toe, en hieldt door onderhandeling, hoe sterk Ferdinand zyne begeerte en zyne aanhang in Navarre voort dreef, dit nogtans sleepende.

(4) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 777.

Hangende het verschil was Gaston van Foix, Hertog van Nemours, in den Veldslag van Ravenna gesneuveld, en hierdoor de drift van Ferdinand niet weinig aangewassen, mids hy onderstelde, dat zyne Gemaalin Germana van Foix Erfgenaame van den gemelden Hertog haaren Broeder was, niet alleen in des zelfs Naalaatenschap maar zelf in den eisch op de Kroon van Navarre, tot welke Gaston, (5) uithoofde zyner Kunne, meende meer gerechtigd te zyn dan zyne Nigt Katarina, toen heerschende Koningin. Doch Ferdinand, zynen aanslag zeker willende beleggen, hadt de uitvoering zoolang verschooven tot de hulpbenden der Engelsen aankwamen. Toen deezen in Biscaje geland waren, en Koning Ferdinand de zelven voorstelde, van, aleermen in Guijenne viel, Navarre te dwingen, om aan dien kant gedekt te zyn, warenze grootlyks (6) verwonderd, omdat zulks in 't verdrag niet begreepen, noch van hunnen Koning bevoolen was: desniettegenstaande wist Ferdinand de Engelsen zoowel by den neus te leiden, datze bleeven, en, hebbende den Koning van Navarre dat

(5) Memoir. pour L'Hist. de Navarre & de Fland. par Galand. fol. 14.

(6) R. Thoyras Hist. d'Angl. t. Tom. V. pag. 44.

 pas

1512

pas tot het ontruimen der begeerde plaatsen andermaal aangezogt, vondt hy des zelfs weigeren wettig genoeg om hem door de wapens te doen aantasten; dierhalven den Hertog van Alba, die zich met 's Konings krygsmagt gereed hieldt, bevel tot den optogt gegeeven hebbende, stapte dees zonder toeven regt naar Pampelone (1) de Hoofdstad van Navarre; en dewyl Lodewyk van Beaumont, welke door partyschap uit zyn Vaderland Navarre gedreeven, van al zyne goederen beroofd en door Ferdinand gekoesterd was, de voorhoede des Legers geleidde en nog grooten aanhang hadt, zoo boog zich alles zonder tegenstand voor de aankoomende Spaansen. De Koning Jan, besllooten hebbende zich binnen Pampelone te verweeren, hadt deswege zyne Gemaalin en Kinderen naar Bearn gezonden; maar, kondschap van den goede voortgang der Vyandlyke wapenen krygende, begaf zich insgelyks van daar, en naar Lumbiere.

(1) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 780.

Zoodra de Koning uit de Stad vertrokken was, zonden de Stedelingen, geene hulp te gemoet ziende, de voornaamsten hunner medeburgeren den aankoomenden Veldheer Alba te gemoet; den zelven de sleutels aangebooden en om bescherming verzogt hebbende, is hy, den vyfentwintigsten van Hooimaand deezes jaars twaalf, in zeegepraal ingehaald. De meeste Steden des Ryks, bevangen van ontsteltenisse, volgden den zelfden voet, en openden den Overwinnaar haare poorten. De Koning van Navarre, door zoo schielyke verandering in de uiterste benaauwdheid vervallen, deedt eenigen zyner vertrouwden (2) naar den Hertog van Alba vertrekken, en den zelven aanbieden van te konnen gaan werwaart het hem behaagde, hy wilde de voorwaarde van Koning Ferdinand nu ondertekenen. De Hertog antwoordde, dat 'er geen middel voor Koning Jan overig was dan zich aan alles, wat Koning Ferdinand zoude begeeren, te onderwerpen. De Koning van Arragon, wien onmiddelyk berigt van deezen handel gegeeven was, vondt goed den ongelukkigen Koning van Navarre voor te stellen, van des zelfs Ryk niet alleen maar t'evens ook van des zelfs oudsten Zoon zoolang aan Ferdinand te pande te laaten, tot de verschillen tusschen den Paus en den Koning van Vrankryk bygeleid waren. Deeze onbillyke begeerte deedt den Koning Jan zyn vertrek naar Vrankryk besluiten en verhaasten. Naauwlyks hadt hy 't Ryk verlaaten of byna alle Steden (3) verzogten door haare Gelastigden den Hertog van Alba haare manschap te willen ontfangen, en erkenden sedert den Koning van Arragon als haaren Oppergebieder.

(2) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 781.

(3) Mariana Hist. d'Espagne Tom. V. pag. 782.

Hoe onbillyk dit bedryf sommigen toescheen, het vondt echter by anderen, uit twee byzondere inzigten, verschooning, zoo op het recht des oorlogs als wel voornaamenlyk op de Bulle van Paus Julius, welke den Koning van Navarre, als een weêrspanneling en scheurmaaker, (4) met den Kerklyken ban der uitwerpinge geslaagen, en de Onderdaanen van den eed hunner getrouwheid ontheven, midsgaders des zelfs Ryk ten prooi van den eersten Overwinnaar gesteld hadt. 't Zy deeze beweegreden wettig of onwettig geschouwen wierden, Koning Ferdinand dreef het stuk door, en vereenigde sedert, zonder merkelyken tegenstand, het Ryk van Navarre met de Spaansche Heerschappye; wandt als 'er Kroonen en Landen aan hingen bekommerde zich Ferdinand zoo weinig als eenig Vorst met recht of billikheid, en verheugde zich met den roof, die hem den last zyner onderneemingen verzagtte en het juk gemaklyk deedt draagen; 't gene by alle gelegenheden geheel kennelyk, maar in 't verkrygen van Napels en Navarre boven andere doorstraalde, en dus oorzaak verleende om 's Konings neiging op deeze penningen uit te drukken.

(4) Preuves des Memoir. pour L'Hist. de Navarre par Galand fol. 107.

O.

P.

L.

I. Het Borſtſtuk van Koning Ferdinand, met eene gekroonde muts gedekt, is op het voorſte deel van den eerſten geſtempeld; agter het hoofd ſtaat een leeuw, myns bedunkens, voor Leon; en onder de ſchouder het muntteeken van Barcelona, daar ik vertrouwe dat dees penning gemaakt is; dewyl men het zelve ook onder deeze zyne tytels, die het randſchrift uitleveren, gemeld vindt;

FERNANDVS DEI GRATIA REX ARAGONIÆ VTRIVSQUE SICILIAE, COMES BARCINONIS.

FERDINAND DOOR GODS GENADE KONING VAN ARRAGON EN VAN BEIDE SICILIËN, GRAAF VAN BARCELONA.

Het gekroonde wapenſchild van Sicilië, Napels en Jeruſalem is op het agterdeel afgebeeld, en ter wederzyde van het zelve een juk, 't gene ik veelmaalen op de Spaanſche munten gevonden heb, moogelyk op de moeijelykheden der heerſchappye zinſpeelende, welke echter aan Ferdinand niet ondraagelyk geweeſt zyn, dewyl zyne Onderdaanen hier, in aanmerkinge van 't gemelde juk, deeze ſpreuk van onzen Zaligmaaker (1) op hem toepasſen.

(1) Matth. Euang Cap. XI. vers. 30.

IVGVM MEVM SVAVE EST, ET ONVS MEVM LEVE.

MYN JUK IS LIEFLYK, EN MYN LAST IS LIGT.

II. Dewyl Koning Ferdinand door zyne loosheid en 't verbreeken der heiligſte verbonden, als hy 'er voordeel meê konde bejaagen, alom berugt wierdt, ja zelf zooveel roem in zyne bedriegeryen ſtelde, dat hy, op zekeren tyd van eenen Gezant (2) beſchuldigd wordende van den Koning Lodewyk nu tweemaalen bedroogen te hebben, hierop antwoordde, *hy liegt, ik heb hem meer dan tienmaalen bedroogen*; zoo is ligtlyk te bevatten, uit welke oorzaaken hem de tweede, een ſchimppenning, is toegeweid, op wiens voorzyde het zelfde borſtbeeld en dit naadruklyke omſchrift gevonden wordt;

(2) Discours Hiſt. ſur les Traité des Princes par Am. de la Houſſaie pag. 71.

FERDINANDVS REX ARAGONIÆ, VETVS VVLPES ORBIS.

FERDINAND KONING VAN ARRAGON, DE OUDE VOS DER WAERELD.

1512 Op de rugzyde draagt de roofzugtige en looze Vos een Lam, dat hy in den bek houdt, naar zyn neſt, en dewyl zoodaanige buit hem even als Koning Ferdinand ligt en lieflyk valt, zoo vindt men ook de zelfde geweide ſpreuk hier rondom gevoegd; 1512

IVGVM MEVM SVAVE EST, ET ONVS MEVM LEVE.

MYN JUK IS LIEFLYK, EN MYN LAST IS LIGT.

Koning Lodewyk hadt naauwlyks de klagten van den verdreeven Koning, Jan van Albret, gehoord, of getroffen (1) door innerlyk mededoogen deedt, om hem te herſtellen, zyne benden verſterken, en die onder het Opperbevel van François Graaf van Angoulême, verzeld van Koning Jan, naar Navarre optrekken. Deezen, eenige Veſtingen veroverd hebbende, beſlooten de Stad Pampelona; geduurende dit beleg haddenze geheel vyandlyk twee Vrouwe Kloosters beroofd, en, zonder aanmerkinge der plaatſen en eerbied der zaaken, hunne Kerkſchendery zooverre gedreeven, dat zeker Duitſch Hoofdman een geweid vat, Ciborie geheeten, aangreep, de by hen geheiligde Hoſtie uit het zelve op het altaar wierp, en den buit wegdroeg; niettegenſtaande eene Nonne hem de ſchriklyke ſtraffen, die hy te wagten hadt, voorſtelde, als hebbende den Heilig der Heiligen, ja zynen Heer zelf (2) met onreine handen durven aantasten. De roofzugtige Krygsman, meenende geene eerbied ſchuldig te zyn aan 't gene door menſchen handen gemaakt was, antwoorde lachgende, *dit is de God der Spanjaarden, maar de God der Duitſen niet.* Toen de Franſen de Stad eenigen tyd geweldig beſchooten en tot hun naadeel beſtormd hadden, zynze door de aankoomende magt der Spaanſche Edellieden van daar en weder naar Vrankryk gedreeven, alwaar de wapenruſting der Engelſen niet minder bekommering baarde dan de verwydering des Keizers: die uit verſcheidene inzigten, onder welken eige voordeel het voornaamſte was, zich dagelyks meer in de belangen van den Paus en van den Koning van Arragon wikkelde; maar toen 't op de verdeeling van den buit aankwam, en hieruit geweldige tweedragt rees, is eindelyk de Bisſchop van Gurk met den Kardinaal van Sion, die het Hoofd der Zwitſeren was, overeen gekoomen in de verheffinge van Maximiliaan Sfortia tot de heerſchappy van des zelfs geſtorven Vader Lodewyk, Hertog van Milanen; 't gene, op 't aandryven des Keizers, doorgang vondt, wyl dees, onder wiens vleugelen Maximiliaan Sfortia geſchoolen hadt, hem nooit ongeneegen was: dierhalven ging de Bisſchop van (3) Gurk, de Gezant van Koning Ferdinand en eenige Milaneezen den nieuwen Hertog te Inſprug geluk wenſchen met zyne verheffinge, hem verzoekende daar te verblyven tot hy orde van den Keizer kreeg, en tot de zaken nader geregeld waren.

Met al deeze veranderinge dacht Keizer Maximiliaan te ligter zyn oogwit te bereiken, en, dus vrienden gemaakt hebbende, door den eenen of den anderen weg den Pauslyken Zetel te beklimmen, het welke hy zyne Dochter, de Landvoogdesſe der Nederlanden, door eenen aanmerkelyken brief, dien hy den agtienden van Herfſtmaand getekend (4) hadt, deedt weeten; behelzende voornaamenlyk, dat hy niet geneegen was weder te trouwen, maar beſlooten hadt van nooit meer eene naakte Vrouw te handelen; wandt hy zoude den volgenden dag den Bisſchop van Gurk naar Rome zenden om den Paus te beweegen, dat hy hem Keizer tot eenen Medehelper (5) wilde aanneemen, opdat hy naa des zelfs dood verzekerd mogt zyn van het Pausſchap te zullen hebben, Prieſter te worden en daarnaa een Heilig te weezen, en dat zyne Dochter naa zyn

(1) Daniël Hiſt. de France Tom. IV. pag. 806.

(2) Mariana Hiſt. d'Eſpagne Tom. V. pag. 805.

(3) Lettres du Roy Louis XII. Tom. III. pag. 317. & ſeq.

(4) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 1.

(5) Coadjutor.

1512

zyn overlyden gedwongen zoude zyn van hem aan te bidden, daar hy zeer hovaardig op zoude weezen. Ook gaf hy te verstaan van eene post te verzenden naar den Koning van Arragon, en dien te zullen bidden van hem in zynen voorslag te willen ondersteunen, zich van des zelfs gunst verzekerd houdende, wyl hy het Keizerryk op hunnen gemeenen Kleinzoon (Karel) dan konde overdraagen; en dewyl dees hem reeds, zoowel als de Edelen en het volk van Rome, beloofd hadt eenen Paus naar zynen zin te zullen geeven, zoo poogde hy de Kardinaalen te winnen, niet twyfelende of hy zoude, door hunne partyschap en de uitdeeling van twee of driehonderdduizend Dukaaten, dit werk ten einde brengen: de Landvoogdes zoude zulks nog eenigen tyd geheim houden, wyl het door anderen spoedig genoeg aan den dag zoude koomen enz. de ondertekening was, door de hand van uwen Vader den aanstaanden Paus.

Uit deeze oorzaake is de Bisschop van Gurk op reis gezonden, welke te Rome, door bevel (1) van den Paus, met uitgezogte eere en Vorstlyke plechtigheden ontfangen wierdt, en aldaar in de derde zittinge der Lateraansche Kerkvergaderinge uit den naam des Keizers, alles, wat in de byeenkoomste van Tours (2) of op de vergadering van Pisa gedaan was, vernietigde, wederriep, en die van Lateraan goedkeurde, beloovende geene Onderzaten of vyanden der (3) Kerke hulp te verschaffen. Eenige dagen laater vernietigde de Paus de oude Vryheid der Kerke van Vrankryk, het welke hy reeds in den ban gedaan hadt, en dagvaarde alle haare begunstigers, genen uitgezonderd, binnen zestig dagen derwaart, om zich over hun gedrag te verantwoorden. Insgelyks zogt hy met geen minderen yver de Venetiaanen met den Keizer te vereenigen; hoewel de Kerkvoogd velerleije wyzen uitdacht, en al zyne bekwaamheid besteedde, echter waren zyne gebeden noch bedreigingen niet magtig om de Venetiaanen ter voldoeninge van 's Keizers begeerte te beweegen; des de Paus, geheel verbitterd, zich van hen afzonderde, en den Keizer verzekerde van hem zoolang met Waereldlyke en Geestlyke (4) wapenen tegen de Venetiaanen te zullen helpen, tot hy alles, wat den zelven by 't verbond van Kamerik toegeleid was, zoude verkregen hebben. Hier vondt de Kerkvoogd zyne rekening by; wandt in zeker lid van deeze verbintenisse was begreepen, dat Parma, Placenze en Reggio aan den heiligen Zetel zouden verblyven, onverminderd het recht des Keizerryks.

Het zelve dus bekrachtigd en te Rome openlyk afgekondigd zynde, vertrok de Bisschop van Gurk, wyl zyne tegenwoordigheid noodig zoude zyn om Maximiliaan Sfortia, die reeds in Italië gekoomen was, in het Hertogdom van Milanen te vestigen; wandt de Zwitsers begeerden in het openbaar en plechtlyk beweezen te hebben, dat zy de Fransen verdreeven en Sfortia aan zyn Land geholpen hadden; schoon dit waar was, echter zoude 't den Keizer niet gemond hebben, dierhalven wist de Bisschop het werk zoo te besteeken, dat de Zwitsers hiervan afzagen; en hebbende Sfortia te Cremona gevonden geleide hy den zelven, in 't gezelschap van den Napelschen Onderkoning en den Kardinaal van Sion, naar Milanen, daar Hertog Maximiliaan Sfortia, den negenentwintigsten van (5) Wintermaand, binnen tradt. Op het inkoomen der poorte wierdt hem door den Kardinaal van Sion, uit den naam van alle Zwitseren, met het overgeeven der (6) sleutelen het gebied van 't Hertogdom Milanen, onder de toejuichging der verheugde Gemeente, opgedraagen. Hoewel zyne regeering wankelbaar en onbestendig geweest is, zoo vindt men echter, ter zyner gedachtenisse en der verkreege heerschappye, deezen penning gemaakt.

(1) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 305.

(2) Du Pin Biblioth. Ecclesiast. Tom. XIII. pag. 18.

(3) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 306.

(4) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 306.

(5) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 14.

(6) La Hist. d'Italit di Fr. Guicciard pag. 306. versa.

L.

Het halve lighaam van den Hertog ſtaat met een opgeheven zwaard, wyl het gebied door de wapens verkreegen was, op de voorzyde des pennings, omvangen door deeze letteren;

MAXIMILIANVS SFORTIA VIII. MEDIOLANI DVX.

MAXIMILIAAN SFORTIA DE AGTSTE HERTOG VAN MILANEN.

Op de rugzyde rondom de afbeelding der waereld, op welke eene mier of ander klein diertje naar den Hemel klimt, 't gene 's Hertogen zinnebeeld ſchynt geweeſt te zyn, en bediedt, dat 'er veel werks aan is om ten toppunt van eere te ſtygen, leeſt men;

BREVIS VITA MAGNANIMORVM.

KORT IS HET LEEVEN DER GROOTMOEDIGEN.

Dus wierdt Koning Lodewyk van het Milaneeſche gebied, dat hem zooveel bloeds, gelds en onruſt gekoſt hadt, weder beroofd; inzonderheid veroorzaakt, door de ontſteltenisſen, welken hy door den Hertog van Gelder in de Nederlanden onder den duim (1) ſtookte: wandt hierdoor hadt zich de Keizer van hem afgezonderd, beſpeurende, dat de Landvoogdes Margarita geen verdrag met den Geldersman konde treffen, ſchoon zy den zelven aangebooden (2) hadt in eerlyken dienſt van haaren Neef Prins Karel te zullen ontfangen, mids hy het Hertogdom Gelder en het Graafſchap Zutfeen als een Stedehouder of Landvoogd van den Keizer zoude blyven beſtieren; en zoo hy deeze Landſtreeken op eenen prys wilde ſtellen, dat de Keizer hem betaaling en voldoening geeven zoude; de verdere verſchillen zoumen aan de uitwyzinge van zekere Scheidslieden overlaaten, en alle zaaken herſtellen, even als die ten dage van den Kamerikſchen handel geweeſt waren.

(1) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 36.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. III. pag. 224.

Maar de Krygszugtige Hertog, niettegenſtaande veele middelen ter verzoeninge aangewend, bleef onbeweegelyk en geduurig in de wapenen, door welken hy Holland en Brabant geweldig benarde en met meenigvuldige invallen plaagde, dus de Steden Tiel en Workum (3) verraſte, en de Brabanders, die hunne Grenzen wilden beſchermen en in groote menigte op hem afkwamen, deerlyk verſloeg. Niet zoo ongelukkig was de Heer van Yſſelſtein, welke, door den ouden wrok geprikkeld, den Gelderſen de Sloten Roodentoren, Perſinge, en Hoemen ontwrong; 't gene zy echter niet onbetaald lieten: wandt hebbende Bodegraave in koolen geleid ruktenze in Wintermaand, met elfhonderd mannen, voor Amſterdam, daarze tweeëntwintig groote, en eene meenigte kleine ſchepen en de ganſche Voorſtad (4) aan de vlamme opofferden, keerende o-

(3) Slichtenhorſt Geld. Geſchied. fol. 331.

(4) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag 12.

1512 verlaaden met den buit naar Utrecht, daarze een deel volks in 't Karthuizer Klooster staaken, en het andere op de Bilt nedersloegen. De Vryheer van Wassenaar, groot van naam en Krygsdeugd, hierdoor opgewekt, poogde hen deeze strooperyen te verleeren; tot dit einde verzaamelde hy ten spoedigste vierhonderd knegten, 't zy van die in den dienst des Lands waren, welken dit jaar in 's Graavenhaage van alle hunne verloopene bezoldinge (1) betaald wierden, of nieuwe geworvene; met deezen geschaard onder hunne Hoofdlieden Kasper van Olm, Hans Bek, Jonge Jan van Delft en Jan van der Eer, overviel hy het gemelde Klooster (2) en verdreef of versloeg de Gelderſen; maar de vlugtelingen hunne Spitsbroeders, die zich op de Bilt onthielden, hiervan verwittigende kwamen vereenigd, en versterkt door anderen, weder te rugge, en zoo onverwagts de Hollanders bespringen, dat 'er weinigen ontsnapten, en de Heer van Wassenaar zelf naar den Hertog van Gelder gevoerd wierdt; die hem in eene onwaardige gevangenisse sloot.

(1) Chron. van Holl. Zeel. en Vriesl. in 8vo. pag. 511.

(2) Gouthoeven Chron. van Holl. fol. 572.

Alle deeze tegenstribbelingen verschaften den Nederlanderen stof om naar de meerderjaarigheid van den Erfheer Karel te verlangen, welke, door de blyken zyner schranderheid, grootmoedigheid (3) en andere Vorstlyke eigenschappen, reeds zoo goede voortekens zyner aanstaande hoogheid gegeeven hadt, datze in hem hunne verlossing van veele drukkende rampen te gemoet zagen; dierhalven hebbenze hem, en te gelyk zynen Naamgenoot Keizer Karel den Grooten als Beschermheilig, op deezen legpenning in hunnen nood te hulpe geroepen.

(3) Hist. de L'Emper. Charles V. par Ant. de Vera pag. 5

Het jeugdige en ongebaarde aanzigt van het afbeeldsel, dat op de voorzyde gestempeld is, dunkt my beter naar den Nederlandschen Vorst dan naar Keizer Karel den Grooten te zweemen; nogtans zyn de Koninglyke sieraaden den grooten Keizer eigen, insgelyks het omschrift: wandt Paus Paschalis de Derde (4) hadt deezen in 't jaar elfhonderdeenenzestig onder de Heiligen gesteld, dierhalven was 't geoorloft hem in deezer voegen aan te roepen;

(4) Moreri Dict. Hist.

SANCTE KAROLE INTERCEDE PRO NOBIS?

HEILIGE KAREL BEMIDDEL ONZE ZAAK?

De keerzyde vertoont de wapens van den Nederlandschen Vorst op een vuurstaal afgebeeld, beslooten binnen den zoom deezer letteren;

IECTOIRS POVR CEVLX DES FINANCHES, ANNO 1512.

REKENPENNINGEN VOOR DIE DER GELDMIDDELEN, IN 'T JAAR 1512.

In deeze ongevallen hadden zich de Utrechtsen niet gemengd; midsze door den voorgaanden kryg, van welken zy de naasmert nog gevoelden, in zoo groote schulden gedompeld waren, datze 'er geen boeten aan wisten dan door 't belasten hunner Ingezetenen. Wanneer Bisschop Frederik met de vyf Capittelen, de Ridderschap en Steden, maakende de drie Staaten van 't Neder-

1513

1513

derstift Utrecht, zich een wyl beraaden hadden, zynze eindelyk, met toestemminge der gemeene Gildens dier Stad, over een gekoomen (1) om de schaade, zoo door den Hertog van Gelder als door Floris Heer van Ysselstein geleeden, te beteren, en de agterstallige schulden van tagtigduizend Philipsguldens, welken in dien tyd gemaakt waren, te betaalen. Dierhalven beslootenze den twintigsten van Lentemaand, dat ieder goed huis in 't Nederstift, geduurende de drie eerstkoomende jaaren, twee goude Rynsguldens en de andere naar gelang, doch het beste huis niet meer dan vier Rynsguldens ieder jaar betaalen zoude; naa 't eindigen van den gemelden tyd, zoude ieder huis niet meer dan eenen Rynsgulden opbrengen: insgelyks zoude ieder vat biers, 't gene in 't Nederstift gedronken wierdt, 't zy in-of uitheemsche brouwte, twee Hollandsche stuivers geeven, en de Kloosters noch Geestlyken hier van niet uitgezonderd blyven, maar vervolgen tot de schulden van honderdenvyfduizend Philipsguldens, wandt men hadt den Bisschop Frederik ook vyfentwintigduizend guldens beloofd, met de verloopene renten ten volle betaald waren.

(1) Capittelboek van St. Maarten te Utrecht, betyteld *Liber Litterar. Patriæ* fol. 203. verso.

Onder het beloop deezer Nederlandsche zaaken hadtmen, door verscheidene middelen, den Keizer tot onderstand tegen de Geldersen derwaart gezogt te trekken; maar de onbestendigheid der Italiaansche gevallen baarde hem nieuwe zorgen: eensdeels uit de tweedragt der Milaneezen, welke den Hertog Sfortia op glibberigen voet stelden, andersdeels door de aanbiedingen der Venetiaanen, en des Franschen Konings: wandt de eersten (2) beloofden den Keizer of zynen Kleinzoon Karel, mids hy hen de voorheen bezetene Landen liet behouden, aan het Hertogdom Milanen te helpen, en hierenboven nog eene merkelyke somme gelds te geeven; de ander boodt hem al het land aan, dat de Venetiaanen eertyds van het Hertogdom Milanen genoomen hadden, te weeten Bresfië, Cremona, Bergamo en Creme, onder beding van zich stil te houden in het weder overweldigen van Milanen. Schoon de Keizer deeze voorstellen verwierp, echter bleef de Bisschop van Gurk met den Koning Lodewyk handelen, omdat de zelve zich niet met de Venetiaanen of Zwitseren verbinden, en de heerschappy van Sfortia hierentusschen bestendig worden zoude.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 26.

Hangende de onzekerheid van deezen uitslag, en de wapenrusting van den Paus ter vervolginge des Hertogen van Ferrara, midsgaders het ophitsen van den Engelschen Koning, zooverre, dat de Paus den tytel van Allerkristlyksten, dien de Koning van Vrankryk voerde, aan Koning (3) Hendrik en des zelfs Opvolgeren, versterkt door een raadsbesluit der Lateraansche Kerkvergaderinge, wilde overdraagen; en om de onderneeming op Vrankryk te verligten zoude hy het zelve ten prooi voor den eersten Overheerscher verklaaren: doch de uitvoering van dit opzet wierdt verydeld door het sterven van den krygszugtigen Paus Julius, die den eenentwintigsten van Sprokkelmaand (4) zyne dagen, en t'evens het grootste deel der Italiaansche beroerte eindigde. Tot zyn Opvolger wierdt de Kardinaal Jan van Medicis verkoozen, welke zich Leo den Tienden deedt heeten, en de zeldzaame omwenteling der ondermaansche dingen in zich zelven konde beschouwen, alzoo hy den elfden van Grasmaand, juist den zelven dag, op welken hy in 't voorgaande jaar als Gezant van den Paus in den slag van Ravenna gevangen was, tot Paus gekroond wierdt.

(3) Daniël Hist. de France Tom IV. pag. 811.

(4) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 311.

Leo volgde het spoor dat hem door zynen Voorzaat, tot het verdryven der Fransen uit Italië, gebaand was; doch met meerdere bescheidenheid, wyl hy zulks door den Koning van Engeland, die zyne schatkist vol schyven hadt, en door den Keizer poogde uit te werken; dierhalven zogt hy de Venetiaanen eerst met Maximiliaan te verzoenen, hen eerlyke voorwaarde beloovende, om dus de verwydering tus-

1513

schen Vrankryk en dien Staat te kweeken. Hierdoor bleef de Keizer, met meenigvuldige raadslagen belemmerd, in Duitsland vertoeven, onaangezien het smeeken der Nederlanderen zoo om zyne overkoomst als om hulpe tegen de Geldersen. Wanneer men veele klagten vrugtloos besteed hadt, en Hans Renner 's Keizers Geheimschryver de zaak by de hand nam, schreef (1) hy eindelyk aan de Landvoogdesse Margarita van tienduizend goudguldens naar Trier te zenden, om 's Keizers reiskosten goed te maaken, en hem des te ligter tot het beleggen van eenen Ryksdag, in een der naastgelegene Steden van Duitsland, te beweegen; meenende door dit middel den Hertog van Gelder eerder tot reden te brengen: maar de Keizer zulks hoorende betuigde met den Hertog van Gelder, die zyne belofte niet gehouden (2) en hem dikwylen bedroogen hadt, niet te willen handelen; te meer, wyl zyn voorneemen was den Koning van Engeland tegen Vrankryk te ondersteunen. Desniettemin hadt hy zyne Dochter Margarita verzogt van niet te bewilligen, dat de Engelsen krygsvolk in de Nederlanden zouden ligten, dan naa zy alvoorens door verbintenis verzekerd was; omdat de Keizer zich sterk maakte naa dien tyd den Koning een genoegzaam getal van knegten te zullen bezorgen. Betreffende 's Konings begeerte van Hendrik Hertog van Bronswyk (3) en den Heer van Vergy tot Hoofden zyns Legers te stellen, hieromtrent vondt Maximiliaan eerlyker en voordeeliger zelf het bevel te voeren; en deedt zulks den Koning Hendrik voordraagen. Onlangs hiernaa gaf hy de Landvoogdesse te verstaan, den Koning van Engeland vryheid verleend te hebben van op des zelfs koste volk en scheepen (4) uit Nederland in zynen dienst te neemen, wyl de Koning Lodewyk zelf oordeelde, met het zenden van geld en manschap aan den Hertog van Gelder, den Vreede niet gebrooken te hebben.

Koning Hendrik, reeds naar den roem haakende, deedt, om den Keizer schriftlyke verzekering te geeven, zyne Gelastigden naar Mechele vertrekken, alwaarze met de Landvoogdesse Margarita, Volmagtigde van den Keizer, deeze punten van (5) verbintenisse smeedden: dat Paus Leo, de Keizer, de Koning van Arragon en die van Engeland binnen dertig dagen, naa het tekenen van deezen handel, den oorlog aan Vrankryk verklaaren, en binnen twee maanden den zelven daadlyk, doch buiten Italië, beginnen zouden; de Paus was van gedachten in Provence of in 't Dauphiné, de Keizer in een ander Gewest, de Koning van Arragon in Bearn Langedok of Guijenne, de Koning van Engeland in Normandië of Pikardië, met talryke heirkracht te vallen: ook zoude de laatst gemelde den Keizer voor de koste des oorlogs honderdduizend goude Kroonen in drie deelen te Grevelinge doen betaalen; de eerste drieëndertigduizend eene maand naa 't verklaaren van den oorlog, een gelyk getal naa de zelve begonnen was, en het overige zes maanden laater. De Keizer beloofde dit verbond nevens den Koning van Engeland binnen eene maand te zullen bekrachtigen, mids hy in het zelve niet als Voogd van zynen Kleinzoon Karel begreepen wierdt; maar de Koning van Arragon, van andere inzigten gedreeven dan hy beloofde, hadt 'er twee maanden toegesteld en bedongen, zoo hy het zelve in de bepaalde dagen niet versterkte, dat het tusschen den Keizer en den Koning van Engeland echter bestendig blyven zoude: het welke den vyfden van Grasmaand ten overstaan van Jan Heer van Berge, Laurens van Gorrevod en Gerard van Playne, door de Landvoogdes Margarita en de Engelsche Gemagtigden getekend wierdt.

De Koning van Vrankryk, ziende zulk een onweêr opkoomen, en niet weetende op welke wyze zich te dekken, schreef de Landvoogdesse Margarita (6) verstaan te hebben, dat men in Nederland van zin was den Engelsen onderstand te verschaffen, zoo in

(1) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 20.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 36.

(3) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 49.

(4) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 110.

(5) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 171.

(6) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 137.

1513

in ruitery uit Henegouwe en Brabant, als in ſchepen uit Holland en Zeeland, 't gene tegen den Vreede en de vriendſchap zoude ſtryden. Uit aanmerkinge van deezen en der tedere jaaren van den Prins Karel wilde hy den zelven ook verſchoonen, wyl die als Genoot en Leenman zyns Ryks anders verplicht was hem tegen de oude vyanden zyner Kroone te moeten dienen; hierop verzogt hy verklaaring, en vermaande t'evens die van Gend (1) tot gehoorzaamheid, met bedreiginge, alsze den Engelſen hulp beweezen, van hen als vyanden te zullen handelen. De Landvoogdes gaf den Koning ten antwoord, dat eenige Nederlanders buiten haare orde in den dienſt des Engelſchen Konings (2) gegaan, en dat anderen hem ſchepen verhuurd of verkogt hadden, op gelyke wyze als zy den Koning Lodewyk voor zyn geld ook ten dienſte ſtaan zouden, niet denkende den Vreede, die zy in alle deelen zogt te onderhouden, hiermede geſchonden te hebben.

(1) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 120.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 154.

Middelerwylen hadt de Koning Lodewyk zich met de Zwitſeren en vervolgens met den Paus gezogt te verzoenen; doch dit niet willende vlotten wendt hy 't naar den Koning van Arragon, met wien hy, om de grenzen van Spanje en Vrankryk in ruſt te houden, een beſtand voor den tyd van een jaar (3) aanging. Hierdoor bleef Ferdinand in de geruſte bezittinge van Navarre, en Lodewyk aan dien kant bevryd van zorgen. Insgelyks hadt hy de Venetiaanen aan zyne zyde gekreegen, en met deezen een verweerend en aanvallend verbond tegen den Paus en den Keizer geſlooten. Zoodaanige verbintenisſen, gevoegd by den waggelenden Staat van Milanen, en de groote vlyt van den Maarſchalk Trivulce, ontvonkten de hoope des Konings om dat Hertogdom weder te winnen. Bezwangerd van deeze drift, deedt hy ſtraks eenen wakkeren hoop volks derwaart trekken, welke, door het naderen van Alviano met het Venetiaanſche Leger, algemeene ontſteltenis en opſtand verwekte, door welken (4) Cremona, Breſſië, Lodi en andere Veſtingen zich aan hunne magt onderwierpen. In den zelven tyd hadden de Franſen Aſte en Alxandria overweldigd, het Kaſteel van Milanen geſpyſt, en door hunne Vloot Genua weder onder hunne gehoorzaamheid gebragt; zelf in 't gezigt der Zwitſerſche en Spaanſche benden, welken niet eendragtig waren, omdat de eerſten de vyanden wilden bevegten, en de anderen zich hier tegen ſtelden, midsze orde van Koning Ferdinand hadden van zich buiten 't gevaar te houden.

(3) Daniël Hiſt. de France Tom. IV. pag. 812.

(4) La Hiſt. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 314. & ſeq.

De Hertog Sfortia, door den opſtand der voornaamſte Heeren, die de Franſen toevielen, zich binnen Milanen niet veilig waanende, week met de Zwitſeren naar Novare; waardoor veelen hem, aan het zelve lot zyns Vaders onderhevig ziende, reeds verlooren hielden; te meer, wyl verſcheidene Hoofdmannen onder de Zwitſers gevonden wierden, welken eertyds zynen Vader Lodewyk aldaar verraaden hadden; en of 't wezen wilde, dat de zelve Bevelhebbers Trivulce en Trimouille ook het Franſche Leger geleidden. De laaſtgemelde deezer Veldheeren kwam met eenen ſterken hoop volks hierop aanſpatten, meenende zich den nieuwen Hertog niet te laaten ontglippen; jaa hy deedt den Koning Lodewyk verzekeren van hem welhaaſt den Zoon, even als voorheen den Vader, gevangen in Vrankryk te zenden. Dierhalven ſtreeft hy, zelf tegen den raad van Trivulce, die eerſt de hulpbenden (5) van den Hertog van Gelder, omtrent zesduizend mannen, welken onder het gebied van Tavanes naderden, wilde afwagten, naar Novare; ſmeedt 'er het beleg voor, en ſtormde eenige dagen met uitgelaate dolheid, maar met zoo weinig voorſpoeds en zoo luttel verbaasdheid der Zwitſeren, datze zelf de poort aan de zyde der Franſen niet eens ſlooten, noch de (6) breſſen noch de graften herſtelden; zelf zondenze den Belegeraaren eenen Heraut om

(5) Memoir. de Bellay fol. 5.

(6) Plantin Hiſt. de Suiſſe pag. 292.

1513 om te zeggen, datze noodeloos hun kruid verspilden, daar de bressen groot genoeg en niet versterkt waren.

De belegeraars, dus getergd, liepen een geweldigen storm, van welken terugge gedreeven weekenze, op 't gerugt der nieuwaankoomende Zwitseren, twee mylen van daar tot aan het beekje, dat naar Vigevano loopt, in een moerassig Land, dat den ruiter naauwlyks draagen mogt. Door dit wyken en de aanspraak van een Zwitsersch Legerhoofd ontbrandde de moed der belegerden dermaate, datze den zesden van Weidemaand omtrent den middennagt wel tienduizend sterk, doch zonder ruiteren en zonder geschut, uittrokken. Zevenduizend van deezen besprongen het vyandlyke geschut, de overigen wendden zich met gevelde spietsen tegen het paerdevolk, 't welk pal in zyn gelid bleef, terwyl het vervaarlyk donderen van 't kanon straaten volks verslondt. Toen men twee uuren vreeslyk gevogten hadt, kreegen de Zwitsers de overhand, voorts het geschut (1) in hun geweld, datze met den mond naar den vyand keerden, dus ruiters en voetknegten op de vlugt dreeven, ten koste van agt- of tienduizend zielen, die 'er sneuvelden, behalven veertien of vyftienhonderd der Zwitseren, welken, boven de eer deezer roemrugtige overwinninge, ook al den buit meêsleepten. Sedert deeze zeege, verzogten de meeste Steden, die zich voor de Fransen verklaard hadden, om vergiffenis, en wisten zich door 't geld te veiligen, Milanen (2) voor tweehonderdduizend Dukaaten, en de anderen naar hun vermoogen.

(1) Plantin Hist. de Suisse pag. 293.

(2) La Hist. d'Italia di Fr. Guicciard. pag. 318.

Dit smertlyke verlies zoude den Franschen Koning, schoon de zynen ook uit Genua verdreeven wierden, minder getroffen hebben, byaldien zyn Ryk in dien zelven tyd niet in Artois en Borgonje ware aangetast geworden op eene wyze, die zynen Staat in groot gevaar bragt. Wandt Hendrik de Agtste Koning van Engeland, groote krygsmagt zoo te Land als ter Zee gereed hebbende, was te raade geworden om in Picardië of Artois zyne wapens te beproeven, terwyl zyne Vloot de kusten van Normandië en Bretanje zoude plaagen: en hoewel hem berigt was, dat geen zyner Bondgenooten zich ten oorlog repte, ja zelf dat (3) Ferdinand zich met Lodewyk verbonden, en de Paus naar den Vreede gezogt hadt, echter bleef hy by zyn opzet, en deedt zyne benden naar Kales overscheepen, wyders, om Terroane in te sluiten, derwaart optrekken; hy volgde zelf den laatsten van Weidemaand met zooveel gouds en zilvers, dat hy al den Adel van (4) Brabant, Vlaandre en Holland, aan zyne lyn kreeg. De Keizer en zyn volk verscheenen niet voor in 't begin van Oegstmaand en vermeerderden het Leger met een goed getal ruiteren en weinige knegten, zulks het zelve toen in 't geheel (5) op zeven of agtduizend ruiters en vyfenveertigduizend voetknegten begroot wierdt.

(3) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. V. pag. 67.

(4) Barlandi Chron. Duc Brab. pag. 172.

(5) Memoir. de Bellay fol. 2.

De Vorsten, hunne magt en voorneemens vereenigd hebbende, dreeven de belegering ernstig voort, meest op koste van den Koning, en ten voordeele van den Keizer, alzoo dees onder den tytel van Vrywilligen diende, en dagelyks honderd Schilden voor zyne tafel genoot. Wanneer het stormen eenige dagen geduurd hadt, poogden de Fransen met uitgeleezene benden, voorraad en onderstand in de Stad te brengen; maar Koning Hendrik, hier van bewust, heeft met den Keizer het grootste deel des Heirs (6) de Leije overgevoerd, en de vyanden onverwagt met zooveel dapperheid aangetast, dat de zelven zonder merkelyken wederstand te bieden op de vlugt, en hunne voornaamste Legerhoofden de Hertog van Longeville, de Ridder Baijaard, Faijette, Amboise en anderen gevangen raakten, met agterlaatinge van honderdenvyftig wagens met voorraad, en negen Vaandelen. Deeze ontmoeting, omtrent het midden van Oegstmaand by Guinegate voorgevallen, kreeg den naam (7) van den slag der spooren, omdat de Fransen zich meer van de zelven dan van hun

(6) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. V. pag. 68.

(7) Memoir. de Bellay fol. 7.

1513

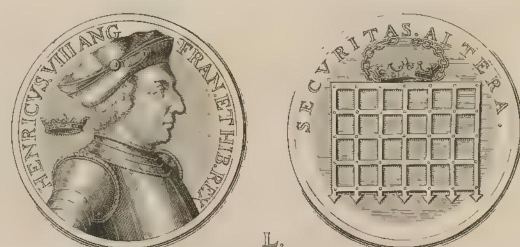
hun geweer bediend hadden. De belegerden, geene hulp te gemoet ziende, en zoo door 't gebrek van eetwaaren als geduurigen arbeid moedeloos geworden, gaven zich den tweeëntwintigſten van Oegſtmaand by verdrag over, en de Keizer en Koning van Engeland deeden twee dagen laater hunne intrede. Sedert gaf de Koning de Stad aan den Keizer over, welke niets dan de Kerk en de huizen der Kanonniken ſpaarde, de andere wierden verbrand, de graften gevuld en Terroane geheel verdelgd.

Naa deeze verwoeſting bragt Koning Hendrik, op den raad des Keizers, zyn Leger voor Doornik, wyl dat van geen volk noch voorraad voorzien was, en des te ligter, zoodra het geſchut geplant en alle voorbereidſelen tot den aanval gemaakt waren, in beding viel, en, voor vyftigduizend Schilden (1) de beloften van alle voorrechten te zullen behouden verkreegen hebbende, zich overgaf; zulks de Keizer en Koning Hendrik, juiſt eene maand naa hunne koomſt in Terroane, zegepraalende binnen Doornik traden. De Koning, dus meeſter geworden, deedt 'er met ongelooflyke koſte een zeer ſterk Kaſteel binnen de (2) muuren bouwen, en dit met magt van volk bewaaren. 't Zy nu in opzigt dier Sterkte, of dat deeze Stad naaſt Kales de tweede was, die 's Konings heerſchappy aan 't vaſte Land verzekerde, men meent (3) ontwyfelbaar, dat de volgende penning ter gedachtenisſe deezer overwinninge gemaakt is.

(1) Hiſt. de Tournay par J. Couſin Liv. IV. pag. 271.

(2) Barlandi Chron. Duc. Brab. pag. 173.

(3) Luckii Sylloge Numism. fol. 26.

L.

Het borſtſtuk van den Overwinnaar ſtaat, behalven het hoofd 't gene met eene muts gedekt is, geheel in 't harnas op de voorzyde, hebbende de Koninglyke Kroon agter den nek, en in den rand deezen zoom zyner tytelen;

HENRICVS VIII. ANGliæ FRANciæ ET HIBerniæ REX.

HENDRIK DE AGTSTE KONING VAN ENGELAND, VAN VRANKRYK EN VAN IERLAND.

De keerzyde vertoont een yzer ſchut- of ſchofhek, dat de wagters op het naderen van den vyand, zelf alsze de deuren der poorte overweldigd hebben, in den doorgang konnen doen vallen; dierhalven zyn 'er, zoo in opzigt van zyn gebruik, als der verkreege overwinninge, deeze letters nevens geſteld;

SECVRITAS ALTERA.

DE TWEEDE ZEKERHEID.

Op de maare deezer overwinninge kwam de Landvoogdes met den Prins Karel binnen Doornik, om den Koning met de behaalde zeege geluk te wenſchen; eenige dagen, in het pleegen van uitgezogte vermaaklykheden, doorgebragt hebbende keerdenze weder naar Ryſel; werwaart de Koning hen volg-

1513

volgde, en aldaar eene nadere verbintenis (1) met hen aanging, door welke hem, wyl hy zich voorheen verbonden hadt niet te zullen vertrekken dan naa de oorlog geëindigd was, thans vryheid verleend wierdt van met zyn Leger naar zyn Ryk te moogen keeren; mids de Keizer beloofde van geduurende de Winter in Henegouwe en Artois, ter beschermingen van het Doornikſche gebied en der Nederlanden, vierduizend ruiters en zesduizend voetknegten in de wapenen te houden, voor welken de Koning tweehonderdduizend Schilden betaalen zoude, en zich verbondt om in het naaste jaar in Guijenne, Normandië of Picardië den oorlog te voeren, onder beding, dat de Keizer een ander Geweſt van Vrankryk zoude aantaſten. Ook wierdt 'er besloten, dat de Keizer, de Landvoogdes, de Prins van Kaſtilië, de Koning en Koningin van Engeland met de Princesse Maria, voor den vyftienden der naaſtkoomende Bloeimaand, zich te Kales zouden laaten vinden, om het huuwelyksfeeſt van Karel, Prins van Kaſtilië, met Maria, Zuſter van den Engelſchen Koning, te vieren.

(1) R. Thoyras Hiſt d'Anglet Tom. V. pag. 70.

De voornaamſte beweegreden, welke Koning Lodewyk in het dekken en beſchermen deezer verloorene Steden verhinderde, ſproot uit den inval en de overſtroominge der Switſeren. Deezen, ſedert het treffen by Novare met ongemeenen haat tegen de Franſen ontſtooken en van den Keizer geduurig aangehitſt, bragten zeſtienduizend mannen (2) te velde, welken, door een goed getal vrywillige Duitſen en een ontzaglyken hoop ruiters en geſchut van den Keizer verſterkt zynde, onder het geleiden van Ulrik Hertog van Wirtemberg, aan wien de Keizer het Veldheerſchap hadt opgedraagen, in het Hertogdom Borgonje vielen, en met geringen wederſtand zich rondom Dion de Hoofdſtad van dat Geweſt nederſloegen; meenende, na 't dwingen van deeze Veſtinge, geheel Vrankryk af te loopen. Op deezen aanmerkelyken togt meen ik, dat de volgende penning door Hertog Ulrik gemunt is.

(2) Plantin Hiſt. de Suisſe pag. 294.

L.

De Hertog is in 't volle harnas met den degen in de vuiſt, en den gepluimden hoed op 't hoofd, even of hy ten ſtryde trok, te paerd op de voorzyde afgebeeld, binnen deezen kring zyner tytelen;

VLRICVS DEI GRAtia DVX WIRTEMbergæ ET TECK.

ULRIK DOOR GODS GENADE HERTOG VAN WIRTEMBERG EN TECK.

Op de agterzyde vertoont zich 's Vorſten wapenſchild: in het eerſte deel drie hartshoornen voor 't Hertogdom Wirtemberg; in het tweede een geruit veld van goud en zwart voor 't Hertogdom Tek; in het derde de Keizerlyke Standaard als Standaarddraager van het Duitſche Ryk; in het vierde op een rood veld twee goude Voornen voor 't Graafſchap Montbelliard; verder leeſtmen in den rand deeze woorden;

DA GLORIAM DEO ET EIVS GENITRICI MARIAE.

GEEF DE EER AAN GOD EN AAN DES ZELFS MOEDER MARIA.

1513

Met ongemeenen yver wierdt de Stad besprongen, de Vesten door het onophoudelyke geweld des geschuts verbryzeld, en de belegerden door het hevig stormen dermaate benard, datze, geene uitkoomst ziende, eindelyk te raade wierden in gesprek te koomen; Trimouille, die 'er met duizend speerruiteren en zesduizend (1) voetknegten binnen lag, wist de belegeraaren zooveel honigs om den mond te smeeren, datze op deeze beloften de Stad zouden verlaaten; de Koning van Vrankryk zoude van het Hertogdom Milanen en 't Graaffchap Aste (2) afstaan, en alle Steden of Sterktens, die hy van den Heiligen Zetel nog in zyn geweld hadt, aan den Paus inruimen; de Keizer en zyne Bondgenooten zouden hier in begreepen zyn, met alle die in zynen dienst waren, welken ook onverhinderd in hunne bezettingen keeren zouden. Daarenboven zoude Koning Lodewyk den Zwitseren vierhonderdduizend Schilden, de eene helft gereed, en de andere op S^t. Maarten naastkoomende, betaalen; ook zoude hy den Hertog van Wirtenberg voor zyne moeite en koste terstond agtduizend Schilden geeven, en aan den Meester van 't krygstuig tweeduizend van gelyke waarde. Wyders vermogt de Koning geen volk in hun Land te ligten, dat tegen den Keizer of des zelfs Verbondenen dienen zoude, en byaldien 'er èen punt van hem wierdt overtreeden, zoude het gansche verdrag te niet zyn. Hierop trokken de Zwitsers en Duitsen naar hun Land, tot geen geringe vreugde voor den Koning, welke het grootste gevaar, dat zyn Ryk in langen tyd gedreigd hadt, verdreeven ziende, middelen genoeg wist uit te vinden om het verdrag, door Trimouille buiten zyne orde gemaaakt, te verbreeken, en de zotheid der Zwitseren te belachgen. Zooveel voordeels als dit den Koning van Vrankryk gaf, zooveel naadeels bragt het den Keizer en den Koning van Engeland toe, welken dus hun uitgestrekte voorneemen door Koning Lodewyk op verscheidene wyzen belaagd en bepaald zagen; wandt terwyl Hendrik den oorlog in Nederland voerde, hadt hy Jacob, Koning van Schotland, zooverre weeten te beweegen, dat dees den Koning van Engeland, staande de belegering van Terroane, door eenen brief (3) dreigde, van den Vreede met den zelven te zullen verbreeken, by aldien hy niet afliet den Koning van Vrankryk te bestooken. Hendrik deedt hem weeten, dat hy zich aan den Koning van Navarre, die dus voor altyd zyn Ryk verlooren hadt, behoorde te spiegelen, en, dewyl hy hem tot geen Rechter verkoozen hadt, zoo wilde hy den oorlog vervolgen; nogtans zoude hy zich deeze gelegenheid niet laaten ontglippen om hem dit gedrag te vergelden. Koning Jacob, onaangezien hy den Vreede met Engeland nog nieuwlyks bezwooren hadt, wagte naar geen antwoord, en begaf zich in Oegstmaand met een talryk Heir naar 't gewest Northumberland, daar hy zich meester van verscheidene plaatsen maakte. De Graaf van Surrey, (4) met zesentwintigduizend mannen van den Engelschen Koning in 't Land van Jork zynde, ging, op de eerste tyding, den Schotschen Koning opzoeken; maar den zelven voordeelig gelegen vindende bleef hy eenige dagen in bedenkinge wat best te doen stondt; eindelyk tragtende den Koning uit des zelfs legerplaatse te lokken geliedt hy zich in Schotland te willen vallen. Waardoor de Koning opbrak, en, zelf tegen den raad zyner ervaarenste Hovelingen, die hem tot het meiden van den Veldslag vermaanden, de vyanden vervolgde, ja hy hadt zich uitgelaaten van den stryd te willen waagen, schoon 'er honderdduizend Engelsen waren. Met dit opzet deedt hy de zelven, terwylze aan de overzyde van den stroom voort trokken, tot zyn ongeluk gedurig beschieten; wandt de rook benam hem zoodaanig het gezigt, dat zyne vyanden, den negenden van Herfstmaand, zonder hinder het water over raakten: zoodra hy zulks bespeurde, schaar-

(1) Plantin Hist. de Suisse pag. 294.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 175.

(3) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. V. pag. 74.

(4) R. Thoyras Hist. d'Anglet. Tom. V. pag. 75.

1513 ſchaarde hy zyne benden op de hoogte van Flodden in ſlagorde, welken in den aanval hunner vyanden, die bloedig was, zich zoolang manlyk verweerden, tot de nagt een einde van het gevegt maakte. De volgende morgenſtond (1) verkondigde den Engelſen de Overwinning, dewylze meeſter van 't veld en van 't vyandlyke geſchut gebleeven waren. Het verlies van ruim vyfduizend hunner ſpitsbroederen was ryklyk vergolden door een grooter getal der verſlaagene Schotten, onder welken veelen van den eerſten rang, ja zelf hun Koning ſneuvelde. Dus was het einde van Jacob den Vierden, wiens afbeeldſel wy op eenen penning bewaard vinden, dien ik, ter verſterkinge van dit aanmerkelyke geval, hier neder ſtelle.

(1) R. Thoyras Hiſt. d'Anglet Tom. V. pag. 76.

L.

Dees was van Jacob den Derden by Margarita, Dochter van Kriſtiaan Koning van Deenmarke, (2) geteeld, in het tweeënzeventigſte jaar der voorgaande eeuwe ter waereld gekoomen, en in den ouderdom van zeſtien jaaren, naa den dood zyns Vaders, op den Schotſchen Troon geſteegen. Zyn borſtbeeld met de Kroone op het hoofd ſtaat op het voorſte deel binnen deezen letterzoom;

(2) Imhof Geneal. Famil. Magnæ Brit. Tab. XI.

IACOBVS IIII. DEI GRATIA REX SCOTORVM.

JACOB DE VIERDE DOOR GODS GENADE KONING DER SCHOTTEN.

Het agterdeel vertoont een pylaar, op welken het dubbele aanzigt van Janus geſteld is, moogelyk ten teken van voorzigtigheid en doorkneede raadſlagen; of om te gelyk de beweegingen van Engeland en Vrankryk te beſchouwen, wyl de veiligheid van Schotland aan het evenwigt der zelven hing: hoe het ook zy, men vindt 'er dit byſchrift boven;

V T R V M Q V E.

B E I D E N.

Koning Jacob liet twee Zoonen agter, van welken de oudſte, die den zelven naam droeg en nog geen twee jaaren bereikte, zoo door den uitterſten wil zyns Vaders als door de begeerte der Staaten tot Opvolger in het Schotſche Ryk (3) verklaard wierdt; des te ligter, omdat zyne Moeder Margarita, Dochter van Hendrik den Zevenden Koning van Engeland, het beſtier aanvaarde, en den Vreede met Engeland herſtelde door middel van haaren Broeder den toen heerſchenden Koning, welke den Graaf van Nasſou, de Heeren van Yſſelſtein, Ligne, Walheim (4) en andere Nederlandſche Grooten in zynen dienſt behieldt; voorts het Bisdom (5) van Doornik aan zynen Gunſteling Thomas Wolſey opgedraagen, en genoegzaame bezetting gelaaten hebbende weder naar zyn Ryk keerde.

In deeze beweegingen hadt de Hertog van Gelder ook zyn deel, en al zyn vermoogen ingeſpannen om zynen getrouwen Bondgenoot, Koning Lo-

(3) R. Thoyras Hiſt. d'Anglet. Tom. V. pag. 91.

(4) Die Excell. Chron. van Vlaandre fol. 300.

(5) Hiſt. de Tournay par J. Couſin Liv. IV. pag. 272.

1513

dewyk, die hem hiertoe vermaand hadt, uit des zelfs meenigvuldige zwaarigheden te redden; tot dit einde den Koning van Schotland, die hem na in den bloede bestondt, wandt de Grootmoeder van Jacob was de Vaderlyke Moeije van den Hertog van Gelder, in deezen ongelukkigen oorlog gewikkeld (1) hebbende zogt hy op alle wyzen de Nederlanders te kwellen, en wist zich onder anderen by verrassinge meester van Arnhem te maaken, dat nu omtrent agt jaaren onder het Nederlandsche gebied gestaan hadt. Zulks de Landvoogdes in zooveele zorgen niets heilzaamer vondt dan, ter beveiliginge voor deezen ongerusten geest, op den naam van Keizer Maximiliaan en des zelfs Kleinzoon Karel, met 's Hertogen Gemagtigden Willem van Lang eene onderhandeling aan te vangen; staande het beding der zelve, liepen de Geldersen naar de Dordsche Waart, (2) tot by Alblas en Alblasferdam, stroopen, en bragten grooten roof en veele gevangenen weder t'huis. Deeze vyandlykheid dreef den handel dermaate voort, dat 'er op den agtienden van Oegstmaand (3) deezes jaars een bestand voor vier jaaren gesloten wierdt. Toen 't verschil met Gelderland beslegt was, poogde de Keizer ook de Groeningers met de Vriezen te vereenigen, en dewyl Graaf Edzard op geene vermaaningen de Voogdy van Groeninge wilde laaten vaaren, zoo heeft de Keizer hem thans met een scherp gebod (4) belast, die Stad aan den Hertog van Saksen over te leveren, hem by naalaatigheid dreigende met den Ryksacht te zullen straffen; doch alles was vergeefs, zulks de Keizer weder naar Duitsland keerde, alwaar hy te Weene (5) het lighaam van zynen Vader Frederik uit de Kelder der Oostenrykfche Vorsten deedt neemen, en geheel plechtig, in de tegenwoordigheid van den Bisschop dier Stad en veele Geestlyken en Hovelingen, overbrengen in de prachtige Grafstede, die binnen S^r. Stefanuskerk geboud was. Deeze hadt Keizer Frederik eenige jaaren voor zynen dood begonnen te stigten, doch, aangezien het bestek ongemeen vol werks was en veel tyds verslondt, niet moogen ten einde brengen; des Maximiliaan, die zoowel de Konstenaars als de Geleerden begunstigde, het zelve uit Godsvrugt en achtinge vervolgde, en ten koste van meer dan veertig duizend goudguldens, naa twintig jaaren, thans voltooid zag. De gedaante van Keizer Frederik, die 'er op leidt, de ontallyke heilige beeldnissen en Vorsten des Ryks, midsgaders de Oostenrykfche Wapenschilden, welken 'er rondom staan, zyn uitvoerig gewrogt en met verscheidene kleuren van edele steenen konstig byeengevoegd; zulks de (6) Duitsen roemden, dat dit pronkgraf voor het werk van Praxiteles, noch van Phidias, noch geenen der aloude Konstenaaren behoefde te wyken; ja dat niemand dit gedenkteken zonder eerbied beschouwen konde. Wyders was 'er een Grafschrift bygesteld, 't welke betuigde hoe dierbaar de vereeniging van de Nederlanden met Oostenryk by Maximilaan geacht wierdt, hebbende deezen (7) zin. *Frederik de Derde Keizer, de Godvrugtige, Vermeerderaar, Oppervorst der Kristenheid, Koning van Hungarië, van Dalmatië, van Kroatië, Aardshertog van Oostenryk, Hertog van Stirië, van Karintië, en van Karniole, Graaf van Habsburg en van Tirol, Landgraaf van der Elsas, Vorst van Zwaabe, Markgraaf enz. Een zeer Godvrugtig Vorst, die het Keizerryk drieënvyftig jaaren met groote wysheid en gematigdheid geregeerd heeft, en die door het huuwelyk van den Keizer Maximiliaan, zynen Zoon, met de Allerdoorluchtigste Prinsesse Maria, Dochter en Erfgenaame van Karel Hertog van Borgonje, alle Hertogdommen, Vorstendommen, Markgraafschappen, Graafschappen en Heerschappyen, welken dees Hertog te Land of ter Zee bezat, en welken de Keizer Maximiliaan met het zwaard behoudt, in het Huis van Oostenryk heeft*

(1) Slichtenhorst Geld. Geschied. fol. 331.

(2) Goudhoeven Chron. van Holl. fol. 572.

(3) Chartres de Brab te Vilvoorde in de zevende bovenkasse getek. C.

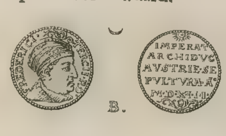
(4) Chron. van Groeninge pag 57.

(5) Cuspinianus de Cæfaribus fol. 413.

(6) Cuspinianus de Cæfaribus fol. 412. & Freheri Script. Germ. Rer. Tom. II. fol. 620.

(7) Heis Hist van 't Keizerryk I. deel pag. 359.

1513 *heeft doen treeden.* De gedachtenis van dit groote werk en 't voltrekken der plechtigheid vindtmen op de volgende penningen, die misschien op de begraavenis zyn uitgedeeld, bewaard. 1513

I. De voorzyde van den eersten draagt het hoofd van Keizer Frederik, en eenen zoom van woorden, die aan de tegenzyde, welke niet dan uit letteren bestaat, verknogt is, en dus vervolgens geleezen wordt;

FREDERICI TERCII ROMANORUM IMPERAToris ARCHIDVCis AVSTRIaE SEPVLTVRA. ANNO MDXIII.

DE BEGRAAVING VAN FREDERIK DEN DERDEN KEIZER DER ROMEINEN, AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK, IN 'T JAAR MDXIII.

II. De tweede vertoont op de eerste helft het borststuk van Maximiliaan, opgepronkt met de Keizerlyke Kroone en den mantel binnen deeze tydrekening, moogelyk den dag op welke de plechtigheid volbragt wierdt;

ANNO MDXIII, XVIII. OCTObris.

IN 'T JAAR MDXIII, DEN XVIII. VAN WYNMAAND.

Op de wederhelft vindt men dit opschrift;

FRIDERICI III. ROMANORUM IMPERATORIS ARCHIDucis AVSTRIÆ SEPVLTVRA.

DE BEGRAAVING VAN FREDERIK DEN DERDEN KEIZER DER ROMEINEN, AARDSHERTOG VAN OOSTENRYK.

Door dusdaanige en diergelyke kosten maakte Maximiliaan zich zoo berooid, dat hy, thans weder naar Nederland verzogt zynde om de zaaken met de Engelsen te regelen, door zynen Geheimschryver Hans Renner (1) andermaal aan de Landvoogdesse deedt weeten, zoo dit noodig was, dan eenig geld te willen overzenden. Maar de geldmiddelen der Nederlanden waren zooverre ten agteren, dat de Landvoogdes zelf de penningen van den Koning van Engeland gebruikte (2) om de krygsknegten te betaalen, 't gene zy den Koning Hendrik schreef tot zyn voordeel gedaan te hebben, wyl het volk anders verloopen en hy, by zyne overkomst in 't naaste jaar, niemand tot zynen dienst vinden zoude. Temeer hier toe gedwongen zynde, doordien de Fransen voorgaven van Terroane weder te willen versterken; overzulks hadtze aan Laurens van (3) Gorrevod bevel gegeeven van alles, wat 'er omtrent

(1) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 204.

(2) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 218.

(3) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 212.

1513

trent die Stad was blyven ſtaan, zoo 't hem goed docht te doen verbranden. In dien zelven tyd was Jan Caulier uit haaren naam naar Vrankryk gezonden om den Koning Lodewyk te beweegen tot het wedergeeven van zeventig ſchepen, (1) die de Franſen op Zee genoomen hadden. Ook waren de Zwitſers op den Koning geweldig verſtoord geworden over het verachten van 't Dionſche verdrag. Des Lodewyk, bevreesd voor zwaardere onluſten, het buigen voor 't breeken verkoos, en zich met den Paus, die veel by de Zwitſers vermogt, verzoende; dierhalven vernietigde hy de Kerkvergadering van Piſa, (2) en wederriep alles wat daar omtrent beſlooten was, erkennende die van Lateraan wettig te zyn. Hierop gaf hy het recht op 't Hertogdom Milanen en het Graafſchap Pavia aan zyne tweede Dochter Renata en haare wettige Naakoomelingen; by gebrek der zelven, aan zyne oudſte Dochter Claudia; en deeze ook geene Kinderen voortbrengende, dan aan François Graaf van Angoulême. Onlangs hiernaa ſloot hy een heimelyk verbond (3) met den Koning van Arragon, dat in Wintermaand getekend wierdt, beloovende zyne voornoemde Dochter Renata en het Hertogdom Milanen, het Graafſchap Pavia en de Heerſchappy van Genua tot eene huuwelyksgaave aan eenen der Kleinzoonen van den Koning van Arragon, 't zy Karel of Ferdinand, ter verkiezinge van den zelven, te zullen geeven; ook het recht op Napels aan hem af te ſtaan. 't Gene zy van de eene en andere zyde beloofden heiliglyk te bezweeren en het huuwelyk te doen voltrekken, zoodra hunne Kinderen de vereiſchte jaaren bereikt hadden; insgelyks de Grooten en Steden hunner Ryken te doen verſterken, opdat hunne vriendſchap en de eendragt hunner Onderdaanen voortaan ongeſchonden zoude blyven.

(1) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 220.

(2) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 175.

(3) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol. 178.

1514

Dus ſtondt het, wanneer het veertiende jaar der zeſtiende eeuwe, met geen mindere droefheid voor Koning Lodewyk, zynen aanvang nam; door dien zyne Egtgenoote Anna van Bretanje, die om haare uitmuntende eigenſchappen tederlyk bemind was, den negenden van Loumaand (4) aflyvig wierdt. Dit ſterfgeval verhaaſte de egtverbintenis van François Graaf van Angoulême, naar allen ſchyn erfgenaam der Kroone, met Claudia 's Konings oudſte Dochter; omdat de Koningin Anna, 't zy om de vryheid van Bretanje te bewaaren, 't zy uit naayver tegen het Huis van Valois, haare Dochter liever aan den Prins van Kaſtilië zoude ten egt beſteed hebben: uit deeze oorzaake wierdt het huuwelyk thans doorgedreeven en in (5) Bloeimaand voltrokken.

De Koning van Arragon zogt onderwylen zich in de geruſte bezittinge der overweldigde Ryken te veſtigen, en tot dit einde den Keizer tot het goedkeuren van het verbond met den Koning Lodewyk aangegaan, te beweegen; maar dees, gewoon zich lang te beraaden, hieldt het ſleepende, en deedt door zyne Dochter Margarita den Koning van Engeland (6) ondertaſten, of de zelve, gelyk hy den Keizer te Ryſſel beloofd hadt, reeds van de opvolginge zyner Zuſter Maria, die aan den Prins van Kaſtilië verloofd was, byaldien hy zonder Naakoomelingen mogt ſterven, door de Staaten en het Parlement zyns Ryks verzekerd was: of dit te werk geſteld wierdt is my niet gebleeken, wel dat Hendrik kwaad vermoeden op den Koning van Arragon kreeg, als of die buiten zyne kennis den Vreede met Vrankryk wilde ſluiten, en beſpeurende, dat de Franſen zich voortaan ſtil hielden, dierhalven gaf hy de Landvoogdeſſe te verſtaan (7) onnoodig te zyn langer zoo veele benden, op zyne beurs alleen, in den dienſt te houden, men zoude het grootſte deel afdanken; te meer, omdat veele Nederlandſche Edellieden, die van hem betaald wierden, in hunne huizen bleeven. Ook verzogt hy de zes Kartouwen, welken tot den Gelderſchen oorlog geſchikt waren, te wil-

(4) Daniël Hiſt. de France Tom. IV. pag. 826.

(5) Memoir. de Bellay fol. 9.

(6) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 239.

(7) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 253. & 258.

1514

willen overleveren. Wyders gaf hy te kennen dat zyn Hof geduurig bezig was om het huuwelyk van zyne Zuſter met den Prins van Kaſtilië op den beſtemden tyd te volbrengen.

De Landvoogdes hiermede verlegen, ſchreef (1) den Keizer, die de plechtigheid der trouwe wilde uitſtellen, dat het zelve verſcheidene maalen ten krachtigſte, op zwaare boete beloofd, en tot de ruſt des Lands noodig was. Nogtans bleef dit draalen, tot de Engelſche Koning berigt van 't verbond kreeg, en dat 'er de Keizer zelf in zoude treeden: deswege deedt hy de Landvoogdesſe (2) weeten dan van meeninge te zyn alleen den oorlog tegen Vrankryk te voeren. Uit deeze oorzaake weigerde hy ook den Keizer dertigduizend goude Schilden te leenen, ſchoon hy die eertyds aangeboden hadt, neemende ter verſchooninge, van den Keizer (3) op de zelve wyze gehandeld te zyn, toen hem door den zelven het Stedehouderſchap van 't Duitſche Ryk en in gevolge ook de Keizerlyke Kroon aangebooden was.

(1) Lettres du Roy LouisXII. Tom. IV. pag. 271.

(2) Lettres du Roy LouisXII. Tom. IV. pag. 312.

(3) Lettres du Roy LouisXII. Tom. IV, pag. 320.

Deeze verwydering met den Keizer en het gedrag van den Koning van Arragon, deedt hem naar gelegenheid zoeken om hen zulks te vergelden. Welke hem aan de hand gegeeven wierdt door den Hertog van Longueville, die, nevens anderen by Guinegate gevangen en in Engeland gebleeven zynde, hem de verbintenis met den Koning van Vrankryk zoo ſmaaklyk maakte, dat Hendrik het oor leende, en eindelyk den Vreede en zyne Zuſter, die met den Prins van Kaſtilië ondertrouwd was, aan den Koning beloofde. Het verbond wierdt den zevenden van Oegſtmaand (4) getekend, in het zelve de onderlinge beſcherming zoo in Landen als Onderdaanen vaſt geſteld, en bedongen, dat het huuwelyk van Maria, Zuſter van den Koning van Engeland, met Lodewyk Koning van Vrankryk binnen tien dagen door Gelaſtigden voltrokken, en de Bruid naar Abbeville overgevoerd, aldaar van den Koning zelf getrouwd zoude worden. Hendrik beloofde haar vierhonderdduizend Schilden mede ten huuwelyk te geeven: hier tegen zoude Lodewyk, zoo wegens de agterſtallige ſchattingpenningen, die de Koningen van Vrankryk aan die van Engeland ſchuldig waren, als voor de goede genegenheid, welke Hendrik hem bewees, tienhonderdduizend Schilden betaalen. De Prinſes Maria, de Egtverbintenis met Karel Prins van Kaſtilië openlyk wederroepen (5) hebbende, wierdt ſedert van Koning Lodewyk getrouwd en te S^t. Denys (6) tot Koningin van Vrankryk gekroond.

(4) Corps Diplomat. par du Mont. Tom. IV. Part. I. fol 183. & ſeq.

(5) R. Thoyras Hiſt. d'Anglet. Tom. V. pag. 88.

(6) Mezeray Hiſt. de France Tom. II. fol. 894.

Doch aleer deeze plechtigheid ten einde liep, hadt Kriſtiaan, Koning van Deenmarke en Zweede, die in 't voorgaande jaar naa 't overlyden van zynen Vader Jan op den troon geklommen was, door zyne Gezanten de Prinſes Iſabella, tweede Zuſter van Karel Prins van Kaſtilië, ten egt verzogt en verkreegen: waarop de Prinſes den elfden van (7) Weidemaand, te Bruſſel uit den naam des Konings met eene zyner Gelaſtigden door den Bisſchop van Kamerik in den egt beſteed en het bylegar plechtiglyk is gevierd geworden.

(7) Lettres du Roy LouisXII. Tom. XII. pag. 325.

By deeze gelegenheid was 'er zoo-groot een ſchip van den Deenſchen Koning herwaart gezonden, dat men in Zeeland, daar het te Ter Veere (8) aankwam, nooit diergelyk een gezien hadt: het zelve voerde vyfhonderd mannen, en wierdt met allen die 'er op waren den Prins Karel ten dienſte, en ſtraks nevens verſcheidene ſchepen uit Zeeland naar Vriesland gezonden, om den Hertog van Sakſen aan de bezittinge van Groeninge te helpen, en te onderſteunen tegen Edzard Graaf van Ooſtvriesland. Wandt dees bleef op ban en boete van den Keizer in het gebied, zeggende dat 'er meer dan ink en papier noodig (9) was om hem te verdryven; dierhalven vielen de Sakſen in Emderland, datze gruuwelyk verwoeſteden, en eerlang door magt van volk, die de Hertogen, Georg van Sakſen, Hendrik en Erik van Bronswyk derwaart ge-

(8) Reygersberg. Chron. van Zeeland door Boxhorn II. deel pag. 383.

(9) Occa Scharlenſis Chron. van Vrieſl. fol. 103.

1514

geleiden, versterkt zynde, hebbenze, naa 't veroveren van Delfzyl de Stad Groeninge aangetast. Geduurende het zelve, deedt Hertog Hendrik verscheidene Sterktens bukken, en voorts den Oort geweldig bestormen; doch de bezettelingen verweerden zich manlyk, schooten veelen der aanvallenden en onder deezen zelf den Hertog Hendrik van Bronswyk (1) doodt. Des zelfs Gemaalin zulks hoorende, kwam met de Hertoginne van Saksen (2) in 't Leger voor Groeninge, en zogt haaren Zoon, gelyk de andere haaren Man naar huis te troonen; maar de een noch de ander wilde hierin bewilligen, om datze voorgenoomen hadden het bloed van den Bronswyker te wreeken. Welk opzet zy wel haast in het overweldigen van den Dam zoo verschriklyk uitvoerden, dat 'er niets verschoond bleef.

(1) Analect. door Brouer. van Nidek pag. 235.
(2) Occa Scharlensis Chron. van Vriesl. fol. 104.

Deeze bitterheid en 't benaauwen van Groeninge deedt de belegerden krimpen, zulks men naar middelen uitzag om de Stad door een verdrag voor 't naakende gevaar te dekken; maar toen de Stedelingen met den Saks in beding raakten, en de Sterkte die Graaf Edzard binnen hunne muuren gebouwd hadt, begeerden geslegt te hebben, en de Hertog van Saksen het zelve niet wilde gedoogen; keerdenze, op aandryven van Graaf Edzard, die hen van den eed ontsloeg en echter de hand aan 't werk hieldt, naar den Hertog van Gelder, die voor veertigduizend Rynsguldens (3) hen hulp beloofde en eerlang een wakkeren hoop volks toezondt, onder het bevel van Willem van Oyen, welke in de Kerk van S^t. Walburg, den derden van (4) Slagtmaand, in den naam des Hertogen van Gelder plechtiglyk voor Beschermheer van Groeninge is aangenoomen.

(3) Ub. Emmii Hist. Frisiæ fol. 713.
(4) Chron. van Groeninge pag. 60.

Sedert maaktenze zich meester van verscheidene Sterktens, en opdatze by de Vriezen te minder weêrstand vinden mogten, schreeuwdenze alom in hunne aanvallen *de Vriezen vry en zonder schattinge.* Hierby strooidenze een gerugt dat de Koning van Vrankryk (5) dit werk rokkende, alsof dezelve thans, gelyk eertyds zyne Voorvaders gedaan hadden, hen wilde verlossen: 't gene dien Landaard, dus lang van de Saksen geplaagt, gekneveld en uitgemergeld, wonderlyk wel beviel, en de Geldersche wapens voorspoedig maakten; hiertegen die der Saksen aan 't slappen bragt, des Hertog Georg, ziende de Hollandsche Vloot tot haar naadeel afgeweezen, en terugge gekeerd, midsgaders de onstuimigheden, die hy waande haast ten einde gebragt te hebben, nu eerst begonnen; hierenboven t'einde raads hoe zyne onwillig gewordene knegten te betaalen, wyl Vriesland niet alleen, maar zelf zyne Vaderlyke Erflanden kaal geplukt waren, eindelyk in Kloosters en Godshuizen (6) geld te leen zogt, doch zooweinig vondt, dat hy het beleg van Groeningen liet dryven, en, naa alvoorens Simon van Renschach (7) Kancelier van Vriesland naar Vrankryk gezonden te hebben, om den Koning te bidden van de onlusten in Vriesland niet te koesteren of den Graaf Edzard geenen onderstand te verschaffen, het gebied aan zynen Zoon Hendrik gaf, en zelf, omtrent het midden van (8) Wintermaand, naar Duitsland vertrok. Het Gezantschap was insgelyks vrugtloos; wandt Koning Lodewyk, uitgelaate verslingerd op de schoonheid zyner jonge Egtgenoote, hadt, daar hy met ongemeene drift eenen opvolger des Ryks zogt, zyn graf gevonden, en eindigde zyne dagen in het vierenvyftigste jaar zyns leevens, omtrent vierentwintig (9) uuren naa 't uitloopen van het jaar vyftienhonderdenveertien.

(5) Schotanus Chron. van Vriesl. fol. 551.
(6) Occa Scharlensis Chron. van Vriesl. fol. 104. verso.
(7) Lettres du Roy Louis XII. Tom. IV. pag. 380.
(8) Beninga Chron. van Oostvriesl. pag. 576.
(9) Memoir. de Bellay fol. 12.

Einde des Eersten Deels.

BLAD-

B L A D W Y Z E R

Der Zinspreuken en Randschriften, die voornaamenlyk op de ruggestukken gevonden worden.

HIC

FINIS.

BLADWYZER
DER
VOORNAAMSTE ZAAKEN,

De letter *a.* beteekend de eerste Colom, de letter *b.* de tweede, als deeze niet gevonden worden, moet men de doorgaande regels naazien.

A.

— *ftreelt*

B.

— nood-

— *door*

— *de*

— *trouwt*

— Maxi-

E.

te

— wordt

B L A D W Y Z E R.

Flo-

 XII.

H.

Ho-

 nen,

ver-

— ge-

— ver-

—— on-

den

 Zoon

ze-

Met-

N.

O.

— *te*

— *ver-*

Q.

R.

S.

T.

— *door*

V.

 als

W.

B L A D W Y Z E R.

EINDE.

Ingeſloopene FEILEN, dus te verbeteren.

Fol. 60. B. regel 26. ſtaat, *Klyndochter*, lees, *Kleindochter.*
fol. 61. B. regel 43. en 44. ſtaat *byzon-zondere*, lees, *byzondere.*
fol. 62. B. regel 38. en 39. ſtaat, *ge-geſcheiden*, lees *geſcheiden.*
fol. 63. A. regel 51. en fol. 129. A. regel. 34. ſtaat, *verſcheinen*, lees, *verſchynen.*
fol. 72. regel 2. ſtaat, *vae*, lees, *van.*
fol. 75. A. regel 2. ſtaat, *onvermeidelyk*, lees *onvermydelyk.*
fol. 89. A. regel 24. ſtaat, *beiſter*, lees, *byſter.*
fol. 90. A. regel 34. en 35. ſtaat, *be-bekwam*, lees, *bekwam.*
fol. 126. in de verklaaringe van de voorzyde des pennings ſtaat, *DEES AREND EN LEEUW* enz. lees, *HIER ZYN DE AREND EN DE LEEUW VEREENIGD GEZIEN.* enz.
fol. 165. A. regel 15. ſtaat, *ouderom*, lees, *ouderdom.*
fol. 186. B. regel 32. ſtaat, *niet te recht te ſtaan*, lees. *te recht te ſtaan.*
fol. 222. B. regel 6. ſtaat, *zynen vollen beſlag*, lees, *zyn vol beſlag.*
fol. 225. A. regel 15. ſtaat. *en dierhalven*, lees, *en dien dierhalven.*
fol. 445. A. regel 11. ſtaat, *getrokgen*, lees, *getrokken.*

De naauwkeurige Leezers worden verzogt de overige misſlagen, 't zy van meerder of minder belang, te willen verſchoonen?